

Ministarstvo
poljoprivrede,
šumarstva i vodoprivrede
šumarstva i vodoprivrede
šumarstva i vodoprivrede

Ministarstvo poljoprivrede,
šumarstva i vodoprivrede
Rimski Trg 46,
81000 Podgorica, Crna Gora

**IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA
MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I VODOPRIVREDE
I ORGANA UPRAVE
ZA 2024. GODINU**

Podgorica, Maj 2025. godine

S A D R Ź A J:

1. UVOD.....	3
2. REALIZACIJA AKTIVNOSTI MINISTARSTVA IZ PROGRAMA RADA VLADE ZA 2024. GODINU.....	4
3. REALIZACIJA ZAKLJUČAKA VLADE CRNE GORE.....	10
4. PREGLED AKTIVNOSTI I REALIZACIJA OBAVEZA MINISTARSTVA PO PROGRAMU PRISTUPANJA CRNE GORE U EVROPSKU UNIJU.....	23
5. PRIORITETNI RAZVOJNI PROJEKTI MINISTARSTVA.....	24
6. STANJE U UPRAVNIM OBLASTIMA I IZVJEŠTAJ O RADU ORGANIZACIONIH JEDINICA MINISTARSTVA.....	28
6.1. DIREKTORAT ZA POLJOPRIVREDU.....	28
6.2. DIREKTORAT ZA RURALNI RAZVOJ.....	59
6.3. DIREKTORAT ZA RIBARSTVO.....	62
6.4. DIREKTORAT ZA VODOPRIVREDU.....	69
6.5. DIREKTORAT ZA ŠUMARSTVO, LOVSTVO I DRVNU INDUSTRIJU.....	72
6.6. DIREKTORAT ZA PLAĆANJA.....	75
6.7. ODJELJENJE ZA UNUTRAŠNJU REVIZIJU.....	93
6.8. ODJELJENJE ZA UNUTRAŠNJU REVIZIJU FONDOVA EU I DRUGIH DONATORSKIH SREDSTAVA U OBLASTI POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I VODOPIVREDE.....	95
6.9. ODJELJENJE ZA EKONOMSKE ANALIZE I TRŽIŠTE.....	96
6.10. ODJELJENJE ZA NORMATIVNO-PRAVNE POSLOVE MINISTARSTVA.....	101
6.11. ODJELJENJE ZA MEĐUNARODNU SARADNJU I IPA PROJEKTE.....	101
6.12. KABINET MINISTRA.....	106
6.13. SLUŽBA ZA OPŠTE POSLOVE, KADROVSKA PITANJA I SLOBODAN PRISTUP INFORMACIJAMA	108
6.14. SLUŽBA ZA FINANSIJE, RAČUNOVODSTVO I JAVNE NABAVKE.....	109
7. IZVJEŠTAJI ORGANA U NADLEŽNOSTI MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I VODOPRIVREDE.....	111
7.1. UPRAVA ZA BEZBJEDNOST HRANE, VETERINU I FITOSANITARNE POSLOVE.....	111
7.2. UPRAVA ZA VODE	257
7.3. UPRAVA ZA GAZDOVANJE ŠUMAMA I LOVIŠTIMA.....	282

1. UVOD

Zakonom o državnoj upravi, članom 65 ("Sl. list CG" br. 78/18, 70/21 i 52/22) propisano je da Ministarstvo, najmanje jednom godišnje, podnosi Vladi izvještaj o radu o stanju u upravnoj oblasti za koju je osnovano, a koji izvještaj sadrži prikaz ostvarenih ciljeva postavljenih u programu rada Vlade, programu rada ministarstva i strategijama i programima. Takođe, navedeni izvještaj sadrži i pregled mjera i aktivnosti preduzetih za izvršavanje postavljenih ciljeva, prikaz izvršavanja zakona i drugih propisa, predlog mjera za unaprjeđenje stanja u oblasti za koju je ministarstvo osnovano, kao i finansijski izvještaj ministarstva.

Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave, članom 51 ("Sl. list CG" br. 98/2023, 102/2023, 113/2023, 71/2024, 72/2024, 90/2024, 93/2024, 93/2024, 104/2024 i 117/2024.) propisano je da Ministarstvo po pravilu, u prvom kvartalu tekuće godine, podnosi Vladi izvještaj o radu i stanju u određenoj upravnoj oblasti za prethodnu godinu, koji obavezno sadrži prikaz: ostvarenih ciljeva sadržanih u programu rada Vlade, programu rada ministarstva i strategijama i programima propisanim zakonom kojim se uređuje državna uprava, mjera i aktivnosti preduzetih za izvršavanje postavljenih ciljeva, izvršavanja zakona i drugih propisa, realizacije zaključaka Vlade, realizovanih aktivnosti u vršenju upravnog nadzora, predloga mjera za unaprjeđenje stanja u oblasti za koju je ministarstvo osnovano, kao i podataka iz finansijskog izvještaja ministarstva.

Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave, članom 17 ("Sl. list CG" br. 98/2023, 102/2023, 113/2023, 71/2024, 72/2024, 90/2024, 93/2024, 93/2024, 104/2024 i 117/2024.) propisano je da Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede vrši poslove uprave koji se odnose na: utvrđivanje predloga tekuće i razvojne politike i mjera agrarne politike i politike ruralnog razvoja; predlaganje i konstituisanje sistemskih rješenja u poljoprivredi i preduzimanje mjera za njihovo sprovođenje; zaštitu, iskorišćavanje i unapređivanje poljoprivrednog zemljišta; biljnu proizvodnju; stočarstvo; organsku proizvodnju; fitosanitarnu oblast; veterinarstvo; bezbjednost hrane i hrane za životinje; pčelarstvo; slatkovodno i morsko ribarstvo i marikulturu; jačanje konkurentnosti proizvođača hrane; održivo gazdovanje poljoprivrednim resursima; poboljšanje kvaliteta života i širenje ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima; primjenu savremene tehnike i tehnologije u poljoprivredi; bilans osnovnih poljoprivrednih proizvoda; predlaganje mjera i analiziranje njihovog uticaja na ekonomski položaj i uslove privređivanja subjekata iz oblasti poljoprivrede i agroindustrije; vršenje savjetodavnih poslova u poljoprivredi; razvojnu politiku u oblasti šumarstva; sistemska rješenja za gazdovanje šumama i šumskim zemljištem i njihovu zaštitu; očuvanje, ekonomsko korišćenje i unapređivanje šuma; monitoring planiranja gazdovanja šumama; licenciranje stručnih poslova u šumarstvu; prerađivačku industriju drveta i proizvoda od drveta; razvojnu politiku u oblasti lovstva; sistemska rješenja za gazdovanje i upravljanje sa divljači i lovstvom; obezbjeđenje korišćenja lovišta i izradu programa razvoja lovstva; razvojnu politiku u upravljanju vodama; sistemska rješenja za obezbjeđenje i korišćenje voda, vodnog zemljišta i vodoizvorišta za vodosnabdijevanje, zaštitu voda od zagađivanja, uređenje voda i vodotoka i zaštitu od štetnog dejstva voda; sistemske i druge podsticajne mjere za unapređenje ovih oblasti; vođenje propisanih evidencija; međunarodnu saradnju u oblastima za koje je ministarstvo osnovano; pripremu propisa iz oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, bezbjednost hrane, veterine, fitosanitarne oblasti, ribarstva, šumarstva, vodoprivrede i drugih oblasti za koje je ministarstvo osnovano; usklađivanje domaćih propisa iz okvira svoje nadležnosti sa pravnom tekovinom Evropske unije; sprovođenje inspekcijskog nadzora u okviru nadležnosti i ovlašćenja utvrđenih zakonom kojim je uređen inspekcijski nadzor i propisima u oblasti poljoprivrede i ribarstva; upravni nadzor u oblastima za koje je ministarstvo osnovano; kao i druge poslove koji su mu određeni u nadležnost.

Shodno važećem Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede osnovne i posebne organizacione jedinice Ministarstva su:

1. Direktorat za poljoprivredu
2. Direktorat za ruralni razvoj
3. Direktorat za ribarstvo
4. Direktorat za vodoprivredu
5. Direktorat za šumarstvo, lovstvo i drvnu industriju
6. Direktorat za plaćanja
7. Odjeljenje za unutrašnju reviziju
8. Odjeljenje za unutrašnju reviziju fondova Evropske Unije i drugih donatorskih sredstava u oblasti poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
9. Odjeljenje za ekonomske analize i tržište
10. Odjeljenje za normativno-pravne poslove Ministarstva
11. Odjeljenje za međunarodnu saradnju i IPA projekte
12. Kabinet ministra
13. Služba za opšte poslove, kadrovska pitanja i slobodan pristup informacijama
14. Služba za finansije, računovodstvo i javne nabavke

U Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede sistematizovana su službenička i namještenička radna mjesta za 358 izvršioca, uključujući i ministra.

Shodno članu 49 Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave, ovo Ministarstvo vrši nadzor nad zakonitošću i cjelishodnošću rada organa uprave i zakonitošću upravnih akata i drugih upravnih aktivnosti organa uprave nad:

- Upravom za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove;
- Upravom za gazdovanje šumama i lovištima;
- Upravom za vode.

2. REALIZACIJA AKTIVNOSTI MINISTARSTVA IZ PROGRAMA RADA VLADE ZA 2024. GODINU

Cilj 9 - Od tradicionalne do pametne poljoprivrede

U toku 2024. godine, u skladu sa obavezama PRV za 2024. godinu, usvojena je Strategija ribarstva sa Akcionom planom za prenošenje, implementaciju i sprovođenje pravne tekovine EU 2024-2029, koja predstavlja temeljni planski dokument politike koji utvrđuje ciljeve i prioritete za razvoj sektora ribarstva i akvakulture Crne Gore, način postizanja tih ciljeva, oblasti posebnog razvoja, kao i međusobni odnos i aktivnosti organa državne uprave uključenih u sprovođenje Strategije. Usvojen je i Zakon o organizaciji tržišta u ribarstvu i akvakulturi, čime se uspostavlja pravni okvir za ovu veoma bitnu oblast zajedničke ribarske politike, takodje zakon je pravni temelj za formiranje organizacije proizvođača koje su bitne za povlačenje sredstava iz EU fondova za ribarstvo i akvakulturu, obezbjeđuje se bolja informisanost krajnjih potrošača kao i kontrola sledljivosti ovih proizvoda na tržištu. Navedena dva dokumenta su uslovi za zatvaranje I mjerila PP 13 i njihovim usvajanjem ispunjen je značaja dio obaveza. Takodje je usvojen veoma vazan Sporazum STO o nedozvoljenim subvencijama u ribarstvu, čime je Crna Gora potvrdila svoj jasan pravac u dostizanju standarda održivog ribarstva i upravljanja živim resursima mora. Otpočete su aktivnosti na izradi još tri zakona bitna za sektor ribarstva čije će usvajanje u narednom periodu dovesti do ispunjavanja svih obaveza koje se odnose na I završno mjerilo. Otpočete su procedure za ratifikaciju dva važna sporazuma za članstvo u EUROFISH organizaciji i konvencija za zaštitu tuna čija finalizacija se očekuje već u I kvartalu naredne godine.

Nadalje, usvojena je Uredba o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike za 2024. godinu – Agrobudžet, ovom Uredbom utvrđuju se uslovi, način i dinamika sprovođenja mjera agrarne politike za tržišno-cjenovnu politiku, politiku ruralnog razvoja, poslove od javnog

interesa, socijalne transfere pojedincima, mjere u oblasti bezbjednosti hrane, veterine i fitosanitarnih poslova i mjere u oblasti ribarstva. Nacionalna sredstava koja su predviđena navedenom Uredbom su utrošena, te su agrobudžetske mjere propisane u skladu sa istom uspješno realizovane, takođe su utrošena i evropska sredstva obezbijedjenja kroz IPARD II i IPARD III, programe koji su namijenjeni za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru EU. Ostvareni su projektovani ciljevi koji se odnose na potrošnju sredstva, kao i povećanje broja korisnika podrške, te je ukupan broj odobrenih zahtjeva korisnika u oblasti poljoprivrede, ruralnog razvoja i ribarstva kroz nacionalne i međunarodne programe veći od projektovanog za 2024. i iznosi 26.402. Usvojen je i novi Zakon o organskoj proizvodnji, usklađen sa relevantnim propisima EU kojima se reguliše ovaj sistem proizvodnje. Donošenjem predmetnog Zakona, obezbjeđuje se efikasno funkcionisanje tržišta organskih proizvoda, stvaraju se uslovi za povećanje obima domaće proizvodnje, te se dodatno osigurava povjerenje potrošača kroz jačanje sistema kontrole i sertifikacije. Usvojen je i novi Zakon o šumama, kao jedan od ključnih propisa kojim se uređuju pitanja od značaja za šume, šumsko zemljište i sektor šumarstvo, i omogućava usaglašavanje sa EU propisima u oblasti šumarstva. Na sjednicima Vlade Crne Gore utvrđeni su i Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o divljači i lovstvu, Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o maslinarstvu i maslinovom ulju.

U toku 2024. godine, u skladu sa obavezama PRV 2024. donijeti su i realizovani godišnji programi: Program podsticanja projekata u vodoprivredi, Program monitoringa površinskih i podzemnih voda i Program korišćenja sredstava za poslove upravljanja vodama, kao i Plan davanja koncesija. U cilju ispunjavanja mjerila iz Poglavlja 27 - životna sredina i klimatske promjene, urađeni su Nacrti Planova upravljanja rizikom od poplava za vodna područja Jadranskog i Dunavskog sliva. Navedenim aktivnostima značajno se doprinosi ispunjenju strateških i operativnih ciljeva u oblasti voda (korišćenje voda, zaštita kvaliteta voda i zaštita od voda) postavljenih Strategijom upravljanja vodama. Imajući u vidu razvojne ciljeve i potrebe Crne Gore u oblasti voda, kao našeg najznačajnijeg prirodnog resursa, kao i da je kvalitet voda predmet interesovanja Evropske unije, postojeću organizacionu strukturu u ovoj oblasti treba značajno unaprijediti (kadrovski i materijalno).

Programom rada Vlade za 2024. godinu, bile su planirane **44 obaveze** Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, od kojih je **realizovano 19**, a **nerealizovano 25** obaveza, što daje ukupan procenat izvršenja od **43.2%**:

#	Tip	Sjednica		Kv.	RB	Naziv teme u Programu rada Vlade
1	N	21	14.03.2024	1	93	Uredba o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike za 2024. godinu – Agrobudžet
2	N	19	07.03.2024	1	91	Predlog odluke o dodjeli lovišta „Nikšić“ na korišćenje
3	N			1	92	Uredba o realizaciji i postupku korišćenja IAKS mjera Instrumenta pretpristupne pomoći Evropske unije (IPARD III programa) i nacionalnih sredstava
4	N		30.04.2024	2	89	Predlog zakona o šumama
5	N			2	90	Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju
6	N	19	07.03.2024	2	94	Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o divljači i lovstvu
7	N			2	95	Predlog odluke o osnivanju državnog preduzeća za gazdovanje šumama
8	N	60	05.12.2024	2	98	Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o maslinarstvu i maslinovom ulju
9	N	14	02.02.2024	2	99	Međunarodni sporazum o subvencijama u ribarstvu – Marakeški sporazum

10	N			2	100	Predlog zakona o potvrđivanju Međunarodne konvencije o zaštiti tuna
11	N	37	20.06.2024	3	96	Predlog zakona o organizaciji tržišta u ribarstvu i akvakulturi
12	N			3	97	Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vinu
13	N	43	26.07.2024	3	101	Predlog zakona o organskoj proizvodnji
14	N			4	106	Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sredstvima za zaštitu bilja
15	N			4	102	Predlog zakona o veterinarstvu
16	N			4	103	Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti dobrobiti životinja
17	N			4	104	Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o bezbjednosti hrane
18	N			4	105	Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sredstvima za ishranu bilja
19	N			4	107	Predlog zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja
20	N			4	108	Predlog zakona ozahtjevima za upravljanje i postupanje nusproizvodima životinjskog porijekla
21	N			4	109	Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o šemama kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda
22	T			1	106	Izveštaj o realizaciji Programa gazdovanja šumama za 2023. godinu
23	T			1	103	Završni izvještaj o realizaciji Strategije razvoja šumarstva za period 2021-2023. godina
24	T	26	18.04.2024	1	105	Program gazdovanja šumama za 2024. godinu
25	T	23	28.03.2024	1	107	Strategija razvoja sektora ribarstva 2024-2029 s Akcionim planom za implementaciju, prenošenje i sprovođenje pravne tekovine EU
26	T	22	21.03.2024	1	112	Polugodišnja informacije o praćenju realizacije prioriternih projekata u oblasti poljoprivrede
27	T	47	05.09.2024	2	108	Treći izvještaj o realizaciji Programa za kontrolu populacije pasa u Crnoj Gori za 2023. godinu
28	T	41	18.07.2024	2	109	Izveštaj o realizaciji Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja za 2023. godinu
29	T	40	11.07.2024	2	110	Izveštaj o zdravstvenom stanju šuma za 2023.
30	T			2	111	Akcioni plan gazdovanja mrkim medvjedom u Crnoj Gori za 2024.
31	T	44	01.08.2024	3	112	Polugodišnja informacije o praćenju realizacije prioriternih projekata u oblasti poljoprivrede
32	T	23	28.03.2024	4	117	Analiza i ocjena postojećeg stanja, lokacije na kojima se može vršiti koncesiona djelatnost
33	T			4	104	Strategija razvoja šumarstva za period 2025-2030. godina sa Akcionim planom za 2025. i 2026. godinu
34	T	44	01.08.2024	4	113	Program podsticanja projekata u vodoprivredi
35	T	62	19.12.2024	4	114	Program monitoringa podzemnih i površinskih voda za 2025.
36	T			4	115	Planovi upravljanja rizikom od poplava za vodna područja Jadranskog i Dunavskog sliva
37	T	28	10.05.2024	4	116	Program korišćenja sredstava za poslove upravljanja vodama
38	T			4	118	Revizija Strategije upravljanja vodama
39	T			4	119	Sedmi Izvještaj o realizaciji inoviranog Nacionalnog programa za unapređenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nus proizvode životinjskog porijekla

40	T		4	120	Godišnji izvještaj o realizaciji Plana upravljanja nus proizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi sa akcionim planom za period decembar 2023 - novembar 2024. godine
41	T		4	121	Šesti izvještaj o realizaciji Nacionalnog programa za unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom (za 2023)
42	T		4	122	Program razvoja prerade drveta i proizvodnje namještaja 2025 - 2028. godina
43	T		4	123	Program razvoja lovstva Crne Gore za period 2025-2034. godine
44	T		4	124	Uvođenje digitalnih aparata (dostupni snimci iz vazduha, snimci dronovima...) u okviru terenskih kontrola obradivih površina, za nacionalne i IPARD mjere koje implementira Direktor za plaćanja

1. Uredba o realizaciji i postupku korišćenja IAKS mjera Instrumenta pretpristupne pomoći Evropske unije (IPARD III programa) i nacionalnih sredstava:

- Uredba o realizaciji i postupku korišćenja IAKS mjera Instrumenta pretpristupne pomoći Evropske unije (IPARD III programa) i nacionalnih sredstava koja je bila predviđena za usvajanje u IQ 2024. godine nije realizovana, budući da Mjera 4 koja se planira sprovesti kroz IPARD III program nije još uvijek akreditovana od strane Evropske komisije, što je razlog neizvršavanja ove obaveza. Napominjemo da je početkom jula upućen akreditacioni paket za M4 Evropskoj komisiji. Revizori su počeli da gledaju paket.

2. Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju:

- Predlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju je bio dostavljen Sekretarijatu za zakonodavstvo, međutim vraćen je iz razloga utvrđivanja Predloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o inspeksijskom nadzoru. Nakon čega je ovo Ministarstvo dobilo upute da se nastavi na izradi Predloga Zakona, te u tom smislu radna grupa je nastavila sa radom, uskoro će isti biti dostavljen Sekretarijatu za zakonodavstvo na mišljenje.

3. Predlog odluke o osnivanju državnog preduzeća za gazdovanje šumama:

- Odluka o osnivanju državnog preduzeća za gazdovanje šumama je po Programu rada Vlade bila predviđena za II kvartal 2024. godine, međutim shodno članu 97 Zakona o šumama („Službeni list CG“, br. 77/24) koji je stupio na snagu u avgustu mjesecu 2024. godine, dat je rok od 90 dana za donošenje odluke, dakle u IV kvartalu 2024. Trenutno se radi Funkcionalna analiza sektora šumarstva koja služi kao stručna podloga za donošenje Odluke, nakon čega će ista biti donijeta.

4. Predlog zakona o potvrđivanju Međunarodne konvencije o zaštiti tuna:

- Nije realizovano usvajanje Konvencije o zaštiti tuna. Razlog je intervencija Ministarstva vanjskih poslova u dijelu dopune naziva zakona dodavanjem određenih protokola. Puni naziv dokumenta sada glasi (*) Zakon o potvrđivanju Međunarodne konvencije o očuvanju atlantskih tuna, Pariskog protokola o izmjenama članova XIV, XV i XVI Međunarodne konvencije o očuvanju atlantskih tuna, Madridskog protokola o izmjenama člana X stav 2 Međunarodne konvencije o očuvanju atlantskih tuna i Protokola o izmjenama i dopunama Međunarodne konvencije o očuvanju atlantskih tuna. To je zahtijevalo novu procedure prikupljanja mišljenja resornih ministarstava.

5. Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vinu:

- Utvrđivanje Predloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vinu, je odloženo iz razloga što se čekalo na usvajanje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o inspeksijskom nadzoru, te usaglašavanje mjera nadzora sa istim. Predlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vinu će ubrzo biti dostavljen Vladi Crne Gore na utvrđivanje, sa svim potrebnim mišljenjima nadležnih institucija.

6. Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sredstvima za zaštitu bilja:

- Zbog veoma ograničenih ljudskih resursa u Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i kompleksnosti i obimnosti EU propisa koje je neophodno transponovati u nacionalno zakonodavstvo nije moguće realizovati ovu aktivnost u planiranom periodu, obaveza prolongirana za IV kvartal 2025.

7. Predlog zakona o veterinarstvu:

- Zbog veoma ograničenih ljudskih resursa u Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i kompleksnosti i obimnosti EU propisa koje je neophodno transponovati u nacionalno

zakonodavstvo nije moguće realizovati ovu aktivnost u planiranom periodu, obaveza prolongirana za IV kvartal 2025.

8. Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti dobrobiti životinja:

- Zbog veoma ograničenih ljudskih resursa u Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i kompleksnosti i obimnosti EU propisa koje je neophodno transponovati u nacionalno zakonodavstvo nije moguće realizovati ovu aktivnost u planiranom periodu, obaveza prolongirana za IV kvartal 2025.

9. Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o bezbjednosti hrane:

- Zbog veoma ograničenih ljudskih resursa u Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i kompleksnosti i obimnosti EU propisa koje je neophodno transponovati u nacionalno zakonodavstvo nije moguće realizovati ovu aktivnost u planiranom periodu, obaveza prolongirana za IV kvartal 2025.

10. Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sredstvima za ishranu bilja:

- Zbog veoma ograničenih ljudskih resursa u Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i kompleksnosti i obimnosti EU propisa koje je neophodno transponovati u nacionalno zakonodavstvo nije moguće realizovati ovu aktivnost u planiranom periodu, obaveza prolongirana za IV kvartal 2025.

11. Predlog zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja:

- Zbog veoma ograničenih ljudskih resursa u Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i kompleksnosti i obimnosti EU propisa koje je neophodno transponovati u nacionalno zakonodavstvo nije moguće realizovati ovu aktivnost u planiranom periodu, obaveza prolongirana za IV kvartal 2025.

12. Predlog zakona o zahtjevima za upravljanje i postupanje nusproizvodima životinjskog porijekla:

- Zbog veoma ograničenih ljudskih resursa u Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i kompleksnosti i obimnosti EU propisa koje je neophodno transponovati u nacionalno zakonodavstvo nije moguće realizovati ovu aktivnost u planiranom periodu, obaveza prolongirana za IV kvartal 2025.

13. Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o šemama kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda:

- Izrada Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o šemama kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, je prologirana iz razloga stupanja na snagu nove legislative iz navedene oblasti na nivou EU.

14. Izvještaj o realizaciji Programa gazdovanja šumama za 2023. godinu:

- Izvještaj o realizaciji Programa gazdovanja šumama za 2023. godinu je trebao biti sastavio dio Izvještaj o radu ovog Ministarstva, kako isti nije usvojen, navedeni Izvještaj o realizaciji Programa gazdovanja šumama za 2023. kao aktivnost nije realizovana.

15. Završni izvještaj o realizaciji Strategije razvoja šumarstva za period 2021-2023. godina:

- Završni izvještaj o realizaciji Strategije razvoja šumarstva za period 2021-2023. godina je urađen u formi nacrtu i pripremljen za dostavljanje Generalnom sekretarijatu Vlade Crne Gore na mišljenje. Isti će biti nakon pribavljanja pozitivnog mišljenja GSV dostavljen Vladi, na razmatranje i usvajanje, u I kvartalu 2025. godine.

16. Akcioni plan gazdovanja mrkim medvjedom u Crnoj Gori za 2024.:

- Vlada Crne Gore je na sjednici od 27. juna 2024. godine donijela Plan gazdovanja mrkim medvjedom u Crnoj Gori, a u cilju njegove realizacije, jedan put godišnje se priprema odgovarajući Akcioni plan za kalendarsku godinu. Iz tog razloga za IV kvartal tekuće, bilo je planirano donošenje takvog plana za 2025. godinu (a ne za 2024. godinu). Međutim, kao neophodan preduslov za njegovo donošenje, ali prevashodno za njegovu buduću primjenu je rekonstrukcija Interventnog tima za sprovođenje Planova gazdovanja i Akcionih planova za mrkog medvjeda (*Ursus arctos* L.), čiji članovi su predstavnici različitih institucija i struka (veterinari, predstavnici nadležne inspekcije, predstavnici korisnika lovišta, institucija iz oblasti zaštite prirode, zaštićenih prirodnih dobara i dr.), vodeći računa o teritorijalnoj zastupljenosti članova tima, kao i omogućavanje njegove pune operativnosti kroz izradu potrebnih protokola za urgentne slučajeve i njegovu obučenost čiji zadaci uključuju terenske intervencije i brzu reakciju u situacijama poput ozbiljnih prijetnji ljudima, većih šteta ili iznenadnih smrti (kao što je gaženje na putu, smrt ženke koja ima mlade, bolesti i sl.). Kako do kraja 2024. godine nije završeno delegiranje novih članova za IT od različitih institucija, tako ni aktivnost pripreme predmetnog plana nije realizovana do kraja kalendarske godine 2024. godine, ali je planirana za I kvartal 2025. godine, jer su aktivnosti na njegovoj pripremi u toku.

17. Strategija razvoja šumarstva za period 2025-2030. godina sa Akcionim planom za 2025. i 2026. godinu:

- Strategija razvoja šumarstva za period 2025-2030. godina sa Akcionim planom za 2025. i 2026. godinu je u formi nacрта i biće dostavljena u toj formi na mišljenje GSV. Plan je da Predlog strategije bude usvojen na Vladi u I kvartalu 2025. godine. Razlog za donošenje u I kvartalu 2025. godine je činjenica da u IV kvartalu 2024. godine nije osnovano državno preduzeće za gazdovanje šumama, a aktivnosti iz Akcionog plana strategije zavise od te odluke i u tom slučaju mogu biti nerealno isplanirane.

18. Planovi upravljanja rizikom od poplava za vodna područja Jadranskog i Dunavskog sliva:

- Na dostavljene Nacrte Planova upravljanja rizicima od poplava za vodna područja Dunavskog i Jadranskog sliva Radna grupa za implementaciju Direktive o poplavama u okviru IPA 2016 projekta „Podrska implementaciji i monitoringu upravljanja vodama u Crnoj Gori“ je imala puno komentara i materijal je više puta vraćan obrađivaču na doradu. Nakon unošenja komentara Radne grupe i komentara sa održane Javne rasprave, potrebno je sprovesti međunarodne konsultacije sa zemljama u okruženju, zbog čega se procedura donošenja Planova nije uspjela završiti do kraja 2024. godine.

19. Revizija Strategije upravljanja vodama:

- Tenderski postupak za izradu ažurirane Strategije upravljanja vodama sproveden je dva puta, ali se nije javio ponuđač koji ispunjava sve propisane uslove. Očekuje se da će tenderski postupak biti ponovljen nakon redukovanja uslova za ponuđače. Pozitivan razlog malog kašnjenja u donošenju ažurirane Strategije odnose se na činjenicu da će dokument sadržati podatke iz novog popisa, koji će se koristiti za buduće planove i programe.

20. Sedmi Izvještaj o realizaciji inoviranog Nacionalnog programa za unapređenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nus proizvode životinjskog porijekla:

- Poslat Vladi na usvajanje za KEP 14.01.2025.

21. Godišnji izvještaj o realizaciji Plana upravljanja nus proizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi sa akcionim planom za period decembar 2023 - novembar 2024. godine:

- Poslat Vladi na usvajanje za KEP 14.01.2025.

22. Šesti izvještaj o realizaciji Nacionalnog programa za unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka saplanom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom (za 2023):

- Pripremljen material za sljedeću sjednicu Vlade za KEP 21.01.2025.

23. Program razvoja prerade drveta i proizvodnje namještaja 2025 - 2028. godina:

- Izrada Programa razvoja prerade drveta i proizvodnje namještaja, predviđena ja, zaključno sa IV kvartalom 2024. godine. Kako je Programa razvoja prerade drveta i proizvodnje namještaja, zavistan u odnosu na Novi zakon o šumama i naslanja se na novu Strategiju razvoja šumarstva 2024-2028. godine koja još nije prošla procedure usvajanja, zbog tih razloga takođe se kasnilo se sa početkom izrade Programa razvoja prerade drveta i proizvodnje namještaja. Kako je je Novi zakon o šumama usvojen krajem avgusta 2024. godine, posle njegovog izglasavanja pristupilo se izradi Programa. Programa razvoja prerade drveta i proizvodnje namještaja se od sredine decembra 2024. godine nalazi u formi Nacrta programa i njegovo usvajanje je pomjereno za I kvartal 2025. godine. Razlog za donošenje u I kvartalu 2025. godine može biti činjenica da se nije osnovalo državno preduzeće za gazdovanje šumama u IV kvartalu ove godine, a aktivnosti iz Orjentacionog Akcionog plana Programa zavise od te odluke i u tom slučaju mogu biti nerealno isplanirane.

24. Program razvoja lovstva Crne Gore za period 2025-2034. godine:

- Predlogom zakona o izmjenama i dopunama Zakona o divljači i lovstvu, koji je Vlada utvrdila 7. marta 2024. godine, predložena izmjena naziva planskog dokumenta Program razvoja lovstva u Strategiju razvoja lovstva. Navedena izmjena je predložena u cilju usaglašavanja odredbi ovog zakona sa važećom Uredbom o načinu i postupku izrade, usklađivanja i praćenja sprovođenja strateških dokumenata. Program razvoja lovstva kao krovni -strateški dokument iz oblasti lovstva, je racionalno donositi na period od deset godina (period na koji se može strateški i dugoročno planirati u oblasti lovstva i period na koji se lovišta i daju na korišćenje, kao i donose lovne osnove - planski dokumenti nižeg reda, koji se usaglašavaju sa strateškim dokumentom iz te oblasti - Programom razvoja lovstva). Zbog svega navedenog, opravdano je Program razvoja lovstva, kao strateški dokumet iz oblasti lovstva, preimenovati u Strategiju razvoja lovstva. Predlog navedenog zakona je tokom novembra i decembra 2024. godine dobio zeleno svjetlo od oba skupštinska odbora (zakonodavni i matični), završena i rasprava u Plenumu i preostalo je još izjašnjavanje - glasanje, pa iz svih gore navedenih razloga obaveza nije realizovana.

25. Uvođenje digitalnih aparata (dostupni snimci iz vazduha, snimci dronovima...) u okviru terenskih kontrola obradivih površina, za nacionalne i IPARD mjere koje implementira Direktorat za plaćanja:

- U okviru terenskih kontrola obradivih površina, za nacionalne i IPARD mjere koje implementira Direktorat za plaćanja su u toku. U izvještaj terenske komisije već su uvršteni termini relevantni za ovu temu. U procedurama za Mjeru 4 IPARD III programa detaljno je opisan metod rada, koji najprije uključuje obradu snimaka kao inicijalni korak u procesu kontrole.

3. REALIZACIJA ZAKLJUČAKA VLADE CRNE GORE

Zaključcima Vlade za 2024. godinu, za Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede bila je predviđena realizacija **43 obaveze** iz datih **Zaključaka**, od kojih su **realizovana 32**, a **nerealizovano 11** zaključaka, što daje ukupan procenat realizacije Zaključaka od **74,42%**.

U nastavku je i tabelarni prikaz:

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede						
Ukupno: 43		Realizovano: 32		Nerealizovano: 11		Nije
dospjelo: 0		Procenat izvršenja: 74,42%				
ID	Sjednica	Oblast	Nosilac obaveze	Nadleznost	Rok	Status
Materijal						
Naziv zaduženja						
Obrazloženje statusa						
2024/017/018/02/POL	17 - 22.02.2024	KEPIF	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	POL	31.12.2024	R
Informacija o određivanju ministra poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede da izda potvrdu o brisanju hipoteke na imovini FML DOO Nikšić Ovlašćuje se Vladimir Joković, ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, da izda potvrdu o brisanju hipoteke FML DOO Nikšić, koja je upisana u list nepokretnosti kao „upis prava hipoteke u korist Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja“, za sljedeće: - katastarska parcela broj 48/1, dvorište, površine 1690m², katastarska parcela broj 48/1, broj zgrade 1, zemljište ispod poslovne zgrade u privredi, površine 1077m², katastarska parcela broj 48/1, broj zgrade 2, zemljište ispod poslovne zgrade u privredi, površine 654m², katastarska parcela 48/3, dvorište, površine 500m², katastarska parcela 48/3, neplodna zemljišta, površine 9324m², katastarska parcela broj 48/3, broj zgrade 3, zemljište ispod poslovne zgrade u privredi, površine 91m², katastarska parcela broj 48/3, broj zgrade 4, zemljište ispod zgrade u energetici, površine 13m²,katastarska parcela broj zgrade 5, zemljište ispod zgrade u energetici, površine 4m², katastarska parcela 48/3, broj zgrade 6, zemljište ispod pomoćne zgrade, površine 24m², upisane u „A“ list, Lista nepokretnosti broj 3214 KO Nikšić, za koje je u „B“ list upisana svojina FML DOO Nikšić, u obimu prava od 1/1;18 - poslovne zgrade u privredi, na katastarskoj parceli 48/1, broj zgrade 1, spratnosti P1, površine 1557m², poslovne zgrade u privredi na kat. parceli, broj 48/1, broj zgrade 2 u prizemlju, površine 579m², poslovne zgrade u privredi, na kat. parceli broj 48/3, broj zgrade 3 u prizemlju, površine 91m², zgrade u energetici na ka						
Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede obratilo se						

privredno društvo „FML“ D.O.O. Nikšić sa molbom da ovo ministarstvo izda potvrdu za brisanje hipoteke uspostavljene po osnovu izjave hipotekarnog dužnika „FML“ D.O.O. Nikšić, uz obrazloženje da je predmetni kredit zaključen između Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja i „FML“ D.O.O. Nikšić zatvoren na način što je isti refinansiran od strane Investiciono-razvojnog Fonda Crne Gore AD koji je hipotekom UZZ br. 394/20 od 13.11.2020. godine postao hipotekarni povjerilac drugog reda.

Shodno navedenom, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je uputilo Investiciono-razvojnog Fonda Crne Gore AD zahtjev da dostavi potvrdu i neophodne dokaze da su potraživanja po predmetnom kreditu izmirena.

U odgovoru na dopis Investiciono-razvojni Fond Crne Gore AD je potvrdio da su potraživanja po osnovu kredita između Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja i „FML“ D.O.O. Nikšić naplaćena konstatujući da je po kreditu ukupno naplaćeno u korist Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja 1.439.524,85 USD i da je isto društvo zatvorilo sve obaveze po predmetnom kreditu, dostavljajući naloge za naplatu u korist Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja.

U daljem postupanju Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede se obratilo Vladi Crne Gore sa informacijom o određivanju ministra poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede da izda potvrdu o brisanju hipoteke na imovini „FML“ D.O.O. Nikšić koja je na sjednici održanoj 22. februara 2024.godine razmotrila Informaciju o određivanju ministra poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede da izda potvrdu o brisanju hipoteke na imovini „FML“ DOO i s tim u vezi donijela zaključak br.08-1094/2 od 01. marta 2024.godine da se usvaja Informacija i određuje ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Vladimir Joković da izda potvrdu o brisanju hipoteke na imovini „FML“ DOO Nikšić.

U skladu sa navedenim ovo ministarstvo je konstatovalo da su ispunjene sve neophodne pretpostavke da se izvrši brisanje predmetne hipoteke upisane od strane Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja pa na osnovu toga izdalo POTVRDU kojom se odobrava brisanje hipoteke „FML“ D.O.O Nikšić koja je upisana u list nepokretnosti kao „upis prava hipoteke u korist Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja“ i to za sljedećim nepokretnostima:

- Kat.parcela broj 48/1 dvorište površine 1690 m2, kat.parcela broj 48/1 broj zgrade 1 zemljište ispod poslovne zgrade u privredi površine 1077 m2, kat.parcela broj 48/1 broj zgrade 2 zemljište ispod poslovne zgrade u privredi površine 654 m2, kat. parcela 48/3 dvorište površine 500m2, kat. parcela 48/3 neplodna zemljišta površine 9324m2, kat.parcela br 48/3 broj zgrade 3 zemljište ispod poslovne zgrade u privredi površine 91m2, kat.parcela broj 48/3 broj zgrade 4 zemljište ispod zgrade u energetici površine 13m2, kat. parcela broj broj zgrade 5 zemljište ispod zgrade u energetici površine 4m2, kat.parcela 48/3 broj zgrade 6 zemljište ispod pomoćne zgrade površine 24m2, upisane u „A“ listu Lista nepokretnosti broj 3214 KO Nikšić za koje je u „B“ listu upisana svojina „FML“ D.O.O. Nikšić, u obimu prava od 1/1;

- Poslovne zgrade u privredi na kat.parceli 48/1 broj zgrade 1 spratnosti P1 površine 1557m2, poslovne zgrade u privredi na kat.parceli broj 48/1 broj zgrade 2 u prizemlju površine 579m2, poslovne zgrade u privredi na kat.parceli broj 48/3 broj zgrade 3 u prizemlju površine 91m2, zgrade u energetici na kat.parceli 48/3 broj zgrade 4 u prizemlju površine 13m2, zgrade u energetici na kat. parceli broj 48/3 broj zgrade 5 u prizemlju površine 4m2, pomoćna zgrada na kat,parceli broj 48/3 broj zgrade 6 u prizemlju površine 24m2 sve upisano u „V“ listu Lista nepokretnosti broj 3214 KO Nikšić u svojini „FML“ D.O.O.

	Nikšić u obimu prava od 1/1.. U konačnom zaključuje se da je ministarstvo postupilo po predmetnom Zaključku Vlade I isti u potpunosti realizovalo.					
2024/025/008/02/POL	25 - 11.04.2024	KEPIF	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	POL	31.12.2024	R
	Izvršetak o realizaciji Akcionog plana za ispunjavanje završnih mjerila u Poglavlju 27 – Životna sredina i klimatske promjene u izvještajnom periodu septembar 2023 – februar 2024. Godine Zadužuju se Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo energetike i rudarstva, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo pravde, Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo zdravlja, Uprava za inspekcijske poslove, Agencija za zaštitu životne sredine, Uprava za vode, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Uprava za gazdovanje šumama i lovištima, Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju, Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore, Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom Crne Gore i jedinice lokalne samouprave da, u planiranim rokovima, realizuju obaveze iz Akcionog plana za ispunjavanje završnih mjerila iz Poglavlja 27 – Životna sredina i klimatske promjene. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede-Direktorat za vodoprivredu je realizovao svoje aktivnosti iz AP za ispunjavanje završnih mjerila u poglavlju 27-Životna sredina i klimatske promjene. Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne je realizovala svoje aktivnosti iz AP za ispunjavanje završnih mjerila u poglavlju 27-Životna sredina i klimatske promjene.					
2024/032/010/02/POL	32 - 30.05.2024	KEPIF		POL	31.07.2024	R
	Informaciju o izmjeni roka za realizaciju investicija i predaju zahtjeva za isplatu u okviru Prvog javnoga poziva kroz Mjeru 7 Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja, podmjera 7.1. Podrška investicijama za razvoj ruralnog turizma i Petog javnog poziva kroz Mjeru 1. Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava u okviru Programa razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD II programa (2014–2020) Zadužuje se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede da korisnicima sredstava iz Prvog javnoga poziva na osnovu Prvog javnoga poziva – Mjere 7. Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja – Podmjere 7.1. Podrška investicijama za razvoj ruralnog turizma i Petog javnoga poziva – Mjere 1. Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava iz Programa razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD II programa produži rok, za mjesec dana, u cilju realizacije investicije odnosno podnošenje zahtjeva za isplatu sredstava, u odnosu na rok utvrđen Javnim pozivom (za Mjeru 7. do 30. juna 2024. godine, a za Mjeru 1. do 31. jula 2024. godine). Realizovano.					
2024/032/010/05/POL	32 - 30.05.2024	KEPIF		POL	25.12.2024	R
	Informaciju o izmjeni roka za realizaciju investicija i predaju zahtjeva za isplatu u okviru Prvog javnoga poziva kroz Mjeru 7 Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja, podmjera 7.1. Podrška investicijama za razvoj ruralnog turizma i Petog javnog poziva kroz Mjeru 1. Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava u okviru Programa razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD II programa (2014–2020),					

	Zadužuje se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede – Direktorat za plaćanja da za sve korisnike na osnovu Prvog poziva za Podmjeru 7.1. i Petog poziva za Mjeru 1, koji ispoštuju kriterijume definisane aneksom ugovora i kojim se omogućava produženje implementacije i roka za podnošenje zahtjeva za isplatu, preduzme neophodne aktivnosti koje se odnose na kontrolu i autorizaciju zahtjeva i, najkasnije do 25. decembra 2024. godine, Direktoratu za upravljanje strukturama pretprijetne podrške EU dostavi navedene zahtjeve za prenos EU dijela sredstava, u cilju nesmetane realizacije dinamike plaćanja do navedenog roka.				
	Realizovano.				
2024/044/012/02/POL	44 - 01.08.2024	KEPIF	POL	31.12.2024	R
	Predlog industrijske politike Crne Gore 2024–2028. godine s Predlogom akcionog plana za implementaciju Industrijske politike Crne Gore 2024–2028, za 2024. godinu				
	Zadužuju se Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo regionalno-investicionog razvoja i saradnje sa nevladinim organizacijama, Ministarstvo saobraćaja, Ministarstvo energetike, Ministarstvo turizma, Ministarstvo rudarstva, nafte i gasa, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga, Ministarstvo javne uprave, Ministarstvo finansija, Ministarstvo kulture i medija i Ministarstvo odbrane da, u saradnji s Investiciono-razvojnim fondom Crne Gore AD, Zavodom za zapošljavanje Crne Gore, Fondom za inovacije d. o. o., Agencijom za investicije, Upravom carina kao i udruženjima privatnog sektora i ostalim relevantnim institucijama/ustanovama uključenim u implementaciju Industrijske politike, realizuju aktivnosti utvrđene Akcionim planom za implementaciju Industrijske politike Crne Gore 2024–2028, za 2024. godinu, u skladu s utvrđenim strateškim ciljevima Industrijske politike Crne Gore 2024–2028. Godine				
	Realizovano.				
2024/040/030/02/POL	40 - 11.07.2024	KEPIF	POL	31.12.2024	N
	Informacija o potvrdi obezbjeđenja finansijske podrške u dijelu refundacije PDV-a fizičkim licima korisnicima IPARD II programa 2014–2020. kroz isplatu subvencija				
	Zadužuje se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede – Direktorat za plaćanja da pripremi spiskove korisnika koji su plaćeni u 2023. godini, a koji nijesu mogli da koriste potvrde o oslobađanju od plaćanja PDV-a, s obzirom da su izvršili plaćanja u periodu prije usvajanja izmjena predmetnog Pravilnika o oslobađanju od plaćanja PDV-a i izdavanja potvrda o oslobađanju od plaćanja PDV-a.				
	Pošto je uočena greška u dijelu koji se odnosi na programski kod aktivnosti IPARD II Program, u 2025 godini se planira priprema nove informacije za refundaciju PDV-a. Takođe, pošto su se plaćanja u okviru IPARD II programa završila 31.12.2025 godine nova informacija će sadržati dodatan broj korisnika u odnosu na informaciju iz aprila 2024 godine.				
2024/054/018/02/POL	54 - 25.10.2024	KEPIF	POL	18.11.2024	R
	Informacija o izradi Plana sprovođenja javnih konkursa za idejno arhitektonsko rješenje javnih objekata, za 2025. Godinu				
	Zadužuju se Ministarstvo dijaspore, Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo energetike, Ministarstvo evropskih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo javne uprave, Ministarstvo kulture i medija, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvo odbrane, Ministarstvo				

	poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo pomorstva, Ministarstvo pravde, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga, Ministarstvo regionalno-investicionog razvoja i saradnje sa nevladinim organizacijama, Ministarstvo rudarstva, nafte i gasa, Ministarstvo saobraćaja, Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije, Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo turizma, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo vanjskih poslova i Ministarstvo zdravlja da Ministarstvu prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine dostave informacije o objektima za koje je potrebno raspisati javni konkurs za idejno arhitektonsko rješenje za 2025. godinu, najkasnije do 18. 11. 2024. godine. Ministarstvo poljoprivrede,, šumarstva I vodoprivrede nije imalo potrebu za raspisivanjem javnih konkursa za idejno arhitektonsko rješenje za 2025. godinu za izgradnju nekog objekta.				
2024/062/024/03/POL	62 - 24.12.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Informacija o potrebi preusmjeravanja sredstava iz Tekuće budžetske rezerve u ukupnom iznosu od 646.163,16 eura, radi izmirenja obaveza Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, u skladu sa mjerama propisanim Uredbom o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike za 2024. godinu – Agrobudžet Zadužuje se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede da isplati sredstva iz tačke 2 ovih zaključaka, u ukupnom iznosu od 646.163,16 eura, u skladu sa obavezama za tekuću godinu, po navedenim mjerama. Vlada je usvojila Informaciju o potrebi preusmjeravanja sredstava iz Tekuće budžetske rezerve u ukupnom iznosu od 646.163,16 eura, radi izmirenja obaveza Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, u skladu sa mjerama propisanim Uredbom o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike za 2024. godinu – Agrobudžet. Zaključak Vlade je realizovan. Finansijska sredstva su preusmjerena i alocirana u skladu sa odredbama Agrobudžeta.				
2024/062/025/02/POL	62 - 24.12.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Informacija o potrebi avansne isplate sredstava u iznosu od 376,205.26 eura, za decembarsku isplatu za tekuću godinu, za obaveze po mjeri 1.1.2 Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka Zadužuje se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede da izvrši avansu isplatu sredstva iz tačke 1 ovih zaključaka, u ukupnom iznosu od 376,205 26 eura, za izmirenje obaveza po mjeri 1.1.2 Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka, za mjesec decembar tekuće godine. Vlada je usvojila Informaciju o potrebi avansne isplate sredstava u iznosu od 376,205.26 eura, za decembarsku isplatu za tekuću godinu, za obaveze po mjeri 1.1.2 Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka, radi osiguranja kontinuiteta u realizaciju mjere i blagovremene podrške korisnicima. Isplata je realizovana u skladu sa budžetskim sredstvima, čime je omogućeno nesmetano izvršavanje finansijskih obaveza i stabilnost programa.				
2024/023/011/02/POL	23 - 28.03.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Predlog plana davanja koncesija u oblasti voda za 2024. godinu s Izvještajem o sprovedenoj javnoj raspravi Zadužuje se Uprava za vode da preduzme potrebne aktivnosti, u skladu sa Zakonom o koncesijama, u cilju realizacije Plana davanja koncesija iz tačke 1. ovih zaključaka.				

	Planom davanja koncesija utvrđena su područja - lokaliteti na kojima se može vršiti koncesiona djelatnost, predmeti koncesija i rokovi za objavljivanje javnih oglasa za davanje koncesija. U skladu sa Planom, Uprava za vode je pokrenula postupak za davanje koncesije izradom Koncesionog akta, u skladu sa čl. 17 Zakona o koncesijama.				
2024/023/012/03/POL	23 - 28.03.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Predlog akcionog plana za sprovođenje Strategije integrisanog upravljanja granicom za period 2020-2024. godine, za 2024. godinu s Izvještajem o implementaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije integrisanog upravljanja granicom u 2023. godini				
	Zadužuju se Ministarstvo unutrašnjih poslova i Državna komisija za granicu da, u saradnji s Ministarstvom odbrane, Ministarstvom vanjskih poslova, Ministarstvom saobraćaja i pomorstva, Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Upravom policije, Upravom carina, Upravom za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Upravom za nekretnine, Upravom pomorske sigurnosti i upravljanje lukama, Upravom za inspekcijske poslove, Agencijom za civilno vazduhoplovstvo i Javnom ustanovom Viša stručna škola Policijska akademija, realizuju mjere utvrđene Akcionom planom za sprovođenje Strategije integrisanog upravljanja granicom za period 2020–2024. godine za 2024. godinu, u cilju daljeg napretka na usklađivanju s obavezama iz procesa pregovora s EU i implementaciji pravila u oblasti granične kontrole i u skladu s odredbama Šengenskog zakonika o granicama i standardima za upravljanje vanjskim granicama EU.				
	Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne je realizovala svoje aktivnosti i dostavila izvještaje.				
2024/057/004/03/POL	57 - 15.11.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Predlog programa trgovinskih olakšica 2024-2026 s Predlogom okvirnog akcionog plana				
	Zadužuju se Ministarstvo finansija, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo javne uprave, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo saobraćaja, Uprava carina, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Uprava policije, Agencija za zaštitu životne sredine, Institut za lijekove i medicinska sredstva da preduzmu neophodne aktivnosti u cilju realizacije okvirnog Akcionog plana za implementaciju Programa trgovinskih olakšica 2024–2026. i da o stepenu realizacije polugodišnje izvještavaju Savjet za trgovinske olakšice.				
	Dostavljeni materijali Ministarstvu finansija za Predlog Programa trgovinskih olakšica i izvještaj za 2024. godinu od strane Odjeljenja za ekonomske analize i tržište, iz čega proizilazi da je naše Ministarstvo postupilo po Zaključku Vlade.				
	Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne je realizovala svoje aktivnosti i dostavila izvještaje.				
2024/059/023/03/POL	59 - 28.11.2024	KEPIF	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	POL	31.12.2024 R
	Informacija o zaključivanju Protokola o naučnoj, tehničkoj i ekonomskoj saradnji u oblasti poljoprivrede između Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Crne Gore i Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Sjeverne Makedonije				
	Ovlašćuje se Vladimir Joković, ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, da u ime Vlade Crne Gore potpiše Protokol iz tačke 2 ovih				

	zaključaka.					
	Završeno. Protokol potpisali ministri poljoprivrede CG i S. Makedonije u novembru 2024. godine					
2024/055/007/04/POL	55 - 01.11.2024	KEPIF		POL	31.12.2024	N
	Predlog strategije za smanjenje rizika od katastrofa za period 2025–2030 s Predlogom akcionog plana za 2025–2026					
	Zadužuju se ministarstva i organi državne uprave da, u skladu sa dinamikom realizacije aktivnosti iz Akcionog plana za sprovođenje Strategije za period 2025–2026, planiraju budžetska sredstva za njihovu realizaciju.					
	Nerealizovano.					
2024/049/033/05/POL	49 - 19.09.2024	KEPIF		POL	31.12.2024	R
	Informacija o potrebi obezbjeđivanja lokacije za neškodljivo uklanjanje leševa životinja uginulih/usmrćenih od zaraznih bolesti.					
	Zadužuju se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i po potrebi drugi državni organi da sačine i Vladi dostave procjenu o potrebi mobilizacije opreme, lijekova i prevoznih sredstava u skladu s posebnim propisima i privremenu upotrebu zemljišta i zgrada radi sprovođenja propisanih mjera zdravstvene zaštite životinja u skladu s članom 59 stav 4 alineja 2 Zakona o veterinarstvu, kao i korišćenje zemljišta i objekata u svrhu neškodljivog uklanjanja leševa, ubijenih ili uginulih životinja, hrane, prostirke, otpadaka i 23 drugog zaraženog materijala zakopavanjem, spaljivanjem ili na drugi način u skladu s članom 59 stav 4 alineja 3 Zakona o veterinarstvu.					
	Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne je realizovala svoje aktivnosti i dostavila procjenu.					
2024/050/037/02/POL	50 - 26.09.2024	KEPIF		POL	31.12.2024	R
	Predlog odluke o preuzimanju službenika i opreme Uprave za inspekcijske poslove					
	Zadužuju se ministarstva i uprave koji su preuzeli inspektore, inspektore po ovlašćenju, državne službenike i namještenike u skladu s Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave („Službeni list CG“, br. 98/23, 102/23, 113/23, 71/24, 72/24 i 90/24) i Odlukom o preuzimanju službenika i opreme Uprave za inspekcijske poslove da usklade akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji u dijelu koji se odnosi na broj preuzetih inspektora, odnosno službenika, ako u sistematizaciji ne postoji slobodno mjesto na osnovu kojeg mogu da se preuzmu					
	Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove nije preuzela niti jednog inspektora po ovoj Uredbi iz Uprave za inspekciju. Veterinarski i fitosanitarni inspektori i 14 sanitarnih inspektora koji su vršili inspekcijski nadzor nad Poglavljem 12 preuzeti su 1.juna 2017.godine kao jedan od uslova za Poglavlje 12.					
2024/049/033/06/POL	49 - 19.09.2024	KEPIF		POL	31.12.2024	N
	Informacija o potrebi obezbjeđivanja lokacije za neškodljivo uklanjanje leševa životinja uginulih/usmrćenih od zaraznih bolesti.					
	Zadužuje se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede – Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove da najmanje jednom mjesečno izvještavaju Vladu o situaciji po pitanju bolesti Q groznica (do njenog suzbijanja) i da sarađuju s lokalnim samoupravama i drugim državnim organima u cilju suzbijanja bolesti i zaštiti zdravlja ljudi, životinja i životne sredine.					

	Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne je djelimično realizovala svoje aktivnosti.				
2024/041/024/02/POL	41 - 18.07.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Izvještaj o sprovođenju Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja za 2023. Godinu				
	Zadužuju se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, Ministarstvo javne uprave, Ministarstvo finansija, Ministarstvo zdravlja, Uprava za statistiku, Uprava carina, Uprava za vode, Agencija za zaštitu životne sredine, Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju, Zavod za metrologiju i Institut za javno zdravlje da nastave realizaciju aktivnosti definisanih Nacionalnim planom.				
	REALIZOVANO. Uprava kontinuirano realizuje aktivnosti definisane Nacionalnim planom.				
2024/052/016/02/POL	52 - 10.10.2024	KEPIF	Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine	POL	31.12.2024 R
	Informacija o potraživanju nedostajućih sredstava za sprovođenje IPA 2021 projekta Podrška EU sektoru poljoprivrede u Crnoj Gori.				
	Zadužuje se Uprava za kapitalne projekte da, predlogom zakona o budžetu Crne Gore za 2025. godinu, planira nedostajuća sredstva, u iznosu od 2.000.000 eura, za realizaciju ugovora navedenog projekta.				
	Završeno, informacija usvojena u oktobru 2024. Prati se realizacija započetog ugovora za projektovanje i nadzor graničnih inspekcijskih mjesta i karantinske jedinice za bilje, kako bi se pravovremeno planirao potreban budžet za narednu godinu za izvođenje radova.				
2024/052/016/03/POL	52 - 10.10.2024	KEPIF	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	POL	31.12.2024 N
	Informacija o potraživanju nedostajućih sredstava za sprovođenje IPA 2021 projekta Podrška EU sektoru poljoprivrede u Crnoj Gori				
	Zadužuje se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede da obavijesti Upravu za kapitalne projekte o nedostajućim sredstvima za realizaciju projekta.				
	Projektantska firma URBI Pro (angažovana od novembra 2024. u okviru IPA 2021 projekta) radi na izradi dokumentacije. Tek kada bude gotov predmjer i predračun radova možemo imati ovu infomaciju I realizovati shodno zaključku.				
2024/040/030/04/POL	40 - 11.07.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 N
	Informacija o potvrdi obezbjeđenja finansijske podrške u dijelu refundacije PDV-a fizičkim licima korisnicima IPARD II programa 2014–2020. kroz isplatu subvencija				
	Zadužuje se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede – Direktor za plaćanja da za korisnike koji još uvijek nijesu realizovali investiciju i podnijeli zahtjev za isplatu, pripremi spisak korisnika kojima će se isplatiti sredstva podrške do kraja 2024. godine, a koji nijesu mogli da koriste potvrde o oslobađanju od plaćanja PDV-a, s obzirom da su izvršili plaćanja u periodu prije usvajanja izmjena predmetnog Pravilnika o oslobađanju od plaćanja PDV-a i izdavanja potvrda o oslobađanju od plaćanja PDV-a i da, nakon toga, pripremi Vladi dostavi				

	informaciju i predlog za obezbjeđenje sredstava iz Tekuće budžetske rezerve.				
	Pošto je uočena greška u dijelu koji se odnosi na programski kod aktivnosti IPARD II Program, u 2025 godini se planira priprema nove informacije za refundaciju PDV-a. Takođe, pošto su se plaćanja u okviru IPARD II programa završila 31.12.2025 godine nova informacija će sadržati dodatan broj korisnika u odnosu na informaciju iz aprila 2024 godine.				
2024/048/025/01/POL	48 - 12.09.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Usmena informacija o aktivnostima koje je potrebno preduzeti u cilju sprovođenja sistema inspekcijskog nadzora				
	1. Zadužuju se ministarstva da, u saradnji s organima nad kojima vrše nadzor, bez odlaganja, Generalnom sekretarijatu Vlade dostave informaciju o oblasti inspekcijskog nadzora koja će biti u njihovoj nadležnosti u cilju implementacije Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o inspekcijskom nadzoru				
	Zaključak je realizovan: Ranko Bogavac, načelnik Direkcije za inspekcijski nadzor u poljoprivredi, zaposlen od 15.06.2015. godine; Mile Čamdžić, inspector I za poljoprivrede I vino za Opštinu Pljevlja sa mjestom rada u Pljevljima, zaposlen od 30.01.2021. godine; Vukajlo Đalović, inspector II za poljoprivrede I vino za Opštinu Bijelo Polje, Mojkovac I Kolašin sa mjestom rada u Bijelom Polju, zaposlen od 01.06.2017. godine; Dragoje Međedović, inspector I za poljoprivrede I vino za Opštine Šavnik I Žabljak sa mjestom rada u Žablaku, zaposlen od 15.12.2018. godine				
2024/040/029/04/POL	40 - 11.07.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Informacija o realizaciji tačke 3. Zaključaka Vlade Crne Gore, broj: 08-010/24-2231/2, od 18. aprila 2024. godine				
	Zadužuju se sva ministarstva i preporučuje se lokalnim samoupravama da, na obrascu koji je sastavni dio ove informacije, u roku od 30 dana, pribave i dostave Međuresorskoj radnoj grupi, podatke o zaposlenima iz djelokruga svoje nadležnosti, kao i zaposlenih: - u službi državnog organa, organa državne uprave, sudu, državnom tužilaštvu, fondu, kao i drugim organima osnovanim u skladu sa zakonom - u organu lokalne uprave, organu i službi lokalne samouprave - u nezavisnom ili regulatornom tijelu osnovanom u skladu sa zakonom - u ustanovi čiji je osnivač država ili lokalna samouprava - u agenciji, privrednom društvu koje je u većinskom vlasništvu države ili u drugom pravnom licu čiji je osnivač država ili vrši javna ovlašćenja - u agenciji, privrednom društvu koje je u većinskom vlasništvu lokalne samouprave ili u drugom pravnom licu čiji je osnivač lokalna samouprava ili vrši javna ovlašćenja i - u službi Vojske Crne Gore i Upravi policije.				
	Traženi podaci su poslani putem e-maila dana 02.09.2024. godine kontakt osobi u Ministarstvu prosvjete (sara.ivanovic@mpni.gov.me).				
2024/039/046/04/POL	39 - 04.07.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 N
	Informacija o šteti na lučkom području „Luka Bar“ AD usljed elementarne nepogode				
	Zadužuju se ministarstva da, u saradnji s organima nad kojima vrše nadzor, pripreme i Vladi dostave analizu mogućih rizika prilikom zaštite od prirodnih nepogoda i predlože mjere koje je potrebno preduzeti u narednom periodu.				
	Nije dospjelo.				

2024/062/004/19/POL	62 - 25.12.2024	KEPIF		POL	31.12.2024	N
	Informacija o realizaciji aktivnosti i projekata koji se implementiraju kroz sistem indirektnog upravljanja IPA fondovima sa prepoznatim ključnim izazovima (IPA II i IPA III) sa predlogom redefinisavanja institucionalnog okvira i uspostavljanju struktura za sprovođenje podrške Evropske unije kroz finansijsku perspektivu IPA III (2021-2027) u indirektnom modelu upravljanja Zadužuje se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede da bude na raspolaganju Ministarstvu finansija u cilju pripreme tehničke specifikacije za angažovanje nezavisne revizorske institucije za sprovođenje usluga eksterne revizije, a u vezi sa postizanjem kriterijuma za akreditaciju Mjere 6 IPARD III programa. Nije dospjelo.					
2024/062/004/20/POL	62 - 25.12.2024	KEPIF		POL	31.12.2024	R
	Informacija o realizaciji aktivnosti i projekata koji se implementiraju kroz sistem indirektnog upravljanja IPA fondovima sa prepoznatim ključnim izazovima (IPA II i IPA III) sa predlogom redefinisavanja institucionalnog okvira i uspostavljanju struktura za sprovođenje podrške Evropske unije kroz finansijsku perspektivu IPA III (2021-2027) u indirektnom modelu upravljanja Zadužuje se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede – Direktor za plaćanja (IPARD agencija) da pripremi predlog Akcionog plana implementacije Programa podrške IPARD III, kao i da, počev od januara 2025. godine, na kvartalnoj osnovi, izvještava Ministarstvo finansija – Nacionalnu službenicu za ovjeravanje / Upravljačku strukturu o preduzetim aktivnostima na implementaciji mjera IPARD III podrške i dinamici povlačenja dostupnih EU sredstava iz ovog Programa. Realizovano.					
2024/043/027/02/POL	43 - 26.07.2024	KEPIF		POL	01.01.0001	N
	Godišnji izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za suzbijanje nedozvoljenog posjedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem i municijom od 2019. do 2025. godine za 2023. Godinu Zadužuju se ministarstva i drugi organi uprave da realizuju predviđene aktivnosti u skladu s dinamikom realizacije aktivnosti iz Akcionog plana za sprovođenje Strategije za suzbijanje nedozvoljenog posjedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem i municijom 2019–2025. godine. Nerealizovano.					
2024/038/012/02/POL	38 - 27.06.2024	KEPIF		POL	31.12.2024	N
	Predlog plana gazdovanja mrkim medvjedom u Crnoj Gori, Zadužuje se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede da, u cilju realizacije ovog plana, jednom godišnje, pripremi i Vladi dostavi akcioni plan najznačajnijih mjera i aktivnosti gazdovanja medvjedom. Obaveza je u fazi realizacije. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, je pripremi Predlog akcinog plan gazdovanja mrkim medvjedom u 2025. godini, I u toku je prikupljanje potrebnih mišljenja prije dostavljanja Vladi na razmatranje i usvajanje. Obaveza je inače, planiranja za I kvartal 2025. godine.					
2024/029/001/01/POL	29 - 17.05.2024	KEPIF		POL	17.05.2024	N
	Informacija o realizaciji aktivnosti iz procesa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji					

	Zadužuju se sva ministarstva da Kabinetu predsjednika Vlade odmah, u pisanoj formi, dostave eventualni predlog sugestija na Plan rasta Evropske unije za Zapadni Balkan.				
	Pojedina su realizovana, a neki su u fazi realizacije.				
2024/032/025/02/POL	32 - 30.05.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Informaciju o potrebi isplate zaostale podrške za 145 poljoprivredna proizvođača Zadužuje se Ministarstvo 20istema20vrede,, šumarstva I vodoprivrede da isplati sredstva poljoprivrednim proizvođačima (145), u iznosu od 121.493.50 €, iz sredstava planiranih Agrobudžetom za 2024. Godinu, kao podršku po osnovu Javnog poziva iz tačke 1. Ovih zaključaka. 21 Navedena sredstva isplatiće se shodno Izvještaju resornog 20istema20vred, broj: 04-307/24-3328/2, od 17. 4. 2024. Godine				
	Vlada je usvojila Informaciju o potrebi isplate zaostale podrške za 145 poljoprivrednih proizvođača, isplata je realizovana u skladu sa zaključkom. Ista se odnosila na 145 proizvođača koji su ostvarili parvo na subvenciju, ali zbog kašnjenja u dostavi nalaza nisu bili obuhvaćeni ranijom isplatom.				
2024/032/010/03/POL	32 – 30.05.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Informaciju o izmjeni roka za realizaciju investicija I predaju zahtjeva za isplatu u okviru Prvog javnoga poziva kroz Mjeru 7 Diverzifikacija gazdinstva I razvoj poslovanja, podmjera 7.1. Podrška investicijama za razvoj ruralnog turizma I Petog javnog poziva kroz Mjeru 1. Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava u okviru Programa razvoja 20istema20vrede, I ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD II programa (2014–2020) . Zadužuje se Ministarstvo 20istema20vrede,, šumarstva I vodoprivrede – Direktorat za plaćanja da, u slučaju nepoštovanja rokova od strane korisnika utvrđenih aneksima ugovora, raskine navedene akte I preduzme aktivnosti u smislu iniciranja zahtjeva za povraćaj sredstava i/ili aktivacije bankarskih garancija za neuspješne projekte, u cilju zaštite finansijskih inter				
	Realizovano.				
2024/032/010/04/POL	32 – 30.05.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Informaciju o izmjeni roka za realizaciju investicija I predaju zahtjeva za isplatu u okviru Prvog javnoga poziva kroz Mjeru 7 Diverzifikacija gazdinstva I razvoj poslovanja, podmjera 7.1. Podrška investicijama za razvoj ruralnog turizma I Petog javnog poziva kroz Mjeru 1. Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava u okviru Programa razvoja 20istema20vrede, I ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD II programa (2014–2020), Zadužuje se Ministarstvo 20istema20vrede,, šumarstva I vodoprivrede – Direktorat za plaćanja da, u slučaju nepoštovanja rokova od strane korisnika utvrđenih aneksima ugovora, raskine navedene akte I preduzme aktivnosti u smislu iniciranja zahtjeva za povraćaj sredstava i/ili aktivacije bankarskih garancija za neuspješne projekte, u cilju zaštite finansijskih interesa EU I sprečavanja dodatnih finansijskih izdataka za nacionalni budžet.				
	Realizovano.				
2024/063/020/02/POL	63 – 26.12.2024	KPS		POL	31.12.2024 R
	Informaciju o uspostavljanju novog jedinstvenog Portala eUprave Zadužuju se svi organi državne uprave da imenuju 20istema20vrede I 20istema20v u cilju objavljivanja informacija o uslugama koje pružaju na novom Portalu eUprave, kao I objave javnih rasprava I obavještenja u				

	dijelu eParticipacija U skladu sa zaključkom Vlade, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede imenovalo je 3. Marta administratora Vuka Stanišića I moderatora Milinku Sekulić za funkcionisanje portala eUprave. Informacija je dostavljena Ministarstvu javne uprave.				
2024/063/020/03/POL	63 – 26.12.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	informacija o uspostavljanju novog jedinstvenog Portala eUprave Zadužuju se svi organi državne uprave da, u skladu sa Zakonom o elektronskoj 21istem („Službeni list CG“, broj 72/19), pružaju usluge elektronske uprave preko Portala eUprave kao dijela jedinstvenog informacionog 21istema kojim upravlja Ministarstvo javne uprave U skladu sa zaključkom Vlade, Ministarstvo 21istema21vrede,, šumarstva I vodoprivrede imenovalo je 03. Marta administratora Vuka Stanišića I moderatora Milinku Sekulić za funkcionisanje portala eUprave. Informacija je dostavljena Ministarstvu javne uprave.				
2024/019/024/04/POL	19 – 07.03.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Četvrti godišnji izvještaj o realizaciji Plana upravljanja nus proizvodima životinjskog porijekla, koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi, od 1. Decembra 2022. Godine do 1. Decembra 21 2023. Godine Zadužuje se Ministarstvo 21istema21vrede,, šumarstva I vodoprivrede da formira novu radnu grupu za praćenje implementacije aktivnosti na izgradnji postrojenja I sveobuhvatnog 21istema za nesmetano uklanjanje nusproizvoda životinjskog porijekla, u čijem sastavu su predstavnici Ministarstva 21istema21vrede,, šumarstva I vodoprivrede, Uprave za bezbjednost hrane, veterinu I fitosanitarne poslove, Ministarstva turizma, ekologije, održivog razvoja I razvoja sjevera, Ministarstva prostornog planiranja, urbanizma I državne imovine, Ministarstva finansija, Ministarstva ekonomskog razvoja, Opštine Nikšić I MIDAS 2 projekta.				
	Formirana je nova radna grupa za praćenje implementacije aktivnosti na izgradnji postrojenja I sveobuhvatnog 21istema za nesmetano uklanjanje nusproizvoda životinjskog porijekla.				
2024/019/024/03/POL	19 - 07.03.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Četvrti godišnji izvještaj o realizaciji Plana upravljanja nus proizvodima životinjskog porijekla, koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi, od 1. decembra 2022. godine do 1. decembra 21 2023. godine 3. Zadužuje se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede da, u saradnji s Upravom za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, nakon određivanja od strane Vlade lokacije za izgradnju postrojenja, pripremi i Vladi dostavi inovirani navedeni plan s akcionim planom realizacije				
	Dostavljen inovirani plan s akcionim planom realizacije.				
2024/019/022/02/POL	19 - 07.03.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 N
	Predlog akcionog plana za implementaciju Preporuka Državne revizorske institucije Zadužuju se: - Ministarstvo pravde - Ministarstvo odbrane - Ministarstvo finansija - Ministarstvo unutrašnjih poslova - Ministarstvo javne uprave - Ministarstvo vanjskih poslova - Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija - Ministarstvo ekonomskog razvoja - Ministarstvo zdravlja - Ministarstvo rada i socijalnog staranja - Ministarstvo kulture i medija - Ministarstvo saobraćaja i pomorstva - Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine - Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera - Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede -				

	Ministarstvo energetike i rudarstva - Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava - Ministarstvo evropskih poslova - Ministarstvo sporta i mladih - Fond penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore - Fond za zdravstveno osiguranje Crne Gore - Zavod za zapošljavanje Crne Gore - Fond za obeštećenje - Fond rada - Generalni sekretarijat Vlade 20 i preporučuje: - Skupštini Crne Gore - Ustavnom sudu Crne Gore - Sudskom savjetu i - Vrhovnom državnom tužilaštvu, da koordiniraju aktivnosti na realizaciji Akcionog plana i Ministarstvu finansija kvartalno dostavljaju izvještaje o realizaciji Akcionog plana za potrošačke jedinice nad kojima vrše nadzor				
2024/019/010/03/POL	19 - 07.03.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Izveštaj o sprovedenim aktivnostima na realizaciji Konkursa za dodjelu lovišta „Nikšić“, na korišćenje, u 2023. godini i Predlog odluke o dodjeli lovišta „Nikšić“ na korišćenje Ovlašćuje se ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Vladimir Joković da, nakon stupanja na snagu Odluke iz tačke 2. ovih zaključaka, potpiše Ugovor o korišćenju lovišta „Nikšić“, kojim će se urediti međusobna prava i obaveze, uslovi i način korišćenja lovišta, u skladu sa Zakonom i Odlukom. Obaveza je raelizovana. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, kojeg zastupa Vladimir Joković, ministar i Lovačka organizacija "Dr Zoran Kesler", potpisali su Ugovor o korišćenju lovišta "Nikšić" na period od 10 godina, u skladu sa Zakonom o divljači i lovstvu i Odlukom o dodjeli lovišta "Nikšić" na korišćenje.				
2024/014/015/04/POL	14 - 02.02.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Informacija o stavljanju van snage Zaključka Vlade Crne Gore, broj: 07-307/23-1696/2, od 13. aprila 2023. godine, kojim je motorno vozilo marke DACIA, registarske oznake PT CG 021, ustupljeno nekadašnjem Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma, sadašnjem Ministarstvu ekonomskog razvoja, na privremeno korišćenje, od strane Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Zadužuje se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede da preduzme primopredaju vozila iz tačke 1. ovih zaključaka i o tome pripremi zapisnik. Zaključak je realizovan. Navedeno vozilo marke Dacia je preuzeto od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, a zatim preregistrovano na nove registarske oznake PG CG N68 i nalazi se u voznom parku našeg Ministarstva, što se može provjeriti i uvidom u spisak voznog parka MPŠV.				
2024/013/008/03/POL	13 - 24.01.2024	KEPIF		POL	31.03.2024 R
	Predlog plana upravljanja kriznim situacijama u slučaju pojave afričke kuge svinja Zadužuju se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove da: 1) pripreme instrukcije i uputstva za primjenu ovog plana, do kraja I kvartala 2024. godine; Plan upravljanja kriznim situacijama u slučaju pojave afričke kuge svinja je objavljen u "Službenom listu CG", br. 19/2024.				
2024/013/008/03/POL	13 - 24.01.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Predlog plana upravljanja kriznim situacijama u slučaju pojave afričke kuge svinja Zadužuju se Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove da: 2)				

	pripreme plan redovne edukacije, na osnovu kojeg će redovno edukovati veterinarsko osoblje u cilju uspješnog otkrivanja, praćenja, suzbijanja i iskorjenjivanja afričke kuge svinja, kontinuirano, počev od II kvartala 2024. godine;				
	REALIZOVANO: Pravilnik o utvrđivanju Programa mera zdravstvene zaštite životinja za 2024. godinu koji je objavljen u "Službenom listu CG", br. 31/2024 od 4.4.2024. godine. i kroz obuke sprovedene uz podršku Evropske komisije.				
2024/012/004/02/POL	12 - 18.01.2024	KEPIF		POL	31.12.2024 R
	Predlog programa monitoringa površinskih i podzemnih voda za 2024. Godinu				
	Zadužuje se Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju da kontinuirano vrši monitoring voda u skladu s Programom iz tačke 1. ovih zaključaka.				
	Realizovano.				
2024/002/005/05/POL	2 - 16.01.2024	KPS		POL	23.01.2024 R
	Informacija o stanju u oblasti vršenja inspeksijskog nadzora u Crnoj Gori				
	Zadužuju se ministarstva da odrede člana radnog tima i dostave kontakt podatke Ministarstvu javne uprave, do 23. januara 2024. godi				
	Zaključak je realizovan. Za navedeno radno tijelo, imenovana je komisija od tri člana: Mijomir Tapusković, mail: mijomir.tapuskovic@mpsv.gov.me, imenovan od 28. novembra 2024. godine, i Jelena Čolović, mail: jelena.colovic@mpsv.gov.me i Sara Pavićević, mail: sara.pavicevic@mpsv.gov.me, obje imenovane od 26. decembra 2024. Godine.				

4. PREGLED AKTIVNOSTI I REALIZACIJA OBAVEZA MINISTARSTVA PO PROGRAMU PRISTUPANJA CRNE GORE U EVROPSKU UNIJU

U 2024. godini po Programu pristupanja Crne Gore u Evropsku Uniju, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u zakonodavnom okviru imalo je obaveze u poglavljima 11, 12, 13 i 27.

Poglavlje 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj:

Ministarsvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je tokom 2024. godine radilo na realizaciji obaveza iz pregovaračkog poglavlja 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj, u cilju konačnih usklađivanja nacionalnih politika sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom EU.

Na predlog Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Skupština Crne Gore je 17. decembra 2024. godine utvrdila Zakon o organskoj proizvodnji („Sl. list CG“, br. 123/24). Isti je na snagu stupio 31. decembra 2024.

Utvrđen je nacrt Implementacionog plana za uspostavljanje Agencije za plaćanje i IAKS-a. Ovim dokumentom daje se presjek sadašnjeg stanja, kao i detaljni planovi za implementaciju IAKS-a i potpuno uspostavljanje Agencije za plaćanja.

Otpočet je proces revizije Pregovaračke pozicije za Poglavlje 11, te izrade Izvještaja o ispunjavanju obaveza iz PP11.

Vlada Crne Gore je 5. decembra 2024. godine, na predlog Ministarstva poljoprivrede, utvrdila Predlog izmjena i dopuna Zakona o maslinarstvu.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je utvrdilo Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vinu i isti stavilo u proceduru dobijanja mišljenja relevantnih institucija. Pravilnik o enološkim postupcima i enološkim sredstvima za proizvodnju vina i drugih proizvoda od grožđa i za proizvodnju organskog vina („Sl. list CG“, br. 111/24) usvojen je novembra 2024. godine i istim se postiže usklađenost sa pravnom tekovinom EU u ovoj oblasti. Softversko rješenje za elektronski vinski registar uspostavljeno i u završnoj je fazi testiranja.

Ostvaren je napredak u pogledu uspostavljanja IAKS-a kroz povećanje ubilježene površine zemljišta u Sistemu za identifikaciju zemljišnih parcela (SIZEP).

Nastavljeno je jačanje administrativne kapacitete IPARD agencije zapošljavanjem novih službenika.

Implementacija IPARD-a je tokom 2024. godine dostigla maksimum podrške projekata i isplaćenih sredstava bespovratne podrške IPARD II programa. Isplaćeno je 332 projekata u iznosu od 15.289,112.19 EUR javne podrške od čega EU sredstava u iznosu od 11.703.687,25 EUR i nacionalne podrške u iznosu od 3.585.424,94 EUR.

Vlada je 28. avgusta 2024. usvojila drugu izmjenu i dopunu IPARD III programa 2021-2027, verzija 1.2.

U 2024. godini kroz IPARD III program u skladu sa Planom objave javnih poziva objavljena su četiri javna poziva:

- prvi javni poziv za Podmjeru 7.1 - „Podrška investicijama za razvoj ruralnog turizma“;;
- prvi javni poziv za Podmjeru 7.2 - „Podrška investicijama za preradu na gazdinstvu“;
- prvi javni poziv za Mjeru 3 - „Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i proizvoda ribarstva“;
- prvi javni poziv za Mjeru 1- „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“.

Poglavlje 12: Bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarni poslovi:

Što se tiče dijela realizacije obaveza vezanih za oblast **Poglavlje 12 - „Bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarni poslovi“**, u 2024. godini realizovane su mnogobrojne aktivnosti koje su detaljnije opisane u dijelu ovog Izvještaja koji se odnosi na Izvještaj o radu Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove.

Poglavlje 13: Ribarstvo:

Što se tiče dijela realizacije obaveza vezanih za oblast **Poglavlje 13 - „Ribarstvo“**, u 2024. godini realizovane su mnogobrojne aktivnosti koje su detaljnije opisane u dijelu ovog Izvještaja koji se odnosi na Izvještaj o radu Direktorata za ribarstvo.

Poglavlje 27: Životna sredina i klimatske promjene:

U dijelu realizacije obaveza vezanih za oblast šumarstva, donošenjem Zakona o šumama izvršeno je usaglašavanje sa regulativom EU koja se odnosi na promet drveta i proizvoda od drveta. Članom 98 novog Zakona o šumama je predviđeno da će se donijeti Zakon o prometu drveta i proizvoda od drveta čime će se izvršiti potpuno usklađivanje sa ovom uredbom Evropske Unije.

5. PRIORITETNI RAZVOJNI PROJEKTI MINISTARSTVA

„Adaptacija na klimatske promjene i povećanje otpornosti u crnogorskim planinskim područjima - GORA“

Finansijski sporazum između Crne Gore, koju predstavlja Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Međunarodnog fonda za razvoj poljoprivrede (IFAD) potpisan je 12. marta 2024. godine u cilju realizacije projekta „Adaptacija na klimatske promjene i povećanje otpornosti u crnogorskim planinskim područjima - GORA“. Ovim sporazumom Crna Gora je dobila

finansiranje od strane Adaptacionog fonda (AF) u iznosu od 10 miliona USD granta. To je drugi projekat koji Crna Gora realizuje u saradnji sa Međunarodnim fondom za razvoj poljoprivrede (IFAD) sa predviđenim datumom završetka aktivnosti 31. decembra 2029. godine i zatvaranjem finansiranja 30. juna 2030. godine.

Glavni cilj GORA projekta je unapređenje uslova života u ruralnim područjima i unapređenje poljoprivredne proizvodnje, sa posebnim akcentom na podršku domaćinstvima u seoskim planinskim područjima u sjevernom dijelu Crne Gore. Projekat takođe ima za cilj da podrži održivi razvoj planinskih područja kroz jačanje lokalnih kapaciteta, zaštitu ekosistema i integraciju rješenja za adaptaciju u relevantne politike.

Gora će se sprovoditi u 14 opština koje se nalaze u sjevernom dijelu Crne Gore: 13 opština sjevernog regiona: Plužine, Šavnik, Žabljak, Pljevlja, Kolašin, Mojkovac, Bijelo Polje, Berane, Petnjica, Rožaje, Andrijevica, Plav, Gusinje; i opština Nikšić u Centralnom regionu. Projekat će se sprovoditi kroz tri komponente:

- **Komponenta 1.** Održivi uslovi života u planinskim područjima (formiranje i jačanje klastera različitih aktera uključenih u proizvodnju odabranih proizvoda, unapređenje kapaciteta za prilagođavanje poljoprivrednih sistema i razvoj lokalnih preduzeća i obezbjeđivanje finansijske pomoći za aktivnosti prilagođavanja);
- **Komponenta 2.** Integrirano upravljanje pejzažo (izrada inkluzivnih lokalnih strategija za prilagođavanje klimatskim promjenama, implementacija mjera za zaštitu ekosistema, obnovu ili izgradnju zajedničke ruralne infrastrukture za potrebe adaptacije, uključivanje rješenja za adaptaciju u politike i strategije u planinskim područjima);
- **Komponenta 3.** Uvođenje strategija adaptacije u planinskim područjima (integracija mehanizama i strategija za prilagođavanje klimatskim promjenama u planinskim područjima na lokalnom i nacionalnom nivou).

U periodu od septembra do decembra 2024. godine sprovedene su sljedeće ključne aktivnosti: formirana je Jedinica za implementaciju projekta (PCU), finaliziran je godišnji plan rada i budžet, organizovane su IFAD misije podrške, održana je obuka o IFAD procedurama nabavki, održani su sastanci sa ključnim partnerima na projektu, uspostavljeno je finansijsko upravljanje projektom kroz IFAD CLIENT PORTAL (ICP) i pokrenute procedure nabavki kroz OPEN IFAD, izrađena je Strategija i Akcioni plan o rodnoj i socijalnoj inkluziji i finalizovan Priručnik za implementaciju projekta (PIM).

Program razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD III 2021-2027:

Kroz sprovođenje IPARD III programa crnogorskim poljoprivrednicima biće dostupno ukupno 81.975.947 eura bespovratnih sredstava, od čega EU sredstva čine 63.000.000 eura (62% više u odnosu na prethodni IPARD II program), a nacionalno kofinansiranje iznosi 18.975.947 eura. Uz doprinos korisnika, sprovođenjem IPARD III programa biće investirano oko 128 miliona eura u crnogorsku poljoprivredu. Finansijska podrška sastoji se od 75% sredstava obezbijeđenih kroz Instrument pretpristupne pomoći za ruralni razvoj Evropske unije (IPARD), shodno Finansijskom sporazumu za IPARD III 2021-2027 i 25% nacionalnih sredstava obezbijeđenih iz budžeta Vlade Crne Gore.

Mjera 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“

Peti Javni poziv za Mjeru 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ je objavljen 15. maja 2023. godine. Prijem zahtjeva za dodjelu podrške u okviru ovog Javnog poziva je bio do 15. juna 2023. godine.

U okviru ovog poziva za Mjeru 1 pristiglo je 414 zahtjeva za dodjelu podrške. Ukupna vrijednost zahtijevanih investicija je iznosila 29.699.271,05 EUR (sa PDV-om), odnosno 24.577.146,13 EUR (bez PDV-a), a potencijalni iznos podrške 16.782.676,91 EUR, od čega je iznos EU kofinansiranja 12.587.007,68 EUR, dok je iznos nacionalnog kofinansiranja 4.195.669,23 EUR.

U okviru ovog poziva ugovoreno je 298 projekata ukupne vrijednosti investicija 20.648.076,98 EUR (sa PDV-om), odnosno 17.064.526,43 EUR (bez PDV-a), uz ugovoreni iznos podrške od 11.912.408,51 EUR, od čega je iznos EU kofinansiranja 8.934.306,18 EUR, dok je iznos nacionalnog kofinansiranja 2.978.101,96 EUR.

U 2024. godini ugovoren je 231 projekat ukupne vrijednosti investicija 17.358.556,99 EUR (sa PDV-om), odnosno 14.345.915,00 EUR (bez PDV-a), uz ugovoreni iznos podrške od 9.999.809,68 EUR, od čega je iznos EU kofinansiranja 7.499.857,11 EUR, dok je iznos nacionalnog kofinansiranja 2.499.952,27 EUR.

U 2024. godini odbijen je 101 korisnik.

Takođe, u 2024. godini sprovedena je procedura nabavki (objavljeni su pozivi za dostavljanje ponuda) za Mjeru 1 Treći Javni poziv za 2 korisnika 2 Poziva za dostavljanje ponuda, a za Mjeru 1 Četvrti Javni poziv za 5 korisnika je objavljeno 13 Poziva za dostavljanje ponuda, za Mjeru 1, Peti Javni poziv, za 296 korisnika objavljeno je 359 poziva za dostavljanje ponuda.

Kada je u pitanju Mjera 1 IPARD II programa (prvi, treći, četvrti i peti javni poziv), u 2024. godini isplaćeno je ukupno 304 projekata. Ukupan iznos ovih investicija je 17.867.734,567 EUR (bez PDV-a), dok je iznos isplaćene podrške 12.286.761,13 EUR.

Mjera 3 „Investicije u fizički kapital za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda“

Kroz Mjeru 3 IPARD II programa u 2024. godini nije bilo objave poziva.

U toku 2024. godine sprovedena je procedura nabavki (objavljeni su pozivi za dostavljanje ponuda) za Mjeru 3, Četvrti Javni poziv za 1 korisnika. Kroz Mjeru 3 IPARD II programa (treći i četvrti javni poziv) u 2024. godini isplaćeno je ukupno 11 projekata. Ukupan iznos ovih investicija iznosi 5.182.074,89 EUR (bez PDV-a), dok je isplaćeni iznos podrške 2.188.159,81 EUR. Jedan projekat je iz sektora prerade mesa, dva iz sektora mljekarstva, dva iz sektora vinogradarstva, dva iz sektora voća, povrća i ratarskih kultura, jedan iz sektora vina i tri iz sektora maslinarstva.

Prvi Javni poziv za Mjeru 7 „Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja“, podmjera 7.1 „Podrška investicijama za razvoj ruralnog turizma“

Kroz Mjeru 7 IPARD II programa u 2024. godini nije bilo objave poziva.

U toku 2024. godine sprovedena je procedura nabavki (objavljeni su pozivi za dostavljanje ponuda) za Mjeru 7 Prvi Javni poziv za 3 korisnika, objavljeno je 9 poziva

U okviru Mjere 7 Prvi javni poziv u 2024. godini isplaćeno je 17 korisnika, sa iznosom investicije 1,899,479.79 EUR (bez PDV-a) i iznosom podrške 1,129,996.48 EUR.

IPARD III program

U okviru IPARD III programa aktivne su 3 mjere i to:

- Mjera 1 – Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava
- Mjera 3 – Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i proizvoda ribarstva
- Mjera 7 – Diverzifikacija gazdinstava i razvoj poslovanja – podmjera 7.1 “Podrška investicijama za razvoj ruralnog turizma” i podmjera 7.2 “Podrška investicijama za preradu na gazdinstvu”

Mjera 1 – Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava

Prvi Javni poziv za Mjeru 1 je objavljen 29. avgusta 2024. godine i prijem aplikacija je trajao do 29. novembra 2024. godine. Primljeno je 695 aplikacija. Ukupna vrijednost zahtjevanih investicija je 84.489.321,26 EUR (sa PDV-om), odnosno 69.829.426,22 EUR (bez PVD-a), iznos zahtjevane podrške 48.708.587,74 EUR, od čega je iznos EU kofinansiranja 36.528.958,16 EUR, dok je iznos nacionalnog kofinansiranja 12.177.146,93 EUR.

Nije bilo ugovorenih korisnika, niti odbijenih u 2024. godini.

Mjera 3 – Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i proizvoda ribarstva

Prvi Javni poziv za Mjeru 3 objavljen je 27. juna. Prvobitno je bilo predviđeno da se prijave primaju do 27. avgusta.

S obzirom na to da smo primili nekoliko zahtjeva potencijalnih aplikanata za produženje roka, jer nijesu u mogućnosti da na vrijeme završe Glavni projekat, prijem aplikacija je trajao do 27. septembra.

Primljeno je 57 aplikacija. Ukupana vrijednost zahtjevanih investicija je 54.616.526,66 EUR (sa PDV-om), odnosno 45.137.625,34 EUR (bez PVD-a), iznos zahtjevane podrške 22.568.812,67 EUR, od čega je iznos EU kofinansiranja 16.926.609,50 EUR, dok je iznos nacionalnog kofinansiranja 5.642.203,17 EUR.

Nije bilo ugovorenih korisnika, niti odbijenih u 2024. godini.

Mjera 7 – Diverzifikacija gazdinstava i razvoj poslovanja – podmjera 7.1 “Podrška investicijama za razvoj ruralnog turizma”

Prijem aplikacija za Prvi Javni poziv za dodjelu sredstava finansijske podrške za podmjeru 7.1 trajao je od 21. marta do 23. maja 2024. godine.

U okviru ovog javnog poziva podnijeto je 165 zahtjeva za podršku. Ukupna vrijednost traženih investicija je 32.136.006,10 EUR (sa PDV-om), odnosno 26.574.264,49 EU (bez PDV-a), a potencijalni iznos podrške je 17.066.900,71 EUR, od čega je iznos EU kofinansiranja 12.800.175,53 EUR, dok je iznos nacionalnog kofinansiranja 4.266.725,18 EUR.

Nije bilo ugovorenih korisnika, a odbijeno je 20 korisnika u 2024. godini.

Mjera 7 – Diverzifikacija gazdinstava i razvoj poslovanja – podmjera 7.2 “Podrška investicijama za preradu na gazdinstvu”

Prijem aplikacija za Prvi Javni poziv za dodjelu sredstava finansijske podrške trajao je od 11. aprila do 11. juna 2024. godine.

U okviru ovog javnog poziva podnijeto je 19 zahtjeva za podršku. Ukupna vrijednost traženih investicija je 522.571,96 EUR (sa PDV-om), odnosno 437.144,25 EUR (bez PDV-a), a potencijalni iznos podrške je 280.082,46 EUR, od čega je iznos EU kofinansiranja 210.061,84 EUR, dok je iznos nacionalnog kofinansiranja 70.020,61 EUR.

Nije bilo ugovorenih korisnika, a odbijena su 2 korisnika u 2024. godini.

***U 2024. godini su započeti, bili u fazi realizacije ili realizovani još mnogobrojni prioritetni razvojni kao i ostali projekti Ministarstva, a svaki od datih projekata kao i faze u kojim se nalaze, navedeni su i detaljno opisani u tačkama ovog Izvještaja koje se odnose na organizacione jedinice Ministarstva ili Uprava nad kojim Ministarstvo vrši nadzor, a koje sprovode date projekte.**

6. STANJE U UPRAVNIM OBLASTIMA I IZVJEŠTAJ O RADU ORGANIZACIONIH JEDINICA MINISTARSTVA

6.1. DIREKTORAT ZA POLJOPRIVREDU

REALIZACIJA AKTIVNOSTI U POGLEDU POLITIKE RAZVOJA

Stočarstvo:

U oblasti stočarstva isplaćene su premije predviđene Agrobudžetom za ukupno 8.891 poljoprivrednih gazdinstava, u ukupnom iznosu od 5.700.996,80 €, i to:

- premije za krave i priplodne junice u vrijednosti od 3,902,960.00 €. Vlasnici koji drže jedno i više grla te vrste stoke i to za svako grlo stimulisani su premijama do 100,00 € po grlu za 40.232 grla za koja je ostvarena podrška;
- premije za krave i priplodne junice u sistemu držanja (krava – tele) u vrijednosti od 34.838,00 €. Vlasnici koji drže tri i više grla stimulisani su premijama do 150,00€ za 294 grla;
- premije za ovce u vrijednosti od 1.334.599,50 €. Vlasnici koji drže 10 i više ovaca stimulisani su premijama od 13,00€ po grlu za 105.780 grla za koja je ostvarena podrška;
- premije za koze u vrijednosti 168.949,30 €. Vlasnici koji drže 10 i više koza stimulisani su premijama od 13,00 € po grlu za 13.564 grla za koja je ostvarena podrška;
- premije za tov junadi, bikova i volova u vrijednosti 259.650,00 €, za 1.731 grla.

U okviru mjere „Program unapređivanja stočarstva“ isplaćeno je ukupno 1.872.746,52 €, od čega se 71.040,00€ odnosi na premije za licencirane bikove i pastuve, za premije za steone junice u čistoj rasi 385,600.00 €, za premije za krmače u čistoj rasi 226,425.00 €. Kroz dva Javna poziva za dodjelu podrške registrovanim proizvođačima jaja, pilećeg i ćurećeg mesa (tov brojlera), podržano je 25 privrednih subjekata u iznosu od 890.833,55 €, dok je za isporuku sjemena za vještačko osjemenjavanje krava isplaćeno ukupno 298.847,97 €.

Otkup mlijeka:

U 2024. godini otkupljeno je 28.760.143 litara mlijeka što je za 2,59% više u odnosu na 2023. godinu. Ovo Ministarstvo kroz mjeru 1.1.2 - Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka daje podršku proizvođačima koji predaju mlijeko odobrenim objektima za prerađu mlijeka (mljekarama/sirarama).

U 2024. godini 90,92% otkupljenog sirovog mlijeka je u skladu sa kriterijumima koji se primjenjuju u EU (broj mikroorganizama - broj kolonija na podlozi na 30 °C u 1 ml ≤ 200 000; broj somatskih ćelija u 1 ml ≤ 400 000). Do 01.07.2024 godine primjenjivali su se kriterijumi: broj mikroorganizama - broj kolonija na podlozi na 30 °C u 1 ml ≤ 600 000; broj somatskih ćelija u 1 ml ≤ 400 000.

Otkupom mlijeka bavi se 28 mljekara/sirara. Prosječan broj kooperanata iznosi 843. Najveći broj korisnika podrške je iz centralnog regiona–54,0%, potom sjevernog–42,1%, dok je iz južnog regiona (3,8%).

Poljoprivredni proizvođači koji predaju mlijeko mljekarama/sirarama ostvarili su pravo na podršku u iznosu 4.917.476,79€.

Kroz mjeru Mjeru 2.1.13 - Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka iznos podrške za 2024. godinu iznosio je 509.840.89€. Ukupno je 16-17 mljekara-sirara imalo više od 20 kooperanata i oni su ostvarili premiju od 0,02€ po litru.

Prerada mlijeka na gazdinstvu:

U okviru mjere 1.1.3 - Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu isplaćeno je ukupno 4.614.099,00€. Pravo na premiju po osnovu ove mjere u 2024. godini ostvarilo je oko 1.723 poljoprivrednih proizvođača.

Najveći broj korisnika podrške je iz sjevernog regiona – 84,8%, potom centralnog – 14,7%, dok je iz južnog regiona (0,5%).

Pčelarstvo:

U 2024. godini kroz Program unapređenja pčelarstva utrošeno je 416,252.06 €. Opredijeljena sredstva su namijenjena: obnavljanju pčelinjeg fonda, unapređenju kvaliteta pčelinjih proizvoda i zdravstvenog stanja pčelinjih zajednica, preradi voska i tehničkoj pomoći pčelarima. Objavljeno je pet javnih poziva u 2024. godini: Javni poziv za dodjelu sredstava podrške za nabavku djelova košnice i električne ograde (čobanica) za 2024. godinu, Javni poziv za dodjelu sredstava podsticaja za nabavku pčelarske opreme za transport pčelinjih društava za 2024. godinu, Javni poziv za dodjelu sredstava podsticaja za nabavku voska za organsku i konvencionalnu proizvodnju meda za 2024. godinu, Javni poziv za odabir odgajivača pčelinjih matica za 2024. godinu i Javni poziv za odabir pravnog lica – veledrogerije koja ima dozvolu za promet veterinarskih lijekova za tretiranje pčelinjih društava od pčelinjeg krpelja (*Varroa destructor*) za 2024. godinu.

Kroz Javni poziv za dodjelu sredstava podrške za nabavku djelova košnice i električne ograde (čobanica) za 2024. godinu podržan je 377 korisnik u ukupnoj vrijednosti podrške od 191.535.85 eura. Najviše podržanih korisnika je iz Opštine Podgorica.

Opština	broj korisnika	vrijednost investicije	vrijednost podrške
Bar	12	10.523,15	5.261,59
Berane	4	5.863,52	2.931,77
Bijelo Polje	11	9.309,25	4.654,63
Budva	2	1.452,21	726,11
Cetinje	13	11.742,67	5.871,35
Danilovgrad	26	28.029,31	14.014,68
Gusinje	1	1.320,96	660,48
Herceg Novi	3	5.481,20	2.740,61
Kolašin	7	4.034,78	2.017,40
Kotor	2	1.564,50	782,25
Mojkovac	12	12.189,81	6.094,92
Nikšić	75	69.956,06	34.978,08
Petnjica	4	1.139,85	569,93
Plav	1	575,00	287,49

Plužine	8	8.198,76	4.099,39
Pljevlja	6	6.255,10	3.127,56
Podgorica	157	157.022,69	78.509,48
Rožaje	4	1.344,01	672,01
Šavnik	7	25.786,85	12.893,44
Tuzi	11	8.274,92	4.137,47
Ulcinj	2	2.803,90	1.401,95
Zeta	7	8.998,10	4.499,06
Žabljak	2	1.208,40	604,20
Ukupno	377	383.075,00	191.535,85

Prema vrsti investicije korisnici su iskazali najveće interesovanje za nabavku košnica, čija je ukupna vrijednost investicije iznosila 204.140,38 eura, dok je ukupna vrijednost investicije za pribor, opremu i električnu ogradu iznosila 178.934,62 eura.

Opština	broj korisnika	vrijednost investicije pribor	vrijednost investicije oprema	vrijednost investicije električna oграда	vrijednost investicije košnice
Bar	12	1.969,15	3.276,00	365,00	4.913,00
Berane	4	189,51	1.317,01	0,00	4.357,00
Bijelo Polje	11	464,25	6.471,00	198,00	2.176,00
Budva	2	66,31	1.078,00	242,90	65,00
Cetinje	13	1.532,17	4.952,00	198,00	5.060,50
Danilovgrad	26	4.347,16	6.079,00	1.425,49	16.177,66
Gusinje	1	0,00	0,00	0,00	1.320,96
Herceg Novi	3	492,19	4.589,01	0,00	400,00
Kolašin	7	639,27	742,01	250,00	2.403,50
Kotor	2	0,00	0,00	0,00	1.564,50
Mojkovac	12	697,32	969,99	861,00	9.661,50
Nikšić	75	7.719,07	26.383,99	3.467,20	32.385,80
Petnjica	4	216,35	0,00	0,00	923,50
Plav	1	130,00	195,00	250,00	0,00
Plužine	8	164,26	3.025,00	0,00	5.009,50
Pljevlja	6	582,11	615,00	484,99	4.573,00
Podgorica	157	16.039,14	50.520,34	7.141,04	83.322,17
Rožaje	4	35,50	942,01	366,50	0,00
Šavnik	7	2.948,97	7.154,00	304,99	15.378,89
Tuzi	11	756,93	3.739,00	307,99	3.471,00
Ulcinj	2	0,00	395,00	470,90	1.938,00
Zeta	7	691,20	245,00	0,00	8.061,90
Žabljak	2	231,40	0,00	0,00	977,00
Ukupno	377	39.912,26	122.688,36	16.334,00	204.140,38

Prema polnoj zastupljenosti više muškaraca je ostvarilo podršku, odnosno 359 korisnika, dok je žena bilo 17.

Opština	broj korisnika	vrjednost investicije	vrjednost podrške
M	359	355,242.49	177,619.57
Ž	17	21,016.51	10,508.28
d.o.o	1	6,816.00	3,408.00
Ukupno	101	383,075.00	191,535.85

LR i DB košnice su se koristile u približno istom omjeru. Takodje su se koristile i košnice Rodna voja i Farar.

vrsta košnice	broj korisnika	vrjednost investicije	vrjednost podrške
DB	156	137,589.82	68,795.04
DB/LR	12	22,979.94	11,490.00
LR	203	217,257.38	108,628.87
Farar	4	3,634.36	1,815.18
Rodna voja	2	1,613.50	806.76
Ukupno	377	383,075.00	191,535.85

Kada je u pitanju Javni poziv za dodjelu sredstava podsticaja za nabavku pčelarske opreme za transport pčelinjih društava za 2024. godinu podržano je 85 korisnika, u ukupnoj vrijednosti podrške 56,750.00 eura.

Opština	broj korisnika	vrjednost investicije	vrjednost podrške
Andrijevisa	2	2.850,00	1.425,00
Bar	2	2.500,00	1.250,00
Berane	6	7.950,00	3.975,00
Bijelo Polje	9	13.700,00	6.850,00
Danilovgrad	4	5.700,00	2.850,00
Gusinja	1	1.700,00	850,00
Kolašin	1	1.300,00	650,00
Kotor	2	2.300,00	1.150,00
Mojkovac	1	1.500,00	750,00
Nikšić	7	9.150,00	4.575,00

Petnjica	3	4.500,00	2.250,00
Plav	5	6.600,00	3.300,00
Plužine	2	2.690,00	1.345,00
Pljevlja	5	5.300,00	2.650,00
Podgorica	20	26.530,00	13.265,00
Rožaje	10	12.640,00	6.320,00
Šavnik	3	4.190,00	2.095,00
Zeta	1	900,00	450,00
Žabljak	1	1.500,00	750,00
Ukupno	85	113.500,00	56.750,00

Prema polnoj strukturi više korisnika muškog pola je ostvarilo podršku, odnosno 81 korisnika, dok su svega 4 žene podržane za investiciju u vrijednosti podrške od 3,050.00 eur.

Pol	broj korisnika	vrijednost investicije	vrijednost podrške
M	81	107.400,00	53.700,00
Ž	4	6.100,00	3.050,00
Ukupno	85	113.500,00	56.750,00

Prema vrsti investicije interesovanja je iskazano samo za nabavku prikolica za transport pčelinjih društava - 85.

vrsta investicije	broj korisnika	vrijednost investicije	vrijednost podrške
prikolica za transport pčelinjih društava	85	113.500,00	56.750,00
Ukupno	85	113.500,00	56.750,00

Za Javni poziv za dodjelu sredstava podsticaja za nabavku voska za organsku i konvencionalnu proizvodnju meda za 2024. godinu podržano je 92 korisnika u ukupnoj vrijednosti podrške od 37,236.48 eura. Najviše korisnika iz opštine Podgorica je ostvarilo sredstva podrške.

opština	broj korisnika	vrijednost investicije	vrijednost podrške
Bar	3	1.755,00	1.053,00
Berane	7	6.953,00	4.171,80
Cetinje	2	1.629,50	977,70
Danilovgrad	3	2.092,50	1.255,50

Kolašin	2	1.620,00	972,00
Kotor	5	1.620,00	972,00
Mojkovac	6	4.730,00	2.838,00
Nikšić	9	4.209,00	2.525,40
Plav	1	1.700,00	1.020,00
Plužine	1	1.700,00	1.020,00
Pljevlja	10	5.344,00	3.206,40
Podgorica	31	20.953,04	12.571,80
Šavnik	4	3.927,00	2.356,20
Tuzi	2	1.360,00	816,00
Ulcinj	1	540,00	324,00
Zeta	3	1.333,80	800,28
Žabljak	2	594,00	356,40
Ukupno	92	62.060,84	37.236,48

Prema vrsti investicije izvršena je nabavka 2.056,40 kg voska, od toga 1.122,40 kg konvencionalnog voska u obliku satnih osnova i 934,00 kg sertifikovanog organskog voska u obliku satnih osnova.

vrsta investicije	broj korisnika	količina nabavljenog voska u kg
konvencionalni vosak u obliku satnih osnova	62	1.122,40
sertifikovani organski vosak u obliku satnih osnova	30	934,00
Ukupno	92	2.056,40

Po Javnom pozivu za odabir odgajivača pčelinjih matica za 2024. godinu podržano je 11 korisnika muškog pola i 1 korisnica ženskog pola za isporuku 7.796 odgojenih i selekcionisanih pčelinjih matica. Ostvarena je podrška u vrijednosti od 54.572.00 eura.

opština	broj korisnika	broj isporučenih matica	vrijednost podrške
Bar	2	798	5.586,00
Bijelo Polje	1	750	5.250,00
Kotor	1	281	1.967,00
Pljevlja	2	400	2.800,00
Podgorica	6	5.567	38.969,00
Ukupno	12	7.796	54.572.00

Privredni subjekat registrovan za preradu voska preradio je za 423 registrovana pčelara 19,113.03 kg voska i ostvario podršku u iznosu od 0.5 eur/kg prerađenog voska, tj. 9,556.51 eur. a Od svih opština, korisnici iz Podgorice su preradili najviše voska.

Opština	broj korisnika	količina prerađenog voska u kg	ostvarena podrška u EUR
Bar	34	2.092,30	1.046,15
Berane	16	1.103,80	551,90
Bijelo Polje	11	1.081,50	540,75
Budva	10	574,40	287,20
Cetinje	16	705,00	352,50
Danilovgrad	11	280,90	140,45
Gusinje	1	37,80	18,90
Herceg Novi	7	264,50	132,25
Kolašin	4	132,30	66,15
Kotor	12	324,30	162,15
Mojkovac	2	39,00	19,50
Nikšić	52	2.355,60	1.177,80
Petnjica	8	170,90	85,45
Plav	7	447,10	223,55
Plužine	5	345,40	172,70
Pljevlja	27	965,40	482,70
Podgorica	169	6.493,60	3.246,80
Rožaje	8	356,90	178,45
Šavnik	5	236,60	118,30
Tivat	6	256,20	128,10
Tuzi	7	522,50	261,25
Ulcinj	5	327,30	163,65
Ukupno	423	19.113,30	9.556,51

Dodijeljena je podrška za izdavanje časopisa "Pčelarstvo" koji je informativnog karaktera, obrađuje stručne teme, tehnologiju pčelarenja i zdravstvenu zaštitu pčelinjih zajednica. Ukupno je dodijeljeno 11.580 besplatnih časopisa registrovanim pčelarima tokom 6 mjeseci izdavanja i dodijeljena podrška od 7.030,10 eur.

Kada je u pitanju Javni poziv za odabir pravnog lica – veledrogerije koja ima dozvolu za promet veterinarskih lijekova za tretiranje pčelinjih društava od pčelinjeg krpelja (*Varroa destructor*) za 2024. godinu, preko odabrane veledrogerije 619 registrovanih pčelara izvršilo je nabavku lijekova u vrijednosti podrške od 59.571,12 eura. Nabavljeno je 9734 jedinica lijeka Apiguard, 6026 jedinice lijeka Api Life Var, 1522 jedinice lijeka Furmitom i 2753 litara Varro Red-a.

Opština korisnika	Broj podržanih korisnika	Vrijednost investicije	Vrijednost podrške
Andrijevića	1	49,68	115,92
Bar	58	2.762,55	6.445,95
Berane	22	570,84	1.331,96
Bijelo Polje	15	369,12	861,28
Budva	16	1.393,80	3.252,20

Cetinje	28	786,57	1.835,33
Danilovgrad	28	1.130,46	2.637,74
Herceg Novi	17	684,06	1.596,14
Kolašin	12	339,06	791,14
Kotor	36	1.996,89	4.659,41
Mojkovac	16	664,38	1.550,22
Nikšić	45	1.751,46	4.086,74
Petnjica	9	166,02	387,38
Plav	7	273,00	637,00
Pljevlja	52	1.499,04	3.497,76
Podgorica	181	7.601,79	17.737,51
Rožaje	13	906,24	2.114,56
Šavnik	11	298,20	695,80
Tivat	19	561,72	1.310,68
Tuzi	18	1.199,40	2.798,60
Ulcinj	12	453,60	1.058,40
Zeta	2	30,60	71,40
Žabljak	1	42,00	98,00
Ukupno	619	25.530,48	59.571,12

Nabavljeni lijekovi su iskorišćeni za tretiranje 20.035 pčelinja društva.

broj pčelinjih društava koja su ostvarila pravo na podršku	
Apiguard	9.734
Api Life Var	6.026
Furmitom	1.522
Varro red	2.753
Ukupno	20.035

Program intervencija na tržištu:

Kroz mjeru 1.2.2 - Program besplatne distribucije voća, povrća, mlijeka i mlječnih proizvoda u školama (školske šeme) a u vezi sa Javnim pozivom za dobavljače zainteresovane za učešće u Programu besplatne distribucije voća, povrća, mlijeka i mlječnih proizvoda u školama (školske šeme), za školsku 2023/2024 godinu i 2024/2025 (prvo polugodište) isplaćena je podrška u

vrijednosti od 74.144,69 eura za isporuku 201.174 mliječnih obroka. Realizovana je količina od 42.669,52 kg mlijeka, a u Programu je učestvovala ukupno 31 škola.

Broj isporučenih obroka	broj škola	Količina isporučenog mlijeka u kg	vrijednost podrške
201.174	31	42.669,52	74.144,69
Ukupno			74.144,69

Kroz mjeru 1.2.3 Mjere posebne podrške za vino, u okviru Javnog poziva za dodjelu posebne podrške za vino za 2024. godinu, dodijeljena je podrška za 5 korisnika u ukupnoj vrijednosti od 25.378,93 eur. Podrška je dodijeljena za aktivnosti konverzije i restrukturiranja vinograda, kao i promociju vina, na teritoriji opštine Podgorica.

Opština	Mjere podrške	Broj korisnika	Vrijednost investicije	Vrijednost podrške
Podgorica	Konverzija i restrukturiranje	1	2.721,80	9.360,90
Podgorica	Konverzija sorte	2	1.292,50	7.546,25
Podgorica	Promocija vina	2	16.943,55	8.471,78
Ukupno		5	20.957,85	25.378,93

Javni poziv za raspodjelu uvoznih preferencijalnih carinskih kvota za poljoprivredne proizvode:

Direkcija za mjere tržišne podrške učestvovala je u pripremi Javnog poziva za raspodjelu uvoznih preferencijalnih carinskih kvota za poljoprivredne proizvode prema potvrđenom Zakonu o ratifikaciji sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između evropskih zajednica i njihovih država članica, s jedne strane i Republike Crne Gore, s druge strane. Takođe, koordinirala je i radom Komisije formirane po ovom javnom pozivu. Od pristiglih 98 zahtjeva donijeto je 93 rješenja o usvajanju zahtjeva i izdate su 93 dozvola za uvoz koji će se realizovati u 2025. godini.

Raspodjela uvoznih preferencijalnih carinskih kvota prema vrsti poljoprivrednih proizvoda

Opština i naziv kvote	Broj izdatih dozvola	Dodijeljena količina	Jedinica mjere
Bar	3	131,35	
Kvalitetno pjenušavo vino, Vino od svježeg grožđa	3	131,35	HI
Berane	2	116,77	
Kvalitetno pjenušavo vino, Vino od svježeg grožđa	2	116,77	HI
Budva	3	52.252,72	
Kvalitetno pjenušavo vino, Vino od svježeg grožđa	2	113,14	HI
Mineralna voda i gazirana voda	1	52.139,57	L
Cetinje	2	120,22	
Kvalitetno pjenušavo vino, Vino od svježeg grožđa	2	120,22	HI
Danilovgrad	3	40.869,19	
Kvalitetno pjenušavo vino, Vino od svježeg grožđa	1	56,53	HI
Prerađevine od mesa	1	6,66	T
Voda, uključujući mineralnu vodu i gaziranu vodu sa dodatkom šećera	1	40.806,01	L
Herceg Novi	5	136.878,14	

Kvalitetno pjenušavo vino,Vino od svježeg grožđa	1	57,71	HI
Mineralna voda i gazirana voda	1	58.780,14	L
Prerađevine od mesa	1	54,17	T
Voda, uključujući mineralnu vodu i gaziranu vodu sa dodatkom šećera	2	77.986,12	L
Kolašin	1	56,66	
Kvalitetno pjenušavo vino,Vino od svježeg grožđa	1	56,66	HI
Kotor	3	37.004,07	
Kvalitetno pjenušavo vino,Vino od svježeg grožđa	2	116,65	HI
Voda, uključujući mineralnu vodu i gaziranu vodu sa dodatkom šećera	1	36.887,42	L
Nikšić	11	408.696,70	
Kvalitetno pjenušavo vino,Vino od svježeg grožđa	5	290,08	HI
Mineralna voda i gazirana voda	1	58.780,14	L
Obična prirodna voda u ambalaži	1	200.000,00	L
Voda, uključujući mineralnu vodu i gaziranu vodu sa dodatkom šećera	4	149.626,48	L
Podgorica	53	523.659,23	
Kvalitetno pjenušavo vino,Vino od svježeg grožđa	35	2.013,89	HI
Mineralna voda i gazirana voda	1	58.780,14	L
Pileće meso	1	350,00	T
Prerađevine od mesa	2	69,17	T
Voda, uključujući mineralnu vodu i gaziranu vodu sa dodatkom šećera	14	462.446,03	L
Tivat	6	347,00	
Kvalitetno pjenušavo vino,Vino od svježeg grožđa	6	347,00	HI
Tuzi	1	11.520,00	
Mineralna voda i gazirana voda	1	11.520,00	L
Ukupno	93		

Direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji:

Podršku je ostvarilo 8.438 proizvođača, a subvencionisano 12.117,14 hektara obradivih površina i isplaćena subvencija u iznosu od 4.87 miliona €.

Direktna plaćanja za proizvodnju duvana:

U 2024. godini nije sprovedena mjera podrške iz razloga što proizvođači nijesu imali sklopljen ugovor sa registrovanim obrađivačem duvana (Novi duvanski kombinat prekinuo proizvodnju).

Podrška proizvodnji sjemenskog materijala:

Ministarstvo je podržalo četiri proizvođača za proizvodnju sjemenskog materijala na površini od 53.04 hektara (sjemenskog krompira), iznosom od 61.353,40 €.

Osiguranje i staračke naknade:

Na osnovu Zakona o upravnom postupku („Službeni list CG“, br. 20/15, 40/16 i 37/17), Pravilnika o obavljanju poljoprivredne djelatnosti kao jedinog ili glavnog zanimanja („Službeni list RCG“, br. 25/04 i 67/08), donešeno je 394 rješenje za upis u Registar osiguranika poljoprivrednika, 176 rješenja za prekid osiguranja usljed prestanka bavljenja poljoprivrednom djelatnošću kao jedinog ili glavnog zanimanja. Upućeno je 78 dopisa strankama i institucijama i odgovora sudovima i javnim izvršiteljima, izdato je 9 potvrda i urađene 2 instrukcije.

Upravljanje rizicima u poljoprivredi-Osiguranje poljoprivredne proizvodnje:

Ministarstvo podržava sufinansiranje premije osiguranja od šteta na poljoprivrednim usjevima,

stočnom fondu i poljoprivrednim objektima u iznosu do 60% polise osiguranja. U okviru mjere „Upravljanje rizicima u poljoprivredi“ u 2024. godini podržano je 403 korisnika u ukupnom iznosu od 297. 387,09 eura.

U skladu sa Odlukom o bližim uslovima i postupku za isplatu staračke naknade („Službeni list CG“, br. 4/16 i 21/17), donešeno je 540 rješenja za ostvarenje staračke naknade, 9 rješenja kojim se obustavlja pravo na staračku naknadu. Upućeno je 227 dopisa strankama i institucijama, izdate su 42 potvrde i urađeno 37 instrukcija. Ispitnim postupkom je obuhvaćeno 20 slučajeva, a odradjena su i 3 odgovora na tužbu. Omogućen je kontinuitet u radu sa strankama putem redovnih poziva, e-mail komunikacije i ličnih dolazaka.

Šeme kvaliteta:

Podržan je jedan projekat za uvođenje i sertifikaciju sistema kvaliteta i bezbjednosti hrane u vrijednosti od 5.000,00€.

U skladu sa Zakonom o šemama kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda („Službeni list CG“, broj 22/17) u septembru 2024. godine predat je zahtjev za registraciju naziva garantovano tradicionalnog specijaliteta „Zetski presukač“.

Organska proizvodnja:

Podrška organskoj proizvodnji

Kroz mjeru **2.2.2-** podržano je **481** korisnika u iznosu od **731.270,47 eura**, koji su ostvarili uslove Javnog poziva.

Podrška promociji i plasmanu organskih proizvoda

Kroz mjeru **3.6.** – podržano je pet korisnika u iznosu od **2,729,84 eura**.

Pravo na podršku mogli su ostvariti:

- **privredni subjekti** upisani u Centralni registar privrednih subjekata (CRPS), koji se prijave na Javni poziv i dostave odgovarajuću dokumentaciju kojom se dokazuje vrijednost i broj otkupljenih domaćih organskih proizvoda, a koji otkupljene proizvode prodaju krajnjim potrošačima (marketi, restorani, hoteli i dr.) i
- **poljoprivredni proizvođači** koji koriste znak organske proizvodnje (logo), pri označavanju, reklamiranju i prezentaciji organskih proizvoda na tržištu u skladu sa Zakonom o organskoj proizvodnji („Službeni list CG“, broj 56/13).

Podrška se ostvarivala u odnosu na otkupljenu cijenu domaćih organskih proizvoda bez poreza na dodatu vrijednost (PDV), za prodajni period koji se računa od 01. oktobra 2023. do 30. septembra 2024. godine.

Podrška se ostvarivala u iznosu od 10% od nabavljenje vrijednosti bez PDV-a za domaće sertifikovane organske proizvode i proizvode iz prelaznog perioda i 20 eura po svakom ulistanom proizvodu za navedeni prodajni period.

Podrška se ostvarivala u iznosu od 70% od troškova dizajniranja i izrade oznaka (logo, etiketa, nalepnica i dr.), a maksimalni iznos podrške je **1.000,00 eura**.

Zakon o organskoj proizvodnji (Sl. list CG, br. 123/24) usvojen je u Skupštini Crne Gore 17. decembra 2024., a na snagu je stupio 31. decembra 2024. godine. Na bazi ovog zakona planirano je donošenje 9 podzakonskih akata.

Pored navedenog, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u januaru 2025. godine usvojilo je Strateški plan razvoja organske proizvodnje u Crnoj Gori od 2025-2029.

Sektor maslinarstva:

U istorijskom dijelu starog grada Bara u Crnoj Gori, otvoren je jedinstveni i multifunkcionalni objekat posvećen maslinama, koji je dat na upravljanje Opštini Bar. Objekat pod nazivom „Kuća maslina“ namijenjen je prije svega udruženju maslinara Crne Gore, kao i administrativni, edukativni i turistički centar namijenjen ljubiteljima plodova masline. U ovom objektu vrši se pakovanje i etiketiranje maslinovog ulja po najsavremenijim metodama EU i na taj način vrši prodaja i promocija nacionalnih proizvoda. Organizovanjem raznih manifestacija kao što su „Maslinijada“, brojnih sajmova, edukacija, obuka, seminara, ostvaruje se bolja saradnja samih udruženja, razmjenjuju iskustva.

Vinski sektor:

Sertifikacija geografskog porijekla vina

Tokom 2024. godine uspješno je počela implementacija „PDO/PGI sistema“ geografskog označavanja vina. Ministarstvo je sertifikovalo 12 vina iz četiri vinogradarska subregiona i to : 7 s oznakom PDO Podgorički subregion, 3 s PDO Kuči, jedno s PDO Riječka nahija i jedno s PDO Crmnica. Ukupna podrška iznosila je 1.800€.

Aktivnosti na razvojnoj politici u oblasti poljoprivrednog zemljišta:

Izrada Zakona o poljoprivrednom zemljištu - Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je u saradnji sa Organizacijom za hranu i poljoprivrede Ujedinjenih nacija (FAO) započelo projekat, u cilju unapređenja politike upravljanja poljoprivrednim zemljištem i pilotiranju komasacije zemljišta.

U toku je izrada novog Zakona o poljoprivrednom zemljištu, kako bi se osigurala zaštita i održivo upravljanje poljoprivrednim zemljištem. Urađen je Nacrt zakona na osnovu diskusija sa sastanaka radne grupe, pisanih povratnih informacija od opština i inputa prikupljenih sa konsultativnih sastanaka održanih tokom 2024. godine sa Ministarstvom prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine, Biotehničkim fakultetom, Upravom za nekretnine i zaposlenim u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

U okviru projekta – Pilotiranje komasacije u području Mataguži-Vranj sprovedene su aktivnosti planiranja, prikupljanja dokumentacije i sastanci sa nadležnim institucijama i lokalnim vlastima. Kroz promotivne sastanke i direktne intervju sa vlasnicima zemljišta u Matagužima i Vranju, prikupljeni su ključni podaci o vlasništvu, korišćenju zemljišta i poljoprivrednim praksama, a učesnicima su dostavljene informativne brošure i mape koje su posebno izrađene za ove potrebe. Od marta do septembra 2024. sprovedeno je 410 intervjua od planiranih 712, dok je faza unosa i verifikacije podataka trajala od septembra do novembra 2024. godine.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Crne Gore učestvuje kao partner na projektu ECOBASE (Ekološka rješenja za suzbijanje degradacije zemljišta), koji se finansira kroz Interreg VI-B IPA Jadransko-jonski program (ADRION). Projekat ima za cilj kreiranje digitalne platforme za učenje namijenjene svim poljoprivrednim proizvođačima, povezane s inovativnim savjetodavnim sistemom za poljoprivredu i tržištem sa široko dostupnim alatima koji pomažu u praćenju Strategije za zemljište Evropske unije.

U okviru projekta ECOBASE, započete su aktivnosti na realizaciji dva ključna pilot projekta: 1) Održivo upravljanje zemljištem za poljoprivrednike i 2) Metodologija za sanaciju zemljišta.

Mišljenja u postupcima upravljanja poljoprivrednim zemljištem:

Postupajući po zahtjevima Ministarstva prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine, lokalnih samouprava, pravnih i fizičkih lica, u postupcima za prenos prava raspolaganja, otuđivanje, kupovinu, zakup, ustanovljenje prava službenosti, promjenu kulture zemljišta, u 2024. godini, Direkcija nadležna za poljoprivredno zemljište u okviru Direktorata za poljoprivredu je pripremila 130 mišljenja, sa aspekta nadležnosti za poljoprivredno zemljište.

U skladu sa članom 218c Zakona o planiranja prostora i izgradnji objekata, Ministarstvo poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede, kao organ nadležan za poslove poljoprivrede, izdalo je 41 mišljenje na urbanističko-tehničke uslove za izgradnju solarnih i vjetroelektrana.

Direkcija nadležna za poljoprivredno zemljište u okviru Direktorata za poljoprivredu je učestvovala u izradi prostorno-planske dokumentacije.

Izveštaj za inspekcijski nadzor:

Planom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, izvršena je reorganizacija unutrašnjih organizacionih jedinica. Ovim aktom ukinuto je Odjeljenje za inspekcijski nadzor, a umjesto njega je formirana Direkcija za inspekcijski nadzor u poljoprivredi u okviru Direktorata za poljoprivredu. Ovaj pravilnik je usvojen u martu 2024. godine. u aprilu mjesecu 2024. godine Sistematizacijom je uvedeno radno mjesto Načelnika za inspekcijski nadzor u poljoprivredi kao i 4 izvršioca.

Inspekcijske kontrole za navedenu godinu, bile su redovnog, kontrolnog karaktera kao i po inicijativi, prijavi institucija i zainteresovanih lica.

U 2024. godini Direkcija za inspekcijski nadzor u poljoprivredi obavila je 1050 kontrola, od čega je redovnih bilo 959, po inicijativi 50 i kontrolnih 41. Najviše kontrola obavljeno je po Zakonu o vinu i po Zakonu o slatkovodnom ribarstvu.

Projekat izgradnje Kuće voća u Andrijevi:

U Andrijevi je 2018. godine otpočela izgradnja objekta Kuća voća. Projektovana vrijednost investicije je 1,33 miliona €. Vlada projekat finansira sredstvima kapitalnog budžeta. Predviđeno je da Kuća voća bude biće centar dešavanja u voćarstvu sa više aspekata: proizvodnog, istraživačkog i edukativnog.

Do sada je realizovano oko 50% vrijednosti ugovora. Tokom 2024. godine nisu izvođeni građevinski radovi.

DIREKCIJA ZA SAVJETODAVNE POSLOVE I KONTROLU NA TERENU U OBLASTI BILJNE PROIZVODNJE

Direkcija ima više aktivnosti od kojih su najvažnije realizacija mjera Agrobudžeta iz oblasti biljne proizvodnje, sprovođenje IPARD programa, realizacija programa Svjetske banke (MIDAS) i drugih programa namijenjenih poljoprivredi. Te aktivnosti sprovode se kroz informisanje i pružanje pomoći poljoprivrednim proizvođačima u postupku apliciranja tj. podnošenja zahtjeva za podršku u okviru navedenih programa, a takođe i kroz terensku kontrolu podnijetih zahtjeva. Terenska kontrola realizovanih investicija po Agrobudžetskim Javnim pozivima za dodjelu podrške poljoprivrednim proizvođačima jedna je od najvažnijih aktivnosti Direkcije, u okviru koje tim kontrolora obilazi podnosiocima zahtjeva za podršku i na licu mjesta utvrđuje činjenično stanje, o čemu sačinjava izvještaj o stanju na terenu, koji zajedno sa fotodokumentacijom služi kao pozitivna ocjena za dobijanje podrške ili ispunjenost uslova za realizaciju predmetne investicije.

Važna aktivnost Direkcije je pružanje stručne pomoći poljoprivrednim proizvođačima u njihovoj proizvodnji, davanje stručnih savjeta dolaskom proizvođača u kancelarije službe i na terenu, u vidu praktičnih demonstracija, održavanje stručnih radionica i obuka, objavljivanje stručnih tekstova na različite teme iz oblasti poljoprivrede, gostovanja u medijima u emisijama o poljoprivredi i dr.

Tokom 2024. godine naše kancelarije posjetilo je ukupno blizu 21.452 poljoprivredna proizvođača, po Regionalnim centrima: Berane 5.122, Podgorica 4.847, Bijelo Polje 2.865, Pljevlja 3.380, Nikšić 2.470, Bar 1.536, Cetinje 421 i Herceg Novi 784.

U 2024. godini Direkcija je aktivno učestvovala u informisanju poljoprivrednih proizvođača o svim mjerama i programima podrške iz oblasti poljoprivrede. Poljoprivredni proizvođači su

dolazili u Regionalne kancelarije i dobijali informacije vezano za proceduru upisa i potrebnu dokumentaciju za upis u RPG (registar poljoprivrednih gazdinstava); informacije o mjerama podrške kroz Agrobudžet i pomoć u popunjavanju zahtjeva za podršku kroz Javne pozive (potrebna dokumentacija, način, vrijeme i rokovi za apliciranje); informacije i pomoć u vezi drugih mjera i programa podrške (IPARD, Midas); informacije o potrebnoj dokumentaciji za upis u druge Registre (Vinogradarski, Registar maslinara, Registar Uprave za bezbjednost hrane i dr.); informacije o dokumentaciji potrebnoj za poljoprivredno osiguranje, za organsku proizvodnju itd.

Realizacija mjera podrške u biljnoj proizvodnji (Agrobudžet)

Direkcija je aktivno uključena u realizaciju mjera podrške poljoprivrednim proizvođačima u sektoru biljne proizvodnje, koje su definisane u okviru Mjera tržišno-cjenovne politike i Mjera ruralnog razvoja. Direkcija ima operativnu i implementacionu odgovornost u realizaciji ovih mjera. Uloga Direkcije je informisanje i pružanje pomoći poljoprivrednim proizvođačima u postupku apliciranja i podnošenja zahtjeva za podršku, kao i sprovođenje terenske kontrole investicija koje su predmet podrške, na osnovu koje aplikant dobija pozitivnu/negativnu ocjenu o ispunjenosti uslova za podršku. Direkcija takođe daje značajan doprinos u predlaganju i kreiranju mjera.

U skladu sa Agrobudžet-om za 2024. godinu, Direkcija je učestvovala u realizaciji 11 Javnih poziva za podršku investicijama u biljnoj proizvodnji:

1. Direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji
2. Podrška razvoju vinogradarstva i vinarstva
3. Mjere posebne podrške za vino
4. Podrška podizanju i modernizaciji/opremanju proizvodnih voćnih zasada
5. Podrška razvoju maslinarstva
6. Podrška povrtarskoj proizvodnji
7. Podrška podizanju višegodišnjih zasada ljekovitog i aromatičnog bilja
8. Podrška za nabavku mehanizacije, priključaka i opreme u funkciji primarne proizvodnje
9. Podrška investicijama za izgradnju bunara i bistijerni
10. Podrška mladim poljoprivrednicima
11. Podrška uvođenju inovacija u sektor poljoprivrede

Mjere tržišno cjenovne politike:

Direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji

Realizacija ove mjere izvršena je u skladu sa Strategijom razvoja poljoprivrede i Akcionim planom, koji od 2017. godine u sistem direktnih plaćanja uključuje sve obradive površine. U ovoj godini, Direkcija je imala obavezu da, u jednom relativno kratkom vremenskom periodu, izvrši ucrtavanje svih parcela koje su proizvođači prijavili, u posebno kreiran softverski sistem za identifikaciju zemljišnih parcela (SIZEP). Na osnovu ove evidencije i obavljene terenske kontrole izvršena su plaćanja za sve obradive površine (oranice sa poljopr. kulturom, obradivo zemljište u zatvorenom prostoru sa polj. Kulturom, površina pod višegodišnjim zasadam na kojoj se obavlja poljoprivredna djelatnost i površine pod livadama i pašnjacima.

Ukupno za 2024. godinu podnijeto je 7.852 zahtjeva za direktna plaćanja, po Regioanlnim centrima: Pljevlja 1.783, Berane 1.832, Podgorica 1.482, B.Polje 821, Nikšić 1.427, Bar 440, Cetinje 44 i H.Novi 23.

Preko SIZEP aplikacije ucrtane su parcele za ukupno 7.114 poljoprivrednih gazdinstava.

Direktna plaćanja za proizvodnju duvana

Ovaj Javni poziv nije bio u sastavu Agrobudžeta 2024.

Mjere ruralnog razvoja:

Podrška razvoju vinogradarstva i vinarstva

U okviru Ovog JP, za terensku obradu pristiglo je 36 zahtjeva za podršku koji su se odnosili na investicije nabavke sadnog materijala za podizanje novih zasada, nabavku sistema za navodnjavanje kap po kap, nabavku potpornih elemenata -stubova i žice, kao i nabavku opreme za proizvodnju i čuvanje vina. Svi zahtjevi su terenski obrađeni, uz popunjavanje terenskog izvještaja sa fotodokumentacijom i dostavljeni na dalju proceduru. Najveći broj zahtjeva za podršku bio je iz opština u centralnom regionu (Podgorica i Tuzi ukupno 27), Ulcinj 1, Danilovgrad 1, iz Cetinjske, Bijelopoljske i Kotorske opštine bio je po 1 zahtjev i Zeta 4.

Podrška podizanju i modernizaciji/opremanju proizvodnih voćnih zasada

U okviru ove mjere terenski je obrađeno 90 zahtjeva za podršku. Investicije su se odnosile prvenstveno na nabavku sadnog materijala za podizanje novih voćnih zasada, nabavku sistema za navodnjavanje, potporne konstrukcije i agrofolije za uzgoj jagoda. Najveći broj zahtjeva bio je iz opština Podgorica i Zeta (ukupno 46), Tuzi 10, Ulcinj 10, Nikšić 12, Berane 2, Petnjica 1, Andrijevica 2, Danilovgrad 2, Plav 1, Rožaje 2, Šavnik i Tivat po 1 zahtjev.

Podrška razvoju maslinarstva

Kroz ovaj JP terenski je obrađeno ukupno 55 korisnika, pri čemu je izvršeno ukupno 81 terenska kontrola, od čega 26 podnosioca zahtjeva sa investicijama koje su zahtijevale prethodno odobrenje (revitalizacije starih stabala masline, izgradnja podzida i kultivisanje zemljišta), zbog čega su terenski kontrolisani u dva obilska, prije i nakon realizovane investicije. Preostalih 29 zahtjeva odnosilo se na investicije nabavke sadnog materijala i sistema za navodnjavanje, koje nisu zahtijevale prethodno odobrenje, što je podrazumijevalo jednu terensku kontrolu. Najveći broj zahtjeva za podršku upućen je iz opština Ulcinj i Tuzi (10+10), Podgorica 8, Bar 4, Kotor 1, Danilovgrad 3, Zeta 3 i H. Novi 1 zahtjev.

Podrška povrtarskoj proizvodnji

Ovaj JP realizovan je kroz 2 komponente:

Komponenta I – nabavka sjemena i sadnog materijala/rasada za prolječno letnju i jesenju sadnju.

Komponenta II – konstrukcija i folija za izgradnju plastenika; sistem za navodnjavanje; sistem za orošavanje; mreže za zasjenu i agrotekstil; sistem za navodnjavanje na otvorenom polju. Ukupno je terenski iskontrolisano 552 zahtjeva.

Podrška podizanju višegodišnjih zasada ljekovitog i aromatičnog bilja

Nije bilo podnijetih zahtjeva za podršku.

Podrška za nabavku mehanizacije, priključaka i opreme u funkciji primarne proizvodnje

Ovaj JP izazvao je najveće interesovanje polj. proizvođača, pa je bio i najzahtjevniji sa aspekta broja terenski obrađenih predmeta.

Nabavka jednoosovinskih pogonskih mašina i priključne mehanizacije – u okviru ove komponente terenski je iskontrolisano ukupno 118 zahtjeva za podršku za obje Direkcije (biljna i stočarstvo) po opštinama: Pljevlja 20, Berane 17, Podgorica 16, Tuzi 2, Nikšić 16, Zeta 1, Andrijevica 8, Danilovgrad 4, Rožaje 7, Ulcinj 2, Plav 2, Gusinje 3, Petnjica 6, Plužine 2, Šavnik 6, Bar 2, Žabljak 2 i Cetinje 2.

Podrška investicijama za izgradnju bunara i bistijerni

Za terensku obradu pristiglo je 113 zahtjeva za obje Direkcije (biljna i stočarstvo), od kojih je 75 kontrolisano u dva navrata (prije i nakon realizovane investicije), ukupno 188 terenskih kontrola. Broj isplaćenih zahtjeva za podršku po opštinama je Podgorica 13, Tuzi 21, Danilovgrad 1, Ulcinj 2, Nikšić 12, Berane 4, Plav 9, Rožaje 2, Pljevlja 4, Plužine 1, Zeta 4 i Bar 3.

Podrška investicijama u preradu na gazdinstvima

Ovaj Javni poziv nije bio sastavni dio Agrobudžeta u 2024. godini.

Podrška investicijama u poljoprivredi kroz IPARD program

Direkcija je aktivno učestvovala u informisanju poljoprivrednih proizvođača o uslovima i kriterijumima za apliciranje na programe podrške kroz dva objavljena IPARD Javna poziva, učestvovala u info kampanjama i prezentacijama, i pružala pomoć aplikantima u prikupljanju dokumentacije.

Podrška investicijama u preradu na gazdinstvima MIDAS 2

Direkcija za savjetodavne poslove i kontrolu na terenu u oblasti biljne proizvodnje nije učestvovala u terenskoj kontroli po ovom Javnom pozivu.

Upis u Registar poljoprivrednih gazdinstava (RPG)

Uslov za aplikaciju na sve programe podrške za poljoprivredne proizvođače je da upišu svoja gazdinstva u Registar poljoprivrednih gazdinstava. Ova aktivnost odvijala se dolaskom poljoprivrednih proizvođača u naše regionalne kancelarije. U 2024. godini, broj upisanih gazdinstava u RPG je 2.356, broj urađenih promjena (ažuriranje) u RPG iznosi 3.212.

Upis u druge registre

Pružena je informacija i pomoć u popunjavanju obrazaca i pripremi dokumentacije i izvršen upis u druge registre: 70 proizvođača u Vinogradarski registar, 126 maslinara u Registar proizvođača maslinara i maslinovog ulja.

Savjetodavno-edukativni poslovi

Jedna od značajnih aktivnosti Direkcije obuhvata pružanje stručne pomoći poljoprivrednim proizvođačima u njihovoj proizvodnji, u vidu široke lepeze usluga usmjerenih ka poljoprivrednim proizvođačima: pružanje stručnih savjeta i konsultacija vezano za primjenu savremene agrotehnike u primarnoj proizvodnji i novih tehnologija u preradi, zaštiti životne sredine i sl. Ove aktivnosti Direkcija realizuje prilikom dolaska proizvođača u Regionalne kancelarije, a takođe i prilikom izlaska na teren, u vidu praktičnih demonstracija, održavanja stručnih radionica i obuka, objavljivanja stručnih tekstova na različite teme iz oblasti poljoprivrede, gostovanja u elektronskim i štampanim medijima u emisijama o poljoprivredi, putem aktivne fejsbuk stranice službe i dr.

Radionice i demonstracije na terenu:

Održano je 73 radionice na terenu tokom kojih su savjetnici praktično prikazali i objasnili sprovođenje pojedinih agrotehničkih i pomotehničkih mjera u zasadima/usjevima.

Održane 18 radionice u vidu stručnih predavanja na različite teme iz poljoprivrede. Radionicama prisustvovalo ukupno više od 500 poljoprivrednih proizvođača.

Stručni tekstovi i prilozi objavljeni u štampanim i elektronskim medijima kao i gostovanja u raznim TV emisijama – pripremljeno i objavljeno 24 stručna teksta, na različite teme iz oblasti poljoprivrede.

Stručni tekstovi objavljeni na sajtu i FB stranici službe – FB stranica službe (fb savjetodavna sluzba) redovno se ažurira, na dnevnom nivou i na njoj se objavljuju informacije od značaja za poljoprivredne proizvođače, obavještenja o aktuelnim Javnim pozivima, medijska gostovanja savjetodavaca i dr. U 2024. godini za ovu stranicu pripremljeno je i objavljeno 56 stručnih savjeta, obavještenja i informacija.

Ostale aktivnosti

Obuke:

Zaposleni u Direkciji učestvovali su tokom godine u više obuka iz oblasti poljoprivrede, sa ciljem

unapređenja znanja i vještina samih savjetodavaca, i u cilju uspostavljanja baza podataka i usaglašavanja sa instrumentima Evropske komisije:

SIZEP (sistem za identifikaciju zemljišnih parcela)

Održano je više obuka po Regionalnim centrima, za zapošljene u Direkciji, vezano za SIZEP sistem i sistem za evidenciju zahtjeva i podnošenje prijave za direktna plaćanja.

Učešće u Komisijama i Radnim grupama:

Direkcija je učestvovala u radu brojnih Komisija i Radnih grupa iz oblasti poljoprivrede:

- Članovi terenskih komisija MPŠV po Javnim pozivima za mjere iz oblasti biljne proizvodnje (Agrobudžet 2024)
- Učešće u Komisijama za organoleptičko ocjenjivanje vina i rakija
- Članstvo u Komisiji MPŠV za utvrđivanje kvaliteta i količine vina u skladu sa Zakonom o vinu, kao i u Komisiji MPŠV za ocjenu kvaliteta jakih alkoholnih pića u skladu sa Zakonom o jakim alkoholnim pićima
- Učešće u terenskim komisijama za davanje mišljenja o mogućnosti izdavanja zemljišta u zakup za izgradnju objekata za obnovljive izvore energije – predmeta
- Članstvo u Radnoj grupi za implementaciju Nitratne Direktive
- Sprovođenje aktivnosti na FADN softveru koji služi za prikupljanje računovodstvenih podataka iz poljoprivrednih gazdinstava u Crnoj Gori.
- Učešće u IPARD odbor za nadzor, sprovođenje i implementaciju IPARD III programa.

Direkcija aktivno sarađuje sa brojnim institucijama i privrednim subjektima vezano za sektor poljoprivrede, sarađuje sa naučnim i stručnim institucijama, učestvuje u davanju predloga i sugestija za izradu različitih dokumenata i sektorskih analiza, nacionalnih planova i sl. Tokom 2024. godine savjetodavci su učestvovali na poljoprivrednim manifestacijama i skupovima iz oblasti poljoprivrede (Dani meda u Podgorici, Poljoprivredni sajam u Andrijevici, Dani maslina u Baru i dr.

DIREKCIJA ZA SAVJETODAVNE POSLOVE I KONTROLU NA TERENU U OBLASTI STOČARSTVA

Aktivnosti direkcije:

Aktivnosti Direkcije su uglavnom vezane za terenski rad, pri čemu, najviše vremena otpada na realizaciju mjera Agrobudžeta i savjetodavne poslove. Aktivnosti Direkcije razvrstane su u nekoliko osnovnih grupa, i to:

1. Realizacija mjera koje se finansiraju iz Agrobudžeta;
2. Savjetodavni poslovi;
3. Registar poljoprivrednih gazdinstava;
4. Saradnja sa drugim organizacijama;
5. Ostale aktivnosti.

Realizacija mjera koje se finansiraju iz Agrobudžeta:

Fizički najobimnije a ujedno i najbitnije mjesto u aktivnostima Direkcije zauzimaju programi i podsticajne mjere Agrobudžeta. Direkcija je zadužena za realizaciju sljedećih mjera:

1. Mjera 1.1.1 - Direktna podrška stočarskoj proizvodnji (premije po grlu za krave, krava - tele, ovce, koze i organizovani tov junadi, bikova i volova),
2. Mjera 1.1.3 - Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu,

3. Mjera 2.2.3 - Održivo korišćenje planinskih pašnjaka,
4. Mjera 3.2 - Program unapređivanja stočarstva (nabavka i raspodjela sjemena za vještačko osjemenjivanje krava i junica, licenciranje bikova i pastuva, premija za steone junice u čistoj rasi, krmače, kao i podrška živinarstvu) i
5. Javni pozivi (14 Javnih poziva)

Mjera 1.1.1 - Direktna podrška stočarskoj proizvodnji:

Po obimu ovo je najobuhvatnija podsticajna mjera u stočarstvu, pa i u poljoprivredi u cjelini. Pravo na premiju definisano je Agrobudžetom za 2024. godinu.

Direktna plaćanja u stočarstvu sadrže:

- premije po grlu za krave i priplodne junice;
- premije u sistemu krava - tele
- premije po grlu za priplodne ovce i koze;
- premije za organizovani tov junadi, bikova i volova.

Direkcija za savjetodavne poslove i kontrolu na terenu u oblasti stočarstva u potpunosti sprovodi ovu mjeru, od prijave premija koja se vrši u regionalnim kancelarijama do kontrole na terenu i pripreme izvještaja sa spiskovima za isplatu premija koji se dostavljaju Ministarstvu na dalje postupanje. Shodno Agrobudžetu za 2024. godinu, Direkcija provjerava stanje na terenu minimalno 50% zahtjeva za sve premije.

U okviru mjere 1.1.1 - Direktna plaćanja u stočarskoj proizvodnji, prema podacima saradnika iz regionalnih centara, za premije po grlu za krave i priplodne junice, premije u sistemu krava - tele, premije za priplodne ovce i koze, u toku 2024. godine, prijavilo se ukupno **8.932 proizvođača**.

Prijavljeno je ukupno **42.482** grla krava i i priplodnih junica, **428** grla krava kroz sistem krava - tele, **112.320** grla ovaca i **14.917** grla koza. Ukupan projektovani iznos podrške na osnovu podnešenih zahtjeva iznosio je **5.966.221,00€**.

Pregled podnešenih zahtjeva za premije u stočarstvu za 2024. godinu:

Red. br.	Opština	Broj vlasnika	KRAVE		KRAVA -TELE		OVCE		KOZE		Podrška po grlu Ukupno
			Broj grla	Premija, EUR	Broj grla	Premija, EUR	Broj grla OVCE	Premija, EUR	Broj grla KOZE	Premija, EUR	
			Ukupno		Ukupno		Ukupno		Ukupno		
1	Bar	137	524	52400	0	0	1199	15587	1254	16302	84289
2	Ulcinj	300	1208	120800	0	0	4811	62543	468	6084	189427
3	Herceg Novi	61	225	22500	0	0	358	4654	535	6955	34109
4	Budva	2	5	500	0	0	329	4277	130	1690	6467
5	Tivat	3	5	500	0	0	14	182	0	0	682
6	Kotor	24	94	9400	0	0	473	6149	768	9984	25533
7	Podgorica	293	1351	135100	38	5700	5818	75634	1117	14521	230955
8	Zeta	130	1001	100100	0	0	677	8801	149	1937	110838
9	Tuzi	253	1174	117400	0	0	3341	43433	835	10855	171688
10	Danilovgrad	284	1462	146200	0	0	5775	75075	838	10894	232169
11	Cetinje	91	596	59600	0	0	1258	16354	1087	14131	90085
12	Nikšić	1300	7361	736100	0	0	19396	252148	5074	65962	1054210
13	Plužine	292	1473	147300	0	0	5445	70785	314	4082	222167
14	Šavnik	253	1468	146800	0	0	6169	80197	333	4329	231326
15	Berane	588	2216	221600	11	1430	5926	77038	225	2925	303213
16	Andrijevica	234	665	66500	0	0	2600	33800	60	780	101080
17	Rožaje	534	3203	320300	0	0	3127	40651	108	1404	362355
18	Petnjica	304	1738	173800	0	0	3766	48958	74	962	223720
19	Plav	224	895	89500	0	0	3482	45266	171	2223	136989
20	Gusinje	102	493	49300	0	0	1607	20891	0	0	70191
21	Bijelo Polje	1552	7245	724500	94	14100	12674	164762	323	4199	907561
22	Kolašin	252	1212	121200	4	600	5981	77753	476	6188	205741
23	Mojkovac	307	1037	103700	0	0	2486	32318	110	1430	137448
24	Pljevlja	1207	5036	503600	90	13500	12373	160849	372	4836	682785
25	Žabljak	205	795	79500	191	28650	3215	41795	96	1248	151193
UKUPNO		8932	42482	4248200	428	63980	112300	1459900	14917	193921	5966221

Nakon prijave, izvršena je terenska kontrola na više od 64% podnešenih zahtjeva (približno 5.750 zahtjeva), a u tabeli su podaci o gazdinstvima koja su ostvarila pravo na podršku sa brojem grla i iznosom podrške.

Pregled isplaćenih zahtjeva u stočarstvu za 2024. godinu:

Red. br.	Opština	Broj vlasnika	KRAVE		KRAVA -TELE		OVCE		KOZE		Podrška po grlu Ukupno
			Broj grla	Premija, EUR	Broj grla	Premija, EUR	Broj grla	Premija, EUR	Broj grla	Premija, EUR	
			Ukupno		Ukupno		Ukupno		Ukupno		
1	Bar	132	497	46820	0	0	1157	12977.9	1172	13340.6	€ 73,138.50
2	Ulcinj	292	1129	106630	0	0	4474	54757.3	432	5132.4	€ 166,519.70
3	Herceg Novi	60	208	18700	0	0	295	3409.9	478	5847.4	€ 27,957.30
4	Budva	2	4	400	0	0	329	4277.0	127	1506.7	€ 6,183.70
5	Tivat	2	4	280	0	0	0	0.0	0	0.0	€ 280.00
6	Kotor	23	89	8780	0	0	452	5805.8	722	8789.3	€ 23,375.10
7	Podgorica	278	1294	119890	38	5700	5713	69901.0	1093	13319.8	€ 208,810.80
8	Zeta	122	971	92060	0	0	637	6818.5	149	1937.0	€ 100,815.50
9	Danilovgrad	270	1423	137080	0	0	5705	72866.3	828	10725.0	€ 220,671.30
10	Tuzi	247	1108	96430	0	0	3211	37453.0	784	10055.5	€ 143,938.50
11	Cetinje	85	444	41820	0	0	1212	15007.2	1052	12716.6	€ 69,543.80
12	Nikšić	1241	6973	683260	0	0	17456	222357.2	4264	54398.5	€ 960,015.70
13	Šavnik	248	1408	138100	0	0	5945	76833	299	3669	€ 218,601.20
14	Plužine	290	1447	142690	0	0	5234	67425.8	294	3822.0	€ 213,937.80
15	Berane	559	1925	186110	77	2288	5364	66389.7	280	3406	€ 258,193.70
16	Andrijevica	217	622	60010	0	0	2414	30668.3	30	390.0	€ 91,068.30
17	Petnjica	274	1473	141660	0	0	3295	41633.8	48	624.0	€ 183,917.80
18	Rožaje	503	2935	285610	0	0	2794	35179.3	44	572.0	€ 321,361.30
19	Plav	217	847	77890	0	0	3034	35370.4	171	1887.6	€ 115,148.00
20	Gusinje	100	471	43710	0	0	1474	18140.2	0	0.0	€ 61,850.20
21	Bijelo Polje	1542	7150	701680	85	12750	12519	160933.5	298	3823.3	€ 879,186.80
22	Kolašin	249	1061	102560	11	1650	5811	73386.3	436	5668.0	€ 183,264.30
23	Mojkovac	300	1014	98490	0	0	2459	30902.3	110	1430.0	€ 130,822.30
24	Pljevlja	1202	4966	495400	83	12450	12241	158891.2	361	4693.0	€ 671,434.20
25	Žabljak	203	769	76900	0	0	2555	33215.0	92	1196.0	€ 111,311.00
UKUPNO		8658	40232	3902960	294	34838	105780	1334599.5	13564	168949.3	€ 5,441,346.80

Isplaćeno je ukupno **8.658** gazdinstava, za **40.232** grla krava i priplodnih junica, **294** grla krava kroz sistem krava - tele, **105.780** grla ovaca i **13.564** grla koza. Ukupan iznos podrške iznosio je **5.441.346,80€**.

U odnosu na podnešeni broj zahteva, pravo na premiju je ostvarilo **274** držaoca manje, a isplaćeno je **524.874,80€** manje. Postoji više razloga za ovo kao što su:

1. Pravo na premiju nisu ostvarili podnosioci zahtjeva koji nisu upisani u RPG;
2. Određeni broj proizvođača je smanjio broj životinja na gazdinstvu;
3. Dio proizvođača je imao odstupanja viša od 20% u odnosu na broj prijavljenih i oni su shodno Agrobudžetu u potpunosti odbijeni.

Takođe, iz tabele se vidi da su u govedarskoj proizvodnji isplaćene premije za 40.232 grla. Kako po broju farmi tako i po ukupnom broju grla, kao i prosječnom broju grla po farmi na prvom mjestu je Bijelo Polje sa 7.150 grla, zatim slijede Nikšić sa 6.973 grla i Pljevlja sa 4.966 grla. Krave se gaje na 8.090 gazdinstava. Prosječan broj grla po farmi iznosi 4,97 grla.

Iz tabele se vidi da su u ovčarskoj proizvodnji isplaćene premije za 105.780 grla. U ovčarstvu prednjači Nikšić, sa 17.456 grla ovaca, slijede Bijelo Polje sa 12.519 grla i Pljevlja sa 12.241 grla. Ukupno 2.186 gazdinstava drži ovce. Prosječan broj grla po farmi iznosi 48,39.

Iz tabele se vidi da su u kozarskoj proizvodnji isplaćene premije za 13.564 grla. Koze se drže uglavnom u kraškim područjima (Nikšić i Cetinje) i u opštinama Podgorica i Danilovgrad, kao i opštini Bar na jugu zemlje. Ukupno 333 gazdinstava drži koze. Prosječan broj grla po farmi iznosi 40,73.

Ovi podaci su dobra osnova za kreiranje i realizaciju drugih podsticajnih mjera, budući da tabela nudi vjerodostojnu sliku o strukturi robnih proizvođača u govedarstvu, ovčarstvu i kozarstvu, granama koje imaju i najveći značaj za crnogorsko stočarstvo u cjelini.

Premije za organizovani tov junadi, bikova i volova

Tov junadi sve više dobija na značaju, budući da se tov odvija kako u intenzivnim, tako i u ekstenzivnim sistemima uzgoja. Prema kriterijumima definisanim Agrobudžetom za 2024. godinu, premije po grlu za organizovani tov junadi, bikova i volova - pravo na premiju za organizovani tov imaju ona gazdinstva koja tu kategoriju goveda prodaju odobrenom odnosno registrovanom objektu u poslovanju hranom (klanica, mesara).

Podaci o realizovanim premijama u 2024. prikazani su u tabeli. Iz tabele se vidi da je najveći broj junadi utovljen na području Bijelog Polja. Međutim, ovako veliki broj utovljenih grla se uglavnom odnosi na farmu FRANCA i njene kooperante. Ukupno je realizovan tov **1.731 grla**, a isplaćena je podrška u iznosu od **259.650,00€**.

Pregled isplaćenih premija za tov u 2024. godini

R.br.	Opština	Br. Vlasnika	Junad	Premija u €
1	Bar	1	2	€ 300.00
2	Podgorica	5	67	€ 10,050.00
3	Zeta	3	65	€ 9,750.00
4	Tuzi	3	47	€ 7,050.00
5	Danilovgrad	7	14	€ 2,100.00
6	Cetinje	4	11	€ 1,650.00
7	Nikšić	60	362	€ 54,300.00
8	Plužine	10	26	€ 3,900.00
9	Šavnik	18	49	€ 7,350.00
10	Berane	1	11	€ 1,650.00
11	Petnjica	1	1	€ 150.00
12	Rožaje	9	178	€ 26,700.00
13	Bijelo Polje	54	739	€ 110,850.00
14	Mojkovac	9	13	€ 1,950.00
15	Pljevlja	37	126	€ 18,900.00
16	Žabljak	11	20	€ 3,000.00
	UKUPNO	233	1731	€ 259,650.00

Mjera 1.1.3 - Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu:

Godišnje se u Crnoj Gori proizvede oko 170 miliona litara mlijeka (MONSTAT). Od ove količine mlekare u toku godine otkupe do 24 miliona ili oko 14%. Od ukupne proizvodnje mlijeka u Crnoj Gori najveći dio se preradi na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima u mliječne proizvode proizvedene na tradicionalan način. Očuvanje tradicionalnih proizvoda kroz razne vidove zaštite, kao što su oznake porijekla, geografske oznake, garantovano tradicionalni specijaliteti, viši kvalitet i sl. doprinose prepoznatljivosti krajeva iz kojih potiču, očuvanju i razvoju ruralnih sredina.

Od ukupne proizvodnje sirovog mlijeka u Crnoj Gori najveći dio se preradi na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima u mliječne proizvode. Ovaj vid proizvodnje predstavlja značajan dio ukupne proizvodnje mliječnih proizvoda i oni se u najvećem dijelu plasiraju na kućnom pragu i na pijacama. Međutim, u posljednjih nekoliko godina, postoji značajna potražnja tradicionalnih mliječnih proizvoda u turističkim objektima i trgovačkim lancima.

Podrška je u 2024. godini bila 0,12€ po litru prerađenog mlijeka a ostvarili su je oni koji imaju tri i više uslovnih muznih grla, a koji su mlijeko preradili na gazdinstvu i plasirali na tržište.

Gotovo svi ovi proizvođači dolaze u kancelarije Direkcije kako bi podnijeli zahtjev za ovu mjeru. Direkcija za savjetodavne poslove i kontrolu na terenu u oblasti stočarstva je u skladu sa Javnim pozivom za dodjelu podrške za preradu mlijeka na gazdinstvu izvršila terensku kontrolu zahtjeva koji su ispunili administrativne uslove, a koji su nam dostavljeni od strane Direkcije za stočarstvo.

Direkcija je u periodu od 30.07.2024. godine do 30.10.2024. godine izvršila terensku kontrolu zahtjeva i utvrdila brojno stanje muznih grla, kao i to da li korisnici posjeduju dokaze o plasmanu proizvoda na tržište. Ukupno je izvršena kontrola na **1.969 zahtjeva**.

Održivo korišćenje planinskih pašnjaka:

Kroz mjere ruralnog razvoja sprovodi se podsticaj za korišćenje planinskih pašnjaka, putem izdiga stoke na katune a u obliku premije po uslovnom grlu. Ova mjera doprinosi očuvanju i racionalnom korišćenju prirodnih resursa, očuvanju biodiverziteta, održavanju prirodne i kulturne baštine i tradicionalnih proizvoda. Iako Crna Gora obiluje pašnjacima, postoje brojni još nedovoljno iskorišćeni pašnjački resursi.

Pravo na korišćenje ove vrste podsticaja imala su domaćinstva koja su izdizala minimalno 4 uslovnih grla stoke¹ i boravila najmanje 3 mjeseca na katunima. Kada je riječ o vrstama, u obzir se uzimaju goveda, ovce i koze. Što se tiče starosne strukture, kroz uslovna grla se računaju krave i priplodne junice, ovce i koze kao i tovnj materijal.

U 2024. godini pravo na ovu podršku je ostvarilo **1 307** vlasnika sa ukupno **17.238,8** uslovnih grla. U tabel je dat pregled broja domaćinstava koja su ostvarila pravo na premiju za korišćenje planinskih pašnjaka, uključujući broj grla po vrstama, te broj uslovnih grla po opštinama i regionalnim centrima.

Pregled isplaćenih premija za korišćenje planinskih pašnjaka:

¹ Pod jednim uslovnim grlom (UG) podrazumijeva se krava, vo, dvoje junadi, 10 ovaca, 10 koza, dok se u obračun za premiju ne uzimaju jagnjad, jarad i telad.

R.br	Opština	Br. Vlasnika	Goveda	Junad	Ovce	Koze	Uslovnih grla	Podrška
1	Bar	1	14	0	0	80	22.0	€ 330.00
2	Herceg Novi	1	9	1	36	25	15.6	€ 234.00
3	Kotor	1	0	0	0	95	9.5	€ 142.50
4	Podgorica	66	579	32	3737	86	977.3	€ 14,659.50
5	Zeta	1	5	0	50	0	10.0	€ 130.00
6	Tuzi	12	99	1	629	188	181.2	€ 2,718.00
7	Danilovgrad	39	240	109	3682	135	676.2	€ 10,143.00
8	Cetinje	1	23	6	143	118	52.1	€ 781.50
9	Nikšić	175	1597	103	7686	1021	2519.2	€ 37,788.00
10	Plužine	94	843	108	3889	103	1296.2	€ 19,443.00
11	Šavnik	110	1101	8	5012	80	1614	€ 24,213.00
12	Berane	117	950	90	3756	61	1376.7	€ 20,650.50
13	Andrijevica	46	266	11	1654	0	436.9	€ 6,553.50
14	Rožaje	55	673	12	822	29	764.1	€ 11,461.50
15	Petnjica	57	649	34	2166	58	888.4	€ 13,326.00
16	Plav	89	589	100	2581	157	912.8	€ 13,692.00
17	Gusinje	12	109	20	503	0	169.3	€ 2,539.50
18	Bijelo Polje	172	1816	108	5327	93	2412.0	€ 36,180.00
19	Kolašin	101	693	2	5192	356	1248.8	€ 18,732.00
20	Mojkovac	80	564	6	1532	26	722.8	€ 10,842.00
21	Pljevlja	35	411	22	788	25	503.3	€ 7,549.50
22	Žabljak	42	276	22	1388	44	430.2	€ 6,453.00
UKUPNO		1307	11506	795	50573	2780	17238.8	€ 258,562.00

Program unapređivanja stočarstva

Kroz ovaj program premija se daje za: licencirane bikove i pastuve, steone junice u čistoj rasi, krmače u čistoj rasi, kao i podrška za nabavku sjemena za vještačko osjemenjivanje krava i podrška živinarima.

Izbor bikova i pastuva za prirodni pripust – licenciranje

Cilj licenciranja je da se kvalitetan muški priplodni podmladak odabere i ostavi za prirodni pripust u područjima gdje se ne vrši vještačko osjemenjivanje. Licenciranje je važan činilac unapređivanja govedarstva i konjarstva u velikom dijelu Crne Gore.

Za prirodni pripust koriste se bikovi u područjima gdje ne dopire vještačko osjemenjivanje. Ovakvih regiona je u Crnoj Gori dosta, a razlog ovome je velika udaljenost i ne postojanje veterinarskih punktova. Licenciraju se bikovi čistih rasa dobre kondicije, starosti veće od 12 mjeseci, a u skladu sa zastupljenošću rasa na terenu. Od licenciranja su izuzeti bikovi holštajn-frizijske rase jer se ova rasa uglavnom gaji u krugu vještačkog osjemenjivanja. Mjera se sprovodi tokom aprila, maja i juna.

Komisiju za licenciranje sačinjavaju predstavnici Direkcije, opštinskih savjetodavnih službi i veterinarskih ambulanti. U toku 2024. godine odabrano je i licencirano **380 bikova** (tabela). Više od 60% ukupne populacije krava u Crnoj Gori nije obuhvaćeno vještačkim osjemenjivanjem. Licenciranje bikova se obavlja na područjima koja su udaljena najmanje 15 km od najbliže veterinarske ambulante (definirano Agrobudžetom).

Licenciranje je nužna mjera genetskog unapređivanja govedarstva a sprovodi se tamo gdje vještačko osjemenjivanje ne dopire, u udaljene krajeve gdje se nalazi veliki broj goveda. Ovaj broj se drži na relativno konstantnom nivou. Savjetodavna aktivnost na terenu u pravcu povećanja znanja proizvođača i značaju čistih rasa uslovlja je povećan broj bikova za priplod koji zadovoljavaju kriterijume za licenciranje.

Paralelno sa izborom priplodnih bikova obavlja se i licenciranje pastuva, čiji vlasnici ostvaruju pravo na premiju za odabrana grla. Uglavnom se biraju pastuvi domaćeg brdskog konja, a najveći je broj licenciranih pastuva u Nikšiću, zatim slijede Pljevlja, Bijelo Polje, Berane. U toku 2024. godine odabrano je i licencirano **212 pastuva** (tabela).

Za premije za licencirane bikove i pastuve ukupno je u 2024. godini isplaćeno **71.040,00€**.

Pregled isplaćenih premija za licencirane bikove i pastuve u 2024. godini:

Premije za licencirane bikove po opštinama					Premije za licencirane pastuve po opštinama				
Red. Br.	Opština	Broj vlasnika	Broj grla	Premija u €	RB	Opština	Broj vlasnika	Broj grla	Premija u €
1	Bar	3	3	€ 360.00	1	Bar	3	3	€ 360.00
2	Ulcinj	1	1	€ 120.00	2	Ulcinj	1	1	€ 120.00
3	Herceg Novi	1	1	€ 120.00	3	Herceg Novi	1	1	€ 120.00
4	Kotor	1	1	€ 120.00	4	Podgorica	12	12	€ 1,440.00
5	Podgorica	15	15	€ 1,800.00	5	Tuzi	1	1	€ 120.00
6	Tuzi	1	1	€ 120.00	6	Danilovgrad	12	12	€ 1,440.00
7	Danilovgrad	6	6	€ 720.00	7	Cetinje	12	12	€ 1,440.00
8	Cetinje	11	11	€ 1,320.00	8	Nikšić	30	30	€ 3,600.00
9	Nikšić	66	66	€ 7,920.00	9	Šavnik	5	5	€ 600.00
10	Šavnik	48	48	€ 5,760.00	10	Plužine	10	10	€ 1,200.00
11	Plužine	56	56	€ 6,720.00	11	Berane	16	16	€ 1,920.00
12	Berane	1	1	€ 120.00	12	Andrijevica	12	12	€ 1,440.00
13	Plav	3	3	€ 360.00	13	Plav	11	11	€ 1,320.00
14	Rožaje	30	30	€ 3,600.00	14	Gusinje	2	2	€ 240.00
15	Petnjica	26	26	€ 3,120.00	15	Rožaje	3	3	€ 360.00
16	Gusinje	21	21	€ 2,520.00	16	Petnjica	2	2	€ 240.00
17	Bijelo Polje	34	34	€ 4,080.00	17	Bijelo Polje	22	22	€ 2,640.00
18	Mojkovac	17	17	€ 2,040.00	18	Mojkovac	13	13	€ 1,560.00
19	Kolašin	15	15	€ 1,800.00	19	Kolašin	10	10	€ 1,200.00
20	Pljevlja	19	19	€ 2,280.00	20	Pljevlja	25	25	€ 3,000.00
21	Žabljak	11	11	€ 1,320.00	21	Žabljak	14	14	€ 1,680.00
	UKUPNO	380	380	€ 45,600.00		UKUPNO	212	212	€ 25,440.00

Premije za steone junice u čistoj rasi:

U pravcu poboljšanja i konkurentnosti stočarske proizvodnje unapređivanjem genetskog potencijala priplodne stoke, od 2017. godine kroz Agrobudžet je uvedena i premija po grlu za steone junice u čistoj rasi. Ova mjera već daje rezultate i treba je nastaviti.

Podrška se daje za steone junice u čistoj rasi od poznatih roditelja, a koje su osjemenjene vještačkim putem. Podrška je iznosila 400€ po grlu. Pravo na podršku imaju grla koja su rođena i uzgajaju se na teritoriji Crne Gore. U tabeli je dat prikaz odabranih junica po opštinama.

U okviru ove mjere, prema podacima saradnika iz regionalnih centara, za premije za steone junice u čistoj rasi, u toku 2024. godine. Prijavljeno je ukupno 1.393 grla.

Nakon izvršene terenske kontrole pravo na premiju ostvarilo je **469 vlasnika za 964 grla**, a isplaćeno je ukupno **385.600,00€**.

Pregled isplaćenih premija za steone junice u čistoj rasi u 2024. godini:

Red. br.	Opština	Broj vlasnika	Broj grla	Premija €
1	Bar	1	1	€ 400.00
2	Ulcinj	16	26	€ 10,400.00
3	Herceg Novi	2	2	€ 800.00
4	Podgorica	20	34	€ 13,600.00
5	Zeta	19	58	€ 23,200.00
6	Tuzi	8	20	€ 8,000.00
7	Danilovgrad	45	115	€ 46,000.00
8	Cetinje	2	2	€ 800.00
9	Nikšić	150	376	€ 150,400.00
10	Plužine	4	5	€ 2,000.00
11	Šavnik	7	8	€ 3,200.00
12	Berane	8	10	€ 4,000.00
13	Rožaje	9	24	€ 9,600.00
14	Petnjica	3	4	€ 1,600.00
15	Bijelo Polje	68	135	€ 54,000.00
16	Kolašin	8	8	€ 3,200.00
17	Mojkovac	7	7	€ 2,800.00
18	Pljevlja	74	110	€ 44,000.00
19	Žabljak	18	19	€ 7,600.00
	UKUPNO	469	964	€ 385,600.00

Premije za krmače u čistoj rasi:

Podrška se daje za krmače u čistoj rasi. Minimalni broj grla za ostvarivanje prava na premiju je deset.

Uslov za ostvarivanje prava na premiju je da grla borave na gazdinstvu najmanje sedam mjeseci. Podrška iznosi do 150€ po grlu za farme koje ispunjavaju minimalne uslove zaštite dobrobiti svinja, odnosno 75€ po grlu za one koje ne ispunjavaju, i to za svako grlo.

Podnošenje zahtjeva i za ovu kao i za ostale mjere stočarstva vršilo se regionalnim kancelarijama Direkcije. U okviru ove mjere, prema podacima saradnika iz regionalnih centara u 2024. godini prijavilo se ukupno 121 poljoprivrednih proizvođača, za ukupno 2.097 grla svinja za premiju.

Nakon izvršene terenske kontrole pravo na premiju ostvarilo je 101 držaoca za ukupno **1.703 grla**, a isplaćeno je **226.425,00€**, tabela. Najveći broj je iz centralnog dijela Crne Gore, iz Nikšića, zatim slijede Podgorica i Danilovgrad.

Pregled isplaćenih premija za krmače u čistoj rasi u 2024. godini:

SPISAK PREMIJA U SVINJARSTVU ZA 2024. - UKUPNO					
Red. br.	Opština	Broj vlasnika za premiju	KRMAČE		Za isplatu
			Prijavljeno	Za premiju	
1	Bar	1	25	25	€ 3,750.00
2	Kotor	1	100	100	€ 15,000.00
3	Ulcinj	1	16	16	€ 2,400.00
4	Podgorica	10	294	196	€ 23,550.00
5	Zeta	9	194	159	€ 23,850.00
6	Tuzi	2	34	22	€ 3,300.00
7	Danilovgrad	15	276	236	€ 26,325.00
8	Cetinje	2	45	30	€ 4,500.00
9	Nikšić	32	529	473	€ 65,400.00
10	Berane	5	181	98	€ 13,950.00
11	Andrijevica	5	108	66	€ 8,400.00
12	Plav	1	38	38	€ 5,700.00
13	Bijelo Polje	8	113	111	€ 13,200.00
14	Kolašin	2	28	28	€ 4,200.00
15	Pijevlja	7	116	105	€ 12,900.00
UKUPNO		101	2097	1703	€ 226,425.00

Program vještačkog osjemenjivanja krava - Izbor sjemena za vještačko osjemenjivanje:

Jedan od zadataka Direkcije je kontrola i praćenje sprovođenja vještačkog osjemenjivanja, tako da ima potpun uvid u realizaciju ove mjere. Na osnovu spiskova osjemenjenih grla i utrošenih doza koje dostavljaju veterinarske ambulante radi se kontrola na terenu i narudžba novih doza sjemena.

U toku 2024. godine nabavljeno je i distribuirano veterinarskim ambulantama 50.000 doza od ukupno 21 bika sa pozitivnim rezultatima progenog testa, koji su pripadali holštajn-frizijskoj, smeđoj, simentalskoj, angus i sivoj tirolskoj. U toku 2024. godine sjeme za vještačko osjemenjivanje krava nabavljano je od „Genostara“ iz Austrije.

Najbrži način izmjene rasnog sastava obavlja se vještačkim osjemenjivanjem. Sastavljanje plana osjemenjivanja i izbor sjemena prema tom planu predstavlja jedan od najodgovornijih zadataka Direkcije dok vještačko osjemenjivanje obavljaju veterinarske ambulante. Crna Gora nema reproduktivni centar pa se sjeme za vještačko osjemenjivanje krava u cjelini nabavlja preko tendera od ponuđača iz inostranstva. Direkcija je zadužena za definisanje zootehničkih uslova za bikove od kojih se nabavlja sjeme i za sastavljanje plana osjemenjivanja koji sprovodi u saradnji sa veterinarskim ambulantama.

Zastupljenost sjemena pojedinih rasa bikova:

Pokazatelj	Rasa bika				Ukupno
	Smeđa	HF	Simentalac	ST	
Broj doza	8000	15000	25000	2000	50000
Broj korišćenih bikova	5	8	8	2	21
Prosječno doza po biku	1600	1875	3125	1000	2381
Zastupljenost rasa, %	16.0	30.0	50.0	4.0	100.0

Pravilno i pozitivno vještačko osjemenjivanje moguće je jedino uz kvalitetnu saradnju između Direkcije, samih farmara i veterinara koji obavljaju osjemenjivanje. Kroz ovaj program, Agrobudžetom je opredijeljeno 300.000,00€.

Javni pozivi:

U skladu sa Agrobudžetom, Ministarstvo poljoprivrede je u toku 2024. godine raspisalo i realizovalo 14 Javnih poziva za podršku investicijama na porodičnim gazdinstvima koja se bave stočarskom proizvodnjom. Obaveza saradnika u Direkciji bila je prezentacija poziva na terenu, pomoć pri apliciranju i rad u terenskim komisijama.

Direkcija za savjetodavne poslove i kontrolu na terenu u oblasti stočarstva ima implementacionu odgovornost i vrši kontrolu na terenu Javnih poziva koje raspisuje Direktorat za poljoprivredu, Direktorat za Ruralni razvoj i Direktorat za plaćanja. Ukupno 14 Javnih poziva, i to:

1. Mjera 2.1.7. - Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka. Kroz ovaj poziv podnešeno je 126 zahtjeva. Ukupno je podršku ostvarilo 123 poljoprivredna proizvođača;
2. Mjera 2.1.9. - Podrška nabavci priplodnih grla u čistoj rasi. Podnešeno je 114 zahtjeva, a realizovan je 41 zahtjev;
3. Mjera 2.2.4. - Podrška upravljanju otpadom u stočarskoj proizvodnji, podržano je 17 poljoprivrednih gazdinstva. Na taj način riješeno je pitanje odlaganja stajskog đubriva na predmetnim gazdinstvima. Podnešeno 17 zahtjeva, koji su kontrolisani u dva navrata (prije i nakon realizovane investicije), ukupno 34 terenskih kontrola;
4. Mjera 2.1.6. - Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu. Ukupno kroz dvije komponente 33 zahtjeva. 43 terenska obilaska;
5. Mjera 2.1.10. - Podrška za nabavku mehanizacije, priključaka i opreme u funkciji primarne proizvodnje. Ovaj Javni poziv izaziva veliko interesovanje poljoprivrednih proizvođača. Ukupno 63 zahtjeva u stočarstvu;
6. Mjera 2.1.12. - Podrška pokretanju i razvoju poslovanja mladih poljoprivrednika. U cilju poboljšanja kvaliteta života i rada, prije svega za mlade ljude koji žele da se bave poljoprivredom ili se već bave poljoprivrednom proizvodnjom Ministarstvo je i u 2024. godini sprovedo mjeru „Podrška pokretanju i razvoju poslovanja mladih poljoprivrednika“. Najviše je zastupljena stočarska proizvodnja, nabavka mehanizacije i opreme, rekonstrukcija objekata na poljoprivrednim gazdinstvima, nabavka grla. Podnešeno 23 zahtjeva;
7. Mjera 2.1.11. - Podrška investicijama za izgradnju bunara i bistjerni. Za terensku obradu pristiglo je 14 zahtjeva koji su kontrolisani u dva navrata (prije i nakon realizovane investicije), ukupno 28 terenskih kontrola.
8. Mjera 2.1.14. - Podrška uvođenju inovacija u sektor poljoprivrede. Ukupno 4 zahtjeva;
9. Mjera 1.2.1. - Program unapređivanja pčelarstva, Javni poziv za nabavku pčelarskih kontejnera i prikolica/platformi za transport košnica, 75 zahtjeva;
10. Mjera 1.2.1. - Program unapređivanja pčelarstva, Javni poziv za nabavku košnica djelova košnica, pčelarskog pribora i opreme i električnih ograda (čobanica) za pčelinjake, 145 zahtjeva;
11. Mjera 1.2.1. - Program unapređivanja pčelarstva, Javni poziv za odabir odgajivača pčelinjih matica, 16 zahtjeva;

12. Mjera 1.2.1. - Program unapređivanja pčelarstva, Javni poziv za nabavku voska za organsku i konvencionalnu proizvodnju meda, 10 zahtjeva;
13. Mjera 2.2.4. - Podrška investicijama u adaptaciju planinskih katuna. Kroz ovaj javni poziv podnešeno ukupno 45 zahtjeva. Direkcija vrši kontrolu prije odobravanja i nakon završene investicije. Ukupno 90 terenskih kontrola na katunima.
14. Mjera 3.2. - Program unapređivanja stočarstva, Javni poziv za podršku živinarskom sektoru. U skladu sa Agrobudžetom za 2024. godinu predviđena je i podrška za živinarsku proizvodnju i to za proizvođače pilećeg i ćurećeg mesa, kao i za koke nosilje. Mjera je realizovana kroz dva Javna poziva, a obaveza službenika u Direkciji bila je terenska kontrola na licu mjesta proizvođača koji su ispunili ulove kroz Javne pozive. Kroz dva Javna poziva u toku godine, ukupno je apliciralo 27 živinarskih farmi. Ukupno 54 kontrole na terenu.
- U skladu sa gore navedenim Javnim pozivima ukupno odrađeno 866 terenskih kontrola.

Savjetodavni poslovi:

Po prirodi posla najvažnije mjesto u aktivnostima Direkcije zauzima savjetodavni dio. U svakodnevnim kontaktima savjetnici proizvođačima daju uputstva, stručne savjete i konsultacije o ishrani, njegi, načinu držanja stoke, odgoju priplodnog podmlatka, reprodukciji krava, higijeni muže i čuvanja mlijeka do isporuke mljekarama i td.

Kroz ovu aktivnost poljoprivrednici se upoznaju sa evropskim zakonodavstvom i minimumom uslova koje moraju obezbijediti na svojim gazdinstvima.

Pored navedenog, proizvođači u kancelarijama Direkcije mogu dobiti i neophodne informacije o mogućnostima za dobijanje kredita, o ostvarivanju prava na podsticajne i druge mjere iz Agrobudžeta (razvojne premije u stočarstvu, MIDAS, IPARD, upravljanje rizicima u poljoprivredi i dr.).

Direkcija savjetodavnu ulogu ostvaruje i kroz redovne priloge za TV emisije i gostovanja na lokalnim televizijama, radio emisije "O selu i poljoprivredi", sarađujući sa lokalnim elektronskim medijima, kao i putem pisanih medija nudeći farmerima korisne informacije i popularno-stručne članke.

Dva su najvažnija vida davanja savjeta:

- direktno u proizvodnji, tj. na farmama (poseban akcenat daje se pravilnoj ishrani, smještaju grla, odgajivanju podmlatka, proizvodnji kabaste stočne hrane, higijeni muže, čuvanju mlijeka poslije muže, dobra poljoprivredna praksa, menadžment na farmi i sl.);
- pri dolasku farmera u kancelarije regionalnih centara Direkcije (dosadašnja praksa govori da su pri dolasku u kancelarije farmeri više zainteresovani za ostvarenje raznih premija, ostvarivanje podrške za investiranje u poljoprivredna gazdinstva, mogućnost za ostvarivanje kreditne podrške i druge informacije).

Veoma značajan vid savjetovanja poljoprivrednih proizvođača je organizovanje regionalnih i lokalnih radionica, na kojima su prezentovane mjere Agrobudžeta 2024., prezentacija Kodeksa dobre poljoprivredne prakse i drugo.

Pored navedenih, široka je lepeza tema koje su obrađivane u kancelarijama ili na terenu a u zavisnosti od periodičnih ili trenutnih interesovanja proizvođača.

Savjetodavni dio se realizovao kroz razne vidove obuka, savjetovanja i pomoći. Naravno, sve ovo se ne može staviti u jedno poglavlje izvještaja a ni voditi precizna evidencija o broju posjeta i savjetodavnim aktivnostima.

Registar poljoprivrednih gazdinstava:

Uslov za aplikaciju na sve programe podrške za poljoprivredne proizvođače je da upišu svoja gazdinstva u Registar poljoprivrednih gazinstava. Ova aktivnost odvijala se dolaskom poljoprivrednih proizvođača u naše regionalne kancelarije, gdje su se upisivali u RPG, i gdje su vršili izmjene u RPG (ažuriranje podataka).

Prezentacija i upis poljoprivrednih proizvođača u Registar poljoprivrednih gazdinstava nastavljen je i u 2024. godini. Upis u RPG je uslov za ostvarivanje podrške koja je predviđena Agrobudžetom a obavezan je i za sve proizvođače koji svoje proizvode plasiraju na tržište.

Saradnja sa drugim organizacijama:

Direkcija je tokom 2024. godine kao i ranije saradnjivala sa brojnim institucijama i organizacijama koje su istom ili sličnom domenu a sve u cilju razvoja stočarstva.

Tokom 2024. godine nastavljena je saradnja sa brojnim organizacijama. Odjeljenje ima svakodnevnu komunikaciju i saradnju sa naučnim sektorom Centra za stočarstvo Biotehničkog fakulteta, Laboratorijom za mljekarstvo, Specijalističkom veterinarskom laboratorijom i Direkcijom za savjetodavne poslove u oblasti biljne proizvodnje.

Pored toga, Odjeljenje ima dobru i višestruku saradnju sa:

- ✓ veterinarskom službom (terenskim veterinarskim ambulantama, UBHVFP i Specijalističkom laboratorijom);
- ✓ udruženjima poljoprivrednih proizvođača;
- ✓ predstavnicima prerađivačke industrije: mljekarama i kompanijama mesne industrije;
- ✓ opštinskim savjetodavnim službama;
- ✓ predstavnicima međunarodnih projekata;
- ✓ bankama koje su uključene u kreditiranje stočarskih farmi;
- ✓ Monstat - om
- ✓ IRF - om;
- ✓ Monteorganikom;
- ✓ Lovćen osiguranjem;
- ✓ Sava osiguranjem;
- ✓ FAO organizacijom;
- ✓ NVO;
- ✓ drugim institucijama i organizacijama u oblasti poljoprivrede.

Ostale aktivnosti:

Direkcija je aktivno učestvovala u brojnim drugim aktivnostima:

- FADN prikupljanje podataka - Jedna od obaveza Direkcije je i prikupljanje podataka za FADN sistem. Za ovaj dio zaduženo je bilo 7 kolega. Ukupno je uključeno 25 gazdinstava;
- Upis u SIZEP, LPIS sistem livada i pasnjaka, kao i pomoć pri vođenju dnevnika pasnjaka, prilikom apliciranja za podršku u okviru mjere 1.1.4. Za upis u LPIS u Direkciji je obučeno i trenutno radi 9 kolega;
- Učešće u kreiranju mjera Agrobudžeta;
- Izrada biznis planova za farmere koji su konkurisali za grant podršku u okviru IPARD projekata, IRF kredita i dr;
- Pomoć u apliciranju i realizaciji Javnih poziva;
- Učešće u realizacija organizovanog otkupa tržišnih viškova stoke kroz ostvarivanje kontakata između farmera i otkupljivača;
- Učešće u pripremi i organizovanju poljoprivrednih manifestacija (sajmovi, manifestacije regionalnog i lokalnog karaktera i sl.);
- Učešće u radu povremenih komisija koje formira Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i sl;
- Poljoprivredni popis - učešće u popisnim komisijama;
- Učešće u komisijama za procjenu vrijednosti grla pri eutanaziji, nastaloj usled Q groznice;

➤ Članstvo u IPARD III odboru.

Pored navedenih, a svrstan u ostale aktivnosti, je rad na procjeni raznih zahtjeva, žalbi i molbi koje dolaze u MPŠV a iz domena su stočarske proizvodnje. U 2024. godini Direkciji je na procjenu proslijeđen određeni broj zahtjeva, za koje su odrađeni izvještaji sa terena o procjeni štete.

FAO - Projekat škola poljoprivrede - Direkcija je uključena i u projekat "Support to smallholder livestock farmers through FFSs and development of the national cattle breeding strategy" koji je uspješno započeo s implementacijom prošle godine. Prošle godine su pilotirane tri male škole za farmere u Beranama, Bijelom Polju i Pljevljima.

Direkcija je učestvovala na obukama za trenere fasilitatora, tako i u učestvovanju na sastancima škola u pojedinim opštinama. I ove godine sprovodimo ovaj projekat u koji je uključeno 4 kolega iz Berana, Bijelog Polja i Pljevalja.

Veliki značaj za razvoj crnogorskog stočarstva imaju i sredstva koja Ministarstvo obezbjeđuje iz Nacionalnog Budžeta a koja se proizvođačima dodjeljuju kao podrška kroz javne pozive za unapređenje mljekarstva, stočnog fonda, dobrobit životinja, agroekološke mjere i drugo. Direkcija participira u realizaciji ovih projekata i od poziva do poziva primjećuje se sve veće interesovanje proizvođača za podršku.

U tabeli je dat približan broj posjeta u kancelariji i broj obištenih poljoprivrednih proizvođača.

Aktivnosti Direkcije sa brojem i kratkim opisom:

Red. br.	Aktivnost	Broj	Opis
1	Rad u kancelariji	15.000	Posjete u kancelariji
2	Teren premije	6.000	Terenski obilasci za premije
3	Komisije JP	866	Terenski obilasci po Javnim pozivima

ODLUČIVANJE U UPRAVNOM POSTUPKU O PRAVIMA I OBAVEZAMA SUBJEKATA PRAVA

Postupajući po zahtjevima proizvođača u sektoru organske proizvodnje, a u skladu sa Zakonom o organskoj proizvodnji („Službeni list CG“, broj 56/13), Zakonom o upravnom postupku („Službeni list CG“, br. 56/14, 20/15, 40/16 i 37/17) čl. 18 stav 1 i 116, članom 15 Zakona o državnoj upravi („Sl. list CG“ br. 78/18, 70/21 i 52/22) i u skladu sa Uredbom o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike za 2024. godinu – Agrobudžet („Sl. list CG" br. 23/24) donijeto je:

- 80 Rješenje o upisu u Registar subjekata organske proizvodnje;
- 59 Rješenja o odobravanju izuzetaka od pravila od organske proizvodnje;
- 9 Obavještenja o rezultatima ispitnog postupka;
- 8 Rješenja o brisanju iz Registra subjekata organske proizvodnje;
- 5 Rješenja o isplati u skladu sa Javnim pozivom za dodjelu podrške promociji i plasmanu organskih proizvoda, Mjera 3. 6;
- 1 Rješenje o odbijanju u skladu sa Javnim poziv za dodjelu podrške promociji i plasmanu organskih proizvoda, Mjera 3.6

Drugostepenih postupaka nije bilo.

Podška promociji i plasmanu organskih proizvoda:

Kroz mjeru 3.6. – podržano je pet korisnika u iznosu od 2,729,84 eura.

Pravo na podršku mogli su ostvariti:

- privredni subjekti upisani u Centralni registar privrednih subjekata (CRPS), koji se prijave na Javni poziv i dostave odgovarajuću dokumentaciju kojom se dokazuje vrijednost i broj otkupljenih domaćih organskih proizvoda, a koji otkupljene proizvode prodaju krajnjim potrošačima (marketi, restorani, hoteli i dr.) i
- poljoprivredni proizvođači koji koriste znak organske proizvodnje (logo), pri označavanju, reklamiranju i prezentaciji organskih proizvoda na tržištu u skladu sa Zakonom o organskoj proizvodnji („Službeni list CG“, broj 56/13).

Podrška se ostvarivala u odnosu na otkupljenu cijenu domaćih organskih proizvoda bez poreza na dodatu vrijednost (PDV), za prodajni period koji se računa od 01. oktobra 2023. do 30. septembra 2024. godine. Podrška se ostvarivala u iznosu od 10% od nabavljenje vrijednosti bez PDV-a za domaće sertifikovane organske proizvode i proizvode iz prelaznog perioda i 20 eura po svakom ulistanom proizvodu za navedeni prodajni period.

Podrška se ostvarivala u iznosu od 70% od troškova dizajniranja i izrade oznaka (logo, etiketa, nalepnica i dr.), a maksimalni iznos podrške je 1.000,00 eura.

Podrška organskoj proizvodnji:

Kroz mjeru 2.2.2- podržano je 481 korisnika u iznosu od 731.270,47 eura, koji su ispunili uslove javnog poziva, a navedena podrška se odnosila na proizvođače koji su u statusu organskog proizvođača i statusu prelaznog perioda.

U oblasti šema kvaliteta i jakih alkoholnih pića, u prvostepenom upravnom postupku donijeto je: 48 rješenja, i to 16 rješenja o upisu u Registar proizvođača jakih alkoholnih pića i 32 rješenja/dozvola za puštanje u promet jakih alkoholnih pića.

U sektoru maslinarstva postupajući po zahtjevima proizvođača, podnijeta su 126 zahtjeva za upis u Registar maslinara i/ili Registar proizvođača maslinovog ulja. Na osnovu ovih zahtjeva donijeta su prvostepena rješenja. U sektoru maslinarstva nije bilo drugostepenih postupaka.

Upravljanje rizicima u poljoprivredi - u skladu sa Agrobudžetom za 2024. godinu, mjerom dođeno je 403 Rješenja za isplatu o sufinanciranju premije osiguranja poljoprivredne proizvodnje.

Prerada mlijeka na gazdinstvu - Na osnovu čl. 18 stav 1, 106 i 116 Zakona o upravnom postupku („Službeni list CG“, br. 56/14, 20/15, 40/16 i 37/17), čl. 15 Zakona o državnoj upravi („Sl. list CG“ br. 78/18, 70/21 i 52/22), a u vezi sa čl. 2 i 3 Uredbe o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike za 2024. godinu – Agrobudžet („Sl. list CG“ br. 23/24) – mjera 1.1.3. Prerada mlijeka na gazdinstvu I čl. 113 stav 1 tačka 1 Zakona o upravnom postupku („Službeni list CG“, br. 56/14, 20/15, 40/16 i 37/17) donijeto je 242 rjesenja o odbijanju. Od ukupno 2118 prijavljenih proizvođača za I dio premije, njih 1939 je ostvarilo pravo na premiju u ukupnom iznosu € 2,315,075.50. Od ukupno 2118 prijavljenih proizvođača za II dio premije, njih 1816 je ostvarilo pravo na premiju u ukupnom iznosu € 2,298,834.00. U pripremi su rjesenja o isplati ostvarenih premija za I i II dio 3755.

Direktna plaćanja u stočarskoj proizvodnji

- 218 Obavještenja o rezultatima ispitnog postupka
- 218 Rješenja o odbijanju

- 8.658 rješenja za isplatu u pripremi za proizvođače koji su ostvarili pravo na premiju.
- 7 tužbi

Program unapređivanja stočarstva

- 12 obavještenja o rezultatima ispitnog postupka
- 12 rješenja o odbijanju
- 3 žalbe

Vinski sektor:

U vinogradarsko-vinarskom sektoru, u prvostepenom upravnom postupku primljeno je 145 zahtjeva, od čega, 70 zahtjeva za upis u Vinogradarski registar ili za promjenu evidentiranih podataka u Registru, 63 zahtjeva za izdavanje dozvole za stavljanje vina u promet i 12 zahtjeva za sertifikaciju geografskog porijekla vina. Svi navedeni postupci su riješeni. Drugostepenih postupaka nije bilo, kao ni upravnih sporova u sektoru vinogradarstva i vinarstva. U vinogradarskom registru upisano je 568 proizvođača grožđa i vina.

Po Javnom pozivu za raspodjelu uvoznih preferencijalnih carinskih kvota za poljoprivredne proizvode, u prvostepenom upravnom postupku podnijeto je 98 zahtjeva za uvoz. Na osnovu podnijetih zahtjeva doneseno je 77 rješenja o djelimičnom usvajanju, 16 rješenja o potpunom usvajanju, 3 rješenja o obustavljanju postupka i 2 rješenja o ukidanju rješenja po službenoj dužnosti. U skladu s tim, izdato je i 93 dozvola za uvoz. Drugostepenih postupaka nije bilo, kao ni upravnih sporova.

U pčelarskom sektoru, u prvostepenom upravnom postupku, po osnovu javnih poziva podnijeto je 609 zahtjeva za odobrenje i isplatu sredstava podrške.

Po javnom pozivu za dodjelu sredstava podrške za nabavku djelova košnice i električne ograde (čobanica) za 2024. godinu podnešena su 394 zahtjeva za isplatu podrške. Od toga doneseno je 377 rješenje o usvajanju zahtjeva za isplatu i 17 rješenja o odbijanju.

Po Javnom pozivu za dodjelu sredstava podsticaja za nabavku pčelarske opreme za transport pčelinjih društava za 2024. godinu pristigla su 88 zahtjeva za podršku. Od toga doneseno je 85 rješenja o odobrenju zahtjeva za dodjelu sredstava podsticaja i 3 rješenja o odbijanju.

Po javnom pozivu za dodjelu sredstava podsticaja za nabavku voska za organsku i konvencionalnu proizvodnju meda za 2024. godinu pristiglo je 112 zahtjeva za podršku. Od toga donesena su 92 rješenja o usvajanju zahtjeva i 5 rješenja o odbijanju, 4 rješenja o obustavljanju postupka i 11 rješenja o ukidanju po službenoj dužnosti.

Po javnom pozivu za odabir odgajivača pčelinjih matica pristiglo je 12 zahtjeva od čega su svi podržani.

Po javnom pozivu za odabir pravnog lica – veledrogerije koja ima dozvolu za promet veterinarskih lijekova za tretiranje pčelinjih društava od pčelinjeg krpelja (*Varroa destructor*) za 2024. godinu, podnesen je 1 zahtjev i doneseno 1 rješenje o usvajanju zahtjeva za odobrenje investicije i 1 rješenje za isplatu sredstava podrške.

Takođe, podnesena su 2 podneska za preradu voska i finansiranje izdavanja časopisa „Pčelarstvo“ i donesena 2 rješenja o usvajanju zahtjeva za isplatu.

Po javnom pozivu za dodjelu posebne podrške za vino za 2024. godinu, podneseno je ukupno 8 zahtjeva i doneseno 5 rješenja za isplatu sredstava podrške, 1 rješenje o ukidanju rješenja po službenoj dužnosti, 1 rješenje o obustavljanju postupka i 1 rješenje o odbijanju zahtjeva.

Drugostepenih postupaka nije bilo, kao ni upravnih sporova.

Program unapređenja pčelarstva	broj
Rješenje o odobrenju investicije	117
Rješenje o odbijanju	25
Rješenje o ukidanju rješenja po službenoj dužnosti	11
Rješenje o obustavljanju postupka	4
Rješenje o usvajanju zahtjeva za isplatu	569
Ukupno	726

Javni poziv za raspodjelu uvoznih preferencijalnih kvota	broj
rješenje o djelimičnom usvajanju zahteva	77
rješenje o potpunom usvajanju zahtjeva	16
rješenje o obustavljanju postupka	3
Rješenje o ukidanju rješenja po službenoj dužnosti	2
dozvole za uvoz	93
Ukupno	194

Javni poziv za dodjelu posebne podrške za vino	broj
rješenje o odobravanju investicije	6
Rješenje o usvajanju zahtjeva za isplatu	5
rješenje o odbijanju zahtjeva	1
Rješenje o obustavljanju postupka	1
Rješenje o ukidanju rješenja po službenoj dužnosti	1
Ukupno	14

Javni poziv za školske šeme	broj
rješenje o usvajanju zahtjeva	6
rješenje o odbijanju zahtjeva	1
Rješenje o usvajanju zahtjeva za isplatu	5
Rješenje o ukidanju rješenja po službenoj dužnosti	1
Ukupno	13

6.2. DIREKTORAT ZA RURALNI RAZVOJ

Program razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD II 2014-2021

Kroz implementacioni period IPARD II programa crnogorskoj poljoprivredi na raspolaganju je bilo 37,2 miliona eura EU podrške, od čega je zahvaljujući uspješnoj implementaciji ovog programa do kraja 2024. godine isplaćeno 34,67 miliona eura.

IPARD II program se tokom implementacionog perioda modifikovao čak sedam puta, zahvaljujući čemu je i ostvaren dobar rezultat ugovaranja projekata kao produkt višegodišnjeg nastojanja i rada upravljačke i implementacione strukture, ali i drugih partnerskih institucija koje su doprinijele uspješnosti ovog pretpripravnog programa.

Tokom implementacionog perioda IPARD II programa objavljeno je 11 javnih poziva i to:

- 5 javnih poziva za Mjeru 1 - Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava;
- 5 javnih poziva za Mjeru 3 - Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i proizvoda ribarstva; i
- 1 javni poziv za Mjeru 7 - Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja (Podrška investicijama za razvoj ruralnog turizma).

Implementacija IPARD-a je tokom 2024. godine dostigla maksimum podrške projekata i isplaćenih sredstava bespovratne podrške IPARD II programa. Isplaćeno je 332 projekata u iznosu od 15.289,112.19 EUR javne podrške od čega EU sredstava u iznosu od 11.703.687,25 EUR i nacionalne podrške u iznosu od 3.585.424,94 EUR.

Sve ove mjere dale su rezultat uspješne realizacije IPARD II programa gdje je za 748 projekata i isplaćena podrška u iznosu od 34,67 mil EUR EU podrške, od čega je nacionalni doprinos Vlade Crne Gore ovom programu u iznosu od oko 11,56 miliona eura.

Crna Gora je 06. decembra 2024. obaviještena od strane Evropske komisije da su izvršene sve potrebne formalnosti za zaključivanje Sporazuma o izmjenama i dopunama Sporazuma o finansiranju 2014-2020, te je samim tim dobijena Akreditacija za upravljanja budžetskim sredstvima za Mjeru 9 – Tehnička pomoć IPARD II programa.

U skladu sa Sektorskim sporazumom, Direktorata za ruralni razvoj koji je u strukturi prepoznat kao IPARD Upravljačko tijelo ima obavezu da najkasnije godinu dana nakon završetka implementacije IPARD II programa sprovede ex post evaluaciju Programa. U skladu sa navedenim, Ministarstvo je potpisalo u januaru 2025. godine ugovor sa "Ernst & Young Consulting", za pripremu ovog dokumenta.

Kako je definisano članom 59 Sektorskog sporazuma tokom 2024. godine IPARD Upravljačko tijelo je pripremilo Godišnji izvještaj o implementaciji IPARD II programa za 2023. godinu, koje je odobren od strane Evropske komisije.

Program razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD III 2021-2027

U 2024. godini kroz IPARD III program u skladu sa Planom objave javnih poziva objavljena su četiri javna poziva:

- prvi javni poziv za Podmjeru 7.1 - „Podrška investicijama za razvoj ruralnog turizma“, rok za podnošenje zahtjeva od 21. marta 2024. godine do 21. maja 2024. godine;
- prvi javni poziv za Podmjeru 7.2 - „Podrška investicijama za preradu na gazdinstvu“ rok za podnošenje zahtjeva od 11. aprila 2024. godine do 11. juna 2024. godine;

- prvi javni poziv za Mjeru 3 - „Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i proizvoda ribarstva“ rok za podnošenje zahtjeva od 27. juna do 27. avgusta 2024. godine (produženju roka do 27. septembra);
- prvi javni poziv za Mjeru 1- „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ rok za podnošenje zahtjeva od 29. avgusta do 29. novembra 2024. godine.

U 2024. godini organizovana je opsežna kampanja promocije sva četiri javna poziva za koje su održane konferencije za medije, organizovano 75 radionica u gotovo svim crnogorskim opštinama, napravljeni promotivni materijali za 4 javna poziva (lifleti, brošure, roll-up), kampanje su bile posjećene sa preko 2500 potencijalno zainteresovanih korisnika. Takođe, organizovani su i „Dani otvorenih vrata“ za korisnike koji su zainteresovani za apliciranje na javne pozive kroz IPARD program, redovno kvartalno objavljivanje biltena IPARD za TEBE, promocija na društvenim mrežama, sajmovima i drugim događajima, dala je krajnji rezultat da kroz IPARD III program pristiglo preko 900 aplikacija.

IPARD Upravljačko tijelo u julu mjesecu 2024. godine uspostavilo posebnu mejl adresu pitajte.ipardzatebe@mpsv.gov.me, na koju je u 2024. godini pristiglo je 162 mejla.

Promotivne aktivnosti IPARD programa ispraćene su na gotovo svim državnim i lokalnim tv i radio stanicama, pa je IPARD pomenut u 2024. godini u ukupno 817 objava (105 novinska objava, 154 tv priloga i 558 objava na portalima).

Vlada je 28. avgusta 2024. usvojila drugu izmjenu i dopunu IPARD III programa 2021-2027, verzija 1.2.

Uredba o realizaciji i postupku korišćenja sredstava iz Instrumenta pretprijetne pomoći Evropske unije (IPARD III program) donijeta je u martu 2024. godine. Navedenom Uredbom obuhvaćene su tri mjere koje se trenutno sprovode kroz IPARD III program (M1, M3 i M7). Uredba je pretrpjela izmene i dopune, koje su usvojene u avgustu 2024. godine.

Upravljačka struktura je 12. jula 2024. uputila akreditacioni paket za Mjeru 4 - Agro – ekološke - klimatske i mjere organske proizvodnje, Evropskoj komisiji – Generalnom direktoratu za poljoprivredu i ruralni razvoj (DG-AGRI).

Kada je u pitanju Mjeru 5 - Realizacija lokalnih razvojnih strategija, u cilju rešavanja identifikovanih problema u budućoj implementaciji M5, Ministarstvo je definisalo registraciju LAG-ova kroz izmene i dopune Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju, čiji je nacrt pripremljan krajem 2024. godine.

Što se tiče Mjere 6 – Investicije u javnu ruralnu infrastrukturu, Upravljačko tijelo i IPARD Agencija su pripremile akreditacioni paket i dostavile ga na eksternu reviziju NAO-u, nakon čega se planira podnošenje zahtjeva Evropskoj komisiji. Takođe, tokom 2024. godine organizovana je studijska poseta za zaposlene u Hrvatskoj, kao i radionice sa predstavnicima lokalnih samouprava (mogućim korisnicima), kako bi se upoznali sa PRAG procedurama i implementacijom M6.

U junu 2024. godine održan je treći sastanak IPARD III Odbora za nadgledanje na kojemu su usvojene izmene IPARD III programa..

REALIZACIJA MJERA AGROBUDŽETA

Obnova i razvoj sela i izgradnja seoske infrastrukture

Kroz ovu mjeru podržana su 178 projekta sa ukupnom podrškom od 2.947.705,28€. Sredstva su opredijeljena za rješavanje pitanja vodosnadbijevanja, sanaciju i rekonstrukciju preko 100 km puteva, projekte razvoja elektro mreže u ruralnim područjima kao i ostalih projekata ruralne infrastrukture. Isplaćeno je 904.215,20€ za 23 prioriteta projekta koje je dostavilo 13 lokalnih

samouprava kao i 155 zahtjeva dostavljenih od strane mjesnih zajednica, registrovanih poljoprivrednih proizvođača, režijskih odbora, udruženja proizvođača u iznosu od 2.043.490,11 €.

JAVNI POZIVI

Mjere podrške Agrobudžeta u 2024. godini su se realizovale kroz sljedeće javne pozive:

„Podrška investicijama u adaptaciju planinskih katuna“ za 2024. godinu, podržano je 39 poljoprivrednih gazdinstava koji su ostvarili podršku u iznosu od 69.931,70 eura.

„Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu“ podržano je 40 poljoprivrednih gazdinstava i ostvarilo pravo na ukupnu podršku u iznosu od 45.866,00 eura.

„Podrška upravljanju otpadom u stočarskoj proizvodnji“, kroz ovu mjeru podržano je 12 poljoprivrednih gazdinstava u iznosu od 24.566,64 eura čija je vrijednost investicije iznosila 48.298,92 eura i odnosila se na izgradnju objekata za skladištenje stajnjaka i silaže.”

„Podrška očuvanju genetičkih resursa u poljoprivredi“, kroz ovu mjeru podržano je 91 poljoprivrednih gazdinstava sa ukupnom podrškom u iznosu od 142.249,00 eura.

„Podrška unaprijeđenju kvaliteta sirovog mlijeka“, podržano je 123 poljoprivrednih gazdinstava i ostvarili su pravo na ukupnu podršku u iznosu od 108.062,10 eura.

„Održivo korišćenje planinskih pašnjaka“, kroz ovu mjeru podržano je 1313 poljoprivrednih gazdinstava sa ostvarenom ukupnom podrškom u iznosu od 254.190,00 eura.

„Podrška nabavci grla u čistoj rasi“, kroz ovaj javni poziv podržano je 41 poljoprivrednih gazdinstava i ostvarilo pravo na ukupnu podršku u iznosu od 287.727,08 eura.

„Podrška uvođenju inovacija u sektor poljoprivrede“, kroz ovu mjeru podršku je ostvarilo 20 poljoprivrednih gazdinstava u ukupnom iznosu od 137.978,66 eura.

„Podrška pokretanju i razvoju poslovanja mladih poljoprivrednika“ se sprovodila kroz II komponente i to:

- Komponenta I - Kroz mjeru podrška pokretanju poslova mladih poljoprivrednika, apliciralo je 11 korisnika i ukupno ostvarili podršku u iznosu od 109.386,87 eura.
- Komponenta II - Kroz mjeru podrška razvoju poslovanja mladih poljoprivrednika - apliciralo je 5 poljoprivrednika i ukupno ostvarili podršku u iznosu od 38.869,38 eura.

ODLUČIVANJE U UPRAVNOM POSTUPKU O PRAVIMA I OBAVEZAMA SUBJEKATA PRAVA

U izvještajnom periodu Direktorat za ruralni razvoj je bio zadužen za realizaciju 9 javnih poziva, koji su se realizovali u skladu sa Uredbom o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike za 2024. godinu – Agrobudžetom i to:

Mjera 2.1.6. – Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu;

Mjera 2.1.7. – Podrška unaprijeđenju kvaliteta sirovog mlijeka;

Mjera 2.1.9. Podrška nabavci priplodnih grla u čistoj rasi;

Mjera 2.1.12. – Podrška pokretanju poslovanja mladih poljoprivrednika;

Mjera 2.1.14. – Podrška uvođenju inovacija u sektor poljoprivrede;

Mjera 2.2.1. – Očuvanje genetičkih resursa u poljoprivredi;

Mjera 2.2.3. – Održivo korišćenje planinskih pašnjaka;

Mjera 2.2.4. – Podrška upravljanju otpadom u stočarskoj proizvodnji;

Mjera 2.3.1. – Podrška investicijama u adaptaciju planinskih katuna.

U skladu sa gore navedenim Javnim pozivima pristiglo je ukupno 802 zahtjeva za rješavanje u prvostepenom upravnom postupku od čega je usvojeno u potpunosti 663 zahtjeva, djelimično usvojen 2 zahtjev, odbijeno 131 zahtjev, dok su 6 postupka obustavljena zbog odustanka stranke od zahtjeva. Protiv prvostepenih rješenja Ministarstva u okviru ovog Direktorata nije bilo pokrenutih upravnih sporova i postupaka pred Upravnim sudom Crne Gore.

OCJENA STANJA I PREDLOG MJERA ZA UNAPREĐENJE STANJA U OBLASTI

Direktorat za ruralni razvoj je u 2024. godini ispunio sve obaveze. Za unapređenje stanja u oblasti ruralnog razvoja neophodno je u narednom periodu preduzeti sljedeće mjere:

- Dalje usklađivanje mjera Agrobudžeta sa onim što su zahtjevi Zajedničke poljoprivredne politike Evropske unije;
- Sprovođenje Programa razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u okviru IPARD III 2021- 2027 (IPARD III program) sa ciljem daljeg razvoja ruralnih područja, povećanja konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje, kao i dostizanje EU standarda;
- Dalje unapređenje i povećanje ulaganja u ruralnu infrastrukturu;
- Konstantno raditi na edukaciji i boljoj informisanosti poljoprivrednih proizvođača u cilju veće iskorišćenosti dostupnih sredstava podrške.

6.3. DIREKTORAT ZA RIBARSTVO

IZVRŠAVANJE ZAKONA I DRUGIH PROPISA I ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI, ZAKONI I PROGRAMI

U 2024. godini sprovedene su sljedeće aktivnosti na donošenju propisa, planova i programa: Vlada Crne Gore je na 23. sjednici od 28. III 2024. usvojila Strategiju razvoja sektora ribarstva 2024-2029 sa Akcionim planom za prenošenje, implementaciju i sprovođenje pravne tekovine EU. Strategija predstavlja temeljni planski dokument politike koji utvrđuje ciljeve i prioritete za razvoj sektora ribarstva i akvakulture Crne Gore, način postizanja tih ciljeva, vremenski okvir kao i finansijska sredstva neophodna za njihovo postizanje, oblasti posebnog razvoja, kao i međusobni odnos i aktivnosti organa državne uprave uključenih u sprovođenje Strategije. Skupština Crne Gore je na sjednici Sedmog vanrednog zasijedanja u 2024. godini, od 30. avgusta 2024. Usvojila Zakon o organizovanju tržišta u ribarstvu i akvakulturi („Službeni list Crne Gore, broj 84/24).

Nastavljena je implementacija Programa prikupljanja podataka u ribarstvu Crne Gore (DCF-DCRF).

Podzakonska akta

- Naredba o ribolovnim zabranama, lovostaju i minimalnim veličinama riba i drugih vodenih organizama ispod kojih je zabranjen ulov ("Sl. list CG", br. 35/24)

REALIZACIJA AKTIVNOSTI U POGLEDU POLITIKE RAZVOJA - AGROBUDŽET

Nastavljeno je sprovođenje mjera podrške sektoru ribarstva kroz Agrobudžet kroz dva programa: podrška razvoju sektora morskog ribarstva i marikulture i podrška razvoju sektora slatkovodnog ribarstva i akvakulture, u ukupnom iznosu od 2.950.000,00€.

Tokom 2024. godine podržani su ribari za modernizaciju i osavremenjivanje postojećih ribolovnih plovni objekata i uzgajivači za osavremenjivanje i nabavku opreme za efikasniji rad uzgajališta, i to realizacijom šest javnih poziva:

1. Javni poziv za dodjelu podrške modernizaciji profesionalne ribolovne flote za ulov demerzalnih resursa ribolovnim alatom kočom
2. Javni poziv za dodjelu podrške modernizaciji profesionalne ribolovne flote za ulov pelagičnih resursa;
3. Javni poziv za dodjelu podrške modernizaciji profesionalne ribolovne flote u malom i velikom privrednom;
4. Javni poziv za dodjelu podrške za poboljšanje konkurentnosti i efikasnosti sektora

marikulture

5. Javni poziv za dodjelu podrške za poboljšanje konkurentnosti i efikasnosti sektora slatkovodne akvakulture
6. Javni poziv za dodjelu sredstava podsticaja za unapređenje privrednog ribolova na Skadarskom jezeru.

Od 114 pristiglih zahtjeva kroz tri javna poziva za modernizaciju ribolovne flote donešeno je 111 rješenja za odobravanje sredstava podrške, dok su tri zahtjeva odbijena.

Po Javnom pozivu za poboljšanje konkurentnosti i efikasnosti sektora slatkovodne akvakulture donešeno je deset rješenja o odobravanju početka investicije, dok je devet uzgajivača realizovalo investiciju na osnovu čega su donijeta rješenja za odobravanje sredstava podrške.

Po Javnom pozivu za poboljšanje konkurentnosti i efikasnosti sektora marikulture donijeto je jedno rješenje o odobravanju početka investicije, i realizovana investicija na osnovu čega je doijeto jedno rješenje za odobravanje sredstava podrške.

Po Javnom pozivu za dodjelu sredstava podsticaja za unapređenje privrednog ribolova na Skadarskom jezeru donešeno je 53 rješenja za odobravanje sredstava podrške.

Pored podrške kroz objavljene javne pozive, Agrobudžet je u 2024. godini obuhvatao i mjeru direktnih plaćanja u sektoru akvakulture i direktnih plaćanja u marikulturi – uzgoj školjaka. Po osnovu ove dvije mjere za sve pristigle zahtjeve odobrena je isplata sredstava podrške, tj. za direktna plaćanja u akvakulturi podnijeto je dvanaest zahtjeva, dok je za direktna plaćanja u marikulturi podnijeto četiri zahtjeva. Budžetska linija koja podrazumijeva upravljanje sistemom monitoringa i kontrole u ribarstvu uspostavljena je u cilju dalje borbe protiv nelegalnog, neprijavljenog i neregulisanog ribolova i radi nesmetane operativnosti Ribarskog monitoring centra. Takođe kroz mjeru unapređenja slatkovodnog ribarstva podržani su sportsko-ribolovni klubovi – korisnici ribljeg fonda u cilju razvoja sportsko – ribolovnog turizma, jačanja kontrole sportsko-ribolovnih aktivnosti i zaštite i unapređivanja ribolovnih voda i ribljih resursa, kao i za učešće u troškovima poribljavanja ribolovnih voda odnosno unosa alohtonih vrsta riba i drugih vodenih organizama u ribolovnim vodama.

INSPEKCIJSKI NADZOR

Administrativne kapacitete inspekcije za morsko ribarstvo čine tri inspektora za morsko ribarstvo. Inspektori za morsko ribarstvo tokom vršenja inspeksijske kontrole na moru koriste savremeno plovilo a imaju i dobru saradnju sa Graničnom pomorskom policijom (Ministarstvo unutrašnjih poslova) koristeći njihova plovila.

Pet inspektora za poljoprivredu i jedan inspektor za morsko ribarstvo imaju ovlaštenje za kontrolu slatkovodnog ribarstva.

RJEŠAVANJE PROBLEMA NEZAKONITOG I NEPRIJAVLJENOG RIBOLOVA PROJEKTI

U septembru 2024, zahvaljujući podršci Evropske delegacije u Crnoj Gori otpočelo se sa implementacijom IPA III projekta koji za cilj ima unapređenje administrativnih inspekcijakih i kontrolnih kapaciteta Direktorata za ribarstvo.. Tokom trajanja projekta planiranja je izrada dva zakona i brojnih podzakonskih akata, kao i izrada Višegodišnje nacionalne strategije za Akvakulturu. U tehničkom dijelu planirano je da se nabavi oprema za Direktorat i inspekciju u vrijednosti od pola miliona eura. Vrijednost projekta je 1400000.00 eura, a trajanje projekta dvije godine.

Drugi projekat institucionalnog razvoja i jačanja poljoprivrednog sektora u Crnoj Gori“ – MIDAS 2

MIDAS 2 projekat je finansiran iz kredita Svjetske banke, a implementira se u periodu od 2018 – 2026. godine.

Projektni razvojni cilj je da se, na način koji je usklađen sa postavljenim završnim mjerilima za pristupanje EU, poboljša pružanje podrške države poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju.

Projekat je sastavljen od 3 razvojne komponente:

1. Jačanje programa Ministarstva za poljoprivredu, ruralni razvoj i ribarstvo,
2. Podrška ispunjenju mjerila za zatvaranje poglavlja 12 o Bezbjednosti hrane, veterinarskoj i fitosanitarnoj politici,
3. Modernizacija sektora ribarstva.

Komponenta 3 MIDAS 2 rojekta „Modernizacija sektora ribarstva“

Završena je realizacija drugog javnog poziva za dodjelu bespovratnih sredstava podrške za investicije u ribolovne plovne objekte, uključujući ribolovnu opremu i elektronske uređaje. Od ukupno ugovorenih 8 investicija za grant podršku modernizaciji ribolovne flote, uspješno je kompletirano 7 investicija i isplaćena podrška ukupnog iznosa 548.133,99 EUR (70%), dok je ukupna vrijednost investicija 783.048,56 EUR.

Tabela: Spisak korisnika podrške

	Naziv korisnika podrške	Opština	Iznos investicije (€)	Iznos grant podrške (€)
1	Moreta d.o.o.	Budva	78,744.67	55,121.27
2	Miloš Jovanović	Budva	79,934.14	55,953.90
3	Vasilije Dabanović	Bar	131,566.16	92,096.31
4	Stefan Radunović	Budva	79,991.10	55,993.77
5	Lungo mare Montenegro d.o.o.	Budva	79,829.09	55,880.36
6	Deep blue PG d.o.o.	Budva	133,391.07	93,373.75
7	Mirko Vujnović	Herceg Novi	199,592.33	139,714.63
UKUPNO:			783,048.56	548,133.99

Na osnovu odobrene Studije uticaja na životnu sredinu i socijalni uticaj (ESIA) za izgradnju ribarske luke u Ulcinju, u januaru 2024. godine od strane Agencije za zaštitu životne sredine, MPŠV je podnijelo Svjetskoj banci zahtjev za podršku izgradnji luke na rtu Đerane, u okviru novog partnerskog okvira – petogodišnjeg programa za Crnu Goru. Ova finansijska podrška će se realizovati u okviru novog projekta za podršku poljoprivredi i ribarstvu, koji je u pripremi, čija se implementacija planira od januara 2026. kao nastavak aktivnosti koje su realizovane i započete u okviru MIDAS 2 projekta.

ESIA ima rok važenja od dvije godine, što znači da bi građevinski radovi vezani za ribarsku luku trebali početi u roku od dvije godine.

Opis posla za angažovanje konsultantske kompanije za izradu glavnog projekta i tenderske dokumentacije za građevinske radove je bio objavljen u periodu od 3. do 17. aprila 2024. Završena je evaluacija i očekuje se da ugovor bude potpisan u martu 2025. godine.

Tender za tehničku kontrolu projektne dokumentacije nove ribarske luke na rtu Đeran - Velika plaža (Ulcinj), je bio otvoren za dostavljanje ponuda u periodu 24. oktobar – 14. novembar 2024. Završena je evaluacija i očekuje se da ugovor bude potpisan u martu 2025. godine.

Realizacija ugovora za opremanje prvih deset mjesta iskrcaja, uređajima za mjerenje i registraciju ulova je u toku. Uređaji su u izradi, dok je prototip uređaja završen u skladu sa tehničkom specifikacijom i ugovorom; to je zaključak druge posjete i kontrole koju je realizovao Direktor za ribarstvo i Javno preduzeće “Morsko dobro”, početkom decembra 2024. Prije ove posjete, kompanija (izvođač) je u novembru boravila u Podgorici i tom prilikom Direktoratu za ribarstvo je predstavljena dosadašnja implementacija i dogovoreni dalji koraci i rokovi. Na osnovu svega navedenog, dogovoreno je da je neophodno produžiti trajanje ugovora do kraja jula 2025. godine, kako bi se angažman uspješno realizovao.

MPŠV smatra da je neophodno uložiti dodatne napore u očuvanje privrednog ribolova velikog obima i pronaći način da se postojeća plovila dužine 10 i više metara modernizuju i vrate u punu usklađenost sa morskim propisima, najkasnije do datum pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji. Da bi Crna Gora postigla adekvatan balans između raspoloživih resursa i ribarske flote, za održivo upravljanje ovim sektorom bilo bi izuzetno važno da se izvrši analiza, odnosno procjena ribarskih plovila, koja se potencijalno mogu vratiti u punu funkciju.

U vezi sa navedenim, urađena je stručna analiza stanja ribarske flote, koja je od izuzetne koristi za dalje programiranje nacionalne podrške sektoru ribarstva, kao i za donošenje planova upravljanja ribarskom flotom u narednom periodu. U tom smislu, ovaj konsultantski angažman za **podršku procjene stanja velikih ribarskih plovila (koča i plivarica)** je realizovan u periodu od februara do jula 2024. i na osnovu analize pripremljen je izvještaj o statusu procijenjenih plovila (22 plovila) sa detaljnim tehničkim i finansijskim predlogom ulaganja za svako plovilo. U skladu sa izvještajem trenutno crnogorsku ribolovnu flotu, koja je registrovana za privredni ribolov za upotrebu ribolovnog alata koča i plivarica, čini 22 plovila. Od toga su 13 drvenih, 7 čeličnih i 2 GRP (plastično korito) plovila. Ukupna Bruto Tonaža (BT) svih plovila je 838.1, ukupna snaga pogonskih motora svih plovila je 5.363 KW i ukupna dužina svih plovila je 360.88 metara. Prosečna dužina plovila je 16 m, dok je prosječna starost oko 45 godina. Cilj ovog izvještaja je da se sagleda realna slika tehničkog stanja flote crnogorskog privrednog ribolova i da se identifikuju glavni nedostaci u pogledu tehničkog kvaliteta i opreme. U skladu sa navedenim donijeta je odluka da se profesionalnim ribarima pomogne u rekonstrukciji ribolovnih plovniha objekata iz segmenta koča i plivarica kroz pripremu javnog poziva za grant podršku kojim bi se dio plovila pokušao vratiti u plovno stanje i /ili poboljšalo trenutno stanje postojećih plovila. Započeta je priprema operativnog priručnika i očekuje se da poziv bude raspisan početkom aprila 2025. godine.

MEĐUNARODNE AKTIVNOSTI - NOVA GFCM STRATEGIJA 2030

Crna Gora je usvajanjem nove strategije GFCM-a do 2030. godine potvrdila svoje političke obaveze prema MedFish4Ever deklaraciji i podržala nastavak ambicioznog rada) ka održivosti ribarstva na Mediteranu i Crnom moru, kako bi se osigurala održivost ribarstva i akvakulture u Sredozemnom i Crnom moru u periodu od 2021. do 2030. godine.

GENERALNA KOMISIJA ZA RIBARSTVO MEDITERANA (GFCM)

Crna Gora je tokom 2024 godine nastavila aktivno učešće u okviru GFCM-a, a na 47. Godišnjem zasijedanju GFCM-a dobila je priznanje za uskladenost, čime je prepoznat i nagrađen njen rad na integraciji odluka GFCM u nacionalne pravne okvire i tačno izvještavanje o podacima. Crna Gora je posvećena ostvarivanju svih ciljeva ministarske MedFish4Ever deklaracije u oblasti ribarstva na nivou Mediterana, kao što su prikupljanje i razmjena podataka, naučni savjeti i saradnja, mjere upravljanja ključnim ribljim fondovima, značajnije učešće malog obalnog ribolova, poboljšana saradnja u oblasti kontrole i borbe protiv nelegalnog, neprijavljenog i neregulisanog ribolova.

Crna Gora je punopravna članica regionalne organizacije Generalne komisije za ribarstvo Mediterana od 2008. godine, te je od strane ove organizacije prepoznata kao članica koja uredno i u potpunosti ispunjava svoje obaveze.

Predstavnici Direktorata za ribarstvo učestvovali su na sljedećim sjednicama i radionicama Generalne komisije za ribarstvo u Mediteranu:

17. sjednica Komiteta za usaglašenost Generalne komisije za ribarstvo Mediterana u okviru Organizacije Ujedinjenih Nacija za hranu i poljoprivredu održana je 17.05.2024 u Rimu, Italija.

7. sastanak Radne grupe sa Jadran održan je u Podgorici od 28. Do 31. Maja 2024.

25. Naučni komitet Generalne komisije za ribarstvo Mediterana (GFCM) održan je u Marseju od 24. – 27. Juna. 2024.

EUSAIR

Stub 1 Plavi rast

Predstavnici Direktorata za ribarstvo aktivno učestvuju u sprovođenju Evropske strategije za jadransko-jonski region (EUSAIR) koja ima za cilj promociju ekonomskog i društvenog prosperiteta i rasta u regionu, kroz unaprijeđenje njene privlačnosti, konkurentnosti i povezivanja. Crna Gora zajedno sa Grčkom koordinira radom Tematske nadzorne grupe za prvi stub EUSAIR – Plavi rast.

U predmetnom izvještajnom periodu održana su dva sastanka tematske nadzorne grupe za prvi stub – Plavi rast (TSG 1) i to: 28. maja 2024. i 9. decembar 2024. godine. Sastanak 28. maja je održan u online format, a sastanak od 09. decembra je održan u Pireju, Atina. Glavna dostignuća i rezultati koji su ostvareni u okviru TSG 1 su:

- Učesnici su razgovarali o potrebi ažuriranja strateških projekata kako bi se izbegla preklapanja i osigurale sinergije. Istaknuta je važnost saradnje između regiona i sektora radi povećanja efikasnosti projekata.
- Date su sugestije za smanjenje vremena trajanja sesija i izbegavanje preklapanja sastanaka na budućim EUSAIR forumima, kako bi se obezbedilo veće angažovanje učesnika, posebno zemalja koje nisu članice EU. Takođe je naglašena dostupnost snimaka sesija.
- Pregledan je IPA-ADRION program, koji pokazuje visoke stope učešća u predlozima uprkos budžetskim ograničenjima. Razgovarano je o predstojećim pozivima za predloge, sa fokusom na teme poput plavog rasta, klimatskih promena i pomorskog transporta.
- Održane su prezentacije o drugom strateškom projektu, STEP, u kojima su predstavljeni radni paketi i potreba za jasnoćom u vezi sa nastavkom projekata koji su započeti u prethodnom programskom periodu.
- Razmatran je EUSAIR Akcioni plan i njegova revizija, sa fokusom na teme koje se preklapaju, kao što su obnovljiva energija na moru. Ova diskusija je u toku između DG ENERGY i DG MARE.
- Održana je prezentacija o osnivanju EUSAIR Saveta mladih, ističući njegovu savetodavnu ulogu i kriterijume članstva, sa ciljem da predstavlja perspektive mladih iz svih 10 zemalja članica.
- Tokom grčkog predsedavanja, ključni prioriteti za stub 1 će uključivati pomorsku sigurnost, razvoj veština, održivost životne sredine oraz digitalnu i zelenu tranziciju, u skladu sa širim ciljevima EU.

Tematska nadzorna grupa za Plavi rast (TSG1) je uzela aktivno učešće na 9. forumu EUSAIR-a, koji je održan u okviru predjedavanja Hrvatske, u periodu od 15. do 16. maja 2024. godine u Šibeniku, na temu, „Prema održivoj, humanijoj i otpornijoj pomorskoj industriji” sa sledećim ciljevima:

Veštine su od suštinskog značaja za konkurentnost preduzeća u Jadransko-jonskoj regiji, posebno malih i srednjih preduzeća, u tradicionalnim i novim pomorskim sektorima; Veštine su neophodne za zelenu i digitalnu transformaciju pomorske industrije. Inicijative EU kao što su Evropska godina veština i Pakt za veštine koji imaju za cilj da podrže napore u usavršavanju i prekvalifikaciji; Korišćenje iskustava iz MARIN klastera i "Platforme za vodene tehnologije" može podstaći dijalog i umrežavanje između zainteresovanih strana u pomorskoj industriji.

Razvijanje novih mreža između obrazovanja, istraživanja i industrije radi deljenja programa plavih i zelenih veština je ključno. Pakt za veštine za Jadransko-jonsku regiju mogao bi olakšati saradnju i partnerstva u plavoj ekonomiji; Saradnja sa institucijama EU (DG Regio, DG Mare, itd.) i korišćenje sredstava EU (ERDF, ESF, Horizon) su neophodni za podršku zelenim i digitalnim tranzicijama u plavoj ekonomiji; Praćenje napretka projekata veština biće ključno za obezbeđivanje njihovog uspeha u okviru revidiranog Akcionog plana EUSAIR.

Koordinatori Stuba I su učestvovali na velikom broju različitih događaja (radionice, konferencije) radi bolje promocije ciljeva i dostignuća EUSAIR-a i radi boljeg prepoznavanja prioriteta stuba 1 za Plavi rast na makroregionalnom nivou

Radionica "The key towards Mediterranean regional Sustainability", Sustainable Blue economy partnership – SBEP, 7. jun 2024, Atina; Kongres akvakulture 28-29 june 2024- Atina; Uvodni sastanak – Predsedavanje Grčke EUSAIR-om 1. oktobar 2024, Krf; Prvi sastanak Omladinskog saveta, 21. do 23. novembra 2024, Dubrovnik.

ODLUČIVANJE U UPRAVNOM POSTUPKU O PRAVIMA I OBAVEZAMA SUBJEKATA PRAVA

U oblasti ribarstva u 2024. godini pristiglo je ukupno 111 zahtjeva za rješavanje u prvostepenom upravnom postupku.

Od ukupno 111 zahtjeva za rješavanje u prvostepenom upravnom postupku, podnijeto je:

- 374 zahtjeva za izdavanje, promjenu i ukidanje dozvole za obavljanje privrednog ribolova;
- 62 zahtjev za izdavanje službene legitimacije za ribočuvara;
- 115 zahtjeva za izdavanje odobrenja za organizaciju sportsko-rekreativnog takmičenja;
- 4 zahtjeva za obavljanje naučno istraživačkog ribolova;
- 1 zahtjeva za obavljanje selektivnog ribolova;
- 1 zahtjev za obavljanje sanacionog ribolova;
- 8 zahtjev za izdavanje saglasnosti na visinu naknade za obavljanje sportsko- rekreativnog ribolova;
- 1 zahtjev za izdavanje odobrenja za prodaju ribe I drugih vodenih organizama
- 1 zahtjev za unos alohtonih vrsta riba i drugih vodenih organizama;
- 2 zahtjeva za poribljavanje ribolovnih voda;
- 9 zahtjeva za izdavanje dozvole za marikulturu;
- 9 zahtjeva za izdavanje dozvole za akvakulturu;
- 2 zahtjev za davanje saglasnosti na projekat akvakulture;

Na osnovu pristiglih zahtjeva izdato je:

- 371 dozvola za obavljanje privrednog ribolova;
- 62 službenih legitimacija za ribočuvarare;
- 115 odobrenja za organizaciju sportsko ribolovnih takmičenja;
- 4 dozvole za obavljanje naučno-istraživačkog ribolova;
- 1 odobrenja za obavljanje selektivnog ribolova;
- 1 odobrenje za obavljanje sanacionog ribolova;
- 8 saglasnost na visinu naknade za obavljanje sportsko-rekreativnog ribolova;
- 1 odobrenje za prodaju ribe i drugih vodenih organizama
- 2 rješenja o usvajanju zahtjeva o poribljavanju ribolovnih voda;
- 1 rješenje za unos alohtonih vrsta riba i drugih vodenih organizama;
- 10 dozvola za obavljanje slatkovodne akvakulture;
- 16 dozvola za obavljanje marikulture;
- 1 saglasnost na Tehničko-tehnološki projekat za obavljanje slatkovodne akvakulture;
- 2 saglasnosti na Tehničko-tehnološki projekat za obavljanje marikulture.

U 2024. Godini inspekcija za ribarstvo je izvršila 820 inspekcijskih kontrola I tom priliko izdala prekršajnih naloga I naplatila 30450.00 eura prekršajnih kazni, od čega 650.00 eura su naplaćeni prekršaji u marikulturi, 11000.00 eura su naplaćeni prekršaju u slatkovodnom ribarstvu, 3750.00 eura su naplaćeni prekršaji u sportsko rekreativnom ribolovu, 2450.00 eura su naplaćeni prekršaji na moru, 12600.00 su naplaćeni prekršaji na prodajnim mjestima.

INSPEKCIJSKE KONTROLE	ZA 2024 GODINU
INSPEKCIJE UZGAJALIŠTA NA MORU – marikultura	9
INSPEKCIJE PO ZAKONU O SLATKOVODNOM RIBARSTVU	22
INSPEKCIJE U PRIVREDNOM RIBOLOVU	130
BROJ KONTROLA PATROLNIM BRODOM NA OTVORENOM MORU	35
INSPEKCIJE U SPORTSKO REKREATIVNOM RIBOLOVU	271
INSPEKCIJE SATELITSKOG SISTEMA MONITORINGA RIBOLOVNIH PLOVNIH OBJEKATA	16
INSPEKCIJE PRODAJNIH MJESTA – pijace, marketi, veleprodaje, maloprodaje, restorani, i dr.	337
INSPEKCIJE PREVOZNIKA, TRANSPORTA	
UKUPNO IZVRŠENIH INSPEKCIJSKIH KONTROLA	820

UČINAK INSPEKCIJE	ZA 2024 GODINU		UKUPAN IZREČEN	
UKUPAN BROJ PREKRŠAJA U LUKAMA, PRISTANIMA I SIDRIŠTIMA				
UKUPAN BROJ PREKRŠAJA - marikultura	2		650,00	
UKUPAN BROJ PREKRŠAJA - po Zakonu o slatkovodnom ribarstvu	22		11000,00	
UKUPAN BROJ KONSTATOVANIH NEPRAVILNOSTI KOJE SU U TOKU PREGLEDA OTKLONJENE (član 32 Zakona o inspekcijskom nadzoru)	243			
UKUPAN BROJ PREKRŠAJA U SPORTSKO REKREATIVNOM RIBOLOVU	15		3750,00	
UKUPAN BROJ PREKRŠAJA NA MORU	10		2450,00	
UKUPAN BROJ PREKRŠAJA U SATELITSKOM SISTEMU MONITORINGA RIBOLOVNIH PLOVNIH OBJEKATA				
UKUPAN BROJ PREKRŠAJA U PREVOZU, TRANSPORTU				
UKUPAN BROJ PREKRŠAJA U PRODAJNIM MJESTIMA	25		12600,00	
BROJ RJEŠENJA ZA OTKLANJANJE NEPRAVILNOSTI	6			
DUŽINA ODUZETIH RIBOLOVNIH MREŽA (KOM. I METARA)	1	250 m		
BROJ ODUZETIH PARANGALA (KOM.)				
BROJ ODUZETIH VRŠA (KOM.)	18			
BROJ ODUZETE OPREME ZA PODVODNI SPORTSKI RIBOLOV (PUŠKA, RONILAČKO ODIJELO SA OPREMOM)	3			
UKUPAN IZNOS NOVČANIH KAZNI U € (na osnovu prekršajnog naloga)	74		30450,00	
KOLIČINA ODUZETE RIBE I ŠKOLJKE PRSTACI (KG)	320			
Ukupno prekršajnih naloga za izvještajni period raspoređen po statusu:	Novčani	Predat nadležnom sudu 13 ZPP	Usvojen zahtjev i određena kazna	Od zahtra
	30450,00	6500,00		

6.4. DIREKTORAT ZA VODOPRIVREDU

IZVRŠAVANJE ZAKONA I DRUGIH PROPISA I ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI

Crnogorsko zakonodavstvo u oblasti upravljanja vodama u potpunosti je usklađeno sa pravnom tekovinom EU. Ovu oblast reguliše Zakon o vodama, donijet 2007. godine, a zatim i izmjenjen i dopunjen 2015. godine, kao i 2018. godine u cilju transponovanja Okvirne Direktive o vodama, drugih direktiva o vodama i ratifikovanim međunarodnim konvencijama i deklaracijama. Svrha ovog Zakona, između ostalog, je da obezbijedi dobar status voda i odgovarajuće kvalitetne površinske i podzemne vode za potrebe održivog, izbalansiranog i pravičnog korišćenja voda. Zakonodavstvo EU ne definiše sve aspekte upravljanja vodama, zbog čega je u cilju postizanja integralnog upravljanja vodama, potrebno obuhvatiti i one aspekte koji nijesu uključeni u zakonodavstvo EU i koje svaka zemlja definiše u skladu sa svojim potrebama i opredjeljenjima.

U 2024. godini sprovedene su aktivnosti na donošenju propisa, planova i programa:

1. Program podsticanja projekata u vodoprivredi za 2024. godinu („Sl. list CG“, br. 76/24 od 2.8.2024. godine);
2. Program monitoringa površinskih i podzemnih voda za 2024. godinu, Vlada Crne Gore, usvojila je na sjedinici od 18. januara 2024. godine („Sl. list CG“, br. 8/24 od 2.2.2024. godine);
3. OPERATIVNI PLAN zaštite od štetnog dejstva voda, za vode od značaja za Crnu Goru, za 2025. godinu („Službeni list CG“, br. 119/24 od 13. decembra 2024. godine)
4. Program ispitivanja kvaliteta voda za kupanje („Sl. list CG“, br. 21/24 od 12.3.2024. godine);
5. Program monitoringa površinskih i podzemnih voda za 2025. godinu, Vlada Crne Gore, usvojila je na sjedinici od 19. decembra 2024. godine („Sl. list CG“, br. 8/25 od 5.2.2025. godine);
6. PRAVILNIK o dopunama Pravilnika o određivanju i održavanju zona i pojaseva sanitarne zaštite izvorišta i ograničenjima u tim zonama („Sl. list Crne Gore“, br.13/24 od 16. februara 2024. godine).

REALIZACIJA AKTIVNOSTI U POGLEDU POLITIKE RAZVOJA

Realizacija Programa podsticanja projekata u vodoprivredi:

Za finansiranje obaveza i potreba u oblasti vodoprivrede u 2024. godini, Programom podsticanja projekata u vodoprivredi je opredijeljen iznos od 1.450.000 €.

Za finansiranje podrške izgradnje vodovoda na seoskom području uz učešće Opština i mještana u MZ u kojima je planirana izgradnja vodovoda opredijeljen je iznos od 270.000 €. Programom je obuhvaćena podrška u iznosu od 927.738,48 € za realizaciju programa mjera, koji je sastavni dio Planova upravljanja vodama na vodnom području Jadranskog sliva. Planovi upravljanja vodama na vodnom području Dunavskog i Jadranskog sliva donijeti su kako bi se osiguralo efikasno upravljanje u cilju zaštite i poboljšanja statusa voda i zaštićenih područja, uključujući ekosisteme zavisne od vode i obezbjeđenja dugoročnog održivog korišćenja vodnih resursa. Za radove na regulisanju obaloutvrda, obala i nasipa na rijeci Komarnici, nakon elementarne nepogode, pružena je podrška u iznosu od 70.000 €. Programom je, takođe, obuhvaćena podrška u iznosu od 46.511,52 € za 26 objekata za vodosnabdijevanje prema zahtjevima pojedinaca, režijskih odbora ili MZ-a za podršku u rješavanju pitanja vodosnabdijevanja, pretežno za nabavku rezervoara, pumpi, cijevi i drugog materijala za vodosnabdijevanje, a u cilju stvaranja boljih uslova života i rada na seoskom području.

PREGLED AKTIVNOSTI DIREKTORATA ZA VODOPRIVREDU U PROCESU PREGOVORA SA EU

PPCG

Usvojen je Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji (PPCG) za period 2023-2024. To je

strategijski dokument koji obuhvata 33 pregovaračka poglavlja među kojima je i poglavlje 27 – životna sredina i klimatske promjene. Direktor za vodoprivredu učestvuje u izradi ovog strategijskog dokumenta za podoblast - Kvalitet voda.

IPA 2016 (IPA 2014-2020)projekat „Podrška implementaciji i monitoringu upravljanja vodama u Crnoj Gori“

Uz pomoć fondova podrške EU obezbijedena su sredstva u iznosu od 2.390.405 € za IPA 2016. projekat, čija implementacija je započela u novembru 2019. godine

Projekat pokriva četiri direktive o vodama, a očekivani rezultati su:

- **Nitrarna Direktiva:** identifikacija ranjivih područja, izrada Akcionog plana sa programom mjera za kontrolu/ograničavanje/zabranu primjene nitrata;
- **Direktiva o poplavama:** Inventar postojeće infrastrukture za zaštitu od poplava, izrada preliminarne procjene rizika od poplava, mapa opasnosti i rizika od poplava i planova upravljanja rizikom od poplava za oba slivna područja, priprema SEA za planove upravljanja rizikom od poplava, priprema hidrološkog i hidrauličkog modela za oba slivna područja;
- **Direktiva o vodi za kupanje:** Procjena, monitoring i klasifikacija kvaliteta vode za kupanje, utvrđivanje profila vode za kupanje i izrada Programa monitoringa voda za kupanje sa mjerama za očuvanje, zaštitu i poboljšanje kvaliteta;
- **Okvirna direktiva o morskoj strategiji** (u nadležnosti MORT): Podrška finalizaciji potpune transpozicije Okvirne direktive o morskoj strategiji, uspostavljanje GIS baze podataka o stanju morskog ekosistema u Crnoj Gori i priprema Programa mjera za dostizanje ili održavanje dobrog ekološkog statusa morske sredine;

Implementacija projekta usko je povezana sa jačanjem kapaciteta nadležnih institucija i sa pravovremenim obezbijedivanjem opreme za praćenje kvaliteta morske vode, priobalnih i podzemnih voda, kao i ogovarajućih obuka.

U 2024. godine sprovedene su sljedeće aktivnosti:

- Za implementaciju Direktive o poplavama izrađene su mape opasnosti i mape rizika od poplava, nacrti planova upravljanja rizicima od poplava za vodna područja Dunavskog i Jadranskog sliva, kao i Izvještaj o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu za oba plana, završena je javna rasprava.
- Odobreno je produženje projekta za realizaciju dodatnih aktivnosti uz dodatna sredstva od 1.144.730 €. Izrađeni su nacrti DSIP (Specifičnih Planova za implementaciju direktiva), kao i druge aktivnosti od značaja za implementaciju direktiva: Okvirna direktiva o vodama, Direktiva o upravljanju rizicima od poplava i Direktiva o kvalitetu vode za ljudsku upotrebu.

MEĐUNARODNA SARADNJA

Sava - Drina koridor - Integrisani razvojni program koridora rijeka Save i Drine:

Regionalni projekat Svjetske banke „Program integrisanog razvoja koridora rijeka Save i Drine“, ukupne vrijednosti 330 miliona eura, sa akcentom na infrastrukturni razvoj i zaštitu od poplava, omogućio je da se za Crnu Goru obezbijede značajna sredstva (15 miliona eura) za izgradnju kapitalnih infrastrukturnih objekata za zaštitu od poplava. Konačne verzije Planova za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMMP) za sve lokacije su odobrene i objavljene. Projekat uključuje izgradnju infrastrukture za zaštitu od poplava u Crnoj Gori, sa pet prioriternih projekata u Beranama, Bijelom Polju, Gusinju i Plavu. Radovi u Beranama i Bijelom Polju su počeli u maju 2024. godine. U toku izvještajnog perioda radovi teku zadovoljavajućom dinamikom. Tender za radove u Gusinju, u urbanoj zoni, objavljen je 15.4.2024.godine. Ponude su dostavila dva konzorcijuma i obje finansijske ponude su bile veće od sredstava planiranih za ovu dionicu. Održano je nekoliko sastanaka sa predstavnicima opštine, Banke i projektantima, radi razmatranja realizacije projekta u Gusinju, uzimajući u obzir njegovu trenutnu cijenu i dostupna sredstva. S obzirom na trenutnu neizvodljivost cjelokupnog projekta, usled nedostatka

sredstava i prevladavajućih tržišnih cijena, predloženo je da se realizacija projekta ostvari kroz dvije faze. Predstavnicima Svjetske banke su u toku perioda zahvaćenog izvještajem imali nekoliko posjeta (maj, oktobar, decembar). Tokom maja i oktobra posjećene su sve 4 lokacije planirane za realizaciju u toku prve faze projekta. Tokom decembarske posjete, PIU je sa dijelom tima Svjetske banke obišao gradilišta u Beranama i Bijelom Polju. Održani su brojni sastanci sa ciljem postizanja konačnog stava opštine Plav u vezi sa radovima na regulaciji rijeke Lim u naselju Brezojevice. Opština je pokazala jasan stav da je prioritet regulacija Plavskog jezera u odnosu na rijeku Lim, te se projekat u Plavu planira za drugu fazu projekta.

Adaptacioni fond i UNDP - Klimatski otporno, integralno upravljanje rizicima od poplava u prekograničnom slivu rijeke Drim na Zapadnom Balkanu:

Regionalni projekat „Integralno upravljanje rizicima od poplava u proširenom slivu rijeke Drim na Zapadnom Balkanu“, koji se finansira od strane Adaptacionog fonda, obuhvata sve neophodne aktivnosti koje je potrebno sprovesti u zemljama sliva rijeke Drim u cilju zaštite od poplava i povećanja otpornosti na klimatske promjene.

Ukupna vrijednost projekta je US \$ 9.150.000 od čega je za Crnu Goru izdvojeno US \$ 2.300.000. Projekat implementira Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u saradnji sa UNDP-jem.

U 2024. godine sprovedene su sljedeće aktivnosti:

- Završena je strukturna mjera na rekonstrukciji sistema nasipa na rijeci Bojani, kroz postavljanje kamene obloge dužine 230 metara na erodiranom nasipu Gropat-Štodra, kao sekciji najvišeg poplavnog rizika. Radovi su izvedeni u skladu sa Glavnim projektom rekonstrukcije sistema nasipa na rijeci Bojani iz 2023. godine. Vrijednost radova je iznosila 718.661,60 € (izvođenje radova 680.081,60 €, nadzor 38.580,00 €).

- Potpisan je Zapisnik o primopredaji radova između Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede kao investitora, Uprave za vode kao nadležne institucije za upravljanje, Opštine Ulcinj u svojstvu korisnika, i UNDP-a kao implementacione agencije. Pripremljen je Završni izvještaj nadzornog organa, kojim se potvrđuje da su radovi izvedeni u skladu sa Glavnim projektom i najboljim inženjerskim praksama.

AKTIVNOSTI DIREKTORATA ZA VODOPRIVREDU U SARADNJI SA DRUGIM MINISTARSTVIMA

Strategija za smanjenje rizika od katastrofa za period 2025-2030 sa Akcionim planom za 2025-2026. godinu:

Vlada Crne Gore je donijela Strategiju za smanjenje rizika od katastrofa za period 2025-2030. i Akcioni plan za period 2025-2026. godine u novembru 2024. godine i zadužila Ministarstvo unutrašnjih poslova da prati realizaciju aktivnosti iz Akcionog plana i da, u saradnji sa drugim državnim organima, organima državne uprave i JLS, izvještava Vladu o stepenu realizacije. Ovaj strateški dokument izrađen je u skladu sa Sendai okvirom, Pariškim sporazumom, Ciljevima održivog razvoja, kao i ciljevima Evropske unije u pogledu otpornosti na katastrofe, te zasnovan na principu rodne ravnopravnosti sa posebnim osvrtom na ranjive grupe. Osnov strategije je težnja da se unaprijedi oblast smanjenja rizika od katastrofa i to kroz operacionalizaciju strateških u operativne ciljeve sa pratećim mjerama i aktivnostima u različitim sektorima na nacionalnom i lokalnom nivou. Dio Strategije koji se odnosi na rizike od poplava pripremljen od strane Direktorata za vodoprivredu i Uprave za vode, a Vlada Crne Gore je zadužila ministarstva da planiraju budžetska sredstva za realizaciju aktivnosti iz Akcionog plana za 2025-2026. godinu.

U 2024. godini Direktorat za vodoprivredu, u saradnji sa Upravom za vode, učestvovao je u pripremi izvještaja o realizaciji planiranih aktivnosti iz Akcionog plana za period 2018-2023, koji je obuhvaćen Završnim izvještajem o sprovođenju Strategije za smanjenje rizika od katastrofa za period 2018-2023. godine, a koji je usvojila Vlada Crne Gore na sjednici od 26. jula 2024. godine.

6.5. DIREKTORAT ZA ŠUMARSTVO, LOVSTVO I DRVNU INDUSTRIJU

PREDLOZI ODLUKA ZA VLADU

U **Direkciji za šumarstvo** pripremani su sljedeći dokumenti, koji su na predlog Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede razmatrani i usvajani od strane Vlade Crne Gore:

Program gazdovanja šumama za 2024. godinu;

Izveštaj o zdravstvenom stanju šuma za 2023. godinu;

Osam Predloga za davanje saglasnosti za zaključivanje aneksa Ugovora o korišćenju šuma u državnoj svojini prodajom drveta u dubjećem stanju zaključenih u 2023. godini.

Predlog za davanje saglasnosti za zaključivanje aneksa Ugovora o korišćenju šuma u državnoj svojini prodajom drveta u dubjećem stanju zaključenih u 2022. Godini.

Četiri Predloga odluke o davanju šuma na korišćenje prodajom drveta u dubjećem stanju (sanitarna sječa), za 2024. godinu;

Predloga odluke o dodjeli prava na komercijalno korišćenje nedrvenih šumskih proizvoda u šumama i na šumskom zemljištu u državnoj svojini, za 2024. godinu;

Predloga odluke o davanju šuma na korišćenje prodajom drveta u dubjećem stanju, za 2024. godinu;

Po Programu rada Vlade Crne Gore za 2024. godinu predviđeno je šest obaveza (Strategija razvoja šumarstva (2024-2029), Izveštaj o realizaciji Programa gazdovanja šumama za 2023. godinu, Program gazdovanja šumama za 2024. godinu, Izveštaj o zdravstvenom stanju šuma za 2023. godinu, Zakon o šumama, Izveštaj o realizaciji Revidovane Strategije razvoja šumarstva (2018-2023). Tri obaveze su realizovane u potpunosti, dok Strategija razvoja šumarstva nije donešena, niti su usvojeni Izveštaj o realizaciji Programa gazdovanja šumama za 2023. godinu i Izveštaj o realizaciji Revidovane Strategije razvoja šumarstva (2018-2023). Posebna pažnja u radu ministarstva vezano za oblast šumarstva bila je usmjerena na reorganizaciju koncesionog modela korišćenja šuma, za sprovođenje Zakona o šumama i izradu nove Strategije razvoja šumarstva (2024-2029).

U **Direkciji za lovstvo** pripremani su sljedeći dokumenti, koji su na predlog Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede razmatrani i usvajani od strane Vlade Crne Gore:

Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o divljači i lovstvu;

Predlog odluke o dodjeli lovišta „Nikšić“ na korišćenje;

Predlog plana gazdovanja mrkim medvjedom (*Ursus arctos* L.) u Crnoj Gori.

U **Direkciji za drvnu industriju** pripremani su sljedeći dokumenti, koji su na predlog Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede razmatrani i usvajani od strane Vlade Crne Gore:

Predlog plana razvoja drvne industrije i proizvodnje namještaja za 2025-2028. godina. Obaveza nije realizovana. Predlog plana razvoja drvne industrije i proizvodnje namještaja za 2025-2028. godina se nalazi u formi Nacrta plana.

MIŠLJENJA U POSTUPCIMA RASPOLAGANJA DRŽAVNOM IMOVINOM (ŠUME I ŠUMSKA ZEMLJIŠTA)

Direkcija za šumarstvo je dostavila Zaštitniku imovinsko pravnih interesa Crne Gore 2 izjašnjenja po sporovima koji se vode kod Privrednog suda, a tiču se tužbi za naknadu štete protiv Države Crne Gore – Uprave za gazdovanje šumama i lovištima Pljevlja.

Vezano za saradnju sa Ministarstvom prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine i drugim institucijama po zahtjevima tih organa Direkcija za šumarstvo je tokom 2024. godine dala 109 mišljenja u postupku po zahtjevu pravnih i fizičkih lica za kupovinu ili zakup nepokretnosti u državnoj svojini za zemljišta koja su po načinu korišćenja šuma ili šumsko zemljište.

Takođe, Direkcija za šumarstvo je davala mišljenja na prostorno planske dokumente koji su dostavljani Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u postupku donošenja tih planskih dokumenata.

OSTALE AKTIVNOSTI

Početkom godine poslali su podaci o zdravstvenom stanju šuma po ICP metodologiji (Nivo I) u ICP centar u Hamburgu, što je obaveza shodno Konvenciji o sprečavanju dugoročnog prekograničnog zagađenja.

Učešće u radu Liaison radne grupe (saradnja 17 zemalja Jugoistočne i Srednje Evrope i Kine), kroz razmjenu informacija, usaglašavanje zajedničkih projekata i izradu kataloga sektorskih preduzeća radi unapređenja njihove saradnje.

Učešće u projektu zajedno sa Ministarstvom unutrašnjih poslova – Sektor za vanredne situacije na unapređenju sistema zaštite šuma od šumskih požara, u saradnji i uz podršku Japanske razvojne agencije JICA. Tokom godine održani su sastanci u Podgorici, rađeno na sanaciji erozije vjetrom pojasa iza Velike Plaže u Ulcinju, pošumljavanjem. Takođe je rađeno na izgradnji Nacionalnog informacionog sistema za šumske požare.

Predstavnici Direkcije za šumarstvo i Direkcije za monitoring u šumarstvu su tokom 2024. godine aktivno učestvovali u izradi dokumenta „Procjena kapaciteta za upravljanje rizicima od šumskih požara u Crnoj Gori“. Nosilac izrade je bio MUP- Direktorat za vanredne situacije.

- Predstavnik Direkcije za monitoring je kao focal point, učestvovao su u implementaciji regionalnog projekta „Upravljanje otvorenim prostorima“ koji ima za cilj unaprjeđenje sposobnosti za zaštitu šuma od šumskih požara i požara na otvorenim prostorima, kroz jačanje regionalne saradnje šest zemalja obuhvaćenih projektom (Republika Sjeverna Makedonija, BiH, Srbija, Albanija, Kosovo i Crna Gora). Projekat je započeo sa realizacijom u 2022. godini i trajaće naredne četiri godine. Kroz taj projekat je zapošljena jedna osoba koja radi za Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede na realizaciji projekta.

- U organizaciji EUROPIAN TREX u periodu od 19.11. – 30.11. 2024 godine, u Paredes de Coura. Alto Minho, Portugal, predstavnik direkcije za monitoring je učestvovao na tradicionalnom treningu kontrolisanog paljenja šuma, i razmjena iskustava, kao i izgradnja kapaciteta.

- Učešće u COST Action, CA22164 Nero kao član, april 2024 sastanak Atina Grčka
Kada je u pitanju Direkcija za lovstvo, u cilju praćenja izvršavanja zakonskih obaveza od strane korisnika lovišta, dobijeni su Izvještaji o izvršenim radovima i sprovedenim mjerama u prethodnoj lovnoj godini, predviđenim njihovim Godišnjim lovnim planovima, Katastri lovišta, kao i Godišnji lovni planovi za 2024/25 godinu, od svih korisnika lovišta.
Na osnovu gore pomenutih dokumenata, koje su dostavili svi korisnici lovišta, ažurirana je Baza podataka - Centralna lovna evidencija za lovstvo, koju vodi Ministarstvo.

Radi sprečavanja pojave i širenja virusa Afričke kuge svinja (AKS), donošena je i Naredba o smanjenju brojnog stanja divljači divlja svinja u visoko zaraženim područjima, kao i Naredba o privremenoj zabrani lova na sve vrste divljači u zaraženom (inficiranom) području.

Pored redovnih aktivnosti, predstavnik Direkcije za lovstvo učestvovao je na međunarodnoj konferenciji Platforme za velike zvijeri za Dinaride, održanoj u Sofiji, čiji cilj je formiranje platforme za praćenje i razmjenjivanje podataka o dinarsko-pindskoj populaciji mrkih (smeđih) medvjeda, te pomoći svim državama koje dijele ovu populaciju, u njesu izradile planove gazdovanja u njihovom donošenju, kao i praktičnom sprovođenju.

Tokom 2024. godine aktivnosti, Direkcije za monitoring u šumarstvu i lovstvu, su uglavnom bile posvećene najvećem dijelu monitoringu procesa izrade Programa gazdovanja šumama. Monitoring u procesu izrade Programa gazdovanja šumama (PGŠ) između ostalog se sprovodi radi sprečavanja nastajanja i blagovremenog otklanjanja grubih i sistematskih grešaka pri izvođenju terenskih radova, kontroli Baze alfanumeričkih podataka, GIS projekta - prostornih podataka i drugih poslova pri izradi PGŠ.

Terenska kontrola procesa izrade PGŠ vršene su u 5 gazdinskih jedinica. Kontrola Baza alfanumeričkih podataka, GIS projekta – prostornih podataka vršene su za 11 gazdinskih jedinica. Tokom godine redovno se ažuriraju baze alfanumeričkih i prostornih podataka programa gazdovanja šumama.

Takođe, Direkcija za drvnu industriju je nastavila saradnju sa privrednim subjektima iz oblasti (KD-C-16, Prerada drveta) i (KD-C-31, Proizvodnja namještaja) direktnom komunikacijom i obilaskom preduzeća drvne industrije. U toj aktivnosti su obištena 34 privredna društva na teritoriji Crne Gore.

Takođe redovnim aktivnostima na praćenju poslovanja ovih privrednih društava u direkciji su ažurirani podaci od Poreske uprave na mjesečnom nivou, kako bi se pratio promet i broj zapošljenih u svim privrednim društvima kao i realizacija drvne mase za koju su sklopili ugovore sa Upravom za šume.

U 2024. godini je prepoznato 576 aktivnih preduzeća koja se bave preradom drveta, od čega 341 preduzeća iz oblasti (KD-C-16) – Prerada drveta, 178 preduzeća iz oblasti (KD-C-31) – Proizvodnja namještaja, i 57 privrednih društava iz oblasti usluga u šumarstvu i sječe drveća (KD-A-02).

Redovno učešće na sastancima u Privrednoj komori – Odbor udruženja šumarstva i drvne industrije.

Takođe, Direkcija za drvnu industriju je radila godišnji Izvještaj za UNESCO/FAO Forestry and Timber Section Forests – Request for preparing a country market, Statistički izvještaj predviđanja potrošnje i proizvodnje za naredne 2 godine (tabelarni) za UNESCO/FAO Forestry and Timber Section- Timber Forecast Questionnaire (TFQ) i Statistički izvještaj proizvodnje, potrošnje i prometa za UNESCO/FAO/Eurostat.

Krajem 2024. godine završena je izrada Programa razvoja prerade drveta i proizvodnje namještaja 2025-2028. godine. Program se nalazi u formi Nacrta programa. Zbog problema sa primjenom Novog zakona o šumama, Programa razvoja prerade drveta i proizvodnje namještaja 2025-2028. godine čeka saglasnost od donosioca odluka da ide u dalju proceduru.

ODLUČIVANJE U UPRAVNOM POSTUPKU

Direkcija za šumarstvo, u saradnji s pravnom službom Ministarstva, tokom 2024. godine rješavala je 27 predmeta u drugostepenom postupku. Najveći broj predmeta odnosio se na postupanje Uprave za gazdovanje šumama i lovištima po zahtjevima za doznaku stanja za sječu u šumama u privatnom vlasništvu.

Postupajući po zahtjevima korisnika lovišta za davanje saglasnosti na dostavljene Godišnje lovne planove, doneseno je 35 rješenja kojima su planovi odobreni za svih 35 lovišta u Crnoj Gori. Takođe, na zahtjev Lovačkog saveza Crne Gore, donijeto je rješenje kojim je dozvoljen lov subotom na divlje svinje, šakale i lisice, u cilju sprovođenja Operativnog programa zdravstvene zaštite životinja i održavanja njihove brojnosti na podnošljivom nivou. Pored toga, izdana su pojedinačna rješenja za odstrijel određenih vrsta divljači:

- Vuk – lovište „Šavnik“
- Divlja svinja – lovišta „Morača“ i „Podgorica II“
- Vrane i svrake – lovište „Podgorica III“
- Zec – prostor aerodroma u Golubovcima (na zahtjev AD „Aerodromi Crne Gore“ radi smanjenja opasnosti po vazdušni saobraćaj)

Zahtjev za odstrijel mrkog medvjeda u lovištu „Orjen“ ocijenjen je kao neosnovan i odbijen. Direkcija za monitoring vršila je kontrolu izrade Programa gazdovanja šumama za 11 gazdinskih jedinica, a donijeto je 10 rješenja o davanju saglasnosti na ove programe:

1. „Bistrica” – područna jedinica Bijelo Polje (2023–2032)
2. „Bukovica” – područna jedinica Šavnik (2023–2032)
3. „Donji Šaranci” – područna jedinica Žabljak (2024–2033)
4. „Gornji Šaranci” – područna jedinica Žabljak (2024–2033)
5. „Javorsko-Bogajičke” – područna jedinica Plav (2023–2032)
6. „Kaludarske šume” – područna jedinica Berane (2024–2033)
7. „Komarnica-Dragišnica” – područna jedinica Šavnik (2023–2032)
8. „Kraljeva gora-Bunetina” – područna jedinica Pljevlja (2023–2032)
9. „Maganik” – područna jedinica Kolašin (2023–2032)
10. „Župa Štitovo” – područna jedinica Nikšić (2023–2032)

Direkcija za drvenu industriju je aktivno doprinela sprovođenju Odluke o ograničenju izvoza drvnih sortimenata, koja je na snazi od maja 2023. godine i trajeće do maja 2025. Ova ključna mjera imala je značajan uticaj na zaustavljanje nekontrolisanog izvoza, kao i na sprečavanje negativnih trendova u sektoru. Kao rezultat sprovedenih aktivnosti: - Izvoz neobrađenog drveta smanjen je čak 189 puta u odnosu na 2015. godinu. - Izvoz peleta povećan je 7,6 puta u istom periodu.

6.6. DIREKTORAT ZA PLAĆANJA

Direktorat za plaćanja je u 2024. godini nastavio sa implementacijom mjera direktnih plaćanja predviđenih Agrobudžetom za tekuću godinu. Podršku je bilo moguće ostvariti za direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji po površini. Takođe, Direktorat za plaćanja je nastavio i sa implementacijom mjere ruralnog razvoja „Podrška organskoj proizvodnji“.

Direktorat za plaćanja implementira IAKS mjere kroz sistem Evidencije zahtjeva, čime je uspostavljen jedinstveni zahtjev, koji je u značajnoj mjeri u skladu sa EU zahtjevima. Unakrsne provjere se vrše između RPG-a, SIZEP-a i ŽR-a tokom podnošenja zahtjeva.

IZVRŠAVANJE ZAKONA I DRUGIH PROPISA I ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI

U skladu sa Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju („Službeni list CG“, br. 56/09, 34/14 i 1/15) i Pravilnikom o obliku i načinu vođenja Registra subjekata i Registra poljoprivrednih gazdinstava („Službeni list CG“, broj 16/14), Direktorat za plaćanja je tokom 2024. godine nastavio s započetim aktivnostima na uspostavljanju i vođenju Registra poljoprivrednih gazdinstava, kao i postupanjem po zahtjevima nosilaca poljoprivrednih gazdinstava za upis svojih gazdinstava u navedeni registar i promjenu podataka za ranije upisana gazdinstva.

U skladu s Pravilnikom o bližoj sadržini i načinu uspostavljanja evidencije parcela poljoprivrednog zemljišta („Službeni list CG“, broj 37/18) Direktorat za plaćanja je nastavio s započetim aktivnostima na uspostavljanju i vođenju Evidencije parcela (SIZEP) - sistema za prostornu identifikaciju referentnih parcela. U 2024. godini u ovom sistemu su evidentirane sve parcele koje su bile predmet plaćanja kroz mjere Agrobudžeta koje su vezane za površinu.

REALIZACIJA AKTIVNOSTI U POGLEDU POLITIKE RAZVOJA

IPARD II program

Isplaćeni zahtjevi

Kad je u pitanju Mjera 1 Prvi javni poziv, ukupan broj isplaćenih zahtjeva za isplatu je 1. Ukupan iznos isplaćene investicije je 31.555,62 EUR (bez PDV-a), dok je iznos isplaćene podrške 22.088,93 EUR. Zahtjev je iz opštine Pljevlja, sektor mlijeka. Investicija se odnosila na izgradnju/rekonstrukciju.

Kada je u pitanju Mjera 1 Treći javni poziv isplaćeno je 8 projekata u 2024. godini sa iznosom

investicije bez PDV-a je 873.170,30 EUR, i iznosom podrške 467.136,83 EUR.
Najviše isplaćenih zahtjeva je iz opštine Bijelo Polje.

Opština	Broj	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Ukupni iznos podrške
Bijelo Polje	6	757.399,52	367.259,56
Bar	1	77.917,25	46.750,35
Tuzi	1	37.853,53	22.712,12
UKUPNO	8	873.170,30	436.722,02

Sektor	Broj	Ukupan iznos investicije (bez PDV)	Ukupni iznos podrške
Sektor voća, povrća, ratarstva i aromatičnog bilja	1	98.169,87	68.718,91
Sektor jaja	1	45.153,66	30.313,45
Sektor mlijeka	3	217.204,72	155.343,47
Sektor maslinarstva	1	77.917,25	46.750,35
Sektor mesa	1	396.871,27	112.883,73
Sektor vinogradarstva	1	37.853,53	22.712,12
UKUPNO	8	873.170,30	436.722,02

Kada je u pitanju sektor, najviše investicija je bilo u sektoru mlijeka

Kada su u pitanju vrste investicije, najviše investicija bilo je u okviru mehanizacije:

Tip investicije	Broj	Ukupan iznos investicije (bez PDV)	Ukupni iznos podrške
Mehanizacija	4	255.058,25	178.055,59
Mehanizacija i oprema	1	396.871,27	112.883,73
Oprema	1	45.153,66	30.313,45
podizanje plantaže borovnica, oprema, protivgradna mreža	1	98.169,87 €	68.718,91
podizanje zasada i sadnice i oprema	1	77.917,25	46.750,35
UKUPNO	8	873.170,30	436.722,02

U okviru Mjere 1 Četvrti javni poziv u 2024. godini isplaćeno je 15 korisnika sa iznosom investicije 1,731,641.46 EUR (bez PDV-a) i sa iznosom podrške 1.192.977,33 EUR.

Najviše korisnika je iz Opštine Nikšić.

Opština	Broj	Ukupan iznos investicije (bez PDV)	Ukupni iznos podrške

Nikšić	6	949,243.89	665,724.95
Bijelo Polje	1	250.392,33	180.414,32
Petnjica	1	95.157,92	67.585,57
Podgorica	2	173,823.50	95,263.84
Šavnik	2	103,623.70	73,926.67
Ulcinj	1	43.285,66	28.135,68
Pljevlja	2	116.114,46	81.926,30
UKUPNO	15	1,731,641.46	1.192.977,33

Kada je u pitanju sektor investiranja, najviše isplaćenih korisnika je iz sektora voća, povrća, ratarstva i aromatičnog bilja i to 5

Sektor	Broj	Ukupan iznos investicije (bez PDV)	Ukupni iznos podrške
Sektor voća, povrća, ratarstva i aromatičnog bilja	5	569,501.53	396,486.79
Sektor jaja	1	260.178,05	182.124,63
Sektor mlijeka	4	618,839.98	440,692.78
Sektor pčelarstva	2	93,894.05	43,066.26
Sektor mesa	3	189,227.85	130,606.87
UKUPNO	15	1,731,641.46	1.192.977,33

Kada je u pitanju tip investicije, najviše zahtjeva je isplaćeno za nabavku mehanizacije i izgradnju i izgradnju/rekonstrukciju:

Tip investicije	Broj	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Ukupni iznos podrške

Mehanizacija	5	257,733.30	184,678.83
Izgradnja i izgradnja/rekonstrukcija	5	733,449.57	490,755.12
Oprema/oprema imehanizacija/nabavka sadnica, mehanizacija, sistem za navodnjavanje, protivgradna mreža/nabavka sadnica, protivgradna mreža, iskop bunara, izgradnja poljoprivrednog skladišta	5	740,458.58	517,543.38
UKUPNO	15	1,731,641.46	1.192.977,33

U okviru Mjere 1 Peti javni poziv isplaćeno je 280 projekata sa iznosom investicije bez PDV-a 15.231,367.18 EUR i iznosom podrške 10.604.558,04 EUR.

Najviše projekata je iz Opštine Bijelo Polje i to 67:

Opština	Broj	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Ukupni iznos podrške
Andrijevića	2	42.980,60	30.086,42
Berane	29	1.261.676,81	902.260,91
Bijelo Polje	67	3.056.782,71	2.171.338,07
Cetinje	1	26.549,32	18.954,52
Danilovgrad	19	1.957.793,08	1.255.657,83
Gusinje	7	386.394,39	274.828,18
Herceg Novi	1	52.179,08	31.307,45
Kolašin	9	431.015,04	307.746,41
Mojkovac	9	461.257,24	328.400,27
Nikšić	43	3.152.190,90	2.242.527,33
Petnjica	11	491.320,88	353.940,43
Plav	12	515.786,52	365.505,59
Plužine	11	411.514,09	293.061,07
Pljevlja	20	1.128.079,12	809.298,14
Podgorica	4	301.092,65	182.019,22

Rožaje	5	185.660,58	132.652,15
Šavnik	5	201.426,68	143.923,88
Tuzi	5	269.007,66	173.546,22
Zeta	12	611.419,91	379.919,62
Žabljak	8	287.239,92	207.584,33
UKUPNO	280	15.231.367,18	10.604.558,04

Kada je u pitanju sektor, najviše investicija je bilo u sektoru mlijeka:

Sektor	Broj	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Ukupni iznos podrške
Sektor voća, povrća, ratarstva i aromatičnog bilja	79	4.405.764,4	3.030.858,09
Sektor jaja	2	549.123,78	331.494,42
Sektor mlijeka	176	8.871.139,78	6.262.983,83
Sektor pčelarstva	2	40.888,43	28.621,90
Sektor mesa	18	1.141.028,78	814.306,52
Sektor vinogradarstva	3	223.422,01	136.293,27
UKUPNO	280	15.231.367,18	10.604.558,04

Kada je u pitanju tip investicije, najviše zahtjeva je isplaćeno za nabavku mehanizaciju:

Tip investicije	Broj	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Ukupni iznos podrške
Mehanizacija	239	11.424.184,8	8.012.812,7
Mehanizacija i oprema	31	3.011.445,89	2.087.963,53
Oprema	8	750.873,42	470.891,34
Oprema/linija za izradu pogača za pčele	1	30.000,00	21.000,00
UKUPNO	280	15.231.367,18	10.604.558,04

Kada je u pitanju tip investicije, najviše zahtjeva je isplaćeno za nabavku mehanizacije i izgradnju i izgradnju/rekonstrukciju:

Tip investicije	Broj	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Ukupni iznos podrške

Mehanizacija	5	257,733.30	184,678.83
Izgradnja i izgradnja/rekonstrukcija	5	733,449.57	490,755.12
Oprema/oprema mehanizacija/nabavka sadnica, mehanizacija, sistem za navodnjavanje, protivgradna mreža/nabavka sadnica, protivgradna mreža, iskop bunara, izgradnja poljoprivrednog skladišta	5	740,458.58	517,543.38
UKUPNO	15	1,731,641.46	1.192.977,33

U okviru Mjere 1 Peti javni poziv isplaćeno je 280 projekata sa iznosom investicije bez PDV-a 15.231,367.18 EUR i iznosom podrške 10.604.558,04 EUR.

Najviše projekata je iz Opštine Bijelo Polje i to 67.

Opština	Broj	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Ukupni iznos podrške
Andrijevića	2	42.980,60	30.086,42
Berane	29	1.261.676,81	902.260,91
Bijelo Polje	67	3.056.782,71	2.171.338,07
Cetinje	1	26.549,32	18.954,52
Danilovgrad	19	1.957.793,08	1.255.657,83
Gusinje	7	386.394,39	274.828,18
Herceg Novi	1	52.179,08	31.307,45
Kolašin	9	431.015,04	307.746,41
Mojkovac	9	461.257,24	328.400,27
Nikšić	43	3.152.190,90	2.242.527,33
Petnjica	11	491.320,88	353.940,43

Plav	12	515.786,52	365.505,59
Plužine	11	411.514,09	293.061,07
Pljevlja	20	1.128.079,12	809.298,14
Podgorica	4	301.092,65	182.019,22
Rožaje	5	185.660,58	132.652,15
Šavnik	5	201.426,68	143.923,88
Tuzi	5	269.007,66	173.546,22
Zeta	12	611.419,91	379.919,62
Žabljak	8	287.239,92	207.584,33
UKUPNO	280	15.231.367,18	10.604.558,04

Treći IPARD Javni poziv za Mjeru 3 „Investicije u fizički kapital za preradu i marketing poljoprivrednih i proizvoda ribarstva

Isplaćeni zahtjevi

Ukupan broj isplaćenih zahtjeva za isplatu u 2024. godini je 4. Ukupan iznos isplaćenih investicija je 2,356,603.49 EUR (bez PDV-a), dok je iznos isplaćene podrške 931,586.02 EUR.

Isplaćeni zahtjevi za isplatu su iz opština Danilovgrad, Podgorica i Bijelo Polje.

Opština	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Danilovgrad	2	1,478,885.22	490,445,17
Bijelo Polje	1	180.654,60	90.327,30
Podgorica	1	697.063,67	350.813,55
UKUPNO	4	2,356,603.49	931,586,02

Kada je u pitanju sektor investiranja, najviše zahtjeva je iz sektora vinogradarstva.

Sektor	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Sektor vinogradarstva	2	1,478,885.22	490,445.17
Sektor voća, povrća i ratarskih kultura	1	180.654,60	90.327,30
Sektor mesa	1	697.063,67	350.813,55
UKUPNO	4	2,356,603.49	931,586.02

Po tipu investicije, podržani projekti odnose se na opremu i izgradnju:

Tip investicije	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Oprema,	1	697.063,67	350.813,55
Oprema i izgradnja objekta	2	1,038,974.70	269,794.91
Izgradnja	1	620.565,12	310.977,56
UKUPNO	4	2,356,603.49	931,586,02

Četvrti javni poziv za Mjeru 3 „Investicije u fizički kapital za preradu i marketing poljoprivrednih i proizvoda ribarstva“

Isplaćeni zahtjevi

Ukupan broj isplaćenih zahtjeva za isplatu u 2024. je 7. Ukupan iznos isplaćene investicije je 2,825,471.29 EUR (bez PDV-a), dok je iznos isplaćene podrške 1,256,573.79 EUR.

Opština	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Danilovgrad	2	396,648.96	231,044.53
Podgorica	1	74.375,74	37.187,87
Rožaje	1	717.695,91	169.451,06
Tuzi	1	227.708,11	113.854,05
Zeta	2	1,409,042.57	705,036.28
UKUPNO	7	2,825,471.29	1,256,573.79

Najviše investicija je iz sektora maslinarstva.

Sektor	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Sektor mlijeka	2	396,648.96	231,044.53
Sektor voća, povrća i ratarskih kultura	1	717.695,91	169.451,06
Sektor maslinarstva	3	1,636,750.68	818,890.33
Sektor vina	1	74.375,74	37.187,87
UKUPNO	7	2,825,471.29	1,256,573.79

Što se tiče investicija, najviše je bilo investicija oprema i izgradnja:

Tip investicije	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Oprema	2	563,495.71	281,747.85
Oprema i izgradnja	3	1,469,903.93	768,187.01
Rekonstrukcija i oprema	1	717.695,91	169.451,06
Vozilo i oprema	1	74.375,74	37.187,87
UKUPNO	7	2,825,471.29	1,256,573.79

U okviru Mjere 7 Prvi javni poziv u 2024. godini isplaćeno je 17 korisnika, sa iznosom investicije sa podrške 1,129,996.48 EUR.

Najviše investicija bilo je u Opštini Žabljak:

Opština	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Anrijevica	1	28.987,30	18.841,75
Bijelo Polje	1	129.211,98	84.542,41
Gusinje	1	194.886,08	126.675,95
Kolašin	1	87.188,06	56.672,24
Mojkovac	1	145.173,24	94.362,60
Nikšić	2	315.076,51	147.525,14
Plužine	3	356.821,29	231.933,84
Pljevlja	1	39.155,93	25.451,35
Rožaje	1	88.861,40	28.609,36
Šavnik	1	54.502,03 €	16.631,44 €
Žabljak	4	459.615,97	298.750,40
UKUPNO	17	1,899,479.79	1,129,996.48

Svih 17 investicija je isplaćeno u okviru sektora turizma.

Što se tiče vrste investicija, najviše investicija isplaćeno je u okviru izgradnje:

Tip investicije	Broj aplikacija	Vrijednost investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške
Izgradnja	10	995,048.11	628,541.02
Izgradnja i oprema	6	751,535.39	402,072.87
Oprema	1	152.896,29	99.382,59
Ukupno	17	1,899,479.79	1,129,996.48

IPARD III program

Prvi IPARD javni poziv za Mjeru 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“

Prvi Javni poziv za Mjeru 1 je objavljen 29. avgusta 2024. godine i prijem aplikacija je trajao do 29. novembra 2024. godine. Primljeno je 695 aplikacija. Ukupna vrijednost zahtjevanih investicija je 69.829.426,22 EUR (bez PVD-a), iznos zahtjevane podrške 48.708.587,74 EUR, od čega je iznos EU kofinansiranja 36.528.958,16 EUR, dok je iznos nacionalnog kofinansiranja 12.177.146,93 EUR.

Najveći broj pristiglih aplikacija je iz opština Bijelo Polje i Nikšić.

Opština	Ukupan zahtijevani iznos investicije (sa PDV-om)	Ukupan zahtijevani iznos investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške (zahtijevani)	IPARD FONDOVI	NACIONALNI FOND	Broj
Andrijevica	816.290,67	674.620,40	463.685,40	347.764,05	115.921,35	12
Bar	323.021,56	266.959,96	179.864,61	134.898,46	44.966,15	4
Berane	3.160.526,54	2.612.074,82	1.744.536,84	1.308.402,63	436.134,21	50
Bijelo Polje	9.986.653,11	8.255.087,80	5.567.490,02	4.175.617,51	1.391.872,50	130
Budva	404.842,63	334.580,69	209.748,41	157.311,31	52.437,10	2
Cetinje	309.278,94	255.602,43	171.276,41	128.457,31	42.819,10	6
Danilovgrad	18.241.026,39	15.075.228,50	9.909.209,11	7.431.906,83	2.477.302,28	65
Gusinje	1.045.129,97	863.743,78	3.151.972,60	2.363.979,45	787.993,15	15
Herceg Novi	505.912,35	418.109,38	264.588,30	198.441,23	66.147,08	2
Kolašin	799.586,08	660.814,95	436.756,27	327.567,21	109.189,07	12
Kotor	932.501,68	770.662,25	535.170,12	401.377,59	133.792,53	3
Mojkovac	587.407,83	485.461,01	319.332,91	239.499,68	79.833,23	13
Nikšić	16.560.406,67	13.686.289,50	9.143.268,30	6.857.451,23	2.285.817,08	106
Petnjica	1.201.090,53	992.635,94	656.680,50	492.510,37	164.170,12	21
Plav	907.187,47	749.741,71	508.504,53	381.378,39	127.126,13	11
Plužine	1.416.576,88	1.170.724,75	780.998,53	585.748,90	195.249,63	12
Pljevlja	5.479.366,67	4.528.488,98	3.013.467,65	2.260.100,74	753.366,91	63
Podgorica	9.954.497,50	8.226.944,21	5.332.962,25	3.999.721,68	1.333.240,56	39
Rožaje	1.376.587,42	1.137.762,33	773.020,02	579.765,01	193.255,00	18
Šavnik	1.161.861,43	962.535,83	637.876,97	478.407,73	159.469,24	14
Tivat	24.435,95	20.195,00	13.126,75	9.845,06	3.281,69	1
Tuzi	3.588.346,69	2.965.575,92	1.890.636,70	1.415.494,88	472.659,17	34
Ulcinj	1.094.024,69	904.152,64	547.254,75	410.441,06	136.813,69	6
Zeta	3.384.756,41	2.796.553,12	1.789.651,24	1.342.238,43	447.412,81	38
Žabljak	1.228.005,20	1.014.880,33	667.508,54	500.631,41	166.877,14	18
Ukupno	84.489.321,26	69.829.426,23	48.708.587,74	36.528.958,16	12.177.146,93	695

Kada pogledamo regionalnu podjelu pristiglih aplikacija može se uočiti da je najveći broj aplikacija iz Sjevernog regiona:

Region	Ukupan zahtijevani iznos investicije (sa PDV-om)	Ukupan zahtijevani iznos investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške (zahtijevani)	IPARD FONDOVI	NACIONALNI FOND	Broj
Primorski	3.219.602,10	2.660.827,88	1.725.826,60	1.294.369,95	431.456,65	20
Sjeverni	30.553.174,34	25.254.774,73	19.387.997,17	14.540.997,87	4.846.999,29	387
Središnji	50.655.203,87	41.863.128,62	27.561.812,22	20.668.876,53	6.890.453,06	286
(blank)	61.340,95	50.695,00	32.951,75	24.713,81	8.237,94	2
Ukupno	84.489.321,26	69.829.426,23	48.708.587,74	36.528.958,16	12.177.146,93	695

Kad je u pitanju sektor investiranja, najveći broj aplikacija je iz sektora mlijeka i sektora voća, povrća i ratarskih kultura:

Sektor	Ukupan zahtijevani iznos investicije (sa PDV-om)	Ukupan zahtijevani iznos investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške (zahtijevani)	IPARD FONDOVI	NACIONALNI FOND	Broj
Sektor maslinarstva	5.227.791,80	4.320.488,79	2.754.144,31	2.065.608,23	688.536,08	22
Sektor mesa	6.138.924,80	5.073.595,79	3.450.302,55	2.587.726,91	862.575,64	37
Sektor mlijeka	29.645.595,16	24.501.241,21	18.752.150,81	14.064.113,11	4.688.037,70	288
Sektor pčelarstva	1.662.280,39	1.373.785,44	899.097,40	674.323,05	224.774,35	13
Sektor proizvodnje jaja	7.380.283,41	6.099.407,77	4.018.575,52	3.013.931,64	1.004.643,88	14
Sektor ribarstva i akvakulture	743.022,13	614.067,02	392.022,85	294.017,14	98.005,71	5
Sektor vinogradarstva	4.918.420,35	4.064.810,21	2.550.313,79	1.910.252,70	637.578,45	30
Sektor voća povrća i ratarskih kultura	27.462.182,30	22.698.706,92	15.137.407,17	11.353.055,38	3.784.351,79	276
(blank)	1.310.820,92	1.083.323,08	754.573,33	565.930,00	188.643,33	10
Grand Total	84.489.321,26	69.829.426,23	48.708.587,74	36.528.958,16	12.177.146,93	695

Prvi IPARD Javni poziv za Mjeru 3 „Investicije u fizički kapital za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda“

Prvi Javni poziv za Mjeru 3 objavljen je 27. juna.
Prvobitno je bilo predviđeno da se prijave primaju do 27. avgusta.

S obzirom na to da smo primili nekoliko zahtjeva potencijalnih aplikanta za produženje roka jer nijesu u mogućnosti da na vrijeme završe Glavni projekat, prijem aplikacija je trajao do 27. septembra.

Primljeno je 57 aplikacija. Ukupna vrijednost zahtjevanih investicija je 45.137.625,34 EUR (bez PVD-a), iznos zahtjevano podrške 22.568.812,67 EUR, od čega je iznos EU kofinansiranja 16.926.609,50 EUR, dok je iznos nacionalnog kofinansiranja 5.642.203,17 EUR.

Najveći broj pristiglih aplikacija je iz opština Danilovgrad i Cetinje.

Opština	Ukupan iznos investicije (sa PDV-om)	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške (zahtjevani)	IPARD FONDOVI	NACIONALNI FONDOVI	Broj
Bar	2.032.437,76	1.679.700,63	839.850,32	629.887,74	209.962,58	5
Bijelo Polje	2.231.372,39	1.844.109,41	922.054,71	691.541,03	230.513,68	2
Budva	102.741,10	84.910,00	42.455,00	31.841,25	10.613,75	1
Cetinje	2.289.103,89	1.891.821,40	945.910,70	709.433,03	236.477,68	9
Danilovgrad	17.133.921,15	14.160.265,41	7.080.132,71	5.310.099,53	1.770.033,18	13
Danilovgrad/Herceg Novi	2.419.933,96	1.999.945,42	999.972,71	749.979,53	249.993,18	1
Gusinje	2.539.018,02	2.098.362,00	1.049.181,00	786.885,75	262.295,25	1
Kolašin	1.410.346,96	1.165.576,00	582.788,00	437.091,00	145.697,00	1
Kotor	2.407.534,33	1.989.697,79	994.848,90	746.136,67	248.712,22	1
Nikšić	6.151.064,62	5.083.524,48	2.541.762,24	1.906.321,68	635.440,56	7
Plužine	493.326,00	407.707,44	203.853,72	152.890,29	50.963,43	1
Podgorica	7.986.734,86	6.600.607,32	3.300.303,66	2.475.227,75	825.075,92	8
Rožaje	587.247,12	485.328,20	242.664,10	181.998,08	60.666,03	2
Tuzi	4.736.706,64	3.914.633,59	1.957.316,80	1.467.987,60	489.329,20	3
Ulcinj	2.018.026,64	1.667.790,61	833.895,31	625.421,48	208.473,83	1
Zeta	77.011,22	63.645,64	31.822,82	23.867,12	7.955,71	1
Ukupno	54.616.526,66	45.137.625,34	22.568.812,67	16.926.609,50	5.642.203,17	57

Kada pogledamo regionalnu podjelu pristiglih aplikacija može se uočiti da je najveći broj aplikacija iz Središnjeg regiona:

Region	Ukupan iznos investicije (sa PDV-om)	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške (zahtjevani)	IPARD FONDOVI	NACIONALNI FONDOVI	Broj
Središnji	38.374.542,39	31.714.497,84	15.857.248,92	11.892.936,69	3.964.312,23	41
Sjeverni	6.560.739,83	5.422.099,03	2.711.049,52	2.033.287,14	677.762,38	8
Južni	7.261.310,49	6.001.083,05	3.000.541,53	2.250.406,14	750.135,38	7
Centralni/Južni	2.419.933,96	1.999.945,42	999.972,71	749.979,53	249.993,18	1
Ukupno	54.616.526,66	45.137.625,34	22.568.812,67	16.926.609,50	5.642.203,17	57

Kad je u pitanju sektor investiranja, najveći broj aplikacija je iz sektora prerade mesa i sektora prerade grožđa u vino:

Sektor	Ukupan iznos investicije (sa PDV-om)	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške (zahtjevani)	IPARD FONDOVI	NACIONALNI FONDOVI	Broj
Prerada biljnih proizvoda	9.455.951,60	7.814.836,03	3.907.418,02	2.930.563,51	976.854,50	12
Prerada jaja	131.555,97	108.723,94	54.361,97	40.771,48	13.590,49	1
Prerada maslina	5.445.725,49	4.500.599,58	2.250.299,79	1.687.724,84	562.574,95	3
Prerada mesa	15.962.855,21	13.192.442,32	6.596.221,16	4.947.165,87	1.649.055,29	17
Prerada mlijeka	1.437.210,53	1.187.777,30	593.888,65	445.416,49	148.472,16	5
Ribarstvo i akvakultura	2.041.099,95	1.686.859,46	843.429,73	632.572,30	210.857,43	3
Proizvodnja vina	15.364.773,25	12.698.159,71	6.349.079,86	4.761.809,89	1.587.269,96	14
(blank)	4.777.354,67	3.948.227,00	1.974.113,50	1.480.585,13	493.528,38	2
Ukupno	54.616.526,66	45.137.625,34	22.568.812,67	16.926.609,50	5.642.203,17	57

Prvi javni poziv za Mjeru 7 „Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja“, podmjera 7.1 „Podrška investicijama za razvoj ruralnog turizma“ kroz IPARD III

Prijem aplikacija za Prvi Javni poziv za dodjelu sredstava finansijske podrške za podmjeru 7.1 trajao je od 21. marta do 23. maja 2024. godine.

U okviru ovog javnog poziva podnijeto je 165 zahtjeva za podršku. Ukupna vrijednost traženih investicija je 26.574.264,49 EUR (bez PDV-a), a potencijalni iznos podrške je 17.066.900,71 EUR, od čega je iznos EU kofinansiranja 12.800.175,53 EUR, dok je iznos nacionalnog kofinansiranja 4.266.725,18 EUR.

Najveći broj pristiglih aplikacija je iz opština Žabljak i Mojkovac.

Opština	Ukupan iznos investicije (sa PDV-om)	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške (zahtjevani)	IPARD FONDOVI	NACIONALNI FOND	R/B
Andrijević	1.081.405,40	894.990,92	536.994,55	402.745,91	134.248,64	5
Berane	42.375,09	35.020,73	21.012,44	15.759,33	5.253,11	2
Bijelo Polje	2.842.625,33	2.350.981,79	1.501.183,60	1.125.887,70	375.295,90	14
Cetinje	479.453,52	396.589,68	237.953,81	178.465,36	59.488,45	3
Kolašin	3.129.819,63	2.590.041,59	1.656.304,17	1.242.228,13	414.076,04	16
Mojkovac	3.768.348,95	3.116.058,70	1.990.224,94	1.492.668,71	497.556,24	20
Nikšić	6.734.303,34	5.572.172,79	3.652.475,25	2.739.356,44	913.118,81	31
Petnjica	14.050,41	11.611,91	6.967,15	5.225,36	1.741,79	1
Plav	625.201,72	517.401,74	310.441,04	232.830,78	77.610,26	3
Plužine	3.465.805,44	2.860.510,55	1.861.957,27	1.396.467,95	465.489,32	18
Pljevlja	1.157.550,93	957.872,63	605.406,43	454.054,82	151.351,61	6
Podgorica	724.770,52	599.317,08	379.459,21	284.594,41	94.864,80	3
Rožaje	1.271.531,20	1.054.430,78	648.991,56	486.743,67	162.247,89	7
Šavnik	1.758.987,82	1.453.742,08	948.389,30	711.291,98	237.097,33	10
Tuzi	169.930,73	141.466,50	99.026,55	74.269,91	24.756,64	1
Ulcinj	220.805,33	182.229,76	127.560,83	95.670,62	31.890,21	1
Zeta	241.665,00	199.723,00	139.806,10	104.854,58	34.951,53	1
Žabljak	4.407.375,75	3.640.102,26	2.342.746,51	1.757.059,88	585.686,63	23
Ukupno	32.136.006,10	26.574.264,49	17.066.900,71	12.800.175,53	4.266.725,18	165

Kada pogledamo regionalnu podjelu pristiglih aplikacija može se uočiti da je najveći broj aplikacija iz Sjevernog regiona:

Region	Ukupan iznos investicije (sa PDV-om)	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške (zahtjevani)	IPARD FONDOVI	NACIONALNI FOND	Broj
Središnji	8.350.123,10	6.909.269,05	4.508.720,91	3.381.540,68	1.127.180,23	39
Južni	220.805,33	182.229,76	127.560,83	95.670,62	31.890,21	1
Sjeverni	23.565.077,67	19.482.765,68	12.430.618,96	9.322.964,22	3.107.654,74	125
Ukupno	32.136.006,10	26.574.264,49	17.066.900,71	12.800.175,53	4.266.725,18	165

Prvi javni poziv za Mjeru 7 „Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja“. podmjera 7.2 “Podrška investicijama za preradu na gazdinstvu” kroz IPARD III

Prijem aplikacija za Prvi Javni poziv za dodjelu sredstava finansijske podrške trajao je od 11. aprila do 11. juna 2024. godine.

U okviru ovog javnog poziva podnijeto je 19 zahtjeva za podršku. Ukupna vrijednost traženih investicija je 437.144,25 EUR (bez PDV-a), a potencijalni iznos podrške je 280.082,46 EUR, od čega je iznos EU kofinansiranja 210.061,84 EUR, dok je iznos nacionalnog kofinansiranja 70.020,61 EUR.

Najveći broj pristiglih aplikacija je iz opštine Podgorica.

Opština	Ukupan iznos investicije (sa PDV-om)	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške (zahtjevani)	IPARD FONDOVI	NACIONALNI FOND	Broj
Andrijevica	11.900,00	9.834,71	5.900,83	4.425,62	1.475,21	1
Bijelo Polje	32.565,60	27.139,34	18.997,54	14.248,15	4.749,38	1
Budva	29.705,50	24.550,00	17.185,00	12.888,75	4.296,25	1
Cetinje	28.906,60	23.889,75	16.722,83	12.542,12	4.180,71	1
Danilovgrad	25.289,00	20.900,00	14.630,00	10.972,50	3.657,50	1
Nikšić	150.602,65	124.465,00	79.877,00	59.907,75	19.969,25	5
Pljevlja	32.608,70	26.949,34	16.169,60	12.127,20	4.042,40	1
Podgorica	158.130,78	134.867,48	83.870,49	62.902,87	20.967,62	6
Tuzi	24.248,29	20.900,00	12.540,00	9.405,00	3.135,00	1
Zeta	28.614,84	23.648,63	14.189,18	10.641,88	3.547,29	1
Ukupno	522.571,96	437.144,25	280.082,46	210.061,84	70.020,61	19

Kada pogledamo regionalnu podjelu pristiglih aplikacija može se uočiti da je najveći broj aplikacija iz Središnjeg regiona:

Region	Ukupan iznos investicije (sa PDV-om)	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške (zahtjevani)	IPARD FONDOVI	NACIONALNI FOND	Broj
Središnji	421.297,66	353.220,86	227.014,49	170.260,87	56.753,62	15
Sjeverni	101.274,30	83.923,39	53.067,97	39.800,98	13.266,99	4
Ukupno	522.571,96	437.144,25	280.082,46	210.061,84	70.020,61	19

Kad je u pitanju sektor investiranja, najveći broj aplikacija je iz sektora biljne proizvodnje i sektora vinogradarstva:

Sektor	Ukupan iznos investicije (sa PDV-om)	Ukupan iznos investicije (bez PDV-a)	Iznos podrške (zahtjevani)	IPARD FONDOVI	NACIONALNI FOND	Broj
Aromatično i ljekovito bilje	36.275,80	29.980,00	20.986,00	15.739,50	5.246,50	1
Prerada mlijeka	59.815,55	49.434,34	29.660,60	22.245,45	7.415,15	2
Uzgoj pečuraka	11.900,00	9.834,71	5.900,83	4.425,62	1.475,21	1
Ribarstvo i akvakultura	36.300,00	30.000,00	18.000,00	13.500,00	4.500,00	1
Vinogradarstvo	157.136,55	134.905,89	86.348,53	64.761,40	21.587,13	5
Biljna proizvodnja	194.524,06	160.989,31	103.786,50	77.839,87	25.946,62	8
(blank)	26.620,00	22.000,00	15.400,00	11.550,00	3.850,00	1
Ukupno	522.571,96	437.144,25	280.082,46	210.061,84	70.020,61	19

Revizija strukture za implementaciju IPARD-a u Crnoj Gori

Tokom 2024. godine Direktor za plaćanja je bio predmet deset revizija. Sedam revizija su obavljene od strane Revizorskog tijela Crne Gore (IPARD II I IPARD III programa), jedna od strane Odjeljenja za unutrašnju reviziju MPŠV, dvije od strane Odjeljenja za unutrašnju reviziju fondova Evropske unije i drugih donatorskih sredstava MPŠV.

Takođe, tokom 2024. godine pripremljene su procedure za sprovođenje Mjere 6 -Investicije u ruralnu javnu infrastrukturu i iste su poslate na odobravanje Nacionalnom službeniku za ovjeravanje. U martu 2024.godine dobijena je akreditacija za sprovođenje Mjere 9-Tehničke pomoći.

Registar poljoprivrednih gazdinstava:

Poljoprivredni proizvođači koji ostvaruju pravo na podršku Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja ili plasiraju svoje proizvode na tržištu, dužni su, u skladu sa zakonom, da registruju svoje poljoprivredno gazdinstvo u Registru poljoprivrednih gazdinstava. U toku 2024. godine u ovaj registar upisano je 2.122 poljoprivredna gazdinstva i urađeno 2.483 promjena podataka za već upisana gazdinstva. U Registru poljoprivrednih gazdinstava ukupno je upisano 23.288 poljoprivrednih gazdinstava.

Pregled broja upisanih poljoprivrednih gazdinstava po opštinama:

Opština	Registровано u 2024.	Ukupan broj upisanih
Andrijevica	29	429
Bar	86	871
Berane	142	1602
Bijelo Polje	286	3249
Budva	25	200
Cetinje	36	318
Danilovgrad	101	784
Gusinje	11	159
Herceg Novi	12	257
Kolašin	22	437
Kotor	12	220
Mojkovac	65	711
Nikšić	266	2819
Petnjica	48	496
Plav	36	415
Plužine	20	449
Pljevlja	233	2549
Podgorica	438	4055
Rožaje	46	884
Šavnik	14	356
Tivat	10	136
Tuzi	7	294
Ulcinj	162	921
Zeta	1	216
Žabljak	14	461
Ukupno	2122	23288

Sistem evidencije parcela poljoprivrednog zemljišta (SIZEP)

U 2024. godini u SIZEP-u su prostorno identifikovane poljoprivredne parcele koje su bile predmet plaćanja kroz mjere Agrobudžeta koje su vezane za površinu. U 2024. godini prostorno je identifikovano 14.041 parcela ukupne površine 14.551,38 ha. Zaključno sa 31.12.2024. godine u SIZEP-u je ukupno registrovano 93.531 parcela za 11.219 gazdinstva ukupne površine 119303,72 ha.

Broj parcela sa ukupnom površinom i brojem gazdinstava po opštinama:

Opština	Broj gazdinstava	Broj parcela	Površina (ha)
<u>Andrijevica</u>	<u>354</u>	<u>2089</u>	<u>2007,98</u>
<u>Bar</u>	<u>199</u>	<u>1036</u>	<u>487,33</u>
<u>Berane</u>	<u>993</u>	<u>6935</u>	<u>5466,69</u>
<u>Bijelo Polje</u>	<u>2386</u>	<u>17843</u>	<u>15886,04</u>
<u>Budva</u>	<u>13</u>	<u>83</u>	<u>101,36</u>
<u>Cetinje</u>	<u>102</u>	<u>864</u>	<u>651,79</u>
<u>Danilovgrad</u>	<u>385</u>	<u>3528</u>	<u>3514,24</u>
<u>Gusinje</u>	<u>110</u>	<u>929</u>	<u>1144,84</u>
<u>Herceg Novi</u>	<u>13</u>	<u>126</u>	<u>134,90</u>

<u>Kolašin</u>	<u>289</u>	<u>2025</u>	<u>3752.82</u>
<u>Kotor</u>	<u>22</u>	<u>194</u>	<u>165.32</u>
<u>Mojkovac</u>	<u>366</u>	<u>1901</u>	<u>3764.31</u>
<u>Nikšić</u>	<u>1151</u>	<u>13102</u>	<u>15333.14</u>
<u>Petnjica</u>	<u>300</u>	<u>2470</u>	<u>3993.80</u>
<u>Plav</u>	<u>191</u>	<u>1256</u>	<u>1649.88</u>
<u>Plužine</u>	<u>343</u>	<u>3148</u>	<u>9313.77</u>
<u>Pljevlja</u>	<u>1937</u>	<u>15438</u>	<u>16410.93</u>
<u>Podgorica</u>	<u>1314</u>	<u>9474</u>	<u>10753.83</u>
<u>Rožaje</u>	<u>296</u>	<u>2285</u>	<u>4370.56</u>
<u>Šavnik</u>	<u>401</u>	<u>3697</u>	<u>12136.00</u>
<u>Tivat</u>	<u>4</u>	<u>10</u>	<u>5.14</u>
<u>Ulcinj</u>	<u>452</u>	<u>3001</u>	<u>2292.89</u>
<u>Žabljak</u>	<u>203</u>	<u>2097</u>	<u>5966.16</u>
<u>Ukupno</u>	<u>11219</u>	<u>93531</u>	<u>119303.72</u>

Drugi projekat institucionalnog razvoja i jačanja poljoprivrede u Crnoj Gori – MIDAS 2

Pored ostalih angažmana, u toku 2021. godine su započete/realizovane sljedeće aktivnosti:

Komponenta 1 „Jačanje programa MPŠV-a za poljoprivredu, ruralni razvoj i ribarstvo“.

U okviru Komponente 1 realizovan je drugi javni poziv za Agroekološku IPARD – like mjeru, koji je objavljen 29. maja 2024. i bio otvoren do 8. avgusta 2024. godine, u okviru mjere Agrobudžeta 2.1.1. MIDAS 2 – Komponenta 1 „Jačanje programa MPŠV za poljoprivredu, ruralni razvoj i ribarstvo“.

MPŠV je blagovremeno za 2024. godinu, otpočelo implementaciju drugog poziva za agroekološke mjere, s obzirom da je IPARD struktura u završnoj fazi pripreme akreditacije za Mjeru 4 – „Agroekološko – klimatska i mjera organske poljoprivrede“ (Agri-Environment-Climate and Organic farming measure), koja je predmet odobravanja Evropske komisije.

Nakon sprovođenja prvog javnog poziva, a u skladu sa aktuelnom Strategijom razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2023-2028, donijeta je odluka o uvođenju livada i pašnjaka u sistem direktne podrške. Imajući u vidu da je sistem testiran kroz prvi javni poziv, očekivalo se nesmetano sprovođenje direktnih plaćanja za površine pod livadama i pašnjacima.

Kategorija	Površina ha
Livade	26.500,00
Pašnjaci	14.818,86
Ukupno	41.318,86

Konačni rezultati po drugom pozivu: kroz MIDAS 2 Agroekološke mjere isplaćeno je ukupno 3.845 korisnika, u ukupnom iznosu od 691.636,50 EUR, na ukupno 41.318,86 prihvatljivih ha livada i pašnjaka.

Na kraju 2023. godine u SIZEP-u je mapirano ukupno 104.749 ha korišćenog poljoprivrednog zemljišta, dok je na kraju 2024. godine evidentirano 119.176 ha korišćenog poljoprivrednog zemljišta, što je povećanje od 14.427 ha.

Koliki je uspjeh u sprovođenju ove mjere kroz MIDAS 2, govori i podatak da je prije početka implementacije u sistemu bilo evidentirano samo 11.756 ha korišćenog poljoprivrednog zemljišta. Pored toga, zahvaljujući sprovođenju ove mjere, livade i pašnjaci su od 2024. godine uključeni u sistem direktnih plaćanja u biljnoj proizvodnji.

Nastavljene su aktivnosti na uspostavljanju regionalnih kancelarija Direktorata za plaćanja (buduće Agencije za plaćanja u poljoprivredi):

Berane i Pljevlja – Tenderi su raspisani po drugi (Pljevlja), odnosno treći put (Berane) 15. novembra, a zatvoreni 26. decembra 2024. Za Berane su dostavljene dvije ponude u iznosu od 1.3 miliona EUR i 1.4 miliona EUR, dok je za Pljevlja dostavljena jedna ponuda u iznosu od 1.8 miliona EUR. Evaluacija ponuda je u toku i očekuje se donošenje odluke o angažmanu kompanija koje će vršiti građevinske radove.

Ove prostorije će se koristiti za smještaj državnih institucija i službi koje nemaju trajno rješenje za svoje prostorije, kao i lokalnih poljoprivrednih službi. U ove institucije spadaju: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede – Regionalna kancelarija Direktorata za plaćanja, savjetodavne službe, inspektori za poljoprivredu, šumarstvo, inspektori Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, veterinarski i fitosanitarni inspektori, kao i lokalni sekretarijati za poljoprivredu.

Na ovaj način bi poljoprivredne usluge bile na jednom mjestu.

Podgorica – Odgovarajuće prostorije u Podgorici su u fazi identifikacije od strane MPŠV. Nakon finalizacije procesa potpisivanja ugovora o rentiranju, kroz MIDAS 2 projekat mogu biti opremljene za potrebe glavne kancelarije Direktorata (Agencije) za plaćanja, dok bi postojeće kancelarije bile adaptirane za regionalnu kancelariju. MIDAS 2 će podržati nabavku opreme i namještaja za nove prostorije, kao i radove na adaptaciji postojećeg prostora za potrebe regionalne kancelarije.

Nikšić - U okviru MIDAS 2 projekta će biti izrađena pripremna dokumentacija za neophodnu izgradnju (glavni projekat) dok će izgradnja biti realizovana u okviru novog projekta čija je priprema u toku. Na zahtjev MPŠV, Opština Nikšić je predložila lokaciju, koju su kao odgovarajući (u državnom vlasništvu) potvrdili MPŠV i MIDAS 2, kao i Ministarstvo uređenja prostora, urbanizma i državne imovine. Potrebno je izvršiti izmjene u vezi odgovarajućih katastarskih podataka, odnosno pokrenut je postupak parcelacije zbog potrebe spajanja dvije manje parcele u jednu.

U okviru Komponente 1 se realizovalo / u toku je realizacija, još značajnih aktivnosti kao što su:

- Angažovana je konsultantska kompanija za **razvoj softvera za harmonizaciju i integraciju EU registara**, u septembru 2023; realizacija aktivnosti je u završnoj fazi i očekuje se da svi moduli budu postavljeni na produkcionu platformu;
- Kako bi se pružila podrška IPARD strukturi u dijelu kontrole cijena, MIDAS 2 je ponovo preuzela finansiranje komisije za evaluaciju zahtjeva (od juna 2024. do februara 2025.), koja vrši procjenu cjenovnih ponuda za poljoprivrednu mehanizaciju i opremu, prerađivačku industriju i izvođenje građevinskih radova, za ukupno šest članova komisije; Očekuje se da se dalja finansijska podrška, od 2025. godine, pruža kroz IPARD Mjeru 9 – Tehnička pomoć;
- Ex – post evaluacija IPARD II programa 2014 – 2020. Cilj ovog konsultantskog angažmana je sprovođenje ex-post evaluacije koja obuhvata korišćenje resursa, efektivnost i efikasnost implementacije IPARD II programa, kao i uspjeh/neuspjeh implementacije, dostignuća i rezultata IPARD II programa;

Nabavljena je dodatna radna odjeća za kontrolu na terenu (novembar – decembar 2024).

Planirane aktivnosti u 2025. godini:

- Potpisivanje ugovora i početak izvođenja građevinskih radova na regionalnim kancelarijama u Beranama i Pljevljima;

- Rekonstrukcija i opremanja kancelarije u Podgorici;
- Realizacija ex-post evaluacije IPARD II programa;
- Nabavka i instalacija EOL serverske opreme u regionalnoj kancelariji Bijelo Polje (Disaster Recoveri Center);
- Tenderska procedura za opremu i namještaj za kancelarije u Beranama i Pljevljima;
- Tenderska procedura za nabavku vozila za kancelarije u Beranama i Pljevljima;
- Tenderska procedura za pripremu glavnog projekta regionalne kancelarije u Nikšiću;
- Tenderska procedura za dodatno ažuriranje SIZEP softvera;
- Realizacija AE mjere za 2025.

Komponenta 2 „Podrška ispunjenju mjerila za zatvaranje poglavlja 12 o bezbjednosti hrane, veterinarskoj i fitosanitarnoj politici“:

U okviru Komponente 2 nastavljene su započete aktivnosti na uspostavljanju potpuno funkcionalne nacionalne referentne fitosanitarne laboratorije.

Ugovor za nadogradnju 4. sprata na Biotehničkom fakultetu je potpisan 23. avgusta 2024, nakon čega su i započeti građevinski radovi.

Građevinski radovi na izgradnji novog 4. sprata na krovu Biotehničkog fakulteta, nabavka laboratorijske opreme i namještaja biće podržani u okviru MIDAS 2 projekta. Pored izgradnje Nacionalne referentne laboratorije, kroz projekat je podržana izgradnja i opremanje oko 300 m2 edukativnih sala i kabineta na Fakultetu, što je posebno važno za realizaciju nastave.

Osim ove obaveze, dogovoreno je da se u okviru radova na dogradnji IV sprata BTF sanira ulaz (stepenište i hodnik) koji vodi sa III na dograđeni IV sprat; razmatran je sistem termotehnike kojim bi se zamijenio sistem grijanja/hlađenja – ovo podrazumijeva postavljanje novog sistema klimatizacije u okviru tekućih radova.

Tehničke specifikacije za namještaj i opremanje laboratorije su u fazi pripreme.

Sistem za neškodljivo uklanjanje životinjskih nusproizvoda - Opština Nikšić je 3. jula 2024. godine izdala nacrt UT uslova nakon čega je uslijedilo obavještenje Opštine o potrebi izrade Procjene uticaja na životnu sredinu za izgradnju postrojenja za preradu ABP. U skladu sa procedurom Svjetske banke, ovu studiju je neophodno proširiti i na procjenu društvenog uticaja.

Formirana je nova Radna grupa za praćenje ABP aktivnosti, uključujući i izmjenu koja se odnosi na članove/predstavnike opština, tako da su članovi Opštine Bijelo Polje zamijenjeni članovima Opštine Nikšić.

U saradnji sa Svjetskom bankom, dogovoreno je da izgradnja ABP postrojenja bude podržana u okviru novog projekta za poljoprivredu i ribarstvo (planiran od januara 2026), dok će se kroz MIDAS 2 realizovati pripremna dokumentacija (projektovanje, procjena uticaja na životnu sredinu i društvo).

Tenderi za izradu idejnog projekta, podršku pripremi tenderske dokumentacije, geološka istraživanja, reviziju glavnog projekta i nadzor nad izvođenjem radova, kao i za procjenu uticaja na životnu sredinu i društvo su bili objavljeni u periodu 2 – 27. septembar (uz ponavljanje tendera za procjenu uticaja) i evaluacija ponuda je u završnoj fazi.

Tender za tehničku pomoć za sprovođenje kampanje podizanja svijesti za širu javnost i relevantne zainteresovane strane, sa ciljem predstavljanja značaja ovog sistema za dobrobit zajednice je takođe bio otvoren za dostavljanje ponuda u periodu od 2. do 27. septembra.

UBHVFP je već pokrenula proces pripreme pravnog okvira za uspostavljanje ABP sistema. S tim u vezi, UBHVFP je dobio tehničku pomoć eksperata EU.

UBHVFP radi na ažuriranju petogodišnjeg Plana upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nisu namijenjeni za ljudsku ishranu sa akcionim planom, s obzirom da je prethodni plan istekao 2023.

Veterinarsko-informacioni sistem (VIS) - U prethodnom periodu, konsultanti su, u saradnji sa Upravom za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, radili na migraciji podataka iz registra životinja. Naknadno je dodatnom provjerom od strane UBHVFP utvrđeno da je dio migriranih podataka neprecizan i nekompatibilan sa novim sistemom i nije se mogla potvrditi njihova validnost. Međutim, dodatnim angažovanjem konsultantske kompanije, ovaj problem je riješen i VIS je funkcionalan od 4. marta 2024. godine.

Planirane aktivnosti u 2025. godini:

- Završetak tenderskih procedura i ugovaranje angažmana za idejni projekat, tendersku dokumentaciju, geotehničkih istraživanja, reviziju glavnog projekta i nadzor građevinskih radova za postrojenje za preradu ABP, kao i ESIA;
- Završetak tenderske procedure za sprovođenje kampanje podizanja svijesti, vezano za upravljanje i ABP sistem;
- Nastavak građevinskih radova na dogradnji 4. sprata BTF-a za NRFL, uključujući dodatne radove na sistemu grijanja i hlađenja;
- Raspisivanje tendera za nabavku laboratorijske i računarske opreme, kao i nabavku namještaja;
- Pokretanje tenderske procedure za nabavku vozila za NRFL i za uzorkovanje.

ODLUČIVANJE U UPRAVNOM POSTUPKU O PRAVIMA I OBAVEZAMA SUBJEKATA PRAVA

Tokom 2024. godine, dostavljena su ukupno 15.875 zahtjeva za odlučivanje u prvostepenom upravnom postupku, i to:

- 934 zahtjeva za dodjelu podrške podnijetih po javnim pozivima u okviru IPARD III 2021–2027, od kojih je 26 riješeno (2,78,%), a ostali su u postupku odlučivanja (uz napomenu da su administrativne i kontrole na terenu zahtjeva tek završene krajem godine);
- 328 zahtjeva za isplatu podrške podnijetih po javnim pozivima u okviru IPARD II 2014–2020, od kojih je 330 riješeno (100%) (uz napomenu da je na dan 01.01.2024. godine bilo neriješenih 7 predmeta iz 2023. godine)
- 9.366 zahtjeva za dodjelu podrške podnijetih po Javnom pozivu za direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji i dodjelu podrške organskoj proizvodnji od kojih je riješeno 8.530 riješeno (91,07%), a za 836 zahtjeva je u toku postupak odlučivanja;
- 715 zahtjeva po osnovu javnih poziva za dodjelu podrške u sektoru pčelarstva i dodjele kvota, od kojih su svi zahtjevi riješeni (100%), i
- 2.359 zahtjeva za upis u Registar poljoprivrednih gazdinstava, od kojih su samo 3 bili neriješeni na kraju godine (99.87%),

Što se tiče upravnog spora, 21 korisnik je, nezadovoljni odlukom Ministarstva, podnijelo tužbu Upravnom sudu Crne Gore. Sve tužbe su uredno procesuirane i odgovor na tužbu za svaku pojedinačno je poslat Upravnom sudu. Upravni spor za iste je u toku.

OCJENA STANJA I PREDLOG MJERA ZA UNAPREĐENJE STANJA U OBLASTI

U 2024. godini, Direktor za plaćanja uz maksimalno angažovanje svih zaposlenih ostvario je veoma dobre i zapažene rezultate.

Kroz IPARD II program (mjera 1 i 3) ukupno je ugovoren 231 projekat.

U 2024. godini ukupna vrijednost investicija je 17.358.556,99 EUR (sa PDV-om), odnosno 14.345.915,00 EUR (bez PDV-a), uz ugovoreni iznos podrške od 9.999.809,68 EUR, od čega je iznos EU kofinansiranja 7.499.857,11 EUR, dok je iznos nacionalnog kofinansiranja 2.499.952,27 EUR.

Kroz IPARD II program (mjera 1,3, 7) u 2024. godini ukupno je isplaćeno 304 projekata, ukupna isplaćena bespovratna podrška 12.256.346,32,6 EUR.

U okviru mjere „Direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji“ i mjere ruralnog razvoja „Podrška organskoj proizvodnji“, koje realizuje Direktorat za plaćanja ukupno je primljen 8 901 zahtjev za podršku, od kojih je isplaćeno 8.438 zahtjeva u iznosu od 4.874.380,62 EUR, a zahtijevana je podrška za 88 921,53 ha obradivih površina (28.654 parcele).

U toku 2024. godine u Registar poljoprivrednih gazdinstava upisana su 2.122 nova poljoprivredna gazdinstva. Upis u Registar poljoprivrednih gazdinstava je osnova i uslov za dobijanje svih podsticaja u poljoprivredi i ruralnom razvoju, a istovremeno i evidencija o stvarnim podacima o svim poljoprivrednim gazdinstvima na teritoriji Crne Gore. Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava je 23.288. U narednom periodu Direktorat za plaćanja će nastaviti sa dodatnim razvojem Registra poljoprivrednih gazdinstava kroz unapređenje regulative, softverskih kontrola i procedure za upis, povezivanja sa drugim sistemima kao i registracijom novih poljoprivrednih gazdinstava i evidencijom promjena za podataka za ranije upisana gazdinstva.

Takođe, u 2024. godini Direktorat za plaćanja je nastavio sa prostornom identifikacijom referentnih parcela kroz Evidenciju parcela poljoprivrednog zemljišta (SIZEP sistem) i kao rezultat u 2024. godini prostorno je identifikovano 14.041 novih parcela ukupne površine 14.551,31 ha tako da je, zaključno sa 31.12.2024. godine, ukupno registrovano 93.531 parcela za 11.219 gazdinstava ukupne površine 119.303,72 ha.

U narednom periodu Direktorat za plaćanja će nastaviti sa dodatnim razvojem SIZEP-a kroz unapređenje regulative, izrade nove metodologije za održavanje i nadogradnju kao i softvera u cilju evidentiranja novih površina .

Direktorat za plaćanje je nastavio aktivnosti na uspostavljanju kuća poljoprivrede/regionalnih kancelarija u Beranama i Pljevljima.

Nakon obezbijedenih potrebnih saglasnosti, idejni i glavni projekat kuća poljoprivrede u Beranama i Pljevljima su završeni, pripremljeni i su i objavljeni tenderi za izvođenje građevinskih radova. U toku je procedura evaluacije pristiglih ponuda.

Uzimajući u obzir navedeno, neophodno je raditi na daljem povećanju ljudskih resursa u Direktoratu za plaćanja, kako bi se osigurala uspješna implementacija IPARD II programa, kao i drugih mjera podrške i projekata koje realizuje ovaj Direktorat.

Uspješna realizacija i povlačenje sredstava iz IPARD II programa ne zavisi samo od Direktorata za plaćanja – IPARD Agencije, već i od svih učesnika u ovom procesu, kako Ministarstva, tako i ostalih organa državne uprave, Tehničkih tijela prepoznatih IPARD II programom, organa lokalne uprave, poljoprivrednih proizvođača i prerađivača i drugih učesnika u ovom procesu.

6.7. ODJELJENJE ZA UNUTRAŠNJU REVIZIJU

Primjena standarda i metodologije rada unutrašnje revizije

Rad unutrašnje revizije u javnom sektoru Crne Gore regulisan je Zakonom o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru ("Službeni list Crne Gore", br. 075/18 od 23.11.2018), podzakonskim aktima.

Obavljanje unutrašnje revizije vodi se poštovanjem obaveznih elemenata Međunarodnog okvira profesionalne prakse unutrašnje revizije (MOPP-a), uključujući Osnovne principe profesionalne

prakse, Etički kodeks, Međunarodne standarde za profesionalno obavljanje unutrašnje revizije i Definicije unutrašnje revizije kao i preporučene smjernice.

Prilikom obavljanja pojedinačnih revizija u prethodnom periodu, poštovala su se i sprovodila pravila i smjernice propisane Pravilnikom o metodologiji rada unutrašnje revizije u javnom sektoru („Službeni list Crne Gore”, br. 001/20 od 03.01.2020).

Povelja unutrašnje revizije

Na osnovu Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru, u junu 2024. godine utvrđena je Povelja unutrašnje revizije kojom su uređeni zadaci, ovlašćenja i odgovornost Odjeljenja za unutrašnju reviziju i rukovodioca Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

Strateški plan

U decembru 2023. godine utvrđen je Strateški plan unutrašnje revizije koji predstavlja strategiju razvoja i jačanja same aktivnosti unutrašnje revizije u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Strategija utvrđuje aktivnosti unutrašnje revizije u periodu od tri godine, koje trebaju da obezbijede postizanje misije i ciljeva unutrašnje revizije.

Godišnji plan

Godišnji plan rada unutrašnje revizije Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja za 2025. godinu izrađen je na osnovu člana 23 Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru („Službeni list CG”, broj 75/18), člana 2 Pravilnika o metodologiji rada unutrašnje revizije u javnom sektoru („Službeni list CG”, broj 001/20), Strateškog plana unutrašnje revizije za period 2024-2026, Povelje unutrašnje revizije, Etičkog kodeksa unutrašnjih revizora i metodologije rada unutrašnje revizije.

Godišnji plan obuhvata aktivnosti koje se preduzimaju tokom perioda na koji se plan odnosi, a donosi se do kraja tekuće godine za sljedeću godinu uzimajući u obzir raspoložive revizorske kapacitete.

Pregled izvršenih revizija

Prema Godišnjem planu unutrašnje revizije, planirano je obavljanje 5 revizorskih angažmana. Tokom 2024. sprovedena su 4 angažmana revizije. Od ukupno planiranog broja revizija u 2024. godini, jedan angažman je u toku.

U toku 2024. godine došlo je i do formiranja novog Odjeljenja za unutrašnju reviziju fondova Evropske unije i drugih donatorskih sredstava u oblasti poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Plan revizije je urađen za svaku pojedinačnu reviziju i odobren je na osnovu Godišnjeg plana. Planom pojedinačne revizije planira se sprovođenje svake pojedinačne revizije na način da se određuje predmet i svrha revizije, ciljevi, trajanje i raspodjela resursa, revizorski pristup, tehnike, vrsta i obuhvat revizorskih provjera.

Aktivnosti koje su preduzete na implementaciji datih preporuka

Od ukupnog broja datih preporuka jedan dio nije sproveden jer se rok koji je definisan za sprovođenje preporuka ne odnosi na izvještajni period, odnosno predviđeno je da sprovedu u narednom periodu.

Dostavljanje godišnjih izvještaja

U skladu sa članom 29 Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru („Službeni list CG”, broj 75/18), Uputstvu o sadržaju izvještaja i načinu izvještavanja o radu unutrašnje revizije („Službeni list CG”, broj 55/12) i instrukcijama od strane Direktorata za centralnu harmonizaciju, Odjeljenje za unutrašnju reviziju je Ministarstvu finansija dostavilo godišnji izvještaj po obrascu GI-UR, za prethodnu godinu.

Kadrovski kapacitet jedinice za unutrašnju reviziju

U Odjeljenju za unutrašnju reviziju Ministarstva sistematizovana su 4 radna mjesta, dok je popunjeno samo mjesto rukovodioca Odjeljena.

Profesionalno usavršavanje unutrašnjih revizora

Revizori Odjeljenja za unutrašnju reviziju MPŠV prisustvuju obukama koje su usmjerene na usavršavanje znanja i vještina, u skladu sa aktivnostima planiranim Strategijom razvoja OUR MPŠV kao i Pravilnikom o posebnom programu profesionalnog usavršavanja unutrašnjih revizora u javnom sektoru ("Službeni list Crne Gore", br. 067/19 od 11.12.2019).

6.8. ODJELJENJE ZA UNUTRAŠNJU REVIZIJU FONDOVA EU I DRUGIH DONATORSKIH SREDSTAVA U OBLASTI POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I VODOPIVREDE

Primjena standarda i metodologije rada unutrašnje revizije

U Odjeljenju za unutrašnju reviziju fondova Evropske unije i drugih donatorskih sredstava poslovi se obavljaju u skladu sa Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (mart 2024. godine), Pravilnikom o metodologiji rada unutrašnje revizije u javnom sektoru („Službeni list Crne Gore”, br. 001/20 od 03.01.2020) i Zakonom o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru ("Službeni list Crne Gore", br. 075/18 od 23.11.2018).

Unutrašnja revizija obavlja se na način, po postupku i u skladu sa Međunarodnim standardima za profesionalnu praksu interne revizije, propisima kojima se uređuje unutrašnja revizija u javnom sektoru Crne Gore, Etickim kodeksom, Uredbom o bližem načinu sprovođenja finansijske podrške Evropske unije kroz Instrument predpristupne podrške (IPA), Poveljom interne revizije Odjeljenja za unutrašnju reviziju fondova Evropske unije i drugih donatorskih sredstava. Prilikom obavljanja pojedinačnih revizija u prethodnom periodu, poštovala su se i sprovodila pravila i smjernice propisane Pravilnikom o metodologiji rada unutrašnje revizije u javnom sektoru („Službeni list Crne Gore”, br. 001/20 od 03.01.2020). U skladu s ustaljenom praksom i procedurama Globalnog instituta internih revizora, novi Globalni standardi interne revizije su stupili na snagu u januaru 2025. godine i biće potrebno tokom 2025.godine raditi na usklađenosti.

Povelja unutrašnje revizije

U skladu sa Zakonom o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru, utvrđena je Povelja interne revizije Odjeljenja za unutrašnju reviziju fondova Evropske unije i drugih donatorskih sredstava broj 09-401/24-19209/1 od jula 2024. godine. Poveljom su uređeni zadaci, ovlašćenja i odgovornost Odjeljenja za unutrašnju reviziju i rukovodioca Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, generalnog direktora Direktorata za plaćanja (IPARD Agencija) i Nacionalnog službenika za ovjeravanje (NAO).

Strateški plan

U decembru 2024. godine utvrđen je Strateški plan Odjeljenja za unutrašnju reviziju fondova Evropske unije i drugih donatorskih sredstava. Strategija utvrđuje aktivnosti unutrašnje revizije u periodu od tri godine i odražava viziju razvoja unutrašnje revizije. Strategija podržava ciljeve subjekta obezbjeđujući da jedinica za unutrašnju reviziju doprinosi unaprijeđenju upravljanja subjektom, upravljanja rizikom i unaprijeđenju kontrola.

Godišnji plan

Godišnji plan rada Odjeljenja za unutrašnju reviziju fondova Evropske unije i drugih donatorskih sredstava za 2024. godinu 09-401/24-19210/1 od jula 2024. godine izrađen je na osnovu člana 23 Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru („Službeni list CG“, broj 75/18), člana 2 Pravilnika o metodologiji rada unutrašnje revizije u javnom sektoru („Službeni list CG“, broj 001/20), Povelje unutrašnje revizije, Međunarodnim standardima za profesionalnu praksu interne revizije, Etičkog kodeksa unutrašnjih revizora. Godišnji plan obuhvata sve aktivnosti koje se preduzimaju tokom perioda na koji se plan odnosi, uzimajući u obzir raspoložive revizorske kapacitete.

Pregled izvršenih revizija

U skladu sa vremenskim okvirom kada je Godišnji plan rada Odjeljenja izrađen (jul 2024.godine) i raspoloživim revizorskim kapacitetima planirano je obavljanje dva revizorska angažmana. Tokom 2024. sprovedena su kako je i planirano dva revizorska angažmana. Plan revizije je urađen za svaku pojedinačnu reviziju i odobren je na osnovu Godišnjeg plana. Planom pojedinačne revizije planira se sprovođenje svake pojedinačne revizije na način da se određuje predmet i svrha revizije, ciljevi, trajanje i raspodjela resursa, revizorski pristup, tehnike, vrsta i obuhvat revizorskih provjera.

Aktivnosti koje su preduzete na implementaciji datih preporuka

Za sprovedena dva revizorska angažmana rok za implementaciju preporuka definisan je za 2025.godinu i Odjeljenje će izvršiti proces praćenja aktivnosti na sprovođenju korektivnih mjera preduzetih od strane odgovornih lica u Ministarstvu tokom 2025. godine.

Dostavljanje godišnjih izvještaja

U skladu sa članom 29 Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru („Službeni list CG“, broj 75/18), Uputstvu o sadržaju izvještaja i načinu izvještavanja o radu unutrašnje revizije („Službeni list CG“, broj 55/12) i instrukcijama od strane Direktorata za centralnu harmonizaciju, Odjeljenje za unutrašnju reviziju je Ministarstvu finansija i socijalnog staranja dostavilo je shodno definisanom roku godišnji izvještaj po obrascu GI-UR, za prethodnu godinu.

Kadrovski kapacitet jedinice za unutrašnju reviziju

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji sistematizovana su 4 radna mjesta u Odjeljenju za unutrašnju reviziju fondova Evropske Unije i drugih donatorskih sredstava a to su: rukovodilac Odjeljenja, jedan viši, jedan stariji i jedan mlađi unutrašnji revizor. U Odjeljenju su trenutno popunjena dva radna mjesta - rukovodilac i jedan viši unutrašnji revizor

Profesionalno usavršavanje unutrašnjih revizora

Revizori Odjeljenja za unutrašnju reviziju fondova Evropske Unije i drugih donatorskih sredstava prisustvuju obukama koje su usmjerene na usavršavanje znanja i vještina, u skladu sa aktivnostima planiranim Strategijom razvoja Odjeljenja kao i Pravilnikom o posebnom programu profesionalnog usavršavanja unutrašnjih revizora u javnom sektoru ("Službeni list Crne Gore", br. 067/19 od 11.12.2019). Rukovodilac Odjeljenja i viši unutrašnji revizor posjeduju „Sertifikat unutrašnjeg revizora u javnom sektoru Crne Gore“.

6.9. ODJELJENJE ZA EKONOMSKE ANALIZE I TRŽIŠTE

Učestvovanje u radu komisija, radnih tijela i individualne aktivnosti

- Radna grupe za praćenje i koordinaciju procesa izrade Nacionalnog energetskog i klimatskog plana.

- Komisija za nabavku trinaest traktora snjegočistača koje je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede nabavilo u aprilu 2024. godine, ustupljeno je bez naknade na privremeno korišćenje opštinama na sjeveru Crne Gore, a vrijednost investicije iznosila je 483.998,72€.
- Savjet za trgovinske olakšice.
- Savjet za konkurentnost.
- Radna grupa za izradu Predloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju.
- Radna grupa za izradu Predloga Zakona o poljoprivrednom zemljištu.
- Saradnja sa Turskom agencijom za međunarodnu saradnju (TIKA).
- Radna grupa u za izradu Zakona o porezu na dobit pravnih lica - Ulaganja u poljoprivredne projekte.
- Radna grupa za izradu Predloga Zakona o akcizama.
- Komisija za sprovođenje Podrške promociji i plasmanu organskih proizvoda.
- Zajednički odbor za poljoprivredu između Crne Gore i R. Turske.
- Nacionalni S3 tim.
- Odbor za poljoprivredu u okviru Privredne komore Crne Gore.
- Radna grupa za pripremu Zakona o upravljanju privrednim društvima u vlasništvu države i Politike vlasništva države.
- Pregovaračka poglavlja 1, 11 i 29.
- Twining misije za CMO.
- Rad u radnim grupa u organizaciji Stalne radne grupe za ruralni razvoj – SWG RRD.
- Radna grupa Green ERA-Hub.

Svjetska trgovinska organizacija

U sklopu redovnih aktivnosti, pripremljene su i dostavljene notifikacije vezane za subvencije u sektoru ribarstva, izvoznih subvencija. Takođe, u 2024. godini Odjeljenje za ekonomske analize je zajedno sa direktoratom za ribarstvo pripremio za usvajanje Zakon o potvrđivanju protokola o izmjenama i dopunama Sporazuma iz Marakeša o osnivanju Svjetske trgovinske organizacije – Sporazum o subvencijama u ribarstvu. Sporazum označava veliki korak naprijed ka postizanju globalnog cilja - održivosti okeana i mora i pripada 14-tom od 17 SDG - Ciljeva Održivog Razvoja iz UN Agende 2030, s obzirom na to da zabranjuje davanje "štetnih" subvencija za sektor ribarstva, koje su ključni faktor koji doprinosi dugogodišnjem nesagledivom iscrpljivanju svjetskog ribljeg fonda. Sporazum predstavlja istorijsko dostignuće za sve države članice. Ciljevi postignuti Sporazumom Svjetske trgovinske organizacije (STO) o subvencijama u ribarstvu usmjereni su na održivost i razvoj ribarskih aktivnosti širom svijeta. Zabrana štetnih subvencija koje doprinose prekomjernom izlovu pomaže u očuvanju morskih resursa. Subvencije koje podstiču neodrživ, pretjeran ili ilegalan ribolov mogu biti štetne za održivost ribljih populacija, a Sporazum nastoji da ih suzbije. Sporazum nastoji da smanji prekomjerni izlov ribe koji može dovesti do iscrpljivanja morskih resursa. Ograničavanje ili ukidanje subvencija koje podstiču prekomjerni ribolov pomaže u zaštiti ribarskih resursa za buduće generacije. Sporazum takođe ima za cilj pružanje podrške malim ribarskim zajednicama kako bi im se omogućio održiv i pravedan pristup ribarskim resursima. Pomaže u zaštiti interesa manjih igrača na ribarskom tržištu i osigurava da se privredne prednosti ribarstva ravnomjerno raspoređuju i podržava slobodnu trgovinu ribom putem uklanjanja diskriminatornih subvencija. Uklanjanje takvih subvencija može poboljšati pravednost i transparentnost globalne trgovine ribom te stvoriti jednake uslove za sve učesnike.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU

U okviru redovnih godišnjih aktivnosti pripremljen je materijal za sastanak Pododbora za

poljoprivredu i ribarstvo u dijelu koji se tiče sprovođenja trgovinskog dijela SSP-a, kao i izvještaj o realizaciji aktivnosti u vezi sa PP11, u dijelu koji se tiče horizontalnog usaglašavanja sa politikom CMO i dijela vezanog za FADN. Dio koji je pripreman ujedno je i prezentovan na sastanku Pododbora. Predstavnik ovog odjeljenja je učestvovao na Pododboru za ekonomska i finansijska pitanja i statistiku. Pored toga, Odjeljenje je učestvovalo u radu i drugih poglavlja shodno obavezama i aktivnostima planiranim od strane drugih institucija.

Odjeljenje je zajedno sa Direktoratom za plaćanja pripremio Javni poziv za raspodjelu uvoznih preferencijalnih carinskih kvota za poljoprivredne proizvode prema potvrđenom Zakonu o ratifikaciji sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između evropskih zajednica i njihovih država članica, s jedne strane i Republike Crne Gore, s druge strane.

CEFTA

Tokom 2024. godine u Tirani su održana dva sastanka CEFTA Potkomiteta za poljoprivredu i SPS. Predstavnici Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i UBH su aktivno učestvovali na sastancima i dali doprinos u sprovođenju aktivnosti koje su bile vezane za obaveze iz Programa rada Potkomiteta za 2024. Takođe, održano je i niz sastanaka ekspertske radne grupe, koje su bile vezane za SPS, pa su predstavnici UBH imenovali predstavnike koji su uzeli učešće u pripremi određenih CEFTA odluka, kao i u implementaciji postojećih. Predstavnici Odjeljenja su učestvovali i u radu radne grupe za harmonizaciju radnih sati i redukciju troškova. Nastavljen je rad na unaprjeđenju CEFTA Transparency pack-a (TP), u dijelu koji se tiče izvještavanja iz oblasti poljoprivrede, gdje su predstavnici MPŠV učestvovali na konsultativnim sastancima sa ekspertima koji rade na projektu vezanom sa TP. Pored toga predstavnici Odjeljenja su aktivno učestvovali u pripremi Plana rasta za Zapadni Balkan, gdje je dat doprinos u pripremi dijela dokumenta (Akcioni plan za zajedničko regionalno tržište - CRM II) koji se odnosi na trgovinu poljoprivrednim proizvodima.

Statistika i analize

Nastavljena je saradnja sa MONSTAT-om, a posebno u dijelu koji se tiče završnih aktivnosti u vezi sprovođenjem Popisa poljoprivrede, kao i direktno učestvovanje u sprovođenju Popisa poljoprivrede (održano 11 tematskih sastanaka u 2024. godini: izrada Metodološkog uputstva i upitnika za Popis poljoprivrede).

Takođe, u Odjeljenju su rađeni izvještaji i analize, na bazi statističkih podataka u vezi sa trgovinom i proizvodnjom poljoprivrednih proizvoda, proizvoda šumarstva i ribarstva, a koji su bili sastavni dio mnogih dokumenata pripremanih od strane MPŠV i/ili drugih državnih institucija, kao što su izvještaji, strategije, informacije i saopštenja za javnost, pripreme bilateralnih sastanaka sa određenim zemljama, dokumenti za ispunjavanje međunarodnih obaveza države Crne Gore i dr. Prepremljeno je 58 analiza prema podacima MONSTAT-a (poljoprivredna proizvodnja, otkup, analize ankete o radnoj snazi, BDP-a i dr.), DG Agri-a, FAOSTAT-a i drugih statističkih institucija, 11 mjesečnih informacija o spoljnotrgovinskoj razmjeni, 22 objave o cijenama poljoprivrednih proizvoda, kao i 24 analize spoljnotrgovinske razmjene sa drugim državama. Takođe, predstavnik Odjeljenja je uključen u pripremi projekta Svjetske banke za sektor šumarstva – „Montenegro Forest Economy Project“.

Pored toga, Odjeljenje je sačinilo izvještaj o sprovođenju Akcionog plana za implementaciju preporuka DRI (Efikasnost korišćenja subvencija za proizvodnju i pružanje usluga u poljoprivrede iz sredstava budžeta).

FADN

FADN sistem na kraju 2024. godine obuhvata 40 farmi sa prikupljenim i validiranim podacima

za 2023. godinu. Podaci za 2023. prikupljeni su u periodu od aprila do juna 2024. godine. Sistem obuhvata gazdinstva u rasponu od 4.000 do 250.000 evra ekonomske veličine, odnosno specijalizovana gazdinstva za uzgoj na otvorenom, uzgoj voća kao što su gazdinstvo, voćarstvo kao i daili sa mješovitom proizvodnjom. Podaci za 2023. godinu su pripremljeni i poslani u bazu testova RICA1, a nakon toga su analizirani standardni rezultati za 2021., 2022. i 2023. godinu. Pored navedenog, Odjeljenje za ekonomske analize i tržište je tokom trećeg kvartala 2024. godine započelo pripreme za prikupljanje podataka za 2024. godinu.

AMIS

Ministarstvo je počelo prikupljanje cijena u skladu sa pravilima EU i u tom cilju se uspostavlja sistem za unos podataka o cijenama i količinama poljoprivrednih proizvoda. Podaci obuhvataju cijene i količine koje dostavljaju privredni subjekti i preduzetnici koji prodaju, kupuju i uvoze poljoprivredne proizvode, kao i poljoprivredne proizvode koji se nalaze na pijacama i stočnim pijacama. Cijene se prikupljaju od šest privrednih subjekata, uključujući i podatke koje dostavljaju „Tržnice i pijace“ DOO iz Podgorice, objavljuju na internet stranici Ministarstva, poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, u sekciji *Ekonomske analize i tržište* (<https://www.gov.me/mpsv/ekonomske-analize-i-trziste>). Urađena je specifikacija softvera i tenderska dokumentacija kroz podršku UNOPS-a, a izrada softvera će biti finansirana iz IPA fonda.

AKIS

AKIS sistem još uvijek nije formalizovan, ali je kroz Stalnu radnu grupu za ruralni razvoj – SWG izrađena Mapa komponenti/aktera AKIS sistema u Crnoj Gori. Da bi se kreirao integrisani AKIS sistem, u 2024. godini analizirani su odnosi između učesnika, sa posebnim naglaskom na trougao: poljoprivredni proizvođači, istraživači, savetodavne službe. Prilikom izrade plana za analizu odnosa učesnika AKIS-a polazilo se od AKIS-ove mape za Crnu Goru. Očekuje se da će se intenzivirati aktivnosti na uspostavljanju AKIS sistema u Crnoj Gori, što je predviđeno Strategijom razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2023-2028.

Priprema i sprovođenje mjera Agrobudžeta za 2024. godinu

Predstavnici Odjeljenja za ekonomske analize i tržište u saradnji sa Direktoratom za poljoprivredu, radili su na pripremi i sprovođenju mjere Agrobudžeta za stabilizaciju tržišta, Program intervencija na tržištu. Aktivnosti su se odnosile na pripremu Odluke o pokretanju mjere, pripremu ugovora sa subjektima koji su ispunjavali uslove za dodjelu podrške i implementaciju mjere u dijelu koje se odnosio na otkup i skladištenje viškova jagnjadi u trenucima nastalih poremećaja na tržištu. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je u septembru 2024. godine odlučilo da pruži podršku za povlačenje, skladištenje i distribuciju viškova jagnjadi proizvedenih na registrovanim farmama za držanje ovaca u Crnoj Gori, odnosno da se podrška dodijeli privrednim subjektima koji posjeduju adekvatne prostore za držanje i klanje jagnjadi u iznosu od 15 Eur za svako otkupljeno jagnje. U cilju blagovremenog preduzimanja mjera i stvaranja uslova za normalno funkcionisanje tržišta, a u vezi sa privremenom mjerom intervencija na tržištu u sektoru ovčarstva, Ministarstvo je angažovalo šest kompanija i to: MI Goranović - Nikšić, MI Mesopromet - Bijelo Polje, TUKO – Nikšić, INMES-MARK – Nikšić, BIF – Podgorica, ETC - Podgorica. Realizacija povlačenja i skladištenja viškova jagnjadi je izvršena u periodu od 16.09.2024. do 01.12.2024. godine, pri čemu je otkupljeno 13.321 jagnjadi. Ukupni iznos podrške iznosio je 199.815€.

U skladu sa „Programom besplatne distribucije voća, povrća, mlijeka i mliječnih proizvoda u školama (školske šeme)“ objavljen je Javni poziv za sprovođenje pratećih obrazovnih mjera u okviru Programa poboljšanja dostupnosti hrane (voća, povrća, mlijeka i mliječnih proizvoda) za škole za 2024. godinu. Cilj ovog javnog poziva bio je sprovođenje pratećih obrazovnih mjera u

školama, a što podrazumijeva podršku sjetvi, sadnji i održavanju školskih bašta. Investicije koje se mogu podržati kroz ovaj javni poziv jesu formiranje školskih i oglednih bašta u okviru školskog ekonomskog prostora - dvorišta, a u cilju edukacije djece o poljoprivrednoj proizvodnji i povezivanja djece sa poljoprivrednom praksom. Javilo se 10 obrazovnih ustanova, od čeka je šest realizovalo investicije, koje su uključivale nabavku sertifikovanog sadnog materijala višegodišnjeg bilja (voće i masline) i prateće opreme i alata u funkciji formiranja zasada/baste, kao i nabavka prateće opreme i sertifikovanog sadnog i sjemenskog materijala povrća. Ukupni iznos podrške bio je 9.387,35€.

Takođe, Program besplatne distribucije voća, povrća, mlijeka i mliječnih proizvoda sprovodi se u cilju usklađivanja sa EU politikom, u okviru Zajedničke organizacije tržišta, kao program poboljšanja dostupnosti hrane, koji ima za cilj stvaranje zdravih prehrambenih navika kod djece. Osim toga, njegov uticaj će se prepoznati i u povezivanju djece sa poljoprivredom i njihovoj edukaciji o proizvodnji hrane, značaju zdrave ishrane i zdravih stilova života. Cilj je napraviti razliku u obrocima koji su djeci dostupni tokom školskog dana, kako bi oni prepoznali značaj zdravih namirnica i sami, van škole i programa, i u najranijem uzrastu formirali zdrave prehrambene navike. Takođe, ovom mjerom stimuliše se distribucija domaćih poljoprivrednih proizvoda, s obzirom da se njom obezbjeđuje plasman domaćih poljoprivrednih proizvoda. U drugom polugodištu 2023/2024 godine, isporučeno je obroka u vrijednosti od 53.448,74€. U prvom polugodištu za školsku 2024/25 godinu isporuka jogurta je trajala ukupno 5 dana u periodu 09.12-27.12.2024. godine. Obroci su isporučeni u 25 osnovnih škola za ukupno 11.454 đaka iz sledećih opština: Bar, Berane, Bijelo Polje, Danilovgrad, Nikšić, Pljevlja, Podgorica i Ulcinj. Ugovorene su mljekare Srna i Lazine, kao i distributer Falcon koji je isporučivao mliječne proizvode "Nika". Proizvodi su se isporučivali u količinama od 180 do 250g po đaku. Za ovaj period isporuke obroka isplaćeno je ukupno 20.695,96 eur.

Odjeljenje je uzelo učešće u TV i radio emisijama povodom ovih javnih poziva.

MIDAS – RIBARSTVO

Odjeljenje za ekonomske analize i tržište je učestvovalo u sprovođenju Javnog poziva za dodjelu bespovratnih sredstava podrške za investicije u ribolovne plovne objekte uključujući ribolovnu opremu i elektronske uređaje. Zadatak je bio da se provjere pristigli zahtjevi prema redoslijedu prijema i utvrditi da li su podnešeni zahtjevi stigli u propisanom roku, da li su kompletni i da li ispunjavaju uslove propisane Javnim pozivom, te da se osnovu utvrđenih činjenica iz podnešenih zahtjeva za odobravanje investicije, pripremi predlog za dodjelu podrške, na osnovu kojeg je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede donijelo Odluku o odobravanju investicije i zaključiti Ugovor o dodjeli bespovratnih sredstava podrške. Tokom 2024. godine postupalo se po zahtjevima za izmjenu ili produžetak roka investicije, kao i obavljanje terenske kontrole pristiglih zahtjeva.

OCJENA STANJA I PRIJEDLOG MJERA ZA UNAPREĐENJE STANJA U OBLASTI

Od predviđenih aktivnosti u 2024. godini ostala je nerealizovana aktivnost vezano za dostavljanje STO notifikacije za domaću podršku, a razlog zbog čega nije realizovana pomenuta obaveza je nedosataatak zvaničnih statističkih podataka iz Ekonomskog računa poljoprivrednih proizvoda.

Takođe, Ministarstvo je u obavezi da razvije sistem izvještavanja cijena poljoprivrednih proizvoda, pa se ta aktivnost prenijela za narednu godinu i očekuje se da će do kraja u 2025. godine biti operativan softver za prikupljanje i izvještavanje o cijenama poljoprivrednih proizvoda.

U 2025. godini planiran je nastavak istraživanja u okviru FADN sistema, prije svega to se odnosi na prikupljanje podataka iz 2024. godine, koji nijesu mogli biti prikupljeni iz nedostatka administrativnih kapaciteta. Pored toga, Ministarstvo je dužno da u procesu usklađivanja izvrši konverziju FADN u FSDN, pa su početne aktivnosti predviđene u 2025. godini.

Nakon objavljivanja konačnih podataka Popisa poljoprivrede, Odjeljenje će zajedno sa Radnom grupom za sprovođenje popisa poljoprivrede izraditi **Standard Output Coeficient** i Tipologiju poljoprivrednih gazdinstava.

Potrebno je povećati administrativne kapacitete u vezi sa sprovođenjem FADN sistema i uspostavljanjem sistema o izvještavanju cijena poljoprivrednih proizvoda.

6.10. ODJELJENJE ZA NORMATIVNO PRAVNE POSLOVE MINISTARSTVA REALIZACIJA AKTIVNOSTI

U izvještajnom periodu, odnosno tokom 2024. godine Odjeljenje za normativno pravne poslove učestvovalo je u izradi određenog broja propisa iz nadležnosti Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, kojima se vrši usaglašavanje nacionalnog zakonodavstva sa zakonodavstvom Evropske unije.

Nadalje, učestvovalo je u rješavanju drugostepenih postupaka po žalbama podnijetih na rješenja prvostepenih organa nad kojima ovo Ministarstvo vrši nadzor, te u pripremanju odgovora na tužbe kojima su pokrenuti upravni sporovi pred Upravnim sudom Crne Gore iz oblasti poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, kao i rješavanju drugih pitanja od značaja za rad ovog Ministarstva. Takođe u 2024. godini ovo Odjeljenje je pružalo pravnu podršku prilikom realizacije mjera propisanih Uredbom o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike za 2024. godinu – Agrobudžet, kroz pripremu i realizaciju javnih poziva odnosno realizaciju agrobudžetskih mjera.

Što se tiče normativnog dijela u svom radu ovo Odjeljenje je učestvovalo u izradi: Nacrta Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju i Predloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vinu.

6.11. ODJELJENJE ZA MEĐUNARODNU SARADNJU I IPA PROJEKTE

U 2024. godini Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede nastavilo je sa intenzivnim aktivnostima usmjerenim na jačanje međunarodnih odnosa, unapređenje bilateralne i multilateralne saradnje, te efikasno upravljanje fondovima Evropske unije. Kroz aktivno učešće u međunarodnim konferencijama, sajmovima, radnim posjetama i potpisivanju ključnih sporazuma, Ministarstvo je dodatno učvrstilo ulogu Crne Gore kao pouzdanog partnera u regionalnim i globalnim inicijativama u sektoru poljoprivrede.

Aktivnosti u oblasti upravljanja fondovima Instrumenta za pretpristupnu podršku – IPA

IPA 2021 projekat – „EU za podršku poljoprivrednom sektoru u Crnoj Gori“:

Projekat je započet 15.12.2022. godine potpisivanjem Finansijskog sporazuma o Godišnjem akcionom programu za Crnu Goru za 2021. godinu. Prvobitno budžetiran na 9 miliona EUR, izmjenom Akcionog dokumenta u decembru 2024. iznos je uvećan na 13 miliona EUR, od čega je 11 miliona EUR EU sredstava, a 2 miliona EUR nacionalni doprinos (za komponentu 2

Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarni poslovi). Projekat obuhvata 3 komponente: Komponenta 1 – Poljoprivreda i ruralni razvoj, budžet: 5.6 miliona EUR, Komponenta 2 – Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarni poslovi, budžet: 5.4 miliona EUR, Komponenta 3 – Ribarstvo, budžet: 2 miliona EUR.

U 2024. godini, postignuti su rezultati za sljedeće aktivnosti:

Komponenta 1 – direktno upravljanje (Delegacija EU ugovorno tijelo):

- Twinning za osnaživanje administrativnih kapaciteta u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja; aktivnost započeta u februaru 2024. godine i trajeće 30 mjeseci. Korisnici projekta su službenici MPŠV, sa akcentom na Direktorat za plaćanja, Direktorat za poljoprivredu, Direktorat za ruralni razvoj i Odjeljenje za ekonomske analize i tržište, vezano za približavanje zatvaranju poglavlja 11 pravnih tekovina Evropske unije i obezbjeđivanja uslova za potpuno funkcionalnu Agenciju za plaćanja. U 2024. godini su realizovane ukupno 32 ekspertske misije;
- Radilo se na pripremi tenderske dokumentacije za nabavku orto-foto mapa za LPIS (SIZEP) i opreme za terensku kontrolu službenika Direktorata za plaćanja. (*Tender za ovu aktivnost je objavljen 4. marta 2025. godine.*);
- Radilo se na pripremi tenderske dokumentacije za uspostavljanje Registra za izvještavanje o cijenama za CMO proizvode, na osnovu izvještaja eksperata angažovanog u novembru preko UNOPS projekta. (*Prva verzija tenderske dokumentacije je dostavljena Delegaciji Evropske unije u Podgorici u martu 2025. godine.*);
- Radilo se na pripremi tenderske dokumentacije za uspostavljanje Šumarskog informacionog sistema u Crnoj Gori. (Posljednja verzija dokumenata je dostavljena Delegaciji EU u martu 2025. i čeka se na njihov odgovor).

Komponenta 2 – indirektno upravljanje (CFCU Ministarstva finansija i Uprava za kapitalne projekte ugovorna tijela):

- Projekat tehničke podrške - Jačanje administrativnih kapaciteta Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove - tokom 2024. godine je uspješno sproveden proces evaluacije pristiglih ponuda na raspisani tender. Projekat je zvanično počeo krajem novembra 2024. godine, dok je u decembru održan kick-off sastanak. Korisnici projekta su službenici UBHVFP, čije će znanje i procedure biti unaprijeđene vezano za usaglašavanje sa EU standardima u Poglavlju 12 u oblasti službenih kontrola;
- Izrada projektne dokumentacije i nadzor radova za izgradnju 3 granična kontrolna mjesta i karantinske jedinice za zdravlje bilja - tokom 2024. godine je uspješno okončan evaluacioni proces i projekat je zvanično otpočeo u novembru, dok je u decembru održan kick-off sastanak;
- Radilo se na pripremi tenderske dokumentacije za nabavku laboratorijske opreme za omogućavanje implementacije novih laboratorijskih metoda u oblasti veterinarskih i fitosanitarnih analiza, u saradnji sa Institutom za javno zdravlje, Centrom za ekotoksikološka ispitivanja, Specijalističkom veterinarskom laboratorijom i laboratorijama u sklopu Biotehničkog fakulteta. (*Tenderska dokumentacija je trenutno na ocjenjivanju u Delegaciji EU, dok se raspisivanje tendera se očekuje početkom drugog kvartala 2025. godine.*);
- Radilo se na pripremi tenderske dokumentacije za uspostavljanje Fitosanitarnog informacionog sistema koji će koristiti Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove (servis ugovor) kao i na pripremi tenderske dokumentacije za nabavku opreme koja je potrebna za funkcionisanje novouspostavljenog sistema.

(Tenderska dokumentacija je trenutno na ocjenjivanju u Delegaciji EU, dok se raspisivanje tendera očekuje početkom drugog kvartala 2025. godine).

Komponenta 3 – direktno upravljanje (Delegacija EU ugovorno tijelo):

- Projekat tehničke podrške - Jačanje administrativnih kapaciteta Direktorata za ribarstvo - projekat je započeo u septembru, sa ciljem daljeg usklađivanja administracije i inspekcije sektora ribarstva sa pravilima Zajedničke ribarske politike Evropske unije, sa krajnjim ciljem ispunjenja završnih mjerila za zatvaranje pregovaračkog poglavlja 13 i adekvatne pripreme sektora za punopravno članstvo u EU;
- U 2024. godini je, u sklopu gorenavedene aktivnosti, rađeno na pripremi dokumentacije za nabavku opreme za funkcionisanje Ribarskog monitoring centra i Ribarskog informacionog sistema. Pokretanje tendera se očekuje tokom 2025. godine.

U cilju obezbjeđivanja dalje IPA podrške sektoru za IPA 2025-2027 period, u okviru Akcionog dokumenta za EU Reform Facility tokom 2024. godine pripremljen je i kandidovan, projekat na temu Jačanja i reforme upravljanja poljoprivrednim zemljištem.

Službenici Odjeljenja za međunarodnu saradnju i IPA projekte - Posredničkog tijela za upravljanje politikama u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (IBPM) su učestvovali u brojnim sastancima sa ključnim institucijama u oblasti implementacije IPA projekata u Crnoj Gori, prevashodno sa Delegacijom Evropske unije u Podgorici, Ministarstvom za evropske poslove, Direktoratom za upravljačku strukturu u Ministarstvu finansija, Direktoratom za finansiranje i ugovaranje sredstava EU pomoći (CFCU), Upravom za kapitalne projekte i drugim. Takođe, redovno su održavani sastanci sa direktoratom i upravama MPŠV koji su korisnici predstojećih IPA aktivnosti, sa ciljem adresiranja potreba, finalizacije neophodne dokumentacije kao i potencijalnih rizika koji mogu nastupiti tokom implementacije odobrenih aktivnosti. Odjeljenje je učestvovalo u svim procesima koje propisuje Priručnik o procedurama za IPA III, uključujući doprinos izradi Godišnje izjave o upravljanju za 2024. godinu, podnošenje kvartalnih izvještaja, učestvovanje na Panelima o procjeni rizika, izrade Akcionog plana za 2025. i 2026. godinu, Analize radnog opterećenja i ostalih dokumenata.

Odjeljenje za međunarodnu saradnju i IPA projekte je u 2024. godini bilo i predmet sljedećih revizija: Verifikacija na sistemskom nivou institucionalnih i proceduralnih performansi (u junu 2024.g. od strane Ministarstva evropskih poslova) i Eksterne revizije Godišnjeg akcionog programa za 2021 IPA III (novembar 2024.g. od strane Revizorskog tijela).

Takođe, službenici Odjeljenja su pohađali 25 obuka, organizovanih od strane Uprave za kadrove, Ministarstva evropskih poslova i ostalih institucija.

Instrument za evropske integracije - EUIF:

Projekat „Priprema tenderske dokumentacije za nabavku softvera i hardvera za EU poljoprivredne fondove (EFGF i EAFRD) – računovodstveni i registar klijenata, kao i fitosanitarni informacioni sistem” (*finansiran kroz EUIF 2018 sredstva*), započet je u junu 2023. godine.

Projekat je sadržao dvije komponente:

- Komponenta A: Priprema tenderske dokumentacije za razvoj računovodstvenog softvera za EU poljoprivredu i registra klijenata, kao i za nabavku potrebnog hardvera i
- Komponenta B: Priprema tenderske dokumentacije za uspostavljanje novog fitosanitarnog informacionog sistema – PHYTO i za nabavku potrebnog hardvera.

Projekat je uspješno realizovan i trajao je 10 meseci, završen maj/jun 2024. godine.

U julu 2024. godine odobreno je 0,9 mil EUR (100% grant EU) iz EUIF 2024 fonda za nabavku softvera i hardvera za EU poljoprivredne fondove (EFGF i EAFRD) – računovodstveni i registar klijenata. U decembru 2024. godine potpisan je Finansijski ugovor za IPA i EUIF 2024. godinu i stvoreni su uslovi za finalizaciju i raspisivanje tendera. Sredstva će se sprovoditi kroz indirektno upravljanje, ugovorno tijelo CFCU – Ministarstvo finansija.

Pored navedenih projekata direktno vezanih za ispunjavanje obaveza iz pregovaračkih poglavlja, MPŠV - Odjeljenje za međunarodnu saradnju i IPA projekte je učestvovalo u pripremi projekatnih aplikacija za INTERREG međunarodne javne pozive i implementaciji istih:

ECOBASE projekat - Interreg VI-B IPA Jadransko-jonski program (ADRION):

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Crne Gore učestvuje kao partner na projektu „ECOBASE - Ekološka rješenja za suzbijanje degradacije zemljišta“ koji se finansira kroz Interreg VI-B IPA Jadransko-jonski program (ADRION). Projekat je zvanično počeo u septembru 2024. godine i trajaće do avgusta 2027. godine. U novembru 2024. godine je potpisan partnerski sporazum o početku realizacije projekta. Ukupna vrijednost projekta: 1,417 769,79 eura (85% sufinansira Interreg).

Vodeći partner na projektu je Univerzitet u Patri (Grčka), a projekat okuplja ugledne institucije i organizacije iz regiona, uključujući: Privrednu komoru Aetoloakarnania (Grčka), Privrednu komoru Padove (Italija), Opštinu Gjirokaster (Albanija), Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (Crna Gora), Centar za klimatske promjene, prirodne resurse i energiju Univerziteta Donja Gorica (Crna Gora), Univerzitet u Beogradu – Poljoprivredni fakultet (Srbija), Univerzitet Sv. Kiril i Metodije u Skoplju (Sjeverna Makedonija), Privrednu i industrijsku komoru poljoprivrede i hrane (Slovenija), Poljoprivredni i šumarski institut Ptuj (Slovenija).

Projekat ECOBASE ima za cilj uspostavljanje mreže univerziteta, upravljačkih tijela i donosilaca odluka radi kreiranja strategija i primjene dobrih praksi ključnih za očuvanje prirode, biodiverziteta i zelene infrastrukture. Projekat se fokusira na suzbijanje degradacije zemljišta u ruralnim i urbanim područjima, kao i na rješavanje svih oblika zagađenja zemljišta.

Odjeljenja za međunarodnu saradnju i IPA projekte je tokom 2024. godine radilo na pripremi još tri INTERREG IPA (*Interreg HR-BiH-CG i Interreg MED*) projekatne aplikacije na teme pametne, inovativne i održive poljoprivrede, kao i rješavanja problema nestašice vode u ruralnim područjima. O konačnim ishodima ovih projektnih aplikacija će se znati do kraja 2025. godine.

ERASMUS + Program:

Digitalno preduzetničko gnijezdo i 4.0 industrija u Crnoj Gori – DigNest (2020 - 2024)

Međunarodni projekat DigNest je finansiran od strane ERASMUS plus programa (EU), u kom je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV) jedan od partnera. Cilj projekta je doprinos povezivanju univerziteta i privrede kroz jačanje kadrova i kreiranje digitalnih rješenja koji odgovaraju potrebama privrede u oblastima poljoprivrede i zdravstva, a koje su prepoznate kroz nacionalne politike, strategije i pravce razvoja.

Kroz projekat je u periodu od februara 2021. do juna 2024. obezbijeđena podrška za više od 10 studentskih timova i to kroz: mentorsku podršku i monitoring, posjete preduzetnicima i poljoprivrednim proizvođačima, učešće na ljetnoj školi i konferencijama organizovanim u CG i/ili regionu i kontinuiranu saradnju sa profesorima i inovatorima iz partnerskih institucija iz Evropske unije.

Međunarodna saradnja - aktivnosti na bilateralnom i multilateralnom nivou

U koordinaciji sa drugim sektorima, a u saradnji sa ambasadama i relevantnim međunarodnim organizacijama, tokom 2024. godine organizovan je značajan broj obuka za predstavnike Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, s ciljem jačanja stručnih kapaciteta u oblastima poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, te unapređenja znanja o savremenim praksama, politikama i standardima u ovim sektorima.

Nastavljena je intenzivna uspješna saradnja sa FAO – Međunarodnom organizacijom za hranu i poljoprivredu. U toku je sprovođenje nekoliko projekata tehničke podrške: projekat za bolje upravljanje poljoprivrednim zemljištem; projekat podrške za higijenske standarde za mala gazdinstva, projekta za održivo upravljanje šumarstvom i projekta podrška stvaranju preduslova za implementaciju LIDER pristupa.

Takođe, ministarstvo je partner na projektu “Osnaži je” (EmpowerHER) čiji je cilj jačanje pozicije žena u ruralnim područjima kroz Podsticanje inkluzivnog ruralnog razvoja, koji realizuju FAO i UNDP, a finansiran je od strane Fonda za ubrzanje. Planirano trajanje projekta je do oktobra 2025. godine.

Ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede boravio je u radnoj posjeti Njemačkoj, na poziv njemačkog ministra poljoprivrede i hrane, gdje je crnogorska delegacija učestvovala na konferenciji ministara u okviru 16. Globalnog foruma o hrani i poljoprivredi i otvaranju Zelene nedelje u Berlinu u januaru 2024. godine.

Tema 16. Globalnog foruma hrane i poljoprivrede je "Sistemi hrane za našu budućnost: Zajedničkim snagama do iskorjenjivanja gladi u svijetu".

U okviru Zelene nedelje, održan je i ministarski sastanak 2024 SWG - Jugoistočna Evropa i Berlinski proces.

Delegacija Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, na čelu sa ministrom, učestvovala je na otvaranju sajma “Agro Belgrade 2024”, koji je održan u Beogradu od 25. do 27. januara 2024. godine. Napominjemo da je Privredna komora Crne Gore, u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, organizovala učešće crnogorskih poljoprivrednika na ovom sajmu.

12. marta 2024. godine ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i direktor za životnu sredinu, klimu, rodnu i socijalnu inkluziju u Međunarodnom fondu za razvoj poljoprivrede (IFAD), potpisali su u sjedištu IFAD-a u Rimu finansijski sporazum vrijedan 10 miliona američkih dolara bespovratnih sredstava za adaptaciju i povećanje otpornosti na klimatske promjene u sjevernim opštinama u Crnoj Gori.

Potpisivanje sporazuma predstavljao je korak ka početku implementacije projekta „Adaptacija na klimatske promjene i povećanje otpornosti u crnogorskim planinskim područjima (GORA)”. Kroz ovaj projekat Crnoj Gori su odobrena sredstva koja će biti distribuirana kroz grant podršku za poljoprivredne proizvođače kao i investicije u razvoj ruralne infrastrukture, kroz ulaganja u konkretne aktivnosti koje će pomoći poljoprivrednim proizvođačima u adaptaciji na klimatske promjene. Podrška će biti posebno usmjerena na razvoj sjevernih opština.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede će realizovati ovaj projekat u partnerstvu sa IFAD-om kao i sa opštinama obuhvaćenim projektom i drugim relevantnim institucijama za sprovođenje procesa implementacije.

U martu 2024. godine delegacija Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Albanije na čelu sa ministarkom, boravila je u radnoj posjeti Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Crne Gore. U delegaciji su pored predstavnika resornog ministarstva iz Albanije bili i ambasadorka Albanije u Crnoj Gori i zamjenik gradonačelnika Skadra.

Na sastanku je poseban naglasak stavljen na dva prethodno potpisana sporazuma, na zajedničkoj sjednici vlada dvije zemlje - Sporazum o saradnji u oblasti zaštite zdravlja bilja i Sporazum o zajedničkom održivom upravljanju ribarstvom na Skdarskom jezeru i rijeci Bojani. Naglašeno je iskustvo Crne Gore u pregovaračkom procesu sa EU u poglavljima 11, 12 i 13, što će biti od velike pomoći Albaniji u procesu otvaranja pregovora.

Ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je u aprilu 2024. godine boravio u radnoj posjeti Republici Italiji, na poziv ministra poljoprivrede, prehrambenog suvereniteta i šumarstva Republike Italije, radi učešća na prvom Vinskom ministarskom sastanku, kao i svečanom obilježavanju 100 godina od osnivanja Međunarodne organizacije za vinovu lozu i vino – OIV.

Delegacija Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, na čelu sa ministrom, učestvovala je na 18. godišnjem radnom sastanku Ministara poljoprivrede Jugoistočne Evrope (JIE) u septembru 2024. godine u Skoplju.

Posebno značajna u posljednjem kvartalu 2024. godine bila je posjeta ministra poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Sjeverne Makedonije, kada je potpisan Protokol o naučnoj, tehničkoj i ekonomskoj saradnji u oblasti poljoprivrede, u cilju nastavaka i unapređenja bilateralne saradnje između dvije države, u oblastima koje su ključne za poljoprivredni i ruralni razvoja.

Dugoročni cilj ovog Protokola je jačanje saradnje u okviru evropskih integracija kroz sinhronizaciju politika u oblasti poljoprivrede, implementaciju IPARD programa i koordinaciju sa relevantnim međunarodnim organizacijama.

Službenici Odjeljenja za međunarodnu saradnju i IPA projekte učestvovali su u brojnim međuresornim sastancima vezanim za međunarodnu saradnju na bilateralnom i multilateralnom nivou. Takođe, na redovnoj osnovi i po zahtjevu pripremane su i ažurirane informacije o međunarodnoj saradnji za oblast poljoprivrede. Dodatno, službenici odjeljenja su učestvovali u pripremi i realizaciji brojnih sastanaka ministra poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede sa predstavnicima ambasada i međunarodnih organizacija.

6.12. KABINET MINISTRA

Kabinet ministra vrši poslove koji se odnose na: administrativno tehničke potrebe za ostvarivanje funkcije ministra i Ministarstva; pravovremeno dostavljanje radnih materijala za potrebe Predsjednika Crne Gore, Skupštinu Crne Gore i Vladu Crne Gore; komunikaciju sa drugim organima državne uprave; pribavljanje dokumentacije i materijala od drugih organizacionih jedinica Ministarstva, u skladu s odlukama i nalogima ministra; preduzimanje mjera za njihovo blagovremeno izvršavanje; predstavke i pritužbe građana; informisanje javnosti o radu Ministarstva; marketinške poslove u dijelu prezentiranja i promovisanja rada i projekata Ministarstva (izdavanje saopštenja, biltena, publikacija i drugih štampanih stvari, video i sl.); praćenje i analiziranje načina informisanja medija o radu Ministarstva; saradnju sa medijima i Biroom za odnose sa javnošću Vlade; organizovanje konferencija za štampu; monitoringa; ažuriranje web prezentacije; protokol i ceremonije za potrebe Ministra u zemlji i inostranstvu; pripremu programa za posebne svečanosti važne za Ministarstvo; pripremu posjeta stranih zvaničnika.

Ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede **Vladimir Joković** u toku 2024. Godine predstavljao je Crnu Goru i Ministarstvo na brojnim domaćim i međunarodnim događajima.

Među najznačajnijim, prisustvovao je 16. i 17. Globalnom forumu za hranu i poljoprivredu i Zelenoj nedelji u Berlinu.

U Rimu je sa direktorom za životnu sredinu, klimu, rodnu i socijalnu inkluziju u IFAD-u, **Juan Carlos Mendozom**, potpisao sporazum za adaptaciju i povećanje otpornosti na klimatske promjene u sjevernim opštinama Crne Gore.

Na poziv ministra poljoprivrede, prehrambenog suvereniteta i šumarstva Republike Italije, Nj.E. **Frančeska Lolobridida**, Joković je učestvovao na prvom Vinskom ministarskom sastanku, koji je održan u regionu Frančakorta, u gradovima Breša i Verona, kao i svečanom obilježavanju 100 godina od osnivanja Međunarodne organizacije za vinovu lozu i vino - OIV.

Učestvovao je i na otvaranju AgroBelgrade 2024.

U prethodnoj godini sastao se i sa koordinatorom UN u Crnoj Gori **Vladimirom Gjorgjievim**, ambasadorom Sjedinjenih Američkih Država u Crnoj Gori **Džudi Rajzing Rajne**, ambasadorom Republike Austrije u Crnoj Gori, Nj. E. **Karlom Milerom**, pomoćnikom direktora Svjetske organizacije za zdravlje životinja (WOAH) i regionalnim direktorom organizacije za Evropu dr. **Budimirom Plavšićem**, koordinatorkom turske agencije za međunarodnu saradnju i koordinaciju – TIKa u Podgorici gospođom **Nihal Ersoy**, ambasadorom Republike Slovenije gospođom **Bernardom Gradišnik**, delegacijom Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Albanije na čelu sa ministarkom **Anilom Denaj**, regionalnom direktoricom Svjetske banke za Zapadni Balkan gospođom **Xiaoqing Yu**, izvanrednim i opunomoćenim ambasadorom NR Kine u Crnoj Gori Nj.E. **Fan Kunom**, evropskom komesarkom za javno zdravlje i bezbjednost hrane **Stelom Kiriakides**, ambasadorom Republike Turske u Crnoj Gori **Barišom Kalkavanom**, nerezidentnim ambasadorom Federativne Republike Brazil u Crnoj Gori **gospodinom Žoze Maurom da Fonseka Kosta Koutom**. U okviru novog petogodišnjeg okvira za saradnju sa Svjetskom bankom, u ime Svjetske banke na sastanku su bili **Denis Mesihović**, službenik za operacije iz Kancelarije SB u Crnoj Gori, i **Teklu Tesfaye**, vođa radnog tima SB za MIDAS 2 projekat, kao i brazilski ekspert iz FGV Evrope (Fundação Getulio Vargas) **Giuliano Marchini Senatore**, rezidentna savjetnica za Twinning projekat gđa. **Marija Rat**, te ambasador EU u Crnoj Gori, Nj. E. **Johan Sattler**.

Ministar Vladimir Joković sa saradnicima boravio je u radnoj posjeti Opštini Petnjica. Tom prilikom organizovan je sastanak sa predsjednikom Opštine, gospodinom **Samirom Agovićem** i njegovim saradnicima.

Ministar Joković i državni sekretar **Krsto Rađenović** razgovarali su sa poljoprivrednim proizvođačima Malesije u zgradi Opštine Tuzi. Cilj sastanka bio je pružiti direktnu priliku poljoprivrednicima da postave pitanja i dobiju odgovore predstavnika Ministarstva. Takođe, ministar sa državnim sekretarom **Rađenovićem** posjetio je mesnu industriju „Mianja“ u Humcima, na Cetinju, koja se bavi proizvodnjom dimljenog pršuta.

Ministar Joković, predsjednik opštine Nikšić **Marko Kovačević** i ostali članovi Komisije za procjenu šteta od elementarnih nepogoda posjetili su Goliju i upoznali se sa stanjem na terenu nakon nedavnog zemljotresa koji je pogodio ovo područje.

Ministarstvo je, u saradnji sa Regionalnim Centrom za praćenje šumskih požara, organizovalo četvrtu radionicu nacionalne mreže za upravljanje požarima na otvorenom, kojoj je prisustvovao i ministar Joković.

U okviru obilježavanja Dana Biotehničkog fakulteta, 10. aprila, ministar Vladimir Joković uručio je nagrade najboljim studentima osnovnih i master studija Biotehničkog fakulteta.

Ministar Joković i državni sekretar **Salih Gjonbalaj** sa saradnicima boravili su u radnoj posjeti opštinama Gusinje i Plav. Tokom posjete razgovarali su sa predsjednicima opština **Sanelom Balićem** i **Nihadom Canovićem**, kao i sa lokalnim poljoprivrednim proizvođačima. Ministar Joković prisustvovao je predstavljanju projekta "Upravljanje sedimentima i zaštita vodoizvorišta Bolje Sestre", koji je uspješno realizovala Uprava za vode uz podršku Svjetske banke.

Ministar, predstavnici Ministarstva i Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove održali su sastanak sa farmerima sa područja opštine Danilovgrad, na čijim farmama je došlo do pojave Q groznice.

Ministar Joković posjetio je Biotehnički fakultet povodom početka gradnje Nacionalne fitosanitarne laboratorije za zaštitu bilja.

Ministar je sa saradnicima održao je sastanak sa predstavnicima Svjetske banke, **Martinom Benediktom Albrehtom** i **Igorom Palandžićem**.

Ministar Joković, kao predsjednik Vladine Komisije za elementarne nepogode, posjetio je opštinu Šavnik i mjesto Komarnica, pogođene elementarnim nepogodama.

U Bijelom Polju, ministar je dodijelio 13 snjegočistača opštinama na sjeveru Crne Gore, na korišćenje u periodu od pet godina.

Ministar Joković posjetio je opštinu Danilovgrad gdje je održao radni sastanak sa predsjednikom opštine **Aleksandrom Grgurovićem**. Cilj posjete bio je razmatranje mogućnosti daljeg unapređenja poljoprivredne infrastrukture i podrške lokalnim proizvođačima.

Delegacija Ministarstva prisustvovala je 48. zasijedanju Upravnog savjeta Međunarodnog fonda za razvoj poljoprivrede (**IFAD**) u Rimu. Ministarstvo su tom prilikom ispred Kabineta ministra predstavljali državni sekretar **Krsto Rađenović** i sekretar Ministarstva **Igor Nišavić**.

6.13. SLUŽBA ZA OPŠTE POSLOVE, KADROVSKA PITANJA I SLOBODAN PRISTUP INFORMACIJAMA

U okviru ove Službe obavljali su se tekući poslovi koji se odnose na izradu: Kadrovskog plana za 2024. godinu, izvještavanje vezano za odlučivanje o zahtjevima za sporazumni prestanak radnog odnosa bez isplate otpremnine, i to za jedno lice, odlučivanje o pravima i obavezama zaposlenih iz rada i po osnovu rada.

U Ministarstvu je tokom 2024. godine u skladu sa kadrovskim planom za 2024. godinu pokrenuto **18 postupaka za prijem u radni odnos**. Tokom 2024. godine **radni odnos je zasnovoalo 13 lica, u skladu sa Kadrovskim planom za 2023. godinu**.

Sve promjene iz oblasti službeničkih odnosa, a koje se odnose na nova rješenja o rasporedu i zaradama, ocjenjivanju, godišnjim odmorima i slično, unijete su u elektronsku bazu podataka za CKE, kroz HRMIS aplikaciju.

Realizovan je veći broj obuka kod Uprave za kadrove, u skladu sa godišnjim Planom i programom stručnog usavršavanja državnih službenika i namještenika.

U okviru ove službe obavljali su se i drugi tekući poslovi, uključujući i poslove iz nadležnosti Arhive, prijem, zavođenje i otpremanje akata. Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

Shodno Zakonu o slobodnom pristupu informacijama, podnijeto je ukupno **111 zahtjev za slobodan pristup informacijama** od strane fizičkih i pravnih lica. Postupajući po predmetnim

zahtjevima stranaka u postupku slobodnog pristupa informacijama, ministarstvo je kao prvostepeni organ donijelo 37 Rješenja kojim je dozvoljen pristup u cjelosti uz ograničenje pristupa traženim informacijama zbog zaštite ličnih podataka odnosno 12 Rješenja kojima se zahtjev djelimično usvaja uz ograničenje pristupa traženim informacijama zbog zaštite ličnih podataka. Donijeto ukupno 57 Rješenja kojim su odbijeni zahtjevi kao neosnovani ili zbog zloupotrebe prava na pristup informacijama; 49 Obavještenja o pristupu javno objavljenoj informaciji u smislu člana 26 stav 2 Zakona o slobodnom pristupu informacijama i Obavještenja o upućivanju zahtjeva nadležnom organu u smislu člana 20 stav 4 Zakona o slobodnom pristupu informacijama dok je 5 zahtjeva u postupku odlučivanja. Protiv Rješenja kojim su zahtjevi odbijeni, izjavljeno je 43 žalbe Agenciji za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama od kojih su 6 žalbi odbijene od strane drugostepenog organa dok su preostalih 36 žalbi u radu kod Agencije.

Broj donijetih **Rješenja po zahtjevima za slobodan pristup informacijama u prvostepenom upravnom postupku**, prikazan je u sljedećoj tabeli:

Organizaciona jedinica	/
Ukupan broj predmeta	111
Dozvoljen pristup u cjelosti	37
Odbijen zahtjev zbog neposjedovanja informacije ili drugih razloga propisanih članom 29 zakona	57
Obavještenje o javno objavljenoj informaciji	30
Odbačen zahtjev zaključkom	/
Upućeno na nadležnost drugom organu	19
Djelimično dozvoljen pristup	12
Neriješeni predmeti	5
Stornirani zahtjevi	/

6.14. SLUŽBA ZA FINANSIJE, RAČUNOVODSTVO I JAVNE NABAVKE

U skladu sa **Zakonom o javnim nabavkama** ("Službeni list CG", br. 42/11, 57/14, 28/15, 42/17 i 74/19) i **Pravilnikom o načinu sprovođenja jednostavnih nabavki** ("Službeni list CG", br. 16/23, 20/23, 36/23, 114/23, 49/24, 114/24) na portalu **CEJN** je tokom 2024. godine na nivou Ministarstva sprovedeno **18 postupaka** i to:

- **Otvoreni postupak javne nabavke (4 postupka);**
- **Jednostavne nabavke (14 postupaka).**

Pored postupaka koji su se objavljivali na CEJN-u imamo i **15 zaključenih ugovora vrijednosti do 8.000,00 eura**.

Služba za finansije, računovodstvo i javne nabavke u toku 2024. godine radila je na praćenju i izvršenju **Budžeta**, kao i praćenju i izvršenju **Agrobudžeta** po mjerama. Redovno su podnošeni kvartalni, polugodišnji izvještaji Ministarstvu finansija, kao i Završni račun za 2023. godinu.

Takođe, ova služba je mjesečno dostavljala izvještaje o plaćenim porezima i doprinosima za zaposlene (**IOPPD**) prema Poreskoj upravi, mjesečne izvještaje prema Statistici za zaposlene, svaki mjesec vrši Centralizovani obračun zarada, a obavljani su i drugi poslovi po naređenju starješine.

Također, u kontinuitetu se ostvarivala saradnja i sa drugim institucijama: bankama, Državnom revizorskom institucijom, opštinama itd.

Tabela: Pregled planiranih i isplaćenih sredstava iz 2024. godine:

Pozicija		Planirano	Izvršeno
411-1	Neto zarade	2,514,605.08	2,424,269.92
411-2	Porez na zarade	159,138.13	129,429.30
411-3	Doprinosi na teret zaposlenog	527,861.50	423,222.56
411-4	Doprinosi na teret poslodavca	247,737.23	168,755.20
411-5	Opštinski prirez	24,454.10	19,259.72
412-2	Naknada za stanovanje i odvojen život	9,641.00	0.00
412-4	Jubilarnе nagrade	2,761.00	2,302.02
412-5	Otpremnine	7,330.00	3,066.08
412-7	Ostale naknade	90,133.60	76,104.58
413-1	Administrativni materijal	41,696.81	24,500.22
413-3	Materijal za posebne namjene	9,019.00	6,075.03
413-4	Rashodi za energiju	3,706.00	1,598.43
413-5	Rashodi za gorivo	112,843.45	69,403.77
414-1	Službena putovanja	85,244.69	85,221.01
414-2	Reprezentacija	14,087.26	6,242.50
414-3	Komunikacione usluge	91,525.22	72,377.25
414-4	Bankarske usluge I negativne kursne razlike	15,196.10	5,284.16
414-6	Advokatske, notarske I pravne usluge	7,035.70	97.44
414-7	Konsultantske usluge, projekti I studije	675,155.87	539,315.14
414-7	Kredit i donacije	15,995.21	7,429,759.72
414-8	Usluge stručnog usavršavanja	17,343.93	8,428.30
414-9	Ostale usluge	32,660.06	17,038.83
415-3	Tekuće održavanje opreme	136,816.50	69,607.60
416-1	Kamate rezidentima		
417-1	Zakup objekata	22,298.00	22,297.98
418-1	Subvencije za proizvodnju i pružanje usluga	34,021,661.97	32,199,220.47
418-1	IPA	3,934,802.99	11,703,687.63
419-1	Izdaci za ugovor o djelu	570,838.33	552,237.63
419-2	Izdaci po osnovu troškova sudskih postupaka	50,000.00	8,096.60
419-3	Izrada i održavanje softvera	279,728.70	200,351.03
419-4	Osiguranje	12,100.00	11,700.81
419-5	Kontribucije za članstvo u domaćim i međunarodnim organizacijama	248,180.00	236,931.90
419-6	Komunalne naknade	2,700.00	1,179.78
419-9	Ostalo	1.00	0.00
431-4	Transferi nevladinim organizacijama	2.00	0.00
431-6	Jednokratne socijalne pomoći	14,050.00	9,720.00
431-8	Ostali transferi pojedincima	13,399,950.00	13,238,053.10
431-9	Ostali transferi institucijama	120,001.00	120,000.00
441-2	Izdaci za lokalnu infrastrukturu	4,953,000.00	4,817,185.47
441-5	Izdaci za opremu	78,190.95	42,500.66

461-2	Otplata HOV i kredita nerezidentima	30,000.00	26,918.64
463-0	Otplata obaveza iz prethod.perioda	151,193.28	61,093.53
UKUPNO		62,730,685.66	74,832,534.01

7. IZVJEŠTAJI ORGANA U NADLEŽNOSTI MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I VODOPRIVREDE

7.1. UPRAVA ZA BEZBJEDNOST HRANE, VETERINU I FITOSANITARNE POSLOVE

DJELOKRUG RADA UPRAVE ZA BEZBJEDNOST HRANE, VETERINU I FITOSANITARNE POSLOVE

U skladu sa odredbama člana 74 Zakona o državnoj upravi ("Sl. list CG", br. 78/2018, 70/2021 i 52/2022) i člana 51 stav 2 Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave ("Sl. list CG, br. 98/23, 102/23, 113/23), pripremljen je Izvještaj o radu Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove za 2023. godinu. Izvještaj sadrži pregled najznačajnijih aktivnosti Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove koji je sačinjen na osnovu podataka o radu organizacionih jedinica Uprave, uz kratak osvrt na kadrovske resurse i raspolaganje sredstvima opredijeljenim Zakonu o budžetu Crne Gore za 2023. godinu.

Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove vrši poslove koji se odnose na: bezbjednost hrane i hrane za životinje u svim fazama proizvodnje, prerade i distribucije; utvrđivanje ispunjenosti uslova i izdavanja odobrenja za obavljanje djelatnosti u objektima za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane i hrane za životinje; registraciju objekata za hranu i hranu za životinje; uspostavljanje i vođenje Centralnog registra odobrenih i registrovanih objekata za obavljanje djelatnosti u poslovanju hranom i hranom za životinje; pripremu i sprovođenje višegodišnjih planova službenih kontrola hrane i hrane za životinje, u skladu sa zakonom kojim se uređuje bezbjednost hrane; pripremu godišnjih izvještaja o sprovođenju višegodišnjih planova službenih kontrola; pripremu stručne osnove za donošenje propisa za izvršavanje zakona kojim se uređuje bezbjednost hrane; programe monitoringa, u skladu sa zakonom kojim se uređuje bezbjednost hrane; planove za upravljanje kriznim situacijama u oblasti bezbjednosti hrane i hrane za životinje; saradnju sa Evropskom komisijom; službene kontrole koje se odnose na monitoring, verifikaciju (provjeru ispunjenosti) uslova propisanih zakonom, reviziju i po potrebi uzorkovanje, radi laboratorijskog ispitivanja i druge stručne i upravne poslove u oblasti bezbjednosti hrane i hrane za životinje; obezbjeđivanje stalne i preventivne zdravstvene zaštite životinja na epizootičkom području Crne Gore, praćenje, sprečavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje zaraznih bolesti životinja; obavljanje veterinarske djelatnosti i utvrđivanje ispunjenosti uslova za obavljanje veterinarske djelatnosti, promet životinja i promet na veliko veterinarskih lijekova; ustupanje na izvršavanje javnih poslova iz Programa obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja i drugih programa za kontrolu bolesti životinja, zoonoza, upotrebe lijekova, rezidua i drugo; identifikaciju i registraciju životinja; nus proizvode životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi; zaštitu dobrobiti životinja; pripremu stručnih osnova za: strategiju zdravstvene zaštite životinja, program obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja, posebne programe, planove za upravljanje kriznim situacijama i propise iz oblasti veterinarstva, višegodišnje i godišnje planove službenih kontrola u oblasti zdravlja, identifikacije i registracije, zaštite dobrobiti životinja i prometa i upotrebe veterinarskih lijekova i njihovo sprovođenje i druge stručne i upravne poslove u oblasti

veterine, identifikacije i registracije životinja i zaštite dobrobiti životinja; zdravstvenu zaštitu bilja u dijelu praćenja pojave i širenja štetnih organizama; organizacije, sprovođenja, predlaganja mjera za štetne organizme, bilje, biljne proizvode i druge objekte pod nadzorom i preduzimanja fitosanitarnih mjera za sprečavanje unošenja i širenja, suzbijanje i eradikaciju štetnih organizama; stalni nadzor; procjenu rizika; donošenje i sprovođenje programa preventivnih mjera; fitosanitarne preglede; utvrđivanje ispunjenosti propisanih fitosanitarnih uslova; ustupanje na izvršavanje javnih poslova iz Programa fitosanitarnih mjera i drugih programa, praćenje vršenja javnih poslova i poslova ovlaštenih lica; sredstva za ishranu bilja; sredstva za zaštitu bilja; sjemenski i sadni materijal; zaštitu biljnih sorti; biljne genetičke resurse u poljoprivredi; genetski modificovane organizme; pripremu stručnih osnova za: strategiju zdravstvene zaštite bilja, program obaveznih mjera zdravstvene zaštite bilja, posebne programe, planove za upravljanje kriznim situacijama i propise iz oblasti fitosanitarnih poslova, višegodišnje i godišnje planove službenih kontrola i druge stručne i upravne poslove u oblasti zdravlja bilja, sjemenskog i sadnog materijala, zaštite biljnih sorti, biljnih genetičkih resursa u poljoprivredi i genetski modificovanih organizama; sprovođenje međunarodnih ugovora i razmjenu informacija; učešće i saradnju sa nadležnim institucijama Evropske unije, međunarodnim organizacijama i službama drugih zemalja, privrednim subjektima i fizičkim licima, nevladinim organizacijama i drugim institucijama; uspostavljanje informacionih sistema, prikupljanje, obradu i čuvanje podataka; pripremanje izvještaja, analiza, informacija i drugih materijala u skladu sa propisima i međunarodnim ugovorima; izdavanje stručnih uputstava, priručnika i drugo; vođenje propisanih registara i evidencija u skladu sa zakonom; planiranje finansiranja i izradu planskih dokumenata; davanje stručnih mišljenja; sprovođenje inspeksijskog nadzora i službenih kontrola u okviru nadležnosti i ovlaštenja utvrđenih propisima u oblasti bezbjednosti hrane i hrane za životinje, veterine i fitosanitarnih poslova i zaštite bilja, zakonom kojim je uređen inspeksijski nadzor i drugim zakonima; kao i druge poslove koji su joj određeni u nadležnost.

U Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove sistematizovana su službenička i namještenička radna mjesta za 126 izvršilaca, uključujući i direktora.

STANJE U UPRAVNIM OBLASTIMA I IZVJEŠTAJ O RADU ORGANIZACIONIH JEDINICA

Izveštaj o postupanju u upravnim stvarima za 2024. godinu, izrađen je u skladu sa Pravilnikom o sadržaju godišnjeg izvještaja o postupanju u upravnim stvarima i bližem sadržaju i načinu vođenja evidencije o postupanju u upravnim stvarima („Službeni list CG“, broj 59/23), koji sadrži statističke podatke o upravnim stvarima, koje vodi ova Uprava.

U Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove u periodu od 01.01.2024. godine do 31.12.2024. godine primljeno je 79.798 zahtjeva za rješavanje prvostepenih upravnih predmeta koji su dostavljeni na rješavanje sektorima i službi i po svim zahtjevima je riješeno u zakonskom roku i to:

- Sektor za bezbjednost hrane: 28.972 zahtjeva;
- Sektor za veterinu: 25.910 zahtjeva;
- Sektor za fitosanitarne poslove: 24.901 zahtjeva;
- Služba za opšte poslove i ljudske resurse: 15 zahtjeva;

U sektoru za bezbjednost hrane, odsjecima za hranu životinjskog, neživotinjskog porijekla i hranu za životinje u periodu od 01.01.2024. godine do 31.12.202. godine po primljenim zahtjevima je riješeno u zakonskom roku:

Pravni osnov za postupanje u predmetima koji su u Tabeli prikazani pod rednim brojem 1 - Odsjek za bezbjednost hrane životinjskog porijekla, nalazi se u Zakonu o bezbjednosti hrane („Sl. list CG“, br. 57/15), Pravilniku o načinu upisa i vođenju Centralnog registra registrovanih odnosno odobrenih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane ("Sl. list CG", br. 39/17) Pravilniku o načinu upisa i vođenju Centralnog registra registrovanih odnosno odobrenih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane za životinje ("Sl. list CG", br. 115/22), Zakonu o upravnom postupku ("Sl. list CG", br. [56/2014](#), [20/2015](#), [40/2016](#) i [37/2017](#)),

U Odsjeku za bezbjednost hrane životinjskog porijekla riješeno je prema 1607 zahtjeva i donijeto:

- **6 rješenja za odobravanje djelatnosti** proizvodnje, prerade i distribucije hrane životinjskog porijekla;
- **100 rješenja o upisu u registar** primarnih proizvođača hrane na poljoprivrednim gazdinstvima koji vrše preradu primarnih proizvoda životinjskog porijekla isključivo od sopstvenih sirovina (prerada mlijeka na gazdinstvu);
- **826 rješenja o izmjeni i dopuni rješenja** o upisu u registar primarnih proizvođača hrane na poljoprivrednim gazdinstvima koji vrše preradu primarnih proizvoda životinjskog porijekla isključivo od sopstvenih sirovina (prerada mlijeka na gazdinstvu);
- **675-o upisu u registar registrovanih objekata hrane životinjskog porijekla na nivou primarne proizvodnje** (med, školjke, riba, jaja);

Pravni osnov za postupanje u predmetima koji su u Tabeli prikazani pod rednim brojem 2 - **Odsjek za bezbjednost hrane neživotinjskog porijekla**, nalazi se u Zakonu o bezbjednosti hrane („Sl. list CG“, br. 57/15), Pravilniku o načinu upisa i vođenju Centralnog registra registrovanih odnosno odobrenih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane ("Sl. list CG", br. 39/17), Pravilniku o načinu upisa i vođenju Centralnog registra registrovanih odnosno odobrenih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane za životinje ("Sl. list CG", br. 111/22) i Zakonu o upravnom postupku ("Sl. list CG", br. [56/2014](#), [20/2015](#), [40/2016](#) i [37/2017](#)),

U Odsjeku za bezbjednost hrane neživotinjskog porijekla riješeno je prema 1833 zahtjeva i donijeto:

- **35 rješenja za odobravanje djelatnosti** proizvodnje, prerade i distribucije hrane neživotinjskog porijekla;
- **1305 rješenja o upisu** u registar registrovanih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane neživotinjskog porijekla (ugostiteljski objekti; objekti za prodaju na malo i veliko hrane, objekti javne ishrane);
- **130 rješenja o izmjeni i dopuni rješenja** o upisu u registar registrovanih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane neživotinjskog porijekla (ugostiteljski objekti; objekti za prodaju na malo i veliko hrane, objekti javne ishrane);
- **338 rješenja o upisu u registar primarnih** proizvođača hrane biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje;
- **25 rješenja o upisu u registar primarnih** proizvođača hrane na poljoprivrednim gazdinstvima koji vrše preradu primarnih proizvoda biljnog porijekla isključivo od sopstvenih sirovina;

Pravni osnov za postupanje u predmetima koji su u Tabeli prikazani pod rednim brojem 3 - **Odsjek za bezbjednost hrane za životinje i nus proizvode životinjskog porijekla**, nalazi se u Zakonu o bezbjednosti hrane („Sl. list CG“, br. 57/15), Uredbu o informisanju potrošača o hrani ("Sl. list CG", br. 22/2018), Uredba o higijeni hrane ("Službenom listu CG", br. [13/2016](#), [80/2016](#), [80/2018](#), [42/2021](#) i [8/2023](#)), Zakonu o upravnom postupku ("Sl. list CG", br. [56/2014](#), [20/2015](#), [40/2016](#) i [37/2017](#)),

U Odsjeku za bezbjednost hrane za životinje i nusproizvode životinjskog porijekla donijeto je ukupno 16 rješenja i to:

- **5 rješenje o upisu** u registar registrovanih objekata za nusproizvode životinjskog porijekla;
- **1 rješenje o upisu u registar odobrenih** objekata za nusproizvode životinjskog porijekla;
- **7 rješenja o upisu u registar registrovanih** objekata za uvoz, skladištenje i veleprodaju hrane za životinje.
- **3 rješenja o izmjeni rješenja** registrovanih objekata za uvoz, skladištenje i veleprodaju hrane za životinje.

ODSJER ZA INSPEKCIJU HRANE

Pravni osnov za postupanje u predmetima koji su u Tabeli prikazani pod rednim brojem 4- **Odsjek za inspekciju hrane i hrane za životinje**, nalazi se u Zakonu o inspekcijskom nadzoru („Sl. list CG“, [76/2009](#), [57/2011](#), [18/2014](#), [11/2015](#), [52/2016](#) i 84/2024.), Zakonu o bezbjednosti hrane („Sl. list CG“, br. 57/15), Uredbi o informisanju potrošača o hrani ("Sl. list CG", br. 22/2018), Uredbi o aditivima koji se mogu koristiti u hrani ("Sl. list CG", br. [19/2016](#), [80/2016](#), [39/2018](#), [62/2019](#) i [133/2022](#)), Uredbi o higijeni hrane ("Sl. listu CG", br. [13/2016](#), [80/2016](#), [80/2018](#), [42/2021](#) i [8/2023](#)), Zakonu o upravnom postupku ("Sl. list CG", br. [56/2014](#), [20/2015](#), [40/2016](#) i [37/2017](#)).

U Odsjeku za inspekciju hrane i hrane za životinje u periodu od 01.01.2024. godine do 31.12.2024. godine prvostepeni upravni predmeti, iz djelokruga poslova inspekcijskog nadzora, rješavani su po osnovu **25.516** podnijetih zahtjevu uvoznika za vršenje pregleda pošiljki hrane i predmeta i materijala i predmeta koji dolaze u kontakt s hranom.

Inspektori za hranu su donijeli 25.516 rješenja:

- **25.484 rješenja o odobravanju uvoza** i stavljanju na tržište pošiljki hrane životinjskog porijekla i predmeta i materijala koji dolaze u kontakt s hranom iz uvoza-
- **32 rješenje o zabrani uvoza** i stavljanja na tržište nebezbednih pošiljki hrane neživotinjskog porijekla i predmeta i materijala koji dolaze u kontakt s hranom.

Izrečeno je 295 prekršajnih naloga u iznosu od 108.360€;

Podnijeta su 2 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka.

Uložena je jedna žalba inspektora za hranu Vijeću za prekršaje.

Za izvršene preglede pošiljki iz uvoza hrane i predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom naplaćene su naknade u iznosu od 942.919,47€.

SEKTOR ZA VETERINU

U Sektoru za veterinu u periodu od 01.01.2024. godine do 31.12.2024. godine primljeno je ukupno **25.730** zahtjeva za rješavanje prvostepenih upravnih predmeta i po svim zahtjevima je riješeno u zakonskom roku.

Pravni osnov za postupanje u predmetima koji su u Tabeli prikazani pod rednim brojem 5 **Odsjek za zdravlje, zaštitu dobrobiti životinja i identifikaciju i registraciju**, nalazi se u Zakonu o veterinarstvu („Sl. list CG“, br. 30/2012, 48/2015, 52/2016 i 43/2018) Zakonu o identifikaciji i registraciji životinja ("Sl. list RCG", br. [48/2007](#) i u "Sl. list CG", br. [73/2010](#), [40/2011](#) i [48/2015](#)), Zakonu o zaštiti dobrobiti ("Sl. list CG", br. [14/2008](#), [40/2011](#), i [47/2015](#), i Zakonom o upravnom postupku ("Sl. list CG", br. [56/2014](#), [20/2015](#), [40/2016](#) i [37/2017](#)), **Odsjek za zdravlje, zaštitu**

dobrobiti životinja i identifikaciju i registraciju – ukupno 6.180 zahtjeva, od čega je izdato (rješeno) 6.076:

- ✓ 733 rješenja o utvrđivanju ispunjenosti veterinarsko sanitarnih uslova za objekte iz oblasti zaštite dobrobiti životinja, registracije držaoca životinja (pčele, konji, živina):
 - odobreni objekti – 4 rješenja o ispunjenosti veterinarsko sanitarnih uslova za objekte iz oblasti zaštite dobrobiti životinja;
 - registrovani objekti:
 - Rješenje o upisu u registar držaoca životinja (pčelinje zajednice) – 605 rješenja;
 - Rješenje o upisu u registar držaoca životinja (koke nosije do 350 komada) – 13 rješenja;
 - Rješenje o upisu u registar koka nosilja sa jedinstvenim registarskim brojem gazdinstva (više od 350 komada koka nosilja) – 5 rješenja;
 - Rješenje o upisu u registar držaoca životinja (tovni pilići/čurići) – 4 rješenja;
 - Rješenje o upisu u registar držaoca životinja (japanske prepelice) – 2 rješenja;
 - Rješenje o upisu u registar držaoca životinja (kopitari) – 100 rješenja;
- ✓ 4.622 rješeni zahtjevi za izdavanje duplikata ušnih markica, duplikata pasoša, promjenu starosti i pola životinja i drugi zahtjevi u oblasti identifikacije i registracije životinja;
- ✓ 540 rješeni zahtjevi za prenos vlasništva na gazdinstvu;
- ✓ 40 rješenja za naknadu štete držaocima životinja zbog suzbijanja zaraznih bolesti životinja;
- ✓ 141 rješenje o uslovima za karantin za uvezene životinje.

U izvještajnom periodu je zaprimljeno 104 zahtjeva koji nijesu riješeni u 2024. godini.

Pravni osnov za postupanje u predmetima koji su u Tabeli prikazani pod rednim brojem 6 - **Odsjek za veterinarsku djelatnost, veterinarske lijekove, antimikrobnu rezistenciju i monitoring rezidua**, nalazi se u Zakonu o veterinarstvu („Sl. list CG“, br. 30/2012, 48/2015, 52/2016 i 43/2018), Zakonu o lijekovima („Sl. list CG“, br.84/2024), Zakonu o upravnom postupku („Sl. list CG“, br. 56/2014, 20/2015, 40/2016 i 37/2017),

Odsjek za veterinarsku djelatnost, veterinarske lijekove, antimikrobnu rezistenciju i monitoring rezidua 5 primljenih zahtjeva:

- ✓ 5 rješenja o ispunjenosti uslova i upis u registar veterinarskih organizacija (ambulantni i službi).

Pravni osnov za postupanje u predmetima koji su u Tabeli prikazani pod rednim brojem 7 **Odsjek za međunarodni promet**, nalazi se u Zakonu o bezbjednosti hrane („Sl. list CG“, br. 57/15), Zakonu o veterinarstvu („Sl. list CG“, br. 30/2012, 48/2015, 52/2016 i 43/2018), Zakonu o upravnom postupku („Sl. list CG“, br. [56/2014](#), [20/2015](#), [40/2016](#) i [37/2017](#)),

Odsjek za međunarodni promet 3516 primljenih zahtjeva:

- ✓ 3460 rješenja za utvrđivanje ispunjenosti prethodnih veterinarsko zdravstvenih uslova za uvoz životinja, proizvoda životinjskog porijekla, hrane za životinje, nus proizvoda i pratećih predmeta.

U izvještajnom periodu je zaprimljeno 56 zahtjeva koji obustavljeni u 2024. godini.

Pravni osnov za postupanje u predmetima koji su u Tabeli prikazani pod rednim brojem 8_ **Odsjek za veterinarsku inspekciju**, nalazi se u Zakonu o inspekcijskom nadzoru („Sl. list CG“, [76/2009](#), [57/2011](#), [18/2014](#), [11/2015](#), [52/2016](#) i 84/2024.), Zakonu o veterinarstvu („Sl. list CG“, br. 30/2012, 48/2015, 52/2016 i 43/2018), Zakonu o identifikaciji i registraciji životinja ("Sl. list RCG", br. [48/2007](#) i u "Sl. list CG", br. [73/2010](#), [40/2011](#) i [48/2015](#)), Zakonu o zaštiti dobrobiti ("Sl. list CG", br. [14/2008](#), [40/2011](#), i [47/2015](#)), Zakonu o bezbjednosti hrane („Sl. List CG“, br. 57/15), Zakonu o upravnom postupku ("Sl. list CG", br. [56/2014](#), [20/2015](#), [40/2016](#) i [37/2017](#)).

Odsjek za veterinarsku inspekciju – ukupno 16.209

- 23 rješenja o opservaciji pasa i mačaka radi isključivanja sumnje na bjesnilo;
- 84 rješenja sa mjerama za subijanje i iskorijenjivanje zaraznih bolesti životinja i zoonoza;
- 29 rješenja o otklanjanju nepavilnosti na registrovanim gazdinstvima kod drzaoca životinja;
- 10 ukaza držaocima životinja o otklanjanju nepravilnosti;
- 5 prekršajnih naloga;
- 11.846 rješenja o stavljanju u slobodan promet živih životinja, proizvoda životinjskog porijekla, nusproizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje životinjskog porijekla;
- 1 rješenje o uništenju pošiljke (proizvodi ribarstva);
- 4 rješenja o zabrani uvoza pošiljki;
- 4.207 rješenja pošiljki živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla nusproizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje životinjskog porijekla u tranzitu preko teritorije Crne Gore.

SEKTOR ZA FITOSANITARNE POSLOVE:

U sektoru za fitosanitarne poslove u periodu od 01.01.2024. godine do 31.12.2024. godine primljeno je ukupno **24.901** zahtjeva za rješavanje prvostepenih upravnih predmeta i po svim zahtjevima je riješeno u zakonskom roku i to:

1. Pravni osnov za postupanje u predmetima koji su u Tabeli prikazani pod rednim brojem 9 **Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja**, nalazi se u Zakonu o zdravstvenoj zaštiti bilja ("Sl. listu RCG", br. [28/2006](#) i "Sl. list CG", br. [28/2011](#) i [48/2015](#)) i Zakonu o upravnom postupku ("Sl. list CG", br. [56/2014](#), [20/2015](#), [40/2016](#) i [37/2017](#)).

Riješeno je po svim zaprimljenim zahtjevima i donijeto je ukupno **98** rješenja.

2. Pravni osnov za postupanje u predmetima koji su u **Tabeli prikazani pod rednim brojem 10 - Odsjek za promet i sertifikaciju sjemena i sadnog materijala, GMO, zaštitu biljnih sorti i biljne genetičke resurse** nalazi se u Zakonu o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja ("Sl. list RCG", br. 28/2006 i "Sl. list CG", br. 61/2011, 73/2010 , 40/2011 i 48/2015), Zakonu o sadnom materijalu 28/2006, 61/2011, 73/2010 , 40/2011 i 48/2015) Zakonu o genetički modificovanim organizmima ("Sl. list CG", br. 22/2008,40/2011-1), Zakonu o zaštiti biljnih sorti ("Sl. list RCG", br. 48/2007 i "Sl. list CG", br. 48/2008. 40/2011-1) i Zakonu o upravnom postupku ("Sl. list CG", br. 56/2014, 20/2015, 40/2016 i 37/2017).

Riješeno je po svim zaprimljenim zahtjevima i donijeto je ukupno **554** rješenja.

3. Pravni osnov za postupanje u predmetima koji su u Tabeli prikazani pod rednim brojem 11 - **Odsjek za promet i registraciju sredstva za zaštitu i ishranu bilja koji je naveden**, nalazi se u Zakonu o sredstvima za zaštitu ("Sl. list CG", br. [51/2008](#), [40/2011](#) i [18/2014](#)), Zakonu o sredstvima za ishranu bilja (Sl. list RCG", br. [48/2007](#) i "Sl. list CG",

br. [76/2008](#), [40/2011](#), [30/2017](#) i [43/2018](#)), Zakonu o sprječavanju zloupotrebe droga ("Sl. list CG", br. 28/2011 i 35/2013), Zakonu o bezbjednosti hrane ("Sl. list CG", br. 57/2015) i Zakonu o upravnom postupku ("Sl. list CG", br. [56/2014](#), [20/2015](#), [40/2016](#) i [37/2017](#)).

Riješeno je po svim zaprimljenim zahtjevima i donijeto je ukupno **684** rješenja.

4. Pravni osnov za postupanje u predmetima koji su u Tabeli prikazani pod rednim brojem 12 **Odsjek za fitosanitarnu inspekciju**, nalazi se u Zakonu o inspekcijskom nadzoru („Sl. list CG“, [76/2009](#), [57/2011](#), [18/2014](#), [11/2015](#), [52/2016](#) i [84/2024](#).), Zakonu o bezbjednosti hrane („Sl. list CG“, br. 57/15), Zakonu o zdravstvenoj zaštiti bilja ("Sl. listu RCG", br. [28/2006](#) i "Sl. list CG", br. [28/2011](#) i [48/2015](#)), Zakonu o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja ("Sl. list RCG", br. [28/2006](#) i "Sl. list CG", br. [61/2011](#), [73/2010](#), [40/2011](#) i [48/2015](#)), Zakonu o sadnom materijalu [28/2006](#), [61/2011](#), [73/2010](#), [40/2011](#) i [48/2015](#)), Zakonu o sredstvima za zaštitu bilja ("Sl. list CG", br. [51/2008](#), [40/2011](#) i [18/2014](#)), Zakonu o sredstvima za ishranu bilja (Sl. list RCG", br. [48/2007](#) i "Sl. list CG", br. [76/2008](#), [40/2011](#), [30/2017](#) i [43/2018](#)), Zakonu o sprječavanju zloupotrebe droga ("Sl. list CG", br. 28/2011 i 35/2013), Zakonu o genetički modificiranim organizmima ("Sl. list CG", br. 22/2008, 40/2011-1), Zakonu o zaštiti biljnih sorti ("Sl. list RCG", br. 48/2007 i "Sl. list CG", br. 48/2008. 40/2011-1), Zakonu o poljoprivredi i ruralnom razvoju ("Sl. list CG", br. 56/2009, 18/2011, 40/2011, 34/2014, 1/2015, 30/2017 i 51/2017 i 59/2021), Zakonu o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda ("Sl. list CG", br. 51/2017), Zakonu o biocidnim proizvodima ("Sl. list CG", br. 54/2016) i Zakonu o upravnom postupku ("Sl. list CG", br. [56/2014](#), [20/2015](#), [40/2016](#) i [37/2017](#)).

Riješeno je po svim zaprimljenim zahtjevima i donijeto je ukupno 23.565 rješenja i to:

Unutrašnja kontrola:

Tokom 2024. godine, u **unutrašnjoj kontroli**, fitosanitarna inspekcija je preduzela **1.437** upravnih mjera i radnji ii to:

- 1.376 rješenja u redovnoj kontroli
- 19 rješenja po inicijativi;
- 42 kontrolnih rješenja.

Dodatno izdato je:

- 33 rješenja o otklanjanju nepravilnosti;
- 12 rješenje o stavljanju robe van prometa;
- 13 rješenja o zabrani prometa;
- 18 prekršajnih naloga;
- 15 rješenja o oduzimanju i uništenju.

Ukupno je uzeto 670 uzoraka.

Broj inspekcijskih pregleda na osnovu:

- zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja: 716 pregleda;
- zakona o sadnom materijalu: 147 pregleda;
- zakona o sjemenskom materijalu: 157 pregleda;
- zakona o sredstvima za ishranu bilja: 100 pregleda;
- zakona o sredstvima za zaštitu bilja: 238;
- zakona o bezbjednosti hrane: 79.

Spoljnotrgovinska kontrola/uvoz/izvoz:

Fitosanitarni inspektori su vršili kontrolu uvoza hrane biljnog porijekla (voće, povrće, žitarice i ostala hrana biljnog porijekla koja je podvrgnuta jednostavnom procesu prerade mljevenjem, sušenjem i sl.), hrane neživotinjskog porijekla koja podliježe pojačanim službenim kontrolama

na mjestima unošenja i hrane za životinje biljnog porijekla, sjemeni i sadnog materijala, sredstava za zaštitu i ishranu bilja, kao i bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom sa aspekta zdravstvene zaštite.

U 2024. godini fitosanitarna inspekcija je postupila po **22.128** zahtjeva za pregled pošiljki po robama iz nadležnosti i nakon izvršenih pregleda i utvrđenog stepena usaglašenosti sa propisanim zahtjevima donijeli:

- 15.269 rješenja o uvozu;
- 820 rješenja o provozi pošiljki;
- 123 rješenja o zabrani uvoza;
- 39 rješenja o uništenju pošiljki;
- 128 ovjere tranzitnih deklaracija;
- 4.297 izvoznih fitosanitarnih sertifikata (uvjerenja o zdravstvenom stanju);
- 1452 reexportnih fitosanitarnih sertifikata (uvjerenja o zdravstvenom stanju).

U izvještajnom periodu naplaćeno je 780.701,14 € propisanih naknada za uvoz.

Od ukupno 22.128 pregledanih pošiljki iz uvoza, za laboratorijska ispitivanja propisanih zahtjeva, uzeto je 4.529 uzoraka.

Nakon izvršenih pregleda i utvrđenog stepena usaglašenosti sa propisanim zahtjevima fitosanitarni inspektori su donijeli 120 rješenja o zabrani uvoza i 39 rješenja o uništenju nebezbednih pošiljki.

Pravni osnov za postupanje u predmetima koji su u Tabeli prikazani pod rednim brojem 13 **Slobodan pristup informacijama, nalazi se u Zakonu o slobodnom pristupu informacija ("Sl. list CG", br. [44/2012](#) i [30/2017](#)).**

Ukupno primljenih zahtjeva za Slobodan pristup informacijama je 15, i svi su riješeni u zakonskom roku. Od ukupnog broja zahtjeva 12 pristiglo je elektronskim putem na mejl adresu organa dok su 3 stigla poštom. U skladu sa naprijed navedenim zakonom, sve informacije su objavljene na sajt Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, dok su svi potrebni podaci o podnijetim zahtjevima o slobodnom pristupu informacijama i načinu njihovog rješavanja dostavljeni i nadležnoj Agenciji u zakonom predviđenoj formi.

Prilikom odlučivanja u upravnoj stvari, obezbijedena je primjena osnovnih načela upravnog postupka. Takođe, vodi se računa o ranijim odlukama koje su donijete u bitno istovjetnim upravnim stvarima, sa istim ili sličnim činjenicama i dokazima u skladu sa načelom zakonitosti i opravdanih očekivanja stranaka.

Radno vrijeme je prilagodjeno strankama i iste su informisane o ostvarivanju svih prava kod ovog organa kroz različite izvore informisanja(na internet stranici i na arhivi). Takođe, svi potrebni obrasci iz nadležnosti ovog organa su izrađeni i dostupni strankama (fizički na arhivi, na internet stranici) , u cilju olakšanja pokretanja postupka.

bezbjednosti hrane neživotinjskog porijekla, materijala koji dolaze u kontakt sa hranom, aditiva, aroma, enzima, dodataka ishrani i hrane za posebne prehrambene potrebe; registraciju i odobravanje novih objekata i praćenje, sprovođenje aktivnosti na unaprjeđenju kategorisanih objekata u kojima se obavlja djelatnost poslovanja hranom neživotinjskog porijekla i registraciji i odobravanju novih objekata za proizvodnju i promet hrane neživotinjskog porijekla. Od 1. juna 2017. godine djelokrug rada sektora se proširio preuzimanjem nadležnosti za sprovođenje inspekcijskog nadzora u oblasti bezbjednosti hrane i hrane za životinje.

Stručni i upravni poslovi odnose se na: bezbjednost hrane životinjskog porijekla, hrane za životinje i nus proizvoda životinjskog porijekla, hrane neživotinjskog porijekla, pripremanje stručnih osnova, sprovođenje, usklađivanje i praćenje propisa iz ovih oblasti; izdavanje stručnih uputstava, priručnika, instrukcija; utvrđivanje i praćenje ispunjenosti uslova za vršenje povjerenih poslova; uspostavljanje i vođenje Centralnog registra odobrenih i registrovanih objekata za hranu i hranu za životinje i nus proizvode životinjskog porijekla; učešće u radu međunarodnih institucija iz ovih oblasti; planiranje finansiranja, izradu planskih dokumenata, strategija, izvještaja, analiza, informacija i drugih materijala, izdavanje stručnih mišljenja i izvršavanje drugih poslova koji su određeni u nadležnost drugim zakonima (o zaštiti potrošača, poljoprivredi, biocidima, veterinarstvu, GMO, zaštiti životne sredine).

Službene kontrole/inspekcijski nadzor obuhvataju: nadzor nad primjenom zakona i podzakonskih akata iz oblasti bezbjednosti hrane i hrane za životinje i nus proizvoda životinjskog porijekla od strane subjekata u poslovanju hranom i hranom za životinje i nus proizvoda životinjskog porijekla; preduzimanje i izvršavanje upravnih mjera i radnji pri utvrđivanju neusaglašenosti sa propisanim zahtjevima, podnošenje prekršajnih naloga, zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka i/ili krivičnih prijava i izvještavanje o sprovođenju službenih kontrola hrane i hrane za životinje i nus proizvoda životinjskog porijekla po utvrđenim planovima službene kontrole i programima monitoringa i obavješćavanje Evropske Komisije iz oblasti utvrđenih Zakonom.

Pored navedenih poslova, sektor za bezbjednost hrane učestvuje u realizaciji IPARD programa i određen je za tehničko tijelo za davanje mišljenja po zahtjevima korisnika za investicije u sektoru prerade hrane (Mjera 3 i mjera 7 – podmjera 7.2).

U skladu sa obavezom definisanom Memorandumom o saradnji, zaključenom između Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede – Direktorata za plaćanje definisano je da Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove na osnovu zahtjeva Direktorata za plaćanje izdaje sledeća mišljenja:

Mjera 3:

1. Mišljenje o usklađenosti projektne dokumentacije planirane investicije sa vrstom djelatnosti koja se obavlja (tipom proizvodnje) sa EU propisima iz oblasti veterinarstva, zaštite dobrobiti životinja, bezbjednosti hrane tokom odobravanja objekta (Anex I) i
2. Mišljenje o usklađenosti preduzeća –subjekta u poslovanju hranom sa relevantnim nacionalnim standardima iz oblasti veterinarstva, zaštite dobrobiti životinja, bezbjednosti hrane tokom odobravanja projekta (Aneks IV) na kraju realizovane investicije (lista identifikovanih podataka i preporuka za njihovo rješavanje)- (Anex I);
3. Potvrdu o usaglašenosti investicije sa EU propisima i usaglašenosti preduzeća –subjekta u poslovanju hranom sa nacionalnim zakonodavstvom iz oblasti zaštite dobrobiti, veterinarstva i bezbjednosti hrane i usaglašenost sa proizvodnim kapacitetima objekta za preradu (Anex VI).

Mjera 7, podmjera 7.2.

1) Mišljenje o *usklađenosti propisane dokumentacije*, planirane investicije sa vrstom djelatnosti koja se obavlja u objektu za proizvodnju i/ili preradu i/ili pakovanje malih količina primarnih proizvoda životinjskog i/ili neživotinjskog porijekla na porodičnom poljoprivrednom gazdinstvu (subjekat u poslovanju hranom - pravno, fizičko lice ili preduzetnik) sa nacionalnim propisima iz oblasti bezbjednosti hrane/javno zdravlje, *tokom odobravanja projekta*. (Anex I)

2) *Mišljenje o usaglašenosti objekta* na porodičnom poljoprivrednom gazdinstvu -subjekta u poslovanju hranom (pravno lice, fizičko lice ili preduzetnik) *na kraju realizovane investicije, nakon izvršenog neposrednog pregleda*, sa relevantnim nacionalnim zahtjevima planirane investicije u odnosu na vrstu djelatnosti koja se obavlja u objektu iz oblasti bezbjednosti hrane, javnog zdravlja i dobrobiti životinja, po potrebi, sa zapisnikom inspektora o indentifikovanim neusaglašenostima i nalogom za njihovo otklanjanje, *tokom odobravanja projekta*. (Aneks IV)

3) Potvrdu od strane Direktorata, Uprava izdaje potvrdu o usaglašenosti investicije odnosno *usaglašenosti objekta* na porodičnom poljoprivrednom gazdinstvu - subjekta u poslovanju s hranom (pravno lice, fizičko lice ili preduzetnik) *gazdinstva -subjekta u poslovanju hranom* sa relevantnim nacionalnim propisima iz oblasti bezbjednosti hrane, javnog zdravlja i dobrobiti životinja, sa vrstom djelatnosti koja se obavlja u objektu (proizvodnja malih količina proizvoda), *na kraju realizovane investicije*.

Pored navedenih poslova aktivnosti sektora su bile usmjerene na sprovođenje obaveza u EU integracijama:

- Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju,
- Program pristupanja Crne Gore Evropskoj Uniji,
- Implementacija Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavlje 12 – bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika;
- Sprovođenje aktivnosti u Pregovaračkim poglavljima 1, 11, 13, 27 u oblastima povezanim sa hranom,
- Polugodišnje i godišnje izvještavanje EK o napretku u Pregovaračkom poglavlju 12;
- Izradu materijala i učešće na Pododboru za poljoprivredu za Poglavlje 12.;
- Sprovođenje drugih obaveza kroz stalna ili povremena radna tijela i komisije.
- Sprovođenje aktivnosti utvrđenih Nacionalnim Programom za zaštitu potrošača;
- Sprovođenje aktivnosti utvrđenih Nacionalnim programaom za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nus proizvode životinjskog porijekla;
- Sprovođenje aktivnosti utvrđenih Planom upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi;
- Sprovođenje aktivnosti utvrđenih Nacionalnim programom za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom;

Ključne, planirane i realizovane aktivnosti sektora u izvještajnom periodu su:

- Zakonodavne aktivnosti odnsono priprema stručnih osnova za propise bezbjednosti hrane;
- Izvještavanje EK o realizaciji aktivnosti utvrđenih Strategijom Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine EU za Poglavlje 12;
- Monitoring procesa unaprjeđenja neusaglašenih objekata za hranu životinjskog porijekla i nus proizvode životinjskog porijekla - Kategorija III u skladu sa odobrenim Planovima unaprjeđenja;
- Godišnje izvještavanje o realizaciji aktivnosti utvrđenih Nacionalnim programom za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i nus proizvode životinjskog porijekla;
- Godišnje izvještavanje o realizaciji aktivnosti utvrđenih Nacionalnim programom za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom;

- Godišnje izvještavanje o realizaciji aktivnosti utvrđenih Planom upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namjenjeni ishrani ljudi sa akcionim planom;
- Izrada Programa mjera za bezbjednost hrane za 2023. godinu i podprograma;
- Sprovođenje, praćenje i izvještavanje o realizaciji pojedinačnih programa monitoringa;
- Izdavanje naloga za vršenje inspekcijskog nadzora, praćenje sprovođenje i mjesečno izvještavanje o sprovedom inspekcijskom nadzoru u skladu sa:
 - Godišnjim planom službene kontrole objekata;
 - Planom kontrole objekata u ljetnjoj turističkoj sezoni;
 - Prijavama/inicijativama građana i izvještavanje Vlade o sprovedenom inspekcijskom nadzoru u turističkoj sezoni;
- Kontinuirano i blagovremeno izdavanje rješenja za odobravanje obavljanja djelatnosti i rješenja o upisu u registar registrovanih objekata u kojima se obavljaju djelatnosti poslovanja hranom i hranom za životinje koje podliježu registraciji;
- Utvrđivanje ispunjenosti uslova tokom odobravanja i na kraju realizacije investicija u sektoru prerade hrane po zahtjevima korisnika kroz javne pozive za IPARD program –Mjera 3 -I Mjera 7, podmjera 7.2. u 2024. godini;
- Izradu polugodišnjih i godišnjih izvještaja o napretku;
- Izradu materijala i učešće u Pododboru za poljoprivrede za Poglavlje 12.;
- Kontinuirano i transparentno predstavljanje aktivnosti UBH preko sredstava javnog informisanja (štampani mediji, TV nastupi, WEB objave).

ORGANIZACIJA SEKTORA/ ADMINISTRATIVNI KAPACITETI

U skladu sa Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove od februara 2022. godine u Sektoru za bezbjednost hrane sistematizovano je ukupno 34 službeničkih i namješteničkih radnih mjesta, uključujući pomoćnika direktora.

U Sektoru za bezbjednost hrane popunjeno je 22 radnih mjesta (1 pomoćnik direktora, 2 načelnika, 4 samostalna savjetnika I, 1 referent, 14 inspektora za hranu).

SEKTOR ZA BEZBJEDNOST HRANE	Broj sistematizovanih radnih mjesta 31.12.2023.	Broj zaposlenih 31.12.2023.	Upraznjena radna mjesta
Pomoćnik direktora	1	1	/
Odsjek za bezbjednost hrane životinjskog porijekla	4	3	1
Odsjek za bezbjednost hrane neživotinjskog porijekla	4	2	2
Odsjek za hranu za životinje i nus proizvode životinjskog porijekla	4	2	2
Odsjek za inspekciju hrane	21	14	7
UKUPNO	34	22	12
Napomena: U sektoru je zaposleno ukupno 22 izvršioca. Po ugovoru o djelu, za tehničku pomoć pri radu zaposlenih u sektoru, angažovano je 7 lica.			

3. ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI

U izvještajnom periodu, zaposleni iz Sektora za bezbjednost hrane su pripremili ne samo

stručne osnove, već su sproveli kompletan proces pravnog usaglašavanja i dobijanja mišljenja/saglasnosti za sve akte od strane nadležnih organa (Sekretarijata za zakonodavstvo, Ministarstva finansija i socijalnog staranja, Ministarstva pravde i ljudskih resursa, Kancelarije za evropske integracije) što je pored izrade samog akta podrazumijevalo i izradu dodatnih dokumenata kao što su: Obrazloženja, Rezimeji, Tabele uporednosti -korespondentnosti, Izjave o usklađenosti, RIA obrasce, Klasifikacione obrasce. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je tako pripremljene akte dostavljalo Vladi na usvajanje i konačno, objavljivanje u Službenom listu.

Tokom 2024. godine u sektoru za bezbjednost hrane pripremljeni su i objavljeni sljedeći propisi, smjernice i preporuke:

R.B	NAZIV PROPISA
1.	Uredba o izmjeni uredbe o prehrambenim aromama koje se mogu koristiti u i na hrani („Sl. list CG“ br. 14/2024)
2.	Uredba o izmjeni uredbe o maksimalno dozvoljenim količinama kontaminenata u hrani („Sl. list CG“ br. 14/2024)
3.	Uredba o izmjeni uredbe o higijeni hrane („Sl. list CG“ br. 14/2024)
4.	Uredba o izmjeni uredbe o vrstama vitamina i minerala koji se mogu koristiti u proizvodnji suplemenata („Sl. list CG“ br. 14/2024)
5.	Uredba o izmjeni uredbe posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla tržište („Sl. list CG“ br. 1/202)
6.	Uredba o izmjeni uredbe o supstancama koje se mogu dodavati hrani za posebne prehrambene potrebe („Sl. list CG“ br. 14/2024)
7.	Uredba o vitaminima, mineralima i drugim supstancama koje se mogu dodavati hrani („Sl. list CG“ br. 14/2024)
8.	Pravilnik o posebnim uslovima za regenerisane celulozne folije koje dolaze u kontakt sa hranom, objavljen u (Službenom listu CG", br. 98/2024);
9.	Pravilnik o izmjeni Pravilnika o načinu vršenja službene kontrole hrane neživotinjskog porijekla i hrane za životinje neživotinjskog porijekla („Sl. list CG“ br. 14/2024);
10.	Program monitoringa bezbjednosti i kvaliteta hrane („Sl. list CG“ br. 30/2024);
11.	Preporuke o praćenju prisutnosti Δ 9-tetrahidrokanabinola, njegovih prekursora i drugih kanabinoida u hrani (Broj:002/1-310/24-3034 19. jula 2024.godine)
12.	Preporuke o praćenju nikla u hrani (Broj:002/1-310/24-3041 od 23. jul 2024.godine)
13.	Smjernice za sprovođenje određenih uslova za zdravstvene tvrdnje utvrđene Zakonom o bezbjednosti hrane i Uredbom o korišćenju zdravstvenih i nutritivnih tvrdnji prilikom označavanja, reklamiranja i prezentacije hrane Broj: (Broj:002/1-310/24-3037 od 3.avgust 2024.godine

14. Preporuke o koordinisanim ciljanim kontrolama radi utvrđivanja raširenosti prevarnih praksi za određene kategorije hrane stavljene na tržište (Broj:002/1-310/24-3035 od 17.jula 2024.godine

Sektor za bezbjednost hrane je u izvještajnom periodu, u skladu sa Planom rada Vlade za 2024.godinu, pripremio i dostavio Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede radi slanja Vladi na usvajanje.

Vlada je polovinom decembra 2024.godine usvojila:

1. Sedmi Izvještaj o realizaciji inoviranog Nacionalnog programa za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nus proizvode životinjskog porijekla;
2. Šesti izvještaj o realizaciji Nacionalnog programa za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom (za period 1. novembra 2023.godine-1. novembra 2024.godine) i
3. Peti godišnji izvještaj o realizaciji Plana upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi sa akcionim planom za period novembar 2023.-novembar 2024);
4. Inovirani Plan upravljanja nus proizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namjenjeni ishrani ljudi sa Akcionim planom.

Nakon usvajanja i donošenja zaključaka ovi dokumenti su prevedeni i dostavljeni Evropskoj Komisiji.

U skladu sa zakonskom obavezom, Sektor za bezbjednost hrane je sproveo sve neophodne aktivnosti za sprovođenje Programa mjera bezbjednosti hrane i hrane za životinje za 2024. godinu („Sl. list CG“ br. 30/2024). Ovim programom utvrđuju se mjere za praćenje bezbjednosti hrane i hrane za životinje na osnovu pojedinačnih monitoringa: prisutnosti rezidua nedozvoljenih supstanci, veterinarskih lijekova radi praćenja poštovanja karence, ostalih supstanci i kontaminanata životine sredine u živim životinjama, njihovim izlučevinama, tjelesnim tečnostima, tkivima, proizvodima životinjskog porijekla, hrani za životinje i vodi za napajanje životinja, upotrebe antimikrobnih sredstava, pesticida u hrani, prisutnosti nitrata u lisatom povrću, mikrobioloških kriterijuma u hrani, bezbjednosti školjki, kontaminanata u hrani, akrilamida u određenim kategorijama hrane, supstanci čija je upotreba ograničena (trans masnih kiselina, osim onih koje se prirodno pojavljuju u mastima životinjskog porijekla), nepoželjnih supstanci u hrani za životinje; kvaliteta i sadržaja soli u pekarskim proizvodima i proizvodima životinjskog porijekla; kvaliteta maslina i maslinovog ulja; kvaliteta meda; kvaliteta/sastava hrane i načina pružanja informacija potrošačima o hrani; prisutnosti genetski modifikovanog materijala u hrani i hrani za životinje, bezbjednosti predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom radi provjere usaglašenosti hrane, hrane za životinje i predmeta i materijala koji dolaze u kontakt s hranom sa propisanim zahtjevima bezbjednosti i kvaliteta.

Programom se utvrđuju vrste opasnosti u hrani, uslovi i način sprovođenja monitoringa, način uzimanja uzoraka, metode laboratorijskih ispitivanja, organi/organizacije koje sprovode monitoring, sredstva za finansiranje programa, mjere koje se preduzimaju u slučaju utvrđivanja prisutnosti opasnosti u hrani i hrani za životinje, drugi podaci od značaja za sprovođenje programa u prethodnom periodu i povezane aktivnosti i radnje u cilju utvrđivanja uzroka i porijekla neusaglašenosti.

Sredstva za sprovođenje Programa mjera bezbjednosti hrane i hrane za životinje za 2024. godinu obezbijedena su na izdatku 414-9 – Ostale usluge u iznosu od 400.500,00€ (opšti

prihodi budžeta - Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove (organizacioni kod 41107), Program Poljoprivreda (programski kod 16 002, Potprogram Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarni poslovi (programski kod 16 002 005), Aktivnost Monitoring bezbjednosti hrane (programski kod 16 002 005 002).

Troškovi iskazani po pojedinim programima predstavljaju projektovane vrijednosti. U dostavljenom uzorku mogu se vršiti ispitivanja po jednom ili više programa. Za izvršenje programa odgovoran je Uprava)i ovlašćena/e laboratorija/e.

IZVRŠAVANJE ZAKONA

Zakonom o bezbjednosti hrane („Sl. list CG“, br. 57/15) definisano je da je subjekat u poslovanju hranom ili hranom za životinje dužan da djelatnost proizvodnje, prerade i/ili distribucije hrane ili hrane za životinje obavlja samo u registrovanim odnosno odobrenim objektima i da se ovi objekti upisuju se u Centralni registar registrovanih, odnosno odobrenih objekata koji vodi Uprava.

Pravilnikom o načinu upisa i vođenju Centralnog registra registrovanih odnosno odobrenih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane ("Sl. list CG", br. 39/17) i Pravilnikom o načinu upisa i vođenju Centralnog registra registrovanih odnosno odobrenih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane za životinje ("Sl. list CG", br. 115/22) definisane su djelatnosti poslovanja hranom i hranom za životinje koje podliježu odobravanju i djelatnosti koje podliježu registraciji. Subjekt u poslovanju hranom ili hranom za životinje, prije otpočinjanja obavljanja djelatnosti, dužan je da za objekat u kojem obavlja djelatnost koja podliježe registraciji podnese zahtjev za upis u Registar registrovanih objekata koje vodi Upravi.

Subjekt u poslovanju hranom ili hranom za životinje ne smije započeti obavljanje djelatnosti u objektu u kojem se obavlja djelatnost koja podliježe odobravanju, bez prethodno izvršenog komisijskog pregleda, koji se vrši na osnovu podnijetog zahtjeva za odobravanje objekta.

5.1 Odobravanje objekata za hranu

Na osnovu podnijetih zahtjeva od strane subjekata u poslovanju hranom koji obavljaju djelatnosti koje podliježu odobravanju u 2024. godini, izdato je 6 rješenja o odobravanju djelatnosti poslovanja hranom životinjskog porijekla, 35 rješenja o odobravanju obavljanja djelatnosti poslovanja hranom neživotinjskog porijekla i 1 rješenje o odobravanju djelatnosti poslovanja hranom za životinje, a na osnovu prethodno sprovedenog komisijskog pregleda i utvrđivanja ispunjenosti propisanih infrastrukturnih i drugih zahtjeva.

Tokom 2024. godine odobreno je 35 objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane neživotinjskog porijekla i to:

Djelatnost koja se obavlja u objektu	Ukupan broj objekata za hranu neživotinjskog porijekla
Proizvodnja vina i alkoholnih pića	10
Proizvodnja bezalkoholnih pića	1
Proizvodnja piva	1
Prerada voća, povrća, pečurki i aromatičnog bilja	7
Proizvodnja pekarskih proizvoda	5

Proizvodnja kolača i sladoleda	5
Proizvodnja ulja	3
Pakovanje/prepakivanje/skladištenje i prodaja na veliko hrane neživotinjskog porijekla	3
UKUPNO	35

Tokom 2024. god. odobren je 1 objekat za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane za životinje:

Djelatnost koja se obavlja u objektu	Ukupan broj objekata za hranu za životinje
Pogon za proizvodnju suncokretovog ulja i pogače za ishranu životinja	1
UKUPNO	1

5.2. Registracija objekata

Na osnovu podnijetih zahtjeva od strane subjekata u poslovanju hranom koji obavljaju djelatnosti koje podliježu registraciji nakon primarne proizvodnje u 2024. godini, izdato je 1435 rješenja o upisu u registar registrovanih objekata u kojima se obavlja djelatnost proizvodnja, prerada i distribucija hrane neživotinjskog porijekla, od kojih je:

- 1305 rješenja o upisu u registar registrovanih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane neživotinjskog porijekla (ugostiteljski objekti; objekti za prodaju na malo i veliko hrane, objekti javne ishrane);
- 130 rješenja o izmjeni i dopuni rješenja o upisu u registar registrovanih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane neživotinjskog porijekla (ugostiteljski objekti; objekti za prodaju na malo i veliko hrane, objekti javne ishrane);

Na osnovu podnijetih zahtjeva od strane subjekata u poslovanju hranom koji obavljaju djelatnosti koje podliježu registraciji na nivou primarne proizvodnje i prerade primarnih proizvoda, u 2024. godini, izdato je:

- 338 rješenja o upisu u registar primarnih proizvođača hrane biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje;
- 675-o upisu u registar registrovanih objekata hrane životinjskog porijekla na nivou primarne proizvodnje (med, školjke, riba, jaja);
- 826 rješenja o izmjeni i dopuni rješenja o upisu u registar primarnih proizvođača hrane na poljoprivrednim gazdinstvima koji vrše preradu primarnih proizvoda životinjskog porijekla isključivo od sopstvenih sirovina (prerada mlijeka na gazdinstvu);
- 100 rješenja o upisu u registar primarnih proizvođača hrane na poljoprivrednim gazdinstvima koji vrše preradu primarnih proizvoda životinjskog porijekla isključivo od sopstvenih sirovina (prerada mlijeka na gazdinstvu);
- 25 rješenja o upisu u registar primarnih proizvođača hrane na poljoprivrednim gazdinstvima koji vrše preradu primarnih proizvoda biljnog porijekla isključivo od sopstvenih sirovina

Na osnovu podnijetih zahtjeva od strane subjekata u poslovanju hranom za životinje koji obavljaju djelatnosti koje podliježu registraciji, u 2024. godini, izdato je 7 rješenja o upisu u registar registrovanih objekata za uvoz, skladištenje i veleprodaju hrane za životinje i 3 rješenja o izmjeni rješenja registrovanih objekata za uvoz, skladištenje i veleprodaju hrane za životinje.

Na osnovu podnijetih zahtjeva od strane subjekata u poslovanju nusproizvodima životinjskog porijekla koji obavljaju djelatnosti koje podliježu registraciji, u 2024. godini, izdato je 5 rješenja o upisu u registar registrovanih objekata za nusproizvode životinjskog porijekla.

5.2.1. U Centralni registar registrovanih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane koje podliježu registraciji, na dan 31.12.2024. godine, upisano je ukupno 25 327 objekata od kojih je:

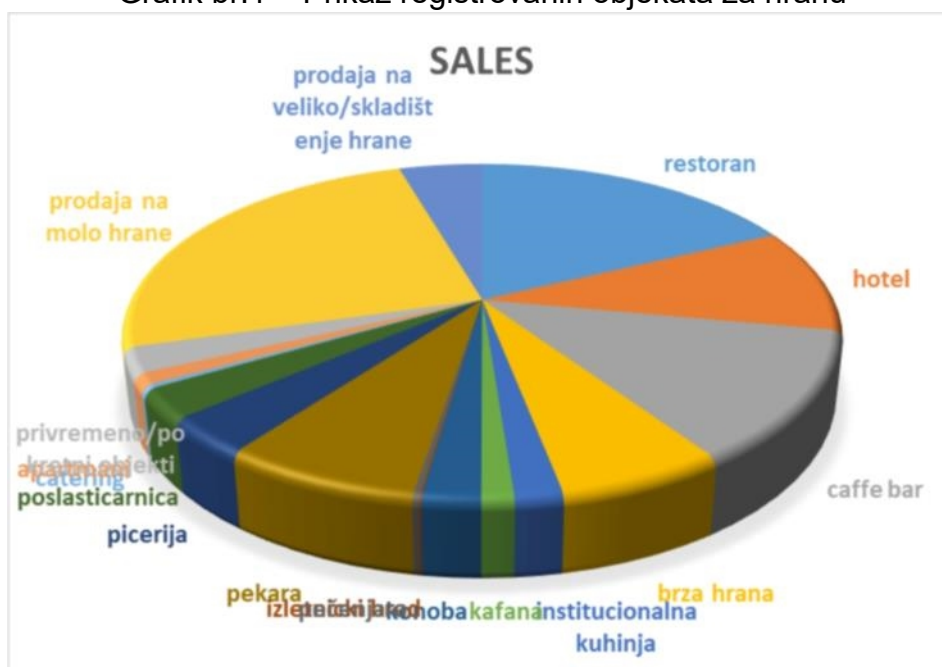
- 8 442 objekata u kojima se obavlja djelatnost primarne proizvodnje hrane životinjskog porijekla (pčelinjaci/med, uzgajališta riba i školji, proizvodnja jaja)
- 4354 poljoprivrednih proizvođača hrane biljnog porijekla (njive, voćnjaci, plastenici i dr.)
- 3693 objekata u kojima se obavlja djelatnost prerade sirovog mlijeka na poljoprivrednim gazdinstvima i proizvodnja proizvoda od mlijeka (sir/kajmak)
- 345 objekata u kojima se obavlja djelatnost prerade voća, povrća, žitarica na poljoprivrednim gazdinstvima i proizvodnja prerađenih proizvoda (med, vino, sokovi, džemovi i dr.)
- 8 404 objekata u kojima se obavlja djelatnost prodaje na malo i veliko hrane (trgovina na malo i veliko, ugostiteljstvo, objekti javne ishrane)
- 89 objekata u kojima se obavlja djelatnost uvoz, skladištenje i prodaja na veliko hrane za životinje.

Tabelarni prikaz registrovanih objekata za hranu na dan 31.12. 2024. godine:

REGISTROVANI OBJEKTI		Ukupan broj
SEKTOR UGOSTITELJSTVA	Restoran	1500
	Hotel	846
	Caffe bar	1060
	Brza hrana	540
	Institucionalna kuhinja	155
	Kafana	104
	Konoba	188
	Izletnički brod	7
	Pečenjara	20
	Pekara	640
	Picerija	300
	Poslastičarnica	240
	Catering	29
	Apartmani	90
SEKTOR TRGOVINE	Privremeni/pokretni objekti	205
	Prodaja na malo hrane	2100
	Prodaja na veliko/skladištenje hrane prodaja na veliko (sa i/ili bez temperaturnog režima)	380
	Prodaja na veliko hrane za životinje	89

PRIMARNA PROIZVODNJA I PRERADA	Primarna proizvodnja hrane biljnog porijekla	
	(voće, povrće, žitarice, pečurke)	4354
	Primarna proizvodnja hrane životinjskog porijekla	
	☐ riba	26
	☐ jaja	149
	☐ med	8244
	☐ školjke	23
	Proizvodnja i prerada hrane na polj. gazdinstvima od sopstvenih sirovina	
	☐ proizvodi od mlijeka	3693
	☐ voće, povrće, aromatično bilje	345
25.327 objekata		

Grafik br.1 – Prikaz registrovanih objekata za hranu

5.2.2. Tokom 2024. godine odobren je 1 objekat za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane za životinje -za proizvodnju suncokretovog ulja i pogače za ishranu životinja u Danilovgradu.

Na osnovu podnijetih zahtjeva od strane subjekata u poslovanju hranom za životinje koji obavljaju djelatnosti koje podliježu registraciji, u 2024. godini, izdato je 7 rješenja o upisu u registar registrovanih objekata za uvoz, skladištenje i veleprodaju hrane za životinje i 3 rješenja o izmjeni rješenja registrovanih objekata za uvoz, skladištenje i veleprodaju hrane za životinje.

Na osnovu podnijetih zahtjeva od strane subjekata u poslovanju nusproizvodima životinjskog porijekla koji obavljaju djelatnosti koje podliježu registraciji, u 2024. godini, izdato je 5 rješenja o upisu u registar registrovanih objekata za nusproizvode životinjskog porijekla.

U Centralni registar registrovanih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane za životinje koje podliježu registraciji, na dan 31.12.2024. godine, upisano je ukupno 89 objekata u kojima se obavlja djelatnost uvoz, skladištenje i prodaj na veliko hrane za životinje.

5.3. Praćenje neusaglašenih, privremeno odobrenih objekata za hranu životinjskog porijekla (kategorija III)

Zakonom o bezbjednosti hrane („Sl. list CG“, br. 57/15) definisani su uslovi i postupak za unaprjeđenje objekata za hranu odobrenih prema ranije važećim propisima i stvoreni su preduslovi za uspostavljanje i organizaciju službene kontrole hrane i hrane za životinje u skladu sa EU pravilima kontrole primjenom različitih kontrolnih metoda i tehnika. U 2017. godini donijet je Nacionalni program za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nusproizvode životinjskog porijekla (u daljem tekstu: NPUO). U NPUO koji je Vlada usvojila predstavljeni su objekti koji su usaglašeni sa EU zahtjevima i imaju trajna odobrenja za obavljanje djelatnosti, kao i objekti koji nijesu usaglašeni sa EU zahtjevima i imaju privremena odobrenja za obavljanje djelatnosti, nakon prethodno dostavljenih i odobrenih planova unaprjeđenja od strane Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove. Svim objektima je dodijeljen veterinarski kontrolni broj. Privremena odobrenja su izdata do krajnjeg roka za otklanjanje neusaglašenosti utvrđenog u odobrenom Planu unaprjeđenja za svaki objekat pojedinačno. Ovi objekti, sa privremenim odobrenjem za obavljanje djelatnosti, svoje proizvode mogu stavljati na tržište Crne Gore i tržišta trećih zemalja.

Objekti kategorije III (neusaglašeni sa EU zahtjevima, sa odobrenim Planovima unaprjeđenja objekata) su predmet praćenja unaprjeđenja po Nacionalnom programu za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nusproizvode životinjskog porijekla, od usvajanja programa, 2017. godine, do usaglašavanja svih objekata koji su u procesu praćenja. U NPUO data je strategija i Plan unaprjeđenja sa rokovima za otklanjanje neusaglašenosti za svaki pojedinačni objekat iz kategorije III, objekti neusaglašeni sa EU zahtjevima.

Radna grupa za praćenje, koordinaciju i procjenu efikasnosti procesa unaprjeđenja objekata je krajem 2019. godine, nakon evaluacije dostavljenih izvještaja inspektora o sprovedenim kontrolama neusaglašenih objekata i stepena otklanjanja nepravilnosti po Planovima unaprjeđenja ocijenila da je neophodno stvoriti uslove za nastavak poslovanja ovih objekata i dalje korišćenje dostupnih sredstava podrške (IPARD) jer i dalje, određeni broj subjekata nije uspio u potpunosti da završi aktivnosti u skladu sa rokovima datim u planovima unaprjeđenja. Najčešći razlog za neizvršavanje planiranih aktivnosti, odnosno neotklanjanje neusaglašenosti, je nedostatak finansijskih sredstava za investicije u infrastrukturu. Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove–Sektor za bezbjednost hrane je inicirao donošenje nove Odluke o produženju rokova za otklanjanje neusaglašenosti u odobrenim objektima za hranu.

Ponovnom analizom stanja neusaglašenih objekata i stepena otklanjanja nepravilnosti po Planovima unaprjeđenja krajem 2023 godine, ocijenjeno je da se sve utvrđene nepravilnosti u ovim objektima ne mogu otkloniti u datim rokovima, naročito one koje zahtijevaju veća ulaganja (rekonstrukcija objekata u smislu funkcionalnog povezivanja postojećih prostorija prema tehnološkom toku proizvodnog procesa, kupovina opreme, ugradnja rashladnih sistema i dr.). Jasno je da subjekti nijesu realno predvidjeli ograničenja za otklanjanja nepravilnosti a dodatno je pojava Covid epidemija i zaraznih bolesti životinja (afrička kuga svinja) dovela do ograničavanja prometa proizvoda iz pojedinih objekata. Shodno navedenom subjekti su se sada našli u situaciji da pojedinim objektima ističu privremena odobrenja (8 objekata) u 2024 godini a ostalim do kraja 2025 godine.

S obzirom na to da je neophodno i dalje obezbijediti pravne preduslove za dalje poslovanje ovih objekata i dalje korišćenje dostupnih sredstava podrške kroz Mjere IPARD programa a koje su i opredijeljene za unaprjeđenje objekata za hranu u cilju dostizanja EU standard, Uprava–Sektor za bezbjednost hrane je inicirala donošenje nove Odluke o produženju rokova za otklanjanje neusaglašenosti u odobrenim objektima razvrstanim u kategoriju III. Dodatno, rokovi za usaglašavanje objekata nijesu ograničeni propisima na snazi te je opravdano subjektima dati mogućnost za nastavak poslovanja i postupno usaglašavanje objekata i korišćenje dostupnih sredstva.

Ministar poljoprivrede i ruralnog razvoja je uvažavajući razloge i značaj očuvanja i povećavanje proizvodnje hrane donio novu **Odluku o produženju rokova za otklanjanje neusaglašenosti u odobrenim objektima za hranu razvrstanim u kategoriju III broj 02-310/24-5093/1 od 15.05.2024 godine.**

U skladu sa ovom Odlukom definisano je da:

- Subjekat u poslovanju hranom kojem je na osnovu odobrenog Plana unaprjeđenja objekta izdato privremeno odobrenje za obavljanje djelatnosti sa rokom važenja do 30.06.2024, 31.07.2024, 20.10.2024, 05.11.2024 i 31.12.2024. godine, a koji nije u mogućnosti da do ovih datuma otkloni sve neusaglašenosti predviđene Planom unaprjeđenja, dužan je da, u skladu sa datumima važenja privremenih rješenja podnese Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove zahtjev za produženje rokova u prethodno odobrenom Planu unaprjeđenja, sa novim datumima otklanjanja pojedinih neusaglašenosti i datumom konačnog završetka unaprjeđenja objekata.
- Subjekat kojem je na osnovu odobrenog Plana za unaprjeđenje objekata izdato privremeno odobrenje za obavljanje djelatnosti sa rokom važenja od 31. decembra 2025. godine, a koji nije u mogućnosti da do ovog datuma otkloni sve neusaglašenosti predviđene Planom unaprjeđenja, dužan je da u periodu od 1. februara 2025. godine do 1. septembra 2025. godine podnese Upravi zahtjev za produženje rokova u odobrenom Planu unaprjeđenja, sa novim datumima otklanjanja pojedinih neusaglašenosti i datumom konačnog završetka unaprjeđenja objekata.

Krajnji rok za otklanjanje neusaglašenosti je 31. decembar 2030. godine.

U izvještajnom periodu od 01. decembra 2024. godine do 01. decembra 2024. godine sproveden je nadzor i kontrola objekata razvrstanih u kategoriju III u skladu sa Odlukom o načinu praćenja sprovođenja unaprjeđenja objekata u poslovanju hranom od 09.03.2016 godine i Procedurom za sprovođenje praćenja aktivnosti subjekata u poslovanju hranom u vezi otklanjanja neusaglašenosti i poštovanja rokova utvrđenih planom unaprjeđenja (monitoring neusaglašenih objekata koja je sastavni dio ove odluke.

Usaglašenost objekata za proizvode životinjskog porijekla 1. decembra 2024. godine

Djelatnost	Usaglašeni sa EU zahtjevima	Neusaglašeni sa EU zahtjevima	Ukupno
klanice-papkari	7	11	18
klanice-živina	3	0	3

mesne prerađevine	1	0	1
prerada mesa	10	14	24
obrada crijeva	1	0	1
prerada mlijeka	12	10	22
proizvodi ribarstva	1	0	1
centri za školjke	2	0	2
pakovanje jaja	3	1	4
Opšte djelatnosti (skladištenje, narezivanje i pakovanje)	35	8	43
UKUPNO	75	44	119*

***Napomena:** Pojedini objekti su prestali sa radom i obavijestili Upravu o prestanku obavljanja djelatnosti u skladu sa zakonom tokom 2024 godine.

Uporedni prikaz usaglašenih objekata za proizvode životinjskog porijekla od 2014. godine do kraja 2024 godine

Djelatnost/ sektori	Potpuno usaglaše ni sa EU zahtjevima a 2014.	Potpuno usaglaše ni sa EU zahtjevima a 2018.	Potpuno usaglaše ni sa EU zahtjevima a 2021.	Potpuno usaglaše ni sa EU zahtjevima a 2022.	Potpuno usaglaše ni sa EU zahtjevima a 2023.	Potpuno usaglaše ni sa EU zahtjevima a 2024.
Sektor mesa	2	13	17	21	22	22
Sektor mlijeka	0	10	10	11	11	12
Sektor ribarstva	1	6	7	6	6	3

Ostalo (jaja, skladišta a)	0	34	34	33	34	38
Ukupno	3	63	68	71	73	75

Generalno posmatrano, evidentno je unaprijeđenje objekata u prethodnom periodu u odnosu na presjek stanja objekata koji je dostavljen Evropskoj komisiji krajem 2014. godine, kada su samo 3 objekta bila u potpunosti usaglašena sa EU zahtjevima. Zahvaljujući činjenici da je Poglavlje 12 otvoreno i da je na taj način Crna Gora dobila dodatne smjernice i podršku EU, u cilju potpunog usaglašavanja sa standardima EU, proces usaglašavanja objekata je značajno dobio na zamahu.

Činjenica da je za deset godina sa EU zahtjevima usaglašeno 75 objekata za proizvodnju proizvoda životinjskog porijekla, govori u prilog tome da su sve aktivnosti nadležnih organa, kako u dijelu stvaranja pravnih preduslova, planiranja i donošenja stručnih i pravovremenih odluka doprinijele prvenstveno nastavku poslovanja ovih objekata bez ograničenja, korišćenju dostupnih podrški (IPARD), povećavanju proizvodnje hrane i izvozu hrane na tržišta trećih zemalja i na tržište EU.

Dodatno, značajno je unaprijeđen nivo obučenosti i poznavanje subjekata u poslovanju hranom sa novo usvojenim nacionalnim pravilima, potpuno usaglašenim sa EU standardima u ovoj oblasti što doprinosi značajno boljem nivou pripremljenosti subjekata za sigurno i održivo poslovanje i nakon pristupanja Crne Gore EU.

Sve ove aktivnosti su sprovedene na način koji je mjerljiv. Rezultat tih aktivnosti, kao i saradnja sa subjektima u poslovanju hranom koji su sa svoje strane pokazali veliku odgovornost i posvećenost je 73 potpuno usaglašen objekat sa EU standardima što je vrijedno pažnje posebno sa aspekta očuvanja i povećanja proizvodnje hrane životinjskog porijekla u Crnoj Gori, za domaće i evropsko tržište. **Subjekti u poslovanju hranom životinjskog porijekla su najzastupljeniji korisnici IPARD programa,** Mjera 3 -Prerada, najčešće za investicije za rekonstrukciju i opremanje objekata po Planovima unaprijeđenja.

5. PROJEKTNE AKTIVNOSTI

MIDAS 2- Drugi Projekat institucionalnog razvoja i jačanja poljoprivrede Crne Gore Sektor za bezbjednost hrane je kontinuirano i blagovremeno izvršavao poslove u cilju realizacije svih aktivnosti definisanih Komponentom 2 - Podrška za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove. Potkomponenta 2.1: Sigurno upravljanje nusproizvodima životinjskog porijekla (ABP).

U skladu sa zaključcima Vlade (akt 04-6327/7, od 9. decembra 2021. godine), Ministarstvo finansija i socijalnog staranja je u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Svjetskoj Banci u decembru 2021. godine zvanično podnijelo zahtjev za restrukturiranje MIDAS 2 projekta. Ovaj zahtjev je odobren u junu 2022. godine i alocirana su sredstva za izgradnju postrojenja za preradu nus proizvoda životinjskog porijekla u okviru MIDAS 2 projekta i produženo je vrijeme trajanja projekta do juna 2025. godine, kako bi bilo vremena da se ovo postrojenje izgradi.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je 21. februara 2023 godine, uputilo dopis broj 04-312/23-1545 na adrese devet opština/lokalnih samouprava (Podgorica, Nikšić,

Danilovgrad, Tuzi, Kolašin, Mojkovac, Berane, Pljevlja, Bijelo Polje) sa molbom razmatranja mogućnosti za ustupanje lokacije za izgradnju postrojenja za preradu nus proizvoda životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi.

Opština Nikšić je 28. aprila 2023. godine, pozitivno odgovorila (broj dopisa: 02-031-634/1) na dopis Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, dok su ostale opštine odgovorile ili negativno ili nijesu poslale odgovor. Opština Nikšić je ponudila dvije lokacije za izgradnju postrojenja: Lokacija KO Straševina (Brlja), površine 2.000m² i Lokacija u Industrijskoj zoni Gračanica (Lokacija L6), površine 19.923 m².

Predmetne lokacije su posjećene od strane predstavnika MIDAS 2 projekta i nakon obilaska konstatovano je da predložena lokacija u Industrijskoj zoni Gračanica (Lokacija L6), katastarskih parcela 4586 KO Nikšić i 4301 KO Kličevo, površine 19.923 m² u potpunosti odgovara potrebama kako sa aspekta planske dokumentacije, infrastrukture tako i sa aspekta namjene. Vlasnik predmetne parcele je država Crna Gora, a pravo upravljanja ima Opština Nikšić.

09. aprila 2024 godine objavljena je u Službenom listu Crne Gore - Opštinski propisi broj 20/2024 usvojena Odluka o vraćanju prava raspolaganja na zemljištu Vladi Crne Gore za potrebe izgradnje objekta od javnog interesa – postrojenja za preradu nusproizvoda životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi. Na ovaj način su se stvorili pravni preduslovi za zvaničnu promjenu lokacije za izgradnju postrojenja za preradu nusproizvoda životinjskog porijekla i samim tim nastavak neophodnih aktivnosti na izradu studije uticaja na životnu sredinu i društvo i pripremu dokumentacije za projektovanje postrojenja.

18. aprila 2024 godine Vlada Crne Gore je na 26. sjednici usvojila Informaciju o promjeni lokacije za izgradnju postrojenja za preradu nusproizvoda životinjskog porijekla bez rasprave.

4. oktobra 2024. godine shodno zaključku Vlade Crne Gore broj 08-312/24-1034/2 od 12. marta 2024 godine, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je formiralo Novu radnu grupu za praćenje implementacije aktivnosti na izgradnji postrojenja i sveobuhvatnog sistema za nesmetano uklanjanje nusproizvoda životinjskog porijekla. Radnu grupu čine predstavnici: Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (predsjednik) i Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Ministarstva turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, Ministarstva prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine, Ministarstva finansija, Ministarstva ekonomskog razvoja, Opštine Nikšić (dva predstavnika) i MIDAS 2 projekta (članovi).

2. septembra 2024. godine Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je raspisalo tendere za Izradu idejnog projekta, tenderske dokumentacije, geotehničkih istraživanja, reviziju glavnog projekta i nadzor građevinskih radova za postrojenje za preradu nusproizvoda životinjskog porijekla (ABP) u Crnoj Gori, Pripremu procjene uticaja na životnu sredinu i društvo za izgradnju i rad postrojenja za preradu nusproizvoda životinjskog porijekla (ABP) u Crnoj Gori i Kampanju podizanja svijesti o razvoju održivog sistema upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla (ABP) u Crnoj Gori.

Opština Nikšić je dana 17. decembra 2024 godine dostavila Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede zahtjev MZ Ozrinići upućen Opštini Nikšić u kojem MZ Ozrinići obavještavaju Opštinu Nikšić da je Savjet MZ Ozrinići jednoglasno usvojio odluku dana 5. decembra 2024 godine da se svi mještani sela Ozrinići protive izgradnji postrojenja za preradu nusproizvoda životinjskih ostataka i da se razmatri pitanje premještanja postrojenja na drugu lokaciju. Ukoliko se ne izađe u susret njihovoj odluci moraće da preduzmu radikalnije mjere.

Vlada Crne Gore je razmotrila i usvojila Godišnji izvještaj o realizaciji plana upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namjenjeni ishrani ljudi sa akcionim planom (period od 1. decembra 2023.godine do 1. decembra 2024. godine).

Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove je donijela Inovirani plan upravljanja nusproizvoda životinjskog porijekla koji nijesu namjenjeni ishrani ljudi u periodu od 2025 do 2030 godine.

Realizacijom ovog projekta planirano je uspostavljanje službenog, sveobuhvatnog sistema kontrole za sigurno odlaganje i/ili preradu nusproizvoda životinjskog porijekla (ABP). Realizacija aktivnosti po ovom projektu je podrška za ispunjavanje mjerila u okviru Poglavlja 12 (Bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika).

6. SPROVOĐENJE INSPEKCIJSKOG NADZORA U 2024.GODINI - INSPEKCIJA ZA HRANU

U skladu sa planom kontrola i nadležnostima i ovlašćenjima utvrđenim zakonima inspektori za hranu su tokom 2024. godine vršili inspekcijski nadzor nad objektima za obradu, preradu, pripremu, usluživanje, distribuciju, catering i promet hrane i hrane za životinje.

Službene kontrole sprovedene su u skladu sa: Godišnjim planom službene kontrole odobrenih i registrovanih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane životinjskog porijekla; Godišnjim planom službene kontrole odobrenih i registrovanih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane eživotinjskog porijekla; Godišnjim planom službene kontrole odobrenih i registrovanih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane za životinje; Programom mjera bezbjednosti hrane za 2024.godinu, Akcionim planom kontrole u ljetnjoj turističkoj sezoni 2024. godine, po prijavama, peticijama potrošača, RASSF notifikacijama., prijavama epidemioloških službi o sumnji na trovanje hranom.

Predmet inspekcijskog nadzora su svi registrovani ili odobreni objekti, upisani u Centralni registar objekata za hranu Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove. To su pored objekata iz primarne proizvodnje (ribnjaci, farme, njive, voćnjaci, staklenici i dr.) i svi odobreni objekti za proizvodnju i preradu mesa i proizvodnju mljevenog mesa, prerađevina i proizvoda od mesa, preradu mlijeka, obradu i preradu proizvoda ribarstva, sakupljanje, pakovanje i obradu školjki, sakupljanje i pakovanje jaja, preradu i obradu proizvoda biljnog porijekla (proizvodnja vode, dodataka ishrani, brašna, hleba, peciva i kolača, začina, čajeva, alkoholnih i bezalkoholnih pića, maslinovog ulja, sirila, sirćeta, , parirodne izvorske i mineralne vode, uključujući i objekte za skladištenje i prodaju na veliko hrane sa temperaturnim ili bez temperaturnog režima i objekte za prodaju na malo hrane (catering, prodavnice/supermarketi, pijace).

Registar registrovanih i odobrenih objekata za proizvodnju, preradu i distribuciju hrane dostupan je na internet stranici Uprave, www.upravazabezbjednosthrane.gov.me

Učestalost nadzora, metode i tehnike kontrole (pregled, inspekcija, monitoring) kao i predmet kontrole određeni su u skladu sa analizom rizika pri čemu su uzeti u obzir sljedeći kriterijumi: vrste hrane, količine stavljene u promet - iz uvoza i domaće proizvodnje, porijeklo, zastupljenost u ishrani i dr, kao i rezultati nadzora iz prethodne godine.

Efektivnost sprovođenja inspekcijskog nadzora nad hranom stavljenom na tržište uslovljena je dobrom procjenom rizika i blagovremenim eliminisanjem potencijalnih opasnosti po zdravlje

potrošača. Iskustvo iz ranijeg perioda potvrđuje da se primjenom preventivnih i korektivnih mjera postiže cilj nadzora – obezbjeđivanje uslova za promet i stavljanje na tržište bezbjedne hrane a samim tim i visok nivo zaštite zdravlja potrošača. Dodatno, postižu se efektivne kontrole sa vidljivim, mjerljivim učincima. Svakako, u svim slučajevima kada se utvrde neusaglašenosti takvog obima da predstavljaju direktnu opasnost za zdravlje potrošača preduzimaju se najstrožije mjere kao što su privremena zabrana obavljanja djelatnosti do otklanjanja utvrđenih nepravilnosti i dr.(pokretanje prekršajnih postupaka, izdavanje prekršajnih naloga /novčane kazne). U cilju unaprjeđenja efektivnosti i ujednačenosti rada inspektora i ovlašćenih lica, sa posebnim akcentom na postizanje ciljeva kontrole, izrađeni su pomoćni alati za efikasan nadzor: kontrolne liste; procedure za postupanje po inicijativama, izvještavanje o preduzetim mjerama; postupanje u slučajevima prijave sumnje na trovanje hranom i način koordinacije sa epidemiološkim službama na centralnom nivou i na nivou područnih jedinica.

Cilj sprovođenja inspekcijskog nadzora je utvrđivanje da li subjekti u poslovanju hranom izvršavaju propisane obaveze tokom obavljanja registrovane ili odobrene djelatnosti a koji se prvenstveno odnose na: zahtjeve higijene (uređenje prostorija, oprema za čuvanje hrane, opremu za obradu, pripremu i usluživanje hrane, oprema za pranje ruku/hrane, snadbijevanje vodom, odvođenje otpadnih voda iz objekta, uklanjanje i rukovanje otpadom od hrane, lična higijena i zdravlje zaposlenih lica) u bilo kojoj fazi prerade, proizvodnje i distribucije hrane i da li sprovode sve propisane postupke kojim se obezbjeđuje da se na tržište stavi samo bezbjedan proizvod, propisno upakovan i označen.

Pored provjere ispunjenosti navedenih zahtjeva kontrolisano je porijeklo/sledljivost hrane, predmeti i materijali koji dolaze u kontakt s hranom, nutritivne i/ili zdravstvene tvrdnje, rokovi upotrebe i opšta senzorna svojstva hrane zatečene u prometu. Vršena je i provjera bezbjednosti vode, uzimanjem uzoraka za laboratorijski ispitivanje.

Pregled svih uzetih uzoraka hrane i predmeta i materijala koji dolaze u kontakt hrane objavljuje se u Godišnjem izvještaju o laboratorijskom ispitivanju hrane u Crnoj Gori u 2024. koji priprema i objedinjuje Institut za javno zdravlje Crne Gore na osnovu dostavljenih podataka od strane ovlašćenih laboratorija za ispitivanje uzoraka hrane uzetih iz službene kontrole i u sklopu monitoringa. Ovlašćene laboratorije za ispitivanje hrane u Crnoj Gori, akreditovane su i prema obimu akreditacije vrše ispitivanja određenih parametara bezbjednosti hrane. To su:

1. Institut za javno zdravlje Crne Gore (mikrobiološka i fizičko hemijska ispitivanja)
2. Specijalistička veterinarska laboratorija (mikrobiološka ispitivanja hrane životinjskog porijekla i hrane za životinje);
3. Centar za ekotoksikološka ispitivanja (fizičko hemijska ispitivanja, rezidue VMP, pesticida i radioaktivnost, biotoksine u školjkama);
4. Institut za biologiju mora (kvalitet morske vode u oblasti uzgoja školjki/prisutnost i ispitivanja planktona);
5. Centar za suptropske Kulture Bar – Biotehnički institut Podgorica (kvalitet maslina i maslinovog ulja);
6. Laboratorija za kvalitet i bezbjednost hrane - Univerzitet Donja Gorica Podgorica (kvalitet meda i melisopalinološka ispitivanja za utvrđivanje autentičnosti meda na osnovu polenskog sastava).

Ovaj izvještaj se objavljuje najkasnije do kraja marta tekuće za prethodnu godinu. Sadrži sve podatke o izvršenim laboratorijskim ispitivanjima svih uzoraka hrane, hrane za životinje i predmeta i materijala koji dolaze u kontakt s hranom uzetih od inspektora za hranu, graničnih veterinarskih inspektora i graničnih fitosanitarnih inspektora iz službenih kontrola, po uspostavljenim monitorinzima i uzorake uzete iz samokontrola subjekata u poslovanju hranom i

hranom za životinje. Izvještaj sadrži podatke o vrstama proizvoda, ispitivanim parametrima bezbjednosti i kvaliteta i utvrđenim neusaglašenostima. Podaci iz izvještaja se koriste za dalje planiranje ili eventualne izmjene i dopune postojećih planova službene kontrole i planova monitoring. Pri sprovođenju inspekcijskog nadzora postupano je u skladu sa načelima predostrožnosti, preventivnosti i srazmjernosti uz preduzimanje upravnih mjera u skladu sa utvrđenom neusaglašenošću.

Inspektori su pri sprovođenju nadzora, a naročito u registrovanim objektima (manjeg rizika) upoznavali subjekte o zahtjevima snabdijevanja, čuvanja i higijenskog rukovanja hranom i pojašnjavali im na koji način treba da ispune zahtjeve, evidentiraju svoje postupke i uspostave i sprovode samokontrolu. Upućivali su ih i na korišćenje Vodiča za dobru higijensku praksu u poslovanju hranom (za sektor trgovine, ugostiteljstva i objekata javne ishrane) donijetim 2017. godine koji je i izrađen kao pomoćni alat subjektima u ispunjavanju propisanih zahtjeva bezbjednosti tokom poslovanja hranom u navedenim sektorima, naročito imajući u vidu značaj, brojnost i rizik ove kategoriji objekata u Crnoj Gori. Vodič je dostupan na internet stranicama Privredne komore Crne Gore, Uprave za bezbjednost hrane, veterine i fitosanitarne poslove i Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Vodič sadrži i obrasce obaveznih evidencija.

Nakon usvajanja Programa monitoringa bezbjednosti hrane za 2024 godinu, u skladu sa procjenom rizika, period godine, obimu prometa, kontinuirano su sprovedene aktivnosti i uzimanje uzoraka po pojedinačnim programima monitoringa bezbjednosti hrane : kontrola kvaliteta morske vode u odnosu na prisutnost planktona; kontrola: biotoksina, kontaminanta i mikrobioloških zahtjeva školjki, rezidua (ostataka) veterinarskih lijekova, pesticida, nitrata, kvaliteta i sadržaja soli u hrani, mikrobioloških kriterijuma u hrani, transmasnih kiselina, akrilamida, kvaliteta i sastava hrane i usaglašenost sa zahtjevima propisa o informisanju potrošača o hrani navođenjem tačnih podataka o sastavu, nazivu proizvoda, porijeklu, roku upotrebe, sadržaju alergena itd u cilju zaštite zdravlja potrošača i zaštite potrošača od zabluda i prevara (fraud food).

Nepravilnosti su se najčešće odnosile na: nehigijensko rukovanje hranom tokom obrade, prerade i čuvanja, neodržavanje higijene uređaja, prostorija, opreme, neobezbjedivanje adekvatnih rashladnih uređaja, neposjedovanje dokaza o zdravlju zaposlenih lica i o porijeklu

hrane, nevođenje obaveznih evidencija o dobavljačima hrane, temperaturama obrade i /ili čuvanja hrane, upise u registre za obavljanje djelatnosti proizvodnje i prometa hrane, kao i ne posjedovanje rješenja za obavljanje djelatnosti proizvodnje i prometa hrane izdatog od nadležnog organa i sl.

U izvještajnom periodu ***u unutrašnjoj kontroli, izvršeno je ukupno 2 616 inspekcijskih kontrola u objektima u kojima se obavlja poslovanje hranom i hranom za životinje.***

Zbog utvrđenih nepravilnosti preduzeto je 589 upravnih mjera:

- 17 rješenja o privremenoj zabrani obavljanja djelatnosti do otklanjanja utvrđenih nepravilnosti;
- 58 rješenja o otklanjanju infrastrukturnih i drugih neusaglašenosti u određenom roku;
- 14 rješenja o zabrani rada licima bez dokaza o zdravstvenoj sposobnosti za rad sa hranom;
- 104 rješenja o stavljanju robe van prometa i uništavanju nebezbednih namirnica u objektu bilo zbog neadekvatnog održavanja, promijenjenih organoleptičkih svojstava ili neposjedovanje dokumentacije o porijeklu (stavljeno van prometa/uništeno 879 kg hrane);
- 470 rješenja o privremenoj zabrani stavljanja sira u promet sa registrovanih gazdinstava do otklanjanja uzroka neusaglašenosti i ponovnog uzorkovanja;
- 396 ukaza o otklanjanju manjih nepravilnosti u kratkom roku;

Izrečeno je 295 prekršajnih naloga u iznosu od 108.360€;

Podnijeta su 2 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka.

Uložena je jedna žalba inspektora za hranu Vijeću za prekršaje.

Izvršeno je 578 kontrola izvršenja naloženih mjera iz izvještajnog perioda i kraja 2023.godine (objekata za preradu na na gazdinstvima) .

Tokom 2024. godine po zahtjevu poljoprivrednih proizvođača, vršen je upis novih gazdinstava odnosno objekata na gazdinstvima u Centralni Registar registrovanih objekata za hranu i sprovedena je kontrola izvršenja mjera naloženih krajem 2023.godine. U ovim objektima se vrši proizvodnja i prerada malih količina primarnih proizvoda (bilja – voća i povrća, sokova, džemova, meda, mlijeka, čajeva) isključivo od proizvoda proizvedenih na sopstvenom imanju. Upisom u Registre registrovanih objekata (malih proizvođača hrane na gazdinstvima) značajno je unaprijeđen sistem kontrole “domaće, tradicionalne hrane” i stvoreni su uslovi za stavljanje na tržište ovih proizvoda prodajom na sopstvenom gazdinstvu, na pijacama, maloprodajnim i ugostiteljskim lokalnim objektima. Ova hrana je od posebnog značaja u turističkoj ponudi objekat ugostiteljskih objekata u Crnoj Gori.

Prepoznajući prisutnost i potencijalne rizike od ove vrste hrane, povezane su aktivnosti inspekcijke kontrole i agrobudetskih mjera u interresornoj saradnji. Uprava je u skladu sa obavezom utvrđenom Agrobudžetom za 2024. godinu Mjera 1.1-3. - Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu, izvršila uzimanje uzoraka sira ili kajmaka sa svih registrovanih gazdinstava koji su podnijeli zahtjev Ministarstvu za ostvarivanje premije. Tokom godine ukupno je uzeto 3.916 uzoraka sira radi provjere mikrobiološke ispravnosti (u dva perioda: I dio godine: 2118 uzoraka i II dio godine: 1798 uzoraka). Neusaglašenost je utvrđena u ukupno 470 uzoraka sira/kajmaka, procenat neusaglašenosti je od 2019 do danas sa 18,02 % smanjen na 12 %).

Svim gazdinstvima na kojima je utvrđena neusaglašenost proizvoda od mlijeka donijeta su rješenja o privremenoj zabrani stavljanja sira na tržište do otklanjanja uzroka neusaglašenosti (kontrola zdravlja vimena, pojačana higijena muže tokom obrade i čuvanja gotovih proizvoda od mlijeka, ponovno uzorkovanje).

U ovoj oblasti ostvaren je veliki napredak i unaprijeđeni su infrastrukturni i higijenski zahtjevi u 2083 objekata za proizvodnju sira i kajmaka na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima.

Uvoz hrane neživotinjskog porijekla, u nadležnosti inspekcije za hranu i materijala i predmeta koji dolaze u kontakt sa hranom u 2024.godini

Tokom 2024.godine izvršen je pregled 22.077 uvezenih pošiljki hrane neživotinjskog porijekla i 5439 pošiljki predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom.

Pregled svake, pojedinačne pošiljke, obuhvata:

- pregled komercijalnih dokumenata, i po potrebi i drugih dokumenata koji prate pošiljku;
- identifikacioni pregled tj. provjeru da li dokumenti koji prate pošiljku odgovaraju proizvodima i sadržaju pošiljke; i
- fizički - organoleptički pregled hrane, kontrolu prevoznog sredstva, pakovanja, označavanja hrane, temperature tokom transporta, uzimanje uzoraka za laboratorijsko ispitivanje.

Od ukupno 22 077 pregledanih pošiljki hrane iz uvoza, za laboratorijska ispitivanja propisanih zahtjeva bezbjednosti (mikrobiologija, kontaminanti, rezidue pesticida, aditivi, sastav/kvalitet/oznaka, radioaktivnost i dr.), uzeto je 2694 uzoraka. Od 5439 pošiljki predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom uzeto je 188 uzoraka.

Za izvršene preglede pošiljki iz uvoza hrane i predmeta i materijala koji dolaze u kontakt sa hranom naplaćene su naknade u iznosu od 942.919,47€.

Od ukupnog broja pregledanih pošiljki iz uvoza hrane neživotinjskog porijekla u nadležnosti inspekcije za hranu, zbog utvrđenih neusaglašenosti sa propisanim zahtjevima bezbjednosti inspektori za hranu su donijeli 32 rješenja o zabrani uvoza pošiljki određenih vrsta hrane.

Vraćene/uništene pošiljke hrane:

Broj pošiljki	Vrsta kategorija hrane	Količina Kg/litara	Neusaglašenost	Donijeta rješenja o pošiljci
1	Aromatizovani napitak	432	nijesu navedeni upotrijebljeni aditivi	vraćanje inoisporučiocu
1	Sušene kajsije	259, 2	povećan sadržaj aditiva	vraćanje inoisporučiocu
5	Dodaci ishrani (vitamini)	3.151, 8	zdravstvene tvrdnje, aditivi,	vraćanje inoisporučiocu
1	Jodirana morska so	125.000	smanjeni sadržaj joda	prenamjena upotrebe
1	Kuhinjska evaporisana so	25.000	povećan sadržaj joda	vraćanje inoisporučiocu
2	Sneck proizvodi	5.152, 6	povećan sadržaj akrilamida	uništenje
4	Proizvodi žitarica	2100, 5	povećan sadržaj akrilamida	uništenje

1	Jabukovo sirće	1.050	Kvalitet	uništenje
1	Biskviti	156	netačni navodi o sastavu proizvoda	vraćanje inoisporučiocu
1	Biljna pavlaka i nadjev od višnje	5.841	povećan sadržaj, zasićenih masnih kiselina i sorbinske kiseline	vraćanje inoisporučiocu
1	Keks	4.009, 6	povećan sadržaj akrilamida	vraćanje inoisporučiocu
2	Alkoholna pića	312,5	netačan navod o vol. jačini alkohola	vraćanje inoisporučiocu
1	Energetsko gazirano piće	720	Aditivi	vraćanje inoisporučiocu
1	Crne misline	2376	Pesticide	vraćanje inoisporučiocu
1	Maslinovo ulje	14.800	sastav masnih kiselina	vraćanje inoisporučiocu
1	Čaj	48,5	Pesticide	vraćanje inoisporučiocu
1	Pivo	108	netačan navod o vol. jačini alkohola	vraćanje inoisporučiocu
3	Konzervisano voće-pulpa	8681	nedozvoljeni aditivi	vraćanje inoisporučiocu
2	Konditorski proizvodi	3.594	aditivi/boje	vraćanje inoisporučiocu
1	Kafa	48 kg	Kvalitet	vraćanje inoisporučiocu

Ukupno je vraćeno ili uništeno 32 pošiljki hrane neusaglašene sa propisanim zahtjevima bezbjednosti/kvaliteta u ukupnoj količini od 194.160,2 kg hrane

Postupanje po prijavama potrošača

U izvještajnom periodu inspekciji za hranu je podnijeta 281 prijava potrošača koje su se najčešće odnosile na loše higijenske uslove u objektima, proizvode isteklog roka upotrebe, proizvode bez deklaracija, izmijenjenu boju i miris određene hrane, rad subjekata bez odobrenja nadležnog organa. Po svakoj zaprimljenoj prijavi izvršen je pregled, a o preduzetim mjerama i radnjama obaviješteni su podnosioci inicijativa koji su ostavili svoje podatke (mejl, adresu, telefon).

Ostvareni pozitivni rezultati nadzora:

- povećan broj blagovremeno prijavljenih objekata koji podliježu registraciji, uključujući privremene, sezonske objekte, pokretne/privremene (tezge, automate za hranu, sajmove i sl. za upis u Registar objekata za hranu, u skladu sa zakonom;

- ostvaren je napredak na unaprjeđenju infrastrukturnih i drugih propisanih zahtjeva u registrovanim objektima u kojima se vrši obrada, priprema, usluživanje i promet hrane primjenom preventivnog pristupa i izricanjem ukaza o otklanjanju nepravilnosti;
- smanjen je broj utvrđenih nepravilnosti tokom rukovanja hranom u objektima;
- manji je broj prijavljenih trovanja hranom;
- smanjen je broj neispravnih uzoraka hrane koji ne zadovoljavaju propisane kriterijume bezbjednosti i kvaliteta kao i neispravnih briseva uzetih s radnih površina opreme ruku lica koja rukuju hranom;
- povećan je stepen ujednačenosti rada inspektora, ali ne u dovoljnoj mjeri upotrebom kontrolnih lista, pristupom zasnovanom na analizi rizika i preduzimanjem svrsishodnih propisane upravne mjere za utvrđenu nepravilnost);
- spriječeno stavljanje na tržište 32 pošiljke nebezbedne hrane u ukupnoj količini od 194.160,2 kg.
- povećana je efikasnost inspektora na uvozu i obezbijeđeno je snabdijevanje tržišta u sezoni prelazima jer su u predsezoni izvršena pojačana laboratorijska ispitivanja, svih vrsta hrane, po zemljama porijekla i proizvođačima.
- u velikoj mjeri smanjena je pojava prodaje nebezbedne hrane na tezgama pored saobraćajnica kao atraktivnim turističkim destinacijama tako da su vidljivi efekti kontrole (neophodna je uključenost i intersektorska saradnja i ostalih nadležnih kontrolnih službi na lokalnom i državnom nivou –komunalna, tržišna, saobraćajna, poljoprivredna);
- blagovremeno je postupano po prijavama potrošača.

II SEKTOR ZA VETERINU

DJELOKRUG RADA SEKTORA

Stručni i upravni poslovi u Sektoru veterine su poslovi koji se odnose na: zdravlje životinja, zaštitu dobrobiti životinja, identifikaciju i registraciju gazdinstava i životinja, međunarodni promet životinja i proizvoda životinjskog porijekla, pripremu stručnih osnova, sprovođenje, usklađivanje i praćenje propisa iz ovih oblasti; izdavanje stručnih uputstava, brošura, priručnika, instrukcija i mjera; utvrđivanje i praćenje ispunjenosti uslova za vršenje poslova iz ovih oblasti; uspostavljanje i vođenje registara; učešća u: radu međunarodnih institucija; planiranju finansiranja, izradi planskih dokumenata, strategija, izvještaja, analiza, informacija i drugih materijala, davanje stručnih mišljenja i obavljanje drugih poslova koji su određeni u nadležnost drugim zakonima (o zaštiti potrošača, o lijekovima, poljoprivredi, biocidima, genetski modifikovanim organizmima, zaštiti životne sredine).

Službene kontrole/inspekcijski nadzor obuhvataju: nadzor nad primjenom zakona i podzakonskih akata iz oblasti zdravlja životinja, zaštite dobrobiti životinja, identifikacije i registracije životinja, veterinarskih lijekova (kontrola prometa lijekova na veliko i kontrola upotrebe); preduzimanje i izvršavanje upravnih mjera i radnji pri utvrđivanju neusaglašenosti sa propisanim zahtjevima, podnošenje prekršajnih naloga, zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka i/ili krivičnih prijava i izvještavanje o sprovođenju službenih kontrola po utvrđenim planovima službene kontrole i programima monitoringa.

Sektor za veterinu učestvuje u IPARD projektima i određen je za tehničko tijelo (Memorandum o saradnji između Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove (u daljem tekstu: UBHVFP) i Direktorata za plaćanje Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede) tokom implementacije IPARD II Mjera I, u oblasti potvrđivanja obaveza potencijalnih korisnika utvrđenih propisima o zaštiti dobrobiti životinja odnosno nacionalnim i EU propisima. Pored navedenih poslova aktivnosti sektora su usmjerene i na: sprovođenje obaveza u EU integracijama: Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, Program pristupanja Crne Gore

Evropskoj uniji, implementaciju Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavlje 12 – bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika, sa opštim akcionim planom i posebnim akcionim planom za suzbijanje i iskorjenjivanje klasične kuge svinja, pregovarački proces sa EU i drugih preuzetih obaveza kroz stalna ili povremena radna tijela i komisije.

Zaposleni u Sektoru za veterinu učestvovali su:

u pripremama i realizaciji IPA 2021 EU -

realizaciji aktivnosti u okviru ADEWB II Capacity building of veterinary and plant services in the Western Balkans.

Stručni i upravni poslovi organizovani su u četiri odsjeka:

Odsjek za zdravlje, zaštitu dobrobiti životinja i identifikaciju i registraciju životinja;

Odsjek za međunarodni promet;

Odsjek za veterinarsku djelatnost, veterinarske lijekove, antimikrobnu rezistenciju i monitoring rezidua;

Odsjek za veterinarsku inspekciju.

Stručni i upravni poslovi ogledaju se kroz pripremanje stručnih osnova, sprovođenje, usklađivanje i praćenje propisa iz oblasti nadležnosti; izdavanje stručnih uputstava, priručnika, instrukcija; utvrđivanje i praćenje ispunjenosti uslova za vršenje povjerenih poslova; uspostavljanje i vođenje registara; učešće u radu međunarodnih institucija iz oblasti nadležnosti; planiranje finansiranja, izradu planskih dokumenata, strategija, izvještaja, analiza, informacija i drugih materijala, izdavanje stručnih mišljenja i izvršavanje drugih poslova koji su određeni u nadležnost drugim zakonima.

Službene kontrole/inspekcijski nadzor obuhvataju: nadzor nad primjenom zakona i podzakonskih akata iz nadležnosti; preduzimanje i izvršavanje upravnih mjera i radnji pri utvrđivanju neusaglašenosti sa propisanim zahtjevima, podnošenje prekršajnih naloga, zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka i/ili krivičnih prijava i izvještavanje o sprovođenju službenih kontrola po planovima službene kontrole i programima monitorniga.

Realizacija Programa obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja kao realizacija strateške politike

U oblasti zdravstvene zaštite životinja definisani su poslovi od javnog interesa kroz koje Crna Gora obezbjeđuje zaštitu domaće prouzdovnje od gubitaka koje mogu prouzrokovati bolesti životinja čime se doprinosi konkurentnosti domaćih proizvoda. Programom mjera stvaraju se preduslovi za usaglašavanje oblasti zdravstvene zaštite životinja sa EU zahtjevima, a koji se odnose na dobijanje i održavanje zdravstvenog statusa gazdinstava za određene zarazne bolesti

Zaštita zdravlja životinja sprovodi se radi obezbjeđivanja: uzgoja i proizvodnje zdravih životinja, bezbjednih i zdravstveno ispravnih proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje, zaštite ljudi od zoonoza, zaštite dobrobiti životinja i veterinarske zaštite životne sredine.

Sprovođenje mjera je obavezno na cijelom epizootiološkom području Crne Gore, primjereno stepenu opasnosti i epizootiološkoj situaciji iz prethodnog perioda.

Pored navedenih poslova, sektor učestvuje aktivno:

u sprovođenju obaveza iz EU integracija:

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju; Program pristupanja Crne Gore EU;

implementacija Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine EU;

pregovarački proces za zatvaranje pregovaračkog poglavlja 12 i drugih poglavlja: 1, 3, 27 i dr.;

obaveze prema Evropskoj komisiji, međunarodnim organizacijama, komisijama i dr.: WOA, FAO, GF TADs, EUFMD, EFSA, CEFTA i dr.;

Ključne, planirane i realizovane aktivnosti sektora u izvještajnom periodu su:

aktivnosti po PPCG i Strategiji za Poglavlje 12 i izvještavanje;
izrada i sprovođenje Programa mjera obavezne zdravstvene zaštite životinja za 2024. godinu sa podprogramima;
vršenje inspekcijskog nadzora i izvještavanje;
postupanja po prijavama/inicijativama građana i izvještavanje o sprovedenom nadzoru;
učestvovanje u finalnim projektnim aktivnostima u vezi nadogradnje novog VIS-a;
obuke za sve zaposlene u sektoru za rad u novom VIS-u;
kampanja podizanja svijesti o bolesti afrička kuga svinja;
provjera ispunjenosti uslova po javnim ovlaštenjima;
propisivanje veterinarskih uslova za uvoz životinja, hrane životinjskog porijekla i hrane za životinje životinjskog porijekla;
propisivanje uslova za karantin prilikom uvoza živih životinja, kao i za karantin u unutrašnjem prometu;
obuke veterinarskih inspektora i odgovornih lica;
priprema stručnih osnova za podzakonska akta i krizni plan;
saradnja sa međunarodnim organizacijama;
davanje mišljenja na izmjene i dopune zakona i drugih akata;
ažuriranje web stranice i dr.

ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI

U izvještajnom periodu Sektor veterine je pripremio stručne osnove za:
Predlog Plana upravljanja kriznim situacijama u slučaju izbijanja africke kuge svinja;
Predlog Naredbe o smanjenju brojnog stanja pojedinih vrsta divljači, u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede;
Pravilnik o monitoringu rezidua u životinjama i proizvodima životinjskog porijekla;
Pravilnik o metodama kontrole rezidua u životinjama i proizvodima životinjskog porijekla;
Naredba o zabrani upotrebe i tretiranja životinja određenim supstancama i veterinarskim lijekovima;
Pravilnik o maksimalno dozvoljenim količinama rezidua farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih lijekova u proizvodima životinjskog porijekla;
Pravilnik o uslovima za veterinarske organizacije, veterinarske službe i Specijalističku veterinarsku laboratoriju;
Naredbu za sprečavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje zarazne bolesti afrička kuga svinja;
Naredbu za sprečavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje zarazne bolesti Q groznica kod goveda;
Naredbu o zabrani uvoza i tranzita pošiljki živih domaćih i divljih svinja, mesa i proizvoda od svinja radi sprečavanja unošenja opasne zarazne bolesti afričke kuge svinja;
Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o bližim uslovima koje treba da ispunjavaju objekti i oprema za držanje i uzgoj koka nosilja;
Pravilnik o izmjenama pravilnika o mjerama za sprečavanje pojave Echinococcus multilocularis kod pasa;
Program obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja u 2024. godini;
Treći godišnji Izvještaj o realizaciji Programa za kontrolu populacije pasa u Crnoj Gori za 2023. godinu (Zaključak Vlade br. 10-321/24-4411/2 od 05.09.2024.godine).

U 2024. godini, donijeti su sledeći akti:

Plan upravljanja kriznim situacijama u slučaju izbijanja africke kuge svinja ("Sl. list CG", br. 19/2024);
Naredba o smanjenju brojnog stanja pojedine vrste divljači ("Sl. list CG", br. 9/2024);

Pravilnik o maksimalno dozvoljenim količinama rezidua farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih lijekova u proizvodima životinjskog porijekla ("Sl. list CG", br. 74/2024);
 Pravilnik o monitoringu rezidua u životinjama i proizvodima životinjskog porijekla ("Sl. list CG", br. 78/2024);
 Naredbu o zabrani upotrebe i tretiranja životinja određenim supstancama i veterinarskim lijekovima ("Sl. list CG", br. 17/2024);
 Naredba za sprečavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje zarazne bolesti afrička kuga svinja ("Sl. list CG", br. 19/2024);
 Naredba za sprečavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje zarazne bolesti Q groznica kod goveda ("Sl. list CG", br. 80/2024);
 Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o bližim uslovima koje treba da ispunjavaju objekti i oprema za držanje i uzgoj koka nosilja („Sl. list CG“, br. 27/16, 75/19, 150/22 i 130/24);
 Pravilnik o izmjenama pravilnika o mjerama za sprečavanje pojave Echinococcus multilocularis kod pasa („Sl. list CG“, br. 76/19 i 130/24);
 Naredba o zabrani uvoza i tranzita pošiljki živih domaćih i divljih svinja, mesa i proizvoda od svinja radi sprečavanja unošenja opasne zarazne bolesti afričke kuge svinja ("Sl. list CG", br. 70/2018 i 22/2024);
 Redovno ažuriranje Priloga 1 i 2 Naredbe o zabrani uvoza i tranzita pošiljki živih domaćih i divljih svinja, mesa i proizvoda od svinja, radi sprečavanja unošenja opasne zarazne bolesti afričke kuge svinja („Sl. list CG“, br. 70/2018 i 22/2024).

IZVRŠAVANJE ZAKONA I DRUGIH PROPISA I ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI

Izvršavanje zakona i drugih propisa obuhvata vođenje upravnog postupka, donošenje i izvršenje rješenja i drugih pojedinačnih akata, preduzimanje upravnih mjera i upravnih radnji, praćenje njihovog izvršavanja, davanje objašnjenja, izdavanje stručnih uputstava i instrukcija za rad i ukazivanje stručne pomoći vršeno je u skladu sa nadležnostima po zakonima:

Zakon o veterinarstvu („Sl. list CG“, br. 30/12, 48/15, 57/15, 52/16 i 43/18);

Zakon o identifikaciji i registraciji životinja („Sl. list RCG“, broj 48/07 i „Sl. list CG“, br. 73/10, 40/11 i 48/15);

Zakon o zaštiti dobrobiti životinja („Sl. list CG“, br. 14/08, 40/11 i 47/15).

U skladu sa zakonskom obavezom Sektor za veterinu je sproveo neophodne aktivnosti za sprovođenje Programa obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja u 2024. godini. Ovim programom su utvrđene mjere za: blagovremeno otkrivanje bolesti životinja uslov za zaštitu zdravlja ljudi od zoonoza i proizvodnju bezbjedne hrane životinjskog porijekla, zaštitu zdravlja životinja; rast stočarske proizvodnje; obezbjeđivanje uslova za nesmetan promet životinja i proizvoda i dr.

Sredstva za sprovođenje ovog programa opredijeljena su Budžetom Crne Gore za 2024. godinu, iznosu od 2.190.000,00€.

Programom mjera za 2024. godinu predviđeno je sprovođenje sljedećih podprograma:

1. Praćenje epizootičke situacije i dijagnostika zaraznih i parazitskih bolesti	12. Klasična kuga svinja
2. Tuberkuloza goveda	13. Afrička kuga svinja
3. Enzootska leukoza goveda	14. Bjesnilo
4. Bruceloza goveda, ovaca i koza	15. Antraks
5. Bolesti pčela	16. Atipična kuga živine
6. Avijarna influence	17. Identifikacija i registracija životinja
7. Plavi jezik	18. Kontrola zdravlja vimena
8. Bolest kvrgave kože goveda	19. Monitoring salmonele
9. Bovina spongiformna encefalopatija – BSE	20. Groznica doline Nila

10. Bolesti riba i školjki	21. Stado službeno slobodno od tuberkuloze, bruceloze i enzootske leukoze goveda – dodijela statusa
11. Parazitske bolesti – zoonoze	22. Tehnička i administrativna podrška implementaciji programa u oblasti zdravlja životinja i veterinarskog javnog zdravlja

IDENTIFIKACIJA I REGISTRACIJA ŽIVOTINJA

Razvoj i implementacija Veterinarskog informacionog sistema (u daljem tekstu: VIS) je završena i 12. marta 2024. godine sistem je pušen na produkciju. Veterinarski informacioni sistem je preduslov za razvoj efikasnog sistema upravljanja zdravljem životinja, dobrobiti životinja, bezbjednošću hrane i sledljivošću u lancu proizvodnje hrane životinjskog porjekla, kao važnog alata za svakodnevni rad savremenog veterinarskog organa. Uloga veterinarskog informacionog sistema u dijagnostici bolesti životinja, dobrobiti životinja i biosigurnosti, praćenju, nadzoru i obaveštavanju, kontroli domaće i međunarodne trgovine robom, upravljanju bezbjednošću hrane, upravljanju sertifikacijom i praćenju, istraživanju i obaveštavanju o bolestima i procjeni rizika je od velikog značaja za kvalitet veterinarske usluge. Sistem identifikacije i registracije je proširen tako da su obuhvaćene i druge vrste životinja (kopitari, pčele i mačke) što daje mogućnost identifikacije i ovih vrsta.

Sa početkom rada VIS-a, izmjenjen je način unosa podataka o obilježavanju i kretanju malih preživara i svinja. Sa grupnog obilježavanja i kretanja prešlo se na pojedinačno. Takođe je izmijenjen i način unosa godišnjeg popisa svinja, ovaca i koza tako što se ukinuo grupni unos podataka i omogućio pojedinačni unos podataka.

Prije puštanja sistema na produkciju u februaru i martu mjesecu je održana poslednja obuka za zaposlene u odsjeku identifikacije i registracije životinja kao i za veterinarske ambulante, od strane projektnog tima.

U toku godine održane su obuke od strane zaposlenih u odsjeku identifikacije i registracije životinja, novim veterinarskim ambulantama o načinu korišćenja i unosa podataka u VIS, kao i po zahtjevu dodatne obuke ostalim veterinarskim ambulantama.

U decembru 2024, je u prostorijama UBHVFP održan sastanak sa Veterinarskim ambulantama koje na gazdinstvima sprovode obavezne mjere zdravstvene zaštite životinja. Na sastanku su razmotreni trenutni izazovi u vođenju evidencija i unosu podataka o životinjama u VIS, podignuta je svijest o obavezama i odgovornostima, i usvojeni su zajednički zaključci radi bolje saradnje i efikasnijeg rada.

Kao što je rečeno, VIS je pušten je u rad u martu 2024. godine, pri čemu je utvrđeno nekoliko nefunkcionalnosti. Zbog navedenih problema i izazova u migraciji podataka o farmama i životinjama te prelasku na individualno praćenje registracije ovaca, koza i svinja, zaposleni na poslovima I&R u UBHVFP i veterinarskih ambulanti intenzivno su radili na tome da podaci u VIS-u odražavaju stvarno stanje životinja na farmi.

Veterinarski informacioni sistem se ažurira kroz redovno praćenje aktivnosti koje veterinarske ambulante obavljaju u toku vršenja preventivnih mjera i registraciju gazdinstava i identifikaciju životinja, evidencije kretanja životinja na osnovu kojih se identifikuju gazdinstva koja ne sprovode zakonom propisane mjere od strane držalaca i pripremaju planovi kontrole koje sprovodi veterinarska inspekcija.

Zbog važnosti podataka koji se obrađuju u VIS-u, neophodno je da je sistem identifikacije i registracije životinja u svakom trenutku operativan i funkcionalan i da pruža kontinuirano praćenje i kontrolu kretanja životinja, kontrolu zdravstvenog stanja i suzbijanja i iskorjenjivanja bolesti životinja, nesmetano funkcionisanje i planiranje zdravstvene zaštite životinja i dodjelu statusa stada slobodnih od određenih bolesti.

Nastavljeno je kontinuirano obezbijeđenje i raspodjela resursa, nadležnim veterinarskim ambulantama koje sprovode obavezne mjere zdravstvene zaštite životinja na gazdinstvima.

Identifikacija i registracija pasa

Identifikacija i registracija pasa, značajna je za kvalitetnu zdravstvenu zaštitu pasa i daje mogućnost za dalje sprovođenje mjera za kontrolu populacije pasa i odgovorno vlasništvo nad njima.

Od tačnosti podataka u VIS-u koji se upisuju podaci o psu i vlasniku zavisi veliki broj povezanih aktivnosti UBHVFP i drugih organizacija i institucija koji se bave zaštitom zdravlja pasa i kontrole pasa litalica. Nastavljeno je kontinuirano obezbijeđenje i raspodjela vakcina protiv bjesnila za pse, mikročipova i pasoša za pse svim veterinarskim ambulantama.

Tabelarni prikaz aktivnosti za 2024. godinu:

Broj odrađenih predmeta dostavljenih preko arhive UBHVFP	4.622
Broj odrađenih prenosa vlasništva na gazdinstvu	540
Broj ažuriranih popisnih listova za registraciju gazdinstva	483
Broj štampanih, selektovanih po vet. ambulantama i izdatih novih pasoše	15 348
Broj štampanih, selektovanih po vet. ambulantama i izdatih duplikata pasoša	452
Izdatih i dodijeljenih kroz Registar kućnih ljubimaca pasoša za kućne ljubimce	8 000
Izdatih i dodijeljenih kroz Registar kućnih ljubimaca mikročipova za kućne ljubimce (pse)	4 940
Dodijeljenih kroz Registar kućnih ljubimaca vakcina za vakcinaciju kućnih ljubimaca (pasa) protiv bjesnila	4 560
Izdatih i dodijeljenih markica za goveda vet. ambulantama - VIS	18 659
Izdatih i dodijeljenih markica za ovce/koze vet. ambulantama - VIS	68 286
Izdatih i dodijeljenih markica za svinje vet. ambulantama -VIS	40 120
Izdatih i dodijeljenih popisnih listova za registraciju gazdinstva vet. ambulantama - VIS	368
Izdatih i dodijeljenih potvrda o identifikaciji goveda vet. ambulantama - VIS	10 450
Izdatih i dodijeljenih privremenih pasoša vet. ambulantama - VIS	3 426
Izdatih i dodijeljenih podataka potvrda o identifikaciji ovaca/koza vet. ambulantama - VIS	5 040
Izdatih i dodijeljenih godišnjih popisa ovaca/koza vet. ambulantama - VIS	6 510
Izdatih i dodijeljenih prijava za kretanje ovaca/koza vet. ambulantama - VIS	3 519
Izdatih i dodijeljenih o identifikaciji svinja vet. ambulantama - VIS	3 996
Izdatih i dodijeljenih godišnjih popis svinja vet. ambulantama - VIS	3 568
Izdatih i dodijeljenih prijava za kretanje svinja vet. ambulantama - VIS	1 105
Broj izdatih duplikata ušnih markica i sortiranih po vet.ambulantama	3 117

ZAŠTITA DOBROBITI ŽIVOTINJA

Tokom 2024. godine u dijelu zaštite dobrobiti životinja, sprovedene su aktivnosti u cilju unapređenja postojećih uslova zaštite dobrobiti životinja i pripreme za donošenje novog Zakona o zaštiti dobrobiti životinja. U skladu sa postojećim zakonodavnim okvirom utvrđeni su veterinarsko-sanitarni uslovi, odnosno izdata rješenja za:

jedan objekat za higijenu i eksterijerno uljepšavanje kućnih ljubimaca koji ispunjava veterinarsko-sanitarne uslove i uslove neophodne za zaštitu dobrobiti životinja u objektu za higijenu i eksterijerno uljepšavanja kućnih ljubimaca;
jedan objekat namijenjen privremenom smještaju kućnih ljubimaca-pasnion sa privremenim rješenjem jer se objekat nalaze u proceduri otklanjanja nedostataka kako bi se time stekli uslovi za dobijanje trajnog rješenja. Rješenje je izdato nakon neposrednog uvida na licu mjesta i provjere ispunjenosti propisanih uslova;
jedan prevoznik životinja-kućnih ljubimaca sa drumskim prevoznim sredstvom namijenjen prevozu kućnih ljubimaca. Rješenje je izdato nakon neposrednog uvida na licu mjesta i provjere ispunjenosti propisanih uslova;
jedan objekat namijenjen privremenom smještaju napuštenih životinja (kućnih ljubimaca)-skloništa, sa privremenim rješenjem jer se objekat nalaze u proceduri otklanjanja nedostataka kako bi se time stekli uslovi za dobijanje trajnog rješenja. Rješenje je izdato nakon neposrednog uvida na licu mjesta i provjere ispunjenosti propisanih uslova;

Svi odobreni objekti upisani su u Registar objekata iz oblasti zaštite dobrobiti životinja koji je objavljen na zvaničnoj internet stranici UBHVFP.

Takođe, izdata su rješenja za:

Upis u registar držaoca životinja (pčelinje zajednice) – 605 rješenja;

Upis u registar držaoca životinja (koke nosije do 350 komada) – 13 rješenja;

Upis u registar koka nosilja sa jedinstvenim registarskim brojem gazdinstva (više od 350 komada koka nosilja) – 5 rješenja;

Upis u registar držaoca životinja (tovni pilići/čurići) – 4 rješenja;

Upis u registar držaoca životinja (japanske prepelice)- 2 rješenja;

Upis u registar držaoca životinja (kopitari) – 100 rješenja.

Sva gore navedena gazdinstva su upisana u Registar gazdinstava na kojima se drže i uzgajaju životinje radi stavljanja u promet koji je sastavni je dio Centralnog registra gazdinstava koji vodi UBHVFP.

Treći godišnji Izvještaj o realizaciji nacionalnog Programa za kontrolu populacije pasa u Crnoj Gori za 2023. godinu Vlade Crne Gore je na 32. sjednici održanoj 15. jula 2021. godine usvojila Program za kontrolu populacije pasa u Crnoj Gori sa Akcionim planom, na predlog Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede – UBHVFP.

U skladu sa Zaključcima Vlade, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede – UBHVFP se zadužuje da dva puta godišnje izvještava Vladu Crne Gore o realizaciji programa s akcionim planom, najkasnije do kraja II Q tekuće godine, za prethodnu godinu, a do kraja IV Q tekuće godine za tekuću godinu.

Problem kontrole populacije pasa, u velikoj mjeri zavisi od postupanja lokalnih uprava koje uvijek ne prepoznaju značaj uspostavljanja sistema kontrole populacije pasa. Ukoliko se u što kraćem roku ne preduzmu mjere na primjeni nacionalnog Programa, identifikovani problemi će prerasti u ozbiljan društveni problem, jer napušteni i psi koji nijesu pod nadzorom predstavljaju zdravstveni, bezbjednosni, socijalni i ekološki problem, a istovremeno, dobrobit ovih životinja je drastično narušena.

Ministarstvo i UBHVFP će nastaviti, u dijelu nadležnosti, saradnju sa lokalnim upravama, nevladinim sektorom, Veterinarskom komorom i drugim zainteresovanim stranama u cilju iznalaženja najprihvatljivijeg rješenja za kontrolu populacije pasa.

Ostale aktivnosti:

Projekat EU/IPA – Mjera 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ u okviru IPARD-a II 2014–2020

Predstavници UBHVFP – Sektor veterine, odsjek za zdravlje i dobrobit životinja i identifikaciju i registraciju životinja, u skladu sa potpisanim Memorandum o saradnji između UBHVFP i Direktorata za plaćanje - Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, obavljali su ocijenu usklađenosti projektne dokumentacije/planirane/završene investicije podnosioca zahtjeva sa nacionalnim/EU zakonodavstvom i kriterijumima Kodeksa dobre poljoprivredne prakse u oblasti zaštite dobrobiti životinja u okviru IPARD-a II 2014–2020 Mjera 1, Poziv 3 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ izdate su četiri potvrde o usaglašenosti investicije sa EU standardima i usaglašenosti poljoprivrednog gazdinstva sa nacionalnim standardima iz oblasti zaštite dobrobiti životinja nakon realizacije investicije.

Takođe, kroz Mjeru 1, Poziv 4, Javni poziv „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ nastavljeno je sa gore navedenim aktivnostima pri čemu su predstavnici UBHVFP - Sektor veterine, odsjek za zdravlje i dobrobit životinja i identifikaciju i registraciju životinja, u 2024. godini izdato tri potvrda o usaglašenosti investicije sa EU standardima i usaglašenosti poljoprivrednog gazdinstva sa nacionalnim standardima iz oblasti zaštite dobrobiti životinja nakon realizacije investicije.

U 2024. godini od strane Direktorata za plaćanje-Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, raspisan je Javni poziv „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“, Mjera 1, Poziv 5 koji se odnosio na usaglašenosti investicije sa EU standardima i usaglašenosti poljoprivrednog gazdinstva sa nacionalnim standardima iz oblasti zaštite dobrobiti životinja. Ukupno je obavljeno 306 terenskih posjeta gazdinstva aplikanata Mjera 1, Poziv 5, od čega je izdato isto toliko mišljenja, od čega je 235 pozitivnih mišljenja i potvrda odnosno 71 mišljenje sa preporukama za odklanjanje nedostataka koji se odnose na ispunjenost uslova zaštitu dobrobiti životinja na gazdinstvima aplikanata.

U toku terenske kontrole za potrebe IPARD-a, Mjera 1, ujedno je posvećena pažnja edukaciji tj. podizanju nivoa informisanosti držaoca životinja, naročito u dijelu unapređenja postojećih uslova zaštite dobrobiti životinja u objektima za smještaj životinja za proizvodnju.

Imajući u vidu da su držaoci zapravo ključni akteri, kako u ovoj oblasti tako i u dijelu koji se odnosi na sistem I&R životinja, podsjetili smo ih na obaveze i dužnosti u pogledu prijave novih gazdinstava, prijava kretanja sa i na gazdinstvo, novorođenih životinja, uginulih ili zaklanih životinja i zdravstvene zaštite i zaštite dobrobiti životinja.

Uredba o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike za 2024 godinu- Podrška opštim servisima u poljoprivredi - 3.2 program unapređivanja stočarstva - mjera agrarne politike za 2024. godinu.

Ova mjera podrške bila je namijenjena podršci za ona gazdinstva na kojima se drže i uzgajaju deset i više krmača u čistoj rasi radi komercijalnog uzgoja. Pravo na podršku imala su gazdinstva sa deset i više krmača, koja su rođena i uzgajana se na teritoriji Crne Gore ili su bila uvezena sa dostavljenim rješenjem o uvozu od graničnog veterinarskog inspektora, sa brojem uvezenih grla i identifikacionim brojevima grla. Jedan od uslova za ostvarivanje prava na premiju je bio da grla borave na gazdinstvu najmanje sedam mjeseci, da je poljoprivredno gazdinstvo registrovano u Registru poljoprivrednih gazdinstava i Centralnom registru gazdinstava i životinja uz obavezu da držalac životinja uredno vodi evidenciju, da vrši godišnje popise svinja u skladu sa zakonom i da su nad životinjama sprovedene mjere po Programu obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja u prethodnoj odnosno tekućoj godini. Gazdinstva su dužna da u uzgoju životinja poštuju propise iz oblasti zaštete zdravlja, dobrobiti životinja,

identifikacije i registracije životinja, kao i preporuke utvrđene Kodeksom dobre poljoprivredne prakse.

Tako je tokom 2024 godine veterinarski inspektori obavili su neposredne preglede gazdinstvima podnosica zahtjeva koja su se prijavili za podršku kroz ovu mjeru kod Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i utvrdili da od ukupno 27 gazdinstva koja su se prijavila za ovu mjeru podrške, 11 gazdinstva ispunjavaju u potpunosti uslove zaštitu dobrobiti životinja-svinja, dok preostalih 16 gazdinstava ne ispunjavaju u potpunosti uslove što je utvrđeno neposrednim pregledom gazdinstava od strane veterinarskog inspektora te su izdata rješenja za otklanjanje nepravilnosti.

MEĐUNARODNI PROMET ŽIVIH ŽIVOTINJA, PROIZVODA ŽIVOTINJSKOG PORIJEKLA, HRANE ZA ŽIVOTINJE ŽIVOTINJSKOG PORIJEKLA I DODATAKA HRANI ZA ŽIVOTINJE, NUS PROIZVODA ŽIVOTINJSKOG PORIJEKLA I PRATEĆIH PREDMETA

Veterinarsko zdravstveni uslovi za uvoz životinja, proizvoda životinjskog porijekla, hrane za životinje i nus proizvoda - rješavanje po zahtjevu stranke

Tokom 2024 godine UBHVFP je podnijeto 3.460 zahtjeva od strane uvoznika za utvrđivanje ispunjenosti prethodnih veterinarsko zdravstvenih uslova za uvoz životinja, proizvoda životinjskog porijekla, hrane za životinje, nus proizvoda i pratećih predmeta.

Svi zahtjevi su razmatrani i obrađeni u skladu sa Zakonom o veterinarstvu, Zakonom o bezbjednosti hrane, Zakonom o spoljnoj trgovini, Zakonom o upravnom postupku, Zakonom o državnoj upravi kao i Međunarodnim sporazumima i standardima kojima je regulisan spoljnotrgovinski promet.

U obavljanju redovnih aktivnosti u ovoj oblasti ostvarena saradnja i koordinacija sa međunarodnim organizacijama (WOAH, FAO i sl.) i Evropskom komisijom (TRACES NT), ustanovama, privrednim subjektima i drugim institucijama u oblasti veterinarstva i bezbjednosti hrane.

Usaglašavanje sertifikata za izvoz životinja, hrane životinjskog porijekla i nus proizvoda u skladu sa obavezom utvrđenom Zakonom o veterinarstvu, a rješavajući po zahtjevu izvoznika-uvoznika, u neposrednoj komunikaciji sa nadležnim veterinarskim službama zemlje izvoznice odnosno uvoznice, usaglašeni su sljedeći modeli sertifikata:

Za uvoz u Crnu Goru iz Slovenije: Jednog registrovanog kopitara ili jednog kopitara za uzgoj i proizvodnju	Za uvoz u Crnu Goru iz Češke Republike: - Domaćih goveda (uključujući vrste Bubalus i Bison i njihove meleze) namijenjene za uzgoj i/ili proizvodnju nakon uvoza u Crnu Goru (BOV-X) + - Dodatne garancije
Za uvoz u Crnu Goru iz Republike Slovenije: - Domaćih goveda (uključujući vrste Bubalus i Bison i njihove meleze) namijenjene za uzgoj i/ili proizvodnju nakon uvoza u Crnu Goru (BOV-X) + - Dodatne garancije	Za uvoz u Crnu Goru iz Rumunije: - Domaćih goveda (uključujući vrste Bubalus i Bison i njihove meleze) namijenjene za uzgoj i/ili proizvodnju nakon uvoza u Crnu Goru (BOV-X) + - Dodatne garancije
Za uvoz u Crnu Goru iz Italije: Priplodnih jaja živine, osim Ratita;	Za uvoz u Crnu Goru iz R.Sjeverne Makedonija: Prerađenog stajnjaka, dobijene proizvode od prerađenog stajnjaka i guano od slijepih miševa;
Za uvoz u Crnu Goru iz R.Sjeverne Makedonija: Proizvodi na bazi kolostruma namijenjenog za ishranu ljudi;	Za uvoz u Crnu Goru iz R.Srbije: Mesa svinja;

Za uvoz u Crnu Goru iz Srbije: Mesnih prerađevina;	- Pripremljene i usaglašene dodatne garancije za bolest afričke kuge svinja, dodatak uz sertifikat za uvoz proizvoda od mesa, proizvoda od mesa mesnih prerađevina sadrže meso porijeklom od domaćih svinja iz Republike Srbije u Crnu Goru
Za izvoz u R.Albaniju iz Crne Gore: životinja/zvaničnog sertifikata za ulazak živine za priplod, osim ratite i živine za proizvodnju osim ratite (OBRAZAC „BPP“)	Za izvoz u R.Srbiju iz Crne Gore: - mesa svinja
Za izvoz u R.Srbiju iz Crne Gore: proizvoda od mesa	Za izvoz u države članice EU: kompozitnih proizvoda – novi uslovi
Za izvoz u države članice EU: proizvoda od mesa (MPNT) – novi uslovi	Za izvoz u države članice EU: proizvoda od mesa (MPST) – novi uslovi
Za izvoz u države članice EU: proizvoda od mlijeka (model dairy-products-PT) – novi uslovi	

Priprema i štampanje sertifikata za izvoz u EU i treće zemlje životinja, hrane životinjskog porijekla i nus proizvoda

CEFTA - Aktivnosti koje se odnose na pripremu planova za implementaciju CEFTA Protokola V (Trgovinske olakšice) u okviru Sporazuma CEFTA 2006, u dijelu koji se tiče nadležnosti UBHVFP kroz pripremu traženih materijala koji su zahtijevani od strane CEFTA Sekretarijata, a u cilju ispunjavanja dogovorenih obaveza vezano za uspostavljanje TRACES NT za CEFTA zemlje. U toku 2024. godine intenzivno se radilo na potpunoj implementaciji programa (digitalizaciju sertifikata), odnosno korišćenja elektronske sertifikacije za izvozne pošiljke (za CEFTA zemlje), najava pošiljki i odobravanje uvoza. Modeli sertifikata su dostavljeni, obrazac matrix sertifikata su ubačeni u sistem.

U Tirani - 14.05.2024. godine održan radni sastanak za SEED+/ CEFTE TRACES NT na kojem je prihvaćen Završni izvještaj Projekta održavanja CEFTA TRACES NT (CEFTA SEED + 2023-3). U okviru projekta predlaže se takođe da se formiraju radne grupe i da se nakon početne faze i izvještaja izrade kratkoročni i dugoročni planovi.

U septembru 11. i 12. 2024. godine u Podgorici je održana još jedna obuka za sve uključene u sertifikaciju – subjekti u poslovanju hranom – izvoznici i špedicije, veterinarski inspektori (izvoz-izdavanje sertifikata, uvoz), špediteri – lica odgovorna za pošiljku. Obuka je imala za cilj osposobljavanje svih uključenih za korišćenje CEFTA TRACES NT prije korišćenja elektronskih sertifikata.

UBHVFP je nakon obuka i stvaranja uslova, od 16.septembra 2024. godine započela izdavanje i primanje pošiljki za koje su sertifikati bilateralno dogovoreni između CEFTA strana putem SEED+ /Cefta TRACES NT platforme. Prelazni period od jednog i po (1,5) mjeseca je završen 31. oktobra 2024. godine. Tokom ovog perioda, prihvatani su i ne-digitalni/papirni sertifikati i oni izdati putem platforme CEFTA TRACES NT. Nakon prelaznog perioda primjenjuju se samo veterinarski sertifikati generesani na platformi CEFTA TRACES NT. Ovi sertifikati se štampaju, potpisuju i ovjeravaju od strane službenog veterinara odgovornog za sertifikaciju pošiljke.

Načelnik odsjeka je učestvovao na sastanku za SEED+/ CEFTE TRACES NT -Radni sastanak za SEED+/ CEFTA TRACES NT u oblasti izvozne sertifikacije (Skadar- 19.09.2024. godine). Usvajen je početni izvještaj CEFTA SEED + i TRACES podrška (SEED + 2023-01), sredstva obezbijeđena do kraja 2026. godine (SAFE NET) za bezbjedno korišćenje interneta. Takođe, UBHVFP je učestvovala na redovnom sastanku CEFTA Potkomiteta za poljoprivredu i SPS II, mjesto i održavanje sastanka: Tirana – 22.10.2024. godine, R.Albanija

Teme o kojima se raspravljalo – Realizacija aktivnosti iz RP za 2024. Napredak u implementaciji SEED+ Projekta, Predstavljanje Akcionog plana 2 za Zajedničko regionalno tržište, napredak vezan za izvještavanje o subvencijama i dr.

Održani sastanci – Redovan sastanak CEFTA Potkomiteta za poljoprivredu i SPS:

Strane su informisane o aktivnostima vezanim za implementaciju Odluke za voće i povrće i budućim planovima. Predstavljena su dva contingency plana (BIH i Makedonoja), za koje se očekuje da budu usvojeni, na narednom sastanku Potkomiteta.

Predstavljene su aktivnosti vezane za implementaciju SEED+ Projekta, a posebno u dijelu koji se tice elektronske razmjene fitosanitarnih i veterinarskih sertifikata. Istaknuto je da su posebno uspješno sprovedene aktivnosti vezane za razmjenu veterinarskih sertifikata, u slučaju kojih će se od 01. novembra o.g. potpuno preći na elektronske sertifikate.

Predstavnici FAO, predstavili su aktivnosti u vezi sa pripremom modela izvještavanja za subvencije, koji bi trebao da postane sastavni dio CEFTA Transparency pack-a. Tom prilikom je istaknuto da metodologija budućeg izvještavanja predstavlja kombinaciju OECD i WTO metodologije po kojoj će se izvještavati. Predstavljene su tri analize o subvencijama u regionu, koje su urađene na bazi prikupljenih podataka (Albanija, Moldavija i Sjeverna Makedonija). CEFTA Sekretarijat je pripremio prezentaciju o uvozu i izvozu u okviru CEFTA-e, kao i o trendovima. Analiza je urađena na bazi podataka dostavljenih po Glavama CT. Strane su istakle da bi bilo dobro kada bi se poslje dugo vremena nadležne statističke institucije saglasile da dostavljaju podatke po tarifnim oznakama i brojevima.

Karantin

U toku 2024. godine izdato je 141 rješenja o uslovima za karantin za žive životinje iz uvoza i unutrašnjeg prometa, a koje su namijenjene daljem uzgoju.

Pošiljke živih životinja namjenjenih daljem uzgoju su upućene u karantin, radi ispitivanja zdravstvenog stanja, prije puštanja u slobodan promet, a u skladu sa propisima. Rješenjem UBHVFP se utvrđuje mjesto i trajanje karantina kao i procedure i mjere koje treba sprovesti u karantinu. Rešenje o karantinu se izdaje nakon kontrole objekta u kojem će se izvršiti karantin od strane veterinarskog inspektora o čemu se sačinjava zapisnik, u kome se potvrđuje da objekat u kome će se vršiti karantiniranje životinja ispunjava propisane uslove.

Na graničnim inspekcijским mjestima ne postoje karantinski objekti za uvezene žive životinje. Karantin za uvezene životinje se obavlja najčešće na gazdinstvima krajnjeg korisnika (držaoca) unutar teritorije Crne Gore, a veterinarske ambulante sprovode veterinarsko-zdravstvene mjere u karantinu. Detaljan fizički pregled -klinički pregled životinja vrši se na mjestu istovara (objekti određeni za karantiniranje životinja), odmah po prispjeću životinja na odredište, od strane veterinara koji su određeni za sprovođenje mjera tokom trajanja karantina.

O ostalim sprovedenim propisanim mjerama Rješenjem- provjera zdravstvenog statusa uvezenih životinja tokom trajanja karantina na određene bolesti koje se tom vrstom životinja mogu unijeti u Crnu Goru (npr. uzorkovanje krvi, tuberkulinizacija i dr.) vrše veterinari i sačinjavaju izvještaj koji sadrži sljedeće podatke: identifikacione oznake životinje, rezultate laboratorijskih ispitivanja, i druge preduzete i/ili naložene mjere. Izvještaj se dostavlja UBHVFP, nadležnom službenom veterinaru i graničnom službenom veterinaru koji odlučuje o uvozu (dozvoljava stavljanje u promet). Pošiljka životinja ostaje pod službenim nadzorom do završetka karantina.

IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU U UPRAVNIM OBLASTIMA SEKTORA ZA VETERINU

Sektor veterine – ukupno 25.948

Odsjek za zdravlje, zaštitu dobrobiti životinja i identifikaciju i registraciju – ukupno 9.740
zahtjeva, od čega je izdato (rješeno) 9.637:

729 rješenja o utvrđivanju ispunjenosti veterinarsko sanitarnih uslova za objekte iz oblasti zaštite dobrobiti životinja, registracije držaoca životinja (pčele, konji, živina):

odobreni objekti – 4 rješenja o ispunjenosti veterinarsko sanitarnih uslova za objekte iz oblasti zaštite dobrobiti životinja;

registrovani objekti:

Rješenje o upisu u registar držaoca životinja (pčelinje zajednice) – 605 rješenja;

Rješenje o upisu u registar držaoca životinja (koke nosije do 350 komada) – 13 rješenja;

Rješenje o upisu u registar koka nosilja sa jedinstvenim registarskim brojem gazdinstva (više od 350 komada koka nosilja) – 5 rješenja;

Rješenje o upisu u registar držaoca životinja (tovni pilići/čurići) – 4 rješenja;

Rješenje o upisu u registar držaoca životinja (japanske prepelice)- 2 rješenja;

Rješenje o upisu u registar držaoca životinja (kopitari) – 100 rješenja;

4.622 rješeni zahtjeva za izdavanje duplikata ušnih markica, duplikata pasoša, promjenu starosti i pola životinja i drugi zahtjevi u oblasti identifikacije i registracije životinja;

540 rješeni zahtjeva za prenos vlasništva na gazdinstvu;

40 rješenja za naknadu štete držaocima životinja zbog suzbijanja zaraznih bolesti životinja;

141 rješenje o uslovima za karantin za uvezene životinje.

Odsjek za veterinarsku djelatnost, veterinarske lijekove, antimikrobnu rezistenciju i monitoring rezidua

5 rješenja o ispunjenosti uslova i upis u registar veterinarskih organizacija (ambulanti i službi).

Odsjek za međunarodni promet:

3460 rješenja za utvrđivanje ispunjenosti prethodnih veterinarsko zdravstvenih uslova za uvoz životinja, proizvoda životinjskog porijekla, hrane za životinje, nus proizvoda i pratećih predmeta;

30 obustavljenih postupaka po zahtjevu stranke.

U izvještajnom periodu je zaprimljeno 103 zahtjeva koji nijesu riješeni u 2024. godini.

Odsjek za veterinarsku inspekciju – ukupno 16.206

23 rješenja o opservaciji pasa i mačaka radi isključivanja sumnje na bjesnilo;

84 rješenja sa mjerama za suzbijanje i iskorijenjivanje zaraznih bolesti životinja i zoonoza;

29 rješenja o otklanjanju nepavilnosti na registrovanim gazdinstvima kod držaoca životinja;

10 ukaza držaocima životinja o otklanjanju nepravilnosti;

5 prekršajnih naloga;

11.846 rješenja o stavljanju u slobodan promet živih životinja, proizvoda životinjskog porijekla, nusproizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje životinjskog porijekla;

1 rješenje o uništenju pošiljke (proizvodi ribarstva);

4 rješenja o zabrani uvoza pošiljki;

4.207 rješenja pošiljki živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla nusproizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje životinjskog porijekla u tranzitu preko teritorije Crne Gore.

IZVJEŠTAVANJE O POJAVI I KRETANJU ZARAZNIH BOLESTI ŽIVOTINJA

UBHVFP je pratila pojavu i kretanje zaraznih bolesti životinja u Crnoj Gori u 2024. godini, pripremala mjesečne izvještaje o pojavi i kretanju zaraznih bolesti koje su objavljene i na internet stranici UBHVFP. Podaci o pojavi i kretanju zaraznih bolesti životinja dostavljeni su i Svjetskoj organizaciji za zdravlje životinja (WOAH) i Evropskoj komisiji kroz sistem ADIS (Animal Disease Information System).

UBHVFP je kontinuirano vršila razmjenu podataka sa Institutom za javno zdravlje o kretanju zaraznih bolesti životinja odnosno ljudi, na mjesečnom nivou.

Dijagnostikovane zarazne bolesti životinja u 2024. godini:

NAZIV BOLESTI	Vrsta životinje	Broj žarišta	Broj oboljelih životinja
Afrička kuga svinja	svinje	1	2
Infektivni rinotraheitis goveda/ infektivni pustolozni vulvovaginitis	goveda	21	40

Enzootska leukoza	goveda	5	8
Q-groznica	goveda	20	249
	ovce i koze	8	98
Nozemoza	pčele	2	3 pčelinja društva
Američka kuga pčelinjeg legla	pčele	3	8 pčelinjih društava
Artritis i encefalitis koza	koze	7	11
Bolest virusnog proliva/bolest sluzokože goveda	goveda	37	64
Lajšmanioza	pas	37	37
Salmoneloza	živina	19	29 uzoraka
Enzootski pobačaj	koze	2	4
Trhineloz	divlje svinje	1	1

Praćenje epizootiološke situacije i dijagnostika zaraznih i parazitskih bolesti

Tokom godine vršeno je stalno praćenje epizootiološke situacije u zemlji, regionu i svijetu radi blagovremenog otkrivanja pojave i preventivnog djelovanja u cilju održavanja stabilne epizootiološke situacije u Crnoj Gori.

Sprovedena su sljedeća dijagnostička ispitivanja u cilju praćenja i ranog otkrivanja naročito opasnih zaraznih bolesti:

Slinavka i šap

Pasivni monitoring

Radi ranog otkrivanja slinavke i šapa kod domaćih papkara obavezno je isključivanje infekcije slinavkom i šapom u svim slučajevima kada klinički znaci bolesti upućuju na sumnju na slinavku i šap. U svrhu pasivnog monitoringa pojave bolesti slinavka i šap, u slučaju iznenadnog obolijevanja ili uginuća preživara ili svinja sa kliničkim znacima koji upućuju ili mogu upućivati da se radi o bolesti slinavka i šap, postupa se u skladu sa Pravilnikom o mjerama za sprečavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje bolesti slinavka i šap („Službeni list CG“ broj 38/15) kojim je propisan i način kliničkog i laboratorijskog ispitivanja u slučaju sumnje.

Aktivni nadzor

Radi zadržavanja/potvrde zvaničnog statusa zemlje slobodne od slinavke i šapa – bez vakcinacije kod Svjetske organizacije za zdravlje životinja – WOA, UBHVFP je sačinila Stručno uputstvo za aktivni nadzor – Stručno uputstvo za sprovođenje monitoringa bolesti slinavka i šap u 2024. godini.

Uzorci – 300 uzoraka krvi malih preživara (ovaca i koza) su nasumično izabrani od strane SVL iz banke seruma sa ciljem dokazivanja odsustva infekcije. Odabrana strategija nasumičnog uzorkovanja obezbjeđuje pouzdanost od 95% za dokazivanje prisustva infekcije slinavke i šapa ukoliko je ona prisutna u 1% inicijalnih uzorkovanih jedinica, čiji je broj dovoljan za detekciju infekcije ako je prisutna, a sve u cilju obezbjeđenja pouzdanih rezultata monitoringa, u svemu u skladu sa obimom ispitivanja utvrđenim Programom mjera i Stručnim uputstvom.

Odabir teritorija opština sa kojih su sakupljani uzorci, vršen je sa ciljem ravnomjerne zastupljenosti sjevernog (Plužine, Bijelo Polje, Berane, Pljevlja, Žabljak), centralnog (Podgorica, Danilovgrad, Nikšić) i južnog dijela Crne Gore (Herceg Novi i Bar), kako bi se mogla cjelovitije sagledati trenutna epizootiološka situacija kada je bolest slinavka i šap u pitanju.

Ni u jednom od 300 uzoraka seruma ovaca nije utvrđeno prisustvo specifičnih antitijela na virus bolesti slinavka i šap.

UBHVFP je dostavila WOA-u dosije, sa rezultatima ispitivanja, radi održavanja zvaničnog statusa zemlje slobodne od slinavke i šapa – bez vakcinacije.

Q groznica

S obzirom na pojavu ove bolesti u predhodnim godinama, a naročito imajući u vidu da je zoonoza, akcenat je stavljen na praćenje pojave ove bolesti i u 2024. godini, u kojoj je zabilježen i povećan broj slučajeva, i kod malih preživara, ali naročito goveda.

Q groznica kod goveda je u 2024. godini registrovana na većem broju gazdinstava u opštini Nikšić i Danilovgrad, na 1 gazdinstvu u Bijelom Polju i jednom u Mojkovcu, akod ovaca/koza u opštini Nikšić i Ulcinj.

Nakon prvih slučajeva koji su ukazivali na povišen broj u odnosu na prethodne godine, bez odlaganja je formiran Stručni tim sa ciljem praćenja i predlaganja daljih mjera za kontrolu ove bolesti. Donešena je i Naredba za sprečavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje zarazne bolesti Q groznica kod goveda („Sl. list CG“, br. 80/2024), u skladu sa kojom su se i vršila dalja ispitivanja, te preduzimale mjere.

Uzorkovanje odgovarajućeg materijala, način postupanja i ispitivanja kod sumnje odnosno potvrde Q groznice kod goveda vršilo se takođe u skladu sa Naredbom za sprečavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje zarazne bolesti Q groznica kod goveda („Sl. list CG“, br. 80/2024)

U prethodnoj godini, u skladu sa naredbom, na Q groznicu je bilo ukupno 249 pozitivnih goveda na 20 žarišta. Na 8 žarišta, pozitivno je bilo 98 ovaca i koza.

Na pomenutim gazdinstvima su, u skladu sa Naredbom i preporukama Stručnog tima, odmah su preduzete propisane mjere u cilju iskorjenjivanja ove bolesti (laboratorijska ispitivanja, eutanazija pozitivnih grla, biosigurnosne mjere).

Kako u Crnoj Gori još uvijek ne postoji objekat za rukovanje nus proizvodima životinjskog porijekla, uključujući leševe uginulih/eutanaziranih životinja, bilo je neophodno da lokalne samouprave odrede odgovarajuće lokacije, ali je proces određivanja lokacije bio veoma spor, što je kada su u pitanju zarazne bolesti životinja jako opasno. Posebno su bila uznemirujuća postupanja građana pojedinih opština, koji su protestovali, blokirali puteve i veoma energično se suprotstavljali sprovođenju neškodljivog uklanjanja i zakopavanja na prethodno određenim lokacijama. Sve ovo je uslovalo dodatno odlaganje određivanja lokacija od strane nadležnih opštinskih službi, a samim tim je i prolongiran proces uklanjanja zaraženih grla sa gazdinstava.

Utvrđivanje uzročnika pobačaja krava, ovaca i koza

Držaoci krava, ovaca i koza obavezni su da svaki pobačaj kod ovih životinja prijave veterinarskoj ambulanti. Svi pobačaji krave, ovce ili koze koji su od strane držaoca životinja prijavljeni veterinarima na terenu i, u slučaju sumnje na pobačaj zarazne etiologije, dostavljeni SVL, ispitani su u svrhu utvrđivanja uzročnika pobačaja krava, ovaca i koza. Ispitivanje uzročnika pobačaja krava vršeno je za: brucelozu goveda, Q groznicu, Infektivni rinotraheitis goveda /infektivni pustolozni vulvovaginitis (IBR/IPV krava), Bolest virusnog proliva / bolest sluzokože goveda (BVD) i Neospora caninum. Kod ovaca i koza: bruceloza, Q groznica i Chlamydophila abortus.

Najčešće je izolovana Neospora caninum i virus BVD kod krava i Chlamydophila abortus ovaca /koza.

Tuberkuloza goveda

Radi blagovremenog otkrivanja i suzbijanja tuberkuloze kod svih goveda starijih od šest nedjelja veterinarske ambulante su vršile dijagnostičko ispitivanje jednokratnim intradermalnim tuberkulinskim testom (bovini), a u slučaju sumnjive ili pozitivne reakcije izvođen je komparativni intradermalni tuberkulinski test (retuberkulinizacija bovinim i avijarnim tuberkulinom).

Zakonska obaveza držaoca goveda je da omogućiti sprovođenje programa mjera i drugih propisanih mjera. Tuberkulinizacija se srovođa na način propisan Pravilnikom o mjerama za utvrđivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje tuberkuloze goveda („Službeni list CG“, broj 64/08) i u rokovima koji su propisani Programom mjera.

U 2024. godini, 55.910 goveda je ispitano po Programu mjera na teritoriji Crne Gore. Planirani obuhvat u 2024. Programom mjera je 58.000 goveda na teritoriji Crne Gore, tako da je zacrtani plan ispunjen 96.39%.

Podaci o rezultatima tuberkulinskog testa upisuju se u tuberkulinsku listu, za svako grlo pojedinačno. Tuberkulinsku listu potpisuju držalac goveda i ovlašćeni veterinar, na dan izvršene tuberkulinizacije i na dan čitanja tuberkulinske reakcije.

Podaci o ispitanim govedima na gazdinstvu bilježe se u VIS – Zdravstvena zaštita, za svako pojedinačno ispitano govedo, najkasnije u roku od pet radnih dana od dana očitavanja, a u slučaju kada je zabilježena sumnjiva ili pozitivna reakcija na tuberkulinski test, veterinar je dužan da rezultate upiše bez odlaganja, a najkasnije u roku od 24 sata od trenutka očitavanja sumnjivog ili pozitivnog rezultata.

Kod svih goveda koja su prilikom tuberkulinizacije imala sumnjivu/pozitivnu reakciju na bovini tuberkulin izvršena je retuberkulinizacija (avijarni i bovini tuberkulin). Nakon retuberkulinizacije, u skladu sa propisima, svi rezultati su bili negativni.

Kao obavezna mjera, tuberkulinizacija goveda se sprovodi i nad svim uvezenim govedima.

Ova mjera se u potpunosti finansira iz budžeta UBHVFP, osim za ispitivanje u karantinu, kada troškove snosi uvoznik.

Broj goveda ispitanih na TBC, po opštinama:

Opština	Broj ispitanih goveda
Andrijevica	1.411
Bar	918
Berane	3.851
Bijelo Polje	8.125
Cetinje	885
Danilovgrad	1.729
Herceg Novi	317
Kolašin	1.315
Kotor	112
Mojkovac	1.691
Nikšić	8.062
Petnjica	2.516
Plav	2.326
Pljevlja	7.099
Plužine	1.937
Podgorica	4.444
Rožaje	5.760
Ulcinj	782
Šavnik	1.004
Žabljak	1.626
UKUPNO	55.910

Enzootska leukoza goveda

U skladu sa propisima – Pravilnikom o mjerama za utvrđivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje enzootske leukoze goveda („Službeni list CG“, broj 64/08) i Programom mjera, dijagnostičkom ispitivanju na enzootsku leukozu podvrgavaju se sva goveda starija od 24 mjeseca. U SVL izvršen je odabir uzoraka krvi goveda dostavljenih od strane veterinarskih ambulanti za ispitivanje na brucelozi goveda, radi ispitivanja na enzootsku leukozu goveda (goveda starija od 24 mjeseca) koji su ispitani serološki.

Serološko ispitivanje goveda vrši se u skladu sa Pravilnikom o mjerama za utvrđivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje enzootske leukoze goveda („Službeni list CG“, broj 64/08).

U 2024. godini, kroz Program mjera ukupno je ispitano 40.420 uzoraka krvi goveda starijih od 24 mjeseca, što je za 4,30% manje u odnosu na godinu ranije. Zacrtni plan iz Programa mjera ispunjen je 93,02% (planirano 43.000).

Takođe, Programom mjera je propisano da ukoliko se prilikom klanja ili uginuća životinje uoče značajne tumorozne promjene karakteristične za enzootsku leukozu goveda, promijenjeni dijelovi se šalju SVL, radi patohistoloških ispitivanja i o tome se obavještava nadležni službeni veterinar i službeni veterinar u mjestu porijekla životinje.

Kao obavezna mjera, ispitivanje na enzootsku leukozu goveda se sprovodi i nad svim uvezenim govedima.

Ova mjera se u potpunosti finansira iz budžeta UBHVFP, osim za ispitivanje u karantinu, kada troškove snosi uvoznik.

Takođe, u skladu sa propisima, na svim gazdinstvima na kojima su utvrđena seropozitivna grla na enzootsku leukozu goveda izvršene su mjere u skladu sa Pravilnikom o mjerama za utvrđivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje enzootske leukoze goveda („Službeni list CG“, broj 64/08), što uključuje i ispitivanje svih goveda, bez obzira na starost.

Laboratorijskim ispitivanjima utvrđeno je prisustvo specifičnih antitijela na enzootsku leukozu u ukupno 8 uzoraka krvnih seruma: 4 uzorka na teritoriji opštine Šavnik, 2 Nikšić, i po 1 Bijelo Polje i Ulcinj, odnosno u 0,019% ispitanih goveda.

Nakon 2004. i 2005. godine, kada je izbijanje enzootske leukoze zabilježeno u većem obimu, i kada su sprovedene hitne veterinarske mjere u cilju suzbijanja bolesti, posljednjih godina utvrđuje se približno isti broj sero-pozitivnih goveda tokom godine, odnosno pojavljivanje ove bolesti u Crnoj Gori je zadržano na relativno niskom nivou. Ovi rezultati govore u prilog dobroj, pravovremenoj i stručnoj primjeni mjera za suzbijanje leukoze, sa jedne strane, ali ukazuje i na permanentno prisustvo virusa enzootske leukoze goveda u populaciji goveda u Crnoj Gori, zbog čega će ovo oboljenje i u narednom periodu biti predmet pažnje i nadzora veterinarske službe.

ELG – seropozitivna goveda, po opštinama:

Redni br.	Br. lab. izvještaja	Opština	Broj uzoraka
	7523	Bijelo Polje	1
	7530	Nikšić	1
	8031		1
	8378	Šavnik	4
	5613	Ulcinj	1
UKUPNO			8

Bruceloza goveda, ovaca i koza

Radi blagovremenog otkrivanja i suzbijanja pojave bruceloze vrši se dijagnostičko ispitivanje krvnih seruma kod svih goveda starijih od 12 mjeseci, osim mužjaka namijenjenih za tov, i ovaca i koza starijih od šest mjeseci u cilju stvaranja preduslova za dobijanje i održavanje zdravstvenog statusa gazdinstava slobodnog od ove bolesti na teritoriji Crne Gore. Cilj ispitivanja je blagovremeno praćenje i eventualno otkrivanje mogućeg unošenja uzročnika bruceloze na teritoriju Crne Gore iz država u okruženju u kojima je prisutna ova bolest odnosno zbog nepoznate epizootiološke situacije po pitanju ove bolesti u nekim od država okruženja.

Goveda

Radi blagovremenog otkrivanja i suzbijanja bruceloze od svih goveda starijih od 12 mjeseci, osim mužjaka namijenjenih za tov, veterinarske ambulante su vršile uzorkovanje krvi. Uzorke pune krvi goveda dostavljale su veterinarske ambulante SVL u sterilnim sistemima za uzimanje krvi (vakutainerima), obilježene odgovarajućim bar-kodom i uz odgovarajući elektronski uput za laboratorijsko ispitivanje. Svi bar-kodovi dostavljenih uzoraka su prije laboratorijskog ispitivanja

skenirani kako bi se utvrdila njihova prisutnost u Elektornskoj bazi podataka i kako bi se rezultati ispitivanja mogli unijeti u LaBIS odnosno VIS – Zdravstvena zaštita.

Ispitivanje na brucelozi se sprovodi na način propisan Pravilnikom o mjerama za utvrđivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje bruceloze goveda („Službeni list CG“, broj 64/08) i u rokovima koji su propisani Programom mjera.

U 2024. godini, ispitano je 47.791 što je za 1,69% više uzoraka na brucelozi goveda nego godinu ranije. Zacrtni plan iz Programa mjera ispunjen je 101,68% (planirano 47.000 goveda).

Kao obavezna mjera, ispitivanje na brucelozi goveda se sprovodi i nad svim uvezenim govedima.

Ni u jednom dostavljenom i ispitanom uzorku nije utvrđeno prisustvo specifičnih antitijela protiv *Brucella* spp.

Imajući u vidu da na ovom obimu ispitivanja nije utvrđen ni jedan pozitivan slučaj, kao i činjenicu da nijedan uzorak koji je SVL dostavljen u slučaju pobačaja goveda nije dao pozitivan laboratorijski rezultat na brucelozi, može se zaključiti da je epizootiološka situacija, kada je u pitanju bruceloza goveda u Crnoj Gori i dalje veoma dobra, posebno ako se uzme u obzir stalno prisustvo ove bolesti i pojedinim zemljama u okruženju i prisutni transport i promet životinja i hrane životinjskog porijekla sa tim istim zemljama.

Broj ispitanih goveda na brucelozi, po opštinama:

Opština	Broj ispitanih goveda
Andrijevića	740
Bar	889
Berane	2.229
Bijelo Polje	8.133
Cetinje	694
Danilovgrad	1.500
Herceg Novi	286
Kolašin	1.159
Kotor	112
Mojkovac	1.502
Nikšić	6.655
Petnjica	1.961
Plav	1.925
Pljevlja	5.846
Plužine i Šavnik	3.467
Podgorica	3.978
Rožaje	4.408
Ulcinj	1.187
Žabljak	1.120
UKUPNO	47.791

Ovce i koze

Tokom U 2024. godine veterinarske ambulate su, u skladu sa Programom mjera, vršile uzorkovanje krvi ovaca/koza radi ispitivanja na *B. melitensis*. Ispitano je 136.376 uzoraka krvi ovaca/koza starijih od 6 mjeseci, što je 4.61% manje uzoraka u odnosu na prošlu godinu. Zacrtni plan iz Programa mjera ispunjen je 119,10% (planirano 114.500 ovaca). Razlog leži u činjenici da je mjera manjim dijelom sprovedena i tokom jeseni, prije klanja životinja.

Posebno treba imati u vidu da je ova bolest zoonoza i prisutna je već duži period u susjednim zemljama.

Dodatno, vršeno je i dijagnostičko ispitivanje uzoraka dostavljenih kod pobačaja goveda, ovaca i koza i ni u jednom nije utvrđeno prisustvo *Brucella* spp, uzročnika bruceloze.

Ni u jednom dostavljenom i ispitanom uzorku krvi malih preživara nije utvrđeno prisustvo specifičnih antitijela protiv *Brucella melitensis*.

Imajući u vidu da na ovom obimu ispitivanja nije utvrđen ni jedan pozitivan slučaj, kao i činjenicu da nijedan uzorak koji je Laboratoriji dostavljen u slučaju pobačaja goveda i malih preživara nije dao pozitivan rezultat na brucelozi, i da se samo sporadično registruju slučajevi bruceloze kod ljudi, može se zaključiti da je epizootička situacija, kada je u pitanju bruceloza goveda, ovaca i koza u Crnoj Gori i dalje veoma dobra, posebno ako se uzme u obzir stalno prisustvo ove bolesti i pojedinim zemljama u okruženju i prisutni transport i promet životinja i hrane životinjskog porijekla sa tim istim zemljama.

Broj ispitanih ovaca/koza na brucelozi, po opštinama:

Opština	Broj ispitanih ovaca/koza
Andrijevica	2.149
Bar	2.008
Berane	7.663
Bijelo Polje	15.284
Cetinje	2.653
Danilovgrad	4.952
Herceg Novi	306
Kolašin	6.482
Kotor	946
Mojkovac	2.396
Nikšić	17.014
Petnjica	6.458
Plav	4.687
Pljevlja	18.768
Plužine i Šavnik	20.218
Podgorica	13.044
Rožaje	3.838
Ulcinj	4.165
Žabljak	3.345
UKUPNO	136.376

Bolesti pčela

Radi otkrivanja i suzbijanja pojave zaraznih bolesti pčela vršena su ispitivanja 101 uzoraka pčela i/ili pčelinjeg legla.

Američka kuga, kao najopasnija bolest pčela na našim prostorima, je registrovana na teritoriji 2 opštine (Nikšić i Bar), u 3 pčelinjaka i ukupno 8 pčelinjih društava. Na pčelinjacima sa utvrđenim pozitivnim slučajevima sprovedene su mjere po nalogu službenih veterinarara. Takođe, izvršen je pregled pčelinjih društava u krugu od 3km od zaraženog pčelinjaka. Ova bolest konstantno je prisutna tokom posljednjih 10 godina, u manjem ili većem obimu.

Kada se podaci za 2024. godinu uporede sa podacima registrovanih slučajeva američke kuge tokom posljednjih 10 godina, uočava se da epizootička situacija, kada je u pitanju ova bolest, već godinama ostaje na relativno sličnom nivou, ali evidentno prisustvo zaraženih društava u 2024. godini upućuje na oprez prilikom nadzora ove bolesti u narednom periodu. Potencijal brzog širenja ove zarazne bolesti mora se stalno imati u vidu, posebno u uslovima čestog seljenja pčelinjih društava tokom sezone, sa i na područja na kojima je zaraza prisutna.

Avijarna influenza

Radi blagovremenog otkrivanja prisustva virusa avijarne influence, vrši se aktivni i pasivni nadzor prisustva virusa avijarne influence kod domaće živine i divljih ptica.

U Crnoj Gori do danas nije potvrđen nijedan slučaj avijarne influence kod domaće živine.

Od aprila 2022. godine, nije bilo novih slučajeva u populaciji divljih ptica.

Pasivni nadzor: ispitivanje uzorka sa kliničkom sumnjom na avijarnu influencu – u 2024. godini, laboratoriji nije dostavljen nijedan uzorak domaće živine.

Aktivni nadzor kod domaće živine: Dijagnostičko – serološko ispitivanje na avijarnu influencu u okviru aktivnog monitoringa domaće živine, sprovedeno je tokom septembra/novembra 2024. godine na osnovu Programa mjera u 2024. godini, a u svrhu praćenja i brzog blagovremenog otkrivanja eventualne pojave ove bolesti na prostorima Crne Gore kod domaće živine – prvenstveno koka nosilja.

Uzorkovanje je vršilo tri veterinarske ambulante na terenu po ovlaštenju i instrukcijama UBHVFP i to:

Veterinarska ambulanta Vet-Sanus, Bijelo Polje;

Veterinarska ambulanta Nikšić doo, Nikšić;

Veterinarska ambulanta Ibričevina doo, Podgorica.

Ispitivanje je sprovedeno tokom septembra/novembra 2024. godine, neposredno nakon migratornog talasa kojim su migratorne ptice preko teritorije Crne Gore migrirale u pravcu juga. Osnovni cilj ispitivanja je bilo utvrđivanje eventulanog prisustva virusa avijarne influence na teritoriji Crne Gore nakon „preleta“ velikog broja migratornih ptica tokom jesenje migratorne sezone, imajući u vidu povećani rizik od unošenja virusa tokom tog perioda.

Prikupljano je 1716 uzoraka krvi koka nosilja koji su ispitani u SVL. Ni u jednom dostavljenom i ispitanim uzorku krvi kokošaka nije utvrđeno prisustvo specifičnih antitijela na virus avijarne influence, iz čega se može zaključiti da živina koja je ispitivana nije bila u kontaktu sa virusom avijarne influence.

Pasivni nadzor kod divljih ptica:

U okviru pasivnog nadzora bolesti avijarne influence kod divljih ptica, od strane veterinarskih inspektora i veterinarskih ambulanti dostavljani su uzorci porijeklom od 2 ptice – ukupno 3 uzorka.

U okviru pasivnog nadzora bolest nije potvrđena ni u jednom dostavljenom uzorku.

Aktivni nadzor kod divljih ptica:

Dostava trahealnih/kloakalnih briseva divljih ptica izvršena je tokom decembra mjeseca 2024. godine. Dostavljeni uzorci su uzimani od divljih ptica.

Dostavljeno je ukupno 300 uzorka briseva, od čega 150 trahealnih i 150 kloakalnih briseva.

Brisevi su uzimani od divljih vodenih ptica i to: Aythya ferina, Anas crecca, Anas platyrhynchos i Aythya Penelope i Fulica atra.

Molekularno dijagnostičkom metodom – Real-time PCR ni u jednom uzorku trahealnih/kloakalnih briseva nije detektovao prisustvo sekvence virusa avijarne influence (M-gen)

S obzirom na povećanu pojavu bolesti u zemljama Evrope kako kod divljih ptica, tako i kod domaće živine, naročito u zemljama regiona, načine širenja, kao i činjenicu da migratorni putevi divljih ptica vode i preko teritorije Crne Gore, procjena je da postoji rizik od ponovne pojave ove bolesti u našoj zemlji u narednom periodu. U skladu sa analizama rizika, a tokom posljednjih petnaestak godina od kada je virus avijarne influence, u manjem ili većem obimu prisutan u zemljama Evrope i Azije, UBHVFP preduzima sve neophodne preventivne mjere u cilju maksimalnog smanjivanja rizika unošenja bolesti u Crnoj Gori.

Kontrola zdravlja vimen

Radi blagovremenog otkrivanja uzročnika mastitisa koji mogu biti patogeni i za ljude sprovodi se pregled i dijagnostičko ispitivanje mlijeka muznih goveda brзом terenskom probom (CMT) na teritoriji Crne Gore. U skladu sa Programom mjera i posebnim programom za kontrolu zdravlja

vimena na svakom gazdinstvu sa muznim kravama vrši se klinički pregled vimena i dijagnostičko ispitivanje mlijeka muznih goveda brzom terenskom probom (CMT). U slučajevima pozitivnog CMT uzimaju se uzorci mlijeka za laboratorijska ispitivanja i dostavljanje laboratoriji koja vrši laboratorijsku dijagnostiku i izolaciju uzročnika sa antibiogramom, na osnovu čega se sprovodi liječenje i druge mjere, uz obavezno obavještanje nadležnog službenog veterinara radi preduzimanja zakonom predviđenih mjera (zabrana upotrebe i stavljanja u promet za javnu potrošnju mlijeka i mliječnih proizvoda do dobijanja negativnog rezultata (CMT).

U 2024. godini ispitano je 24.807 uzoraka i time je zacrtani plan iz Programa mjera ispunjen 60,5% (od planiranih 41000).

Bolest plavog jezika

Radi sprečavanja bolesti plavog jezika nakon pojave bolesti u u 2016. godini u vidu veće epizootije, tri godine (2017- do kraja 2019) vršena je masovna vakcinacija svih goveda i ovaca u cilju sticanja i održavanja aktivnog imuniteta protiv virusa bolesti plavog jezika (serotip 4) tako da je imunološki zaštićeno preko 80% populacije goveda i ovaca.

Od 2020. godine ne sprovodi se vakcinacija goveda i ovaca protiv bolesti plavog jezika, a u cilju otkrivanja moguće cirkulacije virusa kao i dokazivanja odsustva virusa bolesti plavog jezika goveda sa područja zemlje i potvrđivanje statusa zemlje slobodne od ove bolesti sprovodi se aktivni i pasivni nadzor bolesti plavog jezika.

U Crnoj Gori u 2024. godini metodom molekularne dijagnostike (PCR) nije detektovan nijedan slučaj bolesti plavog jezika.

Kako bi Crna Gora stekla status zemlje slobodne od plavog jezika, neophodno je dalje vršiti nadzor nad ovom bolešću (pasivni i aktivni) radi otkrivanja mogućeg unosa virusa bolesti plavog jezika kao i entomološki nadzor – kontrola vektora – insekti iz roda *Culicoides*, prenosioica bolesti plavog jezika, radi utvrđivanja njihovog prisustva utvrđivanje prisustva/odsustva virusa bolesti plavog jezika.

Tokom 2024. godine, na osnovu Programa mjera u 2024, sprovedena su ispitivanja sa ciljem otkrivanja moguće pojave virusa bolesti plavi jezik nakon prestanka vakcinacije, i to u vidu pasivnog nadzora – u slučajevima iznenadnog obolijevanja ili uginuća goveda, ovaca i koza sa kliničkim znacima koji upućuju ili mogu upućivati na sumnju da se radi o bolesti plavi jezik, aktivnog nadzora, kao i kroz entomološki nadzor.

Aktivni nadzor

Nadzor je vršen u cilju preciznije procjene trenutne prevalence kod prijemčivih životinja, kako bi se mogli sagledati mogući budući scenariji širenja virusa bolesti plavog jezika u Crnoj Gori i razmotrila prioritarna politika nabavke vakcina.

U cilju sprovođenja aktivnog nadzora uzorkovanje je vršeno prema unaprijed utvrđenim vremenskim razmacima – jedanput godišnje u doba godine nakon završetka invazivne aktivnosti vektora, odnosno u periodu najveće vjerovatnoće za otkrivanje infekcije. Ispitali su se uzorci sentinel životinja, što je podrazumijevalo da su starije od 6 mjeseci, a mlađe od 24 mjeseca. Za referentnu geografsku jedinicu uzeta je cjelokupna teritorija Crne Gore.

U slučaju serološki pozitivnog rezultata, bez odlaganja bi se pristupalo molekularnom ispitivanju u cilju dokazivanja prisustva virusa.

U cilju sprovođenja aktivnog nadzora planirano je da se sa 210 gazdinstava sa teritorije cijele Crne Gore uzorkuje po dva uzorka krvi sentinel životinja.

Dostavljeno je ukupno 373 uzoraka sentinel životinja, od čega je prisustvo specifičnih antitijela protiv virusa uzročnika bolesti plavi jezik utvrđeno u 5 uzoraka. 5 seropozitivnih uzoraka je ispitano molekularnim metodama (PCR) u cilju dokazivanja prisustva virus i svih 5 uzoraka je bilo PCR negativno.

Pasivni nadzor bolesti plavog jezika

Pasivni nadzor se sastojao od službenog otkrivanja i istraživanja svake sumnje na bolest.

Pasivni nadzor se vršio radi praćenja prisustva i blagovremenog otkrivanja bolesti plavog jezika kod domaćih i divljih preživara (goveda, ovce i koze) u svim slučajevima kada klinički znaci upućuju na sumnju na bolest plavog jezika, kao i radi potvrde odsustva virusa bolesti plavog jezika nakon njegovog pojavljivanja. U ovim slučajevima propisano je obavezno laboratorijsko potvrđivanje, odnosno isključivanje kliničke sumnje na bolest plavog jezika.

U okviru pasivnog nadzora bolesti plavog jezika, od strane ovlaštenih veterinarskih ambulanti, dostavljani su uzorci za seloroška i molekularna ispitivanja. Tokom godine dostavljeno je i ispitano ukupno 40 uzorka pod sumnjom da se radi o bolesti plavog jezika za serološko i molekularno ispitivanje i to za serološka: 7 uzorka porijeklom od goveda, 2 uzorka porijekom od ovaca, 9 uzoraka porijeklom od koza. Od ovog broja antitijela protiv uzročnika bolesti plavi jezik su pronađena kod 1 goveda i 1 ovce. Svi seropozitivni slučajevi su isključeni metodom molekularne dijagnostike ili istragom službenog veterinara o starost i imunizaciji ovih jedinki. Na molekularnu dijagnostiku dostavljeno je: 7 uzorka porijeklom od goveda, 8 uzoraka porijeklom od ovaca, 7 uzoraka porijeklom od koze. Svi uzorci su bili negativni na prisustvo virusa uzročnika bolesti plavog jezika.

Entomološki nadzor (nadzor vektora)

Entomološki nadzor je vršen prikupljanjem i identifikacijom insekata iz roda *Culicoides* u cilju utvrđivanja prisutnosti i dinamike pojavljivanja insekata roda *Culicoides*, njihove geografske distribucije i rasprostranjenosti utvrđivanjem područja i perioda godine od najvećeg rizika za pojavu i širenje virusa bolesti plavog jezika određivanjem perioda sezonski slobodnog od vektora virusa bolesti plavog jezika, odnosno perioda kada nisu aktivni adulti insekata roda *Culicoides*. Analizom uzoraka insekata utvrđivan je ukupan broj prisutnih odraslih insekata roda *Culicoides*, identifikovane vrste vektora i virološkim ispitivanjem vektora utvrđivana moguća cirkulacija virusa.

Utvrdjivanje prisustva vektora i njegove aktivnosti se vršilo upotrebom UV Black light i Onderstepoort-type black light klopki na šest odabranih lokaliteta u sljedećim opštinama: Cetinje, Danilovgrad, Ulcinj, Bijelo Polje i Rožaje, u okviru referentnih geografskih jedinica na teritoriji cijele Crne Gore. Uzorkovanje je sprovedeno dva puta mjesečno u periodu od aprila zaključno sa novembrom 2024. godine.

Za period od 8 mjeseci, počev od aprila zaključno sa novembrom 2024. godine, uzorkovanje insekata roda *Culicoides* se obavljalo na odabranim lokalitetima, a nakon prikupljanja, u SVL vršena je identifikacija i sortiranje na vrste insekata (i brojanje), izdvajanje insekata roda *Culicoides* i detekcije virusa molekularnom dijagnostikom (PCR).

Rezultati: utvrđena je prisustvo insekata iz *Culicoides* i to: *Obsoletus complex* i *Pulicaris complex*, a ni u jednom uzorku nije utvrđeno genoma virusa BPJ.

Bolest kvrgave kože goveda

U Crnoj Gori u 2024. godini nije zabilježen slučaj bolesti kvrgave kože (u daljem tekstu: BKK). Posljednji slučaj BKK u Crnoj Gori bio je 10. oktobra 2016. godine na nevakcinisanom grlu. Od tada je BKK u potpunosti pod kontrolom i do danas nemamo nijedan slučaj.

Radi sprečavanja bolesti kvrgave kože goveda četiri godine (2016-2019) vršena je vakcinacija svih goveda u cilju sticanja i održavanja aktivnog imuniteta protiv virusa bolesti kvrgave kože. Od 2020. godine ne sprovodi se vakcinacija goveda protiv bolesti kvrgave kože goveda, a u cilju otkrivanja moguće cirkulacije virusa kao i dokazivanja odsutva virusa bolesti kvrgave kože goveda sa područja zemlje i potvrđivanje statusa zemlje slobodne od ove bolesti sprovode se aktivni i pasivni nadzor bolesti kvrgave kože kod goveda.

U skladu sa preporukama GF-TAD-a (Atina, 16.-17. Oktobar 2019.) pripremljen je program nadzora protiv bolesti kvrgave kože, a program je finansijski podržan od strane Evropske komisije.

Ciljevi programa su bili dokazivanje odsustva BKK i rano otkrivanje potencijalnih žarišta, kod goveda i divljih preživara u zatočeništvu, u svim djelovima teritorija Crne Gore, putem pasivnog i aktivnog nadzora bolesti, uključujući područja visokog i niskog rizika za pojavu bolesti.

Aktivni nadzor

U skladu sa Programom mjera u 2024. godini, aktivni nadzor BKK sprovodio se kliničkim pregledom i uzorkovanjem krvi goveda sa cjelokupne teritorije Crne Gore.

Aktivni nadzor je podrazumijevao uzorkovanje krvi na početku aktivnosti vektora i na kraju perioda visokog rizika, odnosno na početku i na kraju sezone aktivnosti vektora. Uzorkovanje je izvršeno na onim gazdinstvima na kojima su sprovedeni klinički pregledi u skladu sa Uputstvom UBHVFP. Goveda (sentinel životinje) od kojih se uzimala krv su odabrana na način da nijesu vakcinisana protiv BKK, da su starija od 6 mjeseci i da su rođena poslije 01.08.2019. U skladu sa procijenjenim rizikom određen je broj uzoraka koje je potrebno ispitati na BKK. Uputstvom je bilo propisano da se uzorkuje krv od po dva govečeta sa ukupno 210 gazdinstava na početku sezone vektora i na kraju perioda visokog rizika, odnosno na kraju sezone aktivnosti vektora. Klinički pregled je bilježen na Obrascu za klinički pregled goveda na bolest kvrgave kože koji je sačinila UBHVFP i dostavila svim veterinarskim ambulantama.

Ukupno je dostavljeno i ispitano 780 uzorka krvi goveda, što je za 7.14% manje od planiranog broja. Prisustvo specifičnih antitijela protiv Capripox virusa utvrđeno je u ukupno 30 uzoraka. Ti uzorci dodatno su ispitani molekularnom tehnikom dijagnostike PCR i svi su bili PCR negativni. Klinički pregledi sentinel životinja na gazdinstvima, obavljani su u tri navrata: prvi put tokom juna na početku aktivnosti vektora, drugi put tokom avgusta-septembra tokom najveće aktivnosti vektora i treći put tokom novembra na kraju aktivnosti vektora. Prilikom odabira gazdinstva za klinički pregled, bilo je potrebno da gazdinstvo ima najmanje jednu sentinel životinju. Sentinel životinje su goveda koja nijesu nikada vakcinisana protiv bolesti kvrgava koža, koja su starija od 6 mjeseci, a mlađa od 24 mjeseca. Ukoliko na gazdinstvu postoji manje od tri sentinel životinje, umjesto njih bilo je potrebno, po izboru, detaljno klinički pregledati životinje koje ne ispunjavaju uslove za sentinel životinju, a ne više od tri po gazdinstvu ukupno. Ove iste sentinel životinje su klinički detaljno pregledane tokom sva tri klinička pregleda tokom trajanja aktivnog nadzora, odnosno, orijentaciono ukupno 2.946 kliničkih pregleda. U tri navrata sprovedeno je ukupno 2.617 kliničkih pregleda, što predstavlja 88.83% od predviđenog broja.

Pasivni nadzor

Pasivni nadzor je sproveden tokom cijele godine na cijeloj teritoriji Crne Gore. Ovo je podrazumijevao obavezno prijavljivanje svih sumnji na BKK kako bi se potvrdila ili isključila infekcija virusom BKK.

U Crnoj Gori je u 2024. godini bilo 2 sumnje na bolest kvrgave kože. Svi rezultati negativni.

Bovina spongiformna encefalopatija (BSE)

Dijagnostičko ispitivanje goveda na bovinu spongiformnu encefalopatiju (BSE) se sprovodi u Crnoj Gori, počev od druge polovine juna 2017. godine, a u cilju blagovremenog otkrivanja i suzbijanja prisustva ove bolesti.

Dijagnostičko ispitivanje goveda na bovinu spongiformnu encefalopatiju (BSE) vršeno je na osnovu Programa mjera i Pravilnika o mjerama za sprječavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje transmisivnih spongiformnih encefalopatija („Službeni list CG“, broj 54/15), a u cilju blagovremenog otkrivanja i suzbijanja prisustva ove bolesti.

U 2024. godini, ispitivanja su vršena kod svih goveda starijih od 30 mjeseci koja su zaklana za ishranu ljudi u odobrenim objektima za klanje. Ispitivanju podliježu autohtona kao i goveda iz uvoza.

Uzorkovanje uzoraka kaudalnog moždanog stabla goveda vrše ovlašćeni veterinarci na liniji klanja u odobrenim objektima za klanje, a laboratorijsko ispitivanje vrši SVL. Uzorkovanje, dostava uzoraka, laboratorijska ispitivanja vrše se u skladu sa pravilnikom i Uputstvom za sprovođenje programa monitoringa i planom uzimanja uzoraka za ispitivanje goveda na BSE, koje je donijela UBHVFP, a ispitivanje vrši SVL.

Takođe, Programom mjera je propisano i ispitivanje svih goveda, bez obzira na starost, sa simptomima koji upućuju na BSE kao i goveda starijih od 24 mjeseca: koja su prinudno zaklana, odnosno upućena na prinudno (hitno) klanje od strane veterinara nakon nesreće ili zbog ozbiljnih fizioloških ili funkcionalnih poremećaja, uključujući poremećaje centralnog nervnog sistema; koja, pri ante mortem pregledu, pokazuju kliničke znake zarazne bolesti ili znake na osnovu kojih se može posumnjati da su zaražene ili pokazuju fiziološke ili funkcionalne poremećaje, uključujući poremećaje centralnog nervnog sistema; uginula ili usmrćena na gazdinstvu, osim goveda usmrćenih u okviru suzbijanja epidemije odnosno iskorjenjivanja bolesti ili uginula ili usmrćena tokom prevoza ili u klanici.

U 2024. godini ukupno je ispitano 2.907 uzoraka kaudalnog moždanog stabla goveda uzetih na liniji klanja (goveda starija od 30 mjeseci) što je za 29,76% manje u odnosu na prethodnu godinu, a za 38,31% manje nego 2022. godine. Uprava će preispitati razloge smanjenja broja ispitanih goveda.

Ni u jednom uzorku nije utvrđeno prisustvo prion proteina (BSE).

U okviru pasivnog nadzora nijedan uzorak nije dostavljen i ispitan u 2024. godini.

Bolesti riba i školjki

Radi praćenja prisustva, otkrivanja i suzbijanja bolesti riba, školjki i rakova vršeno je dijagnostičko ispitivanje uzoraka uzetih iz registrovanih ribnjaka i uzgajališta i jezera.

Bolesti slatkovodnih riba

Radi otkrivanja i praćenja bolesti slatkovodnih riba – kalifornijske pastrmke, sprovedeno je uzorkovanje u registrovanim ribnjacima na području Crne Gore. SVL sprovela je klinički pregled, uzorkovanje, patomorfološki pregled i virusološka ispitivanja kalifornijske pastrmke na prisustvo virusne hemoragične septikemije (VHS) i zarazne hematopoezne nekroze (IPN).

Uzorkovanje, dijagnostičke metode za otkrivanje i potvrđivanje neegzotičnih bolesti (VHS i IPN) vršeno je u skladu sa Programom mjera i Pravilnikom o mjerama za sprječavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje egzotičnih i neegzotičnih bolesti vodenih životinja i zdravstvenim uslovima za njihovo stavljanje u promet („Službeni list CG“, br. 34/15, 92/17, 71/18 i 85/18).

Ispitivanje je izvršeno jednokratno, u periodu maj-decembar 2024. godine i uzorkovano je i laboratorijski ispitano 55 uzorka koji su uzeti sa 13 ribnjaka (svaki uzorak ispitan na VHS i IPN). Ni u jednom uzorku nije utvrđeno prisustvo virusa izazivača virusne hemoragične septikemije (VHS) niti virusa izazivača zarazne hematopoezne nekroze (IPN).

Radi dobijanja statusa da je Crna Gora slobodna od ovih bolesti obavezno je nastaviti i proširiti nadzor nad ovim dvijema bolestima na svim crnogorskim registrovanim ribnjacima, kao i izvršiti zoniranje naših vodotokova u skladu sa nacionalnim i evropskim zakonodavstvom.

Bolesti školjki

Ispitivanje školjki izvršeno u registrovanim uzgajalištima u akvatorijumu Bokotorskog zaliva u odnosu na prisustvo bonamioze – infekcije izazvane sa *Bonamia ostreae* kod evropske ostrige

(*Ostrea edulis*) i martelioze – infekcije izazvane sa *Marteilia refringens* kod mediteranske dagnje (*Mytillus galloprovincialis*). Ukupno ispitano 120 uzoraka.

Uzorkovanje, dijagnostičke metode za otkrivanje i potvrđivanje ove dvije bolesti vršeno je u skladu sa Programom mjera i Pravilnikom o mjerama za sprječavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje egzotičnih i neegzotičnih bolesti vodenih životinja i zdravstvenim uslovima za njihovo stavljanje u promet („Službeni list CG“, br. 34/15, 92/17, 71/18 i 85/18).

Tokom aprila mjeseca izvršeno je uzorkovanje evropskih ostriga (*Ostrea edulis*), a u cilju laboratorijskog ispitivanja na prisustvo infekcija sa *Bonamia Ostrea-a*. Uzorkovano i ispitano je ukupno 30 uzoraka i svi su bili negativni.

Uzorkovanja mediteranske dagnje, na ukupno 3 lokacije, je vršio takođe tim SVL. Uzorci školjki su uzimani iz registrovanih uzgajališta sa područja Bokokotorskog zaliva.

Tokom septembra mjeseca izvršeno je uzorkovanje mediteranske dagnje na ukupno 3 uzgajališta, podijeljenih na dvije zone (Tivatski zaliv i Kotorsko-risanski zaliv) sa ciljem utvrđivanja prisustva infekcije izazvane sa *Marteilia refringens*, u ukupnom broju od 90 uzoraka. Patohistološkim i citološkim ispitivanjem ni u jednom uzorku mediteranske dagnje (mušulje) nije utvrđeno prisustvo infekcije parazitom *Marteilia refringens*.

Bolesti rakova

Ispitivanje prisustva bolesti rakova u otvorenim vodama 2019. godine je po prvi put sprovedeno u Crnoj Gori, a u narednim godinama nastavljeno. Naime, širenje bolesti rakova po Evropi tokom prethodnih godina kao i interesovanje investitora za farmerski uzgoj rakova u zatvorenim sistemima uticalo je na uvođenje ovog monitoringa i na prostoru Crne Gore.

Predviđeni monitoring je uključivao ispitivanje mogućeg prisustva sindroma bijelih pjega rakova (uzročnik je virus iz familije Nimaviridae). Ova bolest se nalazi na listi WOAHA-a i podliježe obavezi prijavljivanja.

Uzorkovanja je vršio tim ribolovačkog društva iz Nikšića u septembru 2024. Uzorci riječnog raka (*Astacus astacus*) su uzimani iz Krupačkog jezera. Ukupno je uzorkovano 30 jedinki rakova. Tokom laboratorijskih ispitivanja gore nevedenih uzoraka – rakova, ni u jednom uzorku pleopoda nije detektovano prisustvo sekvence DNK virusa sindroma bijelih pjega rakova.

Klasična kuga svinja

Prelazeći na politiku ne-vakcinacije svinja protiv klasične kuge svinja od 1. januara 2020. godine, Crna Gora je zvanično započela proces sticanja statusa zemlje slobodne od bolesti klasična kuga svinja bez vakcinacije, u skladu sa zakonodavstvom Evropske unije i preporukama Svjetske organizacije za zdravlje životinja (WOAH). Radi sprečavanja pojave i ranog otkrivanja bolesti klasična kuga svinja, vršen je klinički pregled svinja na svim gazdinstvima na kojima se drže svinje, pasivni nadzor populacije domaćih svinja, aktivni i pasivni nadzor populacije divljih svinja na prisustvo virusa klasične kuge svinja, kao i dijagnostičke i druge mjere u cilju blagovremenog otkrivanja i suzbijanja eventualne pojave klasične kuge svinja.

Godišnji pregled domaćih svinja na svim gazdinstvima na kojima se drže svinje

Godišnji pregled domaćih svinja vršili su veterinari iz ovlašćenih veterinarskih ambulanti, na svim gazdinstvima na kojima se drže svinje, a koja moraju biti upisana u VIS koji vodi UBHVFP. UBHVFP je prethodno sačinila i svim ambulantama dostavila Upitnik za pregled gazdinstava, zajedno sa podacima iz Elektronske baze o svim registrovanim gazdinstvima svinja na njihovom području.

Pregled je obuhvatao provjeru identifikacije i registracije svinja, utvrđivanje zdravstvenog statusa, edukaciju držaoca i provjeru biosigurnosnih mjera na gazdinstvima, kao jedan od preduslova za smanjenje rizika od pojave klasične kuge svinja i afričke kuge svinja.

Pregledano je 6.075 gazdinstava, što je 78.89% od planiranog obuhvata (7.700).

Pasivni nadzor domaćih svinja na klasičnu kugu svinja

Mjere pasivnog nadzora na klasičnu kugu svinja istovjetne su mjerama pasivnog nadzora na afričku kugu svinja, s obzirom na vrlo sličnu kliničku sliku i prirodu bolesti.

Radi ranog otkrivanja klasične kuge svinja kod domaćih svinja obavezno je isključivanje infekcije virusom klasične kuge svinja laboratorijskim ispitivanjem svih slučajeva kada se utvrde klinički znakovi koji upućuju na klasičnu kugu svinja i na uzorcima uginulih svinja koji su dostavljeni sa sumnjom na afričku ili klasičnu kugu svinja, i to:

- sa gazdinstava na kojima se uzgaja 5 ili više krmača, kao i sa gazdinstava na kojima se uzgaja 50 ili više tovljenika na klasičnu kugu svinja ispituju se sve uginule životinje starije od dva mjeseca, a najviše dvije sedmično (ukoliko postoji veći broj uginuća na sedmičnom nivou ispituju se samo prva dva uginuća),
- sa svih ostalih gazdinstava ispituje se svaka uginula svinja starija od dva mjeseca, kada se ante i post mortem pregledom utvrdi sumnja prilikom klanja svinja;
- svake svinje kod koje se isključuje afrička kuga svinja;
- pobačaja – na ispitivanje se dostavlja pobačeni fetus i/ili posteljica ili ako nije dostupan odgovarajući materijal, krv krmače koja je pobacila (krv se obavezno uzima u epruvetu s antikoagulansom).

Uzorci u okviru pasivnog nadzora prikupljani su od gore navedenih životinja, a obavezno je i uzorkovanje u slučaju pojave sumnje ili kliničkih znakova koji upućuju ili bi mogli upućivati na pojavu klasične kuge svinja, svi uzorci ispituju se na prisustvo uzročnika bolesti (PCR).

U 2024. godini ispitano je 68 uzoraka, ni u jednom ispitanom uzorku koji je dostavljen SVL pod sumnjom da se radi o KKS, nije utvrđeno prisustvo sekvence RNK virusa klasične kuge svinja ili specifičnih antitijela na virus ove bolesti, odnosno zaraza nije laboratorijski potvrđena.

Nadzor divljih svinja na klasičnu kugu svinja

Tokom 2024. godine, u SVL je dostavljeno 5 uzoraka porijeklom od uginulih divljih svinja i svi su bili negativni na klasičnu kugu svinja.

Aktivni nadzor divljih svinja na klasičnu kugu svinja

Program aktivnog nadzora divljih svinja na klasičnu kugu svinja, koje su najčešći rezervoar virusa, sprovodi se u Crnoj Gori od 2008. godine i do danas nije dokazana cirkulacija virusa klasične kuge svinja u populaciji divljih svinja.

Cilj programa je da se serološkim praćenjem populacije divljih svinja dokaže odsutstvo ili prisutstvo bolesti u populaciji. Kako bi se postigla statistička značajnost, UBHVFP je u saradnji sa Lovačkim savezom Crne Gore u svakom od pet lovnih područja (Mediterransko lovno područje, Submediteransko lovno područje, Centralno lovno područje, Istočno lovno područje i Sjeverno lovno područje), sa procenjenom populacijom divljih svinja od 400 do 1.000, organizovala uzimanje uzorka od najmanje 60 jedinki, i to ukoliko bude moguće, uzorke je trebalo prikupiti tako da:

- 50 % uzoraka bude prikupljeno od jedinki starosti od 3 do 12 mjeseci;
- 35 % uzoraka bude prikupljeno od jedinki starosti od 1 do 2 godine;
- 15 % uzoraka bude prikupljeno od jedinki starosti preko 2 godine.

Lovci koji su dostavi kompletne uzorke od divljih svinja u svrhu utvrđivanja prisustva virusa klasične kuge svinja, kao naknadu su dobijali besplatan pregled mesa divlje svinje od koje su dostavljeni uzorci na *Trichinella spiralis*, a veterinarskim ambulantama je isplaćena naknada za pregled, samo ako su uzorci uzeti i dostavljeni Specijalističkoj veterinarskoj laboratoriji na propisan način.

Tokom 2024. godine, u SVL je dostavljeno i ispitano ukupno 719 uzoraka tjelesne tečnosti ulovljenih divljih svinja i to blocking AbELISA testom i Real-Time RT PCR testom, u skladu sa Programom mjera u 2024. godini, a što je 159.11% u odnosu na planirani.

Bjesnilo

Mjere za otkrivanje i suzbijanje pojave bjesnila kod domaćih životinja

Radi sprečavanja pojave bjesnila vrši se vakcinacija pasa i mačaka, kao i dijagnostičke i druge mjere u cilju otkrivanja i suzbijanja pojave bjesnila. Kako je posljednjih godina evidentan porast populacije pasa lotalica i napuštenih pasa, a u cilju održavanja stabilne epizootiološke situacije, u budžetu UBHVFP su obezbijedena sredstva za nabavku vakcina protiv bjesnila za pse.

Takođe, u 2019. godini uspostavljen je sistem za identifikaciju i registraciju pasa – nabavljeni mikročipovi, uspostavljen Registar kućnih ljubimaca (jedinствена elektronska baza, dio VIS-a). Svi psi koji su čipovani moraju dobiti pasoš za pse, biti vakcinisani protiv bjesnila i upisani u Registar kućnih ljubimaca (podaci o vlasniku i psu). Vakcinacija pasa i mačaka je obaveza držaoca životinja u cilju stalnog održavanja aktivnog imuniteta protiv virusa bjesnila. Od 2021. godine, na osnovu zahtjeva veterinarskih ambulanata, vršena je distribucija vakcine protiv bjesnila.

U cilju praćenja prisustva bjesnila, vršeno je i sakupljanje i ispitivanje životinja sa sumnjom na bjesnilo, tzv. „indikator životinja“ (uginuli ili usmćeni domaći i divlji sisari).

U 3 dostavljena uzorka nije utvrđeno prisustvo virusa bjesnila, kao ni u uzorcima lisica dostavljenih za kontrolu uspješnosti oralne vakcinacije.

Posljednji slučaj bjesnila zabilježen je u martu 2012. godine i od tada nema pozitivnih slučajeva. Prije 2012. godine radilo se o značajnom broju slučajeva (između 10 i 60 godišnje).

Razlog je svakako činjenica da se od jeseni 2011. godine u kontinuitetu sprovodila dva puta godišnje kampanja peroralne vakcinacije lisica protiv ove bolesti (proljeće i jesen), uz podršku Evropske unije, sve do proljeća 2020.godine. Nakon sprovedenih osamnaest kampanja peroralne vakcinacije, od jeseni 2011. godine stvoren je već dovoljno visok nivo zaštite populacije divljih životinja protiv ove bolesti koji je i doveo do izostanka klinički manifestnog oboljenja kod njih, a posljedično tome i do značajnog smanjivanja broja sumnjivih životinja. Dodatno, i države u okruženju su sprovodile iste aktivnosti, što je doprinijelo smanjenju sumnjivih i pozitivnih slučajeva bjesnila. Podrška za nastavak sprovođenja oralne vakcinacije, od strane EK je obnovljena u 2022. godini, što je uslovalo nastavak sprovođenja kampanje oralne vakcinacije i u 2023. godini. Međutim, u 2024. godini, usljed prekida podrške od EK, oralna vakcinacija nije sprovedena.

Aktivni nadzor

Tokom 2024. godine, nije vršena procjena uspješnosti vakcinacije jer je došlo do prekida imunizacije divljih životinja putem unošenja oralne vakcine.

Afrička kuga svinja

Tokom 2024. godine registrovani su prvi slučajevi prisustva virusa uzročnika bolesti afrička kuga svinja u Crnoj Gori. Bolest je potvrđena na dva leša uginulih divljih svinja, na teritoriji opštine Nikšić, nedaleko od granice sa Bosnom i Hercegovinom, 14.01.2024. U nastavku godine nije bilo novih slučajeva. Uzimajući u obzir slučajeve ove bolesti koji se poslednjih godina registruju u istočnoevropskim zemljama (Rusija, Ukraina, Poljska, Češka, Moldavija, Rumunija, Mađarska, Bugarska), kao i regionu (Srbija, Sjeverna Makedonija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Albanija, Kosovo), kao i načine i puteve širenja ove bolesti, očekivana je bila od pojava ove bolesti i na prostorima Crne Gore. Kao i do sada, preventivno djelovanje u smislu aktivnosti na brzom prepoznavanju eventualne pojave ove bolesti u zemlji, nema alternativu u cilju smanjivanja ogromnih socio-ekonomskih šteta koje pojava afričke kuge svinja ima za cijelu zemlju.

Mjere za nadzor afričke kuge svinja (u daljem tekstu: AKS), UBHVFP je definisala Programom mjera u 2024, a koje se temelje na zakonodavstvu EU i preporukama EK, WOA i zaključcima GF-TADs-a.

Radi sprečavanja pojave i ranog otkrivanja bolesti afričke kuge svinja u 2024. godini vršio se pasivni nadzor populacije domaćih svinja, aktivni i pasivni nadzor populacije divljih svinja na prisustvo virusa afričke kuge svinja, kampanja podizanja svijesti, kao i dijagnostičke i druge mjere u cilju blagovremenog otkrivanja i suzbijanja pojave afričke kuge svinja.

Pasivni nadzor domaćih i divljih svinja vršio se tokom cijele godine, a aktivni nadzor divljih svinja vršio se tokom lovne sezone na divlju svinju (*Sus scrofa* L.) od 1. oktobra do 31. januara.

Pasivni nadzor domaćih svinja na afričku kugu svinja

Radi ranog otkrivanja afričke kuge svinja kod domaćih svinja obavezno je isključivanje infekcije virusom afričke kuge svinja laboratorijskim ispitivanjem svih slučajeva kada se utvrde klinički znaci koji upućuju na afričku kugu svinja i na uzorcima uginulih svinja koji su dostavljeni sa sumnjom na afričku ili klasičnu kugu svinja, i to:

sa gazdinstava na kojima se uzgaja pet ili više krmača, kao i sa gazdinstava na kojima se uzgaja 50 ili više tovljenika na klasičnu kugu svinja ispituju se sve uginule životinje starije od dva mjeseca, a najviše dvije sedmično (ukoliko postoji veći broj uginuća na sedmičnom nivou ispituju se samo prva dva uginuća),

sa svih ostalih gazdinstava ispituje se svaka uginula svinja starija od dva mjeseca, kada se ante i post mortem pregledom utvrdi sumnja prilikom klanja svinja;

svake svinje kod koje se isključuje klasična kuga svinja.

Svi prikupljeni uzorci pasivnim nadzorom ispitani su na prisustvo virusa metodom molekularne dijagnostike (RT – PCR).

Uzorci u okviru pasivnog nadzora prikupljeni su od gore navedenih životinja, a obavezno je i uzorkovanje u slučaju pojave sumnje ili kliničkih znakova koji upućuju ili bi mogli upućivati na pojavu klasične kuge svinja, svi uzorci ispituju se na prisustvo uzročnika bolesti (PCR).

U 2024. godini ispitano je 64 uzorka porijeklom od domaćih svinja, ni u jednom ispitanom uzorku koji je dostavljen SVL pod sumnjom da se radi o AKS, nije utvrđeno prisustvo sekvence RNK virusa afričke kuge svinja ili specifičnih antitijela na virus ove bolesti, odnosno zaraza nije laboratorijski potvrđena.

Redni broj	Opština	Ambulanta	Broj lab. izvještaja	Broj uzoraka
	Bijelo Polje	VA Bijelo Polje doo	479	1
	Bijelo Polje	VA Bijelo Polje doo	807	1
	Bijelo Polje	VA Grandov	1717	1
	Bijelo Polje	VA Vet-Sanus	2514	1
	Bijelo Polje	VA Bijelo Polje doo	2661	1
	Bijelo Polje	VA Bijelo Polje doo	2729	1

	Bijelo Polje	VA Bijelo Polje doo	2802	2
	Bijelo Polje	VA Bijelo Polje doo	2973	1
	Bijelo Polje	VA Grandov	3203	1
	Bijelo Polje	VA Grandov	3304	1
	Bijelo Polje	VA Grandov	3339	1
	Bijelo Polje	VA Vet-Sanus	3907	1
	Bijelo Polje	VA Grandov	4178	1
	Bijelo Polje	VA Grandov	4236	1
	Bijelo Polje	VA Vet-Sanus	4481	1
	Bijelo Polje	VA Vet-Sanus	5013	1
	Bijelo Polje	VA Vet-Sanus	6494	1
	Bijelo Polje	VA Grandov	6495	1
	Bijelo Polje	VA Grandov	6496	1
	Bijelo Polje	VA Grandov	6905	1
	Bijelo Polje	VA Bijelo Polje doo	7004	1
	Bijelo Polje	VA Vet-Sanus	7106	1
	Bijelo Polje	VA Vet-Sanus	8030	1
	Bijelo Polje	VA Vet-Sanus	8055	1
	Bijelo Polje	VA Vet-Sanus	8346	3
	Bijelo Polje	VA Bijelo Polje doo	8448	1
	Bijelo Polje	VA Bijelo Polje doo	8457	1
	Cetinje	VA Pet Vet	887	1
	Cetinje	VA Pet Vet	1759	1
	Danilovgrad	VA Prima-Vet	127	1
	Danilovgrad	VA Prima-Vet	816	1
	Danilovgrad	VA Prima-Vet	3784	1
	Danilovgrad	VA Prima-Vet	6844	1
	Danilovgrad	Naša Farma doo	8359	1
	Kolašin	VA Saša Drljević	385	1
	Kolašin	VA Saša Drljević	408	1
	Kolašin	VA Saša Drljević	1224	1
	Kolašin	VA Saša Drljević	3232	1
	Mojkovac	VA Dr Vaso Djurović	1345	1
	Nikšić	VA Mićunović doo	175	1
	Nikšić	VA Mićunović doo	413	4
	Nikšić	VA Mićunović doo	730	1
	Nikšić	VA Mićunović doo	853	1
	Nikšić	VA Mićunović doo	2594	1
	Nikšić	VA Mićunović doo	2962	1
	Nikšić	VA Mićunović doo	3010	1
	Nikšić	VA Mićunović doo	3738	1
	Nikšić	VA Mićunović doo	4016	1
	Plav	VA Plav	1130	1
	Danilovgrad	VA Prima-Vet	665	1
	Pljevlja	VA Savić	1305	1
	Pljevlja	VA Savić	1534	1
	Pljevlja	VA Savić	1535	1
	Pljevlja	VA Savić	1955	1
	Plužine	VA Bogdan	1190	1
	Podgorica	VA Montvet	71	1
	Podgorica	VA Ibričevina	344	1

	Podgorica	VA Ibričevina	551	1
	Podgorica	VA Ibričevina	734	1
	Podgorica	VA Ibričevina	930	1
	Podgorica	AMV PROVITA	1158	1
	Zeta	VA Ibričevina	678	1
UKUPNO:				68-negativno

Pasivni nadzor divljih svinja na afričku kugu svinja

Radi ranog otkrivanja afričke kuge svinja kod divljih svinja obavezna je prijava lokalnoj veterinarskoj ambulanti ili nadležnom veterinarskom inspektoratu svakog uginuća divlje svinje, pronalaska leša uginule divlje svinje, kao i uginuća divlje svinje nastalog kao posljedica saobraćajnih nezgoda, kada se vrši uzorkovanje odgovarajućih uzoraka i dostavljanje SVL. U 2024. godini uz podršku Evropske komisije obezbijeđena su i sredstva za isplatu naknade u iznosu od 40€ za svako lice koje pruži sigurnu informaciju o pronalasku leša divlje svinje. U tu svrhu otvorena je dežurna telefonska linija na broj 067 666 632.

U okviru pasivnog nadzora dostavljeno je ukupno 5 uzoraka organa nađenih uginulih divljih svinja. Prvi slučaj afričke kuge svinja u Crnoj Gori detektovan je dana 14.01.2024. godine, kod dvije uginule divlje svinje pronađene u graničnom području sa Bosnom i Hercegovinom na teritoriji kojom gazduje lovačko društvo Bratogošt iz Nikšića – lokalitet Biteljica. Uzorci su nakon detekcije genoma virusa poslani na potvrdu u Evropsku referentnu laboratoriju u Valdeolmos, u Španiji, gdje je potvrđena pojava bolesti i utvrđeno da virus izolovan u Crnoj Gori pripada genotipu II afričke kuge svinja.

Redni broj	Opština	Ambulanta	Broj lab. izvještaja	Broj uzoraka/ broj pozitivnih
	Nikšić	VA Nikšić	100	2 - POZITIVNO
	Nikšić	VA Nikšić	4501	1 - Negativno
	Nikšić	VA Mićunović	720	1 - Negativno
	Pljevlja	VA Savić	655	1 - Negativno
UKUPNO:				2 - POZITIVNO 3 - Negativno

Aktivni nadzor divljih svinja na afričku kugu svinja

Radi utvrđivanja prisustva virusa afričke kuge svinja u prirodi, među populacijom divljih svinja, lovci su dostavljali uzorke tjelesne tečnosti i unutrašnjih organa (tonzile i slezina) divljih svinja, veterinarskim ambulantom, koje su te uzorke dostavljale u SVL. Uzorci u okviru aktivnog nadzora divljih svinja prikupljali su se isključivo od odstrijeljenih jedinki, a svi uzorci ispitivani su na prisustvo specifičnih antitijela protiv afričke kuge svinja (ELISA) i na prisustvo uzročnika bolesti metodom molekularne dijagnostike (RT-PCR).

U okviru nadzora nad populacijom divljih svinja u 2024. godini u Crnoj Gori, u SVL je ispitano ukupno 719 uzoraka tjelesne tečnosti i unutrašnjih organa odstrijeljenih divljih svinja dostavljenih u saradnji sa Lovачkim savezom Crne Gore i veterinarskim ambulantom.

U dostavljenim uzorcima tjelesne tečnosti odstrijeljenih divljih svinja nije utvrđeno prisustvo specifičnih antitijela protiv uzročnika afričke kuge svinja.

Ni u jednom dostavljenom uzorku organa nije detektovana sekvenca DNK virusa uzročnika afričke kuge svinja.

Broj dostavljenih uzoraka – odstrijeljene divlje svinje:

Opština	Vet. ambulanta	Broj uzoraka	Rezultat	Ukupno za opštinu
Podgorica	Mont - Vet	32	negativno	185
	Ibričevina doo	153	negativno	
Nikšić	Nikšić doo	24	negativno	26
	VA Bogdan	2	negativno	
Mojkovac	Dr Vaso Đurović	12	negativno	12
Herceg Novi	Novi Vet	27	negativno	27
Cetinje	VA Ibričevina	1	negativno	4
	VA Cetinje	1	negativno	
	VA Pet Vet	2	negativno	
Pljevlja	Savić	178	negativno	178
Plužine	VA Bogdan	8	negativno	14
	Nikšić doo	6	negativno	
Danilovgrad	VA Ibričevina	4	negativno	8
	VA Prima Vet	4	negativno	
Kolašin	Mont Vet	4	negativno	164
	Ibričevina doo	20	negativno	
	Saša Drljević	133	negativno	
	Dr Vaso Đurović	7	negativno	
Bijelo Polje	Bijelo Polje doo	2	negativno	60
	Grandov	52	negativno	
	Vet Sanus	6	negativno	
Žabljak	VA Žabljak	3	negativno	3
Šavnik	VA Nikšić	4	negativno	6
	VA Bogdan	2	negativno	
Berane	VA NIK – VET	2	negativno	2
Zeta	VA Mont Vet	1	negativno	1
Bar	Popović	20	negativno	20
Andrijevica	VA NIK – VET	2	negativno	2
Plav	VA Grandov	1	negativno	3
	VA Nik -VET	2	negativno	
Ulcinj	VA Beni	4	negativno	4
Ukupno:			negativno	719

Antraks

Crnoj Gori određena su tri antraksna distrikta na području dvije opštine, Ulcinj i Žabljak, gdje je izvršena vakcinacija prijemčivih životinja u cilju stalnog održavanja aktivnog imuniteta protiv antraksa, vakcinom koja sadrži suspenziju živih spora *Bacillus anthracis*, u skladu sa uputstvom proizvođača vakcine. Vakcinacija životinja u antraksnim distriktima vrši se 20 godina od datuma utvrđivanja bolesti.

Atipična kuga živine (Newcastle disease)

Radi sprečavanja pojave atipične kuge živine obavezna je vakcinacija živine u cilju stalnog održavanja aktivnog imuniteta protiv atipične kuge živine na gazdinstvima na kojima se drži i uzgaja. Vakcinacija je obaveza vlasnika živine. U cilju monitoringa uspješnosti imunizacije vakcinisane živine izvršeno je serološko ispitivanje na atipičnu kugu živine uzoraka krvi, a sprovedeno je tokom oktobra/novembra 2024. godine, u skladu sa Programom obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja za 2024. Uzorkovanje su vršile 3 veterinarske ambulante (Nikšić, Bijelo Polje i Podgorica). Ukupno je ispitano 1716 uzoraka iz 59 farmi/objekata, od čega je u

1.675 uzoraka ili u 97,61%, utvrđeno prisustvo specifičnih antitijela na virus atipične kuge živine. Ovi podaci ukazuju na izloženost ispitivanih jedinki virusu Newcastle bolesti – odnosno da je jato adekvatno imunološki zaštićeno od ove bolesti, vjerovatno kao posljedica uspješno izvršene vakcinacije živine. U većini objekata / farmi živine (53 od 59) koji se bili obuhvaćeni ovim ispitivanjima utvrđen je vrlo visok procenat sero-pozitivnih jedinki (preko 80%) što ukazuje na uspješnost izvršene vakcinacije protiv atipične kuge živine i da je jato adekvatno imunološki zaštićeno od ove bolesti.

Sa druge strane, u 6 objekata od ukupno 59 ispitanih, utvrđen je procenat sero-pozitivnih jedinki ispod zadovoljavajućeg (80%), ali i ispod prosjeka u svim ispitivanim objektima.

Ukupni rezultati su zadovoljavajući ali se i dalje moraju nastaviti aktivnosti na podizanju informisanosti držaoca živine o riziku od ove bolesti i obaveznoj imunizaciji u cilju zaštite jata od ove bolesti.

Ispitivanja na Salmonelu

Tokom 2024. godine ispitano je ukupno 637 uzoraka (feces, brisevi, nazuvci, transportne podloške, uginuća i sl.) na salmonelozu porijeklom sa živinarskih farmi, za potrebe farmera, proizvođača i uvoznika.

Utvrđen je veći broj uzročnika u ispitanim uzorcima, ukupno 34 izolata. Ovdje se radi o ukupnom broju uzoraka (tokom samokontrole od strane subjekata ili nadležne veterinarske ambulante, tokom uvoza, kao i uzorci uzeti od strane službenih veterinara), a često su uzorci porijeklom sa iste farme jer su vršena dodatna kontrolna uzorkovanja i ispitivanja u cilju sprovođenja službenih mjera i radnji od strane nadležnog veterinarskog inspektora.

Nakon službene potvrde prisustva *Salmonella Enteritidis* i/ili *Salmonella Typhimurium* preduzimane su mjere u skladu sa propisima naložene od strane službenog veterinara.

KAMPANJA PODIZANJA SVIJESTI, AFRIČKA KUGA SVINJA

Crna Gora je godinama odolijevala pojavi afričke kuge svinja, kao visoko rizična zemlja s obzirom na višegodišnje prisustvo bolesti u većini zemalja regiona, Evrope i Azije, sve do januara 2024. godine, kada su potvrđeni prvi slučajevi bolesti u uzorcima uzetim od 2 uginule divlje svinje, nakon čega nije bilo novih slučajeva u 2024. Godini. Jedan od razloga za ovo leži u činjenici da je kontinuirano podizanja svijest o bolesti, ranom otkrivanju, mjerama i preventivi kod veterinara, lovaca, držaoca, svih ostalih subjekata od interesa i građanstva, te da su godine podizanja svijesti urodele plodom i dovele do pravovremene reakcije.

U 2024. godini, sprovedena je velika kampanja podizanja svijesti o afričkoj kugi svinja na nacionalnom nivou. Kampanja se sastojala iz dva glavna dijela: medijskog i radionica.

Medijski dio sastojao se iz više komponenti koje su skupa činile jedan sveobuhvatan vid informisanja interesnih grupa i javnosti, a sastojale su se iz:

tv spota na televiziji sa nacionalnom frekvencom, emitovanog u udarnim terminim svakog trećeg dana u trajanju od tri mjeseca;

bilborda sa osnovnim informacijama o mjerama i preventivi kod domaćih i divljih svinja, postavljenih duž većih i prometnijih saobraćajnica i kružnih tokova u više lokalnih samouprava i javnih magistrala u trajanju od tri mjeseca;

Google pop up reklama sa registrovanim obuhvatom od 4 miliona pregleda;

Štampanih materijala u vidu flajera i postera.

Drugi dio kampanje podrazumijevao je organizovanje dva tematska vikenda, za veterinare i veterinarske inspektore i za lovce, rendžere nacionalnih parkova, službenike Uprave za šume, a predavanja su držana od strane osvjedočenih profesionalaca sa dugogodišnjim iskustvom u borbi sa ovom bolešću u zemljama regiona.

ODSJER ZA VETERINARSKU DJELATNOST, VETERINARSKJE LJEKOVE, ANTIMIKROBNU REZISTENCIJU I MONITORING REZIDUA

Veterinarska djelatnost

Zatjevi za utvrđivanje uslova za veterinarske organizacije i službe i DDD

U 2024. godini odsjek je primio ukupno 5 zahtjeva za utvrđivanje uslova u pogledu kadra, prostora, tehničnih uslova i opreme za veterinarske organizacije i službe i upis u registar veterinarskih organizacija i službi. Komisija iz Uprave je izvršila pregled u skladu sa zahtjevima iz Zakona o veterinarstvu i podzakonskim aktima i zapisnički konstatovala ispunjenost uslova. Ukupno su donijeta tri rješenja o ispunjenosti uslova i upis u registar veterinarskih organizacija (ambulantni) u Kotoru, Podgorici i Nikšiću i dva rješenja o ispunjenosti uslova za veterinarske službe (Podgorica i Bar). Veterinarske organizacije i službe koje ispunjavaju propisane uslove upisane su u registar veterinarskih organizacija i službi koji vodi Uprava. Veterinarske organizacije i službe su u obavezi da Upravi šalju sve promjene u vezi sa podacima iz registra. Ažuriran registar se redovno objavljuje na sajtu Uprave:

<https://www.gov.me/clanak/veterinarska-djelatnost-i-veterinarski-ljekovi>

U 2024. godini odsjek je primio jedan zahtjev od veterinarske organizacije za utvrđivanje uslova u pogledu kadra, opreme i prostora za DDD poslove (Berane). Veterinarska organizacija je upisana u Registar veterinarskih organizacija i službi i za obavljanje DDD poslova.

Propisi

Zakon o veterinarstvu: Pripremljene su izmjene Zakona o veterinarstvu u dijelu koji se odnosi na priznavanje profesionalnih kvalifikacija za doktore veterinarske medicine u skladu sa Direktivom 2005/36/EC.

Planovi u 2025. godini:

Donošenje novih podzakonskih akata za uslove za veterinarske organizacije i službe i upis u registar;

Priprema i organizacija sprovođenja stručnog nadzora nad radom veterinarskih organizacija i uspostavljanje sistema za izvještavanje od strane veterinarskih organizacija i službi.

Veterinarski lijekovi

Zahtjevi za promet veterinarskih lijekova

Promet veterinarskih lijekova na veliko

U 2024. godini, odsjek je primio dva zahtjeva za izdavanje dozvole za promet lijekova na veliko. Jedan subjekat je odustao od zahtjeva za izdavanje dozvole, a drugi zahtjev je odbijen, jer uslovi iz Zakona o lijekovima i podzakonskih akata za izdavanje dozvole za promet lijekova na veliko nisu ispunjeni. Donijeto je rješenje o odbijanju zahtjeva. Registar subjekata koji imaju dozvolu za promet lijekova na veliko se nalazi na sajtu Uprave:

<https://www.gov.me/clanak/veterinarska-djelatnost-i-veterinarski-ljekovi>

Promet veterinarskih lijekova na malo

U skladu sa stavom 11, član 53, Zakon o veterinarstvu, propisano je da veterinarske organizacije mogu da vrše promet veterinarskih lijekova na malo, to jest mogu prodavati lijekove krajnjim korisnicima. O broju upisanih veterinarskih organizacija u registar veterinarskih organizacija i službi koje mogu da vrše promet na malo veterinarskih lijekova vidi u dijelu Veterinarske organizacije.

Sprovođenje kontrola nad prometom veterinarskih lijekova

U 2024. godini Odsjek je pripremi ažurirane kontrolne liste i Uputstvo za sprovođenje inspeksijske kontrole ispunjenosti propisanih uslova za izdavanje dozvole za promet lijekova na veliko i kontrolu dobre distributivne prakse u skladu sa EU Regulativom 2021/1248.

Sprovođenje kontrola nad upotrebom veterinarskih lijekova

U okviru sprovođenja nacionalnog programa kontrole rezidua veterinarskih lijekova, pripremljene su i kontrolne liste za kontrolu upotrebe veterinarskih lijekova u objektima za držanje životinja, u klanicama i objektima za preradu mlijeka. Inspektori su bili u obavezi da prilikom svakog uzorkovanja za potrebe sprovođenja monitoringa rezidua, izvrše i kontrolu upotrebe lijekova u skladu sa zahtjevima iz kontrolne liste.

Farmakovigilanca

U cilju uspostavljanja kontrole sistema farmakovigilance, predstavnici Uprave su prisustvovali TAIEX ekspertske misiji za farmakovigilancu, koju je organizovao CINMED u junu 2024. godine.

Propisi

Zakon o lijekovima: U 2024. godini, radi ispunjavanja mjerila (harmonizacija nacionalnog zakonodavstva sa regulativom 2019/6) u okviru EU pregovaračkog poglavlja 1 – slobodno kretanje roba, Ministarstvo zdravlja je formiralo radnu grupu za pripremu nacrtu izmjena i dopuna Zakona o lijekovima. Radi pripreme nacrtu IPA PLAC project (Center for Strategic-Legal Advice for Montenegro), na zahtjev Uprave (odsjeka) regrutovao je eksperta sa zadatkom da izvrši procijenu sistema Crne Gore za distribuciju i upotrebu veterinarskih lijekova (uključujući uslove za izdavanje dozvole za lijek), kroz analizu pravnog i institucionalnog kapaciteta postojećeg sistema za kontrolu distribucije i upotrebe veterinarskih lijekova. Takođe, ekspert je pružio i podršku Upravi u razvoju rešenja za poboljšanje sistema i kapaciteta, u skladu sa obavezama koje proizilaze iz Uredbe (EU) 2019/6, njenih delegiranih i izvršnih uredbi, kao i u ocijeni potrebe za donošenjem posebnog zakona za veterinarsko-medicinske proizvode. U okviru projekta PLAC i pripreme procijene, 16. decembra je organizovana radionica sa predstavnicima nadležnih Ministarstava, Uprave, CINMED-a i predstavnicima veletrgovlja. Rezultati procjene su prikazani u završnom dokumentu eksperta i služiće za pripremu izmjena i dopuna zakona o lijekovima. Za pomoć pri pisanju nacrtu Zakona zatražena je i dobijena pomoć od UNOPS-a.

Podzakonski akti: Ažurirana je Naredba o zabrani upotrebe i tretiranja životinja određenim supstancama i veterinarskim lijekovima ("Sl. list CG", br. 17/2024) sa antimikrobnim supstancama koje su zabranjene za upotrebu kod životinja i odredbom o zabrani korišćenja antimikrobnih supstanci u svrhu promocije rasta i prirasta životinja.

Stavljanje Crne Gore na listu Regulative (EU) 2024/2598: Garancije za upotrebu antimikrobnih supstanci poslate su EK i na osnovu sprovedenih akcija i poslatih garancija Crna Gora je stavljena na listu trećih zemalja kojima je dozvoljen izvoz u EU u skladu sa zahtjevima zabrane korišćenja određenih antimikrobnih medicinskih proizvoda (Commission Implementing Regulation (EU) 2024/2598) za proizvode: goveđe, ovčije, kozje, svinjsko, živinsko meso, proizvode akvakulture, jaja, med, mlijeko i crijeva.

Potrošnja/prodaja antibiotika

U okviru praćenja potrošnje veterinarskih lijekova – antibiotika - prikupljeni su podaci od šest veletrgovlja o prodaji antibiotika veterinarskim organizacijama za 2023. godinu. Analiza podataka i provjera kvaliteta podataka izvršena je od strane odsjeka. Podaci o potrošnji su poslani WOAHu za objavu (ANIMUSE platforma). Ukupna prodana količina antibiotika za upotrebu kod životinja je 501.1 kg. U skladu sa podacima i poređenju sa prethodnom godinom

(2022) došlo je do značajnog porasta potrošnje (390.6 kg u 2022. godini), međutim porast u broju se može objasniti promjenom metodologije za računanje i unapređenjem provjere kvaliteta podatka (uočene značajne greške i u broju prodatih pakovanja i greške u količinama pojedinačnih pakovanja, kao i dozama, koje su u direktnoj komunikaciji sa veletrgojama ispravljene), prije nego stvarnim povećanjem prodaje, što je upoređivanjem sa podacima o prodaji iz prethodnih godina i dokazano. Preporuka odsjeka je se ipak podatak o prodaji antibiotika iz 2023. godine kao polazni ("baseline") podatak.

U tabeli dolje prikazana je prodaja po antimikrobnim klasama:

Antimicrobial Class	Overall Veterinary Use + Promotion	Amount: Medical Growth	Amount: Veterinary Use (including prevention of clinical signs)	Medical	Amount: Growth Promotion
	All animal species (kg)	species	All animal species (kg)	species	All animal species (kg)
Aminoglycosides	83		83		0
Amphenicols	2		2		0
Arsenicals	0		0		0
Cephalosporins (all generations)	7		7		0
1-2 gen. cephalosporins	3		3		0
3-4 gen cephalosporins	4		4		0
Cyclic polypeptides	0		0		0
Fluoroquinolones	18		18		0
Glycopeptides	0		0		0
Glycophospholipids	0		0		0
Lincosamides	2		2		0
Macrolides	24		24		0
Nitrofurans	0		0		0
Orthosomycins	0		0		0
Other quinolones	0		0		0
Penicillins	76		76		0
Pleuromutilins	0		0		0
Polymyxins	0		0		0
Quinoxalines	0		0		0
Streptogramins	0		0		0
Sulfonamides (including trimethoprim)	73		73		0
Tetracyclines	214		214		0
Others	0		0		0
Aggregated class data	0		0		0
Total kg	501		501		0

U 2023. godini, kao i u prethodnim, antimikrobni lijekovi koji su se najviše koristili kod životinja su tetraciklini (214 kg). U ovoj godini se uočava značajan rast potrošnje aminoglikozidnih antibiotika, gdje je potrošnja porasla gotovo duplo u odnosu na prethodnu godinu. Ovi antimikrobni lijekovi se u skladu sa EMA (Evropska agencija za lijekove - European Medicines Agency - European Union) klasifikacijom svrstavaju u kategoriju C i označeni su kao lijekovi koje treba koristiti sa oprezom (vidi dolje klasifikaciju antimikrobnih lijekova). Ohrabruje činjenica da je uočen pad prodaje hinolona (Fluoroquinolones) za oko 6kg u odnosu na prethodnu godinu, koji spadaju u kategoriju B EMA klasifikacije i čiju upotrebu treba ograničiti. Od ostalih B kategorije lijekova, korišćeni su cefalosporini 3. i 4. generacije i uočen je porast u prodaji (od 1kg 2022. godine na 4 kg 2023. godine). Polimiksini, takodje B kategorija (kolistin i polimiksin B) korišćeni su u manjim količinama. Lijekovi kategorije A, koje treba izbjegavati, nisu korišćeni kod životinja.

Od 501 kg potrošenih/prodatih lijekova 9kg je prodato za životinje koje se ne koriste za proizvodnju hrane (kućne ljubimce) od čega najviše penicilina (7kg).

Ruta primjene: 228 kg je primijenjeno oralnim putem, 228kg injekcionim putem, a 45 kg ostalim rutama primjene (intramamarno, sprejevima, itd.).

EMA Klasifikacija antimikrobnih lijekova:

Kategorija A: „Izbjegavati“ – obuhvata antibiotike koji trenutno nijesu odobreni u veterinarskoj medicini u Evropskoj uniji (EU), niti u Crnoj Gori. Ovi lijekovi se ne smiju koristiti kod životinja za proizvodnju hrane, a kućnim ljubimcima se mogu davati samo individualno i u izuzetnim okolnostima;

Kategorija B: „Ograničiti“ – odnosi se na hinolone, cefalosporine 3. i 4. generacije i polimiksine. Antibiotici u ovoj kategoriji su od kritičnog značaja u humanoj medicini, pa njihovu upotrebu kod životinja treba ograničiti radi smanjenja rizika po javno zdravlje. Treba ih uzeti u obzir samo kada nema klinički efikasnih antibiotika u kategorijama C i D;

Kategorija C: „Oprez“ – obuhvata antibiotike za koje generalno postoje druge mogućnosti u humanoj medicini, ali za određene veterinarske indikacije ne postoje alternative u kategoriji D. Ove antibiotike treba koristiti samo ako nema klinički efikasnih antimikrobnih supstanci u kategoriji D;

Kategorija D: „Promišljeno“ – uključuje antibiotike koje treba koristiti kao terapiju prvog izbora, kad god je moguće. Ove antibiotike treba oprezno koristiti kod životinja, što znači da treba izbjegavati nepotrebnu i dugotrajnu upotrebu, a grupno liječenje treba ograničiti na situacije u kojima individualno liječenje nije izvodljivo.

Planovi u 2025. godini:

Organizovanje akcija za podizanje svijeti kod veterinara i držalaca životinja o novim zahtjevima iz regulative i racionalnoj upotrebi antimikrobnih sredstava, putem sastanka, radionica i promotivnih materijala (uz pomoć inostranih donora);

Priprema instrukcija i obuka inspektora za kontrolu veterinarskih ambulanti za promet i upotrebu veterinarskih lijekova (uključiće i akcije za podizanje svijesti o odgovornoj upotrebi antibiotika i farmakovigilanci);

Donošenje nacрта zakona o lijekovima u skladu sa regulativom 2019/6 i podzakonskih propisa iz dijela upotrebe i prometa;

Izmjena podzakonskih propisa u dijelu koji se odnose na izjave vlasnika za upotrebu veterinarskih lijekova u okviru informacija o lancu hrane.

Antimikrobna rezistencija

Program monitoringa na AMR (priprema i realizacija):

U 2024. godini pripremljen je i djelimično realizovan Program mikrobioloških kriterijuma u hrani i sprovođenje mjera za otkrivanje prisutnosti uzročnika bolesti prenosivih hranom (Salmonelle) i upotrebe antimikrobnih sredstava (AMR program) u skladu sa Odlukom komisije (EU) 2020/1729 o praćenju i izvještavanju o otpornosti zoonotskih i komenasalnih bakterija na antimikrobna sredstva i stavljanju van snage odluke 2013/652/EU. U okviru programa predviđeno je uzimanje i analiza sledećih uzoraka, patogena (svaki nadjeni patogen je ispitivan na AMR) i broj uzoraka:

Vrsta/ kategorija životinje	Izolat	Mjesto uzorkovanja	Matriks	Broj uzoraka za izolate	Broj uzoraka za AMR konačno
Brojleri	Salmonella spp. (po potrebi), C. coli and C. Jejuni, Indicator commensal E. Coli, ESBL- or AmpC- or CP-producing E. Coli	Klanica (sve koje kolju živinu iz domaće proizvodnje)	Caecalni sadržaj	150	svi izolati, najviše 85
Brojleri	Salmonella spp, Indicator commensal E. Coli, ESBL- or AmpC- or CP-producing E. Coli	Granica (svi granični prelazi)	svježe meso	24	svi izolati, najviše 85
Brojleri	ESBL- or AmpC- or CP-producing E. coli	Maloprodaja	svježe meso	150	svi izolati, najviše 85
Tovne ćurke	Salmonella spp, Indicator commensal E. Coli,ESBL- or AmpC- or CP- producing E. Coli	Granica (svi granični prelazi)	svježe meso	15	svi izolati
Tovne ćurke	ESBL- or AmpC- or CP-producing E. coli	Maloprodaja	svježe meso	150	svi izolati, najviše 85

Analizu uzoraka i testiranje na AMR je vršila Specijalistička veterinarska laboratorija.

Tokom 2024 godine od strane veterinarske inspekcije sa graničnih prelaza dostavljeno je i ispitano ukupno 35 uzoraka (27 uzorka svježeg mesa brojlera i 8 uzoraka ćurećeg mesa) na Salmonella spp., Indicator commensal E.coli, ESBL/AmpC i CP producing E.coli. Tom prilikom je izolovano i prikupljeno: 1 izolat Salmonella spp., 12 izolata na komensalnu E.coli, 4 izolata ESBL/ AmpC i 28 izolata na CP producing E.coli.

Tokom 2024 godine od strane veterinarske inspekcije iz prometa dostavljeno je i ispitano ukupno 93 uzorka (83 uzorka svježeg mesa brojlera i 10 uzoraka ćurećeg mesa) na ESBL/AmpC ili CP producing E.coli. Tom prilikom je izolovano i prikupljeno:10 izolata ESBL/ AmpC i 68 izolata CP producing E.coli.

Tokom 2024. godine od strane ovlašćenih veterinara sa linije klanja je i ispitano ukupno 107 uzorka cekuma porijeklom od zaklane živine.

Na prikupljenim izolatima će tokom prve polovine 2025 godine biti izvršeno testiranje na AMR.

Rezultati AMR monitoring programa iz 2023. godine poslani su EFSA-i u okviru ciklusa za izvještavanje zvjestavanje za zoonoze, AMR i FBO za podatke iz 2023. godine.

NIKRA i izrada Mape puta za AMR jedno zdravlje:

Predstavnici odsjeka, koji su i članovi NIKRE (Nacionalne intersektorske komisije za borbu protiv AMR, uspostavljene od Ministarstva zdravlja) prisustvovali su redovnim sastancima i učestvovali u svim aktivnostima NIKRE od kojih je najznačajnija za 2024. godinu bila izrada nacionalne mape puta za AMR u različitim sektorima: zdravlje ljudi, zdravlje životinja i bezbjednost hrane i bezbjednost pacijenata i životina sredina. Predstavnici odsjeka, u saradnji sa predstavnicima CINMEDa i SVL su pripremili mapu puta za borbu protiv AMR za zdravlje životinja i bezbjednost hrane, koja definiše ciljeve, akcije, vremenske obuhvate, sredstva i ostalo za postizanje utvrđenih ciljeva u borbi protiv AMR u ovim sektorima (npr. unapređenje legislative, sistema kontrole lijekova, priprema ciljanih vodiča za terapije, aktivnosti na podizanju svijesti za odgovornu upotrebu antibiotika, unapređenje AMR monitoringa, unapređenje praćenja potrošnje). Mapa puta je proslijeđena internacionalnim donorima (FAO) za finansiranje projekata u skladu sa aktivnostima i ciljevima iz mape puta.

Internationalne aktivnosti U junu 2024. godine organizovana je petodnevna posjeta predstavnika institucija Evropske unije (EU) Crnoj Gori na temu antimikrobna rezistencija (AMR) kroz pristup One Health / Jedno zdravlje. Tim stručnjaka za antimikrobnu rezistenciju (AMR) iz EU potvrdio je dosadašnji napredak i postignuća Crne Gore u borbi protiv AMR i identifikovao ključne prioritete za buduće zajedničko djelovanje svih uključenih sektora u okviru "Jednog zdravlja". Posjeta i sastanci poslužili su kao alat za procjenu mjera i dobrih praksi koje se sprovode za borbu protiv AMR-a i prepoznavanje nedostataka i podržavanje razvoja mape puta za AMR u različitim sektorima: zdravlje ljudi, zdravlje životinja, životnoj sredini. Timovi su razgovarali o odgovornom korišćenju antibiotika, mjerama prevencije i kontrole AMR-a i budućim potrebama rješavanja problema AMR-a u Crnoj Gori. Detaljan izvještaj o AMR-u u Crnoj Gori, kao rezultat ove posjete biće objavljen na sajtu ECDC (EU agencije za bolesti). <https://www.gov.me/clanak/zavrsena-petodnevna-posjeta-predstavnika-institucija-evropske-unije-eu-crnoj-gori-na-temu-antimikrobna-rezistencija-amr-kroz-pristup-one-health-jedno-zdravlje>

Aktivnosti na podizanju svijesti o odgovornoj upotrebi antibiotika i AMR-u

U okviru obilježavanja dana svjesnosti 2024. godine (18- 24 novembar), objavljen je niz promotivnih materijala i informacija o aktivnostima Uprave za borbu protiv AMR na sajtu Uprave i društvenim mrežama. U saradnji sa Ministarstvom zdravlja i WHO, predstavnici odsjeka su učestvovali u pripremi i distribuciji brošura za podizanje svijesti o odgovornoj upotrebi antibiotika kod kućnih ljubimaca za veterinare i vlasnike kućnih ljubimaca.

Planovi u 2025. godini

Priprema i poboljšanje realizacije programa AMR za 2025. godinu za svinje i goveda;
Rad na izvršavanju aktivnosti u okviru ciljeva utvrđenih u mapi puta uz pomoć internacionalnih donora.

Rezidue veterinarskih lijekova

Program monitoringa rezidua veterinarskih lijekova, pesticida i kontaminenata
Nacionalni monitoring program rezidua veterinarskih lijekova, pesticida i kontaminenata (koji se šalje EK)

Nacionalni program monitoringa rezidua veterinarskih lijekova, pesticida i kontaminenata se priprema i realizuje svake godine u periodu od marta tekuće do marta naredne godine. Izvještaj o rezultatima iz prethodne godine i planovi za tekuću godinu se šalju EK za odobravanje (do 31. marta) i u skladu sa rezultatima zemlja i proizvodi se odobravaju za izvoz na tržište EU. Vidi regulativu 2021/405 gdje se Crna Gora nalazi na listi zemalja koje imaju odobren program monitoringa rezidua veterinarskih lijekova, pesticida i kontaminenata za proizvode: goveda, ovce, koze, svinje, živina, proizvodi akvakulture, mlijeko, ostalo mlijeko, jaja, med i crijeva.

U februaru 2024. godine završena je realizacija programa iz 2023. godine.

Tabela o realizaciji programa monitoringa za 2023. godinu:

Supstance	Planirano	Realizovano	Komentar
Goveda (Grupa A)	87	87	
Goveda (Grupa B)	35	35	
Goveda pesticidi	8	8	
Goveda kontaminanti	17	17	
Ovce (Grupa A)	16	15	
Ovce (Grupa B)	10	10	1 uzorka za koze
Ovce pesticidi	3	3	
Ovce kontaminanti	5	5	2 uzorka za koze
Svinje (Grupa A)	20	20	
Svinje (Grupa B)	13	13	
Svinje pesticidi	3	3	
Svinje kontaminanti	9	9	
Živina pesticidi	3	3	Samo pesticidi zbog male proizvodnje
Akvakultura	3	3	Samo pesticidi zbog male proizvodnje
Mlijeko kravlje (Grupa A)	23	23	
Mlijeko kravlje (Grupa B)	48	48	
Mlijeko kravlje pesticidi	6	6	
Mlijeko kravlje kontaminanti	37	37	neusaglašena dva na aflatoksin
Mlijeko ostalo (Grupa A)	14	14	
Mlijeko ostalo (Grupa B)	12	12	
Mlijeko ostalo pesticidi	3	3	
Mlijeko ostalo kontaminanti	14	14	neusaglašena dva na aflatoksin
Jaja (Grupa A)	14	15	
Jaja (Grupa B)	10	10	
Jaja pesticide	3	3	
Jaja kontaminanti	8	8	
Med (Grupa A)	15	15	
Med (Grupa B)	14	14	
Med pesticide	9	9	
Med kontaminanti	3	3	
Crijeva (Grupa A)	5	5	
UKUPNO	470	470	
%		100	

Broj uzoraka se preračunava u skladu sa nacionalnom proizvodnjom proizvoda koji se ispituje. Ukoliko je nacionalna proizvodnja tolika da broj uzoraka koji je potrebno uzorkovati ne prelazi 5, moguće je tu vrstu proizvoda uzorkovati svake druge godine. U 2023. godini u skladu sa ovim pravilom nisu uzorkovani živina i proizvodi akvakulture.

Program od 2023. godine u potpunosti je realizovan – **100%**.

Neusaglašenosti, kao i u prethodnim godinama, su nadjenje samo u uzorcima mlijeka i to samo na aflatoksine u dva uzorka kravljeg mlijeka iz Rožaja i dva uzorka kozjeg mlijeka iz Nikšića. Istraga je sprovedena i utvrđeno je da uzrok kontaminiranosti mlijeka bila ili kontaminirana hrana za životinje (hrana je neškodljivo uklonjena, a uzimajući u obzir da se radilo o hrani iz uvoza naređeno je uzorkovanje narednih 10 pošiljki od istog uvoznika/proizvođača) ili zagađenost opreme za hranjenje životinja sa plesnima i aflatoksinom (naređeno je detaljno čišćenje opreme za hranjenje).

Pripremljen je monitoring rezidua za 2024. godinu, poslat i odobren od EK.

U toku je realizacija programa – do kraja februara 2025. godine. Neusaglašenosti su nadjenje samo u uzorcima mlijeka i to samo na aflatoksine.

Program monitoringa rezidua veterinarskih lijekova za pošiljke iz uvoza

U 2024. godini, u skladu sa novim pravilnikom koji je donesen i koji je u potpunosti harmonizovao nacionalno zakonodavstvo u oblasti službenih kontrola rezidua veterinarskih lijekova i zabranjenih supstanci, pripremljen je i dodatni program monitoringa – plan kontrole za pošiljke iz uvoza za 2024. godinu. Uzorkovanje i analiza uzoraka na rezidue veterinarskih lijekova za pošiljke iz uvoza vršila se na sledećim proizvodima: meso goveda, ovaca, svinja, živine, proizvode akvakulture, jajima, medu i mlijeku na svim graničnim prelazima. Program se realizuje do kraja februara 2025. godine.

Laboratorija ovlašćena za analizu uzoraka za sprovođenje monitoringa rezidua je CETI.

Harmonizacija legislative

U cilju usklađivanja nacionalne legislative u dijelu službenih kontrola rezidua veterinarskih lijekova donešen je Pravilnik o monitoringu rezidua u životinjama i proizvodima životinjskog porijekla ("Sl. list CG", br. 78/2024);

Dodatno, donesen je i Pravilnik o maksimalno dozvoljenim količinama rezidua farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih lijekova u proizvodima životinjskog porijekla ("Sl. list CG", br. 74/2024).

Dokumenta za sprovođenje legislative

Pripremljene su:

Instrukcije za ovlašćene veterinare u klanicama za sumnju na nezakonito liječenje i prijavu nadležnom veterinarskom inspektoru i dostavljene ovlašćenim veterinarima;

Instrukcije za sprovođenje plana kontrole rezidua veterinarskih lijekova za pošiljke iz uvoza i obrazci za uzorkovanje.

Audit za rezidue 2022. godine – zatvaranje preporuka: CETI - Validacija laboratorijskih metoda se sprovodi u skladu sa planom validacije koji je pripremljen od Uprave i zahtjevima nove regulative 2021/808. Organizovana je TAIEX misija za CETI za validaciju metoda u julu.

Laboratorija uspostavila čvrste veze sa VMPP EURL-ovima i učestvuje u mrežama, radionicama i treninzima i razmjeni najvrijednijih preporuka i SOPs za metode (solidna osnova za buduću referentnost).

Planovi u 2025. godini:

Priprema i sprovođenje nasumičnog plana kontrola za rezidue veterinarskih lijekova

Priprema i sprovođenje Nacionalnog programa monitoringa rezidua veterinarskih lijekova, pesticida i kontaminanata i slanje EK

Priprema i sprovođenje programa monitoringa rezidua veterinarskih lijekova za pošiljke iz uvoza

Kontinuirano usklađivanje regulative

Ostale aktivnosti zaposlenih u odsjeku

Kontakt tačka za DG(SANTE)/2024-8036 Audit in Montenegro Meat & meat product (uključuje pripremu preliminarog upitnika, prezentacije tokom online sesija, praćenje auditora i satanci an terenu, koordinacija prilikom pripreme odgovora, komunikacija sa EU auditorima)

Koordinator za veterinu u okviru pregovaračke grupe za poglavlje 12 (koordinacija aktivnosti cijelog sektora);

Aktivno učešće u pripremi zakona o zdravlju životinja u skladu sa novom EU regulativom za zdravlje i za zvanične kontrole;

Učešće u evaluaciji ponuda za tender za IPA projekat za službene kontrole;

Uzorkovanje po ovlašćenju za program monitoringa rezidua veterinarskih lijekova, uključujući i kontrolu ovlašćenih veterinara;

Pripremljen 2023. EFSA godišnji izvještaj i koordinisana nacionalna mreža reportera za zoonoze, zoonotičke agense, bolesti prenosive hranom i AMR

Kontinuirano učešće u internim (in house) aktivnostima i inicijativama; nacionalnim mrežama i strategijama (mreža laboratorija, NIKRA, Institut za javno zdravlje, Institut za lijekove; Odbori farmaceutske i medicinske privrede- Privredna komora CG; priprema i koordinacija aktivnosti (veterinarski dio AMR) Akcionog plana za zdravstvenu sigurnost (NAPHS) Ministarstva zdravlja; itd) i internacionalnim mrežama za izvještavanje, umrežavanje i projekte (EFSA, WOA, WHO, internacionalna platforma za AMR), sastancima i koordinacionim dogovorima.

Kontakt tačka za DG(SANTE)/2025- za audite vezane za zdravlje životinja i dobrobit;

Pomoć Odsjeku za međunarodni promet (praćenje podataka o prometu preko granice pošiljki živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla, izrada rješenja o ispunjenosti vet. sanitarnih uslova za uvoz);

Pomoć sektoru za zdravlje za izvještavanje pojave bolesti prema internacionalnim organizacijama;

Prikupljanje podataka sa linije klanja od ovlašćenih veterinara.

ODSJER ZA VETERINARSKU INSPEKCIJU

Sprovođenje inspekcijaskog nadzora veterinarske inspekcije u 2024. godini

Unutrašnja kontrola

Veterinarski inspektori su u 2024. godini vršili inspekcijaski nadzor u spoljnotrgovinskom prometu (uvoz, izvoz, provoz) i unutrašnje kontrole: nad sprovođenjem mjera iz Programa obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja, kontrola rada veterinarskih ambulanti, kontrolu identifikacije i registracije životinja, kao i kontrola zaštite dobrobiti životinja u objektima za držanje i uzgoj životinja i drugo u skladu sa propisima iz nadležnosti.

Cilj kontrola je bio provjeriti stepen ispunjenosti propisanih zahtjeva u oblastima nadzora kao i u odnosu na utvrđene nepravilnosti preduzeti srazmjerne upravne mjere i radnje.

U izvještajnom periodu izvršeno je ukupno **19.955 pregleda**.

U unutrašnjoj kontroli izvršena su ukupno 2.706 pregleda. Kontrole su sprovedene u oblasti zaštite dobrobiti životinja - ukupno 199, 39 kontrola rada veterinarskih ambulanti i kontrola upotrebe veterinarskih lijekova, kontrola sprovođenja mjera po Programu obaveznih mjera

zdravstvene zaštite životinja, 160 kontrola u oblasti zdravlja životinja koje obuhvataju mjere po monitoringu određenih zaraznih bolesti životinja i zoonoza kao i postupanja po prijavi sumnje odnosno potvrđenih slučajeva bolesti – mjere za spriječavanje širenja i iskorijenjivanja zaraznih bolesti životinja i zoonoza, sa preduzimanjem propisanih mjera, 4 kontrole na izložbama pasa, 146 kontrola identifikacije i registracije životinja i gazdinstava, , zatim 23 po prijavi epidemiološke službe nadležnih zdravstvenih ustanova o ujedu pasa i mačaka, izvršeno 271 kontrolnih pregleda nakon naloženih mjera i radnji, kontrola ispunjenosti uslova za karantinski objekat za životinje iz uvoza i i 114 kontrola po inicijativama i prijavama građana, NVO i drugih kontrola u skladu sa nadležnostima.

Nakon sprovedenih pregleda, inspektori su preduzeli upravne mjere i radnje:
izdato 23 rješenja o opservaciji pasa i mačaka radi isključivanja sumnje na bjesnilo;
84 rješenja sa mjerama za subijanje i iskorijenjivanje zaraznih bolesti životinja i zoonoza;
29 rješenja o otklanjanju nepavilnosti na registrovanim gazdinstvima kod držaoca životinja;
10 ukaza držaocima životinja o otklanjanju nepravilnosti;
5 prekršajnih naloga.

Takođe, izvršeno je ukupno 104 kontrolna pregleda u unutrašnjem prometu, koji se odnose na utvrđivanje ispunjenosti predhodno naređenih mjera od strane inspektora.

Tokom 2024. godine, određeni veterinarski inspektori su vršili, u skladu sa radnim nalogom, kontrolu proizvodnje i prometa hrane u unutrašnjem prometu u registrovanim i odobrenim objektima i uzimanje uzoraka po Programu monitoringa rezidua, monitoringa listerije, mikrobioloskih kriterijuma u hrani i hrani za zivotinje, monitoring kontaminenata, monitoring pesticide kao i pregled i utvrđivanje propisanih zahtjeva u objektima za proizvodnju mliječnih proizvoda na gazdinstvu i ouzorkovanje sira na gazdinstvima kod registrovanih poljoprivrednih proizvođača.

Međunarodni promet (uvoz, tranzit, izvoz živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla)

Granična veterinarska inspekcija je u 2024. godini vršila pregled živih životinja, proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje životinjskog porijekla pri uvozu u Crnu Goru na sledećim graničnim inspeksijskim mjestima: Luka Bar, Aerodrom Podgorica, Božaj, Debeli Brijeg, Ilino Brdo, Dobrakovo i željeznička stanica Bijelo Polje, Kula, a na graničnom prelazu Dračenovac, 2 puta nedeljno, za uvoz životinja i proizvoda životinjskog porijekla. U izvještajnom periodu izvršen je **pregled 17.249 pošiljki** koje podliježu veterinarskom pregledu namjenjenih uvozu, tranzitu ili izvozu.

Kontrola uvoza živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla

Pregled svake, pojedinačne pošiljke, obuhvatao je sledeće:
pregled dokumentacije tj. komercijalnih dokumenata, po potrebi i drugih dokumenata koji prate pošiljku;
identifikacioni pregled tj. provjeru da sertifikati ili drugi dokumenti koji prate pošiljku odgovaraju oznakama i sadržaju pošiljke; i
fizički pregled tj. provjera same hrane, uključujući provjeru prevoznog sredstva, pakovanja, označavanja i temperature, uzimanje uzoraka za laboratorijsko ispitivanje i ostale potrebne provjere kako bi se potvrdila ispunjenost zahtjeva utvrđenih propisima o bezbjednosti hrane.

Pri uvozu, izvršen je pregled **11.853** pošiljki živih životinja, proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje životinjskog porijekla.

Pošiljke živih životinja namjenjenih daljem uzgoju su upućene u karantin, radi ispitivanja zdravstvenog stanja, prije puštanja u slobodan promet.

Izdato je 11.846 rješenja o stavljanju u slobodan promet.

Zabranjen je uvoz ukupno **7 pošiljki**, od čega je 6 pošiljki vraćeno inoisporučiocu, dok je 1 pošiljka uništena. Izvršen je **povraćaj 4 pošiljke** po zahtjevu uvoznika. **Dvije pošiljke hrane životinjskog porijekla** su **uništene** zbog pokušaja unosa van dozvoljenog graničnog inspekcijskog mjesta.

U 2024. godini, uzorkovano je i laboratorijski ispitano 15,20% pošiljki iz uvoza odnosno 1.322 pošiljke proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje koja podliježe veterinarskoj kontroli.

Takođe je vršena i provjere zdravstvenog statusa uvezenih životinja tokom trajanja karantina na određene bolesti koje se tom vrstom životinja mogu unijeti u Crnu Goru, a u skladu sa propisima.

Kontrola provoza (tranzit) živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla

Za pošiljke u tranzitu preko teritorije Crne Gore, na graničnim inspekcijskim mjestima izvršen je dokumentacijski pregled za ukupno 4.207 pošiljki živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla, za koje su izdata rješenja o dozvoli tranzita preko teritorije Crne Gore (4.207 rješenja).

Kontrola izvoza živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla

Tokom 2024. godine, izvršen je pregled i izdato je ukupno 1189 serifikata za pošiljke životinjskog porijekla namjenjenih izvozu, a dodatno izdavani su sertifikati za nekomercijalno kretanje kućnih ljubimaca.

Postupanje po inicijativama

U 2024. godini, veterinarskoj inspekciji je podneseno 114 inicijativa/prijava koje su se, u najvećoj mjeri, odnosile na prijavu nepoštovanja propisa o načinu držanja i postupanja sa životinja. Po svakoj inicijativi izvršen je pregled, a o preduzetim mjerama i radnjama obaviješteni su podnosioci inicijativa za koje su posjedovani potrebni podaci (mejl, adresa).

Treninzi i radionice

11. – 12. novembra 2024. godine organizovana je TAIEX radionica za unapređenje monitoringa rezidua veterinarskih lijekova, gdje su učestvovali veterinarski inspektori, ovlašćeni veterinari i predstavnici laboratorija. Cilj radionice je razmjena iskustava i dobrih praksi u pripremi i sprovođenju programa monitoringa, radi poboljšanja planiranja i sprovođenja nacionalnog programa rezidua veterinarskih lijekova. Dodatno, radionica je imala za cilj upoznavanje kolega sa novim pravilima i principima planiranja i sprovođenja, u skladu sa novom regulativom o zvaničnim kontrolama iz 2017. godine i implementirajućim i delegirajućim regulativama za oblast kontrole rezidua veterinarskih lijekova: <https://www.gov.me/clanak/otvorena-radionica-za-razmjenu-iskustava-u-oblasti-monitoringa-rezidua-veterinarskih-ljekova>

16. decembra 2024. godine je organizovana radionica sa predstavnicima nadležnih Ministarstava, Uprave, CINMED-a i predstavnicima veletrgovlja u cilju priprema za izradu novog Zakona o lijekovima u skladu sa Regulativom (EU) 2019/6. Ovo uključuje procijenu sistema Crne Gore za distribuciju i upotrebu veterinarskih lijekova (uključujući uslove za izdavanje dozvole za lijek), kroz analizu pravnog i institucionalnog kapaciteta postojećeg sistema za kontrolu distribucije i upotrebe veterinarskih lijekova. Radi pripreme nacрта IPA PLAC project (Center for Strategic-Legal Advice for Montenegro), na zahtjev Uprave (Odsjeka

za veterinarsku djelatnost, veterinarske lijekove, antimikrobnu rezistenciju i monitoring rezidua) regrutovao je eksperta sa zadatkom da izvrši procjenu. Takođe, ekspert je pružio i podršku Upravi u razvoju rešenja za poboljšanje sistema i kapaciteta, u skladu sa obavezama koje proizilaze iz Uredbe (EU) 2019/6, njenih delegiranih i izvršnih uredbi, kao i u ocijeni potrebe za donošenjem posebnog zakona za veterinarsko-medicinske proizvode.

U decembru, nakon upošljavanja novih kolega inspektora, zaposleni u odsjecima održali trening za nove kolege na temu sprovođenja kontrola zaštite dobrobiti životinja, monitoringa rezidua, AMR i kontrole lijekova.

Šesta regionalna radionica o upravljanju populacijom pasa za balkanske zemlje Predstavnic UBHVFP – Sektor veterine uzeli su učešće u šestoj regionalnoj radionici o upravljanju populacijom pasa održanoj 5-7.11.20204 godine u Sutomoru, Bar, Crna Gora. Radionici je prisustvovao pored zemlje domaćina i predstavnici zemalja: Albanije, Bugarske, Hrvatske, Grčke, Kosova, Crne Gore, Sjeverne Makedonije, Rumunije i Srbije. Članove WOAHA predstavljali su zvaničnici koji rade na centralnom nivou na upravljanju populacijom pasa ili su ih imenovali drugi nadležni organi na regionalnom i lokalnom nivou. Primarni cilj radionice bio je da podrži članove WOAHA u postizanju dogovorene vizije potpune implementacije Kodeksa zdravlja kopnenih životinja Poglavlje 7.7 o upravljanju populacijom pasa do 2026. godine. Članovi WOAHA informisali su kroz prezentacije prisutne o upravljanju populacijom pasa i statusu implementacije njihovog nacionalnog puta podržanog rezultatima drugog kruga samoprocjene sprovedenog pomoću alata za samoprocjenu i praćenje upravljanja populacijom pasa sa posebnim fokusom na identifikaciju i diskusiju o ključnim dostignućima i izazovima, što je rezultiralo odabirom kratkoročnih prioriteta koji se mogu preduzeti u cilju potpune implementacije poglavlja 7.7. Radionica je pružila priliku učesnicima da razmijene iskustva i unaprijede isvoje znanje u oblasti kontrole i upravljanja populacijom pasa između ostalog i kroz pozitivne prakse koje se odnose na humane metode za hvatanje pasa, uloga NVO u vođenju i podršci u sprovođenju kontrole i upravljanju populacijom pas, kao i informacijama koje se odnose na zakonodavni okvir EU u dijelu za zaštite kućnih ljubimaca.

Online trening na temu Jedno zdravlje, u organizaciji Virtuelnog centra za učenje, kancelarije za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija, u periodu od 20.02. – 15.03.2024. godine.

Online trening na temu avijarna influenza, u organizaciji Virtuelnog centra za učenje, kancelarije za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija, u periodu od 08.10.-08.11.2024. godine.

Radionica Svjetske organizacije za zdravlje životinja, "Korišćenje WOAHA standarda za obezbjeđivanje i olakšavanje sigurne međunarodne trgovine", Sutomore, 15.-17.10.2024. godine.

Radionica koju je organizovala Svjetska organizacija za zdravlje životinja (WOAH), a koja je okupila ključne učesnike iz regiona WOAHA Evropa. Događaj je bio fokusiran na unapređenje znanja i razumijevanja međunarodnih standarda za zdravlje životinja, dobrobit životinja i veterinarsko javno zdravlje, koji su od ključne važnosti za sprečavanje širenja bolesti životinja i zoonoza kroz globalnu trgovinu.

Radionica je bila posebno dizajnirana za visoke zvaničnike odgovorne za odluke o uvozu i izvozu, kao i tehničke zvaničnike uključene u procjenu rizika, upravljanje rizicima i pregovaranje o trgovinskim sporazumima.

Glavni ciljevi radionice bili su:

Razmjena znanja o međunarodnim standardima WOAHA i ključnoj ulozi veterinarskih službi u procesu uvoza i izvoza.

Dijeljenje iskustava, izazova i najboljih praksi u implementaciji sanitarnih mjera za bezbjednu trgovinu životinjama.

Jačanje saradnje između regionalnih veterinarskih tijela i razvoj efikasnih mreža.

Promovisanje značaja WOAHA-ovih standarda u globalnoj trgovini i njihovo usklađivanje sa WTO Sporazumom o zdravstvenim i fitosanitarim mjerama (SPS).

Učesnici su imali priliku da diskutuju o praktičnim izazovima i podijele svoja iskustva u primjeni ovih standarda u međunarodnoj trgovini, što je na kraju doprinijelo poboljšanju zdravstvene zaštite i lakšem pristupu međunarodnim tržištima.

Takođe, zaposleni u Sektoru su učestvovali na BTSF* treninzima:

Naziv treninga	Lokacija	period	Učesnici
Materijali koji dolaze u kontak s hranom	Bolonja, Italija	22 - 25 Jan	1 predstavnik CETI / 1 veterinarska inspektorka
Higijena hrane na nivou primarne proizvodnje – životinje akvakulture i proizvodi životinjskog porijekla	Venecija, Italija	8 - 12 Apr	1 veterinarska inspektorka
Higijena hrane na nivou primarne proizvodnje	Valencia, Španija	3 - 7 Jun	1 veterinarska inspektorka
Nekomercijalno kretanje kućnih ljubimaca (psi i mačke)	Rim, Italy	25 - 27 June	1 veterinarski inspektor
Materijali koji dolaze u kontak s hranom	Porto, Portugal	08 - 11 Jul	Darja Kraljević / Saveta Perović
Zakon o zdravlju životinja – Regulativa 2016/429 (Nadzor i kontrola bolesti control (AI+BC/TB+IBR))	Riga, Latvia	30 Sep - 4 Oct	1 dr. veterinarske medicine (načelnik)
Regulativa (2017/625) o službenim kontrolama	Atina, Grčka	12-15 Nov	1 dr. veterinarske medicine (savjetnik)
EU režim za zdravlje	Emilia Romanja, Italija	21 - 25 Oct	1 veterinarska inspektorka

***BTSF (Better Training for Safer Food)** je inicijativa Evropske komisije za obuku za poboljšanje znanja i sprovođenje pravila EU-a koja pokrivaju zakone o hrani i hrani za životinje, zdravlje i dobrobit životinja, „Jedno zdravlje“ kao i pravila o zdravlju bilja i proizvodima za zaštitu bilja.

IPA 2021 Akcija: „Podrška EU sektoru poljoprivrede u Crnoj Gori“

U skladu sa potrebama sektora poljoprivrede, šumarstvo i vodoprivrede, u decembru 2024. godine je izvršena izmjena akcionog dokumenta (AD). Ova izmjena se, između ostalog, ticala planiranih aktivnosti i finansijskih sredstava u okviru komponente 2 akcionog dokumenta, koja se odnosi na oblast bezbjednosti hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, koja se sprovodi indirektno.

Akcija je usmjerena na postizanje rezultata u četiri ključne oblasti: poljoprivreda i ruralni razvoj; bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarni poslovi; ribarstvo; i šumarstvo. Osnovni cilj akcije je kreiranje uspješnog sektora poljoprivrede i ruralnog razvoja u Crnoj Gori koji obezbjeđuje zapošljavanje i održivu proizvodnju kvalitetne i bezbjedne hrane za domaće i

strane potrošače, uz kreiranje efikasne administracije u oblastima poljoprivrede i ruralnog razvoja, bezbjednosti hrane, veterine, fitosanitarnih poslova, ribarstva i šumarstva.

Akcija sadrži tri komponente od kojih je Komponenta 2 Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarni poslovi se sprovodi kroz indirektno upravljanje i obuhvata sljedeće ugovore: Dalje jačanje administrativnih kapaciteta Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove (Ugovor potpisan u novembru 2024, implementacija u toku)
Razvoj fitosanitarnog IT sistema za dalje unapređenje sistema upravljanja službenom kontrolom robe u fitosanitarnoj oblasti koja je proizvedena ili uvezena u Crnoj Gori (ugovor još nije potpisan, u finalnoj fazi je priprema tendera)
Nabavka laboratorijske opreme za obezbjeđivanje primjene novih metoda laboratorijske analize (ugovor još nije potpisan, u finalnoj fazi je priprema tendera)
Izrada glavnog projekta i nadzor za izgradnju graničnih inspeksijskih punktova i karantinske jedinice za zdravlje bilja u Crnoj Gori (Ugovor potpisan u novembru 2024, implementacija u toku)
Izgradnja graničnih inspeksijskih punktova i karantinske jedinice za zdravlje bilja u Crnoj Gori (ugovor još nije potpisan, ugovaranje zavisi od blagovremene pripreme glavnog revidovanog projekta)
Takođe, Akcionim dokumentnom planiran je bio i ugovor za Nabavku vozila i opreme za upravljanje nusproizvodima životinjskog porijekla. Zbog kašnjenja izgradnje ABP postrojenja, ovaj ugovor je otkazan, a sredstva će se iskoristiti za ostale ugovore u okviru ove komponente.

ADEWB – U 2024. godini, nastavljena je implementacija projekta “Animal disease eradication in Western Balkans”.

A1 aktivnost, podržati zemlje korisnice u jačanju njihovih sistema kako bi ispunile zahtjeve EU vezane za zakonodavstvo o zdravlju životinja, kao i ažuriranje nacionalnih Akcionih planova za usklađivanje sa relevantnim EU zakonodavstvom o zdravlju životinja (AHL) i zakonodavstvom o monitoringu rezidua (OCR), koja je podrazumijevala sastanak i radni dan sa ekspertima sa projekta u Podgorici 11.10.2024. godine. U okviru aktivnosti, održana je radionica u Beograd, 18. i 19.03.2024. godine, na temu Novog zakona o zdravlju, sa ciljem upoznavanja određenih odredaba zakona, kao i ciljeva i planova zemalja korisnica projekta. Prezentovane primjene nove evropske legislative, Zakona o zdravlju životinja u slučaju određenih bolesti.

A2 aktivnost, A2- Temeljne strukture organizacije nadležnih tijela - službene kontrole i drugi službeni poslovi u području zdravlja životinja. započeta iniicjalnim sastankom 17.06.2024. godine, a ispred ADEWB II projekta, sastanku su prisutvovala gđa. Ane Surkole, ekspert za organizaciju veterinarske službe i Sistema, upravljanja kvalitetom u organizaciji veterinarske službe, i Sanja Šeparović, KE2 strateški kordinator ADEWB II Projekta. Na aktivnosti je uslijedio online sastanak 29.08.2024. godine, a potom je nastavljena kroz posjetu eksperata ADEWB II, 22.11.2024., tokom koje se radilo na matematičkom modelu koji izračunava broj osoblja potrebnog za različite zadatke kako bi se izbjeglo da nedostatak službenih veterinara negativno utiče na operativne i organizacijske planove nadležnih tijela. Projektni tim pripremio je Matematički model u excel formatu za izračun broja službenih veterinara potrebnih za obavljanje službene kontrole a sam način računanja je prezentovan u Upravi tokom sastanka. Aktivnosti A4 i A11, u okviru kojih su održani sastanci u Upravi sa ekspertima projekta 13. i 14. maja, tokom kojih su draftovani programi nadzora za afričku i klasičnu kugu svinja, a čija implementacija je značajna, kako za rano otkrivanje i suzbijanje, tako i za sticanje statusa za klasičnu kugu svinja u narednim godinama.

U toku 2024. godine, održana su i dva CVO foruma i upravljačka odbora projekta, u Budimpešti (u okviru evropskog CVO foruma) i u Trebinju (prilikom kojeg Bosna bila domaćin).

Iskorjenjivanje bolesti životinja na zapadnom Balkanu, a najviše se pažnja obratila na aktivnosti nadzor bolesti (afrička kuga svinja i klasična kuga svinja), legislativa (radionica organizovana od strane projekta u Beogradu).

HEDEA, Veterinarski programi

I u 2024. godini, Crna Gora je bila korisnica HADEA veterinarskih programa, kroz single market programme Evropske komisije. Programi su podrazumijevali dvije bolesti, afričku kugu svinja i kvrgavu kožu goveda, a u okviru njih evropska komisija je vršila potpuno finansiranje kampanja podizanja svijesti i kofinansiranje pasivnih nadzora afričke kuge, te aktivnog i pasivnog nadzora kvrgave kože goveda.

U okviru ovih programa, kampanje podizanja svijesti, organizovane su tematske radionice, terminzi i sastanci sa veterinarima, veterinarskim inspektorima, nacionalnim parkovima, lovcima, upravom za šume, a medijski dio sastojao se iz TV spota, radio spota, bilborda, flajera i postera, štampanih i distribuiranih širom Crne Gore.

Pomoć u okviru Hadea programa je finansijski veoma značajna za Crnu Goru i radujemo se što će saradnja biti nastavljena i naredne 3 godine.

III FITOSANITARNI SEKTOR

1. UVODNE NAPOMENE

Obaveza izvještavanja, najmanje jednom godišnje, propisana je članom 74 Zakona o državnoj upravi ("Službeni list CG", br. 78/2018, 70/2021 i 52/2022). Izvještaj obuhvata podatke o realizaciji ciljeva iz programa rada sektora, pregled mjera i aktivnosti preduzetih za izvršavanje postavljenih ciljeva, prikaz izvršavanja zakona i drugih propisa, kao i predlog mjera za unapređenje stanja u oblasti.

2. DJELOKRUG RADA SEKTORA

Fitosanitarni sektor je organizaciona jedinica Uprave.

Fitosanitarni sektor obavlja stručne i upravne poslove iz nadležnosti Uprave kroz četiri odsjeka u oblastima zdravstvene zaštite bilja, sredstava za zaštitu bilja, sredstava za ishranu bilja, sprječavanja zloupotrebe droga, sjemenskog materijala, sadnog materijala, GMO, zaštite biljnih sorti, biljnih genetskih resursa, bezbjednosti hrane, organizuje i sprovodi službene kontrole/inspekcijski nadzor u skladu sa ovlaštenjima utvrđenim u 20 zakona.

Stručni i upravni poslovi organizovani su u četiri odsjeka:

1. Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja;
2. Odsjek za promet i sertifikaciju sjemena i sadnoga materijal, GMO, zaštitu biljnih sorti i biljne genetičke resurse;
3. Odsjek za promet i registraciju sredstva za zaštitu i ishranu bilja;
4. Odsjek za fitosanitarnu inspekciju.

Stručni i upravni poslovi ogledaju se kroz pripremanje stručnih osnova, sprovođenje, usklađivanje i praćenje propisa iz oblasti nadležnosti; izdavanje stručnih uputstava, priručnika, instrukcija; utvrđivanje i praćenje ispunjenosti uslova za vršenje povjerenih poslova; uspostavljanje i vođenje registara; učešće u radu međunarodnih institucija iz oblasti nadležnosti; planiranje finansiranja, izradu planskih dokumenata, strategija, izvještaja, analiza, informacija i drugih materijala, izdavanje stručnih mišljenja i izvršavanje drugih poslova koji su određeni u nadležnost zakonima.

Službene kontrole/inspekcijski nadzor obuhvataju: nadzor nad primjenom zakona i podzakonskih akata iz nadležnosti; preduzimanje i izvršavanje upravnih mjera i radnji pri utvrđivanju neusaglašenosti sa propisanim zahtjevima, podnošenje prekršajnih naloga, zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka i/ili krivičnih prijava i izvještavanje o sprovođenju službenih kontrola po planovima službene kontrole i programima monitorniga.

Realizacija Programa mjera kao realizacija strateške politike

U oblasti zdravstvene zaštite bilja definisani su poslovi od javnog interesa kroz koje Crna Gora obezbjeđuje zaštitu domaće proizvodnje od gubitaka koje mogu prouzrokovati karantinski i ekonomski štetni organizmi čime se doprinosi konkurentnosti domaćih proizvoda. Zdravstvena zaštita bilja doprinosi zaštiti životne sredine od negativnog uticaja prisustva štetnih organizama. Sprovođenjem mjera sprječava se unošenje i širenje novih karantinskih štetnih organizama na teritoriju Crne Gore, obezbjeđuje održiva biljna proizvodnja i indirektno utiče kako ne bi došlo do sprovođenja fitosanitarnih mjera koje iziskuju ogromna finansijska sredstva, a sprovode se u cilju eradikacije odnosno iskorijenjivanja štetnih organizama. Stabilno zdravstveno stanje bilja na teritoriji Crne Gore, sprječavanje unošenja, blagovremeno otkrivanje, suzbijanje pojave i širenja i iskorjenjivanje štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom, pravovremeno, pravilno, uspješno i racionalno sprovođenje fitosanitarnih mjera u praksi, sprječavanje ili umanjivanje gubitaka prinosa u biljnoj proizvodnji i stvaranje preduslova za očuvanje zdravlja bilja kao ključnog faktora za održivu i konkurentnu poljoprivredu, ali i zaštitu životne sredine.

Programom se stvaraju preduslovi za usaglašavanje oblasti zdravstvene zaštite bilja sa EU zahtjevima, a koji se odnose na dobijanje i održavanje zdravstvenog statusa za određene štetne organizme na osnovu kojih Crna Gora može izdavati međunarodna uvjerenja o zdravstvenom stanju bilja za izvoz (fitosanitarni sertifikati).

U oblasti sredstava za zaštitu bilja/pesticida definisani su poslovi koji se sprovode radi smanjenja rizika i mogućih negativnih efekata sredstava za zaštitu i za ishranu bilja na zdravlje ljudi, bilja i životinja i na životnu sredinu. Postupak registracije sredstava za zaštitu bilja obezbjeđuje njihovu sigurnu upotrebu, kao i bezbjedan proizvod na tržištu koji je označen, klasifikovan, pakovan i sadrži uputstvo za upotrebu. Identifikacija potencijalne opasnosti od prisustva rezidua pesticida u svim stadijumima proizvodnje hrane biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje podrazumijeva praćenje od same sjetve ili sakupljanja koji se valorizuju kroz stavljanje u promet ili izvoz domaćih proizvoda, preko distribucije do konzumiranja. Crna Gora je dužna da sprovodi aktivnosti, vrši kontrolu i koordiniše mjerama u ovoj oblasti. Registracija objekata za proizvodnju i promet hrane biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje, omogućava povezivanje i sljedljivost više oblasti ali i sprovođenje raznih programa monitoringa i nadzora (rezidua pesticida i nitrata u hrani biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje i drugih predviđenih nadzora po programima mjera). Sprovođenje ovih mjera vrši se u cilju poboljšanja bezbjednosti hrane u Crnoj Gori, jačanje povjerenja potrošača u bezbjednost hrane kao i povjerenja trgovačkih partnera u snabdijevanje hranom iz Crne Gore, ali i turista koji posjećuju Crnu Goru. Upotreba pesticida prepoznata je kao stalna prijetnja za zdravlje ljudi kao i životnu sredinu, ali je isto tako i nerazdvojivo vezana za uspješnost proizvodnje bilja i/ili hrane, u smislu uništavanja štetnih organizama i samim tim povećanju prinosa i direktne ekonomske/finansijske koristi. Država ima fundamentalnu obavezu da obezbijedi postizanje postavljanjih ciljeva vezanih za:

- održivu upotrebu pesticida kroz propise koji određuju pesticide koji se mogu naći u premetu;
- implementaciju Nacionalnog Akcionog plana za održivu upotrebu pesticida;
- obuku profesionalnih korisnika i distributera koji direktno upotrebljavaju pesticide;
- podizanje nivoa svijesti indirektno ugroženih grupacija;
- kontrolu opreme koja se upotrebljava u primjeni pesticida;
- zaštitu od zagađenja životne sredine (zemljišta, površinskih/podzemnih voda, vazduha i sl.);
- ograničenja i zabrane upotrebe pesticida.

Predloženim mjerama, razvojem najboljih praksi i kontrolom njihove implementacije ciljano se smanjuje rizik od upotrebe pesticida za životnu sredinu i zdravlje ljudi.

U oblasti sredstava za ishranu bilja/đubriva u modernoj poljoprivredi, plodnost zemljišta mora biti održavana na visokom nivou, kako bi se povećali proizvodni kapaciteti zemljišta. Hraniva koja biljka usvaja, a iznose se žetvom ili berbom, moraju se nadomjestiti. Promovisanje pravilne upotrebe đubriva kroz primjenu dobre poljoprivredne prakse je jedan od osnovnih prioriteta.

U oblasti sjemena i sadnog materijala kontrola proizvodnje odnosno sertifikacije i prometa sjemenskog i sadnog materijala u Crnoj Gori je osnova kvalitetne proizvodnje bilja odnosno hrane biljnog porijekla. Primjena standarda u ovoj oblasti direktno odražava se na proizvodnju kroz

prinose poljoprivrednih kultura počev od uzgoja citrusa na primorju, vinove loze u centralnoj regiji i povrća na otvorenom i u zatvorenom prostoru do proizvodnje krompira, maline i drugih kontinentalnih voćnih vrsta u sjevernim ruralnim područjima. Poštovanje standarda kvaliteta sjemenskog i sadnog materijala kroz postupak sertifikacije, uz podršku i praćenje proizvođača kroz ciklus proizvodnje obezbjeđuje konkurentnost domaćih proizvoda na unutrašnjem i na međunarodnom tržištu. Proizvodnja sjemenskog i sadnog materijala je profitabilna grana poljoprivredne proizvodnje i jedan od potencijalnih izvora prihoda za ruralno stanovništvo.

Pored navedenih poslova, sektor učestvuje aktivno:

- ✓ kao administrativni izvor statističkih podataka za oblast pesticida;
- ✓ u radu sa NVO;

Sprovođenje obaveza EU integracija:

- ✓ Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju; Program pristupanja Crne Gore EU;
- ✓ implementacija Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine EU;
- ✓ pregovarački proces za zatvaranje pregovaračkog poglavlja 12 i drugih poglavlja: 1, 7, 11, 12, 18, 27, 28 i 30;
- ✓ obaveze prema međunarodnim organizacijama: WTO, FAO, IPPC, EPPO, ECPGR, CEFTA, UPOV i dr.;

Ključne, planirane i realizovane aktivnosti sektora u izvještajnom periodu su:

- ✓ sprovođenje aktivnosti po PPCG (2024-2027) i Strategiji za Poglavlje 12 i izvještavanje;
- ✓ sprovođenje aktivnosti na ispunjavanju preporuka FVO za izvoz krompira na EU tržište su realizovane, pa je u skladu sa navedenim Crnoj Gori dozvoljen izvoz merkantilnog krompira na teritoriju Evropske Unije: *COMMISSION IMPLEMENTING REGULATION (EU) 2021/2069 of 25 November 2021 amending Annex VI to Implementing Regulation (EU) 2019/2072 as regards the introduction into the Union of ware potatoes from Bosnia and Herzegovina, Montenegro and Serbia and repealing Implementing Decisions 2012/219/EU and (EU) 2015/1199;*
- ✓ sprovođenje aktivnosti na ispunjavanju zahtjeva EU za održavanje statusa bakterije *Xylella fastidiosa* na teritoriji Crne Gore;
- ✓ sprovođenje aktivnosti po Nacionalnom planom za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja;
- ✓ izrada i sprovođenje Programa fitosanitarnih mjera za 2024.godinu sa podprogramima;
- ✓ vršenje inspekcijskog nadzora i izvještavanje;
- ✓ postupanja prijavama/inicijativama građana i izvještavanje o izvršenom nadzoru;
- ✓ provjera ispunjenosti uslova po javnim ovlaštenjima;
- ✓ prikupljanje podataka o stanju zaliha sredstava za zaštitu bilja na teritoriji Crne Gore;
- ✓ propisivanje fitosanitarnih uslova za uvoz pesticida, đubriva, izdavanje fitosertifikata, registracija objekata i praćenje prijava proizvodnje;
- ✓ registracija sredstava za zaštitu bilja;
- ✓ aktivnosti na izgradnji, rekonstrukciji i održavanju graničnih prelaza;
- ✓ obuke fitosanitarnih inspektora i odgovornih lica;
- ✓ davanje mišljenja na izmjene i dopune zakona i drugih akata;
- ✓ ažuriranje web stranice i dr.

3. ORGANIZACIJA SEKTORA/ ADMINISTRATIVNI KAPACITETI

U skladu sa aktom o sistematizaciji radnih mjesta u Fitosanitarnom sektoru sistematizovano je ukupno 36 službeničkih i namješteničkih radnih mjesta, uključujući pomoćnika direktora. U Sektoru za fitosanitarne poslove je popunjeno 24 radnih mjesta (1 pomoćnik direktora, 3 načelnika, 3 samostalna savjetnika I i 17 fitosanitarnih inspektora).

Fitosanitarni sektor	Broj sistematizovanih radnih mjesta 4.4.2019.	Broj zaposlenih 31.12.2020.	Broj zaposlenih 31.12.2021.	Broj sistematizovanih radnih mjesta 2022.	Broj zaposlenih 31.12.2022.	Potreban broj za zapošljavanje
Pomoćnik direktora	1	1	1	1	1	/
Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja	4	3	3	4	3	1
Odsjek za promet i sertifikaciju sjemena i sadnog materijala, GMO, zaštitu biljnih sorti i biljne genetičke resurse	4	1	1	4	1	3

Odsjek za promet i registraciju sredstva za zaštitu i ishranu bilja	4	2	2	4	2	2
Odsjek za fitosanitarnu inspekciju	24	17	17	23	17	6
UKUPNO	37	24	24	36	24	12

Fitosanitarni sektor	Br. sistematizovanih radnih mjesta 2022	Broj zaposlenih 31.12.2023.	Broj zaposlenih 31.12.2024.	Potreban broj za zapošljavanje
Pomoćnik direktora	1	1	1	/
Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja	4	3	3	1
Odsjek za promet i sertifikaciju sjemena i sadnog materijala, GMO, zaštitu biljnih sorti i biljne genetičke resurse	4	2	2	2
Odsjek za promet i registraciju sredstva za zaštitu i ishranu bilja	4	3	3	1
Odsjek za fitosanitarnu inspekciju	23	19	19	4
UKUPNO	36	28	28	8

4. ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI

U izvještajnom periodu u Sektor za fitosanitarne poslove je pripremio stručne osnove i sproveo kompletan proces usaglašavanja sa nadležnim organima do objavljivanja u Službenom listu.

Tokom 2024.godine donijeti su sljedeći propisi:

	NAZIV PROPISA	SL. LIST	DATUM
1.	Program fitosanitarnih mjera za 2024. godinu	32/2024	8.4.2024.
2.	Naredba o hitnim fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenja određenih štetnih organizama ("Sl. List CG", broj 7/24).	7/2024	31.1.2024.
3.	Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenja štetnog organizma <i>Spodoptera frugiperda</i> (Smith) 13/24)	13/2024	16.2.2024.
4.	Pravilnik o izmjeni Pravilnika o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenja štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom	16/2024	23.02.2024.
5.	Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za iskorjenjivanje i sprečavanje širenja <i>Globodera pallida</i> (Stone) Behrens i <i>Globodera rostochiensis</i> (Wollenweber) Behrens	23/2024	20.3.2024.
6.	Pravilnik o izmjenama Pravilnika o fitosanitarnim mjerama za unošenje bilja i biljnih proizvoda koji predstavljaju neprihvatljiv rizik od štetnih organizama	67/2024	12.7.2024.
7.	Pravilnik o izmjeni Pravilnika o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenja bakterije <i>Xylella fastidiosa</i> (Wells et al.)*	78/2024	7.8.2024.
8.	Liste štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom*	101/2024	22.10.2024.
9.	Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenja štetnog organizma <i>Popillia japonica</i> Newman*	111/2024	20.11.2024.
10.	Pravilnik o fitosanitarnim ekvivalentnim mjerama radi sprečavanja unošenja <i>Thaumatococcus leucocotretus</i> plodovima pomorandže <i>Citrus sinensis</i> Pers. porijeklom iz Izraela	119/2024	13.12.2024.

11.	Naredba o hitnim fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja, širenja i iskorjenjivanje zlatne žutice vinove loze	130/2024	31.12.2024.
12.	Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog i sadnog materijala na GMO za 2024. godinu	40/2024	26.4.2024.
13.	Program kontrolnog ispitivanja sadnog materijala za 2024. godinu	40/2024	26.4.2024.
14.	Program kontrolnog ispitivanja matičnih stabala sadnog materijala za 2024. godinu	40/2024	26.4.2024.
15.	Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog materijala za 2024. godinu	40/2024	26.4.2024.
16.	Program monitoringa nitrata u hrani biljnog porijekla za 2024. godinu	41/2024	30.4.2024.
17.	Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja za 2024. godinu	38/2024	24.4.2024.
18.	Program za unaprjeđenje sistema za postupanje i upravljanje otpadom odnosno za postupanje sa ambalažom nakon upotrebe pesticida za 2024. godinu	41/2024	30.4.2024.
19.	Program monitoringa karakteristika sredstava za ishranu bilja za 2024. godinu	40/2024	26.4.2024.
20.	Program monitoringa uređaja za upotrebu pesticida za 2024. godinu	40/2024	26.4.2024.
21.	Program post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja – monitoring formulacija za 2024. godinu	40/2024	26.4.2024.
22.	Program monitoringa uticaja upotrebe pesticida na životnu sredinu za 2024. godinu	40/2024	26.4.2024.
23.	Program monitoringa prometa sredstava za zaštitu bilja za 2024. godinu	37/2024	19.4.2024.
24.	Program monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2024. godinu	37/2024	19.4.2024.
25.	Program monitoringa održive upotrebe pesticida na gazdinstvima za 2024. godinu	37/2024	19.4.2024.
26.	Lista registrovanih sredstava za zaštitu bilja	53/2024	07.06.2024.

4.1. INSTRUKCIJE/SMJERNICE

	NAZIV PROPISA	BROJ UBHVFP	DATUM
1.	Uzimanje uzoraka bilja paprike i paradajza u cilju utvrđivanja prisustva Tomato brown rugose fruit virus – virus smeđe naboranosti ploda paradajza (ToBRFV)	004/1-309/24- 1547	24.04.2024.
2.	Instrukcija za vizuelni pregled i uzorkovanje biljaka paradajza i uzorkovanje vode radi utvrđivanja <i>Ralstonia solanacearum</i>	004/1-309/24-1493	22.04.2024.
3.	Instrukcija za uvoz određenih plodova citrusa	004/1-309/24-2603	28.06.2024.
4.	Instrukcija za primjenu pravilnika o fitosanitarnim mjerama za unošenje bilja i biljnih proizvoda koji predstavljaju neprihvatljiv rizik od štetnih organizama	br. 004/1-309/23-2391/3	04.01.2024. .
5.	Instrukcija za primjenu pravilnika o fitosanitarnim mjerama za unošenje bilja i biljnih proizvoda koji predstavljaju neprihvatljiv rizik od štetnih organizama	004/1-309/23-2391/4	17.07.2024.
6.	Instrukcija za primjenu pravilnika o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenja štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom u dijelu prihvatanja fitosertifikata bez/sa	004-309/24-548	1.03.2024. .

	navedenim brojevima tablica kamiona, nazivom broda ili broja leta aviona ili željezničkog transporta		
7.	Instrukcija o primjeni Pravilnika o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja, odomaćivanja i širenja štetnog organizma <i>Anoplophora chinensis</i> (Forster) ("Sl. list CG", br.77/2023) u dijelu uvoza	004/1-309/24-5687	13.12.2024.
8.	Instrukcija o uzorkovanju plodova citrusa za utvrđivanje crne pjegavosti citrusa (<i>Phyllosticta citricarpa</i>) u proizvodnim zasadima i unutrašnjem prometu u Crnoj Gori	004/1-309/24-5688	
9.	Brošura: KINESKA STRIŽIBUBA - <i>ANOPLOPHORA CHINENSIS</i>		
10.	brošura: ATLAS BILJAKA DOMAĆINA KINESKE STRIŽIBUBE <i>Anoplophora chinensis</i>		
11.	Standardna operativna procedura za kontrolu sredstava za zaštitu bilja	004-309/24-1426/2	decembar 2024.

U skladu sa zakonskom obavezom Sektor za fitosanitarne poslove je sproveo sve neophodne aktivnosti za sprovođenje Programa fitosanitarnih mjera za 2024. godinu. Ovim programom su utvrđene mjere za: **vršenje poslova od javnog interesa** za zdravstvenu zaštitu bilja; sredstva za zaštitu bilja; sredstva za ishranu bilja; sjemenski materijal poljoprivrednog bilja i sadni materijal; GMO; biljne genetičke resurse; laboratorijska ispitivanja, nosioce poslova i način vršenja poslova sa planom upotrebe finansijskih sredstava i uslovima za sprovođenje mjera utvrđenih zakonima.

Sredstva za izvršenje Programa fitosanitarnih mjera za 2024. godinu (u daljem tekstu: program) u iznosu od 159.900,00€ opredijeljena su u Zakonu o budžetu Crne Gore za 2024. godinu, Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove (organizacioni kod 41107) – Program 16 002 Poljoprivreda, Potprogram 16 002 005 - Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarni poslovi: Aktivnost 16 002 005 001 Upravljanje i administracija Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, ekonomska klasa 413-2 Materijal za zdravstvenu zaštitu za potrebe sprovođenja Programa fitosanitarnih mjera, iznos 6.000,00€ i Aktivnost 16 002 005 004 - Program fitosanitarnih mjera 153.900,00€. Nedostajuća sredstva za zdravstvenu zaštitu bilja u iznosu od 50.000,00€ Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove će obezbijediti na način što će izvršiti preusmjeravanje raspoloživih sredstava u okviru organa sa aktivnosti 16002005002 Monitoring bezbjednosti hrane i 16002005003 Zdravstvena zaštita životinja na aktivnost 16 002 005 004 Program fitosanitarnih mjera i u skladu sa mišljenjem Ministarstva finansija br. 02-05-430/24-127/2 od 24.01.2024. godine, čime se obezbjeđuju sredstva za realizaciju ovog Programa u iznosu od **203.900,00€**.

Program sadrži pet glavnih podprograma sa komponentama i posebnim nadzorima:

1. Program zdravstvene zaštite bilja;
2. Program praćenja sredstava za zaštitu bilja i sredstava za ishranu bilja;
3. Program kontrolnih ispitivanja proizvodnje sjemenskog i sadnog materijala i biljni genetički resursi;
4. Materijali za posebne namjene (klopke, ex tempore testovi za štetne organizme, hemikalije, mamci);
5. Tehnička i administrativna podrška implementaciji programa.

Sektor za fitosanitarne poslove je u izvještajnom periodu u skladu sa **Zaključcima Vlade Crne Gore** je sprovodio i/ili pripremio i dostavio sljedeća dokumenta:

R. B.	OBAVEZA UPRAVE	SJEDNICA	ZAKLJUČAK
1.	Izveštaj o sprovođenju nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja za 2023. godinu - izrada izvještaja	41. 18.07.20 24.	08-313/24-4032/2

5. IZVRŠAVANJE ZAKONA

Izvršavanje zakona i drugih propisa obuhvata vođenje upravnog postupka, donošenje i izvršenje rješenja i drugih pojedinačnih akata, preduzimanje upravnih mjera i upravnih radnji, praćenje njihovog izvršavanja, davanje objašnjenja, izdavanje stručnih uputstava i instrukcija za rad i ukazivanje stručne pomoći vršeno je u skladu sa nadležnostima po zakonima: Zakon o zdravstvenoj zaštiti bilja, Zakon o sredstvima za zaštitu bilja, Zakon o sredstvima za ishranu bilja, Zakon o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja, Zakon o sadnom materijalu, Zakon o zaštiti biljnih sorti, Zakon o bezbjednosti hrane, Zakon o genetički modificovanim organizmima, Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju, Zakon o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda, Zakon o sprječavanju zloupotrebe droga, Zakon o biocidnim proizvodima, Zakon o zdravstvenoj zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti. Zakon o zaštiti potrošača, Zakon o inspeksijskom nadzoru, Zakon o upravnom postupku, Zakon o potvrđivanju međunarodnog ugovora o biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivrede, Zakon o potvrđivanju Međunarodne konvencije o zaštiti novih biljnih sorti, Zakon o ratifikaciji Međunarodne konvencije o zaštiti bilja i Zakon o spoljnoj trgovini.

5.1 REGISTRI

1. Zakon o zdravstvenoj zaštiti bilja

U Registar proizvođača, prerađivača, uvoznika, distributera i skladištara bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom u 2024. godini upisano je 95 subjekata.

2. Zakon o sredstvima za zaštitu bilja

U Registar za promet pesticida na veliko i malo u 2024. godini je bilo 2 nova upisa.

U Registar sredstava za zaštitu bilja u 2024. godini upisano je 25 proizvođača. Donijeto je 72 rješenja o izmjenama i dopunama rješenja o registraciji.

3. Zakon o sredstvima za ishranu bilja

U Registar za promet đubriva na veliko i malo u 2024. godini upisano je 4 objekata.

Donijeto je 240 rješenja o uslovima za uvoz sredstava za ishranu bilja.

4. Zakon o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja

U Registar za promet sjemena na veliko i malo u 2024. godini upisano je: na veliko nije bilo novih upisanih, a na malo su upisana 2 objekta.

U Registar za uvoz sjemenskog materijala poljoprivrednog bilja u 2024. godini upisano je: 2 pravna lica.

U Registar za proizvodnju sjemenskog materijala poljoprivrednog bilja u 2024. godini: 1 pravno lice, 1 evidencija fizičkih lica – kooperanata.

U Evidenciju malih proizvođača sjemenskog materijala poljoprivrednog bilja u 2024. godini upisano je 7 fizičkih lica.

5. Zakon o sadnom materijalu

U Registar za promet sadnog materijala na veliko i malo u 2024. godini upisano je: na veliko nije bilo novih upisanih, a na malo su upisana 2 objekta.

U Registar za uvoz sadnog materijala u 2024. godini upisano je 2 pravna lica.

U Registar za proizvodnju sadnog materijala u 2024. godini upisano je 1 pravno lice i 1 u evidenciji fizičkih lica - kooperanata.

U Evidenciju malih proizvođača sadnog materijala poljoprivrednog bilja upisano je 7 fizičkih lica.

6. Zakon o bezbjednosti hrane

U Registar primarnih proizvođača hrane biljnog porijekla u 2024. godini upisano je 338 subjekata.

7. Zakon o sprječavanju zloupotrebe droga

U Registar dozvola za gajenje maka i konoplje za prehrambene i industrijske svrhe u 2024. godini nije bilo upisa.

5.2. SERTIFIKACIJA SJEMENA I SADNOG MATERIJALA

RASAD POVRĆA:

Ukupna količina sertifikovanog rasada povrća: **3.853.701 kom.**

Izdato sertifikata: 167.

SADNI MATERIJAL VOĆA:

Ukupna količina sertifikovanog sadnog materijala voća: **6 900 kom.**

Izdato sertifikata: 7.

SADNI MATERIJAL UKRASNOG BILJA:

Ukupna količina sertifikovanog sadnog materijala ukrasnog bilja: **56.762 kom.**

Izdato sertifikata: 220.

Ukupna količina sertifikovanog rasada sadnog materijala ukrasnog bilja: **24.066 kom.**

Izdato sertifikata: 59.

SADNI MATERIJAL ZAČINSKOG I LJEKOVITOG BILJA:

Ukupna količina sertifikovanog sadnog materijala začinskog/ljekovitog bilja: **63.800 kom.**

Izdato sertifikata: 17.

SJEMENSKI KROMPIR:

Ukupna površina prijavljena za sertifikaciju sjemenskog krompira: **58,63 ha.**

Ukupna količina naturalnog prinosa sertifikovanog sjemenskog krompira: **428.001 kg**

Izdato sertifikata: 52

5.3 SPROVOĐENJE INSPEKCIJSKOG NADZORA FITOSANITARNE INSPEKCIJE U 2024.GODINI

UNUTRAŠNJA KONTROLA

Cilj kontrola je provjera stepena ispunjenosti propisanih zahtjeva u skladu sa propisima iz oblasti zdravstvene zaštite bilja, sjemena i sadnog materijala, sredstava za zaštitu i ishranu bilja, bezbjednosti hrane i drugih zakona iz nadležnosti ove inspekcije. U izvještajnom periodu nastavljene su kontrole u oblasti bezbjednosti hrane odnosno rezidua pesticida i drugih kontaminanata u hrani. Vršena je kontrola zdravstvenog stanja bilja i praćenje štetnih organizama bilja, a naročito u skladištima sjemenskog i merkantilnog krompira u cilju utvrđivanja mogućeg prisustva štetnih organizama, vršena je i kontrola: podnošenja prijava za proizvodnju u postupku sertifikacije sjemenskog i sadnog materijala, kontrola propisanih uslova za rasadnike, kontrola objekata za promet pesticida i đubriva u pogledu ispunjenosti propisanih uslova, kontrola registrovanih sredstava za zaštitu i ishranu bilja na fizičko-hemijske osobine, kvaliteta sjemenskog materijala u prometu i uslova u objektima za njihovo skladištenje i čuvanje. U skladu sa Planom službenih kontrola i Programom fitosanitarnih mjera za 2024. godinu vršeni su nadzori i uzorkovanje kao i po posebnim programima.

Tokom 2024. godine, u **unutrašnjoj kontroli**, fitosanitarna inspekcija je preduzela **1.437** upravnih mjera i radnji i to:

- **1.376 akata u redovnoj kontroli;**
- **19 rješenja po inicijativi;**
- **42 kontrolnih rješenja;**

od čega:

- 33 rješenja o otklanjanju nepravilnosti;
- 12 rješenje o stavljanju robe van prometa;
- 13 rješenja o zabrani prometa;
- 18 prekršajnih naloga;

- 15 rješenja o oduzimanju i uništenju.
- Ukupno je uzeto **670 uzoraka**.

Broj inspekcijskih pregleda na osnovu:

- zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja: 716 pregleda;
- zakona o sadnom materijalu: 147 pregleda;
- zakona o sjemenskom materijalu: 157 pregleda;
- zakona o sredstvima za ishranu bilja: 100 pregleda;
- zakona o sredstvima za zaštitu bilja: 238;
- zakona o bezbjednosti hrane: 79.

UVOZ

Fitosanitarni inspektori su vršili kontrolu uvoza hrane biljnog porijekla (voće, povrće, žitarice i ostala hrana biljnog porijekla koja je podvrgnuta jednostavnom procesu prerade mljevenjem, sušenjem i sl.), hrane neživotinjskog porijekla koja podliježe pojačanim službenim kontrolama na mjestima unošenja i hrane za životinje biljnog porijekla, sjemena i sadnog materijala, sredstava za zaštitu i ishranu bilja, kao i bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom sa aspekta zdravstvene zaštite.

U 2024.godini fitosanitarna inspekcija je postupila po **22.128** zahtjeva za pregled pošiljki po robama iz nadležnosti i nakon izvršenih pregleda i utvrđenog stepena usaglašenosti sa propisanim zahtjevima donijeli:

- 15.269 rješenja o uvozu;
- 820 rješenja o provožu pošiljki;
- 123 rješenja o zabrani uvoza;
- 39 rješenja o uništenju pošiljki;
- 128 ovjere tranzitnih deklaracija;
- 4.297 izvoznih fitosanitarnih sertifikata (uvjerenja o zdravstvenom stanju);
- 1452 reeksportnih fitosanitarnih sertifikata (uvjerenja o zdravstvenom stanju).

U izvještajnom periodu naplaćeno je 780.701,14 € propisanih naknada za uvoz.

Od ukupno 22.128 pregledanih pošiljki iz uvoza, za laboratorijska ispitivanja propisanih zahtjeva, uzeto je 4.529 uzoraka.

Nakon izvršenih pregleda i utvrđenog stepena usaglašenosti sa propisanim zahtjevima fitosanitarni inspektori su donijeli 120 rješenja o zabrani uvoza i 39 rješenja o uništenju nebezbednih pošiljki.

Neusaglašene pošiljke u 2024. godini (nebezbedne uništene/vraćene pošiljke):

- Januar

Br.	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	05.01.2024.	merkantilni kukuruz	26.100,00	kvalitet	sadržaj vlage	15.9	14
2.	17.01.2024.	nar	6.991,00	kvalitet	kvalitet	/	/
3.	24.01.2024.	krastavac	2.040,00	rezidue pesticida	formetanat	0.023	0.020
4.	25.01.2024.	brašno	1.000,00	kvalitet	sadržaj masti	3.7	3
5.	26.01.2024.	mineralno đubrivo	9.000,00	deklaracija	sadržaj urea, azot	9.7	12
6.	29.01.2024.	mineralno đubrivo	76,72	deklaracija	deklaracija	/	/
7.	30.01.2024.	mineralno đubrivo	4.150,00	kvalitet	kvalitet	/	/

- Februar

Br	Datum	Proizvod	Količina kg/kom	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	13.02.2024.	krastavac	3.500,00	rezidue pesticida	folpet	0.16	0.03
2.	13.02.2024.	NPK 20:20:20	120,00	kvalitet	neusklade na deklaracija	12,4 4,3	20 17,5
3.	15.02.2024	krastavac	3.144,00	rezidue pesticida	folpet	0.099	0.03
4.	16.02.2024.	konzumni luk	24.000.00	dokumentacija	ne posjeduje fitosertifikat	/	/
5.	23.02.2024.	krastavac	3.254,00	rezidue pesticida	formetana ta	0.10	0.01
6.	23.02.2024.	sadnice palmi	17 kom	štetni organizmi	<i>Rhynchospora ferruginea</i> (Olivier)	/	/
7.	27.02.2024.	krastavac	6,939,00	rezidue pesticida	formetana t	0.037	0.01
8.	27.02.2024.	krastavac	6,361,00	rezidue pesticida	folpet	0.051	0.03
9.	29.02.2024.	krastavac	6,737,00	rezidue pesticida	formetana t	0.094	0.01
10.	29.02.2024.	krastavac	8,030,00	rezidue pesticida	folpet	0.43	0.03
11.	29.02.2024.	sadnice fortunele	650 kom	štetni organizmi	Citrus psorosis virus (CPsV)	/	/
12.	29.02.2024.	NPK 9:22:22	10.500,00	kvalitet	neusklade na deklaracija	/	/

- Mart

	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	08.03.2024.	krastavac	5.920,00	rezidue pesticida	folpet	0.17	0.03
2.	12.03.2024.	jagoda	1.199,00	rezidue pesticida	tebukonazol	0.14	0.02
3.	12.03.2024.	krastavac	5.589,00	rezidue pesticida	folpet	0.38	0.03
4.	12.03.2024.	drvene palete	19 kom	neobilježene palete	sumnja na pristustvo štetnog ogranzima	/	/
5.	12.03.2024.	paprika	1.169,00	rezidue pesticida	formetana t	0.026	0.01
6.	14.03.2024.	krastavac	7.556,00	rezidue pesticida	folpet	0.31	0.03
7.	14.03.2024.	voćne sadnice	50 kom	kvalitet	sasušene sadnice	/	/
8.	21.03.2024.	krastavac	898,00	rezidue pesticida	folpet	0.22	0.03
9.	21.03.2024.	krastavac	5.804,00	rezidue pesticida	folpet	0.11	0.03
10.	21.03.2024.	mandarina	4.000,00	rezidue pesticida	buprofelin	0.069	0.01
11.	21.03.2024.	lozni kalomovi	19.000 kom	dokumentacija	neusaglašen fitosertifikat	/	/
12.	27.03.2024.	ukrasno bilje	20 kom	dokumentacija	neprijavljene sadnice	/	/
13.	27.03.2024.	krastavac	4.967,00	rezidue pesticida	folpet	0.22	0.03
14.	27.03.2024.	lan mljeveni	400,00	rezidue pesticida	acetamiprid imidacloprid	0.078 0.028	0.01 0.01
15.	27.03.2024.	konzumni krompir	1.360,00	kvalitet	prisustvo štetnih	/	/

					organizam a		
16.	27.03. 2024.	konzumni krompir	1.200,00	kvalitet	prisustvo štetnih organizam a	/	/
17.	27.03. 2024.	sredstvo za zaštitu bilja	28 litara	označavanje	neusaglaš ena etiketa	/	/
18.	30.03. 2024.	krastavac	3.431,00	rezidue pesticida	folpet	0.21	0.03
19.	30.03. 2024.	mladi luk	612,00	rezidue pesticida	chlорpirifo s	0.032	0.01
20.	30.03. 2024	krastavac	8.915,00	rezidue pesticida	folpeta	0.26	0.03

- April

	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	01.04. 2024.	tikvica	1.304,00	rezidue pesticida	folpet	0.11	0.03
2.	01.04. 2024.	tikvica	1.569,00	rezidue pesticida	formetanat	0.022	0.01
3.	02.04. 2024.	kupus	14.869,00	rezidue pesticida	folpet	0.026	0.01
4.	03.04. 2024.	sjeme smrče	30.00	nezadovoljava juci kvalitet	/	/	/
5.	03.04. 2024.	krastavac	1.842,00	rezidue pesticida	folpet	0.26	0.03
6.	08.04. 2024.	drvene palete	22 komada	neobilježene palete	sumnja na prisustvo štetnih organizam a	/	/
7.	08.04. 2024.	drvene palete	22 komada	neobilježene palete	sumnja na prisustvo štetnih organizam a	/	/
8.	11.04. 2024.	tikvica	2.033,00	rezidue pesticida	folpet	0.11	0.03
9.	12.04. 2024.	boranija	175,00	rezidue pesticida	formetanat	0.14	0.01
10.	15.04. 2024.	jagoda	2.256,00	rezidue pesticida	mandiprop amid	0.036	0.01
11.	17.04. 2024.	krastavac	2.880,00	rezidue pesticida	folpet	0.33	0.03
12.	17.04. 2024	boranija	250,00	rezidue pesticida	formetanat	0.039	0.01
13.	17.04. 2024	krastavac	2.979,00	rezidue pesticida	formetanat	0.032	0.01
14.	18.04. 2024.	jagoda	789,00	rezidue pesticida	mandiprop amid	0.11	0.01
15.	19.04. 2024.	jagoda	1.661,00	rezidue pesticida	mandiprop amid	0.031	0.01
16.	19.04. 2024	krastavac	5.786,00	rezidue pesticida	formetanat	0.021	0.01
17.	19.04. 2024.	lozni kalemovi	6.575 komada	nezadovoljava juci kvakitet	/	/	/
18.	23.04. 2024.	krastavac	7.157,00	rezidue pesticida	folpet	0.23	0.03
19.	25.04. 2024	sjemena paprike i paradajza	4,7	dokumentacija nepostojanje laboratorijske analize na ToBRFV	sumnja na prisustvo štetnih organizam a	/	/
20.	26.04. 2024.	krastavac	3.712,00	rezidue pesticida	folpet	0.18	0.03
21.	29.04. 2024.	sredstva za zaštitu bilja	36 litara	dokumentacija	nema odobrenu deklaraciju	/	/
22.	29.04. 2024.	sjeme ječma, ovs a i stočnog graška	4.820,00	dokumentacija	dokument acija	/	/

- Maj

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	9.05.2024.	krastavac	3.513,00	rezidue pesticida	hlorfenapir	0.03	0.01
2.	10.05.2024.	krastavac	3.932,00	rezidue pesticida	hlorfenapir	0.05	0.01
3.	10.05.2024.	hrana za životinje	25.000,00	kvalitet	sadržaj Ca	0.94	3.2
4.	13.05.2024.	krastavac	10.176,00	rezidue pesticida	folpet	0.08	0.03
5.	13.05.2024.	krastavac	951,00	rezidue pesticida	folpet	0.063	0.03
6.	16.05.2024.	lozni kalemovi	14.500 kom	dokumentacija	nepotpuna dokumentacija	/	/
7.	16.05.2024.	sjeme povrća	10.5 g	dokumentacija	nema fitosertifikat, OECD, dokumenta o kvalitetu	/	/
8.	17.05.2024.	paprika	4.096,00	rezidue pesticida	formetanat	0.03	0.01
9.	17.05.2024.	zelene banane	21.960,00	kvalitet	/	/	/
10.	20.05.2024.	paradajz	8.615,00	rezidue pesticida	hlorfenapir	0.03	0.01
11.	28.05.2024.	krastavac	4.735,00	rezidue pesticida	hlorfenapir	0.028	0.01
12.	28.05.2024.	hrana za životinje	25.000,00	kvalitet	kokcidiostatici	/	/
13.	29.05.2024.	sredstva za zaštitu bilja	1.200,00 l	dokumentacija	nema odobrenu deklaraciju	/	/
14.	30.05.2024.	kim	30,00	rezidue pesticida	chlörpirifos	0.028	0.01

- Jun

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	04.06.2024.	limun	20.700,00	pesticidi	kaptan	0.10	0.03
2.	05.06.2024.	pirinač	834,00	informisanje potrošača	nepotpuna deklaracija	/	/
3.	05.06.2024.	pomorandža	9.120,00	kvalitet	sadržaj soka	/	/
4.	05.06.2024.	pomorandža	20.400,00	kvalitet	sadržaj soka	/	/
5.	10.06.2024.	paradajz	2.831,00	rezidue pesticida	florfenapin	0.064	0.01
6.	11.06.2024.	avokado	1.056,00	rezidue pesticida	lambda i gama cihalotrin	0.025	0.01
7.	12.06.2024.	sadnice limuna	400 kom	prisustvo virusa	CPsV	/	/
8.	12.06.2024.	stono grožđe	1.336,00	rezidue pesticida	chlörpyrifos	0.046	0.01
9.	14.06.2024.	paprika	3.259,00	rezidue pesticida	fenazakvin tebufenpirad	0.037 0.025	0.01 0.01
10.	17.06.2024.	paradajz	1.751,00	rezidue pesticida	chlörfenapir	0.071	0.01
11.	17.06.2024.	lozni kalemovi	14.500 kom	kvalitet	ne odgovara za sadnju	/	/
12.	19.06.2024.	paprika	4.461,00	rezidue pesticida	formetanat	0.067	0.01
13.	20.06.2024.	hrana za životinje	3.000,00	mikotoksini	Aflatoksin B1	0.095	0.005
14.	20.06.2024.	limun	17.800,00	rezidue pesticida	prochorat	0.95	0.01
15.	20.06.2024.	paprika	10.346,00	rezidue pesticida	hlortalonil piridaben tebufenpirad formetanat	0.031 0.038 0.17 0.72	0.01 0.3 0.01 0.01
16.	21.06.2024.	breskva	1.410,00	rezidue pesticida	chlörpirifos	0.059	0.01
17.	21.06.2024.	paprika	1.302,00	rezidue pesticida	formenat	0.022	0.01
18.	21.06.2024.	limun	19.440,00	zdravlje bilja	bez oznake sljedljivosti proizvodnih jedinica sa kojih plodovi potiču	/	/

19.	21.06.2024.	limun	19.440,00	zdravlje bilja	bez oznake sljedljivosti proizvodnih jedinica sa kojih plodovi potiču	/	/

- Jul

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	12.07.2022.	breskva	1.357,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.25	0.01
2.	30.07.2024.	paprika	4.433,00	rezidue pesticida	formetanat	0.28	0.01
3.	25.07.2024.	paprika	5.898,00	rezidue pesticida	formetanat	0.22	0.01
4.	31.07.2024.	grozdje	20.092,00	rezidue pesticida	propamokarb	0.092	0.01
5.	17.07.2024.	paradajz	4.000,00	rezidue pesticida	pirimifos- metil	0.069	0.01
6.	25.07.2024.	palenta	630,00	parametri kvaliteta	sadržaj masti i stepen kiselosti	/	/

- Avgust

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	7.08.2024.	paprika	7.267,00	rezidue pesticida	formetanat	0.068	0.03
2.	15.08.2024.	citrusi	25.920,00	kvalitet	kvalitet	/	/
3.	19.08.2024.	krastavac	1.085,00	rezidue pesticida	chlofenapyr	0.024	10
4.	26.08.2024.	stono grožđe	1.515,00	rezidue pesticida	hlorpirifosa	0.032	/
5.	30.08.2024.	mladi luk	145,00	rezidue pesticida	formetanata	0.12	0.01
6.	13.08.2024.	pšenica za ljudsku ishranu	26.320,00	kontaminanti	mikotoksini	2805	1250
7.	16.08.2024.	limun	20.476,00	dokumentacija	fitosertifikat	/	/

- Septembar

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	04.09.2024.	hrana za životinje	1.120,00	mikotoksini	alfatoksin b1	0.039	0.02
2.	24.09.2024.	konzumni krompir	22.000,00	kvalitet	kvalitet	/	/
3.	26.09.2024.	nar	1.892,00	rezidue pesticida	acetamiprid	0.029	0.01
4.	30.09.2024.	paprika	7.045,00	rezidue pesticida	tebufenpyrad	0.031	0.01
5.	30.09.2024.	paprika	6.176,00	rezidue pesticida	chlorfenapyr pirimiphos methyl formetanate	0.081 0.090 0.25	0.01 0.01 0.01
6.	01.09.2024.	limun	19.584,00	zdravstvena zaštita bilja	dokumentacija	/	/
7.	12.09.2024.	kupus	3.218,00	rezidue pesticida	chlorpyifos	0.022	0.01
8.	17.09.2024.	paradajz	11.960,00	kvalitet	prisustvo štetnih organizama	/	/
9.	18.09.2024.	vinsko grožđe	18.573,00	rezidue pesticida	captan piriproxifen propamocarb	0.17 0.026 0.077	0.02 0.01 0.01

- Oktobar

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	04.10.2024.	krastavac	5.396,00	rezidue pesticida	folpet	0.09	0.03
2.	08.10.2024.	paprika	8.693,00	rezidue pesticida	tebunfedpirad	0.06	0.01
3.	09.10.2024.	kornisoni	755,00	rezidue pesticida	clorpyrifos	0.15	0.01
4.	10.10.2024.	paprika	5.406,00	rezidue pesticida	hlorpirifos	0.02	0.02

5.	11.10.2024.	paprika	6.666,00	rezidue pesticida	propvinazid	0.074	0.01
6.	11.10.2024.	đubrivo	3.000,00	aktivna materija	K	15	17
7.	11.10.2024.	đubrivo	6.000,00	aktivna materija	SO3	31.2	36
8.	16.10.2024.	paprika	8.300,00	rezidue pesticida	formetanat	0.06	0.01
9.	18.10.2024.	kurkuma	99,00	rezidue pesticida	lorpirifos	0.018	0.01
10.	21.10.2024	krastavac	3.091,00	rezidue pesticida	folpet	0.18	0.03
11.	22.10.2024	kornisoni	600,00	rezidue pesticida	metalaksil	0.035	0.01
12.	23.10.2024	krastavac	3.849,00	rezidue pesticida	formetanat	0.17	0.01
13.	23.10.2024.	guava	10,00	dokumentacija	dopunske izjave	/	/
14.	24.10.2024	paprika	4.047,00	rezidue pesticida	formetanat	0.046	0.01
15.	24.10.2024	paprika	2.526,00	rezidue pesticida	pirimifos- metil	0.031	0.01
16.	31.10.2024	pistaci	1.100,00	rezidue pesticida	cipermetrin	0.12	0.05

- Novembar

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	04.11.2024.	paprika	3.150,00	rezidue pesticida	acetamiprid	0.025	0.01
2.	05.11.2024.	paprika	925,00	rezidue pesticida	formatenat	0.035	0.01
3.	07.11.2024.	klementina	14.650,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.031	0.01
4.	08.11.2024.	paprika	1.179,00	rezidue pesticida	propiconazol	0.050	0.01
5.	08.11.2024.	sadnice diospyros kaki	6 komada	zdravstvena zaštita bilja	laboratorijske analize	/	/
6.	11.11.2024	kupus	989,00	rezidue pesticida	chlofenapyr	0.034	0.01
7.	11.11.2024.	krastavac	1.056,00	rezidue pesticida	folpet	0.065	0.03
8.	15.11.2024.	banana	22.399,00	kvalitet	minimalne norme kvaliteta	/	/
9.	19.11.2024.	paprika	1.843,00	rezidue pesticida	spiroksamin	0.07	0.01
10.	22.11.2024.	paprika	3.448,00	rezidue pesticida	proquinazid	0.037	0.01
11.	25.11.2024.	jagoda	157,00	rezidue pesticida	imidacloprid	0.042	0.01
12.	26.11.2024.	paprika	4.108,00	rezidue pesticida	proquinazid	0.033	0.01
13.	29.11.2024.	sadnice aktinidije	140 komada	kvalitet	sortna čistoća	/	/
14.	30.11.2024.	šargarepa	20.800,00	rezidue pesticida	linuron	0.033	0.01

- Decembar

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	02.12.2024.	zelena banana	3.628,00	kvalitet	ne zadovoljava minimalne norme kvaliteta	/	/
2.	10.12.2024.	krastavac	2.067,00	rezidue pesticida	folpet	0.14	0.03
3.	13.12.2024.	stočna hrana	4.200,00	kvalitet	bakar	7.2 %	12%
4.	16.12.2024.	klementina	7.000,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos fosmet	0.031 0.035	0.01 0.01
5.	16.12.2024.	krastavac	3.095,00	rezidue pesticida	folpet	0.090	0.03
6.	17.12.2024.	klementina	2565,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos fosmet	0.01 0.036	0.01 0.01

7.	17.12.2024.	zelene banane	20.304,00	kvalitet	minimalne norme kvaliteta	/	/
8.	18.12.2024.	krastavac	3.676,00	rezidue pesticida	folpet	0.36	0.03
9.	20.12.2024.	kukuruz za ljudsku ishranu	10.000,00	mikotoksini	aflatoksin B1	66.3	5
10.	23.12.2024.	jagoda	250,00	rezidue pesticida	tebuconazol	0.091	0.02

IZVJEŠTAJ PO PROGRAMU FITOSANITARNIH MJERA ZA 2024.GODINU

PROGRAM 1

PROGRAM ZDRAVSTVENE ZAŠTITE BILJA

Cilj: Stabilno zdravstveno stanje bilja na teritoriji Crne Gore, sprječavanje unošenja, blagovremeno otkrivanje, suzbijanje pojave i širenja i iskorjenjavanje štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom, pravovremeno, pravilno, uspješno i racionalno sprovođenje fitosanitarnih mjera u praksi, sprječavanje ili umanjivanje gubitaka prinosa u biljnoj proizvodnji i stvaranje preduslova za očuvanje zdravlja bilja kao ključnog faktora za održivu i konkurentnu poljoprivredu, ali i zaštitu životne sredine. Programom su definisane aktivnosti kao što su nadzori nad karantinski štetnim organizmima, a naročito na prioriternim, obuke i hitne fitosanitarne mjere čime se stvaraju preduslovi i za usaglašavanje oblasti zdravstvene zaštite bilja sa EU zahtjevima. Zanačajna aktivnost se odnosi na dobijanje i održavanje zdravstvenog statusa na teritoriji Crne Gore za određene štetne organizme na osnovu kojih Crna Gora može izdavati međunarodna uvjerenja o zdravstvenom stanju bilja za izvoz (fitosanitarni sertifikati).

Aktivnosti:

1.1: POSEBNI NADZORI NAD KARANTINSKI ŠTETNIM ORGANIZMIMA

Posebni nadzor se sprovodi u odgovarajućem vremenskom periodu, radi otkrivanja pojave karantinski štetnih organizama ili utvrđivanja specifičnosti njihove populacije ili granica područja ili čitave teritorije Crne Gore (zaraženog/napadnutog i slobodnog od štetnih organizama).

U okviru posebnog nadzora vrši se postupak sistematskog prikupljanja i čuvanja podataka o karantniskim štetnim organizmima, koji uključuje podatke dobijene inspekcijskim pregledima, kao i praćenje zdravstvenog stanja bilja i sistematsko istraživanje na područjima u kojima su štetni organizmi prisutni ili nijesu prisutni kroz jasno definisane aktivnosti (zdravstvene preglede bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom, prikupljanje uzoraka, laboratorijska ispitivanja) i druge propisane aktivnosti u skladu sa obavezama i odgovarajućim propisima usklađenim sa EU, procedurama Evropske i mediteranske organizacije za zaštitu bilja (EPPO) i standardima Međunarodne konvencije o zaštiti bilja (IPPC).

U skladu sa "Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore", Crna Gora je u obavezi da vrši izvještavanje Evropske komisije o statusu štetnih organizama.

Odgovorna lica ovlašćene laboratorije po potrebi vrše edukaciju lica uključenih u nadzor.

Sastavni dio izvještaja za nadzor su pregledi i uzorci iz uvoza. Za svaku izvršenu laboratorijsku analizu, u najkraćem mogućem roku nakon pristizanja uzoraka u laboratoriju, jedan primjerak pojedinačnog Izvještaja o izvršenom laboratorijskom ispitivanju na propisanom obrascu dostavlja se fitosanitarnom inspektoratu koji je izvršio uzorkovanje se i Fitosanitarnom sektoru - Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja.

1.1.1 Posebni nadzor *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis* (krompirove cistolike nematode)

Pravni osnov:

Liste štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom ("Sl. list CG", br. 111/2023)², Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za iskorjenjivanje i sprečavanje širenja *Globodera pallida* (Stone) Behrens i *Globodera rostochiensis* (Wollenweber) Behrens ("Službeni list CG", br. 23/2024)³.

Cilj nadzora: Posebni nadzor *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis* (krompirove cistolike nematode) vrši se radi potvrde statusa da je **Crne Gora "slobodna od"** ovih štetnih organizama, kao i ranog otkrivanja pojave odnosno prisustva i sprječavanja unošenja krompirovih cistolikih nematoda uz korišćenje naučnih i tehničkih informacije navedene u EFSA Kartici sa informacijama za nadzor nad *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis* (Pest survey card on *Globodera pallida* and *Globodera rostochiensis*): [Globodera rostochiensis and G. pallida \(arcgis.com\)](https://arcgis.com)

Uzorkovanje: Posebni nadzor sprovodi se u skladu sa Pest survey card on *Globodera rostochiensis* and *Globodera pallida* European Food Safety Authority (EFSA) ⁴ obaveznim uzimanjem uzoraka zemljišta od strane fitosanitarne inspekcije, radi vršenja laboratorijske analize na prisustvo krompirovih cistolikih nematoda *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis* i obuhvata:

1. uzorkovanje zemljišta - parcele za proizvodnju sjemenskog krompira (100%) u periodu prije sjetve;
2. uzorkovanje zemljišta - parcele za proizvodnju merkantilnog krompira (0,5%), u periodu: -prije sjetve ili; -poslije vizuelnog pregleda korijena sa mjesta gdje su vidljivi simptomi ili; -u toku ili neposredno nakon vađenja krompira, zajedno sa krtolama;
3. uzorkovanje krtola sjemenskog i merkantilnog krompira u prometu (uvoz, prodajni objekti);
4. uzorkovanje otpadne zemlje u objektu registrovano za preradu krompira;
5. uzorkovanje zemlje sa poljoprivrednih mašina.

Uzorkovanje zemljišta sa parcela za proizvodnju sjemenskog i merkantilnog krompira, kao i krtola sjemenskog i merkantilnog krompira u prometu vrši na osnovu instrukcije za fitosanitarne radi sprovođenja laboratorijskih ispitivanja. U okviru postupka sertifikacije sjemenskog krompira laboratorijska ispitivanja za *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis* su uslov dalje proizvodnje i postupka sertifikacije.

Zbog velikog smanjenja proizvodnje sjemenskog krompira sa planiranih 130ha na 58,66 ha od 160 planiranih uzoraka uzeto je ukupno 98.

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis* (krompirovih cistolikih nematoda), potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

1.1.2 Posebni nadzor *Synchytrium endobioticum* (Potato Wart Disease)

Pravni osnov: Liste štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom ("Sl. list CG", br. 111/23)⁵, Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za iskorjenjivanje i sprečavanje širenja *Synchytrium endobioticum* (Schilbersky) ("Sl. list CG", br. 77/2023)⁶.

Cilj nadzora: Posebni nadzor *Synchytrium endobioticum* (Potato Wart Disease) vrši se radi potvrde statusa da je **Crne Gora "slobodna od"** ovog štetnog organizama, kao i ranog otkrivanja pojave odnosno prisustva i sprječavanja unošenja štetnog organizma.

² U ove liste prenijeta je Regulativa Komisije (EU) 2019/2072 od 28. novembra 2019. o utvrđivanju uslova za sprovođenje Regulative (EU) 2016/2031 Evropskog parlamenta i Savjeta u pogledu zaštitnih mjera protiv organizama štetnih za bilje.

³ Commission Implementing Regulation (EU) 2022/1192 of 11 July 2022 establishing measures to eradicate and prevent the spread of *Globodera pallida* (Stone) Behrens and *Globodera rostochiensis* (Wollenweber) Behrens

⁴ Pest survey card on *Globodera rostochiensis* and *Globodera pallida* European Food Safety Authority (EFSA)

⁵ U ove liste prenijeta je Regulativa Komisije (EU) 2019/2072 od 28. novembra 2019. o utvrđivanju uslova za sprovođenje Regulative (EU) 2016/2031 Evropskog parlamenta i Savjeta u pogledu zaštitnih mjera protiv organizama štetnih za bilje.

⁶ U ovaj Pravilnik prenijeta je Implementirajuća Regulativa Evropske Komisije (EU) 2022/1195 od 11. jula 2022. godine o utvrđivanju mjera za iskorjenjivanje i sprečavanje širenja *Synchytrium endobioticum* (Schilbersky)

Obim nadzora: Posebni nadzor *Synchytrium endobioticum* (Potato Wart Disease) vršio se u proizvodnji merkantilnog i sjemenskog krompira uz korišćenje naučnih i tehničkih informacija navedene u EFSA Kartici sa informacijama za nadzor nad *Synchytrium endobioticum* (Pest survey card on *Synchytrium endobioticum*): [Clavibacter sepedonicus \(arcgis.com\)](https://arcgis.com). Dodatno, za sjemenski krompir vršio se i vizuelni pregled usjeva sjemenskog krompira u toku vegetacije, kao i vizuelni pregled i uzimanje uzoraka u skladištima u okviru stručne kontrole nad proizvodnjom u dijelu provjere zdravstvenog stanja prilikom sertifikacije sjemenskog krompira. **Faktori rizika:** Uslovi zemljišta su potencijalni faktor rizika imajući u vidu da bolesti pogoduje vlažno zemljište i relativno niske temperature zemljišta. Parcele na kojima se zadržava voda su bile prioritet za preglede. Prilikom uvoza treba obratiti pažnju na status države i područja porijekla u odnosu na *S. endobioticum*.

Uzorkovanje: Posebni nadzor sprovodi se u skladu sa Pest survey card on *Synchytrium endobioticum* European Food Safety Authority (EFSA) obaveznom uzimanjem uzoraka od strane fitosanitarne inspekcije, radi vizuelnog pregleda na prisustvo simptoma *Synchytrium endobioticum*.

S obzirom da Crna Gora ima status „slobodna od *Synchytrium endobioticum*” posebni nadzor obuhvata preglede i po potrebi uzorkovanje krtola krompira (sjemenski, merkantilni kod registrovanih i neregistrovanih proizvođača) od strane fitosanitarne inspekcije za vrijeme vađenja krtola, krtola u skladištima, kao i pregled otpada prilikom dorade krtola. Fitosanitarni inspektori su osim vizuelnih pregleda 25 planiranih uzoraka, vršili i vizuelne preglede krtola krompira prilikom pregleda i uzorkovanja za posebni nadzor nad bakterijama *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter sepedonicus*, kao i na uvozu merkantilnog ili sjemenskog krompira.

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Synchytrium endobioticum*, potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

1.1.3 Posebni nadzor *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter sepedonicus*

Ralstonia solanacearum i *Clavibacter sepedonicus* su karantinske bakterije koje nisu prisutne na teritoriji Crne Gore, a koje bi u slučaju iznenadne pojave i širenja izazvale ogromne štete u proizvodnji krompira, s tim da bakterija *Ralstonia solanacearum* ima i druge biljke domaćine iz familije *Solanaceae* pa bi njena pojava prouzrokovala značajne štete i u proizvodnji paradajza. Ove karantinske bakterije su u Evropskoj uniji regulisane propisima, koji su preneseni i u propise Crne Gore: Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za otkrivanje, iskorjenjivanje i sprečavanje širenja štetnog organizma *Ralstonia solanacearum* (Smith 1896) Yabuuchi et al. 1996 emend. Safni et al. 2014 (“Sl. list CG”, br. 68/2023)(CELEX 32022R1193) i Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za otkrivanje, iskorjenjivanje i sprečavanje širenja štetnog organizma *Clavibacter sepedonicus* (Spieckermann & Kotthoff 1914.), Nouioui et al. 2018 (“Sl. list CG”, br. 68/2023)(CELEX 32022R1194). Posebni nadzori nad ovim karantinskim bakterijama se sprovode u Crnoj Gori od 2010. godine u cilju potvrđivanja statusa Crne Gore ali i potencijalnog otkrivanja pojave odnosno prisustva i sprječavanja njihovog unošenja i širenja.

Ralstonia solanacearum je pretežno pogoduju topliji rejoni, pa bi se njeno eventualno prisustvo prvenstveno moglo očekivati na određenom gajenom i spontanom bilju u centralnom i primorskom dijelu naše zemlje, dok bakteriji *Clavibacter sepedonicus* više pogoduju hladniji regioni. U cilju otkrivanja pojave odnosno prisustva i sprječavanja unošenja karantinskih bakterija *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter sepedonicus*, posebni nadzor za 2024. godinu vršen je na krtolama sjemenskog i merkantilnog krompira (*Solanum tuberosum* L.) i obuhvata i rezultate stručne kontrole nad proizvodnjom sjemenskog krompira u dijelu provjere zdravstvenog stanja (vizuelni pregledi i uzorkovanje) prilikom sertifikacije sjemenskog krompira. Uzorkovanje krtola krompira u skladištima i sa parcela su izvršili fitosanitarni inspektori, a laboratorijska ispitivanja Fitosanitarna laboratorija. Laboratorijska ispitivanja vršena su u skladu sa propisima i standardnim postupcima za dijagnozu, otkrivanje i identifikaciju bakterija

Ralstonia solanacearum i *Clavibacter sepedonicus* EPPO i EU. Posebni nadzor *Ralstonia solanacearum*, osim krtola krompira u skladištima, obuhvata i preglede biljaka paradajza (*Solanum lycopersicum*), drugih biljaka domaćina kao što su samonikle biljke iz familije *Solanaceae*, naročito *Solanum dulcamara*, gdje je to odgovarajuće uzorke vode koja se koristi za navodnjavanje, kao i uzorke otpadnih voda tokom industrijske prerade. Prilikom pregleda krompira, uzorkovan je krompir prvenstveno iz skladišta, uz obavljanje vizuelnog pregleda i laboratorijskih ispitivanja na prisustvo latentne infekcije. U odnosu na planirani broj uzoraka Programom fitosanitarnih mjera za 2024. godinu, uzeto je manje 2 uzoraka zbog smanjene proizvodnje sjemenskog krompira, ali je uzet veći broj uzoraka krtola merkantilnog krompira. Pregled uzoraka:

- 47 uzoraka sjemenskog krompira iz skladišta;
- 61 uzoraka merkantilnog krompira iz skladište i sa parcela (uzetih kod registrovanih i neregistrovanih proizvođača⁷);
- 10 uzoraka biljaka domaćina: biljke paradajza (rasad);
- 10 uzoraka drugih biljaka domaćina *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi et al., kao što su samonikle biljke iz familije *Solanaceae*: *Solanum dulcamara*, *Solanum nigrum* i dr.; i
- 10 uzoraka vode za navodnjavanje krompira i otpadne vode iz industrijske prerade ("Montenegro Chips").

Programom je planirano testiranje 150 uzoraka, a u 2024. godini je ukupno testirano 166 uzorka.

Osim zdravstvenih pregleda krtola, fitosanitarni inspektori su vršili vizuelni pregled usjeva merkantilnog krompira u vegetaciji na određenim lokacijama i tom prilikom nisu uočeni simptomi zaraze *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter sepedonicus*. U skladu sa planom službenih kontrola fitosanitarni inspektori su vršili uzorkovanje pošiljaka sjemenskog i merkantilnog krompira iz uvoza.

Laboratorijske aktivnosti su obuhvatale:

- zdravstveni pregled krtola sjemenskog i merkantilnog krompira u vidu laboratorijskih analiza (utvrđivanja prisustva/odsustva *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter sepedonicus*);
- zdravstveni pregled biljaka paradajza (*Solanum lycopersicum*), drugih biljaka domaćina, uključujući samonikle biljke iz familije *Solanaceae*, naročito *Solanum dulcamara* i *Solanum nigrum* u vidu laboratorijskih analiza (utvrđivanja prisustva/odsustva *Ralstonia solanacearum*) i
- laboratorijskih analiza vode za navodnjavanje zasada krompira i otpadne vode iz industrijske prerade krompira.

1. Laboratorijske aktivnosti

Laboratorijske aktivnosti su obavljane u Fitosanitarnoj laboratoriji Biotehničkog fakulteta i podrazumevale su:

- a. pripremu prikupljenih uzoraka za dalje laboratorijske aktivnosti
- b. imunofluorescenciju tj. IF test

a. Priprema prikupljenih uzoraka za dalje laboratorijske aktivnosti

Priprema prikupljenih uzoraka za dalje laboratorijske aktivnosti je izvođena različitim postupcima koji su podrazumijevali određene metode rada u okviru kojih su krtole unutar svakog uzorka ponaosob, podvrgnute sljedećim radnjama:

- pranje uzoraka;
- vađenje fragmenata tkiva iz njihovog pupčanog dijela i to sljedećim postupkom: sterilnim skalpelom se ukloni pokožica sa pupčanog dijela krtole, a potom izvadi mali konusni dio sprovodnog tkiva (jezgro);

⁷ Neregistrovanim (malim) proizvođačima, ispod 1000m² pripada naknada za vrijednost uzetog uzorka. Ako stranka prilikom uzimanja uzorka zahtijeva nadoknadu vrijednost uzetog uzorka hrane, isti se može fakturisati na račun Uprave, a faktura je jedino validna za plaćanje ukoliko je prati zapisnik nadležnog inspektora o uzetom uzorku na kojem je navedeno da stranka zahtijeva nadoknadu.

- ubacivanje fragmenata krtola (jezgra pupka), a potom i 40 ml sterilnog ekstrakcionog pufera (Na_2HPO_4 - 4,26gr + KH_2PO_4 – 2,72gr + 1000 ml vode uz pH 7,0) u kese za maceraciju od čvrstog polietilena (Bioreba - 150x250mm);
- maceriranje fragmenata krtola uz prisustvo ekstrakcionog pufera u kesama za maceraciju sa „čekićem“ Homex;
- postavljanje macerata u kesicama u vertikalni položaj u cilju njegovog taloženja u trajanju od 15 minuta.

b. Imunofluorescencija tj. IF test (indirektna fluorescencija)

Imunofluorescencija tj. IF test (indirektna fluorescencija) je izvođena po Protokolu koji je u skladu sa međunarodnim laboratorijskim standardima, a ogleda se u sljedećem:

- pripremi pufera;
- pravljenju razblaženja dobijenog antiseruma za *Ralstonia solanacearum* (od kože) u skladu sa uputstvom proizvođača (LOEWE);
- pravljenju razblaženja dobijenog antiseruma za *Clavibacter sepedonicus* (od kože) u skladu sa uputstvom proizvođača (LOEWE);
- pravljenju razblaženja dobijenih sekundarnih antitijela (od zeca) u skladu sa uputstvom proizvođača (LOEWE);
- pripremanju uzoraka na predmetnim staklima za imunofluorescenciju sa automatskim mikropipetama takođe po uputstvima proizvođača (LOEWE);
- mikroskopiranju pripremljenih uzoraka na predmetnim IF pločicama putem fluorescentnog mikroskopa.

Sve gore navedene radnje u okviru imunofluorescencije tj. IF testa odrađene su sljedećim postupcima:

Priprema pufera:

Priprema razblaženja dobijenog antiseruma za *Ralstonia solanacearum* (od kože).

Postupak: 50 µl antiseruma *Ralstonia solanacearum* je dodato u 500 ml PBS-a pri čemu je dobijeno razblaženje 1 : 10 000 primarnih antitela od kože (radno razređenje seruma od kože).

Priprema razblaženja dobijenog antiseruma za *Clavibacter sepedonicus* (od kože)

Postupak: 50 µl antiseruma *Clavibacter sepedonicus* je dodato u 500 ml PBS-a pri čemu je dobijeno razblaženje 1 : 10 000 primarnih antitela od kože (radno razređenje seruma od kože).

Priprema razblaženja dobijenih sekundarnih antitijela (od zeca)

Postupak: rekonstitucija sekundarnih antitela od zeca dobijena antitelima od kože izvršena je tako što se u bočicu od 1,5 mg dodalo 1,5 ml destilovane vode. Od toga je pravljen razređenje 1: 200 i to tako što je 1,5 ml sekundarnih antitela dodato u 298,5 ml PBS-a, pri čemu je dobijeno ukupno 300 ml radnog razređenja sekundarnih antitela.

Priprema uzoraka na predmetnim tj. mikroskopskim IF staklima (pločicama) za imunofluorescenciju je realizovana višesegmentalnom obradom istih uzoraka koje je podrazumevalo:

- Numerisanje mikroskopskih pločica za IF test

Postupak: obzirom da se u okviru ovoga Programa ispituju 2 patogene, početni korak u okviru ovoga segmenta odnosio se na obeležavanje i numeraciju svih mikroskopskih pločica za IF test te shodno tome svaka od njih je nosila oznake za vrstu patogena i numeričke brojeve uzoraka.

- Nanošenje uzorka na mikroskopske pločice za IF test - Shodno tome da se na svakoj mikroskopskoj pločici za IF test nalazi po 10 tzv. prozorčića, u svakom prozorčiću se obrađuje po jedan već unapred pripremljeni uzorak (sok ekstrahovan iz krtola krompira).

Postupak: na označene pločice tj. u njihove prozorčiće, sa mikropipetama je stavljano po 20 µl uzorka - biljnog soka tj. adekvatnog uzorka.

- Sušenje preparata

Postupak: uzorci se nakon nanošenja u prozorčiće na mikroskopskim staklima za IF test podvrgavaju procesu sušenja i to tako što se postavljaju u termostatski na 60 °C i u njemu drže 20 minuta.

- Primjena antiseruma

Kako su već u početnom postupku pripreme mikroskopskih pločica za IF test one podjeljene na one koje će služiti za identifikaciju *Ralstonia solanacearum* u prikupljenim uzorcima i one koje će služiti za identifikaciju *Clavibacter sepedonicus* u istim tim uzorcima, sledeći korak u pripremi uzoraka na mikroskopskim pločicama za IF test jeste primena antiseruma na njima. Postupak: nakon sušenja i vađenja preparata iz termostata, u svaki prozorčić pločica za *Ralstoniu* stavljeno je po 20 µl razblaženog antiseruma za *Ralstonia solanacearum*, a u svaki prozorčić pločica za *Clavibacter* stavljeno je po 20 µl razblaženog antiseruma za *Clavibacter sepedonicus*. Ovako pripremljene pločice postavljane su u vlažnu komoru gde su držane u trajanju od 30 minuta na sobnoj temperaturi

- Prvo ispiranje mikroskopskih pločica

Postupak: nakon inkubiranja, pločice su izvađene iz vlažne komore i ispirane sa PBS/Tween-om (0.1%). Nakon toga, mikroskopske pločice su potapane u čisti PBS i na šejkeru ostavljene 7 minuta po dva puta, a potom isprane destilovanom vodom i prosušene na 37°C

- Nanošenje sekundarnih antitela na preparate

Postupak: na prosušene preparate, izvršeno je nanošenje sekundarnih antitijela i to tako što je u svaki prozorčić nanijeto po 20 µl prethodno razblaženog sekundarnog antitela. Preparati su nakon toga inkubirani u mraku u vlažnoj komori u trajanju od 30 minuta na sobnoj temperaturi.

- Drugo ispiranje mikroskopskih pločica

Postupak: drugog ispiranja je u potpunosti identičan postupku prvog ispiranja

Završna faza pripreme uzoraka

Postupak: 10 µl fosfatnog glicerola je uzeto iz originalnog pakovanja pomoću automatske mikropipete i u istoj količini naneto između prozorčića mikroskopskih stakala. Mikroskopska stakla su potom prekrivena pokrovnim staklima i time pripremljena za mikroskopiranje.

- Procjena:

Na kraju, izvršena je procjena prisustva ili odsustva ispitivanih patogena u pripremljenim uzorcima na mikroskopskim staklima putem IF testa.

Postupak: pločica mikroskopskog stakla za IF test na kojoj su se nalazili prpremljeni uzorci zaštićeni pokrovnim staklom, se postavljala na pokretni držač mikroskopa sa izvorom fluorescentne svetlosti i posmatrala pod uvećanjem od 400 – 1000 puta u okviru svakog prozorčića uz odgovarajući odabir filtera i obavezno korišćenje imerzionog ulja.

U obrađenim uzorcima krtola krompira, serološkim analizama Imunofluorescencije tj. IF testa (indirektna fluorescencija), nije utvrđeno prisustvo fitopatogenih bakterija *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter sepedonicus*, a prisustvo *Ralstonia solanacearum* nije utvrđeno ni u dostavljenim uzorcima paradajza, korova i vode.

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michigenensis* subsp. *sepedonicus*, potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

Tab. 1: Rezultati IF testa (2024.god.) na prisustvo fitopatogenih bakterija *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter sepedonicus* u dostavljenim uzorcima krompira iz domaće proizvodnje:

Redbr.	Djelovodni broj izvještaja		Vlasnik	Lokalitet		Vrsta uzorka	IF test	
							R.s.	C.s.
1.	04-2496	4-2496/2	Slavko Milić	Tuzi	Pothum	Merkantilni krompir	-	-
2.	04-2711	04-2711/2	Smail Čunmulaj	Tuzi	Pothum	Merkantilni krompir	-	-
3.	04-2842	04-2842/2	Vesko Raičković	Podgorica	Farmac	Merkantilni krompir	-	-
4.	04-2842/3	04-2842/4	Veselin Milić	Tuzi	Skladište R. Commerc	Merkantilni krompir	-	-
5.	04-2842/5	04-2842/6	Leon Camaj	Tuzi	Skladište R. Commerc	Merkantilni krompir	-	-
6.	04-2842/7	04-2842/8	Đoka Đonaj	Tuzi	Skladište R. Commerc	Merkantilni krompir	-	-
7.	04-2842/9	04-2842/10	Paljo Drešaj	Tuzi	Skladište R. Commerc	Merkantilni krompir	-	-

8.	04-2842/11	04-2842/12	Toma Junčaj	Tuzi	Dušići	Merkantilni krompir	-	-
9.	04-2901	04-2901/2	Kujtim Holović	Ulcinj	Vladimir	Krompir	-	-
10.	04-2901/3	04-2901/4	Voli doo	Ulcinj	Šas	Krompir	-	-
11.	04-2901/5	04-2901/6	Tahir Tahiri	Ulcinj	Šas	Krompir	-	-
12.	04-3168	04-3168/2	Hamdi Tagani	Ulcinj	Štoj	Krompir	-	-
13.	04-3396	04-3396/2	Mujo Seferović	Bar	Pečurice	Krompir	-	-
14.	07-3508	07-3508/2	Goran Jovović	Danilovgrad	Sige	Merkantilni krompir	-	-
15.	07-3509	07-3509/2	Marko Iković	Danilovgrad	Jelenak	Merkantilni krompir	-	-
16.	04-4414	04-4414/2	Vukan Kavedžić	Žabljak	Javorje	Merkantilni krompir	-	-
17.	04-4414/3	04-4414/4	Miomir Vujanović	Pljevlja	Zenica	Merkantilni krompir	-	-
18.	04-4414/5	04-4414/6	Biljana Dujović	Pljevlja	Brvenica	Merkantilni krompir	-	-
19.	04-4414/7	04-4414/8	Faruk Tursumović	Pljevlja	Vidre	Merkantilni krompir	-	-
20.	04-4514	04-4514/2	Zoran Janković	Žabljak	Žabljak	Merkantilni krompir	-	-
21.	04-4514/3	04-4514/4	Zoran Janković	Žabljak	Žabljak	Merkantilni krompir	-	-
22.	04-4514/5	04-4514/6	Veljo Dragaš	Pljevlja	Pljevlja	Merkantilni krompir	-	-
23.	04-4514/7	04-4514/8	Olivera Savić	Pljevlja	Pljevlja	Merkantilni krompir	-	-
24.	04-4965	04-4965/2	Agro Mil	Šavnik	Mljetičak Strana 1	Sjemenski krompir	-	-
25.	04-4965/3	04-4965/4	Agro Mil	Nikšić	Slivlje kod ponora	Sjemenski krompir	-	-
26.	04-4965/5	04-4965/6	Agro Mil	Nikšić	Straševina	Sjemenski krompir	-	-
27.	04-4965/7	04-4965/8	Agro Mil	Šavnik	Mljetičak Do	Sjemenski krompir	-	-
28.	04-4965/9	04-4965/10	Agro Mil	Nikšić	Slivlje - Kostić	Sjemenski krompir	-	-
29.	04-4965/11	04-4965/12	Agro Mil	Šavnik	Mljetičak Žugića 2	Sjemenski krompir	-	-
30.	04-4965/13	04-4965/14	Agro Mil	Šavnik	Mljetičak Strana 2	Sjemenski krompir	-	-
31.	04-4965/15	04-4965/16	Agro Mil	Šavnik	Mljetičak Žugića 1	Sjemenski krompir	-	-
32.	04-4965/17	04-4965/18	Agro Mil	Šavnik	Mljetičak Do	Sjemenski krompir	-	-
33.	04-4965/19	04-4965/20	Agro Mil	Nikšić	Slivlje Žikina dugačka	Sjemenski krompir	-	-
34.	04-4965/21	04-4965/22	Zdravko Perović	Danilovgrad	Danilovgrad	Merkantilni krompir	-	-
35.	04-4965/23	04-4965/24	Zdravko Perović	Danilovgrad	Danilovgrad	Merkantilni krompir	-	-
36.	04-4965/25	04-4965/26	Zdravko Perović	Nikšić	Bečovina	Sjemenski krompir	-	-
37.	04-4965/27	04-4965/28	Zdravko Perović	Nikšić	Vjetreno brdo	Sjemenski krompir	-	-
38.	04-4965/29	04-4965/30	Zdravko Perović	Nikšić	Podstranica	Sjemenski krompir	-	-
39.	04-4965/31	04-4965/32	Zdravko Perović	Nikšić	Vjetreno brdo	Sjemenski krompir	-	-
40.	04-4965/33	04-4965/34	Zdravko Perović	Nikšić	Bečovina	Sjemenski krompir	-	-
41.	04-4965/35	04-4965/36	Zdravko Perović	Nikšić	Do Žižića	Sjemenski krompir	-	-
42.	04-4965/37	04-4965/38	Zdravko Perović	Nikšić	Ostrvica	Sjemenski krompir	-	-
43.	04-5057	04-5057/2	-	Berane	Rujišta	Merkantilni krompir	-	-
44.	04-5057/3	04-5057/4	-	Berane	Rujišta	Sjemenski krompir	-	-
45.	04-5057/5	04-5057/6	-	Berane	Duboki potok	Sjemenski krompir	-	-
46.	04-5057/7	04-5057/8	-	Berane	Vrbica	Merkantilni krompir	-	-
47.	04-5057/9	04-5057/10	-	Berane	parcela "Pobjenik"	Sjemenski krompir	-	-
48.	04-5057/11	04-5057/12	-	Berane	parcela "Pobjenik"	Merkantilni krompir	-	-
49.	04-5057/13	04-5057/14	-	Berane	skladište parcela	Sjemenski krompir	-	-
50.	04-5057/15	04-5057/15	-	Berane	-	Merkantilni krompir	-	-
51.	04-5057/17	04-5057/18	Puniša Jasnić	Berane	parcela "Prosje"	Merkantilni krompir	-	-
52.	04-5057/19	04-5057/20	-	Berane	Rujišta	Sjemenski krompir	-	-
53.	04-5057/21	04-5057/22	-	Berane	Laze	Merkantilni krompir	-	-
54.	04-5057/23	04-5057/24	-	Berane	Vrbica	Sjemenski krompir	-	-
55.	04-5057/25	04-5057/26	-	Berane	skladište "Lužac"	Merkantilni krompir	-	-
56.	04-5057/27	04-5057/28	-	Berane	parcela "Pobjenik"	Sjemenski krompir	-	-
57.	04-5057/29	04-5057/30	-	Berane	skladište parcela	Merkantilni krompir	-	-

58.	04-505731	04-5057/32	-	Berane	-	Merkantilni krompir	-	-
59.	04-5479;	04-5479/2	Ivan Bulajić	Nikšić	Grahovo	Sjemenski krompir	-	-
60.	04/5479/3;	04-5479/4	Ivan Bulajić	Nikšić	Grahovo	Sjemenski krompir	-	-
61.	04/5479/5;	04-5479/6	Ivan Bulajić	Nikšić	Grahovo	Merkantilni krompir	-	-
62.	04/5479/7;	04-5479/8	Ivan Bulajić	Nikšić	Grahovo	Merkantilni krompir	-	-
63.	04/5479/9;	04-5479/10	Mijo Lalatović	Nikšić	Ozrinici	Sjemenski krompir	-	-
64.	04/5479/11;	04-5479/12	Mijo Lalatović	Nikšić	Ozrinici	Merkantilni krompir	-	-
65.	04/5479/13;	04-5479/14	Dušan Kaljević	-	Pašina voda	Merkantilni krompir	-	-
66.	04/5479/15;	04-5479/16	Dušan Kaljević	-	Pašina voda	Merkantilni krompir	-	-
67.	04/5479/17;	04-5479/18	Dušan Kaljević	-	Pašina voda	Merkantilni krompir	-	-
68.	04/5479/19;	04-5479/20	Danilo Raičević	Nikšić	Slivlje	Merkantilni krompir	-	-
69.	04/5479/21;	04-5479/22	Danilo Raičević	Nikšić	Slivlje	Merkantilni krompir	-	-
70.	04/5479/23;	04-5479/24	Danilo Raičević	Nikšić	Slivlje	Merkantilni krompir	-	-
71.	04-157;	04-157/2	Vasilije Jakšić	-	Maoče	Sjemenski krompir	-	-
72.	04-157/3;	04-157/4	Vasilije Jakšić	-	Maoče 2	Sjemenski krompir	-	-
73.	04-157/5;	04-157/6	Vasilije Jakšić	-	Maoče 2	Sjemenski krompir	-	-
74.	04-157/7;	04-157/8	Vasilije Jakšić	-	Maoče 4	Sjemenski krompir	-	-
75.	04-157/9;	04-157/10	Vasilije Jakšić	-	Maoče 3	Sjemenski krompir	-	-
76.	04-157/11;	04-157/12	Vasilije Jakšić	-	Maoče 3	Sjemenski krompir	-	-
77.	04-157/13;	04-157/14	Vasilije Jakšić	-	Maoče 5	Sjemenski krompir	-	-
78.	04-157/15;	04-157/16	Vasilije Jakšić	-	Uskoci	Sjemenski krompir	-	-
79.	04-157/17;	04-157/18	Vasilije Jakšić	-	Uskoci	Sjemenski krompir	-	-
80.	04-157/19;	04-157/20	Vasilije Jakšić	-	Kraguljac	Sjemenski krompir	-	-
81.	04-157/21;	04-157/22	Vasilije Jakšić	-	Kraguljac	Sjemenski krompir	-	-
82.	04-157/23;	04-157/24	Vasilije Jakšić	-	Žabljak	Sjemenski krompir	-	-
83.	04-157/25;	04-157/26	Vasilije Jakšić	-	Brezine 1	Sjemenski krompir	-	-
84.	04-157/27;	04-157/28	Vasilije Jakšić	-	Brezine 2	Sjemenski krompir	-	-
85.	04-157/29;	04-157/30	Vasilije Jakšić	-	Brezine 3	Sjemenski krompir	-	-
86.	04-157/31;	04-157/32	Vasilije Jakšić	-	-	Sjemenski krompir	-	-
87.	04-157/33;	04-157/34	Vasilije Jakšić	-	-	Sjemenski krompir	-	-
88.	04-157/35;	04-157/36	Vasilije Jakšić	-	-	Sjemenski krompir	-	-
89.	04-325;	04-325/2	Božidar Bulatović	-	Parcela 1	Merkantilni krompir	-	-
90.	04-325/3;	04-325/4	Božidar Bulatović	-	Parcela 2	Merkantilni krompir	-	-
91.	04-325/5;	04-325/6	Božidar Bulatović	-	Parcela 1	Merkantilni krompir	-	-
92.	04-325/7;	04-325/8	Radovan Bulatović	-	Parcela 1	Merkantilni krompir	-	-
93.	04-325/9;	04-325/10	Radovan Bulatović	-	Parcela 2	Merkantilni krompir	-	-
94.	04-325/11;	04-325/12	Radovan Bulatović	-	Parcela 1	Merkantilni krompir	-	-
95.	04-325/13;	04-325/14	Radovan Bulatović	-	Parcela 2	Merkantilni krompir	-	-
96.	04-325/15;	04-325/16	Violeta Simonović	-	Parcela 2	Merkantilni krompir	-	-
97.	04-325/17;	04-325/18	Rade Grujičić	-	-	Merkantilni krompir	-	-
98.	04-325/19;	04-325/20	Božidar Bulatović	-	-	Sjemenski krompir	-	-
99.	04-325/21;	04-325/22	Božo Bulatović	-	-	Sjemenski krompir	-	-
100.	04-325/23;	04-325/24	Miloš Bulatović	-	Parcela 1	Merkantilni krompir	-	-
101.	04-325/25;	04-325/26	Miloš Bulatović	-	Parcela 2	Merkantilni krompir	-	-
102.	04-325/27;	04-325/28	Miloš Bulatović	-	Parcela 1	Merkantilni krompir	-	-
103.	04-325/29;	04-325/30	Miloš Bulatović	-	Parcela 2	Merkantilni krompir	-	-
104.	04-325/31;	04-325/32	Radonja Bogavac	-	-	Merkantilni krompir	-	-
105.	04-325/33;	04-325/34	Veliša Pejović	-	Parcela sjenokosi	Merkantilni krompir	-	-
106.	04-325/35;	04-325/36	Veliša Pejović	-	Parcela kraljevo kolo	Merkantilni krompir	-	-
107.	04-325/Sl.1	Sl.	Radonja Mašković	-	Kanje Bijelo Polje	Merkantilni krompir	-	-
108.	04-325/Sl.2	Sl.	Čedomir Sredojević	-	Rasovo Bijelo Polje	Merkantilni krompir	-	-

Tab. 2: Rezultati IF testa (2024.god.) prisustvo fitopatogenih bakterija *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter sepedonicus* u uzorcima krompira iz uvoza u Fitopatološku laboratoriju:

Redbr.	Djelovodni broj izvještaja		Vlasnik	Pošiljka prispjela iz	Vrsta uzorka	IF test	
						R.s.	C.m.
1.	04-54	04-54/2	Holcorn, PG	Holandija (HZPC)	Sjemenski krompir (sylvana)	-	-
2.	04-318	04-318/2	Holcorn, PG	Holandija (HZPC)	Sjemenski krompir (ronaldo)	-	-
3.	04-447	04-447/2	Holcorn, PG	Holandija (HZPC)	Sjemenski krompir (hermosa)	-	-
4.	04-463	04-463/2	Holcorn, PG	Holandija (HZPC)	Sjemenski krompir (evora)	-	-
5.	04-469	04-469/2	Veletex, PG	Holandija	Sjemenski krompir (rudolf)	-	-
6.	04-482	04-482/2	Agrarija, PG	Holandija (Agrico)	Sjemenski krompir (arizona)	-	-
7.	04-560	04-560/2	Corn, HN	Srbija (Agro Mobil)	Sjemenski krompir (kenebek)	-	-
8.	04-593	04-593/2	Panonka, PG	Holandija (HJ Brolsma)	Sjemenski krompir (agria)	-	-
9.	04-593/3	04-593/4	Panonka, PG	Holandija (Agrico)	Sjemenski krompir (rudolf)	-	-
10.	04-645	04-645/2	Agrarija, PG	Holandija (Agrico)	Sjemenski krompir (agria)	-	-
11.	04-645/3	04-645/4	Agrarija, PG	Holandija (Agrico)	Sjemenski krompir (vogue)	-	-
12.	04-846	04-846/2	Agrocentar, PG	Holandija (Agrico)	Sjemenski krompir (agria)	-	-
13.	04-846/3	04-846/4	Agrocentar, PG	Holandija (Agrico)	Sjemenski krompir (prince)	-	-
14.	04-884	04-884/2	Atol komerc, NK	Holandija	Sjemenski krompir	-	-
15.	04-991	04-991/2	Veterinar, DG	Agroplstnt Holland BV, Holandija	Sjemenski krompir (sponta)	-	-
16.	04-1018	04-1018/2	Panonka, PG	Holandija (HJ Brolsma)	Sjemenski krompir (agria)	-	-
17.	04-1054	04-1054/2	Holcorn, PG	Holandija (HZPC)	Sjemenski krompir (agria)	-	-
18.	04-1063	04-1063/2	Holcorn, PG	Holandija (HZPC)	Sjemenski krompir (colomba)	-	-
19.	04-1215	04-1215/2	Pekometal, BP	Holandija (Agroplant)	Sjemenski krompir (agria)	-	-
20.	04-1233	04-1233/2	Veletex, PG	Holandija (Agrico)	Sjemenski krompir	-	-
21.	04-1280	04-1280/2	Veletex, PG	Holandija	Sjemenski krompir (agria)	-	-
22.	04-1523	04-1523/2	Agan, NK	Belgija	Sjemenski krompir (kenebek)	-	-
23.	04-1672	04-1672/2	Red Commerce, PG	Srbija (SKUTCR) Prijepolje	Merkantilni krompir	-	-
24.	04-3718	04-3718/2	Voli Trade, PG	Srbija	Merkantilni krompir	-	-
25.	04-4192	04-4192/2	Voli Trade, PG	Đedovina, Gornji Milanovac, Srbija	Merkantilni krompir (soraja)	-	-
26.	04-4735	04-4735/2	DS Promet, PG	CondimeX, Francuska	Konzumni krompir (baltina)	-	-
27.	04-4735/3	04-4735/4	DS Promet, PG	CondimeX, Francuska	Konzumni krompir (leodic)	-	-
28.	04-5113	04-5113/2	Holcorn, PG	Holandija (HZPC)	Sjemenski krompir (carrera)	-	-

Tab. 3: Rezultati IF testa (2024. god.) prisustvo fitopatogene bakterije *Ralstonia solanacearum* u dostavljenim uzorcima paradajza, korova i vode u Fitosanitarnu laboratoriju:

Redbr.	Djelovodni broj izvještaja	Vlasnik	Lokalitet		Vrsta uzorka	IF test
						R.s.
1.	04-1998	Radovan Radulović	Danilovgrad	Podkraj	Paradajz	-
2.	04-1998/2	Božidar Brajović	Danilovgrad	Grić	Paradajz	-
3.	04-1998/3	Srdan Radonjić	Danilovgrad	Pažići	Paradajz	-
4.	04-2029	Petar Čavnić	Zeta	Golubovci	Paradajz	-
5.	04-2030	Dis Magico	Kotor	Radanovići	Paradajz	-
6.	04-2030/2	Dis Magico	Kotor	Radanovići	Paradajz	-
7.	04-2087	Voli doo	Ulcinj	Šas	Paradajz	-
8.	04-2089	Voli doo	Ulcinj	Šas	Voda za navodnjavanje	-
9.	04-2089/2	Mujo Seferović	Bar	Bar	Voda za navodnjavanje	-
10.	04-2088	Darko Vidaković	Podgorica	Tološi	Paradajz	-
11.	04-2128	Rasadnik Bitrović	Bar	Bar	Paradajz	-
12.	04-2128/2	Skender Perazić	Ulcinj	Darza	Paradajz	-
13.	04-2302	Zožeta	Herceg Novi	Igalo	<i>Solanum dulcamara</i>	-
14.	04-2302/2	Zožeta	Herceg Novi	Igalo	<i>Solanum nigrum</i>	-
15.	04-2334	Kolja Camović	Tuzi	Kotrabudan	<i>Solanum nigrum</i>	-
16.	04-2344/2	Nika Camaj	Tuzi	Sukuruć	Voda za navodnjavanje	-
17.	04-2409	Briska Gora	Ulcinj	Briska Gora	<i>Solanum nigrum</i>	-
18.	04-2409/2	Kujtim Holović	Ulcinj	Vladimir	Voda za navodnjavanje	-
19.	04-2464	Ruderalno stanište	Bar	Bjeliši	<i>Chenopodium album</i>	-
20.	04-2495	Slavko Milić	Tuzi	Pothum	<i>Solanum nigrum</i>	-
21.	04-2495/2	Slavko Milić	Tuzi	Pothum	Voda za navodnjavanje	-

22.	04-2711-3	Smail Čunmuljaj	Tuzi	Pothum	<i>Solanum nigrum</i>	-
23.	04-2711-4	Smail Čunmuljaj	Tuzi	Pothum	Voda za navodnjavanje	-
24.	04-2842/13	Toma Junčaj	Tuzi	Dušići	<i>Solanum nigrum</i>	-
25.	2902	Ruderalno stanište	Bar	pored OŠ Jugoslavija	<i>Datura stramonium</i>	-
26.	04-3508/3	Goran Jovović	Danilovgrad	Sige	Voda za navodnjavanje	-
27.	04-3509/3	Marko Iković	Danilovgrad	Jelenak	Voda za navodnjavanje	-
28.	04-4190	Montenegro Chips	Tuzi	Lekaj br. 1	Otpadna voda	-
29.	04-4191	Montenegro Chips	Tuzi	Lekaj br. 2	Voda iz industrijskog otpada pri preradi	-
30.	04-4191/2	Dejan Janković	Podgorica	Partizanski put	<i>Solanum nigrum</i>	-

1.1.4 Posebni nadzor *Epitrix cucumeris*, *Epitrix papa*, *Epitrix subcrinita*, *Epitrix tuberis*

Posebni nadzor vrši se radi potvrde statusa da je Crne Gora "slobodna od" karantinski štetnih organizama *Epitrix cucumeris*, *Epitrix papa*, *Epitrix subcrinita*, *Epitrix tuberis*, kao i radi njihovog ranog otkrivanja u slučaju eventualne pojave i sprečavanja širenja. Posebni nadzor se vrši vizuelnim vegetacijskim pregledima merkantilnog krompira na prisustvo sitnih rupica na listovima koje pričinjavaju imaga i kečanjem usjeva radi eventualnog hvatanja imaga od strane odgovornog lica Fitosanitarne laboratorije – Laboratorije za entomologiju, kao i vizuelnim pregledima od strane fitosanitarnih inspektora na prisustvo oštećenja koje pričinjavaju larve buvača: krtola merkantilnog krompira kod registrovanih i neregistrovanih proizvođača i krtola sjemenskog krompira kod registrovanih proizvođača. Ovi pregledi se vrše u skladištu i/ili prilikom vađenja krtola krompira sa parcela. Tokom 2024. vršeni su pregledi usjeva krompira na prisustvo sitnih rupica na listovima u toku vegetacije i kečanje usjeva merkantilnog krompira na određenim područjima Nikšića, Kolašina, Mojkovca, Bijelog Polja i Berana. Kečanje u usjevima krompira i pregledi listova krompira uz glavne magistarne puteve prema Bijelom Polju i Beranama i na području Grahova rađeni su u periodu od 27.06. (grahovo) do 22.07.

(Trebiljevo). Ukupno je pregledano 16 usjeva, u kojima je vršeno i kečanje, od čega je 7 usjeva uz magistralni put Kolašin – Ribarevine, dva na putu Ribarevine – Unevina (prema graničnom prelazu Dobrakovo), pet usjeva na putu Ribarevine – Berane i dva na području Nikšića (Grahovo). U pregledanim usjevima kečanjem nisu utvrđene vrste iz roda *Epitrix*, a na listovima krompira nisu utvrđena oštećenja koje izazivaju imaga ovih vrsta. Na tri lokaliteta (Zaton 2, Zaton 3 i Sjerogošte) uhvaćena su imaga vrsta iz podfamilije Alticine. Kečanjem su, takođe, hvatane neciljane vrste insekata prije svega larve i imaga zlatice krompira. U laboratoriji je na osnovu morfoloških karakteristika utvrđeno da uhvaćena imaga iz podfamilije Alticine ne pripadaju traženim vrstama roda *Epitrix*, a na lokalitetu (Zaton 1) radilo pored buvača uhvaćen je jedan neidentifikovani tvrdokrilac koji ne pripada buvačima. Posebni nadzor je obuhvatao i preglede uzoraka krtola merkantilnog krompira koji su uzorkovani i pregledani od strane fitosanitarnih inspektora na prisustvo oštećenja koje pričinjavaju larve buvača, kao i uzoraka iz sjemenske proizvodnje iz skladišta krompira. Nadzor je obuhvatao i rezultate stručne kontrole nad proizvodnjom sjemenskog krompira u dijelu provjere zdravstvenog stanja prilikom sertifikacije sjemenskog krompira. Fitosanitarni inspektori su osim vizuelnih pregleda 25 planiranih uzoraka po Programu fitosanitarnih mjera za 2024., vršili i vizuelne preglede na znake prisustva *Epitrix* vrsta, krtola krompira prilikom pregleda i uzorkovanja za posebni nadzor nad bakterijama *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter sepedonicus*, kao i na uvozu merkantilnog ili sjemenskog krompira.

Pravni osnov: Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenja štetnih organizama *Epitrix cucumeris* (Harris), *Epitrix papa* sp. n., *Epitrix subcrinita* (Lec.) i *Epitrix tuberis* (Gentner) ("Sl. list CG", br. 17/2017 i 35/2018) (CELEX 32012D0270 zaključno sa 32018D0005).

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Epitrix cucumeris*, *Epitrix similis*, *Epitrix subcrinita*, *Epitrix tuberis*, potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

1.1.5 Posebni nadzor *Bursaphelenchus xylophilus* – **PRIORITETNI ŠTETNI ORGANIZAM**

Posebni nadzor se sprovodio radi sprječavanja unošenja i širenja borove nematode *Bursaphelenchus xylophilus*. Posebni nadzor borove nematode sprovodio se sakupljanjem i laboratorijskim ispitivanjima uzoraka osjetljivog bilja, drveta i kore, kao i vektora borove nematode (insekti roda *Monochamus*).

Na terenu je prikupljeno i laboratorijski analizirano ukupno 80 uzoraka i to:

- 20 uzoraka osjetljivog bilja u područjima pogođenim požarima ili olujama, odnosno generalno na oslabljenim stablima
- 20 uzoraka iz oblica i drugih djelova nastalih sječenjem drveta ili prirodnim ostacima nastalim uticajem biotskih faktora, stablima u parkovima i drugim mjestima van šumskog područja, kao i u neposrednoj blizini graničnih prelaza;
- 20 uzoraka iz drvoprerađivačkih kapaciteta ili iz područja aktivnosti vezanih za eksploataciju šuma;
- 20 uzoraka vektora borove nematode (insekti roda *Monochamus*).

Takođe izvršeno je laboratorijsko ispitivanje uzoraka drvenog materijala za pakovanje iz skladištima uvoznika određenih roba porijeklom iz Kine, Portugalije, Španije, SAD i dr. zemalja iz kojih postoji rizik od unošenja borove nematode. Uzorke je dostavila fitosanitarna inspekcija. Laboratorijska ispitivanja izvršena su u skladu sa metodama EPPO dijagnostičkih postupaka.

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Bursaphelenchus xylophilus*, potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

1.1.6 Posebni nadzor *Fusarium circinatum*

Posebni nadzor vrši se radi potvrđivanja statusa da je Crna Gora "slobodna od" štetnog organizma *Fusarium circinatum* i sprečavanja njegovog unošenja i širenja, kao i radi blagovremenog otkrivanja u slučaju pojave.

Fusarium circinatum Nirenberg & O'Donnell, 1998 izaziva rak kore borova praćen izlivima smole. Predstavlja invazivnog patogena i jednu od najopasnijih bolesti borova, koja može da ugrozi opstanak domaćina na velikim područjima.

Posebni nadzor nad *F. circinatum* podrazumevao je pregled zdravstvenog stanja i pojave simptoma bolesti na odabranim vrstama borova (*Pinus pinea*, *P. halepensis*), na sadnicama borova iz uvoza, u vrtnim centrima i na zelenim površinama u gradovima, ili dvorištima privatnih vlasnika na primorju. U šumskim rasadnicima pregledani su klijanci, jednogodišnje i dvogodišnje sadnice smrče, crnog, bijelog i alepskog bora iz sopstvene proizvodnje na otvorenom, kao i u zaštićenom prostoru.

Pravni osnov: Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja i širenja štetnog organizma *Fusarium circinatum* Nirenberg & O'Donnell "Sl. list CG", br. 27/2021 (CELEX 32019R2032).

Uzorkovanje biljnog materijala

U šumskim rasadnicima Uprave za šume "Trebiljevo" (Kolašin) i "Županica" (Rožaje) izvršeno je uzorkovanje sejanaca, jednogodišnjih i dvogodišnjih sadnica smrče sa proizvodnih površina na otvorenom. U oba rasadnika u 2024. sejana je smrča sa sjemenom sakupljenim prije 4 godine, što ne daje dobre proizvodne rezultate. U oba rasadnika posejano je ove godine sjeme crnog bora iz uvoza, a u Trebiljevu je na otvorenom posejano i sjeme bijelog bora. U zaštićenom prostoru u rasadniku Trebiljevo zasejani su crni i alepski bor. U oba rasadnika uzeto je za analizu sjeme smrče, koje je dalo slabe proizvodne rezultate. U rasadniku u Bjelišima uzeti su uzorci crnog i alepskog bora posejanog prethodne godine. U navedenim rasadnicima, uzeti su uzorci bilnog materijala sa simptomima propadanja (koje je malobrojno) iz kontejnera i sa otvorenog polja (iz leja). Sadnice (klijanci) četinaru mogu da pokažu

nespecifične simptome propadanja (propadanje nije različito od onoga koje izazivaju drugi patogeni ponika i mladih sadnica) koji se sastoje u pojavi hlorotičnih ili crveno smeđih četina, koje je praćeno sušenjem/propadanjem biljke (propadanje od osnove prema vrhu). Infekcije mogu da se jave i na korijenu sadnica. Korijen sadnica podvrgnut je laboratorijskoj analizi i iz njega je rađena izolacija za klijance, jednogodišnje i dvogodišnje sadnice smrča. Sadni materijal borova kao i starije sadnice smrče (4 godine u Trebaljevu i 4 i više godina u Županici) ne pokazuje simptome propadanja niti sumnju na prisustvo *F. circinatum*, te u tom smislu biljni materijal nije ni analiziran. Uzorci biljnog materijala koji je analiziran prikazani su tabelarno. Na osnovu pregleda biljnog materijala i izolacije na hranljivim podlogama (izolacija urađena iz četina i stabla, kao i iz korijena sadnica, ustanovljeno je prisustvo *Aureobasidium* sp., *Dothideales* sp., *Cytospora* sp., *Penicillium* sp, pseudogljiva iz *Oomycetes* (*Phytophythium*), *Cenococcum*, itd. Utvrđeno je i prisustvo drugih epifitnih gljiva na četinama. Iz korijena i posejanog sjemena izolovane su zemljišne bakterije u velikoj mjeri, pseudogljive iz *Oomycetes*, *Penicillium* sp., *Fusarium oxysporum*. Čisto sjeme koje je nalijavano, nije klijalo (klijanje sjemena je pojedinačno 2-3 %), uz prisustvo gljiva iz roda *Penicillium*, te značajno manje prisustvo *Aureobasidium* sp. Provjera simptoma i uzorkovanje izvršeno je takođe u vrtnim centrima na višegodišnjim sadnicama borova. Suvi izbojci na bočnim granama zapažani su povremeno na sadnicama alepskog bora i pinjola, i takođe i na sadnicama *P. mugo*. Uglavnom se radi o simptomima koji nisu specifično vezani za *Fusarium circinatum*, što su pokazale i laboratorijske analize. Iz vrtnih centara (materijal iz uvoza) uzeto je ukupno 3 uzoraka; 3 uzorka alepskog bora uzeta su iz dvorišta privatnih vlasnika, na sadnicama koje su posađene u poslednjih oko 10 godina. Od strane fitosanitarne inspekcije u toku 2024. godine dostavljen je 1 uzorak za analizu na prisustvo *F. circinatum*, koji je analiziran konvencionalnim PCR testom sa prajmerima specifičnim za *Fusarium circinatum* (CIRC1A i CIRC4A).

Metode laboratorijskog rada

Uzorci su obrađeni u laboratoriji za istraživanja u šumarstvu na Biotehničkom fakultetu. Opisivani su simptoma bolesti i izvršena izolacija patogena iz simptomatičnih biljnih tkiva. Četine sa simptomima sušenja su posmatrane pod binokularnom lupom, nekrotirani izbojci grana su presjecani i provjeravano je prisustvo insekata ili jasni znaci prisustva drugih patogenih gljiva (formirana plodna tijela).

Izolacija patogena

Izolacija iz izbojaka i četina rađena je nakon potapanja u 2% rastvor varikine (Na- hipohlorit) u trajanju od 3-5 minuta. Uzorci su nakon toga ispirani destilovanom vodom. Sejanci i sadnice smrče iz proizvodnje na otvorenom (leje, sadnice slobodnog korjena) uzimane su sa korjenom i pažljivo čišćene od zemljišta (prethodno potopljene u vodi u trajanju od nekoliko sati). Korijen je očišćen od čestica zemljišta i ispran vodom radi posmatranja i izolacije. Uzorci **korijena** (i čitave biljke iz ovogodišnje sjetve) su potapani u 1% rastvor varikine u trajanju od 3 minuta, ispirani u 50 % alkoholu (3 min) i destilovanoj vodi. Za izolaciju su korišćene **polu selektivne hranljive podloge** MEA i/ ili PDA sa dodatkom 0,5 g/l streptomycin sulfata (*Galenika* a.d) ili 250 mg/l ampicilina (*Galenika* a.d).

Tri do deset dana po izolaciji razdvajane su različite micelije razvijene u kulturi i izolati su prenošeni na hranljivu podlogu MEA (čiste kulture gljiva). Izolacija patogena na hranljivim podlogama urađena je za sve prikupljene uzorke.

Morfološka determinacija

Morfološka determinacija izolata izvršena je na osnovu izgleda čiste kulture gljiva. Morfološke karakteristike dobijenih kultura dalje su posmatrane pod mikroskopom, sa uvećanjima 100 i 400 puta. Iako je bilo vrsta iz roda *Fusarium*, one se jasno razlikuju od *F. circinatum*. Prema opisu iz literature, kultura *F. circinatum* je relativno brzorastuća (4,5 mm/dan). Micelija je bijela,

vazdušasta i pamučasta, sa rozikasto narandžastom pigmentacijom u sredini, purpurno-ljubičasto pigmentira podlogu (takođe i boja micelije u centru može biti purpurna ili žućkasta). Mikrokonidije su jajaste, združene i glavičasto grupisane, na konidioforima koji su razgranati, dugi i uspravni. Konidiofori su mono- i polifijalidni, uglavnom neseptirani ili sa jednom septom.

Rezultati posebnog nadzora nad *F. circinatum* u 2024.

U uzorcima analiziranim u toku 2024. godine *F. circinatum* nije potvrđen. Izolacija iz uzorkovanog biljnog materijala na hranjivim podlogama bila je praćena pojavom drugih vrsta patogenih gljiva ili epifita, koje su većinom uobičajeno prisutne na poniku, i mogu da izazovu njegovo propadanje.

Molekularna istraživanja *Fusarium circinatum*

Smatra se da *F. circinatum* može biti prisutan na borovima bez vidljivih simptoma zaraze, a teško može da bude detektovan izolacijom na hranjivim podlogama. Zbog toga se njegovo prisustvo/odsustvo može pouzdano utvrditi molekularnim metodama. Direktna detekcija DNK patogena izolacijom iz tkiva domaćina, praćena PCR amplifikacijom, predstavlja pouzdan metod identifikacije i u slučaju prikrivenih infekcija.

Dijagnostička metoda zasnovana na molekularnim metodama obavlja se konvencionalnim PCR testovima sa prajmerima CIRC1A i CIRC4A koji su specifično kreirani za vrstu *F. circinatum* (Schweigkofler et al., 2004). Konvencionalni PCR testovi služe za identifikaciju/ potvrdu *F. circinatum* u čistoj kulturi i/ili biljnog materijalu. Programom rada za ovu i prethodne godine predviđeno je ustpostavljanje molekularne metode rada i identifikacije patogena iz biljnog materijala putem primjene molekularnih metoda istraživanja.

Iako *F. circinatum* do sada nije identifikovan u analiziranim uzorcima radi se i unapređuje uspostavljanje molekularne metode i testiranje prajmera.

Krtična tačka u identifikaciji patogena direktno iz biljnog tkiva je priprema biljnog materijala- četina za ekstrakciju DNK i uspješna ekstrakcija DNK. Izolacija kvalitetne DNK iz uzoraka četina, kao i izbojaka borova može da bude problematična, jer je potrebno prethodno dobro usitniti prethodno liofiliziran biljni material. Četine pojedinih vrsta borova naročito su nezahvalne u tom pogledu (*P. nigra* kao i *P. heldreichii* npr., su znatno teži a rad od *Pinus halepensis* i *P. sylvestris*), što je potvrđeno testiranjem u prethodnom tj. dosadašnjem radu.

Na odabranim uzorcima četina i korijena (biljke iz ovogodišnje i prošlogodišnje sjetve u šumskom rasadniku Trebaljevo), rađena molekularna analiza- ekstrakcija DNK iz korijena i četina, sa ciljem da ustanovimo metodu ekstrakcije DNK iz korijena (korijenčići i korijenski završeci) četinara. Do sada je, u prethodnim godinama rađena samo sa korjenčićima smrče sa mladih sadnica u rasadnicima). Iz 4 uzorka biljnog materijala izvršena je ekstrakcijama DNK iz korijena i iz četina. Pri tome si testirani CTAB ekstrakcioni protokol i ekstrakcija pomoću komercijalnog kita (Zymo Quick DNA Plant/seed kit) (ukupno 16 ekstrakcija DNK). Cilj rada na uspostavljanju metode sastojao se u tome da se dobije kvalitetna DNK iz četina i korijenčića klijanaca smrče, alepskog i crnog bora.

Izolacija DNK direktno iz biljnog materijala.

Sejanci crnog bora i alepskog bora iz kontejnerske rasadničke proizvodnje, zatim sejanci crnog bora iz sjetve na otvorenom i prošlogodišnje kontejnerske sadnice smrče uzete su kao polazni materijal za molekularna istraživanja, kao materijal iz kojeg je izvršena ekstrakciju DNK. Sav materijal uzet je iz rasadnika "Trebaljevo".

Biljni materijal je usitnjen, površinski očišćen potapanjem u 4 % rastvor varikine (5 min), ispiran 2 puta u 50 % alkoholu (3 min) i liofiliziran u trajanju od 72 sata (na -80 °C). Usitnjavanje liofiliziranog biljnog materijala urađeno je manuelno-gnječenjem u 1,5 ml reakcionim tubama upotrebom štapića/ pastila. Dalja izolacija DNK izvršena je 1) upotrebom CTAB ekstrakcionog protokola; 2) upotrebom komercijalnog kita Zymo Quick DNA Plant/seed kit). U prvoj fazi, materijal je dodatno usitnjavao miješanjem (na vortexu) sa sitnim silikonskim kuglicama u

prisustvu izolacionog pufera. Ekstrakcija je obavljena prema uputstvu proizvođača. Uzorci DNK iz korjena biljaka dobijeni upotrebom CTAB ekstrakcionog protokola (1,3,5,7) su zbog odgovarajućeg kvaliteta DNK korišćeni u daljem radu. Uzorci DNK iz četina dobijeni upotrebom CTAB ekstrakcionog protokola (2,4,6,8) su dodatno prečišćavani upotrebom kolona koje su sadržane u Zymo Quick DNA plant kitu, a služe za finalno prečišćavanje DNK. Provjera kvaliteta i čistoće izolovane DNK izvršena je spektrofotometrijski, upotrebom aparata Nanovue (Laboratorija za molekularnu genetiku u stočarstvu). Prinos DNK upotrebom CTAB ekstrakcionog protokola nije bio loš, a kvalitet izolovane DNK je na osnovu odnosa A260/A280 i A260/230 je bio dobar. Za uzorke DNK iz četina, urađeno je dodato čišćenje DNK, bez prethodnog provjeravanja kvaliteta DNK. Prilikom ekstrakcija sa Zymo Plant Kitom uspjeh ekstrakcija DNK je slabiji, što se tiče prinosa DNK, kao i kvaliteta.

1) Amplifikacija -PCR

Izolovna DNK korišćena je za amplifikaciju sa univerzalnim prajmerima za gljive (ITS1 i ITS4), radi provjere da li će PCR reakcija biti uspješna sa dobijenom DNK.

Pripremane su mješavine (reakcije) od po 15 µl. Svaka je sadržala 0,5 (razblaženu DNK, uzorak 3) do 5 µl DNK (zavisno od koncentracije DNK), 1,5 µl reakcionog pufera, 1,5 µl DNTP (0,2 mM), 0,3 µl svakog od prajmera (100 µM), 0,45 µl MgCl₂, 0,01 µl Taq DNK polimeraze, i ultra čiste (RNK slobodne) vode do konačne zapremine od 15 µl.

Amplifikacija DNK: inicijalna denaturacija 5 minuta na 95 °C; a zatim 35 ciklusa od 30 sekundi na 95 °C, od 30 s na 55 °C i 45 sekundi na 72 °C; sledi period od 7 min na 72 °C.

Amlifikacija sa prajerima specifičnim za *F. circinatum*

Izolovana DNK korišćena je za amplifikaciju sa prajmerima specifičnim za *F. circinatum*: CIRC1A (5' CTT GGC TCG AGA AGG G 3') i CIRC 4A (5' ACC TAC CCT ACA CCT CTC ACT 3'). Pripremane su mješavine (reakcije) od po 25 µl. Svaka je sadržala 0,5 (razblaženu DNK, uzorak 3) do 5 µl DNK (zavisno od koncentracije DNK), 2,5 µl reakcionog pufera, 2,5 µl DNTP (0,2 mM), 0,125 µl svakog od prajmera (100 µM), 0,45 µl MgCl₂, 0,2 µl Taq DNK polimeraze, i ultra čiste (RNK slobodne) vode do konačne zapremine od 0,25 ul. Amplifikacija DNK je urađena na sledeći način: inicijalna denaturacija 3 minuta na 95 °C; a zatim 45 ciklusa od 35 sekundi na 95 °C, od 55 sekundi na 66 °C i 50 sekundi na 72 °C; sledi jedan period od 12 min na 72 °C.

Provjera rezultata elektroforezom: Rezultat amlifikacije za obe PCR reakcije provjreni su separacijom PCR proizvoda na 1% agaroznom gelu elektroforezom. U slučaju amplifikacije univerzalnim prajmerima, ukoliko dolazi do PCR reakcije (pretpostavka da je DNK dovoljno dobrog kvaliteta i u dobroj -pogođenoj koncentraciji u reakciji), formiraju se fragmenti (ili više fragmenata) od 500-850 baznih parova. Vrijednosti fragmenata (dužine) očitane je poređenjem sa molekularnim markerom od 100 bp (Nippon Genetics). U ovom slučaju, ovo služi kao kontrolna reakcija. Nakon PCR sa prajmerima specifičnim za *F. circinatum*, očekivano je da se u slučaju prisustva (amplifikacije) *F. circintum*, na agaroznom gelu ukaže fragment dužine od 360 bp (baznih parova). Vrijednosti fragmenata (dužine) očitane je poređenjem sa molekularnim markerom od 100 bp (Nippon Genetics). Pokazalo se da ni u jednom slučaju nije bilo fragmenta dužine od 360 bp, što znači da u uzorcima nije identifikovan *F. circinatum*. Takođe, na osnovu dobijene slike izgleda da su reakcije bile dobre i da je amplifikacija dala rezultate. Cilj ovih istraživanja bio je optimizacija protokola i provjera preliminarnih rezultata dobijenih na osnovu morfoloških proučavanja biljnog materijala i kultura gljiva. Odgovorno lice za sprovođenje nadzora smatra da će na osnovu stečenog iskustva u radu i dobijenih rezultata, dalja istraživanja biti olakšana. Ekstrakcija DNK iz liofiliziranih četina i korjenčića mladih biljaka dala je rezultate. Bolji prinos DNK, dobijen je nakon ekstrakcije upotrebom CTAB protokola.

Rezultati posebnog nadzora nad *F. circinatum* u 2024.

U uzorcima analiziranim u toku 2024. godine *F. circinatum* nije potvrđen. Izolacija iz uzorkovanog biljnog materijala na hranjivim podlogama bila je praćena pojavom drugih vrsta patogenih gljiva ili epifita, koje su većinom uobičajeno prisutne na sadnicama ili na četinama starijih borova. Na jednom broju uzoraka izvršena su molekularna testiranja primjenom prajmera specifičnih za *F. circinatum* (CIRC1 I CIRC4), radi uspostavljanja molekularne metode i provjere prisustva patogena. Molekularnim metodama takođe su testirani uzorci borova iz uvoza koje je dostavila fitosanitarna inspekcija (1 uzorak).

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Fusarium circinatum*, potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

1.1.7 Posebni nadzor *Anoplophora chinensis* - PRIORITETNI ŠTETNI ORGANIZAM

Posebni nadzor se vrši radi potvrde statusa da je Crne Gora "slobodna od" štetnog organizama *Anoplophora chinensis* (Forster), sprječavanja njegovg unošenja i širenja, kao i radi njegovog ranog otkrivanja u slučaju pojave i blagovremenog sprovođenja njera. U skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja, odomaćivanja i širenja štetnog organizma *Anoplophora chinensis* (Forster) ("Sl.list CG", br. 77/23) (CELEX 32022R2095), biljke domaćini su biljke za sadnju, čiji prečnik stabla ili korijenovog vrata na najdebljem dijelu iznosi 1 cm ili više, vrsta *Acer* spp., *Aesculus hippocastanum*, *Alnus* spp., *Betula* spp., *Carpinus* spp., *Chaenomeles* spp., *Citrus* spp., *Cornus* spp., *Corylus* spp., *Cotoneaster* spp., *Crataegus* spp., *Cryptomeria* spp., *Fagus* spp., *Ficus* spp., *Hibiscus* spp., *Lagerstroemia* spp., *Malus* spp., *Melia* spp., *Morus* spp., *Ostrya* spp., *Parrotia* spp., *Photinia* spp., *Platanus* spp., *Populus* spp., *Prunus laurocerasus*, *Pyrus* spp., *Rosa* spp., *Salix* spp., *Ulmus* spp. i *Vaccinium corymbosum*. U cilju efikasnijeg širenja informacija o ovom karantinski štetnom organizmu, kao i u cilju podizanja svijesti o njegovoj štetnosti i zahtjevnim mjerama iskorjenjivanja u slučaju njegove pojave, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja je izradio brošuru za *Anoplophora chinensis* koja je poznata kao kineska strižibuba i Atlas biljaka domaćina ovom štetnom organizmu. Ovaj informativni materijal je dostavljen fitosanitarnim inspektorima, registrovanim uvozniciima/distributivnim centrima sadnog materijala, komunalnim preduzećima odnosno opštinskim službama nadležnim za održavanje gradskog zelenila, a isti je postavljen na sajt Uprave i dostupan je svim zainteresovanim stranama. Dodatno je svim službama za održavanje gradskog zelenila dostavljen dopis kojim se apelovalo da se nadležne oštinske službe aktivno uključe u posebni nadzor nad ovim štetnim organizmom, na način da u okviru svojih redovnih aktivnosti obrate pažnju na znake prisustva kineske strižibube i u slučaju da ih primjete odmah obavijeste nadležnog fitosanitarnog inspektora/Upravu. Uz dopise i brošure, komunalnim službama je dostavljena i kontrolna lista kao pomoć u vođenju evidencije o vizuelnim pregledim biljaka domaćina. Takođe, u cilju razvijanja svijesti o važnosti vršenja redovnih vizuelnih pregleda biljaka domaćina azijske strižibube, održana je TAIEX radionica na inicijativu Odsjeka za zdravstvenu zaštitu bilja, na kojoj su eksperti iz Hrvatske, susjedne države u kojoj je nažalost ovaj karantinski štetni organizam prisustan, održali edukaciju uz prezentacije i prenijeli svoja iskustva i izazove u iskorjenjivanju azijske strižibube. Posebni nadzor je vršen od strane fitosanitarnih inspektora na biljkama domaćinima na osnovu stepena odgovarajućeg fitosanitarnog rizika u registrovanim vrtnim/trgovačkim centrima i na urbanim područjima. Kao što je već navedeno, na urbanim površinama u vršenju posebnog nadzora su se uključile i pojedine opštinske službe za održavanje gradskog zelenila, a u sledećoj godini očekuje se aktivnije uključivanje i drugih opštinskih službi za održavanje zelenila jer je briga o zdravlju bilja ne samo obaveza držaoca bilja u skladu o Zakonom o zdravstvenoj zaštiti bilja već i zajednički interes da se na vrijeme otkrije eventualna iznenadna pojava štetnog organizma i spriječi njegovo širenje.

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Anoplophora chinensis*, potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

1.1.8 Posebni nadzor *Anoplophora glabripennis* - PRIORITETNI ŠTETNI ORGANIZAM

Poseban nadzor *Anoplophora glabripennis* se sprovodi u Crnoj Gori od 2014. godine u cilju sprječavanja unošenja i utvrđivanja eventualnog prisustva *Anoplophora glabripennis* – azijske strižibube. Posebni nadzor sproveden je nad biljem namijenjenom sadnji, osim sjemena, čiji je prečnik stabla ili korijenovog vrata na najdebljem dijelu 1 cm ili veći, sljedećih rodova i vrsta: *Acer* spp., *Aesculus* spp., *Alnus* spp., *Betula* spp., *Carpinus* spp., *Cercidiphyllum* spp., *Corylus* spp., *Fagus* spp., *Fraxinus* spp., *Koelreuteria* spp., *Platanus* spp., *Populus* spp., *Salix* spp., *Tilia* spp. i *Ulmus* spp. Fitosanitarna inspekcija vršila je vizuelne preglede navedenog bilja na sljedećim lokacijama: okolini potencijalnih mjesta unošenja, kod distributera sadnog materijala i na javnim površinama. Biljni materijal nije uzorkovan radi laboratorijskih analiza jer nije bilo sumnje na prisustvo štetnog organizma. Vršeni su vizuelni pregledi fitosanitarne inspekcije u cilju uočavanja simptoma – sumnje na prisustvo štetnog organizma *Anoplophora glabripennis*.

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Anoplophora glabripennis*, potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

1.1.9 Posebni nadzor *Xylella fastidiosa* - PRIORITETNI ŠTETNI ORGANIZAM

Posebni nadzor se sprovodio radi sprječavanja unošenja i širenja štetnog organizma *Xylella fastidiosa* (Well and Raju) nad određenim biljem, a naročito *Olea europea*, *Nerium oleander*, *Coffea* sp., *Polygala myrtifolia*, *Prunus* sp. (*P. dulcis*, *P. avium*), *Myrtus communis*, *Laurus nobilis* L., *Westringia fruticosa*, *Westringia glabra* L., *Lavandula angustifolia*, *Lavandula stoechas*, *Vitis vinifera*.

Fitopatogena bakterija *X. fastidiosa* je u Evropi prvi put registrovana 2013. godine, u Italiji, na poluostrvu Salento. Prethodno je njeno širenje bilo ograničeno na američki kontinent (Sjedinjene Američke Države, Meksiko, Kostarika, Brazil, Venecuela, Argentina, Peru) i na male azijske teritorije na Tajvanu i u Iranu. Danas je *X. fastidiosa* osim u južnoj (regija Pulja) prisutna i u centralnoj Italiji (regija Toskana), Francuskoj (Korzika i oblast PACA - južna Francuska), Njemačkoj (Saksonija), Španiji (Balearska ostrva i u regija Alicante) i Portugalu. Ovaj štetni organizam živi i umnožava se u ksilemskom tkivu biljaka. Dovodi do zapušavanja sprovodnih sudova i izaziva niz promjena koje u narednih nekoliko godina mogu dovesti do sušenja zaraženih biljaka. Simptomi oboljenja na zaraženim biljkama ogledaju se u nekrozi lista koja počinje sušenjem u apikalnom i/ili rubnom dijelu, potom se širi i zahvata cijelu lisku. U početku su napadnuti izbojci i izolovane grančice a zatim bolest zahvata grane i/ili cijele biljke. S obzirom da u Crnoj Gori *Xylella fastidiosa* nije prisutna, a u cilju sprečavanja njenog unošenja i utvrđivanja eventualnog prisustva, programom posebnog nadzora predviđeni su vizuelni pregledi stabala masline i ostalih biljaka domaćina na okućnicama i javnim površinama – parkovima, u blizini magistralnih puteva. Imajući u vidu da se štetni organizam u nova područja širi prevashodno sadnim materijalom to je predviđen i pregled rasadnika, uzimanje uzoraka i njihova analiza u laboratoriji. Pri vizuelnim pregledima posebna pažnja posvećena je prisustvu tipičnih i atipičnih simptoma na biljkama budući da simptomi nisu uvijek specifični i da se mogu pomiješati sa promjenama koje nastaju pod uticajem drugih faktora. Posebna pažnja posvećena je biljkama na kojima su uočeni simptomi uvelosti, nekroze, paleži, sušenja lišća i pojedinih grana i grančica. Takođe, kada su u pitanju rasadnici uzimani su uzorci i sa biljaka bez simptoma, ovo imajući u vidu dug inkubacioni period patogena. Analiza biljnog materijala na prisustvo *X. fastidiosa* izvršena je u laboratoriji Centra za suptropske kulture u Baru LAMP metodom po Yassen et al. (2015).

ZAKLJUČAK: U uzorcima biljnog materijala analiziranim LAMP metodom tokom 2024. godine nije utvrđeno prisustvo fitopatogene bakterije *Xylella fastidiosa*.

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Xylella fastidiosa*, potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

1.1.10. Posebni nadzor *Aleurocanthus spiniferus*

Posebni nadzor *A. spiniferus* se sprovodi na teritoriji opštine Ulcinj gdje je u martu 2023. godine vrsta nađena u gradskom području. Ulcinj je pored Bara najznačajnije područje za proizvodnju citrusa u Crnoj Gori. Polazeći od bioloških karakteristika leptiraste vaši *A. spiniferus* odgovorno lice za vršenje posebnoog nadzora, sugerisalo je da se u „vezi sa područjem Ulcinja razmotri mogućnost obaveznog, kontinuiranog i od strane fitosanitarnih inspektora, Savjetodavne službe u biljnoj proizvodnji kontrolisanog, organizovanog suzbijanja vrste na području Bara, uz obavezni nadzor i područja Ulcinja (mimo nadzora koji se sprovodi Programom fitosanitarnih mjera). Ove preporuke bile su iz razloga da bi se u mjeri mogućeg, u zasadima citrusa u Baru vrsta držala pod kontrolom, i voćnjaci oporavili, i što je još od većeg značaja, spriječila pojava na području Ulcinja". U sklopu rada na programu posebnog nadzora *A. spiniferus* u 2024. godini na teritoriji opštine Ulcinj vegetacijskim pregledima tokom jula obuhvaćeni su proizvodni zasadi citrusa u lokalitetima u Donjem i Gornjem Štoju i Zoganju. Pregledane su druge biljne vrste ukoliko se nalaze u blizini zasada a koje su, do sada, registrovane kao domaćini u Crnoj Gori. Pravni osnov: Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za suzbijanje štetnog organizma *Aleurocanthus spiniferus* (Quaintance) u obilježenim područjima ("Sl. list CG", br. 48/2023 i 101/2023) (CELEX 32022R1927). Pored vizuelnih pregleda u zasadima citrusa su tokom jula postavljene i žute ljepljive ploče čije se korišćenje, inače, preporučuje u sklopu fizičkih i preventivnih mjera zaštite. Pregledom tokom avgusta zabilježeno je sporadično prisustvo larvi *A. spiniferus* na naličju lišća vinove loze i mandarine u dva lokaliteta u Donjem Štoju. Prilikom ovog obilaska terena vizuelnim pregledima biljka u Gornjem Štoju i Zoganju nije uočeno prisustvo larvi na naličju lišća citrusa, niti na biljakama koje su zabilježene kao domaćini, a nalaze se u blizini ili uz sami voćni zasad (nar, bršljan, lovor, ruža). Nalazi imaga uhvaćenih na žutim ljepljivim pločama ukazuju da, bez obzira što je vizuelnim pregledima konstatovano sporadično prisustvo u dva lokaliteta u Donjem Štoju (nekoliko jedinki larvi na naličju lišća vinove loze i mandarine), činjenica da su uhvaćena imaga u druga dva lokaliteta ukazuju na širenje areala vrste, i realnu opasnost od njene jače pojave imajući u vidu dosadašnja iskustva (naročito na Primorju i Podgorici). Ovo takođe potvrđuje ispravnost i neophodnost postavljanja žutih ljepljivih ploča u zasadima citrusa kao obavezne mjere u otkrivanju prisustva vrste i praćenju njene brojnosti i širenja. Tokom septembarskog pregleda u lokalitetima u Štoju nisu uočeni simptomi prisustva larvi na naličju lišća, ali jesu sporadično u lokalitetu Zoganj. U svakom od posmatranih lokaliteta (oba u Štoju i Zoganje) pregledom žutih ljepljivih ploča pod stereomikroskopom nađeno je 1- 5 uhvaćenih imaga *A. spiniferus*. Ovim pregledom je konstatovano da je *A. spiniferus* prisutan na području Ulcinja u proizvodnim zasadima citrusa, iako za sada u niskoj brojnosti, u Štoju i Zoganju. Tokom oktobarskog pregleda izvršen je vizuelni pregled biljaka domaćina i zamjena žutih ljepljivih ploča radi pregleda u entomološkoj laboratoriji, utvrđeno je u lokalitetima u Donjem Štoju sporadično prisustvo larvi *A. spiniferus* na naličju lišća citrusa i na jednoj biljci bršljana, a u lokalitetu Zoganje simptomi napada (larve na naličju lišća) u zasadu citrusa. Pregledom žutih ljepljivih ploča pod stereomikroskopom u svakom posmatranom lokalitetu (oba u Štoju i Zoganje) nađeni su primjerci uhvaćenih odraslih jedinki. Konstatovano je povećanje brojnosti jer je u lokalitetu Zoganje nađeno je 35 uhvaćenih imaga na dvije žute ljepljive ploče, u Donjem Štoju 31 jedinka (na obje ploče), a u Gornjem Štoju ukupno 5.

Prilikom oktobarskog obilaska terena uočeni su simptomi napada i prisustvo *A. spiniferus* u lokalitetu Pistula gdje su na naličju lišća limuna i ruže nađene kolonije (larve). U ovom lokalitetu brojnost je bila veća nego u ostalim u Ulcinju. Tokom novembarskog obilaska lokaliteta, kada su skinute žute ljepljive ploče, pregledom u laboratoriji nije zabilježeno prisustvo uhvaćenih odraslih jedinki *A. spiniferus*. Pregledom naličja lišća uočeno je sporadično prisustvo larvi u lokalitetu Zoganj, Donji Štoj (na mandarinu), i veća brojnost u lokalitetu Pistula na limunu i ruži. Ono što se može konstatovati kao rezultat monitoringa u 2024. godini je da je leptirasta vaš *A. spiniferus* prisutna na području Ulcinja, u proizvodnim zasadima citrusa, za sada u niskoj brojnosti. Larve su nađene na naličju lišća mandarine i limuna, bršljana, ruže i vinove loze (Štoj N 41°54'49" E19° 16'27" i N41° 54' 27" E 19° 17' 19"; Zoganj N 41°54'46" E19° 15'24", Pistula N 41°56'12" E19° 15'22), a na žutim ljepljivim pločama uhvaćena su imaga na svim lokalitetima. Navodimo da, iako se, za sada, bilježi niska brojnost u lokalitetima u Ulcinju gdje se nalaze proizvodni zasadi citrusa, imajući u vidu biološke karakteristike vrste (invazivnost, polifagnošć, veći broj generacija u toku godine, a naročito polazeći od toga da se na području Primorja odomacila već deset godina unazad) može se očekivati njeno dalje širenje na području Ulcinja i nalazi na drugim domaćinima.

Obavezne mjere prevencije i zaštite: Sinhronizovana primjena agrotehničkih, fizičkih i hemijskih mjera u svim područjima u kojima je vrsta prisutna kao i povećane mjera opreza i pažnje u područjima u kojima još uvijek nije nađena ili je zabilježeno sporadično prisustvo. Izdvojeno suzbijanje pojedinih biljaka ili biljnih vrsta, ili primjena mjera zaštite samo u pojedinim gazdinstvima neće dati zadovoljavajuće rezultate. Neophodno je vršiti stalne preglede biljaka domaćina, prije svega naličja lišća, na eventualno prisustvo vrste u područjima u kojima nije zabilježena, a tamo gdje jeste radi praćenja toka razvoja populacije (vrijeme pojave imaga, polaganja jaja i početka piljenja larvi) i primjene mjera zaštite. Preglede treba vršiti svuda gdje ima biljaka koje mogu biti domaćini ovoj vrsti: u proizvodnim zasadima (citrusi i ostale gajene biljke koje su domaćini), na biljkama koje se nalaze u blizini zasada, u dvorištima i okućnicama i u ostalim mogućim mjestima pojave – na biljkama u hotelskim kompleksima, gradskim parkovima, pijacama, itd. Posebna pažnja mora se posvetiti pregledima biljaka u rasadnicima s obzirom na izrazitu polifagnošć *A. spiniferus*. Znači, preglede biljaka treba da rade svi koji ispred svojih objekata (voćnjaci, bašte/okućnice, rasadnici, hoteli, prodavnice, kafići, restorani), pijace i gradski parkovi – javne površine (nadležne službe).

Agrotehničke, fizičke i preventivne mjere: napadnuta stabla citrusa treba jače orezati da bi se smanjila relativna vlažnost vazduha unutar krošnje i povećala cirkulacija vazduha, a istovremeno stvorili uslovi za kvalitetniju primjenu insekticida. Orezane biljne djelove treba uništiti spaljivanjem da bi se spriječilo dalje širenje štetočine. U cilju masovnijeg izlovljavanja (u područjima prisustva) i smanjenja mogućnosti dolijetanja odraslih jedinki na biljke domaćine, odnosno utvrđivanja eventualnog prisustva vrste (ovo se naročito odnosi na područja u kojima vrsta još uvijek nije nađena) treba u što većem broju okačiti žute ljepljive ploče kako u proizvodnim zasadima (npr. u krošnje citrusa, ali i drugih biljaka koje su domaćini), tako i u rasadnicima i okućnicama/baštama. Žute ploče treba mijenjati u vremenskim intervalima 15 dana.

Hemijske mjere:

Hemijsko suzbijanje je neophodno kombinovati sa ostalim mjerama. Mogu se koristiti preparati na bazi sulfoksiflora, piriproksifena i spirotetramata. U literaturi ima navoda o korišćenju mineralnih ulja, kao i o upotrebi preparata na bazi flonikamida, buprofezina. Neophodno je pratiti tok razvoja populacije (vrijeme pojave imaga, polaganje jaja i početak piljenja larvi) kao i razvoj vegetativnog prirasta (naročito kod citrusa jer ih ima tri tokom vegetacije), s obzirom da prilikom primjene preparata treba voditi računa da imaga za polaganje jaja preferiraju mlađe

listove i one koji su u fazi intenzivnog porasta. Takođe, važno je imati u vidu da do značajnijeg povećanja brojnosti populacije dolazi u periodu proljeće-ljeto, naročito u napuštenim i zapuštenim voćnjacima i na biljkama spontane flore gdje se mjere suzbijanja ne primjenjuju. S obzirom da leptirasta vaš *A. spiniferus* izlučuje veliku količinu medne rose, u cilju što boljeg prijanjanja preparata na tretiranu biljku, rastvoru insekticida bi trebalo dodati i okvašivač. U istu svrhu se može dodati manja količina tečnog deterdženta za sudove koji, takođe, omogućava bolje prijanjanje preparata na biljke (jedna supena kašika na 10 litara rastvora). U područjima u kojima vrsta još uvijek nije zabilježena, a u slučaju sumnje na prisustvo, ili u lokalitetima u kojima se, za sada, bilježi sporadično prisustvo proizvođači, kao i u svim ostalim područjima njenog prisustva držaoci bilja i uopšte svi građani (bez obzira da li primijete simptome na gajenim ili ukrasnim biljkama, biljkama spontane flore, u proizvodnim zasadima, baštama, okućnicama, parkovima, hotelskim kompleksima, pijacama, cvjećarama, bilo gdje u gradu i dr.) obavezno treba da obavijeste Savjetodavnu službu za poljoprivredu Opštine Ulcinj, Fitosanitarnu inspekciju ili Upravu za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove! Takođe je smatramo da je potrebno da se u ovu problematiku, nezavisno od kontakata koji eventualno ostvare proizvođači i držaoci bilja, u ovu problematiku uključi i Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji i Fitosanitarna inspekcija. Imajući u vidu biološke karakteristike leptiraste vaš *A. spiniferus* i raspoloživost biljaka domaćina ne može se isključiti mogućnost njene dalje pojave i širenja u proizvodnjim zasadima citrusa na području opštine Ulcinj. Primjenom svih navedenih mjera neophodno je što je moguće više preduprijeti i spriječiti širenje vrste iz gradskog područja Ulcinja i dijela Donjeg Štoja i Zoganja i Pistule u druga područja Opštine. Ono što, nakon ovih nalaza, treba da postane uobičajena praksa je da proizvođači vrše preglede naličja lišća, postave i kontrolišu žute ljepljive ploče i da u vezi sa tim budu u stalnoj komunikaciji sa predstavnicima Savjetodavne službe u biljnoj proizvodnji i Fitosanitarnom inspekcijom.

Crna Gora je objavila Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za suzbijanje štetnog organizma *Aleurocanthus spiniferus* (Quaintance) u obilježenim područjima u "Službenom listu CG", br. 48/2023 i 101/2023.

U ovaj pravilnik prenijeta je: Implementirajuća Regulativa Komisije (EU) 2022/1927 od 11. oktobra 2022. o utvrđivanju mjera za obuzdavanje širenja štetnog organizma *Aleurocanthus spiniferus* (Quaintance) na određenim obilježenim područjima.

U prilogu pravilnika nalaze se obilježena područja na teritoriji Crne Gore: Kotor, Herceg Novi, Bar, Budva, Ulcinj i Podgorica.

STATUS CRNE GORE:

***Aleurocanthus spiniferus* prisutan i široko rasprostranjen u primorskoj i centralnoj na teritoriji Crne Gore.**

1.1.11. Posebni nadzor *Neoleucinodes elegantalis* i *Anthonomus eugenii* - od kojih je *Anthonomus eugenii* PRIORITETNI ŠTETNI ORGANIZAM

Posebni nadzor *Neoleucinodes elegantalis* i *Anthonomus eugenii* vrši se u cilju potvrde statusa Crne Gore kao zemlje „slobodne od“ ovih štetnih organizama, kao i radi blagovremenog otkrivanja u slučaju eventualne pojave i sprečavanje daljeg širenja. Zdravstveni pregledi su vršeni u usjevima na glavnim biljkama domaćinima: paprici, patlidžanu i paradajzu. Zdravstvene preglede i ispitivanje uzoraka vršilo je odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – entomolog. U periodu od 12.06. do 17.06.2024. postavljene su žute ljepljive ploče na području Zete i Malesije radi praćenje eventualnog prisustva štetnog organizma *A. eugenii*. Ploče su postavljene ukupno

u pet usjeva paprike i to tako da je na svakom lokalitetu postavljena jedna žuta ploča sa feromonom i žuta ploča bez feromona. Na tri lokaliteta usjevi paprike su bili na otvorenom, a dva u plastenicima. Klopke su pregledane ukupno šest puta. U navedenim terminima urađen je i vizuelni pregled usjeva na lokalitetima gdje su postavljene klopke na prisustvo sitnih rupica na listovima, cvjetnim pupoljcima i plodovima, koje izazivaju štetni organizmi koji su pod programom posebnog nadzora. Navedeni simptomi nisu uočeni. Usjevi su pregledani do kraja oktobra. Pored usjeva u kojima su postavljene žute ljepljive ploče u istom terminu (12.06. do 17.06.) pregledani su usjevi paprike, paradajza i plavog patlidžana na prisustvo simptoma oštećenja koje izazivaju štetni organizmi *A. eugenii* i *N. Elegantalis*. Na pregledanim biljkama nisu uočeni simptomi prisustva traženih štetnih organizama. Na lokalitetu Berislavci na plodovima paradajza utvrđeno je prisustvo larvi sovice kao i oštećenja na plodu. Na lokalitetu Mataguži 5 utvrđena su oštećenja od moljca paradajza (*Tuta absoluta*). Prvi pregled žutih ploča i usjeva urađen je 04.07. Pri ovom pregledu izvršena je zamjena ljepljivih ploča, a feromoni su vraćeni na nove ploče na lokalitetima Kotrabudan i Vladne. Na lokalitetima Mataguži 1 i Vuksan Lekić nestao je feromon dok je na lokalitetu Mataguži 2 nestala i ploča i feromon jer je plastenik u kome je bila feromonska klopka zbog oluje potpuno uništen. Plastenik u kome je bila ploča bez feromona je bio djelimično uništen. Na ova tri lokaliteta na ploče su postavljeni novi feromoni. Ploče su pregledane direktno na terenu i dodatno u laboratoriji. Na pločama su hvatani razni insekti (razne vrste muva, parazitske osice, bubamare, vrste iz familije Elateridae, leptiri, cikade...) ali ne i vrste iz familije Curculionidae kojoj pripada traženi štetni organizam *A. eugenii*. Na pregledanim biljkama nisu utvrđeni simptomi prisustva štetnih organizama *A. eugenii* i *N. elegantalis*. Ponovo su pregledani usjevi paradajza na lokalitetima Mataguži 1, Mataguži 4 i Vranj ali traženi štetni organizmi nisu utvrđeni. Drugi pregled žutih ljepljivih ploča sa feromonima za štetnu vrstu *A. eugenii* i pregled usjeva gdje su postavljene žute ploče na oba štetna organizma urađen je 19.07.2024. Prilikom pregleda izvršena je zamjena ljepljivih ploča na svih pet lokaliteta, a feromoni su zamijenjeni na dva lokaliteta gdje u prethodnom pregledu nisu mijenjani (Kotrabudan i Vladne).

Na pločama su hvatane različite vrste insekata ali ne i traženi štetni organizam *A. eugenii*. Ploče su dodatno pregledane pod stereomikroskopom u laboratoriji i potvrđeno je stanje iz polja tj. utvrđeno je prisustvo različitih vrsta insekata (dominantno muve, cikade, leptiri, bubamare, parazitske osice, buvači...) ali ne i traženog štetnog organizma. Na pregledanim biljkama paprike nisu utvrđeni simptomi prisustva štetnih organizama *A. eugenii* i *N. elegantalis*. Ponovo su pregledani usjevi paradajza na lokalitetima Mataguži 1 i Mataguži 4 otvoreno i Mataguži 5 plastenici, ali traženi štetni organizmi nisu utvrđeni. Svi usjevi paradajza su uništeni od plamenjače ili moljca paradajza. Treći pregled žutih ljepljivih ploča za štetnu vrstu *A. eugenii* i pregled usjeva gdje su postavljene žute ljepljive ploče na oba štetna organizma urađen je 09.08.2024. Prilikom pregleda izvršena je zamjena ljepljivih ploča na svih pet lokaliteta, a feromoni su zamijenjeni na tri lokaliteta gdje pri prethodnom pregledu nisu mijenjani (Mataguži 1, Mataguži 2 i Vuksan Lekić). Na pločama su hvatane različite vrste insekata ali ne i traženi štetni organizam *A. eugenii*. Ploče su dodatno pregledane i pod stereomikroskopom u laboratoriji i potvrđeno je stanje iz polja tj. utvrđeno je prisustvo različitih vrsta insekata (dominantno muve, cikade, leptiri, bubamare, parazitske osice, stenice, zlatooke, vilini konjici...) ali ne i traženog štetnog organizma. Na pregledanim biljkama paprike nisu utvrđeni simptomi prisustva štetnih organizama *A. eugenii* i *N. elegantalis*. Utvrđena su oštećenja ploda paprike od sovice kukuruza *Helicoverpa armigera*, posebno na lokalitetu Vladne. Redovni (četvrti) pregled žutih ljepljivih ploča za štetnu vrstu *A. eugenii* i pregled usjeva gdje su postavljene klopke na oba štetna organizma (*A. eugenii* i *N. elegantalis*) urađen je ponovo 02.09.2024. Prilikom pregleda izvršena je zamjena ljepljivih ploča na svih pet lokaliteta, a feromoni su zamijenjeni na lokalitetima gdje u prethodnom pregledu nisu mijenjani (Kotrabudan i Vladne). Na pločama su hvatane različite vrste insekata ali ne i traženi štetni organizam *A. eugenii*. Ploče su po ustaljenoj proceduri dodatno pregledane i pod stereomikroskopom u laboratoriji i potvrđeno je

stanje iz polja tj. utvrđeno je prisustvo različitih vrsta insekata (dominantno muve, cikade, leptiri, bubamare, mravi...) ali ne i traženog štetnog organizma *A. eugenii*. Na pregledanim biljkama paprike nisu utvrđeni simptomi prisustva štetnih organizma *A. eugenii* i *N. elegantalis*. Utvrđena su oštećenja ploda paprike od sovice kukuruza *H. armigera*, posebno na lokalitetu Vladne. Takođe, zabilježeno je prisustvo stjenica iz familije Pentatomidae. Peti pregled i zamjena žutih ljepljivih ploča i feromona na svim lokalitetima urađen je 29.09. Na pločama su se uglavnom hvatale razne vrste Diptera, rijetko korisni insekti (bubamare, zlatooke, parazitske osice) i leptiri, ali ne i vrste iz familije Curculionidae kojoj pripada *A. eugenii*. Ploče su pregledane i u laboratoriji pod stereomikroskopom i potvrđeno je stanje iz polja. Na pregledanim biljkama paprike nisu utvrđeni simptomi prisustva štetnih organizma *A. eugenii* i *N. elegantalis*. Posljednji pregled i skidanje klopki urađen je 30.10.2024. Ni u ovom pregledu na pločama u polju i u laboratoriji nije utvrđeno prisustvo *A. eugenii*. Na lokalitetu Mataguži 2 iz jendog plastenika je uklonjena paprika i posađen je kupus dok je na lokalitetu Vuksan Lekić iz jednog plastenika nestala ploča i tamo je u momentu pregleda sađena salata. Na drugoj ploči je bila zalijepljena ptica i ona nije pregledana u laboratoriji. Na biljkama paprike nije bilo simptoma koji bi ukazivali na prisustvo traženih vrsta *A. eugenii* i *N. elegantalis*. Na lokalitetima na otvorenom usjevi su bili na kraju vegetacije.

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Neoleucinodes elegantalis* i *Anthonomus eugenii*, potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

1.1.12. Posebni nadzor *Aromia bungii* - PRIORITETNI ŠTETNI ORGANIZAM

Posebni nadzor se sprovodi u cilju potvrde statusa Crne Gore kao zemlje „slobodne od *Aromia bungii*“ i radi sprječavanja unošenja i širenja štetnog organizma. Biljke domaćini *Aromia bungii* su vrste iz roda *Prunus*, najznačajniji su breskve i kajsije, potom šljive, trešnje i ukrasne vrste *Prunus*-a osim vrste *Prunus laurocerasus* L. Pored *Prunus*-a napada vrste iz 11 familija, a među domaćinima je i maslina, *Salix*, *Quercus*, japanska jabuka. Poseban nadzor vršen je kroz vizuelne preglede sadnog materijala u rasadnicima i distributivnim centrima i znakova njegovog prisustva, a laboratorijska ispitivanja uzoraka sa sumnjom na prisustvo štetnog organizma *Aromia bungii* vrše se u Fitosanitarnoj laboratoriji – Laboratorija za entomologiju. Rađeni su vizuelni pregledi na koštičavim voćnim vrstama (breskva, nektarina, kajsija, badem, višnja, trešnja i šljiva). Na biljkama je tražena piljevina koju prouzrokuju larve i izlazne rupe koje pravi imago kada napušta napadnutu biljku. U analiziranim uzorcima nije utvrđeno prisustvo *Aromia bungii*.

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Aromia bungii*, potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

1.1.13 Posebni nadzor *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée) i monitoring vektora *Scaphoideus titanus*

U sklopu rada na Programu, monitoring cikade vinove loze *Scaphoideus titanus* počeo je u periodu od 25.5. – 28.5. 2024. kada je izvršen prvi obilazak vinograda, odabir lokaliteta i pregled naličja lišća vinove loze na prisustvo larvi. Za monitoring *S. titanus* u 2024. godini odabrano je osam lokaliteta. Podaci o lokalitetima i broju postavljenih ploča u svakom od njih predstavljeni su i tabelarno. Prilikom prvog pregleda naličja lišća vinove loze tokom tokom poslednje nedjelje maja utvrđeno je prisustvo larvi prvog stupnja (L₁) i početka razvoja drugog stupnja (L₂) u lokalitetima Godinje, Lješkolje i Nudo, gdje su nađene jedna do dvije larve. Ovo je značilo i početak aktiviranja prezimljujuće populacije za tekuću godinu. U vezi sa ovim, i očekivanim razvićem populacije u narednom periodu, u Izveštaju br. 04-2303 od 3.6. 2024. g. navedena je i preporuka proizvođačima i držaocima vinove loze o obaveznom hemijskom tretiranju tokom

juna, a u skladu sa preporukom u Naredbi o hitnim fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja/širenja zlatne žutice vinove loze. Nastavak rada na Programu podrazumijevao je praćenje daljeg toka razvoja populacije i, shodno tome, u periodu od 24.6. – 27.6. 2024. postavljene su žute ljepljive ploče u lokalitetima koji su odabrani za monitoring *S. titanus* u cilju praćenja vremena pojave i brojnosti imaga. U vinogradima je, po dijagonali, postavljeno tri do pet ljepljivih ploča. Krajem juna 2024. godine ponovo je data preporuka o obaveznom hemijskom tretiranju u cilju suzbijanja larvi *S. titanus*, a u skladu sa preporukom u Naredbi o hitnim fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja/širenja zlatne žutice vinove loze. Takođe je navedeno da je do 27.6. 2024. prisustvo larvi *S. titanus* zabilježeno u lokalitetima Godinje, Lješkopolje, Nudo i Šušunja, tj. lokalitetima na području Crmnice, Podgorice, Nudola i Zete, uz napomenu da svi koji nisu do tada uradili hemijsko tretiranje to još uvijek mogu uraditi, odnosno prije nego što se pojave odrasle (krilate) jedinke koje šire napad i čiju je populaciju zbog toga znatno teže kontrolisati. Prva imaga u 2024. zabilježena su prilikom julskog pregleda i zamjene žutih ljepljivih ploča u periodu 9– 11. 7. 2024. Imaga su nađena u lokalitetima Godinje, Šušunja, Lješkopolje i Nudo. Nakon ovog pregleda konstatovan je početak aktivnog leta odraslih jedinki *S. titanus* na području Podgorice, Zete, Crmnice i Nudola uz napomenu da ovo ne isključuje pojavu odraslih jedinki i u ostalim lokalitetima na kojima se vrši monitoring, a u kojima tokom prvog julskog pregleda nije bilo uhvaćenih imaga. Takođe je u ovom izvještaju ukazano da, imajući u vidu višegodišnje iskustvo u vezi sa monitoringom *S. titanus* u Crnoj Gori, i poznavajući biologiju vrste, nakon početnog hvatanja imaga početkom jula, uvijek se bilježio porast populacije tokom druge polovine jula i prve polovine avgusta. U vezi sa tim ponovo je ukazano da ukoliko vinogradari do ovog perioda nisu prskali ili su to eventualno uradili jedan put, da i u ovom periodu mogu ponoviti jedno hemijsko tretiranje radi prevencije porasta brojnosti populacije. Naročito je naglašeno da se ova informacija odnosi na područja koja su proglašena za žarišta FD.

Od momenta postavljanja žutih ljepljivih ploča vršena je njihova zamjena pri svakom narednom obilasku terena, a pregled je podrazumijevao utvrđivanje brojnosti vrste u svakom lokalitetu, odnosno praćenje dinamike populacije i, shodno tome preporučene su mjere zaštite. Monitoring i zamjena žutih ljepljivih ploča nastavljeni su tokom jula mjeseca, a prilikom obilaska terena 24– 26.7.2024. izvršeno je i uzorkovanje sumnjivog/simptomatskog lišća vinove loze na eventualnu inficiranost fitoplazmom *Ca. Phytoplasma vitis*, prouzrokovaca oboljenja zlatastog žutila viniove loze Flavescence dorée (FD). Programom mjera za 2024. godinu predviđeno je 30 uzoraka. Uzeto je 33. Jedan uzorak ima 5 listova. Svi uzorci su obilježeni/šifrovani i do preuzimanja od strane odgovornog lica iz Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosantarne poslove (radi dalje procedure i slanja u ovlašćenu instituciju u kojoj će se vršiti analiza), bili su smješteni su u dubinski zamrzivač u entomološkoj laboratoriji Biotehničkog fakulteta. Rezultati monitoringa *S. titanus* predstavljeni su i grafikonima. Nakon postavljanja žutih ljepljivih ploča (24– 27. 6. 2024) prilikom prvog narednog pregleda (9-11.7.2024) nađena su imaga u četiri od osam posmatranih lokaliteta i to u Godinju, Šušunji, Lješkopolju i Nudolu. Brojnost populacije se u tom trenutku kretala od jedne i dvije uhvaćene jedinke u Lješkopolju i Nudolu, do četiri odnosno 11 u Godinju i Šušunji. Prilikom sledećeg julskog pregleda (24 – 26.7. 2024) imaga su uhvaćena u lokalitetima Šušunja, Godinje, Lješkopolje, Jelenak i Nudo i konstatovano je povećanje brojnosti u odnosu na prethodni pregled. Najviše jedinki je uhvaćeno u lokalitetu Nudo (ukupno 132 na četiri žute ploče), a zatim u Šušunji (47 jedinki na tri žute ploče) i 27 u Godinju na pet žutih ploča. U lokalitetima Lješkopolje i Jelenak uhvaćeno je četiri, odnosno 10 jedinki. Tokom avgustovskog pregleda (12 - 18.8. 2024) bilježi se smanjenje broja uhvaćenih imaga u odnosu na julski pregled, tako da je u lokalitetu Nudo na četiri ploče uhvaćeno 62 imaga, u lokalitetu Šušunja 13 jedinki na četiri ploče, a u lokalitetu Godinje na pet ploča ukupno pet imaga. U lokalitetima Mataguži i Lješkopolje uhvaćene su dvije, odnosno jedna jedinka. Prilikom septembarskog pregleda (10-11.9.2024) imaga su nađena u tri lokaliteta: Nudo (19), Godinje (12) i Šušunja (2) i ovo su bile poslednje jedinke koje su uhvaćene u 2024. godini. Prilikom

oktobarskog pregleda, kada su i skinute sve ploče, nije nađen ni jedan imago. Podaci o ukupnom broju uhvaćenih imaga u ispitivanim lokalitetima predstavljeni su u grafikonima. Na osnovu dobijenih podataka može se vidjeti da se tokom perioda praćenja najviše imaga uhvatilo u lokalitetu Nudo, ukupno 215 (vinograd sa četiri ploče), zatim u lokalitetu Šušunja, 73 imaga (vinograd sa četiri ploče) i Godinje, 48 imaga (vinograd sa pet ploča). U ostalim lokalitetima uhvaćen je znatno manji broj odraslih jedinki. Tokom ovogodišnjeg pregleda nije uhvaćena ni jedna jedinka u lokalitetima Rvaši i Beri. Imajući u vidu biologiju vrste i činjenicu da *S. titanus* prezimljava u stadijumu jajeta ispod kore dvogodišnjih i trogodišnjih lastara, važno je imati u vidu (za narednu godinu) da se u svim lokalitetima u kojima je vrsta nađena (bez obzira na brojnost u 2024) može očekivati da su ženke položile jaja i u vezi sa tim ponovna pojava i naredne godine. To što je u 2024. godini u nekim lokalitetima zabilježena niža brojnost ne isključuje mogućnost da će se vrsta pojaviti u većoj brojnosti naredne godine, kao i u drugim, novim, lokalitetima (u kojima do sada nije bila zabilježena) s obzirom da je *S. titanus* odomaćen u većini vinogradarskih područja u Crnoj Gori, i da je prvi put nađen još 2008. godine. Ovo navodimo iz razloga što je godinama unazad prisustvo *S. titanus* bilo vezano za lokalitete koji pripadaju podgoričkom, crmničkom, grahovsko-nudolskom subregionu, sa povremenim sporadičnim pojavama u nekim lokalitetima bjelopavličkog subregiona. Međutim, tokom avgusta 2024. g. u sklopu programa praćenja orahove muve *Rhagoletis completa* zabilježeno je u dva lokaliteta na sjeveru Crne Gore (Ribnik i Nikoljac - oba na području Bijelog Polja) hvatanje odraslih jedinki *S. titanus* na žutim ljepljivim pločama. U lokalitetu Ribnik 6. 8. 2024. nađena su četiri imaga na ukupno tri žute ljepljive ploče postavljene u zasadu oraha, a 30. 8. jedna jedinka, dok je u lokalitetu Nikoljac 6. 8. 2024. nađeno šest imaga na ukupno tri žute ploče, i 20. 8. tri imaga. Ukupno je u lokalitetu Ribnik tokom avgusta uhvaćeno pet imaga *S. titanus*, a u lokalitetu Nikoljac ukupno devet. Ovo je prvi nalaz cikade vinove loze *S. titanus* u lokalitetu koji geografski pripada sjeveru Crne Gore. Ono što takođe napominjemo, a što treba da svi proizvođači i uzgajivači vinove loze imaju u vidu, je da na stalno održavanje i povećanje brojnosti populacije *S. titanus* utiče faktora: izostanak neophodnog hemijskog tretiranja ili nepravovremenost primijenjenih hemijskih mjera; selektivna hemijska zaštita (hemijsko tretiranje samo pojedinih vinograda u području u kojem je zabilježeno prisustvo *S. titanus* tj. izostanak organizovane hemijske zaštite u cijelom području koje bi moralo da se obavlja sinhronizovano u par dana tj. što je moguće u kraćem vremenskom roku); prisustvo starih, napuštenih vinograda u blizini proizvodnih vinograda; stari napušteni, zapušteni vinogradi su mjesta stalnog održavanja populacije *S. titanus* („rezervoari“, „žarišta“) i kao takvi konstantna „prijetnja“ ostalim vinogradima.

STATUS CRNE GORE:

Candidatus Phytoplasma vitis (Flavescence dorée) prisutan u Crnoj Gori na ograničenom području. Eradikacija u toku.

1.1.14 Posebni nadzor Tomato brown rugose fruit virus

Shodno prijavi programa, aktivnosti su realizovane u saradnji sa Fitosanitarnom inspekcijom, koja je, prema instrukcijama Virusološke laboratorije, obavila terenska istraživanja. Aktivnosti na projektu obuhvatile su: terenska istraživanja i laboratorijske analize. Terenska istraživanja su podrazumjevala vizuelne preglede biljaka u proizvodnji rasada paradajza (*Solanum lycopersicum* L.) i paprike (*Capsicum annuum* L.) u zaštićenom prostoru, kao i obilazak proizvodnih zasada tokom vegetacije i sakupljanje uzoraka od strane Fitosanitarne inspekcije. Obuhvaćeni su lokaliteti u devet opština u Crnoj Gori (Podgorica, Danilovgrad, Nikšić, Bijelo Polje, Ulcinj, Bar, Herceg-Novi, Tuzi, Zeta) i tom prilikom sakupljeno 50 uzoraka. Testiranje sakupljenih uzoraka obavljeno je primjenom RT-PCR metode uz korišćenje One-step RT-PCR reaction kit-a i prajmera Rodriguez Mendosa et al. (2019), po protokolu opisanom od strane proizvođača (Qiagen, Njemačka). Komercijalna pozitivna i negativna kontrola su obezbjeđene

od firme Loewe (Njemačka). Kao početni materijal, kod svih uzoraka, korišćeno je lišće biljaka. RT-PCR metodi predhodila je ekstrakcija totalnih ribonukleinskih kiselina primjenom CTAB protokola po proceduri Li et al. (2008). Produkti RT-PCR vizuelizovani su elektroforetski, u 1,2% agaroznom gelu. Kao DNA marker korišćen je 100 bp DNA ladder (Nippon Genetics, Njemačka). Korišteni su Protokoli za ekstrakciju totalnih RNA kiselina i One-step RT-PCR metode. Rezultati molekularnih analiza ukazali su na **odsustvo ToBRFV kod svih ispitivanih uzoraka**.

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od Tomato brown rugose fruit virus, potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

1.1.15 Posebni nadzor voćnih muva iz familija *Tephritidae* od kojih su: *Bactrocera dorsalis* i *Bactrocera zonata* PRIORITETNI ŠTETNI ORGANIZMI

U sklopu realizacije programa u periodu 17-18.7. 2024. postavljene su Jackson kopke sa atraktantom methyl eugenol za praćenje karantinskih vrsta iz roda *Bactrocera* (*dorsalis* complex i *zonata*) na području Podgorice – otkupni, distributivni i prerađivački centar, gradske pijace, pijačna deponija. Za praćenje *Rhagoletis pomonella* Walsh postavljene su žute ljepljive ploče u istim objektima. Rad na nastavku programa podrazumijevao je pregled klopki, zamjenu feromona i žutih ploča i pregled u laboratoriji za sve vrste iz familije *Tephritidae* koje se prate. U periodu od druge polovine avgusta do kraja septembra 2024. g. izvršena su dva pregleda i zamjena kopki sa atraktantom za praćenje vrsta iz roda *Bactrocera* na području Podgorice – otkupni, distributivni i prerađivački centar, gradske pijace, pijačna deponija) i žutih ljepljivih ploča za *R. pomonella*. U prvoj polovini novembra izvršen je još jedan pregled svih objekata kojom prilikom su skunute sve klopke i monitoring završen. **Pregledom Jackson klopki i žutih ljepljivih ploča kako na licu mjesta tako i u entomološkoj laboratoriji nije utvrđeno prisustvo odraslih jedinki karantinskih vrsta *Bactrocera* ni *R. pomonella*. Tokom ovogodišnjih višekratnih pregleda nije utvrđeno prisustvo karantinskih vrsta iz roda *Bactrocera* (*B. dorsalis* i *B. zonata*), kao ni *R. pomonella* u posmatranim lokalitetima/objektima.**

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Bactrocera zonata* (Saunders), *Rhagoletis pomonella* (Walsh), i *Bactrocera dorsalis* potvrđeno na osnovu posebnog nadzora (confirmed by survey), kao i za *Anastrepha ludens* i *Rhagoletis fausta* (nije poznato da se pojavljuje – not known to occur).

2024. godine prvi put je na teritoriji Crne Gore utvrđeno prisustvo *Rhagoletis completa* Cresson (nije na listi karantinskih štetnih organizama).

1.1.16. Posebni nadzor *Spodoptera frugiperda* (Smith) – PRIORITETNI ŠTETNI ORGANIZAM

U okviru posebnog nadzora nad štetnim organizmom *Spodoptera frugiperda* feromonske klopke za utvrđivanje prisustva postavljene su 19.06. na području Zete i Malesije i u sjevernom dijelu 12.07. uz magistralni put Mojkovac – Dobrakovo. Prilikom postavljanja klopki pregledani su i usjevi paprike i kukuruza ali nisu zabilježeni simptomi prisustva larvi sovice. Klopke su pregledane ukupno pet puta na sjeveru i šest puta na području Zete i Malesije. Prvi pregled feromonskih klopki urađen je u periodu od 03.07. do 16.07. zavisno od područja i vremena postavljanja. U klopama se hvatao mali broj insekata (ose, bumbari, razni moljci, tvrdokrilci) ali ne i traženi štetni organizam. U klopama na lokalitetima Balabani (kukuruz), Mataguži (kukuruz) i Vranj (kukuruz) uhvaćena je po jedna sovica. Od tri uhvaćene jedinke u dvije klopke su bili mužjaci, a u jednoj ženka. Sve su bile sa oštećenim krilima bez morfoloških karakteristika koje bi ukazivale o kom rodu se radi. Genitalna armatura mužjaka ne odgovara traženom

štetnom organizmu. Klopka na lokalitetu Mataguži (paprika) je bila ne zemlji zbog jake oluje, a platenik je ostao bez folije. Na pregledanim usjevima nije uočeno prisustvo oštećenja koje pričinjava *S. frugiperda*. Drugi pregled klopki na području Zete i Malesije urađen je 19.07. U klopka nije bilo hvatanja insekata osim na lokalitetu Vuksan Lekić, gdje su hvatani razni insekti, ali dominantno ose. Na lokalitetu Mataguži na kukuruza je zabilježen jak napad grinja paučinara. Na pregledanim usjevima kukuruza i paprike nije bilo oštećenja koje mogu napraviti larve sovice. Treći pregled feromonskih klopki (Zeta i Malesija) i drugi (sjeverni dio) na prisustvo imaga *S. frugiperda* urađen je u periodu od 07.08. do 12.08. zavisno od područja i vremena postavljanja. U klopka su se hvatao mali broj insekata, ali ne i traženi štetni organizam. U klopka na sjeveru uhvaćena je po jedna sovica koja morfološki pripada rodu *Agrotis*. Klopka na lokalitetu Mataguži (kukuruz) je nestala, a kukuruz je uklonjen sa njive. Na pregledanim usjevima nije uočeno prisustvo oštećenja koje pričinjava *S. frugiperda*. Usjevi kukuruza na području Zete i Malesije, osim na lokalitetu Golubovci, uglavnom su u završnoj fazi vegetacije. Četvrti pregled feromonskih klopki na području Zete i Malesije i treći u sjevernom dijelu urađen je u periodu od 27.08. do 31.08. zavisno od područja i vremena postavljanja. U klopka su se hvatao mali broj neciljanih insekata, i različit broj leptira iz familije Noctuidae. Prilikom ovog pregleda pronađen je gornji dio feromonske klopke na lokalitetu Mataguži (kukuruz) koji je pokidan (vjerovatno prilikom žetve), a za koju je, u prethodnom pregledu, konstatovano da je nestala. Umjesto ove klopke postavljena je nova na lokalitetu Vladne na kukuruza koji se nalazi uz usjev paprike (GPS koordinate 42° 20' 28" E i 19° 17' 44" E). Klopka iz lokaliteta Balabani – kukuruz, skinuta je jer je usjev potpuno suv i bio je opožaren. Skinuta je i klopka iz lokaliteta Vranj jer je počela žetva kukuruza. Pri ovom pregledu samo u klopki na lokalitetu Vranj nije bilo hvatanja sovice. Na ostalim lokalitetima uhvaćen je sljedeći broj: Balabani 6, Mataguži 1 (paprika), Vuksan Lekić 5, Božovića Polje 2, Nedakusi 5 i Unevine 25. Prema morfološkim karakteristikama uhvaćenih leptira nijedna vrsta nije pripadala traženom štetnom organizmu *S. frugiperda*. Ovo je potvrđeno i na osnovu genitalne armature mužjaka. Sovice koje su uhvaćene u klopke dominantno su pripadale rodu *Agrotis*, ali pored ove vrste na lokalitetu Unevine od 26 jedinki utvrđeno je da šest pripada rodu *Cucullia*. Na lokalitetu Vuksan Lekić utvrđena je i treća vrsta, koja je determinisana kao *Chrysodeixis chalcites*. Za jedinke koje su uhvaćene na sjeveru u prethodnom pregledu, takođe, na osnovu genitalne armature mužjaka, potvrđeno je da pripadaju rodu *Agrotis*. Na pregledanim usjevima nije uočeno prisustvo oštećenja koje pričinjava *S. frugiperda*. Četvrti pregled klopki u sjevernom dijelu urađen je 13.09. Na lokalitetu Božovića Polje nije bilo hvatanja sovice u klopki dok su na ostala dva lokaliteta (Nedakusi i Unevine) uhvaćene po dvije sovice. Od četiri uvaćene jedinke tri su pripadale rodu *Agrotis* i jedna (Nedakusi) rodu *Cucullia*. Na pregledanim biljkama nije bilo oštećenja koje pričinjava *S. frugiperda*. Peti pregled klopki na području Zete i Malesije urađen je 28.09., a na sjeveru 30.09. Klopke na sjeveru su skinute. Na lokalitetima na području Zete i Malesije u klopke je uhaćen sljedeći broj sovice: Mataguži 25, Vladne 28, Nedakusi 3 i Vuksan Lekić pet. Na svim lokalitetima osim lokaliteta Vuksan Lekić uhvaćene su vrste iz roda *Agrotis*. Na lokalitetu Vuksan Lekić svih pet jedinki pripada vrsti *Chrysodeixis chalcites*. Na lokalitetima na sjeveru nije bilo hvatanja imaga sovice, kukuruz je bio gotovo suv pa su klopke skinute. Skinuta je i klopka sa lokaliteta Balabani jer više nije bilo kukuruza. Na paprici i kukuruza nije bilo simptoma napada. Poslednji pregled klopki na području Zete i Malesije urađen je 28.10. i tada su klopke skinute. U klopka nije bilo hvatanja sovice.

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Spodoptera frugiperda* (Smith), potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

1.1.17. Posebni nadzor *Tecia solanivora*

Posebni nadzor vrši se radi otkrivanja pojave odnosno prisustva i sprječavanja unošenja *Tecia solanivora*. Posebni nadzor je vršen vizuelnim pregledima od strane fitosanitarnih inspektora na

prisustvo oštećenja koje pričinjavaju larve moljca na: krtolama merkantilnog krompira kod registrovanih i neregistrovanih proizvođača i krtolama sjemenskog krompira kod registrovanih proizvođača. Pregledi su vršeni u skladištu i/ili prilikom vađenja krtola krompira sa parcela i vršeni su paralelno sa posebnim nadzorom nad *Epitrix* vrstama i bakterijama *R. solanacearum* i *C. sepedonicus*. Nije bilo sumnje na prisustvo moljca tako da uzorci nisu slati na laboratorijska ispitivanja.

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Tecia solanivora*, potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

1.1.18. Posebni nadzor *Popilia japonica* – PRIORITETNI ŠTETNI ORGANIZAM

U okviru posebnog nadzora nad štetnim organizmom *Popillia japonica*, prioritetnom štetnom organizmu koji je izraziti polifag i oštećuje list, cvijet, plod (imago) i korjen (larva) preko 300 vrsta bilja, uključujući sve poljoprivredne gajene kulture (voćne, njivske, povrtno, krmne, ukrasne), radi utvrđivanja eventualnog prisustva, postavljene su feromonske klopke na odabranim lokalitetima. Klopke su postavljene u periodu od 16.06. do 01.07.2024. u vrtnim centrima i rasadnicima ukrasnih i voćnih vrsta na području Podgorice, Tuzi, Zete, Bara, Tivta i Herceg Novog, na osam lokaliteta.

Klopke su okačene za ogradu ili neku fiksnu konstrukciju uz biljku kako bi se izbjegla potreba za premještanjem sa biljke na biljku u slučaju da je biljka u saksiji i da potencijalno bude prodana. Kapsule feromona su mijenjane na 40 do 45 dana. Nakon postavljanja sve klopke su, zavisno od lokaliteta, pregledane ukupno šest puta u intervalima od 20 do 25 dana i to: od 06.07. do 11.07.; od 18.07. do 26.07.; od 09.08. do 14.08.; od 09.09. do 17.09. i od 18.09. do 04.10. Prilikom poslednjeg pregleda skinute su klopke iz lokaliteta Centro Garden, Mondoverde, Zožeta i Debeli Brijeg. Klopka na Debelom Brjegu je bila polomljena. Iako se aktivnost odraslih jedinki završava u toku septembra klopke su pregledane i kasnije u toku oktobra, pa su sa ostalih lokaliteta skinute u periodu od 24.10. do 30.10. U klopkama se sve vrijeme hvatao mali broj različitih vrsta insekata (zlatne mare, muve, leptiri, bumbari...) ali ne i traženi štetni organizam *P. japonica*. U prvom pregledu u klopkama su se hvatala imaga vrste *Cetonia aurata* koja pripada istoj porodici kao i *P. japonica*.

U istim terminima vršen je vizuelni pregled ukrasnih biljaka i voćnih vrsta koje mogu biti domaćini štetnom organizmu. Na pregledanim biljkama nije uočeno prisustvo karakterističnih oštećenja koje izaziva imago prilikom ishrane odnosno nije utvrđeno prisustvo štetnog organizma *Popillia japonica*.

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Popilia japonica*, potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

1.1.19. Posebni nadzor *Thaumatotibia leucotreta* – PRIORITETNI ŠTETNI ORGANIZAM

Radi realizacije programa nadzora *Thaumatotibia leucotreta* feromonske klopke su postavljene u od polovine juna u lokalitetima u Zeti, Podgorici i Godinju, do polovine jula kada su postavljene u distributivnom centru u Podgorici i Ulcinju. Klopke su u Zeti poslavljene u usjevu paprike u lokalitetima Vladne i Mataguži, u Podgorici u lokalitetu Lješkopolje u vinogradu, u Godinju u vinogradu, i u Ulcinju u zasadima citrusa u Donjem Štoju i Zoganju. Tokom dva julska obilaska 4. jul i 18. jul lokaliteta u Zeti, u Godinju i Lješkopolju 8-9. jul i 24. i 26. jul izvršen je pregled klopki, a prilikom drugog pregleda zamijenjeni i feromoni. Tokom avgusta - 13.8. i 17.8. i septembra - 11.9. i 17.9. izvršena su još dva pregleda i zamjena feromona u svim posmatranim lokalitetima. Pregledom zamijenjenih ljepljivih ploča u laboratoriji ni tokom ovog obilaska nije utvrđeno prisustvo *T. leucotreta*. Tokom oktobra - 9.10. i 11.10 i novembra - 20. 11. i 27.11 izvršen je po još jedan pregled, nakon čega su klopke skinute. Pregledom zamijenjenih ljepljivih ploča u entomološkoj laboratoriji, zaključno sa 27. 11. 2024. nije utvrđeno

prisustvo vrste *Thaumatotibia leucotreta*. Iako je feromon dizajniran za privlačenje mužjaka *T. leucotreta*, uočeno je da su se između ostalih neciljanih vrsta sporadično hvatali i drugi predstavnici reda Lepidoptera, prvenstveno familije Tortricidae. Pregledom morfoloških karakteristika uhvaćenih imaga (karaktera na zadnjim krilima) nisu uočene/potvrđene one koje su tipične za *T. leucotreta*. Ono što je zabilježeno od druge polovine avgusta i tokom septembra je da se u zasadima citrusa u feromonskim klopama hvatalo nešto više jedinki iz roda iz roda *Epinotia* spp. (Tortricidae).

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Thaumatotibia leucotreta*, potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

1.1.20. Posebni nadzor *Phyllosticta citricarpa* – PRIORITETNI ŠTETNI ORGANIZAM

Phyllosticta citricarpa izaziva crnu pjegavost ploda citrusa i inficira vrste rodova Citrus, Poncirus, Fortunella i njihove hibride. Osim gorke narandže (*Citrus aurantium*) sve vrste citrusa su osjetljive na *Phyllosticta citricarpa*, dok je limun (*C. limon*) najosjetljiviji. *Phyllosticta citricarpa* zabeležena je prvi put u Australiji, a trenutno je prisutna u proizvodnim područjima citrusa Afrike, Azije, Australije, Južne i Severne Amerike. *Phyllosticta citricarpa* za sada nije potvrđeno na području EU, kao ni u Crnoj Gori (karantinski štetni organizam u Crnoj Gori i EU; Lista I.A i Lista II. A.) Poseban nadzor nad *Phyllosticta citricarpa* u Crnoj Gori započinje 2024. godine. Posebni nadzor vrši se u cilju sprečavanja unošenja *Phyllosticta citricarpa* u Crnu Goru, kao i da bi se potvrdio status štetnog organizma na teritoriji Crne Gore. Planom aktivnosti za 2024. godinu predviđeno je:

- 1) Uspostavljanje molekularnih dijagnostičkih metoda za utvrđivanje prisustva *Phyllosticta citricarpa* u biljnom materijalu i kulturi.
- 2) Analiza biljnog materijala citrusa iz proizvodnih zasada u Crnoj Gori (unutrašnja kontrola). Radi uspostavljanja molekularnih dijagnostičkih metoda izvršena je nabavka hemikalija, potrošnog materijala i pozitivne kontrole za uspostavljanje molekularnih dijagnostičkih metoda. Nabavljeni su kitovi za izolaciju DNK iz biljnog materijala: (Qiagen DNeasy plant DNA mini kit; Zymo R Quick DNA Fecal/Soil Microbe Miniprep kit, Zymo R Quick DNA Plant/Seed Miniprep kit), Taq polimeraza, kao i druge hemikalije neophodne za rad na molekularnoj determinaciji vrste. Nakon prve nabavke, hemikalije su nabavljane naknadno, po potrebi i na osnovu rezultata istraživanja.

Nabavljeni su dva para prajmera specifičnih za *P. citricarpa* (prema EPPO PM 7/017 dijagnostičkom protokolu):

- 1) GcF3 (5' -AAA AAG CCG CCC GAC CTA CCT- 3') i GcR7 (5'- TGT CCG GCG GCC AG-3)
- 2) GCN (5'-CTG AAA GGT GAT GGA AGG GAG G-3') i GCMR 5'-CAT TAC TTA TCG CAT TTC GCT GC-3')

Od Hrvatske agencije za poljoprivredu i hranu, Centar za zaštitu bilja, nabavljena je čista kultura gljive *P. citricarpa* (koja će služiti kao pozitivna kultura) i čista kultura gljive *P. capitalensis* (koja će služiti negativna kontrola).

Izolacija ukupne genomske DNK iz biljnog materijala (kore ploda citrusa) rađena je iz kore ploda narandže, mandarine i limuna. Korišćeni su plodovi citrusa sa simptomima - oštećenjima koja nisu nužno vezana za *Phyllosticta* sp., kao što su različite pjegavosti ploda, truleži ili slično. Izolacija DNK rađena je pomoću komercijalnih kitova za izolaciju iz biljnog materijala (Qiagen DNeasy Plant mini kit) i zemljišta (Zymo R-Quick -DNA Fecal/Soil microbe Miniprep Kit), kao i korišćenjem CTAB protokola (izolacija bazirana na CTAB razlaganju i izolaciji DNK sa hloroform-isoamil alkoholom (CIA), uz dodatno prečišćavanje ekstrahovane DNK komercijalnim kitom). Izolacije DNK korišćenjem ova 3 različita protokola nisu dale zadovoljavajuće rezultate u pogledu kvaliteta izolovane DNK.

Priprema biljnog materijala za ekstrakciju vrši se na način što su plodovi citrusa oprani toplom vodom, osušeni ubrusom i odabrane su zone na plodovima na kojima dolazi do promene boje, ili su prisutna druga oštećenja. Sterilnim skalperom uklonjen je deo kore citrusa, koji je usitnjen sečenjem na kvadratiće 0,2 x 0,2 mm. Isprobane su varijante sa prethodnim zamrzavanjem kore citrusa i bez zamrzavanja. 0,15-0,25 g usitnjene kore citrusa (u principu bez bijelog podkornog dela) je prenšen u ekstrakcione tube od 1,5 ili 2 ml. Izvršeno je gnječenje biljnog materijala pastilama. U ekstrakcione tube dodat je puffer za ekstrakciju (CTAB ili pufer iz komercijalnog kita), dodate su silikonske i/ili metalne kuglice, i material je inkubiran i miješan na vorteksu (max brzina, 15-30 minuta).

Nakon ovog pripremnog koraka, nastavljena je ekstrakcija, ili u skladu sa CTAB ekstrakcionim protokolom ili prema uputstvima proizvođača. Ekstrakcija pomoću Qiagen DNeasy Plant mini kita i pomoću Zymo R-Quick -DNA Fecal/Soil microbe Miniprep Kita urađena je u potpunosti u skladu sa preporukama proizvođača. Protokoli su modifikovani (zamrzavanje biljnog materijala, duža inkubacija u prvim fazama ćelijskog razlaganja) u cilju postizanja boljeg prinosa i kvaliteta (čistoće) DNK, ali bez značajnijih rezultata. Najbolji efekat, ali slab, postignut je prilikom izolacije kitom za zemljište. Poželjno je da, što se tiče parmetara kvaliteta DNK, odnos A260/280 bude približno 1,8, a odnos A260/230 bude približno 2,0-2,2. Sa DNK izolovanom iz biljnog materijala - kore ploda citrus uz gore navedene protokole nije bilo odgovarajućih rezultata prilikom PCR sa univerzalnim prajmerima za gljive (ITS1/ITS1f i ITS4), ili sa prajmerima specifičnim za vrstu *Phylosticta citricarpa* (GcF3 i GcR7). Ipak, u ovoj fazi rada zapaža se da ekstrakcija DNK iz ploda mandarine daje bolje rezultate po pitanju prinosa i kvaliteta DNK, u odnosu na limun i pomorandžu (u skladu sa nekim navodima iz literature i istraživanjima, gdje se razlike ispoljavaju i na nivou sorti mandarine). Ovom prilikom urađen veći broj amplifikacija sa različitim koncentracijama DNK u reakciji, sa praktično vrlo slabim rezultatima (pojedine reakcije su bile pozitivne, ali slabe). U ovoj fazi rada izvršena je izolacija DNK gljiva iz čiste kulture (2 vrste *Phyllosticta*, *P. citricarpa* i *P. capitalensis*), zadovoljavajućeg kvaliteta, upotrebom Zymo kita za zemljište. PCR sa prajmerima specifičnim za *P. citricarpa* (GcF3 i GcR7) dao je dobre rezultate za DNK izolovanu iz čistih kultura (izolacija obavljena kitom Zymo Soil /Fecal microbe Miniprep Kit). U drugoj fazi istraživanja - izolacije DNK iz kore ploda citrusa izvršena je selekcija protokola (baziranih na EPPO PM 7/017, drugim izvorima- istraživačkim člancima ili protokolima) i poručene hemikalije za koje se očekuje da mogu da daju dobre rezultate u popravljanju rezultata izolacije DNK, kao što su PVPP i SDS; PVP. Poručeni su Triton X, Tween 20 i druge pomoćne hemikalije 8. U ovoj fazi rada postignuti su zadovoljavajući rezultati u ekstrakciji DNK upotrebom baznog protokola za ekstrakciju (SDS), koji je modifikovan u odnosu na Alexander, 2016. Takođe, kombinovsani PVPP+ CTAB protokol daje bolje rezultate u odnosu na prethodno testirane. Kvalitet ekstrakcije varira u različitim uzorcima i za različite vrste citrusa. U narednom koraku pokazalo se da uprkos naizgled zadovoljavajućem kvalitetu DNK, PCR sa DNK nakon SDS ekstrakcije ne daje dobre rezultate (što može da bude posljedica toga što u DNK uzorku i dalje postoje supstance koje inhibiraju PCR reakciju). Izgleda takođe da izolovani DNK nije stabilan, nego biva degradiran tokom stajanja. Radi poboljšanja kvaliteta ekstrakovane DNK, ekstrakti izolovani na različite načine dodatno su čišćeni pomoću Na-acetata u kombinaciji sa isopropanolom, i/ ili u kombinaciji sa alkoholom. Ovo značajno popravља kvalitet izolovane DNK (naročito utiče na odnos A280/230), ali se to slabo odražavalo na uspješnost PCR amplifikacije. Nakon PCRa, i dalje su slabi rezultati, ili ih nema. Uzorci su nakon SDS i STAB +PVP ekstrakcija dodatno čišćeni, za sada kitom.

U trećoj fazi istraživanja - izolacija DNK iz kore ploda citrusa izvršena je nabavka Zymo R-Quick -DNA Plant/Seed Miniprep kita za ekstrakciju DNK i hemikalija PVP 10 i PVP 1000. Izolacija DNK iz kore citrusa (samo spoljni sloj kore, bez "bijelog") rađena je sa: Zymo plant kitom; u kombinaciji PVPP i Zymo plant kit; u kombinaciji SDS i Zymo plant kit; u kombinaciji

PVP10 i Zymo plant kit. Dobri rezultati ostvareni su sa kombinacijom PVP 10+ Zymo plant kit. Protokol proizvođača kita modifikovan je na taj način što je 0,15-0,25 g tkiva kore citrusa inkubirano u 2% PVP 10 puferu (prema Schenk et al., 2023), i istovremeno vorteksovano (uz prisustvo kuglica) 15 minuta. Nakon toga u ekstrakcionu tubu je dodat Bashing bead buffer i uz dalje miješanje (vortex), inkubirano je još 15 minuta. Dalja ekstrakcija je nastavljena prema uputstvu proizvođača. Iako je prinos DNK u različitim uzorcima vrlo neujednačen i nizak (5-17 u/ml), odnos A280/260 kreće se oko 1,9 (što je u redu) a A280/230 između 0,2 i 0,6 (što je jako nisko), PCR reakcija (amplifikacija) sa univerzalnim prajmerima ITS1 i ITS4 daje dobre rezultate. Tokom istraživanja, izolovna DNK korišćena je za amplifikaciju sa univerzalnim prajmerima za gljive (ITS1 i ITS4), radi provjere da li će PCR reakcija biti uspešna sa dobijenom DNK. To je bio prvi korak provjere kvaliteta dobijene DNK. Nakon toga, rađena je amplifikacija sa prajmerima specifičnim za *P. citricarpa*. Pripremane su mešavine (reakcije) od po 15 µl. Svaka je sadržala 0,5 (razblaženu DNK, uzorak 3) do 5 µl DNK (zavisno od koncentracije DNK), 1,5 µl reakcionog pufera, 1,5 µl DNTP (0,2 mM), 0,3 µl svakog od prajmera (100 µM), 0,45 µl MgCl₂, 0,01 µl Taq DNK polimeraze, i ultra čiste (RNK slobodne) vode do konačne zapremine od 15 µl. Amplifikacija DNK je urađena na sledeći način: inicijalna denaturacija 5 minuta na 95 °C; a zatim 35 ciklusa od 30 sekundi na 95 °C, od 30 s na 55 °C i 45 sekundi na 72 °C; sledi jedan period ekstenzije od 7 min na 72 °C. Rezultat amplifikacije za obe PCR reakcije provreni su separacijom PCR proizvoda na 1% agaroznom gelu elektroforezom. U slučaju amplifikacije univerzalnim prajmerima, ukoliko dolazi do PCR reakcije (pretpostavka da je DNK dovoljno dobrog kvaliteta i u dobroj -pogođenoj koncentraciji u reakciji), formiraju se fragmenti (ili ponekad više fragmenata) od 500-850 baznih parova. Vrijednosti fragmenata (dužine) očitati smo poređenjem sa molekularnim markerom od 100 bp (Nippon Genetics). Nakon PCR sa prajmerima specifičnim za *P. citricarpa*, očekivano je da se u slučaju prisustva (amplifikacije) *P. citricarpa*, na agaroznom gelu ukaže fragment dužine od 490 bp (baznih parova). Vrijednosti fragmenata (dužine) očitati smo poređenjem sa molekularnim markerom od 100 bp (Nippon Genetics), kao i poređenjem sa pozitivnom kontrolom. Takođe, izgleda da je PCR reakcija (amplifikacija) sa prajmerima specifičnim za *P. citricarpa* uspešna. Na onovu slike elektroforeze, uzorci su negativni, ali se na gelu vide tragovi reakcije (dimer ili sl). Dosadašnjim radom ostvareni su zadovoljavajući rezultati ekstrakcije DNK sa kombinacijom PVP 10+ Zymo plant kit. Kvalitet pojedinačnih ekstrakcija i dalje značajno varira. U ovom slučaju ne postoje, ili se zasada ne zapažaju razlike u odnosu na vrstu citrusa kao polazni biljni material (mandarina, narandža, limun). Kvalitet DNK međutim nije stalan, i zapaža se da značajno opada stajanjem (iako se čuva zamrznut). Programom je predviđeno da fitosanitarni inspektori dostave 20 uzoraka citrusa iz proizvodnje u Crnoj Gori, sa simptomima oštećenja - crna pjegavost plodova citrusa. Radi toga, pripremljeno je Uputstvo za uzorkovanje plodova citrusa, koje je podijeljeno inspektorima. Inspektori su dostavili uzorke citrusa prema planu, u laboratoriju za istraživanja u šumarstvu na Biotehničkom fakultetu. Prva serija, od 10 uzoraka dostavljena je do 24. oktobra, a druga serija uzoraka do 20. novembra 2024. godine. Dostavljeno je po 8 uzoraka citrusa iz PJ Bar i PJ Kotor, kao i 4 uzorka citrusa iz PJ Herceg Novi. Ukupno je analizirano: 8 uzoraka limuna, 7 uzoraka pomorandži i 5 uzoraka mandarine. Značajno je istaći da većina dostavljenih uzoraka pokazuje simptome karakteristične za napad biljnih vašiju. U prvoj seriji dostavljenih uzoraka i same vaši su prisutne na 7 (od 10) uzoraka, dok je izraženo prisustvo vašiju u drugoj seriji uzoraka niže, utoliko što je manje vašiju (jedinki) po površini plodova, ali se simptomi generalno mogu vezati za ovu štetočinu. Prisutna je čađavica na plodovima (koja prati napad vašiju). Takođe se javljaju simptomi truleži ploda mandarine. Iz dostavljenih uzoraka izvršena je izolacija DNK primenom ZYMO plant mini kita, uz dodatak PVP 10. Prilikom PCR reakcije sa ITS1 i ITS4 prajmerima, univerzalnim za gljive, reakcije su bile pozitivne, dok su sa prajmerima specifičnim za *Phylosticta citricarpa* (GcF3 i GcR7) bile negativne. U uzorkovanom materijalu nije utvrđeno prisustvo *Phylosticta citricarpa*.

STATUS CRNE GORE:

Zemlja slobodna od *Phylosticta citricarpa*, potvrđeno na osnovu nadzora (confirmed by survey).

1.3.1. Monitoring registrovanih subjekata za tretiranje i označavanje drvenog materijala za pakovanje

U skladu sa Međunarodnim standardom za fitosanitarne mjere br.15 (ISPM 15), **drveni materijal za pakovanje u međunarodnom prometu mora biti tretiran** odgovarajućim propisanim postupkom i **propisno označen**, jer oznaka na drvenom materijalu za pakovanje zapravo predstavlja potvrdu da je taj materijal podvrgnut odgovarajućem tretmanu u cilju uništavanja štetnih organizama u slučaju njihovog prisustva. Druge vrste tretiranja koje nijesu u skladu sa navedenim Prilogom 1, ne smatraju se relevantnim postupkom za uništavanje eventualno prisutnih štetnih orgnizama, imajući u vidu da se drvenim materijalom za pakovanje mogu prenijeti veoma štetni karantinski organizmi. **Subjekti koji vrše tretiranje i/ili označavanje drvenog materijala za pakovanje moraju biti registrovani** u Odsjeku za zdravstvenu zaštitu bilja Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, u skladu sa Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za drveni materijal za pakovanje u međunarodnom prometu („Sl. list CG”, br. 04/2010). Ovim pravilnikom su propisani uslovi za registraciju uključujući i tehničku opremljenost za obavljanje postupka tretiranja i/ili označavanja drvenog materijala za pakovanje. **Monitoring obuhvata kontrolu registrovanih subjekata za tretiranje i označavanje drvenog materijala za pakovanje u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za drveni materijal za pakovanje u međunarodnom prometu (“Sl. list CG”, br. 4/2010).** Od strane odgovornog lica izvršen je monitoring sledećih registrovanih subjekata:

„DUGA“doo iz Nikšića koji je registracijom dobio jedinstveni registracioni broj ME-002 koji je sastavni dio službene oznake na pečatu; „DRVEX“doo iz Nikšića koji je registracijom dobio jedinstveni registracioni broj ME-003 koji je sastavni dio službene oznake na pečatu; „A.R-WOOD“doo iz Berana koji je registracijom dobio jedinstveni registracioni broj ME-390 koji je sastavni dio službene oznake na pečatu; ŠIK „POLIMLJE“ iz Berana koji je registracijom dobio jedinstveni registracioni broj ME-590 koji je sastavni dio službene oznake na pečatu; „JELIGO INVEST COMPANY“doo iz Danilovgrada koji je registracijom dobio jedinstveni registracioni broj ME-1120 koji je sastavni dio službene oznake na pečatu. Izvršenim monitoringom je konstatovano da svi subjekti ispunjavaju propisane uslove za obavljanje djelatnosti za koju su registrovani, osim subjekta „DRVEX“doo koji je prestao sa radom, tako da je nakon dodatnog izlaska na teren i zapisnika nadležnog fitosanitarnog inspektora „DRVEX“doo izbrisan iz registra subjekata za obavljanje djelatnosti tretiranja i označavanja drvenog materijala za pakovanje (izvještaji br. 004/1-309/24-5044; 004/1-309/24-5045; 004/1-309/24-5046; 004/1-309/24-5047; 004/1-309/24-5048; 004/1-309/24-5049). Osim navedenih još dva subjekta su registrovana za tretiranje i označavanje drvenog materijala za pakovanje: „BEKOM“doo iz Podgorice i „MARADOM“doo iz Pljevalja. „BEKOM“doo iz Podgorice je kontrolisan od strane odgovornog lica 2023. godine nakon čega je izvršena registracija kojom je ovaj subjekt dobio jedinstveni registracioni broj ME-1120 kao dio službene oznake na pečatu, a „MARADOM“doo iz Pljevalja koji je registracijom dobio jedinstveni registracioni broj ME-004 koji je sastavni dio službene oznake na pečatu je obišao nadležni fitosanitarni inspektor u okviru službene kontrole i konstatovao da je ovaj subjekt nije obavljao djelatnost tretiranja i označavanja drvenog materijala za pakovanje.

1.4. EDUKACIJE

1. Stručno osposobljavanje lica za izdavanje biljnih pasoša: edukacija odgovornih lica za zdravstvenu kontrolu bilja i priprema za ispit. Tokom 2024. godine izdata je dozvola za obavljanje zdravstvenih pregleda i izdavanje biljnih pasoša za rasad povrća i cvijeća

- preduzeću "ČISTOĆA" DOO Pljevlja, (br. 004/1-309/24-UPI-1501/2 od 12.04.2024. godne).
Odgovorno lice za izdavanje biljnih pasoša je edukovano i stručno osposobljeno.
2. Obuka fitosanitarnih inspektora radi implementacije Programa fitosanitarnih mjera za 2024.
 3. Posebna obuka fitosanitarnih inspektora i proizvođača Citrus spp., u cilju sprovođenja mjera *Aleurocanthus spiniferus*. Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja održala je edukaciju fitosanitarnih inspektora na temu „Leptirasta vaš - *Aleurocanthus spiniferus*“ polifagni štetni organizam i prijetnja proizvodnim zasadima citrusa. Sastanak je održan 26. 04. 2024. godine u prostorijama Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove Crne Gore. Na inicijativu Udruženja proizvođača citrusa Ulcinj, održan je sastanak 2.10.2024. godine u prostorijama opštine Ulcinj. Sastanku su ispred Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove prisustvovali dr Tamara Popović načelnica Odsjeka za zdravstvenu zaštitu bilja i fitosanitarni inspektori PJ Bar Šefik Kalać i Željka Obradović.
 4. Posebna obuka fitosanitarnih inspektora i odgovornih lica javnih komunalnih službi, vrtni centri *Anoplophora chinensis*.
 5. Ostale obuke u skladu sa ukazanim potrebama

Savjetnice Odsjeka za zdravstvenu zaštitu bilja održale su obuku:

- nadležnih carinskih inspektora o novim propisima iz oblasti zdravlja bilja, 13. februara 2024. godine, u prostorijama Uprave carina, Podgorica, Crna Gora;
- uvoznika bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom kojoj su prisustvovali i fitosanitarni inspektori PJ Podgorica, u cilju efikasnije implementacije novih propisa u oblasti zdravlja bilja koji su stupili na snagu, 01. februara 2024. godine, u prostorijama Privredne Komore Crne Gore, Podgorica, Crna Gora.
- Savjetnice Odsjeka za zdravstvenu zaštitu bilja prisustvovala su sljedećim obukama tokom 2024. godine:
 1. BTSF "Kontrole zdravlja biljaka - Izbijanje bolesti u poljoprivrednim i hortikulturnim proizvodima.", 22. - 26.01.2024., Nica, Francuska;
 2. EFSA – 4th Mreža za nadzor štetnih organizama bilja, 23. - 24. 10. 2024., Parma, Italija;
 3. EFSA - 21st Procena rizika u mreži zaštite bilja. 28.- 30. 10. 2024. Parma, Italija;
 4. CEFTA – "Regionalni sastanak CEFTA odluka o olakšavanju trgovine voćem i povrćem", 6.– 8. 11. 2024., Beograd, Srbija;
 5. "IX Kongres o zaštiti bilja", 25.-28.11. 2024., Zlatibor, Srbija;
 6. TAIEX Radionica za nadzor kontrolne mjere za *Anoplophora chinensis*, 10. – 11. 12. 2024., Podgorica, Crna Gora;
 7. EFSA i Hrvatska agencija za poljoprivredu i hranu (HAPIH) od 2019. godine zajedno organizuju Jesenju školu bezbjednosti hrane u Osijeku, 5. do 7. novembra 2024. u Osijeku, Hrvatska;
 8. Ekspertska misija TAIEX-a za Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja i Odsjek fitosanitarne inspekcije, na temu "Primjena RIBESS statističkog alata za dizajniranje posebnih nadzora nad štetnim organizmima" (TAIEX Expert Mission on Education to use the RIBESS system to design plant health surveys), od 23. do 26. septembra 2024. godine, Podgorica, Crna Gora;
 9. U organizaciji TAIEX-a, održana je studijska posjeta Odsjeka za zdravstvenu zaštitu bilja Uprave hrvatskom Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, u cilju pripreme Kriznog plana za štetni organizam *Anoplophora chinensis* (kineska strižibuba) u periodu od 10. do 14. juna 2024. godine, Zagreb, Hrvatska;
 10. U okviru projekta „Podrška Regionalnoj Ekonomskoj Integraciji“ ("Support to Regional Economic Integration"), podržanoj od strane Evropske Komisije i GIZ-a, održan je regionalni sastanak članica CEFTA sporazuma u periodu od 16. do 17. aprila 2024. godine; Petrovac;

11. U okviru projekta "Izgradnja kapaciteta u oblasti veterinarstva i zdravlja bilja na Zapadnom Balkanu: LOT 2: ZDRAVLJE BILJA – PHWB projekat" (, održana je treća regionalna radionica vezano za prenošenje zakonodavstva Evropske unije iz oblasti zdravlja bilja, od 24.-26. januara 2024. godine, Skoplje, Sjeverna Makedonija.
12. Uprava je donijela program kampanje za podizanje svijesti javnosti i informiše javnost o prijetnji koju predstavlja štetni organizam i mjerama donesenim za sprečavanje daljeg širenja štetnog organizma izvan obilježnog područja za suzbijanje štetnog organizma za *Aleurocanthus spiniferus*. U cilju realizacije Programa kampanje za podizanje svijesti javnosti o prijetnji koju predstavlja štetni organizam leptirasta vaš - *Aleurocanthus spiniferus*, 18. i 19. jula 2024. godine, održani su sastanci i realizovana terenska posjeta proizvođača citrusa u opštinama Bar i Ulcinj. Sastancima su prisustvovali: načelnica Odsjeka za zdravstvenu zaštitu bilja - dr Tamara Popović, fitosanitarni inspektori Darja Kraljević, Željka Obradović i Šefik Kalač; predstavnici Sekretarijata za poljoprivredu, ruralni razvoj i ekologiju i predstavnici Sekretarijata za komunalnu i stambenu djelatnost opštine Ulcinj, predstavnici Sekretarijata za poljoprivredu – Odjeljenja za poljoprivredu opštine Bar. Na sastancima su razmjenjene informacije o stanju na terenu i efikasnosti primjene fitosanitarnih mjera u cilju suzbijanja i sprečavanja daljeg širenja leptiraste vaš - *Aleurocanthus spiniferus*. Terenske aktivnosti obuhvatile su posjetu proizvođača citrusa. Vizuelnim pregledima zasada citrusa kod proizvođača iz Štoja i Zaganja nije utvrđeno prisustvo leptiraste vaš, dok je kod jednog proizvođača iz opštine Bar, lokalitet Bjeliši, utvrđeno njeno prisustvo na osnovu čega su fitosanitarni inspektori naložili propisane fitosanitarne mjere. Upućen je poziv komunalnim službama i zelenilima u opštinama Herceg Novi i Podgorica, da na javnim površinama primjenite sve raspoložive fitosanitarne mjere u cilju suzbijanja i sprečavanja daljeg širenja leptiraste vaš - *Aleurocanthus spiniferus*.

Takođe upućen je poziv opštinama Herceg Novi, Tivat, Budva, Bar, Ulcinj i Podgorica, kao i Direkciji za savjetodavne poslove u oblasti biljne proizvodnje, da doprinesu u edukaciji poljoprivrednih proizvođača prvenstveno proizvođača citrusa, u cilju pravovremene primjene svih raspoloživih fitosanitarnih mjera za suzbijanje i sprečavanje daljeg širenja leptiraste vaš - *Aleurocanthus spiniferus*.

13. Posebna obuka fitosanitarnih inspektora i odgovornih lica javnih komunalnih službi, vrtni centri *Anoplophora chinensis*:

Na inicijativu Odsjeka za zdravstvenu zaštitu bilja Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, uz podršku Evropske Komisije održana je TAIEX radionica (*TAIEX Workshop on official survey and control measures of Anoplophora chinensis*) za uvoznike bilja, predstavnike komunalnih službi za održavanje gradskih zelenila, Agencije za zaštitu životne sredine, Nacionalnih parkova, Uprave za šume i fitosanitarne inspektore. Radionici je prisustvovao i Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja i Prof. dr Snježana Hrnčić sa Biotehničkog fakulteta. Radionica je održana u Podgorici 10. i 11. decembra 2024. godine. sa biljem kao što su lica odgovorna za održavanje gradskih zelenila, vrše redovne vizuelne preglede u skladištima, prodajnim prostorima i javnim površinama, kako bi se blagovremeno otkrila eventualna iznenadna pojava kineske strižibube, a sve u cilju efikasnog sprovođenja fitosanitarnih mjera i sprečavanja daljeg širenja.

1.5 HITNE FITOSANITARNE MJERE

Hitne fitosanitarne mjere obuhvatale su praćenje pojave, kao i predlog mjera za suzbijanje štetnih organizama, procjenu mogućih šteta na bilju i naknada šteta se vršilo u cilju smanjenja obima gubitaka na poljoprivrednim kulturama, biljnim proizvodima i objektima pod nadzorom, vršenje laboratorijskih ispitivanja uzetih uzoraka, kao i nabavku nedostajuće laboratorijske opreme i hemikalija, pravovremeno obavješćavanje putem medija, savjeta i objavljivanja

stručnih publikacija o pojavi, širenju i načinu suzbijanja štetnih organizama, instrukcija i vodiča za sprovođenje hitnih fitosanitarnih mjera, troškove međunarodne saradnje i druge poslove.

KOMPONENTA 1.5.1. Hitne mjere u obilježenom području *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence doree)

Aktivnosti su propisane Naredbom o hitnim fitosanitarnim mjerama za sprečavanje širenja i suzbijanje zlatne žutice vinove loze ("Sl. list CG", br. 103/2021) i Naredbom o hitnim fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja zlatne žutice vinove loze („Sl. list CG“, br. 18/2018), a nakon utvrđenog prisustva štetnog organizma *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence doree) na vinovoj lozi, uspostavljeno je obilježeno područje u Godinju i Gluhom Dolu, opština Bar. Obilježeno područje sastoji se od zaraženog i sigurnosnog područja.

U obilježenom području tokom 2024. godine vršeno je:

1. intenzivno praćenje simptoma u zasadima vinove loze u zaraženom području sa uzorkovanjem lišća u slučaju uočavanja simptoma;
2. intenzivno praćenje simptoma u zasadima vinove loze u sigurnosnom području sa uzorkovanjem lišća u slučaju uočavanja simptoma;
3. praćenje vektora pomoću žutih ljepljivih ploča u obilježenom području;
4. laboratorijske analize uzoraka bilja.

Fitosanitarna inspekcija i odgovorno lice vršili su vizuelne preglede biljaka vinove loze na simptome fitoplazme i uzorkovala 120 uzoraka simptomatološkog lišća vinove loze u obilježenom i novo obilježenom području.

Laboratorijske analize vršio je Poljoprivredni fakultet, Departman za fitomedicinu i zaštitu životne sredine, Laboratorija za biološka istraživanja i pesticide, Trg Dositeja Obradovića br. 8, 21102 Novi Sad, Srbija.

Rezultatima laboratorijskih analiza nije utvrđeno prisustvo štetnog organizma – fitoplazme *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée) u obilježenom području u Godinju i Gluhom Dolu, opština Bar.

Za obilježeno područje Godinja UKIDA SE OBILJEŽENO PODRUČJE i prestaje sprovođenje mjera na lokalitetu Godinje, jer na osnovu rezultata posebnog nadzora, tokom dvije godine nakon posljednjeg nalaza štetnog organizma fitoplazme *Candidatus Phytoplasma vitis* u vinovoj lozi nije utvrđeno ponovo njegovo prisustvo u tom obilježenom području.

Zbog novog pozitivnog nalaza u lokalitetu Mataguži, Zeta, obilježeno je područje (Rješenje br. 04-309/21-UIP-5030/4 od 15.08.2024. godine), koje obuhvata zaraženo područje poluprečnika 1 km od pozitivnih nalaza štetnog organizma i sigurnosno područje u poluprečniku od 5 km od granice zaraženog područja. Zaraženi čokot je uništen i nastavlja se sprovođenje nadzora i propisanih fitosanitarnih mjera tokom 2024. godine. U 20 uzetih uzoraka uzetih nakon 15.08.2024. godine u novo obilježenom području laboratorijski nije utvrđeno prisustvo štetnog organizma.

U cilju sprečavanja daljeg širenja *Candidatus Phytoplasma vitis* potrebno je sprovesti sve raspoložive mjere kontrole: sadnja sertifikovanih loznih kalemova, pregled vinograda i uklanjanje zaraženih čokota, krčenje napuštenih zasada vinove loze, uklanjanje divlje loze i alternativnih domaćina FD u blizini vinograda, suzbijanje vektora – cikade *Scaphoideus titanus* registrovanim insekticidima.

Naredba o hitnim fitosanitarnim mjerama za sprečavanje unošenja, širenja i iskorjenjivanje zlatne žutice vinove loze "Sl. list CG", br. 130/2024 od 31.12.2024. godine, koja stupa na snagu 8.1.2025.

PROGRAM 2

PROGRAM PRAĆENJA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA I SREDSTAVA ZA ISHRANU BILJA

Cilj: Program se sprovodi radi smanjenja rizika i mogućih negativnih efekata sredstava za zaštitu bilja i sredstava za ishranu bilja na zdravlje ljudi i životnu sredinu, kao i radi postizanja održive upotrebe sredstava za zaštitu bilja i sredstava za ishranu bilja, a istovremeno je i podrška realizaciji Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja.

Pravni osnov: Nacionalni plan za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja, Zakon o sredstvima za zaštitu bilja, Zakon o sredstvima za ishranu bilja, Zakon o bezbjednosti hrane i godišnji plan službenih kontrola.

Aktivnosti:

2.1: REGISTRACIJA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA

U promet se mogu stavljati samo pesticidi čije su aktivne supstance odobrene u EU i koje se nalaze na Listi aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja. Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja je usklađena sa EU listom objavljuje se u Službenom listu Crne Gore i redovno se ažurira. S obzirom na činjenicu da Crna Gora nema proizvodnju pesticida, u Crnoj Gori uspostavlja se sistem priznavanja registracije pesticida u skladu sa Pravilnikom o priznavanju registracije sredstava za zaštitu bilja ("Sl. list CG", br. 50/14) koji propisuje sadržaj zahtjeva za registraciju, bliže uslove i način priznavanja registracije, dodjelu jedinstvenog registracionog broja i procjenu uporedivosti prilika i klimatskih uslova, način dostavljanja i sadržaj dokumentacije za priznavanje registracije, bliži sadržaj rješenja o registraciji i visina naknade za registraciju sredstava za zaštitu bilja. Troškove registracije snosi podnosilac zahtjeva, pri čemu program podržava rad Komisije na procesu registracije u skladu sa propisima. Objavljen je javni poziv svim proizvođačima, uvoznicima i distributerima sredstava za zaštitu bilja da inteziviraju podnošenje zahtjeva za registraciju sredstava za zaštitu bilja zbog sprovođenja administrativnih procedura u postupku registracije. Zahtjevi za registraciju podnose se Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove na propisanom obrascu i uz propisanu dokumentaciju. U skladu sa ranije donešenim odlukama sredstva za zaštitu bilja se od 31.09.2021. uvoze samo ukoliko su registrovana u Crnoj Gori. Dodatno, zainteresovanim stranama je još 12.09.2017. godine određen period od dvije godine kako bi se blagovremeno podnijeli zahtjevi za registraciju sredstava za zaštitu bilja koji se plasiraju na tržište Crne Gore. Postupak registracije je započeo 2021. godine. Do 31.12.2024. godine pristiglo je ukupno 149 zahtjeva za registraciju sredstava za zaštitu bilja. Svi zahtjevi su obrađeni i pripremljen je za objavljivanje Nacrt Liste registrovanih sredstava za zaštitu bilja.

Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove utvrdila je Listu registrovanih sredstava za zaštitu bilja („Službeni list CG“ br. 38/2024) na kojoj se nalazi 126 registrovanih sredstava za zaštitu bilja.

2.2: MONITORING PROMETA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA

U Crnoj Gori registrovano je 10 uvoznika pesticida i 76 distributera za promet pesticida na veliko i/ili malo. Monitoring se sprovodio u skladu sa posebnim Programom monitoringa prometa sredstava za zaštitu bilja za 2024. godinu (Sl. list CG br. 37/2024), u skladu sa teritorijalnom nadležnosti fitosanitarni inspektori su u skladu sa ovim programom i planom službenih kontrola sprovodili nadzor u objektima u kojima se vrši promet sredstava za zaštitu bilja. U okviru Programa objavljene su kontrolne liste za vršenje nadzora u objektima za promet sredstava za zaštitu bilja, date pisane i usmene instrukcije inspekciji za sprovođenje. Nadzor je vršen u skladu sa analizom rizika, na osnovu dosadašnjih dokaza o utvrđenim nepravilnostima sa ciljem utvrđivanja stvarnog stanja u prometu pesticidima u objektima za

promet sredstava za zaštitu bilja u pogledu kadra i opreme kroz primjenu kontrolne liste. U toku 2024. godine od strane fitosanitarnih inspektora izvršena je 228 kontrola u skladu sa Zakonom o sredstvima za zaštitu bilja.

2.3: SPROVOĐENJE SPECIJALISTIČKOG KURSA

U skladu sa članom 6 Zakona o sredstvima za zaštitu bilja („Službeni list CG”, br. 51/08 i 18/14); Pravilnikom o programu specijalističkog kursa za sredstva za zaštitu bilja („Službeni list CG”, broj 35/15); Pravilnikom o načinu izdavanja i izgledu legitimacije za profesionalno korišćenje sredstava za zaštitu bilja („Sl. list CG”, br. 67/15), Pravilnikom o uslovima koje treba da ispunjavaju pravna lica koja vrše edukaciju lica odgovornih za promet i upotrebu sredstava za zaštitu bilja („Sl. list CG”, br. 28/16) i Nacionalnim planom za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja za period od 2021. do 2026. godine („Sl. list CG”, br. 115/21), sprovodi se specijalistički kurs za osposobljavanje:

1. profesionalnih korisnika sredstava za zaštitu bilja;

U toku 2024. godine vršene su pripreme za unapređenje edukacija i priprema materijala, kao i na novom izboru predavača.

2. lica odgovornih za promet sredstava za zaštitu bilja:

U 2024. godini 17 lica odgovornih za promet sredstava za zaštitu bilja završilo je specijalistički kurs.

Do 31.12.2024. godine ukupno je 102 lica odgovornih za promet sredstava za zaštitu bilja završilo specijalistički kurs.

2.4: MONITORING UREĐAJA ZA UPOTREBU PESTICIDA

Za upotrebu pesticida mogu se koristiti samo uređaji koji garantuju sigurnu upotrebu i koji su u tehnički ispravnom stanju. Vlasnik uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja dužan je da uređaje drži u tehnički ispravnom stanju. Vlasnik uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja dužan je da čuva tehničku dokumentaciju o uređaju (sertifikat proizvođača, prospekt, dokaz o izvršenoj popravci i sl.). Kontrola uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja podrazumijeva primjenu pravila za provjeru tehničke ispravnosti uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja čime se obezbjeđuje ispunjavanje ekoloških zahtjeva i na najmanju moguću mjeru smanjuju štetni uticaji na zdravlje ljudi i životnu sredinu koji bi mogli uzrokovati takvi uređaji i da bi se uspostavio sistem redovnog pregleda uređaja koji su već u upotrebi. Ova aktivnost je predviđena i Nacionalnim akcionim planom ali je potrebno sprovesti niz aktivnosti na nacionalnom nivou počev od analize postojećeg stanja uređaja za primjenu pesticida, nacionalne odluke o kategoriji uređaja koje treba provjeravati do samog načina ko i kako će sprovoditi kontrolu uređaja kao i na koji način će se obezbijediti sprovođenje ovih zahtjeva. Pravilna primjena hemijskih sredstava ima veliki uticaj na prinose po hektaru, troškove proizvodnje kao i na ekološke uslove okruženja. Efikasnost primjenjenih sredstava za zaštitu bilja zavisi i od procesa aplikacije, prije svega od stanja i ispravnosti mašina i opreme, kao i od znanja i osposobljenosti korisnika mašina. Radom sa ispravnim, sigurnim i preciznim mašinama ostvaruje se direktna dobit za korisnike (proizvođače), smanjuju se količine hemijskih preparata, što se odražava na smanjenje troškova i povećanje profita u biljnoj proizvodnji. Jedan od zadataka mehanizovane zaštite koji treba da ispuni uređaj za primjenu pesticida je obezbjeđenje ravnomjerne raspodjele radne tečnosti sa preciznim doziranjem u pojedinim zonama iz ekoloških razloga. Učinak tretmana mašina za nanošenje zavisi od pravilnog funkcionisanja (ispravnosti), podešavanja i dizajna, koji utiču na tačnost distribucije pesticida, tačnost doziranja i gubitke.

Neadekvatna upotreba pesticida može prouzrokovati štetne efekte na operatera, životinje i životnu sredinu. Nakon sprovedenih Monitoringa u prethodnom periodu, ustanovljeno je da stanje uređaja za aplikaciju pesticida u Crnoj Gori nije na zadovoljavajućem nivou. Kod većine

uređaja detektovane su veće nepravilnosti koje direktno utiču na nekontrolisano i neravnomjerno nanošenje pesticida i zaključeno je da je neophodno nastaviti sa sprovođenjem Monitoringa uređaja za upotrebu pesticida.

Kroz program fitosanitarnih mjera za 2024. godinu - Program monitoringa uređaja za upotrebu pesticida za 2024. godinu (Sl. CG br. 40/2024) propisano je da se testira ispravnost najmanje 40 uređaja i da se održe dvije edukativne radionice u cilju podizanja svijesti ciljne grupe o značaju ispravnosti mehanizacije za upotrebu pesticida.

Stanje većeg dijela od ukupnog broja od 40 pregledanih uređaja nije zadovoljavajuće kako u pogledu vizuelnog stanja i loše higijene tako i u pogledu tehničke neispravnosti pa se i nije moglo pristupiti detaljnijem testiranju.

U skladu sa ciljem Monitoringa za 2024. godinu, da se za minimum 10 proizvođača čija tehnička ispravnost mehanizacije zadovolji kriterijume, bude dodijeljen sertifikat o potvrdi ispravnosti uređaja, izvršeno je ponovno testiranje i pregled određenih uređaja koji su pokazali dobro stanje u nekom od prethodna 3 Monitoringa. Više od 50% pregledanih uređaja u prvom ciklusu uz korekciju ustanovljenih manjih nepravilnosti koje se uglavnom odnose na zamjenu dizni koje nemaju odgovarajući protok uslijed zapušnja ili fizičkog oštećenja, kao i uz zamjenu manometara sa ispravnom graduacijom bi bili potencijalni kandidati za dodjelu prvih sertifikata. Održane su dvije edukativne radionice na temu "Osnovne smjernice za održavanje uređaja za primjenu pesticida". Prva radionica je održana 29.11.2024. godine u Opštinskoj sali u Bijelom Polju, dok je druga realizovana 06.12.2024. godine u "Kući maslina" u Baru. Na zahtjev „Plantaža 13. Jul”, održana je 13.12.2024. godine edukativno pokazna radionica "Osnovne smjernice za održavanje uređaja za primjenu pesticida", Radionicama su prisustvovala 78 učesnika. Radionice su imale za cilj pružanje relevantnih informacija poljoprivrednim proizvođačima, kako bi unaprijedili praksu održavanja uređaja za primjenu pesticida. Navedene radionice predstavljaju doprinos stvaranju održivije poljoprivredne zajednice, čime će se direktno poboljšati kvalitet proizvoda i zaštita životne sredine.

2.5: PROGRAM POST-REGISTRACIJSKE KONTROLE SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA

U skladu sa propisima za registraciju sredstava za zaštitu bilja, formulacije sredstva koje se stavljaju na tržište treba da odgovaraju formulaciji navedenoj na rješenju o registraciji. Promjene temperature, uslovi skladištenja, ambalaža i ostali faktori mogu uticati na kvalitet i njegova svojstva sredstava za zaštitu bilja. Svaka promjena može: uticati na efikasnost sredstva za zaštitu bilja ili predstavljati opasnosti za ljude, životinje, bilje ili životnu sredinu.

Postregistracijska kontrola sredstava za zaštitu bilja predstavlja važnu komponentu u procesu registracije, prometa i upotrebe sredstva za zaštitu bilja. Usvoje je i realizovan Program post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja u cilju praćenja sredstava za zaštitu bilja nakon izvršene registracije i sprovodi se radi kontrole dejstva i upotrebe sredstava za zaštitu bilja na teritoriji Crne Gore. Sva sredstva za zaštitu bilja koja su provjerena laboratorijskim ispitivanjima ispunjavaju uslove u skladu sa etiketom i rješenjem o registraciji (sadržaj i količina aktivne supstance). Sva ispitivana sredstva za zaštitu bilja odgovarala su propisanim uslovima (sadržaj i količina aktivne supstance). U 2024. godini Programom post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja uzeto je ukupno 10 uzoraka (10 preparata) za postupak laboratorijskog ispitivanja.

2.6: POST-REGISTRACIJSKA KONTROLA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA – REZISTENTNOST

U cilju ispitivanja osjetljivosti izolata prouzrokovaca sive truleži (*Botrytis cinerea*) obavljeno je testiranje 3 izolata sa različitih gajenih biljaka na kojima se koriste fungicidi za suzbijanje navedenog patogena. Izolati su uzeti sa dva lokaliteta i to sa sljedećih gajenih biljaka: 1 izolat sa jagode, 1 izolat sa maline i 1 izolat sa begonije. Polodovi sa simptomima sive truleži uzeti su

na lokalitetu Sige (Opština Danilovgrad), a biljke begonije uzete su iz plastenika Gradskog Zelenila u Podgorici (Sitnica). Osjetljivost izolata testirana je prema sljedećim aktivnim materijama: piraklostrobin, boskalid, ciprodinil, fludioksonil i fenheksamid. Ove aktivne materije su izabrane zbog toga što poljoprivredni proizvođači najviše za suzbijanje prouzrokovaca sive truleži (*Botrytis cinerea*) koriste sljedeće fungicide: Teldor (aktivna materija fenheksamid), Switch (ciprodinil + fludioksonil) i Signum (piraklostrobin + boskalid). Analiza izolata je obavljena u fitopatološkoj laboratoriji Biotehničkog fakulteta. Nakon izolacije gljive *B. cinerea*, ona je izlagana različitim koncentracijama fungicida (0,05%, 0,1%, 0,15% i 0,2%) koji su inkorporirani u hranljivu podlogu krompir dekstrozni agar (KDA). Uticaj fungicida je poređen sa kontrolom u kojoj nije bilo fungicida i ona je označena sa 0%.

Rezultati: Analizom dobijenih rezultata nije utvrđena pojava porasta gljive na podlozi u koju je inkorporiran fungicid, tako da se može tvrditi da kod navedenih izolata nema pojave rezistentnosti.

Rezultati: nakon obavljenog pregleda nije uočena pojava sporulacije pseudogljive *P. viticola* na tretiranim isječcima (osim u kontroli), pa se smatra da nema pojave rezistentnosti.

2.7: MONITORING ODRŽIVE UPOTREBE PESTICIDA NA GAZDINSTVIMA ZA 2024. GODINU

U Crnoj Gori do 2024. godine registrovana su 4354 poljoprivrednih proizvođača hrane biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje. Bezbjednost korisnika sredstava za zaštitu bilja (poljoprivrednih proizvođača i njihovih radnika) važan su dio održive i pravilne upotrebe pesticida kroz primjenu preventivnih mjera zaštite i kroz pravilno rukovanje. Korisnici često ne poštuju bezbjedonosne, zaštitne i higijenske mjere, naročito u oblastima sa visokim temperaturama, gdje nošenje zaštitne opreme može biti neugodno. Pravilna primjena propisanih mjera, pravilno rukovanje sredstvima za zaštitu bilja smanjuje rizike koje nosi primjena sredstava za zaštitu bilja i osigurava bezbjednost korisnika. Usvojen je i realizovan Program monitoringa kroz praćenje transporta, skladištenja, pripreme za upotrebu, upotrebe, vođenja evidencija, pa i rezidua pesticida kroz primjenu kontrolne liste. U periodu od februara do decembra izvršen je obilazak preko 76 gazdinstava na kojima se gaji povrće i voće. Skladištenje sredstava za zaštitu bilja na poljoprivrednom gazdinstvu je od izuzetne važnosti radi sprječavanja kontaminacije i samog korisnika pesticida ali i za zaštitu životne sredine. Skladište za sredstva za zaštitu bilja treba da se koristi samo za tu svrhu i da kapacitetima odgovara veličini proizvodnje, treba da je fizički odvojeno od hrane, hrane za životinje i drugih osjetljivih proizvoda koji se mogu kontaminirati direktnim ili indirektnim putem.

2.8: PROGRAM INTEGRALNE ZAŠTITE BILJA – JABUKA

Integralna zaštita bilja vrši se racionalnom upotrebom kombinacije bioloških, biotehnoloških, hemijskih i drugih mjera za uzgoj bilja, uz ograničenu upotrebu sredstava za zaštitu bilja, neophodnih za održavanje populacije štetnih organizama na nivou koji ne izaziva ekonomski neprihvatljivu štetu ili gubitak. Integralna zaštita bilja obuhvata mjere zaštite bilja, kroz smanjenu upotrebu sredstava za zaštitu bilja uz prednost primjene nehemijskih metoda zaštite bilja, koje se zasnivaju na agronomskim tehnikama ili fizičkim, mehaničkim ili biološkim metodama suzbijanja štetnih organizama. Prilikom smanjene upotrebe sredstava za zaštitu bilja koriste se ona sredstva za zaštitu bilja, koja imaju najmanji rizik za zdravlje ljudi i životnu sredinu. Program integralne zaštite bilja obuhvata pripremu i objavljivanje smjernica za integralnu zaštitu najmanje jedne kulture koje su usklađene sa propisima o sredstvima za zaštitu bilja, o zaštiti životne sredine i o dobroj poljoprivrednoj praksi.

2.9: PROGRAM PRIMJENE FUNGICIDA BIOLOŠKOG PORIJEKLA

Tokom 2024. godine je sprovedeno više aktivnosti u cilju ispitivanja efikasnosti komercijalnih biofungicida prema nekim od najznačajnijih patogena prouzrokovaca bolesti biljaka u Crnoj

Gori. Takođe, aktivnosti su obuhvatale i proučavanje biofungicidnog potencijala pojedinih endofitnih mikroorganizama izolovanih u Crnoj Gori. Istraživanjem je provjerena efikasnost komercijalnih preparata Vintec® (*Trichoderma atroviride* SC1), Taegro® (*Bacillus amyloliquefaciens* FZB24), VitiSan® (kalijum hidrogenkarbonat 994,9 g/kg), endofitne gljive *Trichoderma citrinoviride* (izolovana u Crnoj Gori) prema patogenima izolovanim u Crnoj Gori: *Phomopsis viticola* (vinova loza), *Botrytis cinerea* (malina), *Botrytis cinerea* (jagoda), *Botrytis cinerea* (begonija), *Erysiphe elevata* (katalpa), *Erysiphe platani* (platan), kao i više patogena prouzrokovaca pepelnica na različitim vrstama ukrasnog bilja. Biofungicidni kapacitet utvrđen je direktnim *in vitro* i *in vivo* testovima sprovedenim u laboratorijama Biotehničkog fakulteta u Podgorici kao i u *in vivo* eksperimentu u vinogradu Biotehničkog fakulteta. Testiranje mogućnosti upotrebe komercijalnog preparata Vintec® i endofitne gljive *Trichoderma citrinoviride* u suzbijanju crne pjegavosti vinove loze (*P. viticola*) obavljeno u vinogradu Biotehničkog fakulteta. Tokom eksperimenta sprovedena su tri tretmana u različitim periodima vegetacije prema kritičnim momentima za ostvarenje infekcije. Preprat Vintec® primijenjen u dozi preporučenoj od strane proizvođača, a suspenzija spora gljive *Trichoderma citrinoviride* prije tretman je podešena upotrebom hemocitometra. Prvi tretman obavljen u fenofazi vunastog pupoljka, a sledeća dva tretmana u periodu kretanja vegetacije, dok su lastari dostigli dužinu maksimalno do 20 cm. Očitavanje rezultata obavljeno tokom Juna. Klimatski činioci tokom 2024. godine uslovili su nizak intenzitet infekcije i razvoja crne pjegavosti na vinovoj lozi, pa stoga u cilju dobijanja preciznijih podataka o biološkoj efikasnosti testiranih preparata potrebno je ogled ponoviti u narednoj vegetaciji. Testiranje antagonističkog potencijala *Trichoderma atroviride* SC1 (Vintec®), *Bacillus amyloliquefaciens* (Taegro®) i *Trichoderma citrinoviride* prema fitopatogenoj gljivi *Phomopsis viticola* obavljeno direktnim *in vitro* testom u fitopatološkoj laboratoriji Biotehničkog fakulteta. Rezultati antagonističkih testova su pokazali različit stepen inhibicije u rasponu od 26,53% do 51,25%. Sa prikupljenih plodova jagode i maline kao i sadnica begonije koje su pokazivale simptome sive truleži, obavljena je izolacija fitopatogene gljive *Botrytis cinerea*. Nakon dobijanja čiste kulture patogena, direktnim *in vitro* testom utvrđen je antagonistički potencijal *Trichoderma atroviride* SC1 (Vintec®), *Bacillus amyloliquefaciens* (Taegro®) i *Trichoderma citrinoviride*, prema izolatima *B. Cinerea*. Rezultati testiranja su pokazali efikasnost testiranih biofungicida u rasponu od 45,93% - 65,75% prema izolatima *B. cinerea* koji su dobijeni sa različitih biljnih vrsta.

U laboratoriji Biotehničkog fakulteta sprovedeno je testiranje fungicidnog efekta preparata VitiSan® (kalijum hidrogenkarbonat 994,9 g/kg) u cilju provjere mogućnosti suzbijanja pepelnica na različitim vrstama ukrasnog bilja. Tokom 2024. godine na više stabala u urbanom dijelu Podgorice kao i rasadnicima ukrasnog bilja su uočeni simptomi pepelnice na različitim biljnim vrstama. Simptomatični listovi su sakupljeni i dopremljeni u fitofarmaceutsku laboratoriju u cilju pripreme suspenzije spora patogena. Eksperimentalne biljke *Catalpa bignonioides*, *Euonymus japonicus* „Benkomasaki“, *Lagerstroemia indica*, *Platanus orientalis* raspoređene su u pet grupa po četiri biljke. Prva i druga grupa biljaka su tretirane preparatom VitiSan® u preporučenim koncentracijama od 0,3% i 1,5% uz dodatak okvašivača Vegex Fos Soap. Treća i četvrta grupa biljaka su tretirane preparatom Vivando i Kumulus u cilju poređenja rezultata efikasnosti. Tretman je obavljen upotrebom ručne prskalice, kojom je rastvor preparata podjednako nanešen na listove biljaka. Kontrola, odnosno peta grupa od četiri biljke, nije tretirana. Upotrebom hemocitometra pripremljena je suspenzija spora (10^3), kojom je obavljena inokulacija svih pet grupa biljaka, nakon sušenja depozita primijenjenih sredstava. Procjena efikasnosti preparata obavljena je nakon 10 i 15 dana, pri čemu je utvrđeno da koncentracija preparata VitiSan® od 1,5% je u potpunosti spriječila razvoj pepelnica na tretiranim ukrasnim biljkama što ukazuje na značajan potencijal korišćenja kalijum hidrogenkarbonata u koncentraciji 1.5% u kontroli prouzrokovaca pepelnica na ukrasnom bilju.

2.10: UNAPREĐENJE SISTEMA ZA POSTUPANJA I UPRAVLJANJA OTPADOM ODNOSNO POSTUPANJA SA AMBALAŽOM NAKON UPOTREBE PESTICIDA

Programom za unaprjeđenje sistema za postupanje i upravljanje otpadom odnosno za postupanje sa ambalažom nakon upotrebe pesticida za 2024. godinu određuju se vršioc, broj objekata i kontrolne liste za poljoprivredna gazdinstva na kojima se upotrebljavaju pesticidi, skladište ali i postupi i upravlja otpadom odnosno postupi sa ambalažom nakon upotrebe pesticida. Bezbjednost korisnika sredstava za zaštitu bilja (poljoprivrednih proizvođača i njihovih radnika) važan su dio održive i pravilne upotrebe pesticida kroz primjenu preventivnih mjera zaštite i pravilno rukovanje ali i unaprjeđenje sistema za postupanje i upravljanje otpadom odnosno za postupanje sa ambalažom nakon upotrebe pesticida. Korisnici često ne poštuju preporuke za trostruko ispiranje i bezbjedono odlaganje ambalaže nakon upotrebe pesticida. Pravilno odlaganje ambalaže nakon upotrebe pesticida zajedno sa skladištenjem, pravilnom primjenom i rukovanjem pesticidima je osnova bezbjednosti. Programom su određeni prioriteti u skladu sa analizom rizika, na osnovu veličine poljoprivrednih površina, radi utvrđivanja nepravilnosti sa ciljem sistema za postupanje i upravljanje otpadom odnosno za postupanje sa ambalažom nakon upotrebe pesticida i utvrđivanja stanja na gazdinstvima na kojima se upotrebljavaju pesticidi. Svako odlaganje otpada i svako postupanje sa ambalažom nakon upotrebe pesticida koje nije u skladu sa propisanim treba da bude evidentirano i otklonjeno jer može i imati negativan uticaj i na životnu sredinu i zdravlje ljudi. Program ima za cilj utvrđivanje nepravilnosti radi njihovog otklanjanja i sprovođenja pravovremenih aktivnosti u cilju otklanjanja potencijalne opasnosti za ljude, bilje, životinje ili životnu sredinu.

2.11: MONITORING UTICAJA UPOTREBE PESTICIDA NA ŽIVOTNU SREDINU- VODE, PTICE, PČELE, RIBE I ZEMLJIŠTE

Komponenta podražava realizaciju Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja za period od 2021. do 2026. godine ("Sl. list CG", br. 115/21) i to realizaciju Cilja 5.8 Smanjenje rizika od upotrebe pesticida na životnu sredinu odnosno – vode, ptice, pčele, ribe i zemljišta.

Sredstva za zaštitu bilja ne smiju se upotrebljavati na način koji bi prouzrokovao zagađenje stambenih, privrednih i drugih objekata u kojima borave ljudi i životinje, kao i zagađenje voda i okolnih zemljišta. Uticaj upotrebe pesticida na životnu sredinu je jedna od aktivnosti utvrđena Zakonom o sredstvima za zaštitu bilja, ali i propisima koji uređuju vode, ptice, pčele, ribe i zemljišta, zaštitu prirode i otpad i druge aktivnosti utvrđene posebnim propisima, a koji imaju direktnu ili indirektnu vezu sa upotrebom pesticida. Zagađenja se odnose na moguće izvore: nepravilna priprema, curenje ili isticanje, primjena sredstava za zaštitu bilja, nepravilno ispiranje ambalaže (prosipanje tokom pripreme), čišćenja ili na nepropisno odlaganje preostale količine radnog rastvora.

Monitoring se sprovodi u skladu sa posebnim monitoringom radi prikupljanja podataka o zagađenjima izazvanih pesticidima i izradi godišnjeg izvještaja o zagađenjima izazvanih pesticidima. U 2024. godini nije bilo dostavljenih uzoraka vode, ptice, pčele, ribe i zemljišta, te će se uzeti u obzir rezultati posebnih monitoringa životne sredine.

2.12: MONITORING KARAKTERISTIKA SREDSTAVA ZA ISHRANU BILJA

Na tržištu Crne Gore mogu se stavljati samo sredstva za ishranu bilja koja su određenih karakteristika i treba da imaju određeni najmanji sadržaj hraniva, kao i odgovarajuća hemijska, fizička, fiziološka i druga svojstva i moraju odgovarati karakteristikama navedenim u deklaraciji. Sredstva za ishranu bilja mogu biti u prometu ako: ispunjavaju uslove, označena na propisani način i pravilnom upotrebom ne ugrožavaju zdravlje ljudi, životinja, bilja i životnu sredinu.

Od ukupno uzetih 74 uzoraka 11 nije odgovaralo karakteristikama navedenim u deklaraciji odnosno 14,86%, što je za 0,63% manje nego 2023. godine kada je postotak iznosio 15,49%.

MONITORING REZIDUA PESTICIDA

Preliminarni podaci se odnose isključivo na uzorke uzete po Programu monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2024. godinu ("Sl. list CG" br. 37/24). Detaljan izvještaj po Programu monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2024. godinu biće prezentovan u Izvještaju o realizaciji nacionalnog plana za odživu upotrebu pesticida za 2024. godinu.

Ukupan broj uzetih uzoraka je 148 od čega:

- 103 uzoraka je bez ostataka pesticida;
- 45 uzoraka sa ostacima jedne ili više aktivnih supstanci od čega:
 - ✓ u 35 uzoraka sa aktivnim supstancama ispod maksimalno dozvoljenih količina,
 - ✓ u 10 iznad maksimalno dozvoljenih količina.

U 2024. godini osim uzoraka koji su obuhvaćeni programom monitoringa, ispitano je još 3226 uzorka na prisustvo pesticida.

Od tog broja ispitano je:

- 1102 uzoraka voća;
- 1512 uzoraka povrća;
- 121 uzoraka žita i proizvoda od žita;
- 19 uzoraka mesa i proizvoda od mesa, ribe i ribljih proizvoda;
- 34 uzoraka stočne hrane;
- 10 uzoraka mlijeka i mliječnih proizvoda;
- 7 uzoraka dječje hrane;
- i 421 uzoraka ostalih proizvoda.

U uzorcima životinjskog porijekla nije utvrđeno prisustvo rezidua pesticida.

U 1562 uzoraka neživotinjskog porijekla nijesu pronađene rezidue pesticida.

U 1594 uzorka je utvrđeno prisustvo pesticida, a od toga 1456 uzorka su ispod maksimalno dozvoljene koncentracije i 138 uzoraka iznad maksimalno dozvoljene koncentracije.

2.13 IZVJEŠTAJNO PROGNOZNI PROGRAMI

2.13.1 Izvještajno prognozni program: *Drosophila suzukii*

U sklopu rada na programu monitoringa *Drosophila suzukii*, 12.6.2024. postavljene su klopke sa atraktantom (jabukovo sirće) za monitoring u zasadima maline na sjeveru Crne Gore na području Mojkovca (Lepenac) i Bijelog Polja (Kruševo i Nedakusi) i u drugoj dekadi avgusta u vinogradima u lokalitetima na jugu - Lješkopolje i Godinje. Prilikom svakog obilaska lokaliteta, pa do završetka rada na programu krajem oktobra, sadržaj klopki je na licu mjesta pregledan na prisustvo imaga *D. suzukii*. Insekti koji su uhvaćeni u periodu između dva pregleda prebacivani su u flakone sa 70% etanolom. Prilikom svakog obilaska terena vršena je i zamjena atraktanta. U entomološkoj laboratoriji su pod stereomikroskopom odvajane jedinke *D. suzukii* od ostalih insekatskih vrsta koje se, takođe, hvataju u klopama i utvrđena brojnost *D. suzukii* (ukupan broj i po polovima).

U periodu 21-24.6.2024. kada je nakon postavljanja klopki izvršen prvi pregled u zasadima maline nađene su dvije ženke u lokalitetu Nedakusi. Obilaskom terena je uočeno da se, u zavisnosti od sorte, u mnogim lokalitetima malina nalazi ili u fazi berbe ili u fazi kada plodovi počinju da sazrijevaju. S obzirom na zabilježeno hvatanje imaga na području Bijelog Polja, odnosno početka aktivnog leta *D. suzukii* u Izvještaju br. 04-2648 od 25.6. 2024. preporučene su mjere borbe i ukazano da se očekuje pojava i u ostalim lokalitetima. Prilikom sledećeg pregleda (5.7. 2024) nađena su imaga u sva tri lokaliteta: Nedakusi (Bijelo Polje) 3 imaga - 2 mužjaka i 1 ženka; Kruševo (Bijelo Polje) 2 ženke i Lepenac (Mojkovac) 1 mužjak. Obilaskom terena uočeno je da se u svim lokalitetima plodovi malina beru, a u zavisnosti od sortimenta u malinjacima se sukcesivno i formiraju i dozrijevaju novi plodovi, tako da su ponovo u izvještaju koji je pratio ovaj obilazak terena preporučene mjere borbe.

Prilikom pregleda 19. jula 2024. g. bilježi se povećanje broja uhvaćenih imaga: Nedakusi (Bijelo Polje) 8 (2♂♂ i 6 ♀♀; Kruševo (Bijelo Polje) 6 (4♂♂ i 2 ♀♀): Lepenac (Mojkovac) 11 (7♂♂ i 4 ♀♀) uz napomenu u Izvještaju br. 04-3321 od 23.7. 2024. da se u narednom periodu očekuje dalje povećanje brojnosti i u vezi sa tim moguće štete, naročito imajući u vidu kratkotrajno zahlađenje koje je nastupilo na sjeveru praćeno povremenim kišnim periodima (što veoma odgovara ovoj vrsti, naročito u smislu povišene relativne vlažnosti vazduha). Obilaskom lokaliteta u periodu od poslednje dekade avgusta do 13. septembra 2024. po dva puta su obišteni su lokaliteti na sjeveru (Lepenac, Kruševo i Nedakusi) i u drugoj dekadi avgusta postavljene klopke u vinogradima u lokalitetima Lješkolpolje (Podgorica) i Godinje (Crmnica). Pregledom od 30. avgusta u lokalitetu Lepenac uhvaćeno je ukupno četiri jedinke (4 ♀♀), u lokalitetu Kruševo tri (2 ♀♀+1 ♂) i u Nedakusima dvije jedinke (1 ♀+1 ♂). U periodu od 10-13. septembra izvršen je pregled svih pet lokaliteta i utvrđeno sledeće brojno stanje: a) 10. septembar – Lješkolpolje, 9 jedinki (6 ♀♀+ 3 ♂♂) i Godinje 5 (2♀♀ + 3♂♂) i b) Lepenac, dvije jedinke (1♀ + 1♂), Kruševo jedna ženka (1 ♀) i Nedakusi tri jedinke (2 ♀♀+1 ♂). Konstatovano je smanjenje brojnosti na lokalitetima na sjeveru Crne Gore u odnosu na julski pregled, i ponovno potvrđeno prisustvo vrste u vinogradima u južnom dijelu (kao i prethodnih godina), iako u relativno maloj brojnosti. Takođe, bez obzira na brojnost, imaga *D. suzukii* su aktivna (lete) i u posmatranim lokalitetima na sjeveru i na jugu Crne Gore.

Pregledom 24.9. 2024. uočeno je u odnosu na prethodni pregled povećanje brojnosti u lokalitetu Nedakusi gdje je uhvaćeno 8 jedinki (5 ♀♀ i 3 ♂♂), 3 imaga (2 ♀♀ + 1♂♂) u lokalitetu Kruševo i 3 ♂♂ u lokalitetu Lepenac, a u lokalitetu Godinje 14 imaga (4 ♀♀+ 10 ♂♂) i u Lješkolpolju 19 (11♀♀+ 8 ♂♂). Početkom oktobra (8 i 10. 10. 2024) bilježi se izvjesno smanjenje brojnosti u svim lokalitetima (Nedakusi 3 imaga (1 ♀♀ i 1 ♂♂), 2 u Kruševu (2♀♀) , 1 mužjak u Lepencu, u Godinju 5 imaga (1 ♀♀+ 4♂♂) i u Lješkolpolju 7 (4♀♀+ 3♂♂). U periodu od 25-29. 10. 2024. skinute su klopke u svim lokalitetima i zabilježeno prisustvo dvije odrasle jedinke u Nedakusima (2 ♀♀) i jedna ženka u Godinju. Razvoju ove vrste pogoduju vremenski uslovi koji se karakterišu većom relativnom vlažnošću vazduha i umjerenim temperaturama, odnosno godine sa čestim padavinama i srednjim dnevnim temperaturama vazduha oko 20-25°C. Prema navodu u publikaciji (Ryan i sar., 2016) (<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26880397/>) optimalna temperatura za razvoj generacije (jaje-odrasla jedinka) je 28.2°C i 22.9°C za reproduktivnu aktivnost. Nema pojave imaga na temperaturama ispod 8.1°C ili preko 30.9°C. S obzirom da su tokom jula i avgusta 2024. zabilježene izuzetno visoke temperature na sjeveru Crne Gore koje su dostizale vrijednosti i do 37-38°C, i periodom bez padavina, može objasniti nisku brojnost populacije, odnosno relativno mali broj jedinki koji je uhvaćen tokom ova dva ljetnja mjeseca, odnosno kasnije izvjesno povećanja brojnosti nakon pada temperatura i povremenih jesenjih kiša koje su uslovile i povećanje relativne vlažnosti vazduha. Na brojnost i dinamiku populacije pored vremenskih prilika uticaja ima i to da se u mnogim lokalitetima malina bere tokom dužeg vremenskog perioda (ljetno i početak jeseni), da je zastupljen različit sortiment, ali i da ima slučajeva da određeni broj plodova uvijek ostane nepobran. Upravo ovi plodovi imaju važnu ulogu u održavanju brojnosti populacije. Pored toga, prisustvo u širem okruženju samonikle biljke *Sambucus ebulus* L. (burjan) koja je registrovana kao domaćin *D. suzukii* (Kenis et al., 2016), ali i drugih biljaka spontane flore kojih ima u blizini (divlja kupina) utiču na uspješno održavanje brojnosti populacije *D. suzukii* u ovom području. Isti autori su, polazeći od činjenice da je ovo izuzetno polifagna štetočina, testirali prijemčivost plodova 165 biljnih vrsta potencijalnih domaćina i zabilježili je u više od 80. Veliki broj njih su biljke spontane flore, a kao veoma pogodni domaćini utvrđeni su plodovi *Rubus* spp., *Sambucus* spp., *Prunus* spp., *Lonicera* spp. i *Frangula alnus*. I neka novija istraživanja ukazuju da su plodovi krušine, *Frangula alnus* Mill., veoma pogodni kao domaćini i da mogu značajno uticati na održavanje populacije *D. suzukii* (Greenleaf i sar., 2023). Ovo je vrsta koja je takođe prisutna na sjeveru Crne Gore. Podaci o dinamici populacije *D. suzukii* u lokalitetima na sjeveru Crne Gore predstavljeni su u grafički. Iz

grafika se vidi da su (iako je bila niska brojnost populacije) postignuta dva maksimuma i to 19. 7. i 24.9. 2024. godine. Imajući u vidu da su posljednjih godina na području sjevera Crne Gore izuzetno topla i sušna ljeta (a ovo su uslovi koji ne odgovaraju za razviće *D. suzukii*), može se pretpostaviti da na povećanje brojnosti populacije u drugom dijelu vegetacije (pored poboljšanja vremenskih uslova- pada temperature i povećanja relativne vlažnosti) značajno mogu doprinijeti i biljke spontane flore čiji plodovi sazrijevaju tokom ljeta i u drugoj polovini ljeta. Služe kao alternativni domaćini za održavanje populacije u područjima u kojima nema kasnijih sorti maline, ali i u lokalitetima u kojima se one gaje (npr. Maline sorti Polka ili Himbo top – beru se od jula do kasne jeseni tj. prvih mrazeva), što je sve od značaja za kontinuitet populacije i uspješno prezimljavanje (*D. suzukii* prezimljava u stadijumu imaga na zaštićenim mjestima – šuma, nekultivisana područja gdje ima prirodnih domaćina, biljke spontane flore). Nepotpuna berba tj. zaostajanje plodova u malinjaku nakon berbe, takođe može biti jedan od faktora koji dovodi do povećanja brojnosti populacije u drugom dijelu vegetacije. Grafički su predstavljene i podaci o ukupnom broju jedinki uhvaćanih tokom perioda praćenja na sva tri lokaliteta na sjeveru. Najviše imaga uhvaćeno u lokalitetu Nedakusi, ukupno 32, zatim u lokalitetu Lepenac – 22 i u Kruševu 17 imaga. U vinogradima u okolini Podgorice i Crmnice (Lješkopolje i Godinje) pregledom sadržaja klopki u periodu od kraja avgusta do kraja oktobra konstatovano je prisustvo *D. suzukii*. Iako u relativno niskoj brojnosti (na šta je takođe moglo uticati veoma sušno i toplo ljeto) može se govoriti o odomaćenju vrste u ovim područjima što je, imajući u vidu njenu veliku polifagnoz, činjenica koja se stalno mora uzimati u obzir. S obzirom da se radi o vrsti koja, dodatno, ima i visok biološki potencijal i mogućnost da u povoljnim uslovima (vremenske prilike, biljke domaćini) razvije i do 15 generacija godišnje, a da životni ciklus može završiti i za 10 dana ukazuje da se bez obzira na njenu trenutnu brojnost mora stalno pratiti **jer kada se postignu povoljni uslovi brojnost populacije može naglo da „eksplodira”, što se primjera radi posljednje dvije godine dešava sa mediteranskom voćnom muvom C. capitata**. Podaci o dinamici populacije *D. suzukii* u lokalitetima na lokalitetima u južnom dijelu Crne Gore predstavljeni su u grafički: podaci o ukupnom broju uhvaćanih jedinki i ukupan broj imaga *D. suzukii* u lokalitetima na jugu Crne Gore. U lokalitetima u južnom dijelu Crne Gore najviše imaga je uhvaćeno u Lješkopolju - 35, odnosno 25 lokalitetu Godinje.

2.13.3. Izvještajno prognozni program: *Bactrocera oleae* (muva masline)

Klopke za kontrolu brojnosti muve masline na području Bara i Ulcinja (kako je to predviđeno planom i programom rada) postavljene 25.06. Klopke su postavljene na tri lokaliteta na području Bara i četiri u Ulcinju (veliki maslinjaci). Na svim lokalitetima postavljene su žute ljepljive ploče i Mc Phail klopke sa amonijevom soli kao hranidbenim atraktantom. Prilikom postavljanja klopki uzorkovani su i plodovi radi pregleda u laboratoriji na prisustvo aktivne infestacije. Do završetka rada na programu klopke su pregledane 13 puta i Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove ukupno poslato je 14 periodičnih izvještaja. Prilikom svakog pregleda zamijenjene su žute ljepljive ploče i atraktant u Mc Phail klopkama i uzorkovani plodovi radi pregleda u laboratoriji. Pregledi su rađeni jednom nedjeljno do kraja septembra u sljedećim terminima: 02.07.; 10.07.; 18.07.; 25.07.; 31.07.; 08.08.; 14.08.; 21.08.; 28.08.; 03.09.; 10.09.; 17.09 i 24.09. Dinamika leta muve na području Bara i za područje Valdanosa data je posebno na grafikonima, kao i dinamika leta oba pola u različitim klopkama i dinamika leta odvojeno za mužjake i ženke. Prvi pregled plodova, koji je urađen u laboratoriji, pokazao je da u uzorkovanim plodovima nije zabilježena infestacija osim lokaliteta Bar 1 gdje je registrovana aktivna infestacija od 3,3 % kao i mrtve larve prvog stupnja. Prvi pregled klopki je pokazao da se muva hvatala u svim lokalitetima u Mc Phail klopkama. Na žutim pločama muve su uhvaćene samo na lokalitetu Bar 1, dok su se na drugim lokalitetima hvatali razni ne ciljani insekti, a dominantno cikade. Imajući u vidu broj muva u klopkama maslinarima je preporučeno da urade tretman sa preparatima na bazi spinetorama ili spinosada. Generalno posmatrano ozbiljan problem u zaštiti od muve masline je ograničen broj aktivnih materija (deltametrin, spinetoram,

spinosad) koji imaju dozvolu za primjenu u maslini zbog čega je maslinarima savjetovano da ozbiljno shvate preporuke i tretmane rade pema uputstvima. Drugi pregled plodova pokazao je da je u većini uzoraka zabilježena aktivna infestacija. Pregled klopki i plodova koji je urađen 10.07. pokazao je da su se muve hvatale na svim lokalitetima u Mc Phail klopka i na većini žutih ljepljivih ploča. Pregled plodova pokazao je da samo na lokalitetu Bar 3 nije bilo aktivne infestacije. Maslinarima je ponovljena preporuka od prethodnog pregleda je jer očigledno da nije bilo tretmana. Na grafikonima se može vidjeti da se u svim pregledima klopki muva više hvatala u Mc Phail klopka u odnosu na žute ljepljive ploče. Izuzetak je jedino pregled od 24.09. i to na području Bara kada je uhvaćeno više muva na žutim ljepljivim pločama. Neznatno više muva na žutim pločama zabilježeno je u pregledu 10.09. na lokalitetima u Baru i 17.09. i na području Bara i Valdanosa. Na grafikonima mogu se izdvojiti maksimumi hvatanje muve u Mc Phail klopka. Prvi maksimum, zabilježen je u pregledu od 10.07. u oba područja, nakon čega dolazi do pada brojnosti muve. Rast broja muva posebno u McPhail klopka počinje u posljednjem julskom pregledu da bi dostigao drugi maksimum na području Bara 14.08. a na području Valdanosa u pregledima 08.08. i 14.08. U periodu između 14.08. i 21.08. pala je olujna kiša i veliki broj plodova je pao na zemlju. Treći maksimum zabilježen je 28.08. na oba područja. U toku septembra dolazi do pada brojnosti muve, i u pregledu od 10.09. muva se hvatala samo na žutoj ploči na lokalitetu Bar 3. Na kraju septembra ponovo je došlo do blagog povećanja brojnosti muve u klopka. Slični maksimumi su i registrovani i na žutim pločama samo sa značajno manjim brojem uhvaćenih muva. U oba područja u klopka se hvatalo više mužjaka. Izuzetak su pregledi koji su rađeni 18.07. na području Bara i 08.08. na području Valdanosa kao i 25.07. u oba područja. U ovim pregledima hvatano je neznatno više ženki. Aktivna infestacija je bilježena gotovo u svakom pregledu, osim u pregledu koji je urađen početkom septembra kada je na svim lokalitetima zabilježena nulta infestacija. U toku jula na većini lokaliteta infestacija je prelazila 10 %, osim na lokalitetu Bar 3 gdje nije bilo infestacije do polovine avgusta. U pregledima plodova koji su rađeni u toku jula i avgusta bilježen je visok procenat sterilnih uboda i uginulih larvi (uglavnom L1 i L2). U pregledu koji je urađen 25.07. pored oštećenja od muve zabilježe je i visok procenat plodova koji su zaraženi sa truleži plodova (*Botryosphaeria dothidea* tj. *Sphaeropsis dalmatica*), a na mjestu formiranja „fleke“ na većini plodova vidljiv je ubod od muve masline. Zabilježeno je i prisustvo predatorske muve *Lasioptera (Prolasioptera) berlesiana* koja je predator jaja i larvi muve masline, međutim, istovremeno je povezana sa razvojem truleži plodova zbog čega se smatra i štetnom. Takođe, utvrđeno je prisustvo larvi parazitskih osica. Krajem avgusta i tokom septembra na svim lokalitetima, aktivna infestacija, bila je ispod 10 %, osim na lokalitetu Valdanos 2 gdje je bila 10% tokom cijelog septembra i lokaliteta Bar 3 gdje je u posljednjem pregledu iznosila 13.3 %. Pri posljednjem pregledu maslinarima koji nisu namjeravali ubrzo brati maslinu preporučeno je da urade tretman sa preparatima na bazi deltametrina. Maslinarima je više puta preporučivano da urade hemijske tretmane zbog prerane visoke aktivne infestacije (prva polovina jula), međutim, većina ih nije poštovala preporučeno. Samo zbog visokih temperatura koje su dovodile do ginjavanja larvi prvog i drugog stupnja aktivana infestacija na kraju pregleda nije prelazila 10 %. Plodovi su bili izbojeni od sterilnih uboda i uboda gdje su uginule larve što je uticalo na njihov izgled i kvalitet.

2.13.4. Izveštajno prognozni program: *Ceratitis capitata* (voćna muva)

Tokom rada na programu, a predviđeno je planom rada postavljene su Tephri klopke (sa trikomponentnim hranidbenim atraktantom) i Jackson klopke (sa paraferomonskim atraktantom) u lokalitetima Baošići, Bigovo, Bar (Čeluga) i Ulcinj (Štoj i Zoganje). Klopke su postavljene u mješovitim voćnim zasadima (Bigova: smokva, citrusi, breskva, jabuka, šljiva), Baošići (smokva, citrusi, vinova loza), Čeluga (citrusi, smokva, japanska jabuka, jabuka, vinova loza) i Štoj i Zoganje (plantažni zasadi citrusa). 2024. pregledom klopki konstatovan je početak leta muve čije je prisustvo zabilježeno u svim posmatranim lokalitetima, premda sa razlikama u brojnosti u

zavisnosti od lokaliteta, odnosno od 2 uhvaćene jedinke u Gornjem Štoju, 29 u Baošićima do 72 uhvaćena imaga u Donjem Štoju. S obzirom da je od 2021. godine zabilježena pojava *C. capitata* u lokalitetima u širem području Podgorice, a tokom 2023. godini konstatovane i velike štete naročito na mandarinima, tokom avgusta 2024. godine klopke su, pored lokaliteta Godinje, postavljene i u Šušunji, Berima i Donjim Kokotima, kao i u lokalitetima Lješkolje i Nudo. Napominjemo i u završnom izvještaju kao i u Izvještaju br. 04-3362 od 29.7. 2024. da je prilikom pregleda žutih ljepljivih ploča u lokalitetu Nudo (Opština Nikšić) (24-26. jul 2024) koje se u tom lokalitetu postavljaju radi praćenja cikade vinove loze *S. titanus* zabilježeno je po prvi put hvatanje imaga *C. capitata* na žutim ljepljivim pločama (dvije jedinke na četiri ploče. U avgustovskom izvještaju je, takođe, navedeno da se zbog vremenskih prilika (druga polovina avgusta), a naročito kiše koja je padala nekoliko dana, i sve veće raspoloživosti plodova biljaka domaćina, u periodu koji slijedi može očekivati povećanje brojnosti populacije u svim lokalitetima, a naročito zbog činjenice da je muva aktivna na cijelom primorju. Navedeno je i to da su smokve, koje su veoma dobri domaćini za početno, ljetnje, održavanje populacije već duže vremena „na raspolaganju” i sukcesivno sazrijevaju (a tradicionalno se nikada ne prskaju, što izuzetno odgovara muvi za uvećanje populacije), prisutne su i kasnije sorte breskve, a najranije sorte mandarine ubrzo počinju da sazrijevaju, a zatim japanska jabuka, kasnije sorte mandarine, itd.). U vezi sa tim proizvođačima i držaocima bilja preporučene su odgovarajuće mjere koje je trebalo da primijene. Nastavkom rada na Programu i pregledima koji su uslijedili tokom druge dekade septembra zabilježeno je da je došlo do povećanja brojnosti populacije (naročito u Baru i Ulcinju) i konstatovana velika brojnost i u lokalitetima u Podgorici i u Godinju. Prisustvo i aktivnost muve konstatovano je u cjelom posmatranom području. Brojnost se kretala od 14 uhvaćenih jedinki u lokalitetu Beri (Podgorica) do 925 u Donjem Štoju, što je navedeno u Izvještaju 04-4511 od 29.9. 2024. uz preporučene mjere suzbijanja proizvođačima. U ovom izvještaju je navedeno i to da je uočeno da su se odrasle jedinke *C. capitata* (i mužjaci i ženke) hvatale na žutim ljepljivim pločama koje se koriste za monitoring *A. spiniferus* na području Ulcinja. **Ovo je napomenuto (pored ostalih preporuka koje su navedene u septembarskom izvještaju) da imaju u vidu proizvođači, odnosno da u nedostatku specifičnih atraktanata na našem tržištu mogu koristiti i žute ljepljive ploče za praćenje prisustva i aktivnosti imaga *C. capitata* i da žute ljepljive ploče treba postavljati u većem broju u voćnjaku.** U većini lokaliteta mandarina u periodu septembarskog pregleda nalazila u fazi izuzetno pogodnoj za napad muvom, a dodatno je bila i raznovrsna raspoloživost plodova drugih biljaka domaćina (japanska jabuka, jabuka, iglica, kasnije sorte mandarine), tako da je se očekivalo da u periodu koji slijedi brojnost populacije može ostati na visokom nivou, ili da eventualno dođe do povećanja brojnosti, što se i desilo tokom oktobra. Kao i u prethodnim izvještajima i u ovom su preporučene mjere zaštite. Oktobarski pregled (11-17. oktobar) je potvrdio prisustvo *C. capitata* u svim posmatranim lokalitetima: na Primorju od Ulcinja do lokaliteta u Bokotroškom zalivu, i u svim lokalitetima u okolini Podgorice i u Nudolu. Naročito velika brojnost zabilježena je u nekim lokalitetima u Ulcinju i u okolini Podgorice. Pregledom klopki utvrđeno je da se broj uhvaćenih jedinki kretao od 17 u Nudolu, 42 u Godinju, do 1110 u Zoganju i 1206 u Donjem Štoju. Velika brojnost je zabilježena i u svim lokalitetima u okolini Podgorice (Šušunja 637, Donji Kokoti 639, Beri 310). Kao što je i u septembarskom izvještaju navedeno i tokom oktobra se nastavio period održavanja populacije u visokoj brojnosti, a u nekim lokalitetima došlo je i do povećanja u odnosu na septembarski pregled. Tome su pogodovale izuzetno povoljne vremenske prilike i raspoloživost plodova domaćina. Zabilježeni su simptomi napada i štete naročito na mandarinima i japanskoj jabuci. Izuzetna aktivnost *C. capitata* na cijelom području praćenja uzrokovana je, ne samo veoma povoljnim vremenskim prilikama i raspoloživošću plodova domaćina, već vrlo vjerovatno i potpunim ili djelimičnim odsustvom pravovremene i adekvatne primjene preporučenih mjera suzbijanja. U oktobarskom izvještaju br. 04-4511 od 29.10. 2024 je takođe navedeno da, ukoliko su mjere suzbijanja bile primijenjene ili su bile nepravovremene ili neadekvatne. Ono što je svakako bio rezultat ovog pregleda je da se na

osnovu brojnog stanja i šteta koje su bile evidentne očekivalo održavanje relativno visoke brojnosti *C. capitata* i u narednom periodu, što je i potvrđeno novembarskim obilaskom terena. **Dodatno, veoma visoka brojnost u širem području Podgorice, i ponovno registrovanje uhvaćenih imaga u lokalitetu Nudo ukazuje na širenje populacije *C. capitata* od Primorja prema unutrašnjosti zemlje.** Postavljanjem Tephri klopke tokom septembra u jednom lokalitetu na području **opštine Danilovgrad (Klikovača)** i pregledom tokom oktobra zabilježeno je hvatanje imaga i u ovom lokalitetu i štete na japanskoj jabuci. Prilikom novembarskog pregleda (26-27. novembar) zabilježeno je izvjesno smanjenje brojnosti, koja je i dalje ostala visoka u mnogim lokalitetima. S obzirom na vremenske prilike koje su vladale tokom novembra, i početka decembra očekuje se nastavak aktivanog leta muve i tokom decembra. Iz grafika se uočava da je nakon početka leta *C. capitata* na području Primorja u drugoj dekadi avgusta, tokom septembra došlo do povećanja brojnosti u svim lokalitetima, a naročito u Donjem Štoju, Zoganju, Čelugi i Đenovićima. Taj porast je bio najdrastičniji u Donjem Štoju (sa 72 na 925 uhvaćenih imaga). Visoka brojnost bilježi se i tokom oktobra, gdje se ponovo najveći broj imaga registruje u Donjem Štoju (1206), ali u odnosu na septembarski pregled najdrastičniji porast brojnosti bilježi se u lokalitetu Zoganj (sa 127 na 1110 uhvaćenih imaga). Značajno povećanje brojnosti tokom oktobarskog pregleda uočava se i u lokalitetima Baošići, Đenovići i Čeluga. Kao što je već navedeno i tokom novembra je zadržana visoka brojnost u gotovo svim lokalitetima. Iz grafika se uočava da je nakon postavljanja klopki na širem području Podgorice polovinom avgusta, prilikom septembarskog pregleda zabilježeno prisustvo muve u oba tipa klopki u svij pet lokaliteta. Prilikom ovog pregleda najveća brojnost je konstatovana u Šušunji (112 imaga) i u Godinju 92 uhvaćene jedinke. Prilikom narednog pregleda u prvoj dekadi oktobra bilježi se značajno povećanje brojnosti u svim lokalitetima i najveći broj imaga hvata se u Donjim Kokotima (638) i Šušunji (637), a značajno povećanje bilježi se i u Berima gdje je uhvaćeno 310 imaga (14 je bilo tokom septembarskog pregleda). Visoka brojnost zadržava se i početkom novembra u Šušunji, Berima i Donjim Kokotima, a najviše se smanjuje u Godinju (sa 42 na tri uhvaćene jedinke). U lokalitetu Lješkopolje takođe dolazi do smanjenja brojnosti i hvataju se 32 jedinke. Trend snižavanja brojnosti konstatuje se tokom poslednjeg pregleda krajem novembra, iako se i dalje u svim lokalitetima na širem području Podgorice bilježi prisustvo muve u klopka. Grafički je prikazan i ukupan broj jedinki koje su tokom 2024. godine uhvaćene u svakom posmatranom lokalitetu u okolini Podgorice. Najviše imaga uhvaćeno je u Šušunji (1346), zatim u u Donjim Kokotima (1041) i u Berima 693. Približan broj imaga uhvaćen je u lokalitetima Lješkopolje (136) i Godinje (139). Ono što je više puta do sada napominjano u mnogim prethodnim izvještajima je **da se *C. capitata* zbog svojih bioloških karakteristika smatra jednom od ekonomski najznačajnijih štetočina u svijetu. Tu se prije svega misli na izrazitu polifagnošću, ekološku plastičnost (prilagođavanje hladnijim klimama u odnosu na ostale vrste tropskih muva), izraženu visoku plodnost u uslovima koji pogoduju njenom razviću (misli se na raspoloživost plodova domaćina, sukcesivno sazrijevanje različitih biljnih vrsta, povoljne vremenske prilike, izostanak ili nepravovremene mjere zaštite).** U takvim uslovima, a naročito kada nakon sušnih ljetnjih mjeseci (što je kod nas jul i avgust) u septembru i početkom oktobra dođe do povećanja vlažnosti vazduha usled ljetnjih/jesenjih padavina, za kratko vrijeme na izgled „mala brojnost“ populacije (koja može da „zavara“ i da se upravo zbog toga ne primijene preporučene i neophodne mjere suzbijanja u svim područjima njenog prisustva) brojnošću može „eksplodirati“, pa dolazi do njenog naglog povećanja i shodno tome velikih šteta. Rezultati monitoringa u 2024. godini ukazuju da je *C. capitata* prisutna na cijelom primorju, pri čemu je naročito visoka brojnost zabilježena na području Ulcinja i konstatovano značajno povećanje brojnosti u širem području Podgorice u odnosu na prethodne godine. Ovo je kao i u lokalitetima na primorju bilo praćeno štetama naročito na mandarinu i japanskoj jabuci. U vezi sa ovim kao zaključak se može smatrati: mediteranska voćna muva *C. capitata* je vrsta koja je odomaćena u južnom dijelu Crne Gore. Iako brojnost populacije fluktuiira u zavisnosti od godine i lokaliteta, **ono što**

se nikako ne smije zanemariti je da je ovo odomaćena vrsta koja nakon nekoliko godina „slabije pojave“, iznenada „bukne“ brojnošću i dovodi do ogromnih šteta, a posljednjih godina, naročito od 2022. pokazuje i tendenciju širenja ka unutrašnjosti zemlje. Najsjevernija tačka trenutne pojave *C. capitata* u Crnoj Gori pored lokaliteta Nudo (N 42°40'19" E 18°34'33") gdje su na žutim pločama uhvaćena imaga krajem jula je lokalitet Nikoljac Polje N 43°1'42" E 19°44'43" (Bijelo Polje) gdje je 30. avgusta prilikom redovnog pregleda žutih ljepljivih ploča koje se koriste za monitoring orahove muve *R. completa* uhvaćena jedna jedinka. Napominjemo da je za smanjenje brojnosti populacije *C. capitata* pored hemijske zaštite od velikog značaja i primjena drugih mjera. Tu se prije svega misli na održavanje higijene voćnjaka i druge mjere koje treba primjenjivati: stalno sakupljanje otpalih plodova i onih koji pokazuju sumnju na napad *C. capitata* i eliminacije iz voćnjaka u najkraćem mogućem roku bilo spaljivanjem ili zakopavanjem i pokrivanjem slojem zemlje debljine minimalno 30 centimetara ili sakupljanjem u plastične vreće i čuvanjem u zatvorenim vrećama na otvorenom, na suncu nekoliko dana (ima navoda da to treba da bude i do 15 dana) ili sakupljanjem plodova i držanjem u hladnjačama na temperaturi od minimalno 0°C najmanje 10 dana. Ovo sve treba raditi od perioda kada počne sazrijevanje pa do završetka i nakon berbe (prilikom sortiranja u skladištima). Takođe, polazeći od istraživanja koja su svojevremeno sprovedena u okolini Soluna i na osnovu kojih je utvrđeno da na tom području *C. capitata* prezimljava u stadijumu larve (L₁) u plodovima biljka domaćina koji ostanu nepobrani tokom zime, ali i na osnovu iskustava i sa našeg primorja iz prethodnih godina (naročito istraživanja koja su rađena prije desetak godina), utvrđeno je da su i u našim uslovima u zaostalim plodovima biljaka domaćina, a misli se prije svega na citruse (pomorandža i manje mandarine) nađene prezimljujuće larve u januaru i februaru. Zbog toga je kompletna berba, bez zaostalih plodova u krošnji, takođe, jedna od izuzetno važnih higijenskih mjera. **Ukazujemo da proizvođači imaju u vidu, da u nedostatku mogućnosti da na našem tržištu nabave specifične atraktante mogu koristiti i žute ljepljive ploče za praćenje prisustva i aktivnosti imaga *C. capitata* koje treba postaviti u što većem broju u voćnjaku i redovno pregledati počev od jula mjeseca.** Imajući u vidu ekonomski značaj *C. capitata* (izrazito polifagna, napada više od 350 biljaka domaćina, nalazi se na mnogim karantinskim listama u svijetu kao i na EPPO A2 listi), ali i značaj proizvodnje citrusa i ostalih voćnih vrsta koje su joj domaćini u Crnoj Gori, a dodatno i iz razloga njene uzastopne pojave od 2021. na području Podgorice i postignutu visoku brojnost tokom 2024. **smatramo da je neophodno veće angažovanje i savjesniji pristup svih proizvođača i držalaca voćnih vrsta na Primorju i, posebno, "vikend" poljoprivrednika problemu prisustva *C. capitata* u njihovim voćnjacima i primjeni obaveznih preporučenih mjera zaštite.** Takođe, imajući u vidu kompleksnost problema koje sa sobom nosi prisustvo *C. capitata* smatramo da je neophodno uključivanje i fitosanitarnih inspektora i Savjetodavne službe u biljnoj proizvodnji, kao i opštinskih stručnih službi radi stalnih kontakata sa proizvođačima i pravovremene i adekvatne primjene preporučenih mjera suzbijanja.

2.14: EDUKACIJE

- **Radionica "Integralna zaštita masline"** - U prostorijama Biznis start centra Bar 21. marta 2024. godine;
- **Regionalna obuka za fitosanitarne inspektore** - Podrška regionalnoj ekonomskoj integraciji 12. i 13. juna u Beogradu / Smederevu i 21. i 22. juna u Podgorici;
- **Radionica o važnosti održavanja uređaja za primjenu pesticida** Inovaciono preduzetnički centar „Tehnopolis“ organizovao je u Plantažama radionicu o važnosti održavanja uređaja za primjenu pesticida **13.12.2024. godine**;
- **Edukativna radionica na temu "Osnovne smjernice za održavanje uređaja za primjenu pesticida"** - 29.11.2024. godine u Opštinskoj sali u Bijelom Polju;

- Edukativna radionica na temu “Osnovne smjernice za održavanje uređaja za primjenu pesticida” - 06.12.2024. godine u “Kući maslina” u Baru;

Edukacija lica odgovornih za promet sredstava za zaštitu bilja

BTSF, 2024				
Integralna zaštita bilja	Riga, Latvia	17-20 Jun	Milena Đurišić / Matija Tomić	BTF
Inspekcija i kalibracija uređaja za zaštitu bilja u skladu sa odredbama Direktive 2019/128/EC	Wageningen, The Netherlands	2 - 5 Jul	Milijana Aleksić / Boban Backović / Slavica Milić	Tehnopolis
Procjena rizika od mikroorganizama koji se koriste kao pesticidi i biocidi	Riga, Latvia	8 Oct - 11 Oct	Nevena Cupara / Vanja Vučetić	IPH
RA in Pest & Plant Protection, session 2	Valencia, Spain	18-22 Nov	Nevena Cupara / Ljubica Ivanović	IPH

PROGRAM 3

PROGRAM KONTROLNIH ISPITIVANJA PROIZVODNJE SJEMENSKOG I SADNOG MATERIJALA I BILJNI GENETIČKI RESURSI

Cilj: Razvoj domaće proizvodnje sjemenskog i sadnog materijala je izuzetno važan preduslov za održivost poljoprivredne proizvodnje voća, povrća, žitarica, vinove loze, ukrasnog i drugog bilja u Crnoj Gori. Obezbjediavanje kvalitetnog polaznog, domaćeg, rasada, sjemenskog i sadnog materijala za proizvodnju biljnih kultura koje se tradicionalno gaje u Crnoj Gori. Ovo je preduslov sigurne proizvodnje bilja, a utiče i na poboljšanje ekonomskog položaja proizvođača, obezbjeđuje konkurentnost domaćoj proizvodnji povrća, voća, vinove loze, ukrasnog bilja, kao i raspoloživost i blagovremenu dostupnost sjemenskog i sadnog materijala iz domaće proizvodnje. Ovim Programom se doprinosi smanjenju uvoza sjemenskog i sadnog materijala, a indirektno i smanjenju uvoza konzumnih kategorija biljnih proizvoda uz očuvanje biljnih genetičkih resursa i kontroli GMO.

Pravni osnov: Zakon o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja ("Službeni list RCG", broj 28/06 i "Službeni list CG", br. 61/11 i 48/15), Zakon o sadnom materijalu ("Službeni list RCG", broj 28/06 i "Službeni list CG", br. 61/11 i 48/15), Zakon o genetički modifikovanim organizmima ("Sl. list CG", br. 22/08), Zakon o zaštiti biljnih sorti ("Službeni list RCG", br. 48/07 i "Službeni list CG", br. 48/08), Zakon o potvrđivanju međunarodnog ugovora o biljnim genetičkim resursima za hranu i poljoprivredu ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 3/10) i godišnji plan službenih kontrola.

Komponenta 3.1: SJEMENSKA PROIZVODNJA KROMPIRA

U 2024. godini sjemenski krompir u Crnoj Gori proizvodilo je 5 registrovanih proizvođača:

1. Agan d.o.o. Nikšić (01)
2. Agrokooperativa Jezera MNE Žabljak (03)
3. ZZ Vrbica, Berane, kooperant Melis Adrović (06)
4. Agro-Mil d.o.o., Nikšić (07)
5. Preduzetnik Zdravko Perović, Danilovgrad (11)

Sjemenski krompir se u 2024. godini uzgajao na 58,66 ha, uz zastupljenost 12 sorti korompira. Od ukupno prijavljenih 58,66 ha (100%) sjemenskim krompirom:

- kategorije elita 51,7 ha (91,2%);
- kategorije A (original) 6,96 ha (9,8%).

Proizvođač	Posađena sorta i kategorija																Po kategorijama (ha)		UKUPNO (ha)
	Rudolph		Agria		Kennebec	Riviera		Kingman	Prince	Sunred	Arizona		Univera	Eanee	Severina	Yona			
	E	A	E	A		E	A				E	A					A	A	
Agan d.o.o. Nikšić (01)	1,23		8,64		4								0,81				13,87	0,81	14,68
Agrokooperativa Jezera MNE Žabljak (03)	3,5		4,5		6,9	0,8		2,5	1,34		1,2			0,5			20,74	0,5	21,24
ZZ Vrbica Berane, Kooperant Melis Adrović (06)	0,63		1,36													0,9	2,89	0	2,89
Agro-Mil d.o.o. Nikšić (07)	1		2,3		4,2								1				7,5	1	8,5
Preduzetnik Zdravko Perović, Danilovgrad (11)		0,85	3		3,7		1			0,5		1,6			0,7		6,7	4,65	11,35
Po kategorijama	6,36	0,85	19,8	0	18,8	0,8	1	2,5	1,34	0,5	1,2	1,6	1,81	0,5	0,7	0,9	51,7	6,96	58,66
Ukupno po sorti	7,21		19,8		18,8	1,8		2,5	1,34	0,5	2,8		1,81	0,5	0,7	0,9			58,66

Proizvođači su na 58,66 ha uzgajali 12 sorti korompira. Od ukupno prijavljenih 58,66 ha sjemenskim materijalom krompira kategorije elita zasađeno je 51,7 ha (91,2%), a sa sjemenom kategorije A (original) 6,96 ha (9,8%). Sjemenski materijal krompira koji je proizveden je uvezen iz Holandije, Belgije, Danske i Francuske. U ovoj godini posađena je i značajna količina sjemenskog materijala kategorije elita proizvedene u Crnoj Gori, kao i manje količine sjemenskog materijala krompira kategorije A (original). Sjemenski krompir je proizveden na teritoriji 8 opština (Nikšić, Žabljak, Kolašin, Berane, Pljevlja, Šavnik i Petnjica), u centralnom i sjevernom dijelu Crne Gore, na 53 parcele (72 partije), prosječne veličine 1,1 ha. Iako je promet sjemenskog i merkantilnog krompira u prethodnoj godini bio veoma uspješan, površine pod sjemenskim krompirom su se zadržale na približno istom nivou kao i prošle godine. U 2024. godini sadnja krompira počela je sredinom aprila u nižim predjelima, dok je sadnja završena početkom jula u višim planinskim područjima. Nakon sadnje nastupio je duži kišni period koji je odložio početak nicanja, a sasmim tim i vegetacije.

Pregled sjemenskog krompira u toku vegetacionog perioda:

VEGETACIONI PREGLEDI su obavljani u optimalnoj fazi razvoja usjeva:

- **prvi vegetacioni pregled** obavljan je pri uzrastu biljaka od 15 do 25 cm;
- **drugi vegetacioni pregled** kada su biljke bile u fazi punog cvjetanja;
- **treći vegetacioni pregled** u fazi nalijevanja krtola krompira (kada su određeni termini za desikaciju);
- **četvrti vegetacioni pregled** u vađenju krtola krompira.

U toku **PRVOG PREGLEDA**, koji je obavljen u periodu od 15. juna do 10. jula, pregledano je svih 58,66 ha (53 parcele, odnosno 72 partije sjemena). U ovom pregledu je konstatovano prisustvo korovskih biljaka kao i samorasta na pojedinim parcelama. Proizvođačima je dat nalog da do sljedećeg pregleda otklone sve zatečene nepravilnosti. Nakon prvog pregleda u procesu sertifikacije ostale su su sve prijavljene površine.

DRUGI PREGLED je obavljen u periodu od 3-20. jula. Tokom ovog pregleda iz daljeg praćenja su zbog povećane zakorovljenosti isključene 3 parcele, odnosno 1,1 ha:

- parcela 07/1, površine 0,6 ha i
- parcela 07/2, površine 0,5 ha).

Isključena je i jedna parcela zbog prisustva samorasta:

- parcela 11/6, površine 0,5 ha.

U toku drugog pregleda na većini usjeva krompira vidni su bili tragovi suše. Ova sezona se odlikovala sa dva duga topla talasa: prvi, krajem juna i drugi, od sredine do kraja jula. Nakon drugog pregleda u procesu sertifikacije je ostala su 57,06 ha, odnosno 69 partija sjemena. **TREĆI PREGLED** je obavljen u periodu od 20. jula do 15. avgusta. Izvršen je pregled svih preostalih 57,06 ha, odnosno 69 partija sjemena. Zbog izuzetno jake suše i visokih temperatura većina usjeva (naročito onih gajenih bez navodnjavanja) bila je u prilično lošoj kondiciji.

Proizvođačima je dat nalog za desikaciju samo za usjeve sa parcela iz ranijeg roka sadnje, kao i za navodnjavane parcele i parcele na kojima su uzgajane rane sorte.

ČETVRTI PREGLED je obavljen u periodu od 5-18. septembra. U ovom pregledu je kontrolisan kvalitet obavljene desikacije na osnovu naloga iz prethodnih predmeta. U toku ovog pregleda zbog neizvršene desikacije isključena je jedna parcela (parcela 01/6, površine 4 ha). Tokom ovog pregleda obavljen je i detaljan zdravstveni pregled krtola na svim usjevima krompira i uzeti uzorci krtola sa 66 partija za postkontrolna ispitivanja. Svi uzorci su uzeti direktno sa njive. U periodu ovog pregleda nijedan proizvođač nije bio počeo sa postupkom vađenja krompira. U procesu dalje sertifikacije ostala su 53,06 ha, odnosno 66 partije sjemena.

Broj uzoraka i krtola u pojedinačnim uzorcima uzet je na osnovu važećih pravilnika. Tokom ovog pregleda obavljen je i detaljan zdravstveni pregled krtola na svim usjevima krompira i uzeti uzorci krtola sa 66 partija za postkontrolna ispitivanja. Dio uzoraka uzet je direktno sa njive, a dio iz magacina nakon vađenja. Uzorci krtola svih partija sjemena dostavljeni su fitosanitarnoj i virusološkoj laboratoriji radi utvrđivanja konačnog zdravstvenog stanja. Uzimanje uzoraka i naknadna zdravstvena kontrola u ovoj godini obavljani su blagovremeno.

Nakon postkontrolnih ispitivanja na viruse iz daljeg praćenja je isključeno još 11,36 ha, odnosno 11 parcela ili 14 partija sjemena. To znači da je u procesu sertifikacije na kraju ostalo 41,7 ha, odnosno 55 partija. Naturalni prinos krtola u 2024. godini iznosio je 642 t, odnosno 15,4 t/ha, a prinos sjemena 322,7 t, odnosno 7,8 t/ha. Navedeni rezultati su veoma loši i pokazuju da je ova proizvodnja u velikoj krizi i da proizvođači sjemenskog krompira ne uspijevaju da se prilagode klimatskim promjenama.

Zdravstveni pregled sjemenskog krompira nakon izvršene desikacije (neposredno prije vađenja)

Tabelarno su predstavljani rezultati zdravstvenog pregleda krtola sjemenskog krompira koji su obavljani u periodu od 05-18. septembra 2024. godine, nakon izvršene desikacije, odnosno neposredno prije vađenja krtola.

Postkontrolna ispitivanja

Izveštaj o postkontrolnom nadzoru sjemenskog krompira nad virusima

Na osnovu obavljenih vizuelnih pregleda usjeva sjemenskog krompira tokom vegetacije, Virusološkoj laboratoriji su dostavljeni podaci o izvršenom uzorkovanju određenih partija sjemenskog krompira u cilju obavljanja naknadne zdravstvene kontrole (postkontrolne).

Postkontrolni nadzor je obuhvatio sadnju i testiranje 18 partija sjemenskog krompira koje su u procesu za proizvodnju sertifikovanog sjemena. Shodno Pravilniku o proizvodnji i stavljanju u promet sjemenskog materijala krompira (Službeni list CG br. 8/15), partije su testirane na prisustvo dva ekonomski najznačajnija virusa krompira. Od ukupnog broja partija koje su bile testirane u postkontroli, 16 partija je ušlo u proces za proizvodnju kategorije "original", dok su 2 partije konkurisale za proizvodnju kategorije "I sortna reprodukcija".

Aktivnosti naknadne zdravstvene kontrole sprovedene su kroz tri faze:

- uzimanje i sadnja apikalnih isječaka krtola krompira u plateniku;
- uzorkovanje lišća (5-6 nedelja nakon sadnje) i
- laboratorijsko testiranje biljaka na prisustvo virusa krompira primjenom DAS-ELISA testa.

Aktivnosti u plateniku

Prva faza postkontrolnog nadzora obuhvatila je uzimanje apikalnih isječaka krtola krompira, tretiranje isječaka giberelinskom kiselinom u cilju prekida stanja mirovanja i njihovu sadnju u plasteniku. Druga etapa naknadne zdravstvene kontrole podrazumjevala je uzimanje uzoraka lišća u cilju daljeg laboratorijskog testiranja na prisustvo virusa. Uzorkovanje lišća obavljeno je 5-6 nedelja nakon sadnje isječaka krtola krompira.

Laboratorijske analize

Tokom treće etape postkontrolnog nadzora sjemenskog krompira obavljeno je laboratorijsko testiranje uzoraka lišća primjenom DAS-ELISA testa. Primjena DAS-ELISA testa podrazumjevala je korišćenje komercijalnih antitijela i antitijela konjugovanih enzimom specifičnih za detekciju PLRV i PVY. Komercijalni antiserumi, pozitivne i negativne kontrole obezbjeđene su od firme Bioreba (Švajcarska). Od ukupnog broja partija (18) koje su bile predmet naknadne zdravstvene kontrole, njih 11 nije zadovoljilo normative kvaliteta koji su propisani za sjemenski krompir (Pravilnik o proizvodnji i stavljanju u promet sjemenskog materijala krompira, Službeni list CG br. 8/15).

Rezultati za partije koje su konkurisale za proizvodnju sertifikovanog sjemena kategorije 'original'

Prosječan nivo virusnih zaraza kod usjeva koji su konkurisali za proizvodnju kategorije 'original' iznosio je 26,2%. Od ukupnog broja partija (16) koje su bile predmet seroloških analiza, četiri su zadovoljile normative kvaliteta za kategoriju 'original', dvije za kategoriju 'I sortna reprodukcija', dok je 10 partija isključeno.

Rezultati za partije koje su konkurisale za proizvodnju sertifikovanog sjemena kategorije 'I sortna reprodukcija'

Prosječan nivo virusnih zaraza kod usjeva koji su konkurisali za proizvodnju kategorije 'I sortna reprodukcija' iznosio je 49,9%. Od ukupnog broja testiranih partija (2), jedna je zadovoljila normative kvaliteta za kategoriju 'I sortna reprodukcija', dok jedna partija nije deklarirana.

Izveštaj o pregledu uzoraka sjemenskog krompira na prisustvo moljaca

U dijelu programa postkontrolne sjemenskog krompira, koji se odnosi na pregled krtola krompira na prisustvo moljca krompira *Phthorimea operculella* Zeller, izvršen je pregled 22 uzoraka sjemenskog krompira od uzoraka koji su dostavljeni za kontrolu na viruse iz proizvodnje 2024. godine.

U pregledanim uzorcima nije utvrđeno prisustvo niti znaci prisustva moljaca. Utvrđena su oštećenja od žičnjaka i larvi sovica ili gundelja.

Gljive i bakterije

Zdravstveno stanje posmatrano sa aspekta fitopatogenih gljiva i bakterija, osim u dva vegetaciona pregleda prati se i tokom magacinskih kontrola. Svi uzorci koji su nakon ELISA testiranja ostali u daljem procesu sertifikacije neposredno prije isporuke na tržište ponovo se kontrolišu u magacinu.

Kontrola skladišta sa dorađenim i spakovanim sjemenskim krompirom obavlja se nakon podnošenja zahtjeva za izdavanje deklaracija i biljnih pasoša od strane proizvođača. Nakon dobijanja takvog zahtjeva u roku od 3 dana pregledaju se prijavljene partije sjemena. Tokom kontrole magacina proizvođača uzimaju se uzorci krtola radi zdravstvene kontrole (kod kavitetnih partija sjemenskog materijala kompletna analiza završava se u magacinu proizvođača).

Dijagnostika tokom postkontrolnih pregleda krtola krompira sa aspekta prisustva fitopatogenih gljiva i bakterija, radi se na osnovu vizuelno – simptomatoloških (*Rhizoctonia solani*, bakterije roda *Erwinia* i *Streptomyces*) i mikroskopskih pregleda (*Fusarium* sp.). U nedostatku sredstava, laboratorijske analize na skrivene zaraze bakterija roda *Erwinia* se ne rade.

Nakon sprovedene kontrole magacina stižu se svi neophodni uslovi za izdavanje deklaracije i biljnog pasoša. Do danas je obavljeno 6 kontrola i izdato oko 13 400 biljnih pasoša, odnosno više od 180 tona sjemenskog krompira.

Posebni nadzor *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis*(krompirove cistolike nematode)

Posebni nadzor nad KCN se sprovodi u Crnoj Gori od 2007. godine u cilju sprječavanja unošenja i utvrđivanja eventualnog prisustva krompirovih cistolikih nematoda - *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis*. Vršiti se radi otkrivanja pojave, odnosno prisustva i sprječavanja unošenja, krompirovih cistolikih nematoda i obuhvata:

1. uzorkovanje zemljišta sa parcela za proizvodnju sjemenskog krompira (100%) u periodu prije sjetve (aktivnost fitosanitarne inspekcije),
2. uzorkovanje zemljišta sa parcela za proizvodnju merkantilnog krompira (0,5%), u periodu (aktivnost fitosanitarne inspekcije): prije sjetve ili; poslije vizuelnog pregleda korijena sa mjesta gdje su vidljivi simptomi ili; u toku ili neposredno nakon vađenja krompira, zajedno sa krtolama i
3. uzorkovanje krtola sjemenskog i merkantilnog krompira u prometu (aktivnost fitosanitarne inspekcije).

Posebni nadzor se sprovodi u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti bilja („Sl. list RCG” broj 28/06 i „Sl. list CG” broj 28/11 i „Sl. list CG” broj 48/15); Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja, širenja i suzbijanje štetnih organizama i listama štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom („Sl. list CG”, br. 39/11); Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za otkrivanje, sprječavanje širenja i suzbijanje krompirovih cistolikih nematoda („Sl. list CG”, br. 43/10) i Programom fitosanitarnih mjera za 2024. godinu. U ovoj godini obavljeno je uzorkovanje zemljišta sa **100% parcela za proizvodnju sjemenskog krompira**.

Komponenta 3.3 Monitoring kvaliteta sjemenskog materijala

U 2024. godini je Laboratoriji za sjeme Biotehničkog fakulteta od strane Fitosanitarne inspekcije dostavljeno je 51 uzorak sjemenskog materijala poljoprivrednog bilja. Dostavljena su sjemena sljedećih grupa kultura:

- povrće – 36 uzoraka,
- žita – 2 uzorka,
- krmne kulture – 11 uzoraka i
- ljekovito, aromatično i začinsko bilje i cvijeće – 2 uzorka.

Od ukupnog broja uzoraka njih 11 proizvedeno je u Italiji, 20 u Srbiji, 6 u Sloveniji, 9 u Crnoj Gori, i po 1 u Mađarskoj, Njemačkoj, Francuskoj, Holandiji i SAD-u.

Dostavljeni uzorci uzeti su u 9 opština: Podgorica (8 uzoraka), Danilovgrad (7 uzoraka), Nikšić (9 uzoraka), Berane (7 uzoraka), Bijelo Polje (4 uzorka), Kotor (7 uzoraka), Kolašin (2 uzorka) i Petnjica (1 uzorak).

Kvalitet zrnastih sjemenskih kultura utvrđen je ocjenjivanjem sljedećih parametara:

- klijavost (%) i
- energija klijanja (%).

Kvalitet luka utvrđen je praćenjem sljedećih karakteristika:

- Veličina arpadžika (kalibraža) u mm,
- Sortna čistoća, u %,
- Strane primjese, u masenim %,
- Tragovi oštećenja trljanjem, u %,
- Mehanička oštećenja arpadžika, u masenim %,
- Prva pojava rasta, masenim % i
- Tragovi djelovanja parazita, u masenim %.

Kvalitet krompira određen je na osnovu sljedećih parametara:

- Veličina krtola u poprečnom presjeku (kalibraža) u mm,

- Sortna čistoća, u %,
- Mehaničke primjese, u %,
- Mehanički oštećene krtole, u masenim % i
- Prisustvo unutrašnjih modrica (u masenim %).
- Laboratorijske analize su pokazale da od dostavljenih 51 uzorak njih 3 nijesu zadovoljili propisane standarde kvaliteta (po jedan uzorak iz Italije, Srbije i Crne Gore).Radi se o sljedećim biljnim vrstama:
- krompir (Crna Gora);
- matičnjak (Italija) i
- peršun (Srbija).

Imajući u vidu da je 6% sjemena dostavljenog na ispitivanja u Laboratoriju za sjeme Biotehničkog fakulteta u Podgorici bilo nezadovoljavajućeg kvaliteta stoga i u narednom periodu treba nastaviti sa ovom mjerom.

Komponenta 3.4 Program kontrolnog ispitivanja sadnog materijala

U 2024. godini, do 31.12. Fitosanitarni inspektori su dostavili Laboratoriji za ispitivanje kvaliteta sadnog materijala 77 uzoraka sadnog materijala iz prometa sadnog materijala voća, vinove loze, sadnog materijala ukrasnog bilja i drugog hortikulturnog bilja.

Tabela 1. Sadni materijal voća koji je analiziran je sadržao uzorke sljedećih voćnih vrsta:

Red. br.	Vrsta	Broj uzoraka	Broj kontrol. jedinki
1.	vinova loza	33	242
2.	šljiva	3	3
3.	smokva	2	2
4.	ruzmarin	1	1
5.	kupea	1	1
6.	begonija	1	1
7.	tekoma	1	1
8.	nar	2	2
9.	aktinidija	3	4
10.	pomorandža	3	3
11.	jagoda	4	6
12.	malina	4	8
13.	limun	4	4
14.	maslina	1	1
15.	jabuka	4	4
16.	fotinia	1	1
17.	oleander	1	1
18.	kruška	1	1
19.	pitomi kesten	1	1
20.	orah	1	1
21.	borovnica	4	6
22.	mandarina	1	1
23.	crvena ribizla	1	4
24.	smrča	1	1
	UKUPNO:	77	303

Prema rezultatima ispitivanja standard kvaliteta sadnog materijala u ovoj godini nisu bili ispunjeni kod 5 uzoraka. Uzorci koji nisu ispunili standarde kvaliteta se odnosi na 2 uzoraka vinove loze. Kod jednog uzorka je rađeno ponovno uzorkovanje u skladištu Veletexa. Izvršen je i karantinski nadzor na dva lokaliteta gdje su posađeni ovi kalemovi. Nisu zadovoljili standarde kvaliteta uzorci:

- kivi br. 33/24;
- malina br. 36/24;
- aktinidija br. 68/24.

Jedan uzorak jagode br. 43/24 je bio iz nepredviđene kontrole.

Takođe, uzorak sadnog materijala aktinidije (68/24) je imao etiketu proizvođača, ali se jasno vidi da je u pitanju sijanac koji nije mogao zadovoljiti sortnu čistoću.

Najveći dio sadnog materijala koji je kontrolisan je porijeklom iz Srbije, 31 uzorak tj. 42,26% sadnog materijala, što je već tradicionalan način snabdjevanja Crne Gore sadnim materijalom.

Ove godine su kontrolisani i uzorci proizvođača i njihovih kooperanata iz Crne Gore. Od ukupno kontrolisanih 18 uzoraka, 5 je bilo sadni materijal ukrasnog bilja, dok se na sadni materijal voća odnosi 13 uzoraka.

Komponenta 3.5 Program kontrolnog ispitivanja matičnih stabala sadnog materijala

U 2024. godini kontrolu matičnih stabala je prijavilo samo tri proizvođača sadnog materijala. Prilikom pregleda uzeti su uzorci listova maslina i citrusa za utvrđivanje prisustva virusa na matičnim stablima. Ukupno je analizirano 10 uzoraka citrusa i 5 uzoraka maslina.

Prijavu za kontrolu matičnih stabala u 2024. godini podnijeli su:

1. Ekoplant doo, Podgorica;
2. Ekoplant doo, kooperant Goran Škatarić, Podgorica;
3. Agro Center ABA doo, Ulcinj.

Realizacija Programa kontrolnog ispitivanja matičnih stabala sadnog materijala obuhvatila je i laboratorijsko testiranje biljnog materijala uzorkovanog sa matičnih stabala citrusa i masline. Prilikom vizuelnih pregleda sakupljeno je 10 uzoraka citrusa i 5 uzoraka masline (*Olea europea* L.). Shodno Pravilniku o uslovima za proizvodnju i stavljanju u promet sadnog materijala voća (Službeni list CG br. 81/16), uzorci citrusa testirani su na prisustvo sledećih virusa:

- virus šarenila citrusa (*Citrus veriegation virus*, CVV);
- Psorosis virus citrusa (*Citrus psorosis virus*, CPsV);
- virus mrljavosti lišća citrusa (*Citrus leaf blotch virus*, CLBv);
- Egzokortis viroid citrusa (*Citrus exocortis viroid*, CEVd);
- viroid kržljivosti hmelja (*Hop stunt viroid*, HSVd);
- Citrus tristeza virus (CTV).

Uzorci masline testirani su na prisustvo sledećih virusa:

- kompleksa virusa žutila lišća masline (*Olive leaf yellowing-associated virus*, OLYaV),
- virusa mozaika gušarke (*Arabid mosaic virus*, ArMV),
- virusa uvijenosti lišća trešnje (*Cherry leaf roll virus*, CLRV) i
- virus latentne prstenaste pjegavosti jagode (*Strawberry latent ring spot virus*, SLRSV).

Uzorkovanje: U 2024 godini testiranje matičnih biljaka je sprovedeno u rasadniku Agro Center ABA u Ulcinju, Donji Štoj. Sve matične biljke imaju porijeklo, a veći dio i plodove. Uzorkovanje za virusološke analize je izvršeno 14.10.2024. godine. U cilju pouzdane detekcije virusa i viroida, a imajući u vidu mogućnost njihove neravnomjerne distribucije u biljci, jedan uzorak je sadržao mlade grančice sa četiri različite strane jednog stabla. Matična stabla sa kojih je izvršeno uzorkovanje adekvatno su obilježena, kako bi se kod stabala u kojima je utvrđeno prisustvo virusa mogle preduzeti adekvatne mjere kontrole. Uzorci su smješteni u plastičnu vrećicu i obilježeni etiketom koja je sadržala podatke o biljnoj vrsti i broj uzorka. Uzorci su čuvani u frižideru (na +4 °C) do laboratorijskog testiranja. Tokom ove godine uvezene su nove sadnice raznih agruma koje su izolovane i od njih su uzeti uzorci za virusološke analize. Po završetku analiza biće poznat i njihov status. Svaka uzorkovana biljka ima metalnu pločicu sa brojem uzorka. Matične biljke u rasadniku kooperanta Ekoplant doo Goran Škatarić je pregledan 24. maja i 04. septembra 2024. godine.

Matične biljke rasadnika Ekoplant doo koje se nalaze u lokalitetu Potrg su pregledane 18.10.2024. godine. Kontrola matičnih biljaka u rasadniku Ekoplant doo je izvršena 18.09.2024.godine. U rasadniku se proizvode i tri sorte pistaća. Molekularnim analizama uzoraka citrusa, prisustvo virusa detektovano je u tri od ukupno 10 uzoraka. Prisustvo CLBv dokazano je u uzorcima mandarine sorte Chahara (7/24), pomorandže Washington navel (10/24) i Fortunele (15/24), kod koje je konstatovan i virus CLBv i HSVd. Rezultati molekularnih analiza uzoraka masline ukazali su na odsustvo OLYaV, ArMV, CLRV i SLRSV iz svih ispitivanih uzoraka. Laboratorijske analize u cilju detekcije virusa citrusa i masline obavljene su primjenom metode reverzne transkripcije i lančane reakcije polimeraze (Reverse Transcription, Polymerase Chain Reaction, RT-PCR) uz korišćenje odgovarajućih parova prajmera. Sekvence

prajmera korišćenih u RT-PCR reakciji, kao i veličine produkata amplifikacije, date su u tabeli 2. Kao početni biljni materijal korišćeno je lišće citrusa i masline.

RT-PCR metodi, koja je izvođena korišćenjem One-step RT-PCR kita (Qiagen, Njemačka), predhodila je ekstrakcija totalnih ribonukleinskih kiselina (Rneasy Plant Mini kit-a, Qiagen, Njemačka). Produkti RT-PCR vizuelizovani su elektroforetski, u 1,5% agaroznom gelu. Kao DNA marker korišćen je 100 bpDNA ladder (Nippon Genetics, Njemačka).

Uzorci sa pozitivnim nalazom virusoloških analiza se isključuju iz evidencije matičnih stabala.

KOMPONENTA 3.6: PROGRAM KONTROLNOG ISPITIVANJA SJEMENSKOG I SADNOG MATERIJALA NA GMO

Budući da GMO može predstavljati opasnost po biodiverzitet i zdravlje ljudi i životinja, ovaj program omogućava uspostavljanje i primjenu sistema kojim se osiguravaju i sprovode odgovarajuće mjere zaštite vezanih za njihovu upotrebu, namjerno uvođenje u životnu sredinu i stavljanje GMO-a ili proizvoda koji sadrže GMO na tržište u oblasti reproduktivnog GM biljnog materijala. Laboratorijska ispitivanja se sprovode u skladu sa posebnim Programom kontrolnog ispitivanja sjemenskog i sadnog materijala na GMO i Planom službenih kontrola.

Broj uzetih uzoraka:

Br.	Opis uzorka	UKUPNO
3.6	Kukuruz kokičar, kikiriki, pasulj, pirinač, merkantilni kukuruz, soja	4

Komponenta 3.7 Program biljnih genetičkih resursa

U toku 2024. godini u okviru ovog budžetskog programa obavljene su sljedeće aktivnosti:

- Konzervacija deponovanog biljnog materijala (sušenje, pakovanje i čuvanje na -20 °C);
- Regeneracija autohtonih sorti krompira putem poljske banke biljnih gena (4 autohtone i 5 novosakupljenih populacija);
- Regeneracija unikatnih genotipova autohtonih populacija tetraploidne pšenice u poljskoj banci biljnih gena u Danilovgradu nakon izvršenih DNK analiza;
- Regeneracija unikatnih genotipova autohtonih populacija jednozrnaca i dvozrnaca u poljskoj banci biljnih gena u Danilovgradu nakon izvršenih DNK analiza;
- Kontrola farmera koje genetičke resurse gaje u organskoj proizvodnji;
- Publikovanje naučnih rezultata i nabavka relevantne literaure iz ove oblasti;
- Međunarodna razmjena uzoraka.

U toku 2024. godine je na području opština Pljevlja, Žabljak, Mojkovac, Berane, Šavnik, Petnjica, Ulcinj, Podgorica, Bijelo Polje i Bar izvršen obilazak 43 farmera koji „on farm“ gaje genetičke resurse radi itvrđivanja njihovog identiteta. Većina ovih farmera genetičke resurse gaje u organskoj proizvodnji. Tokom ovih aktivnosti obišćeno je 25 proizvođača u opštini Pljevlja, 4 u Žabljaku, po 3 u Baru i Bijelom Polju, po 2 u Podgorici i Beranama i po 1 u Mojkovcu, Ulcinju, Petnjici i Šavniku.

Pored navedenih aktivnosti u 2024. godini redovno su izvršavane i međunarodne obaveze u oblasti genetičkih resursa (učešće u aktivnostima radnih grupa ECPGR, razmjeni genetičkog materijala itd.), a objavljeno je i nekoliko publikacija u međunarodnim časopisima.

Komponenta 3.8 PROGRAM MJERA ZA LABORATORIJSKA ISPITIVANJA SADNOG I SJEMENSKOG MATERIJALA KOJA SE NE MOGU PREDVIDJETI

Program mjera za laboratorijska ispitivanja sadnog i sjemenskog materijala koja se ne mogu predvidjeti osmišljen je sa ciljem sprječavanja stavljanja u promet sjemenskog i sadnog materijala koji ne ispunjava propisane zahtjeve i nastanka većih šteta koje mogu nastati usljed njihove upotrebe.

Ovaj program obuhvatio je kontrolu kvaliteta sjemena i sadnog materijala u iznenadnim situacijama kako bi se spriječilo njihovo stavljanje na tržište.

U toku 2024. godine laboratorijama Biotehničkog fakulteta dostavljeni su sljedeći uzorci:

- **Laboratoriji za sjeme (Podgorica)** – 8 uzoraka rasada povrtarskih kultura i
- **Laboratoriji za sadni materijal (Bar)** - 7 uzoraka sadnog materijala vinove loze i drugih voćnih vrsta.

IV SLUŽBA ZA OPŠTE POSLOVE I LJUDSKE RESURSE

1. UVODNE NAPOMENE

Služba za opšte poslove i ljudske resurse je organizaciona jedinica Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove.

2. DJELOKRUG RADA SLUŽBE

Služba za opšte poslove i ljudske resurse obavlja poslove koji se odnose na:

- praćenje zakona i drugih propisa koji se odnose na državne službenike i namještenike (Zakon o državnoj upravi, Zakon o državnim službenicima i namještenicima, kao i ostalim pozitivno pravnim propisima koji regulišu ovu oblast);
- pripremanje pojedinačnih akata kojima se utvrđuju prava, obaveze i odgovornosti zaposlenih u Upravi;
- sprovođenje postupaka u vezi sa zapošljavanjem, ocjenjivanjem, napredovanjem, utvrđivanjem sposobnosti, stručnim usavršavanjem, osposobljavanjem pripravnika za samostalno vršenje poslova, vođenje jedinstvene kadrovske evidencije i drugih evidencija iz oblasti rada,
- pripremanje izjašnjenja upravnom sudu na tužbe službenika i namještenika,
- pripremanje izjašnjenja na zahtjev zaštitnika imovinsko pravnih odnosa;
- učešće u radnim grupama;
- saradnja sa nadležnim organima i drugim institucijama.

U Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, u 2024. godini, donesen je Kadrovski plan za 2024. godinu. Pokrenuto je 11 postupaka za prijem u radni odnos od čega tri fitosanitarna inspektora u Odsjeku za fitosanitarnu inspekciju (Fitosanitarni inspektor II i Fitosanitarni inspektor II), tri veterinarska inspektora u Odsjeku za veterinarsku inspekciju (Veterinarski inspektor I- jedan izvršilac i Veterinarski inspektor III -2 izvršioca), u Odsjeku za veterinarsku djelatnost, veterinarske lijekove, antimikrobnu rezistenciju i monitoring rezidua (Viši savjetnik III-jedan izvršilac), u Odsjeku za bezbjednost hrane neživotinjskog porijekla (Samostalni savjetnik III jedan izvršilac) i pripravnik VSS-1. Po tom osnovu donijeto je sedam rješenja o zasnivanju radnog odnosa na neodređeno vrijeme. Za pokrenute postupke za radna mjesta u Odsjeku za veterinarsku inspekciju za Veterinarskog inspektora I i Veterinarskog inspektora II nije bilo prijavljenih kandidata. Dva postupka su u toku za dva fitosanitarna inspektora. Sve promjene iz oblasti službeničkih odnosa, a koje se odnose na nova rješenja o rasporedu i zaradama, ocjenjivanju, godišnjim odmorima i slično, unijete su u elektronsku bazu podataka kroz HRMIS aplikaciju. Realizovan je veći broj obuka kod Uprave za kadrove, u skladu sa godišnjim Planom i programom stručnog usavršavanja državnih službenika i namještenika. Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, omogućila je podnositelima zahtjeva blagovremen pristup traženoj informaciji shodno Zakonu o slobodnom pristupu informacijama. U 2024. godini, jedan od prioritarnih zadataka odnosio se na održavanje i jačanje odnosa sa medijima i NVO sektorom. Tokom izvještajnog perioda primljeno je 15 zahtjeva za slobodan pristup informacijama, od kojih je uprava kao prvostepeni organ donijela rješenja kojima je dozvolila pristup traženoj informaciji u cjelosti. U ostalim predmetima je donijeto ukupno 4 rješenja kojima su odbijeni zahtjevi kao neosnovani. U skladu sa Zakonom o sprečavanju korupcije ("Sl, list CG", br.53/14 i 42/17), sačinjen je i dostavljen Plan integriteta za 2024-2025. godinu, i isti dostavljen i objavljen na internet stranici Agencije za sprečavanje korupcije. Izrađene su prepiske iz domena opštih i pravnih poslova. Utvrđena je lista kategorija

registratorske građe Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, na koju je Državni arhiv dao saglasnost, broj: 01-066/24-859/8 od 01.jul 2024.godine. U skladu sa listom izvršen je postupak popisa, izlučivanja i uništenja bezvrijednog registratorskog materijala za kategorije kojima je istekao rok čuvanja za period od 2014-2018.godine. Na zahtjev suda i zaštitnika imovinsko pravnih interes dostavljeno je 15 izjašnjenja sa spisima predmeta na način i u rokovima utvrđenim zakonima kojima se uređuje postupak pred sudom. Ovlašćeni predstavnik Uprave, zastupao je Upravu pred sudovima za prekršaje na teritoriji Crne Gore. Takođe, komunikacija inicirana od strane organa uprave pravovremeno je procesuirana na dalje postupanje u zavisnosti od prirode zahtjeva.

U okviru ove službe zaključeni su ugovori između Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove sa ovlašćenim Laboratorijama (DOO Centar za ekotoksikološka ispitivanja CG, Univerzitet Crne Gore -Institut za biologiju mora, Specijalistička Veterinarska laboratorija, Instut za javno zdravlje Crne Gore, Fakultet za prehrambenu tehnologiju), radi realizacije Programa mjera bezbjednosti i kvaliteta hrane i hrane za životinje za 2024. godinu ("Sl.list CG" br.55/2024). Kao i tokom prethodnih godina, Služba za opšte poslove i ljudske resurse učestvovala je u komisijama i pružala pravnu pomoć u zavisnosti od sektorskih potreba. U okviru ove službe obavljaju se i drugi tekući poslovi, uključujući i poslove iz nadležnosti Arhive, prijem, zavođenje i otpremanje akata.

Kao i tokom prethodnih godina, Služba za opšte poslove i ljudske resurse učestvovala je u komisijama i pružala pravnu pomoć u zavisnosti od sektorskih potreba. U okviru ove službe obavljaju se i drugi tekući poslovi, uključujući i poslove iz nadležnosti Arhive, prijem, razvrstavanje, raspoređivanje, evidentiranje, otpremanje akata, kao i druga postupanja sa službenim materijalom.

V SLUŽBA ZA FINANSIJE I JAVNE NABAVKE

Služba za finansije i javne nabavke, u skladu sa usvojenim Planom rada Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove za 2024odinu, obavila je sljedeće poslove:

- Usaglašena su sva plaćanja po pozicijama, u skladu sa odobrenim mjesečnim planom korišćenja budžetskih sredstava Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove. Nakon izvršenog usaglašavanja troškova po pozicijama sačinjen je izvještaj o izvršenju Budžeta Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove sa Programa 2622-Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarni poslovi za period od 01.01 2023 odine do 31.12.2023 godine.
- Finansijski Izvještaj je usaglašen i proslijeđen Ministarstvu finansija u rokovima i na način propisan Pravilnikom o jedinstvenoj klasifikaciji računa za Budžet Crne Gore, budžete vanbudžetskih fondova i budžete opština.
- Na osnovu izvještaja Centralne popisne komisije, izvršeno je sravnjenje popisnog stanja imovine (pokretne i nepokretne) u Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, sa knjigovodstvenim stanjem.
- Izradjen je Izvještaj o pokretnoj i nepokretnoj imovini kao i ostaloj opremi koju koristi Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove dostavljen je Upravi za imovinu u pisanoj i elektronskoj formi.
- Mjesečno su pripremani podaci za obračun zarada, za službenike i namještenike Uprave, na osnovu evidencije prisustva službenika na radu.
- Obrađeni su računi dobavljača za isporučenu robu i izvršene usluge plaćanja. Isplaćeni su prispjeli gotovinski računi, u skladu sa važećim zakonskim propisom, preko blagajne, i izvršena isplata određenih ličnih primanja (dnevnice, putni troškovi i dr.).

- Izradjen je Zahtjev za dodjelu budžetskih sredstava za 2025.godinu i programski budžet i dostavljen Ministarstvu finansija u zakonskom roku tj. do 01.07 2024.godine.
- Zakonom o Budžetu opredijeljena sredstva na Programu Bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarni poslovi za 2024 godinu iznosila su **5.361.673.47€**. Utrošena sredstva na kraju 2024godine iznose **5.003.014.16€**.

Procenat iskorišćenosti odobrenih sredstava na programu 2622 Bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne uprave za period januar – decembar 2024.godine je 93,3%).

Struktura odobrenih i potrošenih sredstava za izdatke Budžeta Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove - Program bezbjednost hrane,veterina i fitosanitarni poslovi za period 0d 01.01 do 31.12 2024.godine

OBRAZAC 3

edni broj	NOVČANI TOK-EKONOMSKA KLASIFIKACIJA	Plan 2024	I z v r š e n j e	
			Prethodna godina 2023	Tekuća godina 2024
1	2	3	4	5
1	PRIMICI	5.361.673,47	4.116.819,66	5.003.014,16
1.1	Opšti prihodi	5.351.673,47	3.892.848,11	4.992.354,16
1.2	Namjenski prihodi			
1.3	Sopstveni prihodi			
1.4	Donacije	10.000,00	223.971,55	10.660,00
1.5	Pozajmice i krediti			
I	.	5.361.673,47	4.116.819,66	5.003.014,16
2	IZDACI	5.361.673,47	4.116.821,66	5.003.014,16
2.1	Tekući izdaci	5.343.601,63	4.097.087,77	4.987.435,93
2.1.1	Bruto zarade i doprinosi na teret poslodavca	1.746.163,88	1.357.578,91	1.421.238,20
2.1.2	Ostala lična primanja	8.600,00	11.465,87	3.831,07
2.1.3	Rashodi za materijal	236.358,39	88.609,69	233.536,93
2.1.4	Rashodi za usluge	663. 688,49	720.691,04	660.251,14
2.1.5	Tekuće održavanje.	43.213,50	43.213,50	42.503,45
2.1.6	Kamate	1,00		
2.1.7	Renta			
2.1.8	Subvencije	2.396.529,97	1.681.34,93	2.396.485,14
2.1.9	Ostali izdaci	249.046,40	194.183,76	229.590,00
2.2.	Transferi za socijalnu zaštitu			
2.2.1	Prava iz oblasti socijalne zaštite			
2.2.2	Sredstva za tehnološke viškove		-	
2.2.3	Prava iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja		-	
2.2.4	Ostala prava iz oblasti zdravstvene zaštite			
2.2.5	Ostala prava iz oblasti zdravstvenog osiguranja		-	
2.3.	Transferi institucijama, pojedincima, nevladinom i javnom sektoru	13.101,00	9.810,00	12.419,32
2.4.	Kapitalni izdaci	2.850,00	2.968,46	1.039,39
2.5.	Pozajmice i krediti		-	
2.6.	Otplata dugova	2.120,52	6.953,50	2.119,52
2.7.	Rezerve		-	
II	Ukupno izdaci (2.1 + 2.2 + 2.3 + 2.4 + 2.5 +2.6 +2.7)	5.361.673,47	4.116.819,66	5.003.014,16

OBRAZAC 5

redni broj	OPIS	Stanje obaveza na dan 31.12.prethodne godine	Stanje obaveza na kraju izvještajnog perioda
1	2	3	4
1	Obaveze za tekuće izdatke (1.1+1.2+1.3)	119.336,60	261.675,59
1.1	Obaveze za bruto zarade i doprinose na teret poslodavca	-	-
1.2	Obaveze za ostala lična primanja	-	-
1.3	Obaveze za ostale tekuće izdatke	119.336,60	261.675,59
2	Obaveze po transferima za socijalnu zaštitu	-	-
3	Obaveze za transfere institucijama, pojedincima i kreditima	-	-
4	Obaveze za kapitalne izdatke	-	+
5	Obaveze po pozajmicama i kreditima	-	-
6	Obaveze po osnovu otplate dugova	-	-
7	Obaveze iz rezervi	-	-
8	Stanje obaveza na kraju perioda (1+2+3+4+5+6+7)	119.336,60	261.675,59

JAVNE NABAVKE

Planom javnih nabavki za 2024. godinu, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove je predvidjela dva otvorena postupaka, od kojih se jedan odnosio na Nabavka lijekova, dijagnostičkih sredstava i vakcina za veterinarsku upotrebu, dok je drugi podrazumijevao realizaciju kampanje podizanja svijesti – Afrička kuga svinja.

Postupci su uspješno realizovani nakon usvajanja budžeta za 2024. godinu,

Takođe, naglašavamo, da Plan javnih nabavki za 2024. godinu nije mijenjan nijednom. Prije konačnog donošenja plana vršena je blagovremena koordinacija sa unutrašnjim organizacionim jedinicima radi prikupljanja potreba koje se obezbjeđuje preko javnih nabavki. Objektivana procjena, istraživanje tržišta, koordinacija sa službom za finansije, dobijanje saglasnosti od nadležnog organa, koraci su koji su blagovremeno preduzeti i ova vrsta preventivnih mjera u potpunosti je ispoštovana. Činjenica da tokom godine na adresu Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove nije pristigla nijedna žalba na sprovedene postupke, govori u prilog da je Uprava postupke sprovodila bez korišćenja diskriminatorskih uslova i sa objektivnim određivanjem roba, usluga i radova u odnosu na tehnološke i funkcionalne karakteristike, namjenu i svojstva.

Tokom godine nije zabilježeno nijedno postojanje sukoba interesa što je konstatovano zabilješkom o kršenju antikorupcijskih pravila.

Takođe, na kraju godine, na adresu Direktorata za politiku javnih nabavki dostavljena je Metodologija analize rizika za 2024. godinu, kao i Evidencija o sukobu interesa. Tokom februara 2025. godine dostavljen je i statistički izvještaj za 2024. godinu.

Realizovane jednostavne nabavke tokom 2024. godine odnosile su se na:

- Etikete sa bar kodovima za epruvete,
- Nabavka opreme za uzorkovanje i dostavljanje uzoraka (kese, rukavice, ljepljive trake i slično),
- Oprema za BSE,
- Izrada pasoša za kućne ljubimce,
- Usluge štampanja veterinarskih sertifikata,
- Usluge štampanja i umnožavanja dokumenata za sprovođenje inspeksijskog nadzora u sektorima bezbjednosti hrane, veterine i fitosanitarnih poslova,
- Oznake za životinje,
- Usluge štampanja fitosanitarnih sertifikata,
- Mikročipovi za identifikaciju pasa,
- Materijal za zdravstvenu zaštitu,

- Usluge putničkih agencija,
- Usluge popravke i održavanja službenih vozila i pripadajuće opreme,
- Usluge registracije i tehničkog pregleda službenih vozila,
- Usluge softverskog održavanja i unaprjeđivanja (FITO INFO),
- Telekomunikacione usluge – mobilna i fiksna telefonija i internet,
- Poštanske usluge, i
- Usluge nabavke, ugradnje i skladištenja guma.

7.2. UPRAVA ZA VODE

Zakon o vodama i Zakon o finansiranju upravljanja vodama kao i brojni podzakonski akti proistekli iz ovih zakona prepoznaju Upravu za vode kao glavnu instituciju zaduženu za sprovođenje zakonom propisanih mjera i obaveza i sa stanovišta upravljanja vodama ona je najvažniji izvršni organ u ovoj oblasti.

Uprava za vode, kao organ državne uprave vrši poslove koji se odnose na: obezbjeđenje i sprovođenje mjera i radova na uređenju voda i vodotoka, zaštiti od štetnog dejstva voda i zaštiti voda od zagađivanja; obezbjeđenje korišćenja voda, materijala iz vodotoka, vodnog zemljišta i vodnih objekata u državnoj svojini, putem koncesija, zakupa i sl.; upravljanje vodnim objektima za zaštitu od štetnog dejstva vode; vođenje investitorskih poslova, vršenje stručnog nadzora i kontrolu kvaliteta izvedenih radova; tehnički pregled i prijem izvedenih radova; izdavanje vodnih akata; obračun vodnih naknada; uspostavljanje i vođenje vodnog informacionog sistema, vodnih katastarsa, registra voda od značaja za Crnu Goru i monitoringa prirodnih i drugih pojava radi obezbjeđenja podataka za zaštitu od štetnog dejstva voda; pripremu stručnih osnova za propise, planove i programe; utvrđivanje granica vodnog dobra i određivanje statusa javnog vodnog dobra; zaštitu voda i vodnog zemljišta od protivpravnog prisvajanja i korišćenja; stručno usavršavanje (savjetovanje, kursevi i dr.), saradnju sa odgovarajućim međunarodnim organizacijama i institucijama u okviru utvrđenih ovlašćenja, kao i druge poslove koji su joj određeni u nadležnosti.

REALIZACIJA OBAVEZA PO POGRAMU ZA 2024. GODINU

Program korišćenja sredstava za poslove upravljanja vodama za 2024. godinu

Vlada Crne Gore donijela je Program korišćenja sredstava za poslove upravljanja vodama za 2024. godinu i isti je objavljen u Službenom listu Crne Gore („Sl. list CG”, broj 52/24 od 07.06.2024. godine). Za finansiranje obaveza i potreba za upravljanje vodnim resursima u 2024. godini, Programom su planirana sredstva u iznosu od 491.200€. Sredstva u navedenom iznosu obezbijeđena su Zakonom o Budžetu Crne Gore za 2024. godinu ("Službeni list CG", broj 52/24), na potprogramu Djelovanje Uprave za vode (programski kod 16 006 004), kod aktivnosti - Upravljanje vodnim resursima (programski kod 16 006 004 002), na izdatku 4411 – Izdaci za infrastrukturu od opšteg značaja, iznos od 383.200,00€ i na aktivnosti Upravljanje vodnim informacionim sistemom (programski kod 16 006 004 004), na izdatku 4193 – Izrada i održavanje softvera, iznos od 108.000,00€. Sredstva će biti usmjerena za sljedeće namjene:

I Upravljanje vodnim resursima		350.000€
1. Prikupljanje podloga, izrada i revizija planske i projektne dokumentacije	40.000€	
2. Uređenje vodotoka, redovno održavanje i kontrola stanja	260.000€	

3. Stručni nadzor nad izvođenjem radova i obezbjeđenje uslova za izvođenje radova	15.000€	
4. Implementacija mjera predviđenih strateškim i planskim dokumentima iz oblasti upravljanja vodama	35.000€	
II Upravljanje vodnim informacionim sistemom		108.000€
1. Sprovođenje mjera u svrhu funkcionisanja Vodnog informacionog sistema - automatizacija razmjene podataka sa institucijama u Crnoj Gori	50.000€	
2. Nabavka i održavanje opreme za Vodni informacioni sistem	10.000€	
3. Katastar zagađivača voda – Faza II	10.000€	
4. Katastar podzemnih voda – Faza I	20.000€	
5. Revizija katastara, registara, planova i programa	18.000€	
III Sredstva neophodna za funkcionisanje Programa		33.200€
UKUPNO ZA 2024. GODINU		491.200€

Javne nabavke i finansije:

Uprava za vode, u skladu sa Zakonom o javnim nabavkama ("Službeni list Crne Gore", br. 074/19 od 30.12.2019, 003/23 od 10.01.2023, 011/23 od 27.01.2023, 084/24 od 06.09.2024), tokom 2024. godine Planom javnih nabavki realizovala je sredstva u iznosu od 196.437,74 € sa PDV-om, za tri postupka javne nabavke, od čega dva otvorena postupka i jedna jednostavna nabavka i to:

1. Otvoreni postupak usluga Unapređenje, integracija i održavanje softverskog rješenja vodnog informacionog sistema – VIS, faza II procijenjene vrijednosti 50.000,00 € sa PDV-om koji je okončan u 2024. godini;
2. Jednostavna nabavka usluge Projektni zadatak za izradu glavnog projekta uređenja korita rijeke Lim na lokaciji Ulotina, opština Andrijevica procijenjene vrijednosti 20.000,00 € sa PDV-om koji je okončan u 2024. godini;
3. Otvoreni postupak radova Uređenje vodotoka, redovno održavanje i kontrola stanja procijenjene vrijednosti 126.437,74 € sa PDV-om koji nije okončan u 2024. godini i koji je i dalje u toku.

Napominjemo da je pored navedenih sprovedenih postupaka bio pokrenut i postupak jednostavne nabavke usluga Katastar zagađivača voda - Faza II procijenjene vrijednosti 10.000,00 € sa PDV-om koji je poništen u 2024. godini iz razloga što nije podnijeta ni jedna ponuda.

Služba za finansije Uprave za vode za 2024. godinu obavila je sljedeće poslove:

- Izvršeno je usaglašavanje svih plaćanja po pozicijama, u skladu sa odobrenim mjesečnim planom korišćenja budžetskih sredstava Uprave za vode. Nakon izvršenog usaglašavanja troškova po pozicijama sačinjen je izvještaj o izvršenju Budžeta Uprave za vode sa Programa 4411 – Uprava za vode za period od 01.01.2024. godine do 31.12.2024. godine;
- Finansijski Izvještaj je usaglašen i proslijeđen Ministarstvu finansija, u rokovima i na način propisan Pravilnikom o jedinstvenoj klasifikaciji računa za Budžet Crne Gore;
- Mjesečno su pripremani podaci za obračun zarada, za službenike i namještenike Uprave; Obrađeni su računi po sklopljenim Ugovorima i izvršene usluge plaćanja. Isplaćeni su prispjeli gotovinski računi, u skladu sa važećim zakonskim propisom, preko blagajne i izvršena isplata određenih ličnih primanja (dnevnice, putni troškovi i dr.).

Projekti regulacije vodotoka i zaštite od štetnog dejstva voda

Posljedica stvaranja nanosnih naslaga značajno smanjuju propusnu moć riječnog korita, kao i bočna erozija korita (posebno na konkavnim obalama), koja se odvija i pri protocima unutar osnovnog korita koji može da ugrozi stabilnost i pouzdanost bliskih priobalnih nasipa i takođe prouzrokuje poplave.

U cilju zaštite od štetnog dejstva, u prethodnom periodu urađeni su projekti regulacije, i to:

- Glavni projekat regulacije vodotoka na lokaciji Zaton, opština Bijelo Polje,
- Glavni projekat regulacije vodotoka na lokaciji Kneževići, opština Mojkovac,
- Glavni projekat regulacije vodotoka na lokaciji Rijeka Marsenića, opština Andrijevica.

Za navedene projekte, u 2024. godini urađena je revizija projektne dokumentacije. U konačnom, u cilju zaštite od poplava, a imajući u vidu da su potrebna velika sredstva za realizaciju navedenih projekata, sljedeći korak koji treba preduzeti je obezbjeđenje finansiranja izvođenja radova, u skladu sa projektima regulacije.

Takođe u 2024. godini urađen je „Glavni projekat hitnih interventnih radova na sanaciji desne obale rijeke Lim“ radi zaštite naselja od štetnog dejstva voda, na lokaciji Nikoljac, u opštini Bijelo Polje.

Izvršene su i aktivnosti u dijelu „Pregled stanja Pošćanskog i donje Pošćanskog jezera - velikog i malog kao i evidentiranje pojava i procesa koji mogu dovesti do njihove trajne devastacije - u skladu sa metodologijom“, u opštini Šavnik. Pri izradi ovog Izvještaja primijenjen je multidisciplinarni pristup problematici, koji je obuhvatio opšte, hidrološke, geološke i hidrogeološke analize. Kao rezultat pored teksta Izvještaja pripremljeno je i šest Priloga koji bliže opisuju razmatranu problematiku. U predlogu daljih koraka, koji će biti izvedeni u narednoj godini, opisane su i aktivnosti koje bi doprinijele njihovoj revitalizaciji onoliko koliko to sam proces evolucije glacijalnih jezera dozvoljava.

Hitni interventni radovi na rijekama Lim, Tara i Grnčar

Vlada Crne Gore, Zaključkom broj: 07-319/23-3453/2 od 20.07.2023. godine, usvojila je Informaciju o izvođenju hitnih radova na rijekama Lim, Tara i Grnčar, u cilju regulacije vodotoka i zaštite od štetnog dejstva voda. Izvođenje interventnih radova bilo je neophodno sprovesti zbog obezbjeđenja protočnosti vodotoka i zaštite od poplava. Međutim, predmetni radovi nijesu se mogli realizovati u 2023. godini i isti su produženi u narednoj godini zbog visokog vodostaja koji je pokrivao veći dio sprudova što su uslovile velike padavine a i niske temperature koje nijesu omogućile ulazak mašina u korito vodotoka.

U skladu sa navedenim zaključkom, Upravu za vode je odredila prioritne lokacije za hitne radove u cilju zaštite od izlivanja, obezbijedila nadzor nad izvođenjem radova, izvršila geodetsko snimanje i obilježavanje prije početka i završetka radova, obezbijedila finansijska sredstva za realizaciju predmetnih radova, kao i sve prateće aktivnosti neophodne za realizaciju predmetnih radova i na kraju informisala Vladu o realizaciji Zaključka.

Takođe je istim zaključkom preporučeno opštinama kroz koje protiču rijeke Lim, Tara i Grnčar: Plav, Gusinje, Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Mojkovac i Kolašin, da izaberu izvođače radova, obezbijede lokacije za deponovanje materijala i zaključe ugovore o izvođenju predmetnih radova.

Nakon obezbjeđenja svih neophodnih uslova za početak izvođenja radova, od strane Uprave za vode izdate su saglasnosti za izvođenje hitnih radova za sljedeće opštine: Mojkovac - lokacije Biznis zona i Slatina, Berane - lokacije Talum i Pešca, Gusinje - lokacije Pirovići i Centar grada, Andrijevica - lokacije Lugovi Novovića i Pobljenici i Bijelo Polje - lokacije Zaton i Ušće Bistrice. Takođe, za Opštinu Kolašin izvršen je odabir dvije najkritičnije dionice za izvođenje hitnih

radova ali lokalna samouprava nije pokazala zainteresovanost za predmetne radove i isti se nijesu realizovali.

Opština Bijelo Polje takođe nije izvela predmetne radove za lokacije: Zaton 2 i Ušće rijeke Bistrice u Lim (Bistrica). Opština je zaključila ugovor o izvođenju radova sa izvođačem „Komunalno - Lim“ doo Bijelo Polje i odredila lokacije za deponovanje materijala. Prvi problem koji je predložen da, preduzeće koje ima zaključen ugovor o izvođenju radova „Komunalno - Lim“ doo B. Polje, ne posjeduje mehanizaciju za ovu vrstu radova, za šta je bilo potrebno vrijeme za obezbjeđenje iste. Nakon obezbjeđenja mehanizacije, Izvođač radova nije mogao dobiti saglasnosti mještana oko korišćenja pristupnog puta koji prolazi kroz privatne parcele i vodi do predmetnih lokacija. Shodno navedenom, može se nesporno zaključiti da se radovi u Opštini Bijelo Polje nijesu mogli realizovati, jer nijesu bili obezbijeđeni uslovi za izvođenje predmetnih radova, a što je i konstatovano u Izvještaju nadzornog organa.

Tokom izvođenja radova konstatovano je od strane nadzornog organa promjena na terenu zbog velikih padavina i porasta vodostaja, i za lokaciju Pešča data je saglasnost za proširenje zahvata cca 100m uzvodno, kako bi se zaštitio dio obilaznice i smanjio negativan uticaj rijeke Lim. Nadalje, inspekcijskim nalazom kao i u izvještaju nadzornog organa konstatovao je da se na lokaciji Pirovići, opština Gusinje zahvat treba proširiti cca 100 metara uzvodno od lokacije Pirovići, da bi se zaštitila lijeva obala koja je u privatnom vlasništvu, a sve od negativnog uticaja voda Grnčara.

Nakon završetka hitnih radova u opštinama: Mojkovac, Berane, Andrijevica i Gusinje, nadzorni organ izvršio je geodetsko snimanje deponovanog materijala, sačinjeni su Izvještaji stručnog nadzora 05.04.2024. godine, dostavljeni geodetski elaborati i građevinski dnevnici sa dokaznicama o količinama deponovanog materijala.

Finansijska sredstva za nadzor nad izvođenjem radova kao i geodetsko snimanje i obilježavanje prije početka i završetka radova obezbijedila je Uprava za vode, kroz kapitalne izdatke i Program korišćenja sredstava za poslove upravljanja vodama. Finansijska sredstva za izvođenje radova obezbijeđena su na način i pod uslovom da, Izvođač radova kojeg imenuje opština i zaključi ugovor sa istim, može otkupiti višak izvađenog materijala, shodno visini naknade za izvađeni materijal iz vodotoka koja je utvrđena čl. 10 Odluke o visini i načinu obračunavanja vodnih naknada i kriterijumima i načinu utvrđivanja stepena zagađenosti voda ("Službeni list CG", br. 29/09, 39/19, 96/20 i 74/21). Na osnovu Izvještaja nadzora o količinama viška deponovanog materijala izvršen je obračun naknade za izvađeni višak materijala iz vodotoka za predmetne lokacije. Prihod po osnovu donijetih rješenja o naknadama za izvađeni višak materijala iz vodotoka iznosi 138.363,60 €-ura.

Sve navedene aktivnosti su sprovedene uz dobru koordinaciju i aktivno učešće opština, stručnog i inspekcijskog nadzora, a sve u skladu sa zaključkom Vlade Crne Gore. Nadzorni organ vršio je nadzor nad izvođenjem radova, dok je Uprava za vode u kontinuitetu pratila situaciju na terenu uz dobru komunikaciju sa opštinskim i inspekcijskim organima, kao i lokalnim stanovništvom kako bi se ispratili radovi i osiguralo bezbjedno okruženje.

Shodno navedenom, Uprava za vode je sačinila informaciju o realizaciji predmetnih radova koju je Vlada Crne Gore usvojila Zaključkom broj: 10-319/24-7101/2 od 16.01.2025. godine.

U konačnom, hitni interventni radovi su realizovani i isti su dali pozitivne rezultate, a takođe i kvalitetnu komunikaciju i koordinaciju sa lokalnim samoupravama kako bi ovi i drugi izazovi na terenu bili riješeni kroz konstruktivan zajednički pristup, a sve u cilju zaštite od poplava, održavanja vodnih objekata i uređenje vodotoka.

Učešće na sanaciji bujične poplave u slivu rijeke Komarnice

Velike padavine na širem području Šavnika, tokom noći između 3. i 4. oktobra 2024. godine, prouzrokovale su u slivu rijeke Komarnice ekstremno velike bujične vode, formirajući poplavni

talas u periodu od nekoliko sati. Dakle, bila je to tzv. „flash flood“ pojava izazvana velikim intezitetom padavina u kratkom periodu, na sreću bez ljudskih žrtava.

Uprava za vode izvršila je obilazak terena nakon poplava, sagledano je stanje korita rijeke Komarnice i terena po kome je tekla poplavna voda nakon izlivanja iz korita. Isto je učinjeno i na kratkom dijelu toka Grabovice na ušću u Komarnicu. Obilaskom terena i dobijanjem podataka o kotama nivoa poplavne vode određen je pad (nagib) vodotoka od 0,0095 ‰, na dionici od zaseoka Kozarica do ušća Grabovice u Komarnicu. Procijenjena je površinska brzina toka na oko 3-3,5 m/s, na osnovu zabilježenih snimaka poplava, pada terena i analogije sa mjerenim brzinama na drugim vodotocima u Crnoj Gori pri velikim vodama.

Konstatovani su i radovi izvedeni nekoliko dana poslije poplava na proširenju korita i izradi nasipa od aluvijalnog materijala, o čemu je sačinjen Izvještaj.

Analiza raspoloživih podataka ZHMS ukazuje da je u periodu 3 i 4-og oktobra 2024. godine bilo velikih padavina na prostoru koji obuhvata sliv rijeke Komarnice, te da su količine i intezitet padavina bile najveći uzrok pojave brzog poplavnog talasa na prostoru sela Komarnice.

Na sanaciji štete uključila se i Vojska Crne Gore, koja je izvodila radove na uređenju korita rijeke Komarnice i to na proširenju i produbljivanju korita, izrađen je odbrambeni nasip u dužini od 1200 metara. Za izradu nasipa korišćen je postojeći materijal iz korita rijeke.

Preporučeno je od strane ovog organa, u Izvještaju o uzrocima i posljedicama velikih poplava na rijeci Komarnici, da se nastavi na izvođenju ovog vida hitnih mjera, tj. radova na proširenju i produbljivanju korita i izgradnji odbrambenog nasipa na ostalom dijelu vodotoka na kojem je došlo do izlivanja u dužini od cca 2 km, kako bi se spriječilo eventualno ponavljanje ovako katastrofalnog scenarija. Za ove radove finansijska sredstva obezbijedilo je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, kao i Uprava za vode u iznosu od 10.000€.

Koncesiono pravo u oblasti voda

Koncesiono pravo korišćenja prirodnog bogatstva može se ostvariti na način i pod uslovima definisanim zakonom. Pravni okvir koji reguliše postupak dodjele koncesije u oblasti voda kao i finansiranje upravljanja vodama čine Zakon o koncesijama („Službeni list CG“, br. 8/09, 73/19 i 125/23), Zakon o vodama („Službeni list RCG“, br. 27/07, „Službeni list CG“, br. 73/10, 32/11, 47/11, 48/15, 52/16, 55/16, 2/17, 80/17, 84/18 i 84/24), Zakon o finansiranju upravljanja vodama („Službeni list CG“, br. 65/08, 74/10, 40/11 i 82/20), Uredba o bližem načinu sprovođenja postupka javnog nadmetanja u otvorenom i dvostepenom postupku davanja koncesije („Službeni list CG“, br. 67/09) i Odluka o visini i načinu obračunavanja vodnih naknada i kriterijumima i načinu utvrđivanja stepena zagađenosti voda („Službeni list CG“, br. 29/09, 39/19, 96/20 i 74/21).

Koncesije na javnom vodnom dobru definisane su čl. 134 Zakona o vodama, a što je u skladu sa članom 6 stav 1 i 2 Zakona o koncesijama, kojim je uređen način i postupak dobijanja koncesije za korišćenje prirodnih bogatstava. Svako korišćenje voda koje prelazi opštu upotrebu predstavlja posebnu upotrebu, za koju je potrebno steći vodno pravo, ukoliko zakonom nije drukčije određeno. Vodno pravo stiče se vodnom dozvolom ili ugovorom o koncesiji.

Shodno navedenom, u oblasti voda trenutno je na snazi 10 ugovora o koncesiji, od čega 8 ugovora za korišćenje dijela voda za potrebe flaširanja vode u komercijalne svrhe, 1 ugovor za korišćenje vode za uzgoj ribe i 1 ugovor za korišćenje vode za pogonske i tehnološke potrebe.

U cilju praćenja realizacije ugovorenih obaveza, Uprava za vode je izvršila i reviziju važećih ugovora o koncesijama, a sve iz razloga da bi se postojeći ugovori upodobili a time osnažio položaj koncedenta za cijeli period trajanja koncesije. S tim u vezi, kako bi se utvrdile nepokretnosti koje su u funkciji obavljanja koncesione djelatnosti angažovali smo vještake koji su izvršili popis svih pokretnih i nepokretnih stvari koje su u funkciji obavljanja koncesione djelatnosti, na osnovu kojih su sačinjeni aneksi ugovora.

Raskinuti ugovori o koncesijama

Uprava za vode, za koncesije u oblasti voda i vodnog dobra, u obavezi je da prati i kontroliše izvršavanje ugovorenih obaveza. Zbog neizvršavanja ugovorenih obaveza i obezbjeđenja bankarskih garancija, a na osnovu čl. 53 Zakona o koncesijama, pokrenuta su od strane ovog organa tri postupka raskida ugovora o koncesijama.

Shodno navedenom, Vlada Crne Gore, Zaključkom broj: 10-319/24-6236/2 od 5.12.2024. godine, donijela je sljedeće odluke:

- Odluku o raskidu ugovora o koncesiji po BOT aranžmanu za korišćenje dijela voda sa izvorišta „Pasišta“ u opštini Plužine za flaširanje u komercijalne svrhe sa koncesionarom „Bast“ d.o.o. iz Nikšića.
- Odluku o raskidu ugovora o koncesiji za korišćenje dijela voda sa izvorišta „Komunica“, opština Danilovgrad, za flaširanje odnosno pakovanje ili dopremanja vode u komercijalne svrhe sa koncesionarom „Nature Technology“ d.o.o. iz Bara.
- Odluku o raskidu ugovora o koncesiji za korišćenje voda za pogonske i tehnološke potrebe sa izvorišta - industrijska zona KAP-a, u Podgorici, sa koncesionarom „Politropus Alternative“ d.o.o. iz Tivta.

U toku je postupak objave navedenih Odluka u Službenom listu Crne Gore, dok je Uprava za vode u daljem postupku dužna da, u skladu sa ugovorom, dostavi koncesionarima pisane otkaze ugovora.

Pokrenuti postupci dodjele koncesija u oblasti voda

Uprava za vode, u skladu sa čl. 7 Zakona o koncesijama, pripremila je i sprovela javnu raspravu na jednogodišnji Plan davanja koncesija u oblasti voda za 2024. godinu, koji je Vlada Crne Gore usvojila, a na osnovu kojeg se pokreće postupak dodjele koncesije. Predmetnim planom sadržano je jedno izvorište „Veliki Maljen“ Gornja Bukovica, opština Šavnik za korišćenje dijela voda za potrebe flaširanja vode u komercijalne svrhe, dok se druga dva lokaliteta odnose na crpljenje podzemnih voda za tehnološke potrebe (sistem grijanja i hlađenja), na lokaciji „The Capital Plaza“ centar u Podgorici i druga lokacija se odnosi vezano za korišćenje vode za potrebe pivare Trebjesa u Nikšiću.

Od strane zainteresovanih lica pokrenuta su dva postupka i to jedan za dodjelu koncesije za korišćenje dijela voda sa izvorišta „Veliki Maljen“ opština Šavnik, a drugi za korišćenje vode za potrebe pivare Trebjesa u Nikšiću.

U daljem postupku, kako bi se postupak za dodjelu koncesije pokrenuo izradom Koncesionog akta, podnosilac inicijative je sproveo istraživanja na vrelu, kao i dostavio tražene podatke koji su neophodni za ocjenu prihvatljivosti inicijative pokrenute za izvorište Veliki Maljen, opština Šavnik.

U skladu sa čl. 19 Zakona o koncesijama urađen je Koncesioni akt - osnovni dokument na osnovu koga se pokreće postupak dodjele koncesije za korišćenje dijela voda sa izvorišta „Veliki Maljen“, opština Šavnik, za potrebe flaširanja, odnosno pakovanja ili depremanje vode u komercijalne svrhe. U daljem postupku sprovedene je javna rasprava za Koncesioni akt i isti je usvojen od strane Vlade Crne Gore.

Uprava za vode, u skladu s članom 21 Zakona o koncesijama, objavila je Javni oglas putem javnog nadmetanja, u otvorenom postupku, za davanje koncesije za korišćenje dijela voda sa izvorišta „Veliki Maljen“, opština Šavnik, za potrebe flaširanja, odnosno pakovanja ili dopremanje vode u komercijalne svrhe.

Postupak javnog nadmetanja po Javnom oglasu sprovela je Tenderska komisija. S obzirom na utvrđeni način vrednovanja ponuda po datim kriterijumima, rezultata izvršenog vrednovanja, Tenderska komisija je konstatovala da je ponuđač „Per Aqua“ doo Šavnik stekao status

prvorangiranog ponuđača, sa dodijeljenim brojem bodova 100. Shodno navedenom, Tenderska komisija je utvrdila rang listu ponuđača i istu objavila na internet stranici Uprave za vode.

U toku je postupak pripreme Predloga odluke o dodjeli koncesije za izвориšte "Veliki Maljen" opština Šavnik za potrebe flaširanja, odnosno pakovanja ili dopremanje vode u komercijalne svrhe. Nakon usvajanja Odluke o dodjeli koncesije od strane Vlade Crne Gore i objave iste u Službenom listu, može se pristupiti potpisivanju ugovora o koncesiji između koncedenta i koncesionara.

Drugi Koncesioni akt za korišćenje vode za potrebe pivare Trebjesa u Nikšiću u postupku je izrade, jer je podnosilac inicijative dužan da dostavi dopunu dokumentacije kako bi akt bio urađen u skladu sa čl. 18 i 19 Zakona o koncesijama.

Fabrike vode

Voda, posebno voda za piće čini naš značajan prirodni resurs. S obzirom da je danas u svijetu prisutna sve veća nestašica vode, Crna Gora se javlja kao potencijalno veoma značajan izvoznik vode za piće, gledajući sa aspekta količina i kvaliteta voda. I pored značajnog potencijala karstnih izdanskih voda, samo određen broj izvora ispunio je zahtjeve u pogledu mogućnosti korišćenja vode putem flaširanja vode u komercijalne svrhe.

U Crnoj Gori 7 fabrika proizvodi flaširanu vodu u komercijalne svrhe, i to:

1. Fabrika „Water Group“ d.o.o. Kolašin, izvoriste „Bukovička vrela“ opština Kolašin, voda Suza;
2. Fabrika „Aqua Bianca“ d.o.o. Podgorica, izvoriste „Đedov izvor“, opština Kolašin, voda Aqua Bianca;
3. Fabrika „Eko Per“ d.o.o. Šavnik, izvoriste „Gusarevci“ opština Šavnik, voda Diva;
4. Fabrika „Gorska“ d.o.o. Kolašin, izvoriste „Jeremija“, opština Kolašin, voda Gorska;
5. Fabrika „Božja voda“ d.o.o. Cetinje, Meterizi, opština Cetinje, voda Monte Minerale;
6. Fabrika „Eko Per“ d.o.o. Šavnik, izvoriste „Veliki Maljen“ Bukovica, opština Šavnik, voda Diva;
7. Fabrika „Water Group“ d.o.o. Kolašin, izvoriste mineralne vode „Čeoče“, opština Bijelo Polje, mineralna voda Rada.

Međutim, u 2024. godini 6 fabrika je imalo proizvodnju flaširane vode u komercijalne svrhe. Ostvarile su ukupnu proizvodnju u iznosu od 44.640.713,06 litara, proizvodnja po jedinici proizvoda 34.164.453,42 litara, od čega je prodato 42.499.461,48 litara, i to na domaćem tržištu 40.904.669,88 litara i inostranom tržištu 1.594.791,60 litara.

Fabrika vode „Gorska“ doo Kolašin u 2024. godini nije imala proizvodnju flaširane vode. Razlozi koje je naveo koncesionar su sljedeći: sanacija krova zbog vremenskih nepogoda koje su izazvale podizanje krova na objektu fabrike, testiranje alata na linijama kako bi se povećao kapacitet i kvalitet ambalaže, sanacija kaptaže i cjevovoda od kaptaže do fabrike i otklanjanje mikrobioloških parametara u skladu sa Pravilnikom o parametrima, provjeri usaglašenosti, metodama, načinu, obimu analiza i sprovođenju monitoringa zdravstvene ispravnosti vode za ljudsku upotrebu. Sve navedeno je bilo neophodno preduzeti kako bi se pokrenula proizvodnja u 2025. godini.

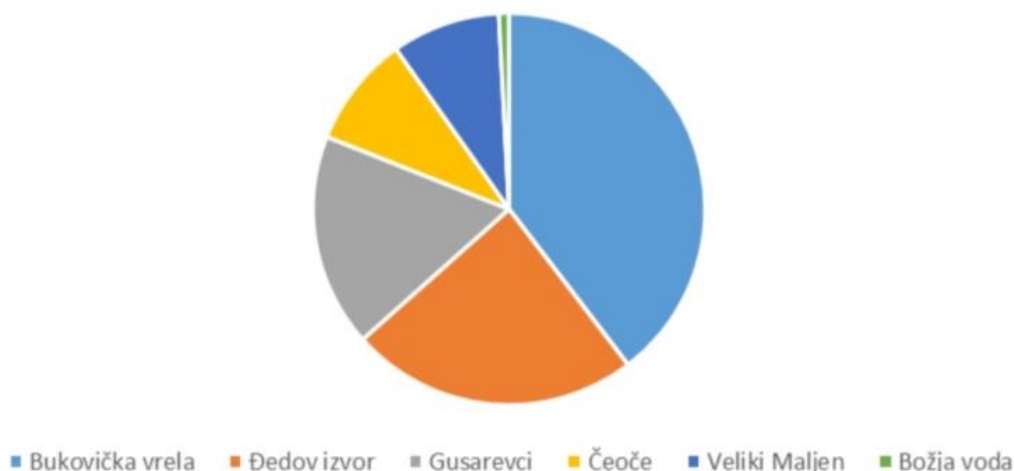
Proizvodnja i prodaja flaširane vode za 2024. godinu

Koncesionar	Proizvodnja (litri)	Proizvodnja (jedinica)	Ukupna kol. prodate flaširane	Prodaja domaće tržište, litri	Prodaja inostrano tržište, litri

		proizvod a)	vode, litri		
"Water Group" doo, Kolašin, voda Suza	17.690.33 7,90	12.128.90 5,00	16.617.5 40,05	16.128.8 94,05	488.646, 00
"Aqua Bianca" doo, Kolašin, voda Aqua Binaca	10.626.38 8,20	8.549.827 ,42	9.668.46 9,02	9.668.46 9,02	0,00
"Eko Per" doo, Šavnik, izvorište Gusarevci, voda Diva	7.853.741 ,76	3.615.733 ,00	7.984.99 4,70	7.593.49 3,80	391.500, 90
"Božja voda" doo, Cetinje, voda Monte Minerale	378.553,0 0	291.614,0 0	282.472, 00	282.472, 00	0.00
"Eko Per" doo, Šavnik, izvorište Veliki Maljen, voda Diva	3.993.701 ,20	3.748.976 ,00	4.018.66 7,46	3.502.94 0,76	515.726, 70
"Water Group" doo Kolašin, mineralna voda Rada	4.097.991 ,00	5.829.398 ,00	3.927.31 8,25	3.728.40 0,25	198.918, 00
Ukupno:	44.640.71 3,06	34.164.45 3,42	42.499.4 61,48	40.904.6 69,88	1.594.79 1,60

Najveću proizvodnju flaširane vode u 2024. godini imala je fabrika vode "Water Group" d.o.o. iz Kolašina (izvorište „Bukovička vrela“) i to 17.690.337,90 litara, što procentualno čini 39,62% od ukupne proizvodnje, zatim „Aqua Bianca“ d.o.o. (izvorište „Dedov izvor“) Podgorica imala je proizvodnju od 10.626.388,20 litara, odnosno 23,8% od ukupne proizvodnje vode, zatim slijedi „Eko Per“ d.o.o. iz Šavnika (izvorište „Gusarevci“) sa ukupnom proizvodnjom od 7.853.741,76 litara, tj. 17,6% od ukupne proizvodnje. Slijede „Water Group“ d.o.o. (izvorište „Čeoče“) Kolašin za izvorište mineralne vode Rada sa proizvodnjom od 4.097.991,00 litara, što čini 9,2% od ukupne proizvodnje, „Eko Per“ d.o.o. Šavnik (izvorište Veliki Maljen) sa proizvodnjom od 3.993.701,20 litara, što čini 8,94 %, i „Božja voda“ d.o.o. Cetinje koja je proizvela 378.553,00 litara, tj. 0,84 % od ukupne proizvodnje.

Izvorišta sa proizvodnjom flaširane vode

Porast prodaje se naravno očekuje sa porastom turističke sezone koja traži veću ponudu i potražnju flaširane vode, kao i obezbjeđenje tržišta za plasman proizvoda, kako u zemlji tako i u inostranstvu.

U tom smislu, potrebno je raditi i na promociji potencijala sektora vodoprivrede Crne Gore i u dijelu privlačenja stranog kapitala za unapređenje postojećih proizvodnih kapaciteta, odnosno, ulaganja u izgradnju novih postrojenja za eksploataciju izvorišta i flaširanje vode.

Sasvim je jasno da raspoloživi kapaciteti za proizvodnju vode u Crnoj Gori nijesu dovoljno iskorišćeni i da fabrike nijesu u mogućnosti da realizuju veću prodaju voda na domaćem, a posebno na inostranom tržištu. Skroman marketinški nastup, nepostojanje odgovarajuće robne marke u izvozu, kao i značajan uvoz voda, naročito kroz vezanu prodaju voda sa drugim proizvodima od strane konkurencije ograničavaju plasman vode kako na domaćem, tako i na inostranom tržištu.

U cilju povećanja prodaje, potrebno je:

- putem poslovnog povezivanja proizvođača voda u Crnoj Gori, objediniti ponudu, intenzivirati marketinški nastup i postepeno stvarati crnogorski brend koji bi bio prepoznatljiv ne samo na domaćem već i na inostranom tržištu,
- povećati izvoz voda kroz plasman na tržištima kako regiona, tako i udaljenim destinacijama gdje i druge države iz okruženja plasiraju svoje vode,
- u okviru jačanja identiteta crnogorskih proizvoda, učestvovati u promovisanju crnogorskih voda u medijima, turističkim objektima, javnim ustanovama, aerodromima i maloprodajnim objektima.

U narednom periodu država sa svim akterima uključenim u ovaj proces mora raditi na održivom iskorišćavanju raspoloživih kapaciteta za proizvodnju vode u Crnoj Gori i plasiranju flaširane vode na domaće i inostrano tržište.

Međuresorna i međunarodna saradnja

Saradnja državnih institucija, međunarodnih organizacija, lokalnih zajednica, civilnog društva i različitih aktera koji sudjeluju u procesu upravljanja vodama, od izuzetnog je značaja za adekvatno i integralno upravljanje vodama. U 2024. godini međusektorska, međuresorna i međunarodna saradnja bila je vrlo dinamična i produktivna, a fokus je bio na sprovođenju mjera i radnji iz važeće legilastive koja tretira oblast upravljanja vodama, a koja je usklađena sa EU regulama.

Finalizovan je projekat "Podrška implementaciji i monitoringu upravljanja vodama u Crnoj Gori", realizovanog u okviru IPA 2016 programa, sa ciljem jačanja institucionalnih, administrativnih i nadzornih kapaciteta institucija u Crnoj Gori koje se bave djelatnostima upravljanja vodama i implementacije zahtjeva četiri EU direktive koje tangiraju ovu oblast i to: Direktive o nitratima, Direktive o upravljanju rizicima od poplava, Direktive o vodama za kupanje, kao i Okvirne direktive o morskoj strategiji. Za Upravu za vode najznačajniji dio predstavlja to što su u 2024. godini pripremljeni nacrti planova upravljanja rizicima od poplava za oba vodna područja, te sprovedene javne rasprave, pa će Crna Gora, posle planova upravljanja vodama, po prvi put dobiti i planove upravljanja rizicima od poplava, sa predloženim programom mjera.

Saradnja Uprave za vode sa Svjetskom bankom u 2024. godini bila je plodonosna. Pored aktivnosti na regulaciji korita rijeke Lim u Bijelom Polju i Beranama, koji se sprovode kroz regionalni Program integrisanog razvoja koridora rijeka Save i Drine (SDIP), a koji predstavlja jednu od najvećih inicijativa Svjetske banke, u 2024. godini predstavljeni su i rezultati projekta "Upravljanja sedimenata i zaštite vodoizvorišta Bolje sestre", koji je uspješno realizovala Uprava za vode, uz podršku Svjetske banke. Pokrenute su aktivnosti na novom projektu sa Svjetskom bankom koji će za cilj imati ulaganja u infrastrukturu i otpornost vodnih usluga, kao i segment integralnog upravljanja koji obuhvata mjere i radnje na poboljšanju statusa vodnih tijela na donjem toku rijeke Morače, uključujući i izvorište Bolje sestre.

U 2024. godini aktuelni su bili i radovi na rijeci Bojani, koja, osim što je važećom zakonskom regulativom prepoznata kao vodotok od značaja za Crnu Goru, ima i važan međunarodni karakter. Aktivnosti na projektu „Integralno upravljanje rizicima od poplava u proširenom slivu rijeke Drim“, preciznije na izgradnji kamenog osiguranja nasipa na dionici Gropat-Štodra, ukupne dužine 220 m i ukupne vrijednosti radova od oko 680.000€, za cilj su imali zaštitu od štetnog dejstva voda i stvaranje uslova za integralno upravljanje vodnim objektima i valjano obavljanje vodne djelatnosti. Uprava za vode je sudjelovala od samog početka, praktično od projektne ideje, a potpisivanjem Zapisnika o primopredaji radova prepoznata je i kao upravljač ovim vodnim objektom.

Službenici Uprave za vode uzeli su učešće na međunarodnim projektima, od kojih je značajno istaći finalizovani višekorisnički IPA FF projekat, koji se odnosi, između ostalog, na upravljanje rizicima zaštite od poplava, a u sklopu „CROSSWATER+“, projekta, u okviru INTERREG VI-A IPA programa prekogranične saradnje, prezentovane su aktivnosti na međunarodnim konferencijama u Italiji (Bari) i Albaniji (Tirana).

Procesom pristupanja EU, međunarodna saradnja sve više dobija na značaju, a Uprava za vode je u 2024. godini uložila dodatne napore na poboljšanju iste. Crna Gora je punopravni član Komisije za zaštitu rijeke Dunav (ICPDR), a saradnja se odvija i na nivou Savske komisije, gdje je Crna Gora pridruženi član. Bilateralna i multilateralna saradnja vođena je većinom kroz dijaloge, seminare i konferencije međunarodnog karaktera, a značajno je istaći posjetu predstavnika Uprave za vode Agenciji za vodno područje Jadranskog mora u Mostaru. Pored određenih međunarodnih projektnih aktivnosti, saradnja sa Republikom Albanijom odvija se i u okviru Sporazuma između Savjeta ministara Republike Albanije i Vlade Crne Gore o međusobnim odnosima u oblasti upravljanja prekograničnim vodama kroz komisije za upravljanje vodama od zajedničkog interesa, čiji član je predstavnik Uprave za vode.

Koordinisane aktivnosti povodom pitanja koja se odnose na prošireni sliv rijeke Drim, odnosno Bojane, sprovedene kroz Sporazum o razumijevanju, a koordinisane od strane Globalnog partnerstva za vode Mediterana (GWP-Med) sprovodile su se i u 2024. godini, a Uprava za vode aktivno je participirala na istim. U okviru projekta „Integrirano upravljanje prekograničnim rizikom od poplava otporno na klimu u slivu rijeke Drin na Zapadnom Balkanu (Drin FRM projekat)“, u 2024. godini održana su dva sastanka ekspertske radne grupe (EWG) za poplave,

sa ciljem predstavljanja i diskusije o konačnim rezultatima Plana upravljanja rizikom od poplava (FRMP), Strategije upravljanja rizikom od poplava i Studije izvodljivosti o mehanizmima prenosa rizika od poplava, koji su izrađeni na osnovu inputa dobijenih tokom procesa konsultacija, između ostalog i delegiranim službenicima Uprave za vode. Saradnja Uprave za vode sa GWP-Med u 2024. godini ogledala se i kroz najavljenju saradnju na projektu spremnosti za Zeleni klimatski fond (GCF) za Crnu Goru naziva „Izgradnja tehničkih i institucionalnih kapaciteta u sektoru voda u Crnoj Gori za olakšavanje inkluzivnih inicijativa klimatske otpornosti“, koji sprovodi Kancelarija za održivi razvoj, u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, a implementaciona agencija će biti upravo GWP MED.

Mađuresorna i međusektorska saradnja u 2024. godini bila je jako efektivna, a ista se ogledala u brojnim sastancima sa predstavnicima državnih organa, organa lokalne samouprave, vodovodnih preduzeća i raznih učesnika u procesu upravljanja vodnim resursima u Crnoj Gori. Službenici Uprave za vode imenovani su u raznim komisijama, ekspertskim radnim grupama, prisustvovali su raznim seminarima, konferencijama, kursevima, obukama, davali mišljenja na brojna strateška i planska dokumenta. Važeća legislativa definiše da se radi davanja predloga za odlučivanje o stručnim pitanjima i za pružanje stručne pomoći u postupku donošenja odluka iz oblasti voda osniva Savjet za vode, a član Savjeta je između ostalog i direktorica Uprave za vode. Još je važno istaći da je Uprava za vode, odnosno njena direktorica učestvovala u izradi Strategije za smanjenje rizika od katastrofa 2025 - 2030.

Predlozi planova upravljanja rizicima od poplava

Predlozi planova upravljanja rizicima od poplava za vodna područja Dunavskog i Jadranskog sliva, pripremljeni u okviru IPA projekta „Podrška implementaciji i monitoringu upravljanja vodama u Crnoj Gori“, predstavljaju jedan od finalnih koraka implementacije EU Direktive o upravljanju rizicima od poplava (2007/60/EC).

Shodno važećoj zakonskoj regulativi i odredbama EU direktive o upravljanju rizicima od poplava, a u okviru pomenutog projekta, donošenju planova prethodila je izrada Preliminarne procjene rizika od poplava za vodna područja Dunavskog i Jadranskog sliva, kao i donošenje Odluke o određivanju područja značajno ugroženih od poplava („Sl. list CG“, br. 30/22), dok su mape opasnosti i mape rizika od poplava sastavni dio predloga planskih dokumenata. U 2024. godini donijete su i odluke o izradi Strateške procjene uticaja na životnu sredinu za planove upravljanja rizicima od poplava na vodnom području Dunavskog i Jadranskog sliva („Sl. list CG“, br. 74/24).

Kako se u postupku izrade planova upravljanja rizicima od poplava i prilikom njihovih ažuriranja mora obezbijediti učešće svih zainteresovanih lica i javnosti, radi davanja primjedaba, predloga i sugestija, u 2024. godini održane su javne rasprave na predloge Planova upravljanja rizicima od poplava i Strateške procjene uticaja na životnu sredinu za planove upravljanja rizicima od poplava, za vodna područja Dunavskog i Jadranskog sliva. Postupak javne rasprave trajao je do 21. septembra 2024. godine, a bile su održane i dvije konferencije i to 17. septembra 2024. godine u Bijelom Polju (za vodno područje Dunavskog sliva) i 18. septembra u Podgorici (za vodno područje Jadranskog sliva). U postupku javne rasprave pristigli su komentari, uključujući i one Uprave za vode, koji su dalje proslijeđeni konsultantima na obradu, te se procedura dostavljanja Vladi i konačnog usvajanja na Vladi očekuje u 2025. godini.

Podizanje svijesti o važnosti vode kao resursa - obilježavanje Svjetskog dana voda 22. marta

Uprava za vode, kao organ državne uprave nadležan za poslove upravljanja vodama u Crnoj Gori, kao jedan od zadataka ima podizanje svijesti o važnosti vode kao resursa. U tu svrhu i sa ciljem obilježavanja 22. marta, u svijetu poznatom kao Svjetski dan voda, ovaj organ je u saradnji sa Fondacijom „Čini dobro“ organizovao literarni konkurs za učenike i učenice osnovnih

škola na temu „Voda za mir“. Isti je izazvao značajno interesovanje među mlađom populacijom, koja je kroz svoje radove izrazila zavidan nivo svijesti o važnosti vode za opstanak i život uopšte. Edukativni izlet sa mališanima iz VJ Sunce iz Nikšića, na inicijativu Uprave za vode uz podršku EU4ME projekta, je realizovan kroz avanturu i otkrivanja, posjetivši Kapetanovo jezero kao dragocjen trenutak za podizanje svijesti o važnosti voda i očuvanja vodnih resursa.

Kao još jedna od aktivnosti u 2024. godini organizovana je i posjeta jednoj obrazovnoj ustanovi na teritoriji Podgorice gdje je tom prilikom, u cilju edukacije i ukaza na potrebu održivog upravljanja vodama, prezentovan kratak sadržaj o značaju vode, racionalnom korišćenju i potrebi za njenom zaštitom. Takođe organizovan je edukativni izlet, kroz Fondacije “Čini dobro” i EU4ME projekta, 50 đaka osnovne škole “Aleksa Đilas Bećo” iz Mojkovca u posjeti fabrici vode “Suza” u Kolašinu, kao i posjeta učenika beranske OŠ “Radomir Mitrović” fabrike mineralne vode “Rada” u Bijelom Polju.

Uspostavljanje i održavanje Vodnog informacionog sistema – II faza

Radi klasifikovanja voda, praćenja i unapređenja vodnog režima, planiranja razvoja vodne infrastrukture i upravljanja vodama u Crnoj Gori uspostavljen je vodni informacioni sistem. U 2024. sprovedene su brojne aktivnosti na uspostavljanju ovog informacionog sistema.

Za aktivnosti Upravljanjem vodnim informacionim sistemom za unapređenje, integracija i održavanje softverskog rješenja – VIS, faza II, izdvojeno je 50.000€. Za ovu aktivnost pružene su usluge održavanje postojećeg VIS, ispitivanje funkcionalnosti preispitivanje postojećeg geoportala i DMS, izmjena postojeće verzije Geoportala, izrada liste podataka koji će biti uključeni u VIS iz eksternih izvora i institucija i podatake koje će Uprava za vode prijaviti drugim institucijama, formalna integracija podataka drugih relevantnih institucija i tehnička integracija razmjene podataka.

Sprovedena je tenderska procedura za II fazu Geoportala sa zadatkom automatizacija razmjene podataka sa nadležnim institucijama u Crnoj Gori, koje su odgovorne za održavanje podataka koje su od značaja za sistem upravljanja vodama. Cilj ove faze razvoja VIS-a jeste da moduli budu međusobno povezani i komuniciraju korišćenjem web servisa (RESTful web services), što će omogućiti pridruživanje i prikaz odgovarajućih dokumenata prostornim objektima, kao i preuzimanje podataka o prostornim objektima za korišćenjem u DMS modulu. U cilju zaštite investicije, uz implementaciju VIS-a, dostavljen je izvorni kod (source code) kompletnog rješenja. Uprava dostavljeni izvorni kod može koristiti isključivo za potrebe unaprjeđenja VIS-a i ni pod kojim uslovima ga neće moći ustupiti, prodati ili pokloniti bilo kojoj drugoj strani.

U II fazi prepoznali smo sledeće institucije:

1. Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju
2. Uprava za statistiku (MONSTAT)
3. Uprava za nekretnine
4. JP za upravljanje morskim dobrom Crne Gore
5. Ministarstvo unutrašnjih poslova – Direktorat za vanredne situacije

Kroz kontinuiranu komunikaciju sa svim navedenim institucijama definisan je način integracije raspoloživih podataka.

Sa Upravom za nekretnine vršiće se integracija putem WMS - Web Map Service servisa putem kojeg Uprava za vode može direktno da dobija ažurirane podatke po definisanom vremenskom intervalu od Uprave za nekretnine. Ostavlja se mogućnost unapređenja ove integracije, kada se steknu uslovi, da ista ide putem WFS - Web Feature Service servisa i putem GSB-a.

Sa Upravom za statistiku dogovorena je jednokratna integracija podataka, jer Uprava za statistiku nije u mogućnosti sa strane softvera da uradi integraciju putem web servisa. Upravi za

vode biće dostavljena baza podataka vezana za podatke stanovništva. Dogovoreno je da podatke iz popisa 2023. godine preuzmemo kada budu dostupni kao i da ostaje mogućnost da se integracija realizuje putem web servisa kada Uprava za statistiku stekne uslove softverski da objedini svoje baze podataka.

Sa Ministarstvom unutrašnjih poslova definisana je obostrana integracija kako je Ministarstvo unutrašnjih poslova i izrazilo potrebu. Integracija će biti realizovana obostrano putem web servisa - Web Map Service i ostavljamo mogućnost da kada se steknu uslovi da se ista realizuje putem WFS - Web Feature Service i putem GSB-a. Na ažuriranju postoji mogućnost da ovi podaci ne budu dostupni dok oni ne ažuriraju nove.

Sa JP za upravljanje morskim dobrom definisano je integrisanje Geoportala kroz 33 lokacije na kojima se vrši ispitivanje kvaliteta vode na morskim kupalištima u skladu sa Programom ispitivanja kvaliteta voda za kupanje i biće uspostavljen web servis WMS - Web Map Service za automatsko preuzimanje podataka u dinamici kako ih ažurira JP za upravljanje morskim dobrom. JP za upravljanje morskim dobrom će omogućiti Upravi za vode integraciju putem web servisa WMS - Web Map Service i pomoću ovog servisa se mogu povlačiti podaci sa njihovog portala. Na ažuriranju postoji mogućnost da ovi podaci ne budu dostupni dok oni ne ažuriraju nove.

Sa Zavodom za meteorologiju i seizmologiju je definisano integrisanje oba portala putem web servisa preko kojeg se mogu sinhronizovati podaci u JSON formatu. Web servis ima basic autentifikaciju iz sigurnosnih razloga. Sa strane Uprave za vode će se preuzimati podaci u definisanim vremenskim intervalima od strane Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju. Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju će dostaviti Upravi za vode uputstvo kako da se direktno integriše sa web servisima i pomoću ovog servisa je omogućeno da se povlače podaci sa njihovog portala. Na ažuriranju postoji mogućnost da ovi podaci ne budu dostupni dok oni ne ažuriraju nove.

U 2024. rađena je revizija Vodnog informacionog sistema od strane Ministarstva javne uprave. Revizijom je utvrđeno da je Vodni informacioni sistem u najvećoj mjeri usaglašen sa zakonskom regulativom iz ove oblasti i da je Uprava započela aktivnosti na unapređenju kako bi se ispunile zakonske obaveze. Osim funkcionalnog dijela IS upravljanje je uspostavljeno i kroz organizacionu strukturu i izvještavanje. Dobijena je saglasnost Ministarstva javne uprave za unapređenje Vodnog informacionog sistema, faza II br. 04-046/24-781/4 od 03.02.2025.godine.

Sprovedena je obuka administratora Uprave za vode, Data Portal obuka, koja je ključna za osiguravanje efikasnog korišćenja i upravljanja podacima. Takođe, izvršena je digitalizacija vodne knjige za period 2013-2023 i podaci su unešeni u Vodni informacioni sistem.

U 2025/2026. godini Vodni informacioni sistem će biti javno dostupan.

Vodne i koncesione naknade za korišćenje voda, zaštitu voda od zagađivanja i izvađeni materijal iz vodotoka

Zakonom o finansiranju upravljanja vodama („Sl. list CG“, br. 65/08, 74/10, 40/11 i 82/20) utvrđuju se izvori sredstava za finansiranje upravljanja vodama, način obračunavanja i plaćanja naknada za zaštitu i korišćenje voda i vodnog dobra i druga pitanja od značaja za obezbjeđivanje i korišćenje tih sredstava. Vodne naknade su naknada za korišćenje voda, naknada za zaštitu voda od zagađivanja i naknada za izvađeni materijal iz vodotoka.

Vodne naknade plaćaju se po osnovu privremenog obračuna, u toku obračunskog perioda i konačnog obračuna, po isteku obračunskog perioda. Obračunski period za plaćanje vodnih naknada je jedna kalendarska godina.

Uprava za vode vrši obračun iznosa naknade i donosi rješenja, a naplatu, kamatu, zastarjelost i kontrolu plaćanja vodnih naknada vrši Poreska uprava.

Tokom 2024. godine izvršen je konačan obračun vodnih naknada za 2023. godinu i privremeni obračun vodnih naknada za 2024. godinu. Donijeto je 263 rješenja, od čega je po osnovu konačnog obračuna za 2023. godinu donijeto 148 rješenja, a na osnovu privremenog obračuna za 2024. godinu 115 rješenja.

U 2024. godini, istekom obračunskog perioda, izvršen je konačan obračun vodnih naknada za 2023. godinu u iznosu od **5.117.584,00 €**, od čega je prihod po osnovu konačnog obračuna naknada za zaštitu voda od zagađivanja **705.565,19 €**, konačnog obračuna naknade za korišćenje voda **3.991.388,65 €**, kao i konačnog obračuna koncesione naknade za korišćenje voda za potrebe flaširanja u komercijalne svrhe u iznosu od **282.266,56 €** i konačan obračun naknade za 2023. godinu za izvađeni materijal iz vodotoka u iznosu od **138.363,6 €**.

Tabelarni prikaz prihoda po osnovu konačnog obračuna naknada za 2023. godinu:

Korišćenje voda (vodovodi)	814.363,85 €
Regionalni vodovod „Crnogorsko primorje” doo Budva	171.669,55 €
Korišćenje voda (ostali)	156.830,35 €
Korišćenje voda uzgoj riba i školjki	23.235,95 €
Proizvodnja električne energije i korišćenje vode u izuzetno povoljnim prirodnim uslovima korišćenjem hidroakumulacija	2.816.480,34 €
Koncesiona naknada za flaširanje vode u komercijalne svrhe	282.266,56 €
Izvađeni materijal iz vodotoka – interventni radovi	138.363,6 €
Naknada za zaštitu voda od zagađivanja (vodovod i kanalizacija)	437.675,74 €
Naknada za zaštitu voda od zagađivanja (ostali)	143.942,79 €
Naknada za zaštitu voda od zagađivanja (marine)	123.946,66 €
Rafteri	8.808,60 €
Ukupno:	5.117.584,00 €

Uprava za vode u 2023. godini je prihodovala od vodnih naknada u iznosu od 4.7 miliona eura i time obezbijedila značajne prihode za državni i lokalni budžet.

U skladu sa Zakonom o finansiranju upravljanja vodama izvršen je i privremeni obračun vodnih naknada za 2024. godinu, u toku obračunskog perioda, u iznosu od **5.344.757,63 €**, od čega je prihod po osnovu privremenog obračuna naknade za zaštitu voda od zagađivanja **763.203,11 €**, privremeni obračun naknada za korišćenje voda **4.284.743,33 €**, privremeni obračun koncesione naknade za korišćenje voda za potrebe flaširanja vode u komercijalne svrhe **296.811,19 €**.

Tabelarni prikaz prihoda po osnovu privremenog obračuna naknada za 2024. godinu:

Korišćenje voda (vodovodi)	860.117,86 €
Regionalni vodovod „Crnogorsko primorje” doo Budva	184.208,69 €

Korišćenje voda (ostali)	169.696,94 €
Proizvodnja električne energije i korišćenje vode u izuzetno povoljnim prirodnim uslovima korišćenjem hidroakumulacija	3.058.697,65 €
Korišćenje voda uzgoj riba i školjki	12.022,20 €
Koncesiona naknada za flaširanje vode u komercijalne svrhe	296.811,19 €
Naknada za zaštitu voda od zagađivanja (vodovod i kanalizacija)	472.275,17 €
Naknada za zaštitu voda od zagađivanja (ostali)	156.321,87 €
Naknada za zaštitu voda od zagađivanja (marine)	134.606,07 €
Ukupno:	5.344.757,63 €

U skladu sa navedenim proizilazi da bi konačan obračun po osnovu naknada za 2024. godinu trebao biti otprilike jednak sa privremenim.

Finansijska sredstva od naknada pripadaju budžetu Crne Gore i budžetima lokalnih samouprava na čijim teritorijama se nalaze vode, vodno dobro, vodni objekti i sistemi koji se koriste ili zagađuju vode recipijenta, u srazmjeri 30:70%, u skladu sa Zakonom o finansiranju lokalne samouprave.

ODLUČIVANJE U UPRAVNOM POSTUPKU O PRAVIMA I OBAVEZAMA SUBJEKATA PRAVA

U Upravi za vode, za vršenje poslova iz djelokruga nadležnosti Pravilnikom su utvrđena službenička radna mjesta za 18 izvršioaca. U Upravi za vode u 2024. godini radilo je svega 13 ljudi (uključujući i direktora/icu Uprave), od čega 9 izvršilaca na neodređeno vrijeme i tri lica angažovana na određeno vrijeme po ugovoru o djelu. Raspisana su tri javna oglasa i to jedan za Samostalnog savjetnika III za poslove finansiranja upravljanja vodama u Sektoru za upravljanje vodama, drugi za Samostalnog savjetnika III za razvoj i saradnju u Odjeljenju za upravljanje vodnim područjem Dunavskog i Jadranskog sliva i treći za Samostalnog savjetnika III za zaštitu od štetnog dejstva voda u Sektoru za upravljanje vodama. Jednom službeniku, koji je bio angažovan po ugovoru o djelu, prestalo je radno angažovanje 08.09.2024. godine, dok je za dva službenika koja su bila angažovana po ugovoru o djelu prestalo radno angažovanje 30.12.2024. godine. U međuvremenu, po sprovedenom javnom oglasu za Samostalnog savjetnika III za razvoj i saradnju u Odjeljenju za upravljanje vodnim područjem Dunavskog i Jadranskog sliva zasnovan je radni odnos sa jednim izvršiocom na neodređeno vrijeme, dana 22.07.2024. godine.

Shodno Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave za vode sistematizovano je 6 radnih mjesta ovlašćenih za vođenje upravnog postupka, od čega su dva popunjena i četiri upražnjena.

Napominjemo da na osnovu Odluke o preuzimanju službenika i opreme Uprave za inspekcijske poslove, koja je usvojena na sjednici Vlade Crne Gore od 26. septembra 2024. godine (Zaključak Vlade Crne Gore broj 10-010/24-5411/2), Uprava za vode je preuzela državne službenike koji su vršili preuzete poslove i personalne dosjee zaposlenih od Uprave za inspekcijske poslove, i to 9 inspektora za vode. Uprave za vode je nakon preuzimanja inspektora donijela Odluku o preuzimanju službenika broj 01-046/24-868/2 od 01.10.2024.

godine i nakon toga tražila izmjene Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave za vode koji u 2024. godini nije bio usvojen.

Rješavanje prvostepenih upravnih predmeta po zahtjevu stranke

Uprava za vode postupak izdavanja vodnih akata sprovodi primjenom Zakona o upravnom postupku („Sl. list Crne Gore“, br. 56/14, 20/15, 40/16, 37/17) i Zakona o vodama („Sl. list RCG“, br. 27/07, „Sl. list CG“, br. 73/10, 32/11, 47/11, 48/15, 52/16, 55/16, 2/17, 80/17, 84/18 i 84/24), po zahtjevima na osnovu ispunjenosti uslova za izdavanje vodnih akata, radi obezbjeđenja jedinstvenog vodnog režima, integralnog upravljanja i pravilnog pristupa vodama, kojim se utvrđuju uslovi i način ostvarivanja prava na vodu.

U toku 2024. godine riješena su 237 upravna predmeta po zahtjevu stranke. Predmeti se odnose na objekte i radove za koje su potrebni vodni akti iz nadležnosti ove uprave. U skladu sa zakonskom regulativom, po zahtjevu stranke izdata su sljedeća vodna akta: 44 rješenja za utvrđivanje vodnih uslova za izradu projektne dokumentacije, 9 rješenja za vodnu saglasnost na tehničku dokumentaciju, 11 rješenja za vodnu dozvolu, 9 rješenja za prenos prava stečena vodnom dozvolom i 164 mišljenja i odgovora po predmetnim zahtjevima.

Upravi za vode u 2024. godini, shodno Zakonu o slobodnom pristupu informacijama („Sl. list Crne Gore“, br. 44/12, 30/17), po zahtjevu stranke, podnijeto je ukupno 11 zahtjeva za slobodan pristup informacijama. Postupajući po predmetnim zahtjevima, Uprava za vode donijela je 10 rješenja od kojih je za 4 dozvoljen pristup u cjelosti, dok su za 4 predmeta donijeta 4 rješenja kojim je djelimično usvojen pristup traženoj informaciji. U ostalim predmetima donijeta su 2 rješenja kojim su odbijeni zahtjevi kao neosnovani jer organ nije posjedovao tražene informacije i za 1 predmet je dat odgovor (obavještenje) da je predmet proslijeđen na dalju nadležnost, sve u skladu sa zakonom. Takođe, podnijeto je 9 žalbi od strane podnosioca zahtjeva zbog nedonošenje rješenja po zahtjevu za slobodan pristup informacijama, gdje je detaljnom pretragom arhivske građe (elektronske baze podataka i arhive) utvrđeno da predmetni zahtjevi nijesu bili podnijeti našem organu za koje su izjavljene žalbe. Svi podnešeni zahtjevi su riješeni u skladu sa zakonom, što pokazuje otvorenost Uprave za vode u postupanju na pristup traženim informacijama je dat odgovor (obavještenje) da je predmet proslijeđen na dalju nadležnost, sve u skladu sa zakonom.

Svi podnešeni zahtjevi su riješeni u skladu sa zakonom, što pokazuje otvorenost Uprave za vode u postupanju na pristup traženim informacijama.

Rješavanje prvostepenih upravnih predmeta po službenoj dužnosti

Uprava za vode postupak donošenja rješenja o vodnim naknadama sprovodi primjenom Zakona o upravnom postupku i Zakonom o finansiranju upravljanja vodama ("Službeni list CG", br. 065/08, 074/10, 040/11 i 082/20). Vodne naknade, shodno zakonu, su: naknade za korišćenje voda, naknade za zaštitu voda od zagađivanja i naknade za izvađeni materijal iz vodotoka.

U 2024. godini, riješeno je 250 upravnih predmeta pokrenutih po službenoj dužnosti. Predmeti se odnose na naknade za korišćenje voda, za zaštitu voda od zagađivanja i naknade za izvađeni materijal iz vodovotoka. Tokom 2024. godine izvršen je konačan obračun vodnih naknada za 2023. godinu i privremeni obračun vodnih naknada za 2024. godinu. Donijeto je 263 rješenja, od čega je po osnovu konačnog obračuna za 2023. godinu donijeto 148 rješenja, a na osnovu privremenog obračuna za 2024. godinu donijeto 115 rješenja.

Podnijeto je pet žalbi na rješenja prvostepenog organa, od kojih su rješenjima drugostepenog organa 4 žalbe odbijene kao neosnovane, dok je 1 žalba u postupku odlučivanja kod drugostepenog organa.

U skladu sa zakonskom procedurom, koji se odnosi na obezbjeđivanje jedinstvenog mjesta za kontakt i koordinaciju, ovaj organ u potpunosti omogućava da se na jednom mjestu dobije potpuna informacija, savjet i koordinacija, a sve u cilju ostvarivanja prava i interesa stranaka iz nadležnosti ovog organa.

INSPEKCIJA ZA VODE

I UVOD

Najvažniji strateški dokumenti Vlade i njenih tijela, koji su bili u osnovi planiranja i realizacije inspekcijskog nadzora u izvještajnoj godini, su:

- Strategija razvoja energetike 2015-2030. godine;
- Strategija upravljanja otpadom Crne Gore do 2030;
- Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine;
- Nacionalna platforma za smanjenje rizika od katastrofa u Crnoj Gori;
- Akcioni plan za suzbijanje sive ekonomije donesen 2017. godine;
- Metodologija analize rizika u vršenju inspekcijskog nadzora, shodno odredbama Zakona o inspekcijskom nadzoru, sa ciljem proaktivnog djelovanja u prevenciji i ranom otkrivanju koruptivnih radnji i drugih djela sa obilježima korupcije;

U pripremi jednog broja gore pomenutih strategija i akcionih planova, Uprava a inspekcijske poslove je uzela učešća (do 30. septembra i gašenja Uprave), dok je za pojedine bila i nosilac aktivnosti.

1. Inspekcija za vode

U Inspekciji za vode sistematizovano je devet i popunjeno svih devet radnih mjesta za inspektore, uključujući i glavnog inspektora. Dva mjesta su popunjena krajem 2023. godine dok je jedno mjesto popunjeno u prvoj polovini 2024. godine

Nadležnosti

Inspekcija za vode sprovodi nadzor nad primjenom sljedećih zakona: Zakona o vodama, Zakona o upravljanju komunalnim otpadnim vodama, Zakona o finansiranju upravljanja vodama, Zakona o ratifikaciji ugovora između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Hrvatske o međusobnim odnosima u oblasti upravljanja vodama, kao i nad primjenom podzakonskih akata donesenih na osnovu ovih zakona.

Inspekcijski nadzor

U izvještajnoj godini, Inspekcija za vode je izvršila 1308 inspekcijska pregleda, u kojima je utvrđeno 229 nepravilnosti.

Podaci iz nadzora:

Broj inspekcijskih pregleda	1308
- redovni	1006
- po inicijativi	136
- kontrolni	156
Broj utvrđenih nepravilnosti	229
Broj ukazivanja	29
Broj rješenja	87
Broj prekršajnih naloga	36
Iznos izrečenih novčanih kazni prekršajnim nalogima	33.150,00 €
Broj zaključaka / rješenja o novčanom kažnjavanju	76
Iznos izrečenih novčanih kazni zaključkom / rješenjem	122.300,00 €
Broj zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka	9
Broj krivičnih prijava	33

Utvrđene nepravilnosti:

U izvještajnoj godini utvrđeno je 229 nepravilnosti koje su se najčešće odnosile na: neposjedovanje vodnih akata (uslovi, saglasnosti i dozvole), eksploataciju riječnih nanosa bez propisane saglasnosti, kontrolu kvaliteta ispuštene otpadne vode, kontrolu ispunjenosti uslova iz vodnih akata, deponovanje materijala na vodnom zemljištu, kontrolu kvaliteta vode za kupanje i ispuštanje otpadne vode neposredno u prijemnik, pri čemu nije obezbijeđeno prečišćavanje otpadnih voda do nivoa koji odgovara propisima o efluentima (emisiji).

Preduzete upravne mjere:

U cilju otklanjanja utvrđenih nepravilnosti (229), inspektori su izrekli 29 ukazivanja sa mjerama za otklanjanje nepravilnosti i donijeli 87 rješenja o otklanjanju nepravilnosti od čega su : 3 rješenja kojim je naloženo pribavljanje rješenja o određivanju zona sanitarne zaštite, 9 rješenja kojim se izriče zabrana eksploatacije prirodnog resursa sa vodnog dobra, 31 rješenje kojim se nalaže pribavljanje vodne dozvole, 5 rješenja kojim je naloženo preduzimanje svih dostupnih tehničkih mjera kako bi se PPOV osposobilo i vršenje ispitivanja kvaliteta površinskih voda recepienta, 1 rješenje kojim je naloženo preduzimanje mjera na opravci pokidane i oštećenje žičane ograde, postavljanja znaka upozorenja u I zoni zaštite izvorišta, kao i pribavljanje rješenja o određivanju zona sanitrane zaštite, 1 rješenje o kojim se dozvoljava uklanjanje barijere/brane u koritu rijeke, 11 rješenja kojim se nalaže privremena zabrana korišćenja voda za kupanje, 1 rješenje kojim se zabranjuju radovi na kupalištu, 2 rješenja kojim se nalaže prenošenje prava stečenog vodnom dozvolom, sa prethodnog vlasnika kontrolisanog objekta na novog vlasnika, 4 rješenja kojim se izriče zabrana izvođenja bilo kakvih daljih radova na vodnom dobru u državnoj svojini, 1 rješenje kojim je naloženo uklanjanje deponovanog materijala sa zemljišta koje ima status vodnog dobra, 5 rješenje o odbacivanju zahtjeva, 12 rješenja kojim se produžava rok za dobrovoljno izvršenje rješenja i 3 rješenje o obustavi postupka, kao i 29 zaključaka o obustavi postupka.

U izvještajnom periodu doneseno je 76 rješenja koja se odnose na izricanje novčanih kazni u postupku administrativnog izvršenja rješenja, u ukupnom iznosu od 122.300,00 €.

Od 76 izrečenih novčanih kazni 13 su dobrovoljno uplaćene u ukupnom iznosu od 19.100,00 €. Za ostalih 63 postupak je u toku u ukupnom iznosu od 103.200,00 €, uz napomenu da se novčana kazna ne naplaćuje ukoliko subjekat nadzora izvrši naređenu mjeru u roku određenom od strane inspektora.

Ukupan broj donijetih rješenja u 2024. godini je 163 (otklanjanje nepravilnosti, novčane kazne, obustava postupka i odbacivanje inicijative).

Uzeto je 49 uzoraka vode za laboratorijsko ispitivanje i to: 32 uzorka otpadnih voda, 2 uzorka površinske vode, 2 uzorka vode za piće i 13 uzoraka vode za kupanje. Od uzetih uzoraka 13 je bilo neispravno.

Izvršenje rješenja:

Od ukupno 87 donešenih rješenja u izvještajnom periodu, izvršeno je 41. Dobrovoljno su izvršena svih 41 rješenje. Od neizvršenih rješenja su 38 u postupku izvršenja, dok se 3 rješenja odnose na obustavu postupka i 5 odbacivanje inicijative.

U izvještajnoj godini izvršeno je 5 rješenja, prenijeto iz prethodnog perioda, dok je za 57 rješenja upravni postupak u toku.

U izvještajnom periodu je podnijeta jedna žalba na rješenje inspektora koja je u postupku kod drugostepenog organa.

Prekršajna odgovornost:

Za počinjene prekršaje u izvještajnoj godini inspektori su izdali 36 prekršajnih naloga u ukupnom novčanom iznosu od 33.150,00 €, od čega je naplaćeno 36 prekršajnih naloga u ukupnom iznosu od 31.690,33 €.

Pored izdatih prekršajnih naloga, inspektori su nadležnim sudovima za prekršaje podnijeli 9 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka. Jedan zahtjev za pokretanje PP je podniet protiv pravnog i odgovornog lica u pravnom licu iz razloga da nije izvršena mjera izrečena rješenjem inspektora (čl. 56 stva 1 ZIN-a), a jedan zahtjev je podnet protiv fizičkog lica zbog nastavka izvođenja radova na vodnom dobru, u skladu sa članom 79, stav 2 Zakona o vodama.

U izvještajnoj godini podnijete su 33 krivične prijave i to: U jednom predmetu zbog nelegalne izgradnje objekta na vodnom dobru u državnom vlasništvu spisi su dostavljeni ODT-u, a u 17 predmeta zbog nelegalne eksploatacije šljunka i pijeska spisi su dostavljeni Upravi policije i ODT-u kako bi ocijenili da li ima elemenata KD za koje se goni po službenoj dužnosti.

Postupanje po inicijativama:

U izvještajnom periodu, primljeno je 146 inicijativa i zahtjeva, a najčešće su se odnosile na: eksploataciju šljunka i pijeska iz vodotoka rijeka; ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda u prirodni recepijent; izvođenje radova suprotno izdatim vodnim aktima (saglasnostima i dozvolama).

Ostale aktivnosti:

U izvještajnom periodu inspektori ove Inspekcije su prisustvovali svim organizovanim obukama za primjenu informacionog sistema JIIS i bili uključeni u kreiranje i ažuriranje ček i kontrolnih lista za potrebe informacionog sistema.

Tabela 1 – Inspekcijski nadzor – Uprava za vode 2024:

Inspekcija: Inspekcija za vode			
Inspektor:			
1	Broj neriješenih predmeta iz prethodnih godina (2023 i ranije)		62
2	Broj predmeta u 2024. godini		949
3	Broj inspekcijskih pregleda	Ukupno:	1308
	- redovni		1006

	- po inicijativi		136	
	- broj pregleda po zahtjevu i broj primljenih zahtjeva (broj usvojenih zahtjeva)		10	10 (10)
	- kontrolni		156	
4	Broj utvrđenih nepravilnosti		229	
5	Broj ukazivanja		29	
6	Broj rješenja	Ukupno:	87	€ ⁹
	- rješenje kojim je naloženo pribavljanje rješenja o određivanju zona sanitarne zaštite		3	
	- rješenje kojim se izriče zabrana eksploatacije prirodnog resursa sa vodnog dobra		9	
	- rješenje kojim se nalaže pribavljanje vodne dozvole		31	
	- rješenje kojim je naloženo preduzimanje svih dostupnih tehničkih mjera kako bi se PPOV osposobilo i vršenje ispitivanja kvaliteta površinskih voda recepijenta		5	
	- rješenje kojim je naloženo preduzimanje mjera na opravci pokidane i oštećenje žičane ograde, postavljanja znaka upozorenja u I zoni zaštite izvorišta, kao i pribavljanje rješenja o određivanju zona sanitrane zaštite		1	
	- rješenje o kojim se dozvoljava uklanjanje barijere/brane u koritu rijeke		1	
	- rješenje kojim se nalaže privremena zabrana korišćenja voda za kupanje		11	
	- rješenje kojim se zabranjuju radovi na kupalištu		1	
	- rješenje kojim se nalaže prenošenje prava stečenog vodnom dozvolom, sa prethodnog vlasnika kontrolisanog objekta na novog vlasnika.		2	
	- rješenje kojim se izriče zabrana izvođenja bilo kakvih daljih radova na vodnom dobru u državnoj svojini		4	
	- rješenje kojim je naloženo uklanjanje deponovanog materijala sa zemljišta koje ima status vodnog dobra		1	
	- rješenje o odbacivanju zahtjeva		5	
	- rješenje kojim se produžava rok za dobrovoljno izvršenje rješenja		12	
	- rješenje o obustavi postupka		3	
7	Broj izdatih prekršajnih naloga /Iznos izrečenih novčanih kazni		Broj 36	Iznos (€) 33.150,00
	7.1 Naplaćeni prekršajni nalozi		Broj 36	Iznos (€) 31.690,33
	7.2 Prekršajni nalozi koji nijesu konačni i izvršni		Broj	Iznos (€)
	7.3 Podneseni zahtjevi za sudsko odlučivanje		Broj	Iznos (€)
	7.4 Pokrenuti postupci prinudne naplate		Broj	Iznos (€)
Napomena: Zbir prekršajnih naloga pod tackama 7.1,7.2,7.3 i 7.4 mora biti jednak ukupnom broju izdatih prekrš.naloga				

¹ Polje za eure je obavezno u slučajevima: 1. rješenje o oduzimanju protivpravno stečene imovinske koristi / iznos (u eurima); 2. rješenje o oduzimanju robe / iznos (u eurima); 3. rješenje o davanju sanitarnih saglasnosti / iznos (u eurima)

9	Broj zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka	9	
10	Broj krivičnih prijava	33	
11	Broj zaključaka (rješenja) o novčanom kažnjavanju / Iznos izrečenih novčanih kazni UKUPNO	Broj 76	Iznos (€) 122.300,00
	11.1 Broj naplaćenih novčanih kazni / Iznos izrečenih novčanih kazni dobrovoljno	Broj 13	Iznos (€) 19.100,00
	11.2 Broj naplaćenih novčanih kazni / Iznos izrečenih novčanih kazni administrativnim putem	Broj	Iznos (€)
	11.3 Broj novčanih kazni u toku naplate	Broj 63	Iznos (€) 103.200,00
Napomena: Zbir pod tačkama 11.1 i 11.2 daje ukupan broj naplaćenih novčanih kazni. Zbir pod tačkama 11.1,11.2 i 11.3 mora biti jednak broju zaključaka pod tačkom 11			
12	Broj zaključaka o obustavljanju postupka	29	
13	Broj uzetih uzoraka	Uzeto uzoraka	Od toga neispravno
	- Otpadne vode	32	5
	- Površinske vode	2	1
	- Vode za piće	2	
	- Vode za kupanje	13	7
	- Ukupno:	49	13

Tabela 2 – Realizacija rješenja UIP/Uprava za vode 2024:

Inspekcija: Inspekcija za vode
Inspektor:

I Rješenja i njihovo izvršenje			
A. Broj rješenja donesenih u 2024.godini ¹⁰	A = 1 + 2 + 3 = 87		
1. Broj izvršenih rješenja na 31.12.2024. godine	Dobrovoljno: 41	Prinudno:	Ukupno: 41
2. Broj neizvršenih rješenja na 31.12.2024. godine	Izvršna rješ: 38	Nijesu izvršna rješ:	Ukupno: 38
3. Obustavljeno (broj rješenja u ostalim slučajevima osim kada je rješenje izvršeno)	Obustava postupka i odbacivanju zahtjeva 8		

¹⁰ Broj rješenja donesenih u 2023.god= broj rješenja (tabela 1 br. 6) + broj zaključaka (rješenja) o novčanom kažnjavanju (tabela 1 br.11)

B. Broj rješenja donesenih u prethodnom periodu a prenesenih u 2024.godinu	B = 1 + 2 = 62		
1. Broj rješenja iz prethodnog perioda koja su izvršena u 2024. godini	Dobrovoljno: 5	Prinudno:	Ukupno: 5
2. Broj neizvršenih rješenja iz prethodnog perioda na 31.12.2024.godine Ukupno: 57	OBRAZLOŽENJE – pojedinačno po rješenju: 1. Za izvršenje pet (5) rješenja potrebna je rekonstrukcija objekata/izgradnja sistema za sakupljanje otpadnih voda kao i ugradnja uređaja za prečišćavanje otpadnih voda kako bi se privredni objekti uskladili sa zakonom propisanim normama i dobili potrebne dozvole. Izvršenje naloženih mjera iziskuje ulaganje obimnih finansijskih sredstava. 2. Za izvršenje jednog (1) rješenja potrebna je izrada projekta izvedenog stanja i nakon toga izlazak tehničke komisija za izdavanje vodne dozvole kako bi uporedili izvedeno stanje na terenu za projektom izvedenog stanja. 3. Za izvršenje osam (8) rješenja potrebna je rekonstrukcija objekata/izgradnja sistema za sakupljanje otpadnih voda kao i ugradnja uređaja za prečišćavanje otpadnih voda te izrada elaborata o određivanju zona sanitarne zaštite kako bi se privredni objekti uskladili sa zakonom propisanim normama i dobili potrebne dozvole. Izvršenje naloženih mjera iziskuje ulaganje obimnih finansijskih sredstava kao i plaćanje ekspropijacije zemljišta. 4. Za izvršenje deset (10) rješenja, potrebno je pribavljanje vodne saglasnosti, a odnose se na Rješenja kojim je ZABRANJENO izvođenje radova na vodnom dobru do pribaljnja vodne saglasnosti 5. JP,,Vodovod i kanalizacija“Rožaje, vodna dozvola, za vodosnadbijevanje. 6. JP,,Vodovod i kanalizacija“Rožaje, vodna dozvola, sistem za PPOV 7. JP,,Gradac“Mojkovac, vodna dozvola, vodosnadbijevanje. 8. JP,,Gradac“Mojkovac, vodna dozvola, sistem za PPOV 9. JP,,Bistrica“BPolje,vodna dozvola, za vodosnadbijevanje. 10. JP,,Bistrica“BPolje,vodna dozvola, sistem za PPOV. 11. JP,,Komunalno Andrijevića“, vodna dozvola za vodosnadbijevanje. 12. JP,,Komunalno Andrijevića“, vodna dozvola za sistem za PPOV. 13. JP,,Stambeno-komunalno“Plav, vodna dozvola za vodosnadbijevanje. 14. JP,,Stambeno-komunalno“Plav, vodna dozvola sistem za PPOV 15. JP,,Vodovod i kanalizacija“Žabljak, vodna dozvo za vodosnadbijevanje 16. JP,,Vodovod i kanalizacija“Žabljak, vodna dozvola za PPOV 17. DOO,,Komunalno Gusinje“, vodna dozvola za vodosnadsbijevanje 18. DOO,,Komunalno Gusinje“, vodna dozvola za sistem za PPOV 19. DOO,,vodovod i kanalizacija" Berane, vodna dozvola za vodosnadbijevanje		

	20. DOO „vodovod i kanalizacija“ Berane, vodna dozvola sistem za PPOV 21. DOO „Vodovod“ Pljevlja, vodna dozvola za vodosnadbijevanje 22. DOO „Vodovod“ PPOV „Zidovići“ Pljevlja, Vodna dozvola za sistem za prečišćavanje otpadnih voda. 23. DOO „Gradnja“ BPolje, vodna dozvola za postrojenje separacije 24. DOO „Cop-Co“ BPolje, vodna dozvola za postrojenje separacije. 25. DOO „Matador“ BPolje, vodna dozvola za postrojenje separacije. 26. DOO „Zlajić“ BPolje, vodna dozvola za postrojenje separacije. 27. DOO „Poljotrans“ iz Gusinja, vodna dozvola za postrojenje separacije. 28. DOO „Canović gradnja-5E“ iz Gusinja, vodna dozvola za postrojenje separacije. 29. DOO „Berane gradnja“ iz Berana, vodna dozvola za postrojenje separacije. 30. DOO „Benergo“ iz Berana, vodna dozvola za objekat mHe. 31. Rješenje o pribavljanju vodne dozvole subjektu nadzora „Primato P“ za objekat Klanica sa preradom mesa. U toku postupak administrativnog izvršenja rješenja novčanim kažnjavanjem. 32. Rješenje o pribavljanju vodne dozvole subjektu nadzora „Vodovod i kanalizacija“ Podgorica za pješački most na rijeci Morači. U toku postupak administrativnog izvršenja rješenja novčanim kažnjavanjem. 33. Rješenje o pribavljanju vodne dozvole za benzinsku stanicu Eko petrol Plužine, rok 28. 10. 2024. godine. Nije izvršen kontrolni nadzor zbog nedostatka vremena usled odlaska na bolovanje. 34. Vodna dozvola - Doo „Gradina Company“ Rožaje, br. UP IN-0304-737/24-17758/3 35. Vodna dozvola – Doo „Kvatro-RH“ Rožaje , br. UPIN-0304-737/24-22408/2 36. Vodna dozvola – Doo „Tofi“ Rožaje br. UPIN-0304-737/24-25263/4 37. Vodna dozvola – Doo „Sef-trans“- „Sef-petrol“ Rožaje br. UP IN-01-737/24-43192/2

II Žalbe na rješenja i postupanje po istima

C. Broj žalbi podnesenih u 2024. godini	C = 1 + 2 = 1														
1. Broj riješenih žalbi na 31.12. 2024. godine	1 = a + b = 0														
a) U postupku kod inspektora _____ <table border="1"> <tr> <td>odbijena</td><td></td></tr> <tr> <td>ново rješenje</td><td></td></tr> <tr> <td>dostavljena drugost. organu</td><td></td></tr> </table>	odbijena		ново rješenje		dostavljena drugost. organu		b) U postupku kod drugostepenog organa _____ <table border="1"> <tr> <td>odbijena</td><td></td></tr> <tr> <td>Usvojena - poništeno rješenje</td><td>U cjelini:</td></tr> <tr> <td></td><td>Djelimično:</td></tr> <tr> <td>rješenje izmijenjeno</td><td></td></tr> </table>	odbijena		Usvojena - poništeno rješenje	U cjelini:		Djelimično:	rješenje izmijenjeno	
odbijena															
ново rješenje															
dostavljena drugost. organu															
odbijena															
Usvojena - poništeno rješenje	U cjelini:														
	Djelimično:														
rješenje izmijenjeno															

stranka odustala: _____	stranka odustala: _____														
2. Broj žalbi u postupku rješavanja:	$2 = a + b = 1$														
a) Kod inspektora:															
b) Kod drugostepenog organa:	1														
D. Broj žalbi iz prethodnog perioda riješene u 2024.godini	$D = a + b =$														
a) U postupku kod inspektora _____ <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto; border-collapse: collapse; width: 200px;"> <tr><td style="padding: 2px 5px;">odbijena</td><td style="width: 50px;"></td></tr> <tr><td style="padding: 2px 5px;">novo rješenje</td><td></td></tr> <tr><td style="padding: 2px 5px;">dostavljena drugost. organu</td><td></td></tr> </table> stranka odustala: _____	odbijena		novo rješenje		dostavljena drugost. organu		b) U postupku kod drugostepenog organa _____ <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto; border-collapse: collapse; width: 200px;"> <tr><td style="padding: 2px 5px;">Odbijena</td><td style="width: 50px;"></td></tr> <tr><td style="padding: 2px 5px;">Usvojena - poništeno rješenje</td><td style="padding: 2px 5px;">U cjelini:</td></tr> <tr><td></td><td style="padding: 2px 5px;">Djelimično:</td></tr> <tr><td style="padding: 2px 5px;">rješenje izmijenjeno</td><td></td></tr> </table> stranka odustala: _____	Odbijena		Usvojena - poništeno rješenje	U cjelini:		Djelimično:	rješenje izmijenjeno	
odbijena															
novo rješenje															
dostavljena drugost. organu															
Odbijena															
Usvojena - poništeno rješenje	U cjelini:														
	Djelimično:														
rješenje izmijenjeno															

III Upravni spor	
1. Tužbe podnesne u 2024. godini	$1 = a + b =$
a) Riješena: odbijena + usvojena = Odbijena: _____ Usvojena: _____	
b) Postupak po tužbi u toku :	
2. Tužbe podnesene u prethodnom periodu koje su riješene u 2024.godini	$2 = a + b =$
a) Riješena: odbijena + usvojena = Odbijena: _____ Usvojena: _____	
b) Postupak po tužbi u toku :	

Tabela 3. UIP/Uprava za vode 2024:

R.br.	Naziv inspekcije: Inspekcija za vode		
1.	broj pokrenutih upravnih postupaka po zahtjevu stranke (Tabela 1 pod br.3- po zahtjevu)	10 (10)	
2.	broj pokrenutih upravnih postupaka po službenoj dužnosti (tabela1 pod br.3 - broj inspekcijskih pregleda: redovni + po inicijativi)	1142	
3.	broj neriješenih predmeta sa podatkom o broju neriješenih predmeta iz prethodne godine - Neizvršena rješenja izdata u 2024. godini (tabela 2 A.2) - Neizvršena rješenja izdata u predhodnom periodu (tabela 2 B.2)	- 38 - 57	
4.	broj riješenih predmeta u izvještajnom periodu - broj izvršenih rješenja donesenih u 2024.godini (Tabela2 A.1) - broj rješenja iz prethodnog perioda izvršenih u 2024.godini (Tabela2 B.1)	- 41 - 5	
NAPOMENA: Broj pokrenutih upravnih postupaka po zahtjevu stranke+ broj pokrenutih upravnih postupaka po službenoj dužnosti= broj riješenih predmeta + broj neriješenih predmeta (2+3=4+5)			
5.	broj usvojenih /broj odbijenih zahtjeva (broj usvojenih+broj odbijenih= broju pokrenutih upravnih postupaka po zahtjevu stranke pod brojem 1)		
6.	broj obustavljenih postupaka		
7.	broj podnijetih žalbi (Tabela 2 C broj žalbi donesenih u 2024) - Broj riješenih žalbi (C1 broj riješenih žalbi) - Broj neriješenih žalbi (C2 u postupku rješavanja)	- 1 - - 1	
8.	Broj podnijetih žalbi zbog ćutanja administracije		
9.	broj rješenja donijetih po zahtjevu za ponavljanje postupka		
10.	broj podnijetih prigovora (broj usvojenih/broj odbijenih prigovora)		
11.	broj izdatih uvjerenja o činjenicama o kojima se vodi službena evidencija		
12.	broj izdatih uvjerenja o kojima se ne vodi službena evidencija		
13.	podaci o upravnom izvršenju: 1) Izvršenje novčanom kaznom 2) Preko drugih lica 3) Neposrednom prinudom 4) Poravnanje 5) Obustavljena i odložena	-	

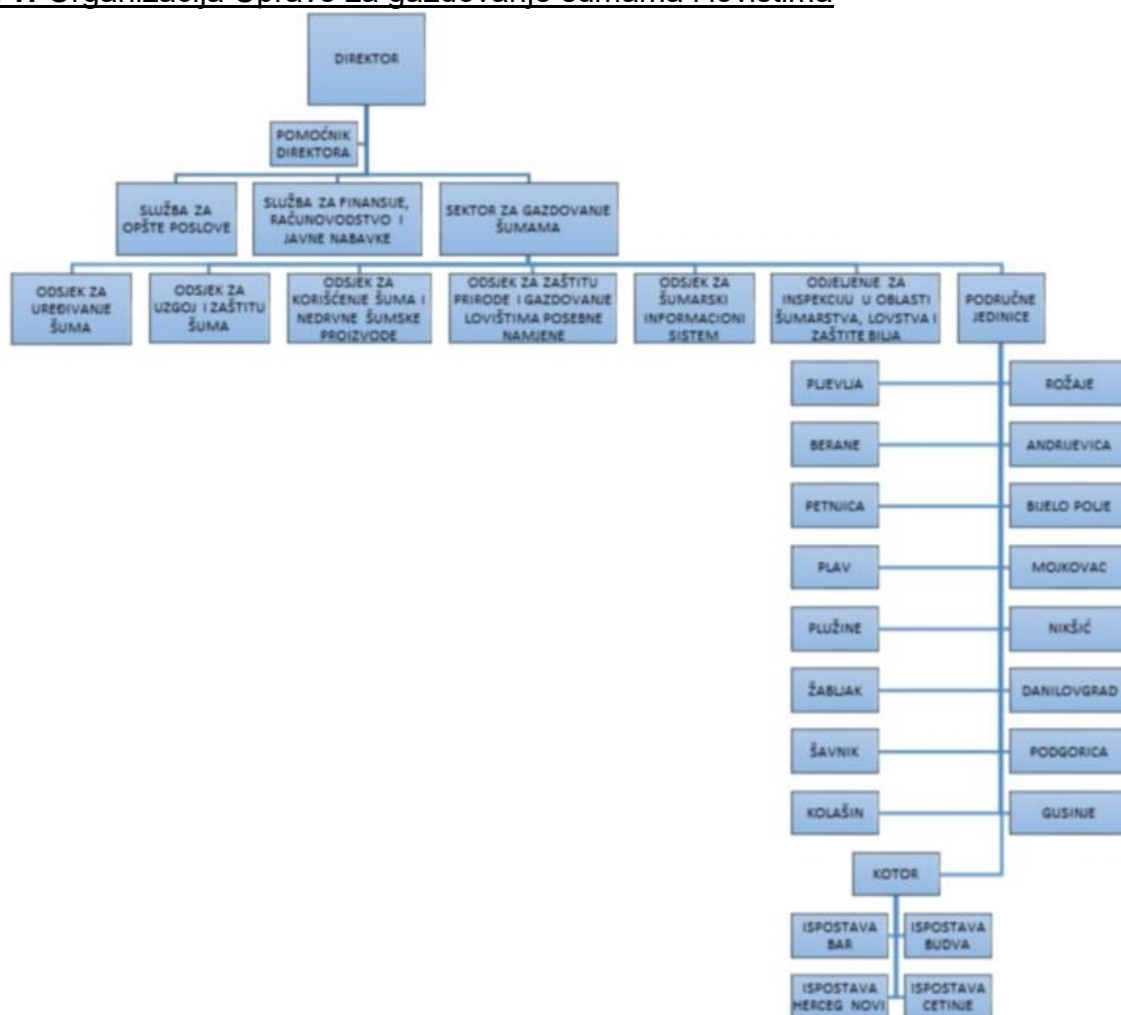
7.3. UPRAVA ZA GAZDOVANJE ŠUMAMA I LOVIŠTIMA

UVODNE NAPOMENE SA FINANSIJSKIM IZVJEŠTAJEM

Propisanim i utvrđenim nadležnostima Uprava za gazdovanje šumama i lovištima je obavezna da primjenjuje planska dokumenta koja uređuju odnose u šumarstvu, kako po pitanju definisanja pravaca, odnosno ciljeva održivog gazdovanja šumama, tako i kada je u pitanju stvaranje uslova za unapređenje razvoja šumarstva kao privredne grane od posebnog značaja za Crnu Goru.

U 2024. godini, usvojena planska dokumenta su primjenjivana u skladu sa stvarnim materijalnim mogućnostima i pretpostavkama, koje su nužno uticale na realizaciju programski postavljenih ciljeva i zadataka.

TABELA 1: Organizacija Uprave za gazdovanje šumama i lovištima

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, koji je donijet u decembru 2024.godine, u Upravi za gazdovanje šumama i lovištima je sistematizovano 459 radnih mjesta, a u izvještajnoj godini, sve izvorne, zakonom utvrđene poslove je obavljalo 368 izvršilaca, od čega 366 državnih službenika i namještenika na neodređeno vrijeme i 1 izvršilac na mjesto starješina organa i 1 izvršilac pomoćnik direktora.

Ono što je karakterisalo godinu za nama je i odavno naslijeđeni problem za neophodnom radnom snagom, koja je u ovom periodu bila angažovana putem ugovora, a njihov ukupan broj je 80. Iako je Uprava za gazdovanje šumama i lovištima djelimično započela sa rješavanjem ovog problema, koji je evidentan gotovo cijelu deceniju, i dalje smatramo neophodnim potrebu iznalaženja mogućnosti za njegovo trajno rješenje.

U prethodnoj godini su raspisani oglasi za prijem 2 lica na neodređeno vrijeme, od čega je 1 lice zasnovalo radni odnos na neodređeno vrijeme (po Kadrovskom Planu za 2024 godinu).

FINANSIJSKI IZVJEŠTAJ

Budžetom Crne Gore za 2024.godinu (zajedno sa dodatnim sredstima odobrenim u toku godine), za obavljanje planiranih aktivnosti Uprave za gazdovanje šumama i lovištima u skladu sa Godišnjim programom gazdovanja šumama za 2024 godinu, odobreno je ukupno 7.513.439,73 €

Tabela 2: Budžet i realizacija budžeta Uprave za gazdovanje šumama i lovištima za 2024. godinu:

Uprava za gazdovanje šumama i lovištima		Odobreno	Realizovano
Organizacioni kod 41103	Uprava za gazdovanje šumama i lovištima	7.513.439,73	7.435.851,93
Aktivnost 16 005 003 001	Upravljanje i administracija Uprave za gazdovanje šumama i lovištima	5.984.934,06	5.924.848,96
	4 Izdaci	5.984.934,06	5.924.848,96
	41 Tekući Izdaci	5.316.673,88	5.256.899,93
	411 Bruto zarade i doprinosi na teret poslodavca	4.475.189,58	4.456.347,90
0482	4111 Neto zarade	3.437.186,09	3.429.022,65
0482	4112 Porez na zarade	121.911,01	118.924,93
0482	4113 Doprinos na teret zaposlenog	593.554,61	587.439,44
0482	4114 Doprinos na teret poslodavca	306.542,49	305.395,36
0482	4115 Opštinski prirez	15.995,38	15.565,52
	412 Ostala lična primanja	72.470,63	66.990,10
0482	4122 Naknada za stanovanje i odvojen život	15.268,00	10.515,37
0482	4124 Jubilarne nagrade	8.640,34	8.640,00
0482	4125 Otpremnine	28.212,29	28.212,29
0482	4127 Ostale naknade	20.350,00	19.622,44
	413 Rashodi za materijal	253.500,00	233.151,88
0482	4131 Administrativni materijal	100.000,00	99.988,02
0482	4133 Materijal za posebne namjene	95.000,00	94.997,98
0482	4134 Rashodi za energiju	45.000,00	26.410,81
0482	4135 Rashodi za gorivo	11.700,00	9.966,49
0482	4139 Ostali rashodi za materijal	1.800,00	1.788,58
	414 Rashodi za usluge	102.466,67	99.847,73
0482	4141 Službena putovanja	11.385,82	11.250,50
0482	4142 Reprezentacija	521,66	484,05
0482	4143 Komunikacione usluge	37.259,19	37.198,17
0482	4144 Bankarske usluge negativne kursne razlike	1.000,00	45,00
0482	4145 Usluge prevoza	5.000,00	4.570,40
0482	4146 Advokatske, notarske i pravne usluge	3.600,00	3.526,58
0482	4147 Konsultantske usluge, projekti i studije	30.000,00	29.414,81
0482	4148 Usluge stručnog usavršavanja	3.300,00	2.968,14
0482	4149 Ostale usluge	10.400,00	10.390,00
	415 Rashodi za tekuće održavanje	38.100,00	37.562,97
0482	4151 Tekuće održavanje javne infrastrukture	3.000,00	2.550,00
0482	4152 Tekuće održavanje građevinskih objekata	23.100,00	23.054,18
0482	4153 Tekuće održavanje opreme	12.000,00	11.958,79

	416	Kamate	1,00	0,00
0182	4161	Kamate rezidentima	1,00	0,00
	417	Renta	16.560,00	16.470,00
0482	4171	Zakup objekata	16.560,00	16.470,00
	419	Ostali izdaci	358.386,00	346.529,35
0482	4191	Izdaci po osnovu isplate ugovora o djelu	318.500,00	318.500,00
0482	4192	Izdaci po osnovu sudskih postupaka	9.000,00	3.730,51
0482	4193	Izrada i održavanje softvera	10.737,00	10.214,13
0482	4194	Osiguranje	99,00	0,00
0482	4196	Komunalne naknade	20.050,00	14.084,71
	431	Transferi institucijama, pojedincima, nevladinom i javnom sektoru	40.001,00	39.690,85
0482	4316	Transferi za jednokratne socijalne pomoći	40.000,00	39.690,85
	4318	Ostali transferi pojedincima	1,00	0,00
	463	Otplata obaveza iz prethodnog perioda	628.259,18	628.258,18
0482	4630	Otplata obaveza iz prethodnog perioda	628.259,18	628.258,18
Aktivnost 16 005 003 002		Uređivanje, zaštita i korišćenje šuma	1.112.084,77	1.098.813,32
	44	Kapitalni izdaci	1.112.084,77	1.098.813,32
	441	Kapitalni izdaci	1.112.084,77	1.098.813,32
0482	4413	Izdaci za građevinske objekte	1,00	0,00
0482	4414	Izdaci za uređivanje zemljišta	1.085.708,77	1.072.686,70
0482	4415	Izdaci za opremu	26.375,00	26.126,62
Aktivnost 16 005 003 003		Objedinjene javne nabavke Uprave za gazdovanje šumama i lovištima	416.420,90	412.189,65
	4	Izdaci	416.420,90	412.189,65
	41	Tekući izdaci	181.420,90	177.194,34
	413	Rashodi za materijal	151.420,00	147.284,63
0482	4131	Administrativni materijal	16.150,00	16.084,64
0482	4135	Rashodi za gorivo	135.270,00	131.199,99
	414	Rashodi za usluge	0,90	0,00
0482	4143	Komunikacione usluge	0,90	0,00
	419	Ostali izdaci	30.000,00	29.909,71
0482	4194	Osiguranje	30.000,00	29.909,71
	44	Kapitalni izdaci	235.000,00	234.995,31
	441	Kapitalni izdaci	235.000,00	234.995,31
0482	4415	Izdaci za opremu	235.000,00	234.995,31

Dakle, ukupan budžet Uprave za gazdovanje šumama i lovištima za 2024. godinu zajedno sa dodatnim sredstvima odobrenim u toku godine, iznosio je 7.513.439,73 € dok su ukupni troškovi Uprave za gazdovanje šumama i lovištima za 2024. godinu, iznosili 7.435.851,93 € te je izvršenje budžeta za 2024.godinu bilo na nivou od 98,97%.

Ukupno ostvareni prihodi Uprave za gazdovanje šumama i lovištima po svim osnovama zaključno sa 31.12.2024. godine, iznose 8.035.787,12 €.

Tabela 3: Pregled prihoda Uprave za gazdovanje šumama i lovištima po vrstama za 2024. godinu:

UPLATNI RAČUNI	NAZIV	IZNOS EUR-a

820-41113-06	Naknada za korišćenje šuma	6.283.958,12
832-6185-72	Naknada za doznaku stabala stabala, premjer i žig.drvnih sortimenata i izradu izv.projekata	814.319,57
832-6186-69	Taksa za ogrijev i drvne sortimente za seoska domaćinstva	396.107,65
832-6187-66	Naknada za vlasnike privatnih šuma	434.119,95
832-6188-63	Taksa za nezaštićene biljne vrste	69.459,50
832-6183-78	Naknada za izdavanje lovne dozvole	282,50
832-6189-60	Ostali prihodi	37.539,83
UKUPNO:		8.035.787,12

Ukupno ugovorena naknada za korišćenje šuma po ugovorima zaključenim u 2024. godini, iznosi 11.442.409,02 €, od toga:

- Po ugovorima o korišćenju šuma putem prodaje drveta u dubećem stanju – redovne sječe za 2024 godinu, iznos od 10.506.778,26 €;
- Po ugovorima o korišćenju šuma putem prodaje drveta u dubećem stanju – sanitarne sječe za 2024 godinu, iznos od 916.983,50 € i
- Vanredna rješenja o zaduženju u 2024 godini, iznos od 18.647,26 €.

UKUPNO: 11.442.409,02 €

Ukupno dospjele finansijske obaveze korisnika šuma po ugovorima zaključenim u 2024 godini, iznose 5.812.843,99 €, od toga:

- Po ugovorima o korišćenju šuma putem prodaje drveta u dubećem stanju – redovne sječe za 2024 godinu, iznos od 5.149.309,23 €;
- Po ugovorima o korišćenju šuma putem prodaje drveta u dubećem stanju – sanitarne sječe za 2024 godinu, iznos od 644.887,50 € i
- Vanredna rješenja po ugovorima iz 2024 godine, iznos od 18.647,26 €.

UKUPNO: 5.812.843,99 €

Ukupno dospjele finansijske obaveze korisnika šuma po ugovorima zaključenim u 2023 godini, čije finansijske obaveze dopijevaju u 2024 godini, iznose 229.493,38 €, od toga:

- Po ugovorima o korišćenju šuma putem prodaje drveta u dubećem stanju – sanitarne sječe za 2023 godinu čije finansijske obaveze dopijevaju u 2024 godini, iznos od 229.493,38 €

UKUPNO: 229.493,38 €

Ukupno naplaćena naknada za korišćenje šuma u 2024 godini, iznosi 6.283.958,12 € od čega:

- Po ugovorima o korišćenju šuma putem prodaje drveta u dubećem stanju/jednogodišnji ugovori za 2024 godinu, iznos od 4.562.614,84 €;
- Po ugovorima o korišćenju šuma putem prodaje drveta u dubećem stanju/sanitarne sječe za 2024 godinu, iznos od 644.887,50 €;
- Po ugovorima o korišćenju šuma putem prodaje drveta u dubećem stanju/vanredna zaduženja za 2024 godinu, iznos od 18.647,26 €;
- Po ugovorima o korišćenju šuma putem prodaje drveta u dubećem stanju – sanitarne sječe za 2023 godinu čije obaveze dopijevaju u 2024 godini, iznos od 229.493,38 €;
- Po ugovorima o korišćenju šuma čije su obaveze dospjele u 2023 godini i rješenjima Poreske uprave o reprogramu poreskih potraživanja o plaćanju dospjelih obaveza po osnovu naknade za korišćenje šuma po obavezama iz predhodnih godina iznos od 828.315,14 €.

UKUPNO: 6.283.958,12 €

Razlika između ukupno prispjelih obaveza korisnika šuma po osnovu rješenja o određivanju naknade za korišćenje šuma za 2024 godinu i ukupno naplaćenih prihoda po osnovu rješenja o određivanju naknade za korišćenje šuma za 2024 godinu iznosi 586.694,39 € i predstavlja dug korisnika šuma za 2024 godinu, odnosno po strukturi:

- Dug po ugovorima o korišćenju šuma putem prodaje drveta u dubećem stanju/jednogodišnji ugovori za 2024 godinu iznosi 586.694,39 eura;

UKUPNO: 586.694,39 eura

Ovaj dug čine sigurna potraživanja i odnose se na dug aktivnih korisnika šuma koji ove obaveze plaćaju putem rješenja Poreske uprave o povraćaju PDV-a i akciza čiju naplatu očekujemo početkom 2025 godine.

Ovaj izvještaj bavi se i analizom poslovanja Uprave za gazdovanje šumama i lovištima sa aspekta ostvarenih prihoda po osnovu naknade za korišćenje šuma i distribucije predmetnih sredstava. Ovdje se isključivo misli na raspodjelu ostvarenih prihoda po osnovu naknade od korišćenja šuma (naknada od prodaje drveta u državnoj svojini u dubećem stanju – redovna i sanitarna sječa), koja se shodno Zakonu o finansiranju lokalnih samouprava, raspoređuje na pripadajući dio opština na čijoj teritoriji se naknada ostvaruje i dio koji pripada budžetu države. Dakle, od ukupno ostvarenih prihoda po osnovu naknade za korišćenje šuma za 2024. godinu, u iznosu od 6.283.958,12 EUR-a, opštinama je opredijeljeno 4.394.435,91 € (70 % od ostvarenog prihoda po osnovu naknade od korišćenja šuma).

Tabela 4: Raspodjela prihoda od naknade za korišćenje šuma za 2024. godinu po opštinama

Šifra	Opština	Bruto	70% opštinama
302	Podgorica	177.747,97	124.423,58
329	Danilovgrad	7.740,00	5.418,00
400	Nikšić	64.129,14	44.890,39
426	Plužine	193.187,21	135.231,07
507	Pljevlja	2.498.535,08	1.748.974,58
515	Žabljak	330.555,91	231.389,14
604	Berane	493.138,86	345.197,25
612	Plav	201.703,22	141.192,25
620	Rožaje	1.185.924,43	830.147,19
639	Andrijevica	207.215,06	145.050,56
647	Petnjica	116.507,22	81.555,05
701	Bijelo Polje	627.463,66	439.224,58
710	Mojkovac	12.220,29	8.554,20
728	Kolašin	161.697,19	113.188,07
	Neraspoređeno	6.192,88	-
UKUPNO:		6.283.958,12	4.394.435,91

Ukupan dug po osnovu naknade za korišćenje šuma prema knjigovodstvenoj evidenciji Uprave za gazdovanje šumama i lovištima za period 2006-2024 godina, iznosi 9.337.757,03 €.

Najveći dio duga odnosi se na dug bivšeg koncesionara D.O.O. "Vektra Jakić" Pljevlja, po osnovu koncesione naknade za korišćenje šuma za period 2012-2018 godina, u iznosu od 6.424.062,71 €. Takođe, značajan dio duga odnosi se na potraživanja koja datiraju još iz vremena funkcionisanja bivših državnih drvoprerađivačkih preduzeća kao što je A.D. "Korporacija Jakić" Pljevlja, čiji dug iznosi 714.620,25 €, te dug ostalih bivših koncesionara za period 2008-2015 godina u iznosu od 1.266.580,04 €, koji više nisu aktivni ili je nad istim otvoren stečajni postupak. Dio duga u iznosu od 17.511,74 € odnosi se na dug po osnovu naknade za korišćenje šuma fizičkih lica iz perioda 2014-2016 godina za koji Poreska uprava treba da pokrene mjere prinudne naplate. U ukupnom iznosu duga, sigurnim potraživanjima čini dug aktivnih korisnika šuma u iznosu od 914.982,29 €, koji svoje obaveze izmiruju putem

rješenja Poreske uprave o preusmjeravanju PDV-a i akciza u korist naknade za korišćenje šuma ili rješenja Poreske uprave o reprogramu poreskih potraživanja.

Budući da je naplata koncesione naknade i potezanje mjera prinudne naplate ove vrste državnih prihoda u isključivoj nadležnosti Poreske uprave, mišljenja smo da su naprijed navedena sporna potraživanja nastala u periodu 2007-2018 godina, isključivo zbog inertnosti ovog organa u sprovođenju mjera prinudne naplate nad bivšim koncesionarima.

Takođe, početkom 2024 godine, po zahtjevu Zaštitnika imovinsko-pravnih interesa br.10/24 od 15.01.2024 godine, u cilju podnošenja prijave potraživanja nadležnom sudu, istom smo uz dopis br.01.007/24-151/2 od 05.02.2024 godine, dostavili svu dokumentaciju za prijavu potraživanja u iznosu od 6.424.062,71 € koje imamo prema dužniku – koncesionaru D.O.O."Vektra Jakić"Pljevlja nad kojim je rješenjem Privrednog suda otvoren stečajni postupak i čija potraživanja su priznata od strane Privrednog suda.

IZVJEŠTAJ SJEMENSKE, RASADNIČARSKE PROIZVODNJE I ZAŠTITE ŠUMA ZA 2024. GODINU

SJEMENSKA PROIZVODNJA:

Proizvodnja sjemena u 2024. godini zavisila je od obima uroda sjemena i vrste sjemena koja se sakupljaju/bere. U toku 2024.godine sakupljeno/ubrano je oko 2500 kg šišarica smrče.Ovaj materijal pripada kategoriji „Poznato porijeklo“. Nakon dorade ovo sjeme biće korišćeno u rasadnicima Uprave za gazdovanje šumama i lovištima.

Poznato je da je proizvodnja sadnica i sjemena iz domaće provinijencije pokazala punu opravdanost i zato se kada je godina punog uroda ulažu napor na sakupljanju sjemena iz registrovanih sjemenskih sastojina.

Registrovane sjemenske sastojine u Crnoj Gori

Red.br.	Opština	Gaz.Jedinica	Ođelenje	Vrsta	Pr.mjera
1	Pljevlja	Maočnica	65	Jela	Tret.s.o,n.i.š
2	Pljevlja	Kovač	19	Smrča	
3	Pljevlja	Kovač	8	Bukva	
4	Pljevlja	Kovač	46	Jela	
5	Pljevlja	Ljubišnja	81	Smrča	
6	Žabljak	G.Šaranci	25	Bijeli bor	
7	Žabljak	Tepačke šume	18	Smrča	
8	Rožaje	Baltičke šume	40	Smrča	
9	Rožaje	Bač-Besnik	45	Smrča	
10	Berane	Jelovica	85	Munika	
11	Berane	Mrtvica-Tivran	80 b	Crni bor	Izd.kao.pr.rez
12	Plav	Bab.polje-Treskav.	34 b	Molika	
13	Kotor	Vrmac	-	Dal.crni.b	
14	Kotor	Vrmac	-	Atlanski Kedar	
15	Kolašin	NP B.Gora	-	Bukva	
16	Kolašin	NP B.Gora	-	Jasen,lipa,brijest,javor	

Ukupna površina sjemenskih objekata iznosi 332 ha od čega 277 ha četinarskih sastojina i 55 ha sjemenskih sastojina lišćara. U godini punog uroda u sjemenskim sastojinama moguće je sakupiti oko 1.000 kg. sjemena što bi bilo više od potreba Uprave za gazdovanje šumama i lovištima.

U sjemenskim sastojnama organizuju se i realizuju aktivnosti:

1. Kratkoročne aktivnosti

- 1) uklanjanje inferiornih sjemenskih stabala oko sjemenskih sastojina i u njima,
- 2) izdvajanje i obilježavanje sjemenskih stabala,
- 3) evidentiranje obilnosti cvjetanja i uroda,
- 4) stimulisanje prinosa sjemena putem proreda i đubrenja,
- 5) zaštita sjemenskih sastojina od štetočina i bolesti,
- 6) stručna kontrola nad pravilnostima berbe i zdravstvenog stanja šišarica, plodova i sjemena, kontrola kvaliteta sjemena i sadnog materijala u skladu s propisanim normativima.

2. Dugoročne aktivnosti

Koje podrazumijevaju i planiranje adekvatne strukture zaposlenja osoblja, nabavku opreme i materijala koje su u funkciji sprovođenja genetičke melioracije u sjemenskim objektima, očuvanju stabilnosti sastojina i povećanu proizvodnju sjemena.

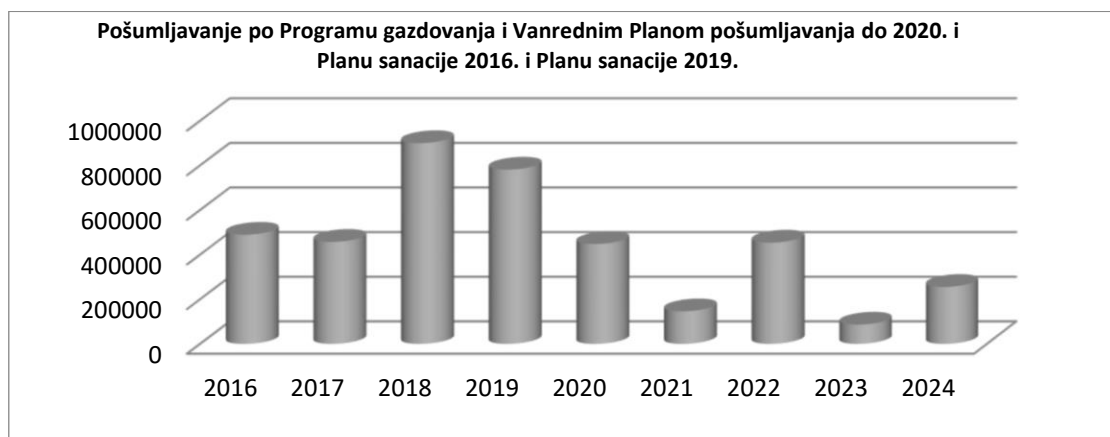
RASADNIČKA PROIZVODNJA:

U toku 2024. godine u rasadnicima Županica, Trebaljevo i Bjeliši, proizvodnja, njega, hemijsko -mehanička zaštita, gajenje, kao i aktivnosti u smislu pripreme (vađenje, pakovanje, utovar, istovar...) sadnog materijala, odnosila se na sljedećim količinama sadnica:

- Proizvodnja u 2024. godini: oko 1.000.000 komada sadnica različitih vrsta, tipa i starosti sadnica
- Za pošumljavanje u 2024. god. moglo se upotrijebiti 558.950 komada
- Privatnim vlasnicima šuma, NVO i dr. privrednim subjektima dodijeljeno je 83.722 komada sadnica
- Za pošumljavanje u 2025. god. može se upotrijebiti 287.728 komada.

POŠUMLJAVANJE:

Realizacija šumsko-uzgojnih radova u 2024. godini uglavnom se odnosila na realizaciji radova na obnovi i podizanju novih šuma, prioritarno na pošumljavanju požarišta.

Tabelaran i grafički prikaz pošumljavanja u državnim i privatnim šumama za period 2016-2024. godina

Programom gazdovanja šumama za 2024. godinu, projektovani obim radova na uzgoju šuma iznosio je 309,94 ha, i to:

- Njega šuma - na površini od 77,74 ha
- Obnova šuma - na površini od 223,12 ha
- Podizanje novih šuma - na površini od 9,08 ha

Planirani radovi na pošumljavanju iznosili su 550.192 komada sadnica.

U skladu sa zakonom o Javnim nabavkama u 2024. godine pokrenut je postupak za izvođenje radova na pošumljavanju uz korišćenje sadnog materijala od strane naručioca. Obzirom da je ovaj postupak okončan na način što nije bilo zainteresovanih ili nijesu iz nekih drugih razloga bili konkurentni, nije vršeno pošumljavanje kroz ovaj način organizacije. Nakon okončanja postupka sa ovim ishodom, Uprava za gazdovanje šumama i lovištima bila je prinuđena da „u sopstvenoj režiji“ uz angažovanje povremene radne snage i kroz akcije, organizuje pošumljavanje u područnim jedinicama: Rožaje, Berane, Nikšić, Plav, Žabljak, Kolašin, Andrijevica, Plužine, Podgorica i Mojkovac, zasađeno je 171.520 komada sadnica na površini od 104,53 ha. Privatnim vlasnicima šuma, NVO i dr. privrednim subjektima dodijeljeno je 83.722 komada sadnica.

Dakle, realizacijom pošumljavanja u 2024.godini, ukupno je zasađeno 255.242 komada sadnica, što je 46.39 % u smislu broja sadnica od planiranog.

ZAŠTITA ŠUMA:

Zaštita šuma na području sa kojima gazduje Uprava za gazdovanje šumama i lovištima usmjerena je na sprječavanju pojava bespravnih sječa, zaštiti šuma od biljnih bolesti i štetočina i zaštiti šuma od požara. Zaštita šuma podrazumijeva zaštitu od abiotskih faktora, atmosferskih taloga (kiša, snijeg, inje, led i grad) šumskih požara i biotskih (organski): šumske gljive, bakterije koje prouzrokuju bolesti na šumskom drveću, (fitopatogene bakterije), parazite i poluparazitske biljke, šumski korov, štetni šumski insekti, neki štetni šumski glodari, domaća stoka i na kraju čovjek.

Od gore navedenih abiotskih faktora najznačajniji radovi treba da se odnose na doznaku, sječu i brzo izvlačenje stabala koja su oštećena od abiotskih faktora i imaju za cilj sprječavanje sekundarnih bolesti od štetnih insekata.

Zaštita šuma od biljnih bolesti i štetočina vrši se u skladu sa zakonskim propisima, godišnjim planovima i dugoročnim programom saradnje sa nadležnim institucijama iz ove oblasti.

Monitoring gazdovanja šumama

Nesumnjivo da najviše štete u šumama nastaju kao posljedica požara a nakon toga su štete koje nastaju kao posljedica nerealizacije planskih dokumenata.

U sistemu gazdovanja šumama, ukoliko se ne vodi računa o mjerama koje zaštita preporučuje, (pretjerano prosvjetljavanje sastojna, neodgovarajuća obnova, uklanjanje stabala koja nisu iskoristila svoj proizvodni potencijal, zanemarivanje stabala budućnosti, ne vođenje računa o stabilnosti sastojna, zdravstvenom stanju i vitalnosti) , činile bi se greške koje vode u šumsko-uzgojne neuspjehe sa posljedicama populaciono ekološke degradacije. Ove posljedice kao i kod šteta od požara ne mogu se sanirati i za nekoliko decenija.

Ovo je naročito važno i u kontekstu uzročno posljedične veze - zdravstvenog stanja šuma i unaprjeđenja opšte otporenosti šuma i posljedica klimatskih promjena.

Zaštita šuma od štetnih insekata

Suzbijanje borovog litijaša na proljeće 2024. godine, vršeno je na području područne jedinice Danilovgrad, Nikšić, Podgorica i Kotor. Realizovane su planirane aktivnosti na uništavanju i sprječavanju njegovog razvoja na ukupnoj površini od 669 ha. Uglavnom se te aktivnosti odnose na mehaničko uništavanje i spaljivanje gnijezda borovog litijaša.

Zaštita šuma od štetnih insekata sprovodi se i na preduzimanju mjera protiv malog šestozubog smrčevog potkornjaka (*Pityogenes chalcographus*), velikog osmozubog smrčevog potkornjaka (*Ips typographus* L.), krivozubog jelinog potkornjaka (*Pityokteines curvidens*), šestozubog borovog potkornjaka (*Ips sexdentatus*) i trozubog borovog potkornjaka (*Ips acuminatus*).

Svake godine se nabavljaju feromonske klopke i feromonski preparati za sve područne jedinice, daju rezultati o njihovoj brojnosti, intezitetu napada odnosno blagovremenom otkrivanju početka gradacije sipaca potkornjaka.

Usljed fiziološkog stresa koji se desio prethodnih godina (najviše usljed suše), došlo je do slabljenja imuniteta i otpornosti šuma na biotičke i abiotičke uticaje iz spoljašnje sredine, što je rezultiralo pojavom sušenja šuma na pojedinim lokalitetima. Takvi uslovi direktno su pogodovali razvoju populacija štetnih insekata, potkornjaka, koji se javljaju kao sekundarne štetočine, napadaju fiziološki već oslabljena stabla i izazivaju njihovo sušenje. U slučaju kada se prenamnože, potkornjaci onda napada ne samo fiziološki oslabljena već i okolna zdrava stabla koja su u fiziološki dobrom stanju i koja bi preživjela da nije došlo do širenja populacije ovih insekata.

U cilju suzbijanja širenja potkornjaka, kao i suzbijanja pratećih bolesti, a u cilju otklanjanja štetnih posljedica i pojave novih nesagledivih posljedica i šteta, naloženo je da se preduzmu aktivnosti na doznaci i sječi slučajnih užitaka, pravilnom uspostavljanju šumskoga reda, kao i izvozu drvnih sortimenata i postavljanju što većeg broja feromonskih klopki na mjestima koja predstavljaju žarišta pojave potkornjaka u svim područnim jedinicama. Imajući u vidu da feromonske klopke prvenstveno služe za monitoring pokornjaka u određenom dijelu, ovi rezultati će usmjeriti dalje aktivnosti u sprječavanju njihove gradacije (sanitarna doznaka i sječa, uspostavljanje šumskog reda, lovna stabla itd).

Vodeći računa na pravilan izbor lokacije, raspored, redovno evidentiranje i izvještavanje o ulovu potkornjaka, i u 2024.godini, postavljene su klopke na svim uočenim potencijalnim žarištima u područnoj jedinici: Rožaje 138 klopki, Berane 40 klopki, Plav 100 klopki, Bijelo Polje 38 klopki, Andrijevica 10 klopki, Plužine 86 klopki, Šavnik 20 klopki, Danilovgrad 10 klopki, Podgorica 12 klopki, Nikšić 13 klopki, Petnjica 16 klopki, Žabljak 28 klopki, Kolašin 37 klopki, Mojkovac 11 klopki i 135 klopki u područnoj jedinici Pljevlja. Tokom 2024.godine, sve klopke su bile u funkciji i na svima je vršena kontrola brojnosti imaga potkornjaka.

Kontrolom i prebrojavanjem broja ulovljenih imaga, evidentno je da stanje u smislu pojave potkornjaka u državnim šumama Crne Gore pogoršano u odnosu na prethodnu godinu. Naročito na području PJ Plav gdje je monitoring pokazao ekstremno visok napad potkornjaka (*pityogenes chalcographus*).

Monitoring je takođe pokazao visok napad u PJ Rožaje, naročito u GJ „Gornji Ibar“ i GJ „Paučinske šume“.

U PJ Pljevlja takođe je evidentiran ekstremno visok napad obje vrste smrčinih potkornjaka, naročito u GJ „Kosanica-Tara“, GJ „Otilovići-Obarde“, GJ „Ljubišnja“ i GJ „Maočnica“. Visok napad obje vrste smrčinih potkornjaka, naročito u prvom rojenju, evidentiran je i u PJ Kolašin, u GJ „Komovi I“ i GJ „Mušovića rijeka“.

Na ostalim monitoringom obuhvaćenim područjima Crne Gore, Intezitet napada je „slab“, „umjeren“ ili ga nema, što je rezultat aktivnosti, redovne kontrole i uništavanja imaga potkornjaka, kao i blagovremenih sanitarnih sječa.

Na lokalitetima gdje je primijećena pojačana aktivnost potkornjaka, smatramo da je u 2025.godini potrebno prioritarno preduzeti sve mjere koje šumarska struka preporučuje u takvim situacijama, prije svega doznaku i blagovremenu realizaciju slučajnih užitaka, pravilno uspostavljanje šumskoga reda i postavljanje što većeg broja feromonskih klopki i lovni stabala na mjestima koja predstavljaju žarišta pojave potkornjaka.

U cilju zaštite šuma od štetnih insekata, pored kontrole i preduzimanja mjera protiv štetnih organizama poznatih šumarskoj praksi Crne Gore, vrši se još i monitoring nad štetnim organizmima posebno rizičnim za zdravlje bilja u listopadnim i četinarskim šumama. Na osnovu Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja svake godine se sprovode posebni nadzori i monitoring nad štetnim organizmima posebno rizičnim za zdravlje drveća.

Doznaka slučajnih užitaka u 2024.godini:

Područna jedinica	Ukupan broj doznačenih odjeljenja	Bruto doznačena drvena masa slučajnih užitaka		
		Četinari m ³	Lišćari m ³	Ukupno m ³
Pljevlja	68	13067,00	0,00	13067,00
Rožaje	104	5740,82	0,00	5740,82
Berane	16	3803,23	0,00	3803,23
Plav	24	13444,12	0,00	13444,12
Bijelo Polje	42	2078,53	0,00	2078,53
Žabljak	52	15439,00	0,00	15439,00
Kolašin	63	259,94	3516,55	3776,49
Andrijevica	0	0,00	0,00	0,00
Plužine	27	2937,00	15,00	2952,00
Šavnik	0	0,00	0,00	0,00
Danilovgrad	0	0,00	0,00	0,00
Podgorica	0	0,00	0,00	0,00
Nikšić	8	57,12	32,06	89,18
Mojkovac	0	0,00	0,00	0,00
Kotor	0	0,00	0,00	0,00
Petnjica	0	0,00	0,00	0,00
Gusinje	0	0,00	0,00	0,00
Ukupno:	404	56826,76	3563,61	60390,37

Bespravne sječe u državnim šumama u 2024.godini

Područna jedinica	Broj krivičnih prijava	Broj prekršajnih prijava	Posječena drvena zapremina (m ³)	Zaplijenjena drvena masa
Pljevlja	3	0	72,79	36,34
Rožaje	2	0	45,86	36,68
Berane	77	0	2209,82	123,94
Plav	5	0	63,55	8,69
Bijelo Polje	21	0	138,04	0,00
Žabljak	1	0	1,71	0,00
Kolašin	61	1	237,46	0,92
Andrijevica	13	0	223,00	0,00
Plužine	0	0	0,00	0,00
Šavnik	0	0	0,00	0,00
Danilovgrad	0	0	0,00	0,00
Podgorica	9	2	50,37	15,00
Nikšić	4	0	29,20	25,20
Mojkovac	19	0	131,75	34,19
Kotor	1	0	18,36	0,00
Petnjica	12	0	146,00	17,57
Gusinje	0	0	0,00	0,00
Ukupno:	228	3	3367,91	298,53

Bespravne sječe u privatnim šumama u 2024.godini

Područna jedinica	Broj prekršajnih prijava	Posječena drvena zapremina (m ³)
Pljevlja	0	0,00
Rožaje	20	1317,13
Berane	1	29,74
Plav	0	0,00
Bijelo Polje	0	0,00

Žabljak	0	0,00
Kolašin	50	571,93
Andrijevica	1	43,20
Plužine	0	0,00
Šavnik	0	0,00
Danilovgrad	0	0,00
Podgorica	1	42,43
Nikšić	0	0,00
Mojkovac	0	0,00
Kotor	4	110,97
Petnjica	2	13,97
Gusinje	0	0,00
Ukupno:	79	2129,37

Uzurpacije u 2024.godini

Područna jedinica	Uzurpacija (ha)	Krivične prijave
Pljevlja	0,00	0
Rožaje	0,29	9
Berane	0,00	0
Plav	0,10	1
Bijelo Polje	0,34	3
Žabljak	0,00	0
Kolašin	0,10	1
Andrijevica	0,00	0
Plužine	0,00	0
Šavnik	0,00	0
Danilovgrad	0,00	0
Podgorica	0,00	0
Nikšić	64,00	1
Mojkovac	0,00	0
Kotor	0,00	0
Petnjica	0,00	0
Gusinje	0,07	3
Ukupno:	64,90	18

Zaštita šuma od požara

Šume su jedan od najznačajnijih prirodnih ekosistema koje daju osnovu za održivi razvoj Crne Gore. Zauzimaju 60% teritorije Crna Gore, a sektori koji se baziraju na šumskim resursima imaju veliki potencijal za rast (prerada drveta, obnovljivi izvori energije, proizvodnja hrane, turizam...).

Šumski požari predstavljaju globalni ekološki i ekonomski problem. Zbog svoje geografske pozicije u Mediteranu i sve izraženijeg negativnog uticaja klimatskih promjena, crnogorske šume su posebno ugrožene.

Najviše su ugrožene šume u primorskom i središnjem dijelu, gdje visoke temperature vazduha u ljetnjem periodu i osobine vegetacije pogoduju nastanku i razvoju požara. Naročito kritičan period za nastanak požara u našim uslovima su mjeseci jul i avgust, kada je intenzitet padavina veoma nizak, kao i mjeseci februar i mart u uslovima suvih i toplijih zima. Požari uglavnom izbijaju danju u vremenu između 10 i 18 časova. Može se konstatovati da se dnevni ritam šumskih požara podudara sa dnevnom aktivnošću čovjeka.

Poražavajuća činjenica je prisutnost namjernog izazivanja požara zbog povećanja proizvodnje nedrvenih šumskih proizvoda kao što su šipurak, vrijesak, različite vrste pečurki, malina, kupina, kao i zbog pašarenja. Sada, uz izuzetak požara nastalih od groma, smatra se da oko 95% šumskih požara u našim uslovima uzrokuje čovjek nekom svojom djelatnošću. Evidenciju o

šumskim požarima na cijeloj teritoriji Crne Gore pod šumama, po područnim jedinicama, vodi Uprava za gazdovanje šumama i lovištima, gdje se podaci sumiraju na godišnjem nivou.

Stepen ugroženosti:

Prema Nacionalnom planu za zaštitu od požara, u zavisnosti od količine i sastava gorivog materijala, vrste drveća, klime, zemljišta i ekspozicije, šume u Crnoj Gori se prema stepenu ugroženosti dijele u četiri grupe:

- **I stepen** – područje vrlo velike ugroženosti: Bar, Budva, Ulcinj, Kotor, Herceg Novi, Cetinje i dio područja Nikšića, Danilovgrada i Podgorice.
- **II stepen** – područje velike ugroženosti: Pljevlja, Žabljak, Mojkovac, Andrijevica, Plužine, Rožaje, Bijelo Polje, Plav, Berane i Kolašin.
- **III stepen** – područje umjerene ugroženosti: brdsko – planinsko područje (šume hrasta, graba i drugih lišćara) i ravničarsko (meki lišćari) – planinsko područje opština: Šavnik, Bijelo Polje, Berane i Kolašin).
- **IV stepen** – područje male ugroženosti: sjeverni i sjeveroistočni dio brdsko-planinskog i planinskog područja (šume bukve).

Intenzitet i pojava požara je u direktnoj zavisnosti od klime koja vlada na određenom prostoru, sa maksimalnim dnevnim temperaturama i dužinom trajanja sušnih perioda. Hidrometeorološki zavod Crne Gore je 2004. i 2008. godine, u saradnji sa Sektorom za vanredne situacije, primjenjivao Kanadski metod određivanja indeksa opasnosti od pojave šumskih požara FWI (Fire Weather Index). Ovaj metod se zasniva na procjeni zapaljivosti šumskog goriva u zavisnosti od prošlih i trenutnih vremenskih uslova. Meteorološki elementi koji utiču na opasnost su: temperatura vazduha, relativna vlažnost vazduha, brzina vjetra i količina padavina u prethodnih 24 časa. Rezultati prognoze su bili izuzetno dobri, međutim, zbog nedostatka sredstava, dalji rad na prognozi je prekinut.

Pregled šumskih požara:

Broj požara varira od godine do godine, u zavisnosti od klimatskih prilika.

Posmatrajući podatke iz Uprave za gazdovanje šumama i lovištima za period 2010-2024. godine, uočava se, da se u posmatranom periodu ističu 2011/2012, 2016/2017 u pogledu broja požara i opožarene površine.

U analiziranom periodu, pojava šumskih požara registrovana je u svim područnim jedinicama. U toku 2012. godine u državnim šumama registrovano je 215 šumskih požara. Požarima je uništeno 6.663 ha šuma, što je apsolutni negativni rekord. Pričinjena šteta šumama procijenjena je na oko 4.268.000 €.

U toku 2013. godine, Vlade Crne Gore usvojila je **Plan sanacije** šuma degradiranih šumskim požarima. Plan sanacije predstavljao je odgovor na štete pričinjene šumama prilikom šumskih požara u 2012. godini, a kojima je bilo zahvaćeno skoro 7 % ukupne površine šuma u Crnoj Gori.

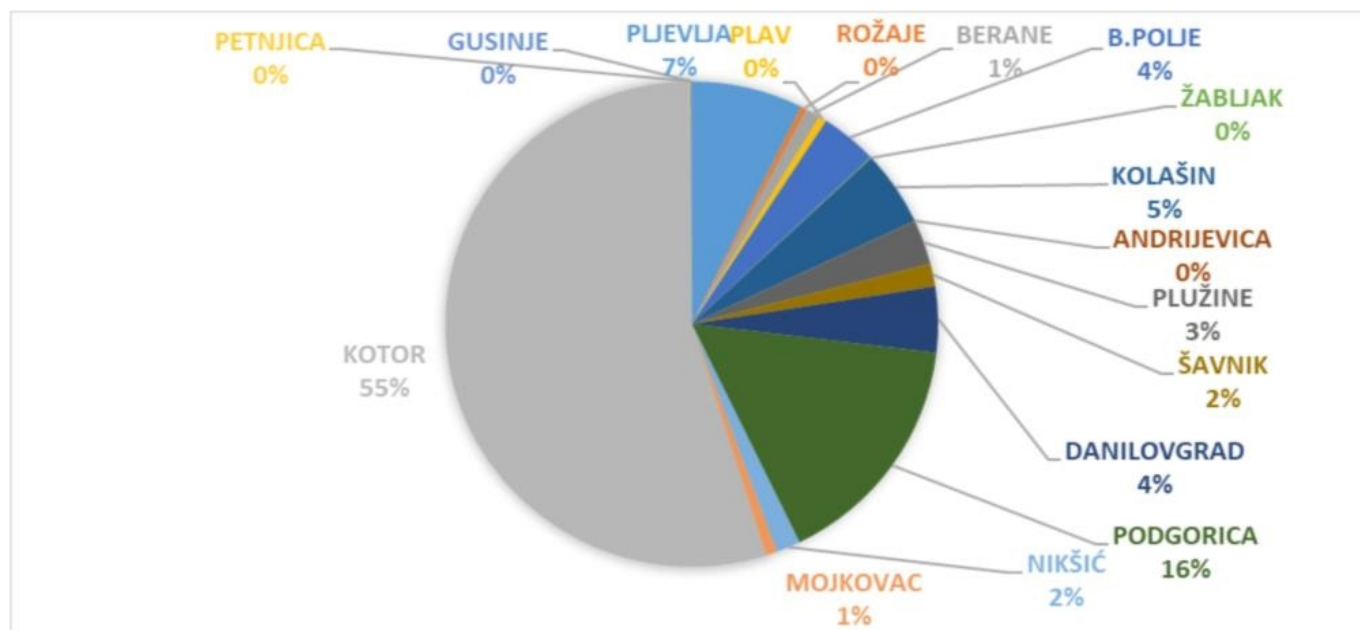
Realizacija Plana sanacije se odvijala kroz dvije faze: **prva faza** je sječa opožarenih stabala i njihovo uklanjanje sa požarišta (ukupno ponuđena opožarena bruto drvna masa dostupna za sječu iznosila je 370 000 m³), dok je **druga faza** realizovana pošumljavanjem opožarenih površina, na kojima nije došlo do prirodnog podmlađivanja matičnom vrstom šumskog drveća (predviđeno je pošumljavanje 539 ha opožarenih šumskih površina). Obzirom da je važnost Plana sanacije iz 2012. godine bila ograničena, nakon 2017. godine u kojoj je takođe bio negativan rekord u smislu opožarene površine, u 2019. godini Vlada Crne Gore usvojila je novi Plan sanacije šuma, koji su uradile stručne službe, tada Uprave za šume Crne Gore, za šume degradirane djelovanjem abiotičkih i biotičkih činilaca. Ovaj plan predstavljao je nastavak aktivnosti nerealizovanog Plana sanacije šuma za šume degradirane šumskim požarima u 2012. godini, na sanaciji opožarenih površina i sanaciji štete u šumama nastalih od biotičkih i abiotičkih činilaca u periodu 2015 - 2018. godine. Iz tih razloga, ove površine uživale su

posebnu vrstu tretmana u smislu hitnosti sprovođenja mjera i blagovremenog intervenisanja u predhodnim godinama.

Broj požara u 2024.godini u državnim šumama je 82, na površini od 5768,57 ha. U privatnim šumama bilo je 64 požara na površini od 432,79 ha.

Grafički prikaz opožarenih površina u državnim i privatnim šumama po godinama za period od 2010 do 2024.godine

Prikaz opožarenih površina u državnim i privatnim šumama za period od 2010 do 2024.godine u procentima po PJ

Organizacija protivpožarne službe

U okviru Ministarstva unutrašnjih poslova formiran je Direktorat za zaštitu i spašavanje (DZiS), koji ima mandat za cjelokupno organizovanje i sprovođenje mjera zaštite i spašavanja u Crnoj Gori, kao i za uspostavljanje sveobuhvatne međunarodne saradnje sa srodnim institucijama i organizacijama u Crnoj Gori u oblasti upravljanja vanrednim situacijama/katastrofama. Direktorat za zaštitu i spašavanje, između ostalog, ima nadležnosti za zaštitu od požara uključujući zaštitu od šumskih požara. Ova misija DZiS sprovodi se uglavnom preko operativnih snaga za zaštitu i spašavanje i sastoji se od aktivnosti za prevenciju, pripravnost i reagovanje, a omogućava se rukovođenjem i obezbeđivanjem centralne koordinacije službi zaštite i spašavanja na svim nivoima i unutar svih struktura.

Uprava za gazdovanje šumama i lovištima Crne Gore organizovana je na teritorijalnom principu po opštinama u 17 područnih jedinica i četiri ispostave (PJ Kotor sa ispostavama u Herceg Novom, Baru, Budvi i Cetinju).

Samo pravovremeno i dobro organizovana služba za borbu sa šumskim požarima može obezbijediti njihovo brzo otkrivanje, to je preduslov za njihovu brzu lokalizaciju, od čega i direktno zavisi visina materijalne štete.

Rukovođenje ovim poslovima obavljaju šumarski stručnjaci koji su zaduženi za cjelokupnu zaštitu šuma u okviru područnih jedinica. Pored njihove interne povezanosti sa ostalim stručnim službama oni su u stalnom kontaktu sa reonskim lugarima koji se svakodnevno nalaze na terenu. Takođe, oni treba tijesno da sarađuju i sa organima vlasti u Opštini, organima MUP-a i dr.

Borba sa šumskim požarima može se podijeliti na:

- Preventivne mjere (kao redovni poslovi);
- Mjere za brzo otkrivanje požara;
- Gašenje požara;
- Mjere poslije požara.

Preventivne mjere:

Ove mjere imaju za cilj da iz šume uklone, po mogućnosti, sve uzroke javljanja šumskih požara.

One podrazumijevaju sljedeće mjere:

- **Uredno poslovanje u šumi**
- **Protivpožarne prepreke**

Uredno poslovanje u šumi je značajna preventivna mjera. Stoga je pravilno uspostavljanje i održavanje šumskog reda jedan od najbitnijih faktora preventive.

U šumama posebno ugroženim od pojave požara, po mogućnosti, napraviti protivpožarne prosjeke, pruge i sl.

Nadzor

U kritičnom periodu pojačati kontrolu kretanja i zadržavanja privatnih lica u šumi sa ciljem da se spriječi zlonamjerno paljenje šume, kao i požari iz nehata.

Propaganda

Obuhvata organizovanje prigodnih predavanja, kurseva, seminara i sl. za djecu školskog uzrasta, šumske radnike, prolaznike kroz šumu, turiste i druga lica koja na bilo koji način dolaze u kontakt sa šumom, u cilju podizanja nivoa znanja o šumi i postizanja njihovog pravilnog odnosa prema njoj. Ovdje spada i štampanje brošura, članaka u dnevnoj štampi, reklame preko radija i TV, štampanje letaka koje treba dijeliti svima koji prolaze kroz ugrožene šume, zatim postavljanje znakova upozorenja na opasnost od izbijanja požara i obavještenja o zabrani paljenja vatre u šumi i pored nje, dužnost građana da ugasi eventualno nastali požar ili da obavijesti nadležne organe. Ova obavještenja se postavljaju pored javnih puteva i saobraćajnica, na mjestima boravka većeg broja ljudi. Takođe i postavljanje reklamnih panoa pored javnih puteva.

Mjere za brzo otkrivanje požara

Brzo otkrivanje požara igra vrlo važnu ulogu za njegovu lokalizaciju, jer ukoliko se požar brzo otkrije to je njegova lokalizacija lakša, a šteta manja.

Za brzo otkrivanje požara organizacije se osmatračka služba i požarne patrole, koje će cilju bržeg otkrivanja požara vršiti osmatranje i to:

- Sa osmatračkih mjesta
- U pokretu (pješke i motorizovano)

Osmatranje uglavnom vrši lugarsko osoblje, pored ostalih poslova, kao i angažovani osmatrači. Za osmatračnice koriste se prirodna uzvišenja i vrhovi.

U kritičnom periodu i na posebno ugroženim lokalitetima angažovana su posebna lica – osmatrači.

U 2024. godini Uprava za gazdovanje šumama i lovištima angažovala je oko 89 osmatrača, sa ukupnim neto troškom za ovu aktivnost na zaštiti od požara od 119.645,00 eura.

Osmatrači su u stalnom kontaktu sa službom zaštite u područnoj jedinici i svakodnevno ih obavještavali o stanju na terenu.

Zaštiti šuma od požara se pridaje veliki značaj jer požari predstavljaju izuzetno ozbiljnu opasnost za šume i šumske eko sisteme. Uprava za gazdovanje šumama i lovištima je izradila godišnje planove zaštite šuma od požara i to za svaku područnu jedinicu posebno.

U slučaju pojave požara, te nakon konstatacije da je požar potpuno ugašen, izrađuje se plan sanacije, koji treba da obuhvati radove na pripremi površina, radove na pošumljavanju, njege i zaštite.

POSTOJEĆI RESURSI ZA ZAŠTITU I SPAŠAVANJE OD ŠUMSKIH POŽARA

Ljudski i materijalni resursi su značajna komponenta sistema zaštite i spašavanja. Prava i obaveze državnih organa i organa opštine, privrednih društava, drugih pravnih lica, preduzetnika i fizičkih lica uređena su Zakonom o zaštiti i spašavanju („Sl.listCG,“ br 13/07 i 05/08). Pod uslovima koji su propisani ovim Zakonom gore navedeni subjekti su dužni da učestvuju u gašenju požara i spašavanju ljudi i materijalnih dobara ugroženih požarom i da stave na raspolaganje svoj alat, prevozna, tehnička i druga sredstva za gašenje i spašavanje ljudi i materijalnih dobara.

Zakon o šumama („Sl. list Crne Gore“, br.74/10 i 47/15), u članu 46 propisuje:

Zabranjeno je loženje otvorene vatre i odlaganje predmeta koji mogu prouzrokovati požar u šumi i na šumskom zemljištu, osim na mjestima određenim za tu namjenu.

Nadležni organ uprave, u periodu povećane opasnosti od požara u šumi i šumskom zemljištu, dužan je da obezbijedi poslove čuvanja šuma uspostavljanjem stalnih dežurstava.

Za šume i šumska zemljišta koja su izložena povećanoj opasnosti od požara primjenjuju se posebne mjere za sprječavanje i pripremu za gašenje požara, u skladu sa Zakonom. Vlasnici i korisnici šuma dužni su da preventivno djeluju, suzbijaju i učestvuju u gašenju požara u svojim šumama, odnosno šumama koje koriste.

Saglasno navedenim odredbama Zakona, Uprava za gazdovanje šumama i lovištima je izradila detaljne Planove zaštite šuma od požara, kao i Preduzetni plan za područnu jedinicu Pljevlja.

U vremenu povećane opasnosti od požara Uprava za gazdovanje šumama i lovištima uspostavlja stalna dežurstva [0-24h] i prijem informacija o vremenu nastanka požara, lokaciji, intenzitetu požara, površini, procjene širenja požara kao i mogućnost lokalizovanja nastalog požara. Dežurni službenik je u obavezi da dobijene podatke unese u knjigu, da bez odlaganja obavjesti opštinsku službu zaštite i spasavanja, MUP i korisnika.

Kada se govori o kapacitetima korisnika šuma na zaštiti šuma od požara u skladu sa Zakonom o šumama i Zakonom o zaštiti i spašavanju, treba istaći da svi korisnici šuma imaju obavezu zaštitu od požara.

Po podacima Odsjeka za korišćenje šuma Uprave za gazdovanje šumama i lovištima, u 2024 godini potpisani su 351 jednogodišnja ugovora sa 74 korisnika. Riječ je o Ugovorima o korišćenju šuma u državnoj svojini prodajom drveta u dubećem stanju, kojim nijesu precizirane obaveze na pružanju i sprovođenju zaštite od požara. Obzirom da korisnici kupuju drvo u dubećem stanju, onda se podrazumijeva da oni vode računa da onu šumu/drvo koje su kupili i štite od požara. Takođe, korisnik je Ugovorom u obavezi da o svom trošku izvodi radove na izgradnji i održavanju puteva i njihovoj prohodnosti za područja koja dobiju na korišćenje, u skladu sa planskim dokumentima i zakonom, što je jedna od važnih komponenti u zaštiti šuma od požara.

Tehnički kapaciteti kod svih aktivnih korisnika šuma uglavnom su motorna vozila tipa kamiona dizalica, šumskih traktora, terenskih mašina za puteve, kao i terenskih motornih vozila. Pored toga, korisnici šuma posjeduju određen broj naprtnjača za gašenje požara, čeličnih mlatilica, motorne testere i drugi sitan alat koji se može koristiti u slučaju pojave požara.

Od potrebnih sredstava za gašenje požara Uprava za gazdovanje šumama i lovištima trenutno posjeduje dovoljan broj naprtnjača (svaki lugar ima naprtnjaču) i mlatilica (svaka područna jedinica posjeduje po 10 komada).

Imajući u vidu da se dobar dio alata/sredstava brzo kvari ili izgubi u požaru, alati/sredstva za gašenje požara se u skladu sa konkretnim potrebama područnih jedinica nabavljaju svake godine.

Takođe, vlasnici i korisnici šuma dužni su da preventivno djeluju, suzbijaju i učestvuju u gašenju požara u svojim šumama, odnosno šumama koje koriste.

Uprava za gazdovanje šumama i lovištima posjeduje opremu za gašenje požara manjeg inteziteta i to:

Red. br.	Stanje oprema za gašenje požara	Vrsta	Količina
1.	Terensko auto „Lada niva“	kom	28
2.	Terensko auto „Moka“	kom	20
3.	Terensko auto „Dacia Duster“	kom	10
4.	Kombi transporter	kom	1
5.	Putničko auto „Caddy“	kom	13
6.	Naprtnjače	kom	300
7.	Protivpožarne metle(mlatilice)	kom	150
8.	Cistjerne za vodu V =10000 l.	kom	11
9.	Hidrantno crijeva za vodu	kom	20
10.	Ašovi	kom	35
11.	Gvozdena grabulje	kom	14
12.	Kramp	kom	61
13.	Lopata	kom	4

Pored predhodnih aktivnosti potrebna je podrška i saradnja sa drugim privrednim subjektima [Elektroprivreda Crne Gore, Pošta Crne Gore, JP putevi, i dr.], u skladu sa zakonom i zakonom propisanim mjerama.

POTREBE:

-Donošenje Pravilnika o mjerama i aktivnostima za zaštitu šuma od požara.

Poseban problem u realizaciji sprovođenja obaveza Uprave za gazdovanje šumama i lovištima utvrđenih zakonom, su:

- neophodno angažovanje povremene radne snage, po Zakonu o radu (osmatrača požara);
- izgradnja vodozahvata, protivpožarnih puteva, protivpožarnih pruga;
- obezbjeđenje sredstava za troškove gašenja požara (cistijerne, traktori, buldožeri, sjekači);
- obezbjeđenje sredstava za nabavku opreme (naprtnjače, mlatilice, lopate, itd..)
- preventivno uzgojne mjere: njega sastojina i pravovremeno proređivanje sastojina.

Sredstva za navedene aktivnosti i namjene samo su djelimično odobrena Budžetom iako su neophodna.

Požari u državnim šumama u 2024.godini

Područna jedinica	Opožarena površina (ha)	Broj požara	Opožarena drvena zapremina (m3)	Opožarene kulture (sadnice)	Šteta (€)	Troškovi gašenja
Ukupno:	5768,57	82	51769,34	0	1645675,65	3680,00

Požari u privatnim šumama u 2024.godini

Područna jedinica	Opožarena površina (ha)	Broj požara	Opožarena drvena zapremina (m3)	Opožarene kulture (sadnice)	Šteta (€)	Troškovi gašenja
Ukupno:	432,79	64	9920,00	0	962178,80	1000,00

UREĐIVANJE ŠUMA U 2024. GODINI:**Programi gazdovanja šumama**

Ugovori po osnovu otvorenog postupka javne nabavke za izradu Programa gazdovanja šumama za 2024.godinu, za devet Gazdinskih jedinica, potpisani su 31.05.2023. godine, za sljedeće Gazdinske jedinice:

TABELA 15:

R.br.	GAZDINSKA JEDINICA	PODRUČNA JEDINICA
1.	Bliškovo	Bijelo Polje
2.	Lozna	Bijelo Polje
3.	Rudo Polje	Bijelo Polje
4.	Crkvice	Kotor
5.	Bijela Gora	Nikšić
6.	Duga-Crnovrh	Nikšić
7.	Duga-Golija	Nikšić
8.	Njegoš	Nikšić
9.	Bundos	Plužine
10.	Radovče	Podgorica

Za Gazdinske jedinice „Bliškovo“, „Lozna“, „Rudo Polje“, „Crkvice“ i „Bundos“ terenski podaci su u potpunosti prikupljeni i u toku je obrada podataka i kontrola baza, dok su za Gazdinske jedinice „Bijela Gora“, „Duga-Crnovrh“, „Duga-Golija“, „Njegoš“ i „Radovče“ terenski podaci u fazi prikupljanja i očekuje da će isti biti kompletirani početkom 2025 godine. Dinamika prikupljanja terenskih podataka, kao i kontrole baza mogu se smatrati zadovoljavajućim.

Planovi gazdovanja privatnim šumama

U toku 2024 god, izrađeni su sljedeći Planovi gazdovanja privatnim šumama:

- „Plan gazdovanja šumama za šume urbane zone grada Pljevlja“, PJ Pljevlja
- PGPŠ „KO Smriječno, katastarske parcele br. 1488 i 1469“, PJ Plužine

Navedeni Planovi gazdovanja privatnim šumama su u procesu usvajanja (potrebno je rješenje o saglasnosti od strane Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede).

Planovi razvoja šuma

Odsjek za uređivanje šuma je bio uključen u proces izrade Plana razvoja šuma opštine Žabljak koji je pokrenut, kao dio projekta od strane Ministarstva ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera.

Takođe, urađena je priprema podataka za gazdinske jedinice čije se uređivanje planira u narednom periodu, tj u 2025 godini.

KORIŠĆENJE ŠUMA

U toku 2024. godine vršeno je: korišćenje šume u državnoj svojini po osnovu ugovora o korišćenju šume (redovni i slučajni prinos (sanitarni razlozi)), po osnovu planova korišćenja šume putem maloprodaje i pomoći ruralnom stanovništvu, kao i po osnovu vanrednog prinosa i vršeno je korišćenje šume u privatnom vlasništvu po osnovu izrađenih planova, u skladu sa Godišnjim programom gazdovanja šuma za 2024. godinu. Od ukupno planiranih količina za korišćenje drveta u državnoj šumi u 2024. godini *po osnovu ugovora-redovne sječe* (328.864 m³ - prema GPGŠ za 2024. godinu), količina drveta od 268.507 m³ (82%) data je na korišćenje putem ugovora. Zaključenja prvih ugovora o korišćenju šume (po planu redovnih sječa za 2024. godinu) izvršena su u avgustu 2024. godine, zbog čega je stepen izvršenja planova korišćenja šume u 2024. godini znatno niži u 2024. godini (37%) u odnosu na 2023. godinu (70%), kada su se prvi ugovori o korišćenju zaključivali već u mjesecu aprilu.

Kada je riječ o realizaciji ugovora zaključenih u 2024. godini koji se odnose na *sanitarnu sječ* (*slučajni prinos*), stepen realizacije je 67%, s obzirom na to da su prvi ugovori zaključeni već u aprilu 2024. godine.

Od radova planiranih na izgradnji i rekonstrukciji šumskih puteva i vlaka u 2024. godini realizacija je izvršena sa 20%, upravo zbog zaključivanja ugovora o korišćenju šume u trećem i četvrtom kvartalu 2024. godine.

Shodno napred navedenom, ostaje da se realizacija većeg dijela radova na korišćenju šume u državnom vlasništvu, po ugovorima zaključenim u 2024. godini, izvrši tokom 2025. godine.

TABELA 14: Pregled ugovorene i posjećene bruto drvne zapremine za 2024. godinu (jednogodišnji ugovori)

PREGLED UGOVORENE I POSJEĆENE BRUTO DRVNE ZAPREMINE ZA 2024. GODINU- JEDNOGODIŠNJI UGOVORI	Ugovorena bruto drvna zapremina (m ³) za 2024. godinu	Posjećena bruto drvna zapremina (m ³) za 2024. godinu	%	Ukupno ugovorena naknada €	Naplata po prispjelim ratama za 2024.godinu €
SVEUKUPNO	268 507	100 352	37	10 506.776,23	4.562.614,84

TABELA 15: Pregled ugovorene i posjećene bruto drvne zapremine za 2024. godinu, aukcije (sanitari)

PREGLED UGOVORENE I POSJEĆENE BRUTO DRVNE ZAPREMINE ZA 2024. GODINU- SANITAR (AUKECIJA)	Ugovorena bruto drvna zapremina (m ³) za 2024. godinu	Posjećena bruto drvna zapremina (m ³) za 2024. godinu	%	Ukupno ugovorena naknada €	Naplata po prispjelim ratama za 2024.godinu
SVEUKUPNO	39 387	26 489	67	919.471,00	644.887,50

TABELA 16: Pregled finansijaskog zaduženja i naplate prihoda po ugovorima o korišćenju šuma zaključenim u 2023. godini, čije obaveze dopijavaju u 2024 godini.

FINANSIJSKO ZADUŽENJE I NAPLATA PRIHODA ZA 2024. GODINU PO UGOVORIMA IZ 2023. GODINE	Finansijsko zaduženje po ugovorima iz 2023. godine	Dospjelo za plaćanje u 2024. godini	NAPLAĆENO (€)
SVEUKUPNO	229.493,38	229.493,38	229.493,38

TABELA 17: Vanredna zaduženja/viškovi za 2024. godinu

UKUPNA FINANSIJSKA ZADUŽENJA ZA 2024. GODINU/VIŠKOVI	Finansijska zaduženja za 2024. godinu	Dospjelo za plaćanje u 2024. godini	NAPLAĆENO (€)
SVEUKUPNO	18.647,26	18.647,26	18.647,26

**TABELA 18: Plaćanje obaveza po rješenjima o reprogramu poreskih potraživanja i obaveza iz
predhodne godine u 2024. godini**

PLAĆANJE DOSPJELIH OBAVEZA PO RJEŠENJIMA O REPROGRAMU PORESKIH POTRAŽIVANJA I OBAVEZA IZ PRETHODNIH GODINA	NAPLAĆENO (€)
SVEUKUPNO	828.315,14

**TABELA 19: Pregled ugovorene i posjećene bruto drvene zapremine sa iznosima zaduženja za
2024. godinu**

PREGLED UGOVORENE I POSJEĆENE BRUTO DRVNE ZAPREMIJE ZA 2024. GODINU (jedogodišnji ugovori i ugovori o sanitarnoj sječi)	Ugovorena bruto drvena zapremina (m ³) za 2024. godinu	Posjećena bruto drvena zapremina (m ³) za 2024.godinu (od ugovorene količine)	%	Zaduženja za ugovorenu bruto drvenu zapreminu za 2024. godinu	NAPLAĆENO (€)
SVEUKUPNO	307 894	126 841	41	11 442.409,02	5.812.843,99

**TABELA 20: Pregled ugovorene i posjećene bruto drvene zapremine u državnim šumama za 12
mjeseci 2024. godine, po opštinama**

PODRUČNA JEDINICA	UGOVORENA BRUTO DRVNA ZAPREMIJA ZA 2024. GOD.	OSTVARENA SJEČA (BRUTO IZNOS) ZA 2024. GOD.	% REALIZACIJE
PLJEVLJA	111 084	47 667	43
ROŽAJE	46 067	8 554	19
BERANE	24 353	8 905	37
ŽABLJAK	15 373	13 125	80
KOLAŠIN	20 017	3 323	17
PLUŽINE	17 973	7 111	40
B.POLJE	25 677	12 253	48
NIKŠIĆ	2 288	397	17
PLAV	10 464	9 395	90
PODGORICA	11 396	4 356	38

ANDRIJEVICA	14 760	6 600	45
DANILOVGRAD	860	22	3
MOJKOVAC	0	0	0
PETNJICA	7 582	5 133	68
ŠAVNIK	0	0	0
UKUPNO	307 894	126 841	41

TABELA 21: Ugovorena bruto drvna zapremina za 2024. godinu – ugovori o prodaji drveta u dubećem stanju

PODRUČNA JEDINICA	KORISNIK	GAZDINSKA JEDINICA	UGOV. BRUTO DRVNA ZAPR. (m³) U 2024.	POSJEČENA BR.DRV.ZAP R. (m³) ZA 2024. GOD.	%	Zaduženja za ugovorenu bruto drvnu zapreminu za 2024. godinu	Napлата po prispjelim ratama u 2024.godini (€)
PLJEVLJA	DOO „Jasen“	“Kovač”	1494		0	78.435,00	39.219,50
		“LJubišnja”	3328	947	28	171.206,00	85.603,00
	DOO “Živas”	“LJubišnja”	875	380	43	39.375,00	19.687,50
		“Voloder II”	1283	0	0	63.570,00	31.785,00
	DOO “Bekom Co”	“Vezišnica”	2649	1721	65	123.084,00	61.542,00
		“Kosanica -Tara”	2586	0	0	129.508,80	64.754,40
		“Kozička rijeka”	5058	4331	86	256.976,60	166.619,95
		“Maočnica”	8382	2944	35	403.426,18	241.198,95
	DOO “Maradom”	“LJušnja”	6351	3776	59	300.241,00	150.120,50
	DOO “Stozer F”	“Kozička rijeka”	462	400	87	24.024,00	12.012,00
		“Maočnica”	3012	343	11	97.645,00	48.822,50
	DOO “Ijeska”	“Maočnica”	1170	0	0	66.690,00	33.345,00
	DOO “31 Oktobar”	“Kovač”	6088	3699	61	266.088,00	133.044,00
		“LJušnja”	1036	954	92	54.908,00	27.454,00
	DOO “Drvokomerc”	“Kosanica -Tara”	1433	0	0	64.628,30	32.314,15
	DOO “Stevo S”	“Kosanica -Tara”	760	0	0	49.400,00	24.700,00
	DOO “Zeleno Borje”	“Vezišnica”	4441	811	18	206.749,16	103.374,58
		“Obzir Buren”	3344	1401	42	160.512,00	99.120,00
		“Kovač”	3702	4095	111	142.525,00	71.262,50
	DOO “Deljevina”	“Kosanica -Tara”	3812	402	11	114.741,20	28.685,30
	DOO “DSM komerc”	“Kraljeva gora-Bunetina”	1689	0	0	59.115,00	0,00
		“Kovač”	1592	394	25	63.680,00	15.963,98
	DOO “Pelengic trade”	“Kosanica -Tara”	5701	0	0	277.485,00	138.742,50
		“LJušnja”	4123	2158	52	197.904,00	98.872,00
		“Maočnica”	6222	3849	62	303.872,00	151.936,00

		„Kraljeva dgora-Bunetina”	2349	0	0	103.773,0 0	51.886,50
	DOO “Nikola”	“Vezišnica”	1842	0	0	88.416,00	22.104,00
		“Maočnica”	4533	281	6	223.974,6 0	55.993,65
		„Kraljeva dgora-Bunetina”	3106	1959	63	155.300,0 0	38.825,00
	DOO “Forest plus”	“Kraljeva gora-Bunetina”	995	0	0	30.504,00	0,00
		“Vezišnica”	1566	228	15	56.376,00	13.602,10
		“Kovač”	1629	393	24	81.879,00	20.447,25
	UKUPNO:		96 613	35 466	37	4.456.011, 84	2.083.037,81
ROŽAJE	DOO „Timber king Montenegro”	„Gornji Ibar“	4608	2420	53	239.890,0 0	59.972,50
		„Balotičke šume“	1598	0	0	79.900,00	19.975,00
		„Bač Besnik“	3487	269	8	179.365,0 0	44.841,25
		„Županica“	3922	288	7	213.920,0 0	75.241,25
	DOO „Delta Comerc“	„Županica“	2233	974	44	115.403,0 0	57.701,50
	DOO „M&B& F”	„Crnja Ibarac“	1373	117	9	100.229,0 0	50.114,50
	DOO „Nikola”	„Gornji Ibar“	1590	453	28	79.818,00	19.954,50
		„Crnja Ibarac“	4172	735	18	211.730,5 0	52.932,63
	DOO „Brojni Laz”	„Lovničke šume“	200	65	32	16.200,00	8.100,00
		„Županica“	840	0	0	54.600,00	21.731,19
	DOO „Trio M”	„Lovničke šume“	393	308	78	33.798,00	16.899,00
	DOO „Hasko com.”	„Bač Besnik“	1319	92	7	25.805,00	12.902,50
	DOO „ Drvomontaz a”	„Balotičke šume“	151	158	10 5	8.305,00	4.152,50
	DOO „Braca Honsic”	„Lovničke šume“	573	83	14	40.683,00	20.341,50
	DOO „Zlatni krs”	„Županica“	410	130	32	18.450,00	9.225,00
		„Crnja Ibarac“	151	39	46	9.362,00	4.681,00
		„Balotičke šume“	318	0	0	18.126,00	9.063,00
	DOO „Alba com”	„Lovničke šume“	450	183	41	40.635,00	20.317,50
	DOO „ Pelengic trade”	„Paučinske šume“	2304	135	6	92.160,00	46.080,00
	DOO „Bralić Company”	„Balotičke šume“	1189	0	0	59.240,00	29.620,00
	DOO „ Prizma mont”	„Balotičke šume“	1626	233	14	118.698,0 0	59.349,00
	DOO „ Strmac”	„Paučinske šume“	616	0	0	34.496,00	17.197,93
	DOO „ Sekom Kalac S”	„B. Besničke šume“	2327	396	17	122.450,0 0	61.225,00
		„Lovničke šume“	1130	712	63	50.850,00	25.425,00
			„Crnja Ibarac“	495	0	0	29.700,00

	DOO „Drvola nd”	„Bač Besnik“	539	114	21	37.730,00	18.865,00
	DOO „, Beka trade”	„Paučinske šume“	616	0	0	36.344,00	18.118,34
	DOO „, Dobitakt”	„Paučinske šume“	1272	355	28	78.864,00	39.432,00
UKUPNO:			39 902	8 259	21	2 146.751,5 0	838.308,59
BERANE	DOO „Sik Polimlje“	„Jelovica”	4801	3670	76	203.967,0 0	101.983,50
	DOO „Gora mont“	„Jelovica”	2296	0	0	104.468,0 0	52.234,00
	DOO „Čukić com.“	„Skrivena”	1436	761	53	21.683,00	10.841,80
	DOO „Nikola”	„Jelovica”	7955	0	0	172.791,6 0	13.826,57
		„Crni vrh	1054	0	0	24.242,00	0,00
		„Skrivena”	2340	1359	58	35.334,00	8.833,50
UKUPNO:			19 882	5 790	29	562.485,6 0	187.719,37
PETNJICA	DOO „Dzeno”	„Turjak”	964	399	41	35.829,30	17.914,65
	DOO „Nikola”	„Mrtvica Tivran”	3807	2510	66	152.208,0 0	38.052,00
	DOO „Berkom”	„Turjak”	797	695	87	28.893,00	14.446,50
	DOO „Pelengic trade”	„Mrtvica Tivran”	1893	1399	74	68.250,00	34.125,00
UKUPNO:			7 460	5 003	67	285.180,3 0	104.538,15
PLAV	DOO „Nikola”	„B. gora - Vaganica”	3697	3700	10 0	147.880,0 0	36.970,00
	DOO „Pelengic trade”	„Cakor Visitor”	4001	3670	92	200.050,0 0	100.025,00
UKUPNO:			7 698	7 370	96	347.930,0 0	136.995,00
KOLAŠIN	DOO „Eko Vlados”	„Bukovi potok Susac”	226	0	0	4.972,00	1.243,00
	DOO „SIK Polimlje”	„R Rijeka - Vranjestica”	1864	0	0	29.019,50	14.509,75
	DOO „Bekom co”	„Pčinja Pješčanica”	1021	1031	10 1	15.315,00	15.315,00
		„Komovi II”	1749	0	0	29.135,00	14.567,50
	DOO „M&J prevoz”	„R Rijeka - Vranjestica”	517	0	0	9.569,00	4.784,50
	DOO „Nikola”	„R Rijeka - Vranjestica”	4147	2292	55	108.316,0 0	26.780,00
		„Bukovi potok Susac”	5235	0	0	115.170,0 0	0,00
	DOO „ Pelengić trade”	„Musovica rijeka”	5258	0	0	136.302,0 0	68.151,00
UKUPNO:			20 017	3 323	17	447.798,5 0	145.350,75

	DOO „Stozer F”	„Bjelasica”	623	0	0	22.301,00	11.150,50
		„Bliskovo”	381	0	0	22.860,00	11.430,00

BIJELO POLJE	DOO "Stevo S"	„Rudo Polje“	834	0	0	35.028,00	17.514,00
		„Bliskovo“	1010	419	41	49.907,00	24.953,50
	DOO „Ekoplod“	„Mejdanica Lisa“	1587	0	0	34.120,50	17.060,25
	DOO „Omorika trade“	„Rudo Polje“	604	284	47	30.200,00	7.122,86
	DOO „Bekom co“	„Bliskovo“	3111	1865	60	145.646,0 0	93.497,50
		„Mejdanica lisa“	7085	4742	67	204.210,8 0	97.217,50
	DOO „Pelengić trade“	„Korita“	3010	2572	85	146.587,0 0	73.293,50
		„Rudo Polje“	856	623	73	41.088,00	20.544,00
	DOO „NJogo“	„Rudo Polje“	3488	106	3	153.775,0 0	76.887,50
UKUPNO:			22 589	10 611	47	885.723,3 0	450.671,11
PODGORICA	DOO"BeKom CO"	„Opasanica – Travska gora	6670	2057	31	132.452,0 0	73.226,00
	DOO"Vuisić company"	„Opasanica – Travska gora	1503	177	12	22.014,00	11.007,00
	DOO"Pelengi c trade"	„Vucji potok“	1499	1538	10 3	22.485,00	22.485,00
	DOO"Eko Vlados"	Opasanica – Travska gora	1724	584	34	22.531,19	1.706,25
UKUPNO:			11 396	4 356	38	199.482,1 9	108.424,25
PLUŽINE	DOO „Radović Plus“	„Planina Pivska“	3327	0	0	81.426,00	10.000,00
		„Goransko“	1121	1123	10 0	24.671,00	9.961,77
		„Volujak Mratinja“	1737	0	0	26.055,00	0,00
		„Bundos“	2616	248	9	51.160,00	15.982,50
	DOO „NK sume“	„Goransko“	1186	895	75	13.591,00	10.223,50
	DOO „Dit Duga“	„Goransko“	655	648	99	8.070,00	4.035,00
	DOO „Bekom co“	„Bundos“	5243	2629	50	105.645,0 0	71.802,50
UKUPNO:			15 885	5 543	35	310.618,0 0	122.005,27
ŽABLJAK	DOO „Stevo S“	„Donji Šaranci“	653	183	28	29.385,00	14.692,50
	DOO „Trudbrnik“	„Donji Šaranci“	650	660	10 2	26.000,00	13.000,00
	DOO „Radović plus“	„Gornji Šaranci“	905	0	0	40.725,00	20.362,50
	DOO „Nesiren“	„Donji Šaranci“	493	0	0	19.720,00	9.860,00
		„Tepacke sume“	621	630	10 1	18.630,00	9.315,00
		„Donji Šaranci“	791	740	94	31.640,00	15.820,00

	DOO "Pelengić trade"	„Tepacke sume“	4124	4146	10 1	201.385,0 0	100.692,50
		„Gornji Šaranci“	2347	1998	85	86.620,00	43.310,00
UKUPNO:			10 584	8 357	79	454.105,0 0	227.052,50
DANILOVGRAD	DOO "Dit Duga"	"Stitovo"	860	22	3	15.480,00	7.740,00
UKUPNO :			860	22	3	15.480,00	7.740,00
NIKŠIĆ	DOO "Dit Duga"	"Njegoš"	1634	346	21	21.885,00	10.942,50
UKUPNO :			1 634	346	21	21.885,00	10.942,50
ANDRIJEVICA	DOO "Nikola"	"Gradisnica Jelovica"	5947	1448	24	148.995,9 0	30.611,04
	DOO "Eko Vladoš"	"Pisevska Rijeka Zeletin"	460	121	26	12.106,00	3.026,50
	DOO "Sik Polimlje"	"Mojanska Rijeka Kraštica"	3165	1325	42	54.196,00	27.098,00
	DOO "M&J prevoz"	„Kutska Rijeka “	1725	1492	86	60.256,00	30.128,00
	DOO "Pelengi' trade"	"Kutska Rijeka "	2690	1520	56	97.772,00	48.886,00
UKUPNO ANDRIJEVICA:			13 987	5 906	42	373.325,0 0	139.749,54
SVEUKUPNO:			268 507	100 352	37	10.506.77 6,23	4.562.614,84

TABELA 22: Ugovorena bruto drvna zapremina za 2024. godinu – ugovori o prodaji drveta u dubjećem stanju - sanitar

PODRUČNA JEDINICA	KORISNIK	GAZDINSKA JEDINICA	UGOV. BRUTO DRVNA ZAPR. (m³) U 2024. GOD.	POSJEČENA BRUTO DRV.ZAPR. (m³) ZA 2024.GOD.	%	Zaduženja za ugovorenu bruto drvnu zapreminu za 2024. godinu	Naplata po prispjelim ratama u 2024.god. (€)
PLJEVLJA	DOO „Javor Internacional “	„Kovač “	191	148	77	4.202,00	4.202,00
		„Obzir Buren “	857	438	51	24.171,00	24.171,00
	DOO "Zeleno borje"	„Obzir Buren “	1332	1353	102	33.300,00	33.300,00
		„Vežišnica “	52	55	106	1.820,00	1.820,00
		„K. gora - Bunetina"	137	144	105	2.877,00	2.877,00
	DOO"31 Oktobar"	„Kovač “	1152	1161	101	30.109,00	30.109,00
		„Potkovač “	201	210	104	4.824,00	4.824,00
	DOO"M produkt"	„Petinske šume “	308	332	108	8.624,00	8.624,00
		„LJubišnja “	33	24	73	594,00	594,00
	DOO"P.M.P."	„K. gora - Bunetina"	222	228	103	7.548,00	7.548,00
	DOO"MS komerc"	„Obzir Buren “	977	777	80	26.952,00	20.688,00
	DOO"Jasen"	„LJubišnja “	435	0	0	11.310,00	0,00
	DOO"Ecoplod"	"Kozicka rijeka"	474	490	103	7.440,00	7.440,00
		„Korijen “	177	180	102	3.186,00	0,00
	DOO"Maradom"	"Jugoštica"	166	172	104	2.898,00	2.898,00
		"Kozicka rijeka"	361	358	99	7.771,00	7.771,00

		“Otilovići Obarde”	238	221	93	3.570,00	3.570,00
		„Ljubišnja “	187	188	101	3.179,00	3.179,00
	DOO”Živas”	„Potkovač “	382	384	101	8.541,00	8.541,00
		„Obzir Buren “	258	257	100	6.192,00	6.192,00
		„Petinske šume “	120	123	102	2.160,00	2.160,00
		„Ljubišnja “	693	170	25	21.694,00	2.366,00
		„Kovač “	118	118	100	3.658,00	3.658,00
	DOO”Njogo”	„Maočnica “	65	67	103	975,00	975,00
	DOO”Bozyel wood”	„Ljubišnja “	297	0	0	15.147,00	0,00
	DOO”Nesiren”	“Otilovići Obarde”	228	227	100	5.016,00	5.016,00
	DOO”Stevo S”	„Voloder II “	354	449	128	9.204,00	9.204,00
	DOO”DSM Komerc”	„K. gora Bunetina “	195	183	94	4.290,00	4.290,00
		„Voloder II “	195	204	105	4.290,00	4.290,00
		“Kozicka rijeka”	244	242	99	5.282,00	5.282,00
		„Obzir Buren “	1045	760	73	30.047,00	25.272,00
	DOO”Drvokomerc “	„Maočnica “	166	174	105	3.743,00	3.743,00
	DOO”Forest plus”	„Kovač “	367	380	104	8.766,00	8.766,00
		„Obzir Buren “	1629	1447	89	52.646,00	49.036,00
	DOO”Lijeska”	“Kozicka rijeka”	127	128	101	3.302,00	3.302,00
		„Maočnica “	389	409	105	14.004,00	14.004,00
„Vežišnica “		99	0	0	2.079,00	0,00	
UKUPNO:			14 471	12 201	84	385.411,00	315.091,00
ROŽAJE	DOO”Dacić prom”	„Crnja Ibarac “	53	0	0	954,00	0,00
	DOO”Nursal com”	„Lovničke šume“	141	0	0	3.525,00	0,00
	DOO”Hasko compay”	„Bać Besnik “	167	0	0	3.493,00	0,00
		„Gornji Ibar “	39	0	0	936,00	0,00
	DOO”Jelak com”	„Paučinske šume“	30	0	0	630,00	0,00
	DOO”Dobitak”	„Bać Besnik “	153	0	0	3.322,00	0,00
		„Županica “	693	0	0	16.632,00	0,00
		„Balotičke šume	540	0	0	19.980,00	0,00
		„Paučinske šume“	108	0	0	1.944,00	0,00
	DOO”Arnes”	„Gornji Ibar “	175	0	0	7.000,00	0,00
	DOO”Azra com.”	„Županica “	229	0	0	5.406,00	0,00
	DOO”Ajša”	„Gornji Ibar “	383	50	13	15.333,00	655,00
		„Županica “	32	0	0	480,00	0,00
	DOO”Ajla”	„Paučinske šume“	201	0	0	3.819,00	0,00
	DOO”AK Logistik”	„Bać Besnik “	146	0	0	7.504,00	0,00

	DOO"Sara S"	„Balotičke šume“	26	0	0	520,00	0,00
		„Bač Besnik “	39	0	0	2.535,00	0,00
	DOO"Ajo"	„Bač Besnik “	91	0	0	1.729,00	0,00
	DOO"Delta comerc"	„Županica “	364	0	0	7.484,00	0,00
		„Gornji Ibar “	62	0	0	1.426,00	0,00
	DOO"Šekom Kalač Š"	„Crnja Ibarac “	160	0	0	9.600,00	0,00
	DOO"Brojni Laz"	„Lovničke šume“	134	0	0	3.421,00	0,00
		„Županica “	40	0	0	1.000,00	0,00
	DOO"Enko com."	„Bač Besnik “	108	0	0	7.668,00	0,00
	DOO"Zoro Trade."	„Županica “	811	0	0	17.842,00	0,00
		„Gornji Ibar “	272	0	0	6.256,00	0,00
	DOO"Zlatni krš."	„Crnja Ibarac “	150	0	0	9.150,00	0,00
		„Županica “	202	0	0	4.848,00	0,00
	DOO"Alba komerc"	„Lovničke šume“	37	0	0	1.036,00	0,00
	DOO"Zekić trade"	„Gornji Ibar “	91	0	0	2.821,00	0,00
		„Crnja Ibarac “	254	0	0	6.350,00	0,00
	DOO"19 decembar"	„Crnja Ibarac “	234	245	105	2.335,00	2.335,00
UKUPNO:			6 165	295	5	176.979,00	2.990,00
NIKŠIĆ	DOO"Radović plus"	„Javorak Vojnik“	152	51	34	1.064,00	1.064,00
	DOO „Wolves W“	„DugaGolija“	502	0	0	3.086,00	3.086,00
UKUPNO:			654	51	8	4.150,00	4.150,00
ANDRIJEVICA	DOO"Gojković""	"Gradišnica Jelovica"	773	694	90	16.233,00	16.233,00
UKUPNO:			773	694	90	16.233,00	16.233,00
BERANE	DOO"Nikola""	"Jelovica"	714	0	0	13.566,00	0,00
	DOO"19 decembar""	"K.Dapsicke sume"	1376	1479	107	35.776,00	35.776,00
		"Skrivena"	500	506	101	5.500,00	5.500,00
	DOO"Čukić com. ""	"Jelovica"	815	889	109	17.115,00	17.115,00
		"Skrivena"	144	241	237	1.728,00	1.728,00
	DOO"Aleksic 3D""	"Jelovica"	360	0	0	6.004,00	0,00
	DOO"VG com. ""	"Jelovica"	562	0	0	10.116,00	0,00
UKUPNO:			4 471	3 115	70	89.805,00	60.119,00
PLAV	DOO"19 decembar""	„B. gora-Vaganicar"	962	685	71	29.822,00	29.822,00
	DOOPelengić trader""	„B. gora-Vaganicar"	559	536	96	13.145,00	13.145,00
	DOO"Aleksic 3D""	„B. gora-Vaganicar"	253	0	0	6.611,00	6.611,00
	DOO"Manović trade""	„Trokuz Ribljak"	992	804	81	22.272,00	22.272,00
UKUPNO:			2 766	2 025	73	71.850,00	71.850,00

BIJELO POLJE	DOO"Omorika trade""	"Rudo polje"	190	201	106	4.750,00	4.750,00
	DOO"Njogo""	"Bliškovo"	351	383	109	3.581,00	3.581,00
		"Mejdanica Lisa"	106	106	100	1.908,00	1.908,00
	DOO"Becom co""	"Bliškovo"	178	194	109	3.738,00	3.738,00
		"Mejdanica Lisa"	266	285	107	5.548,00	5.548,00
	DOO"Ekoplod""	"Bliškovo"	239	230	96	5.258,00	5.258,00
		"Rudo polje"	255	243	92	4.080,00	4.080,00
UKUPNO:			3 088	1 642	53	28.863,00	28.863,00
PLUŽINE	DOO"Radović plus""	"Planina Pivska"	1164	768	66	19.985,00	19.985,00
	DOO"Obzovik"	"Planina Pivska"	924	800	87	16.102,00	16.102,00
UKUPNO:			2 088	1 568	75	36.087,00	36.087,00
ŽABLJAK	DOO"Njogo""	"Donji Šaranci"	731	679	93	19.006,00	19.006,00
	DOO,, Invest trade"	"Donji Šaranci"	485	474	98	7.275,00	7.275,00
		"Gornji Šaranci"	350	349	100	5.600,00	5.600,00
	DOO,, Nesiren"	"Donji Šaranci"	221	209	95	4.641,00	4.641,00
		"Tepačke šume"	502	552	110	15.060,00	15.060,00
	DOO"Radović plus""	"Donji Šaranci"	373	343	92	8.108,00	8.108,00
	DOO"Ekoplod""	"Donji Šaranci"	397	373	94	8.337,00	8.337,00
		"Gornji Šaranci"	580	545	94	8.700,00	8.700,00
	DOOPelengić trader""	"Donji Šaranci"	350	457	131	7.000,00	7.000,00
		"Tepačke šume"	800	787	98	24.800,00	24.800,00
UKUPNO:			4 789	4 768	100	108.527,00	108.527,00
PETNJICA	DOO"19 decembar""	"Turjak"	122	130	107	1.464,00	1.464,00
UKUPNO:			122	130	107	1.464,00	1.464,00
SVEUKUPNO:			39 387	26 489	67	919.471,00	644.887,50

TABELA 23: Pregled realizovane drvne zapremine u 2024. godini – maloprodaja (ogrijevno i tehničko drvo) iz državnih šuma

PODRUČNA JEDINICA	PLANIRANA BRUTO DRVNA ZAPREMINA (m³) ZA 2024.GODINU	POSJECENA NETO DRVNA ZAPREMINA (m³) ZA 2024.GODINU	NAPLACENA TAKSA ZA OGRIJEV I MALOPRODAJU (€)
PLJEVLJA	26880	12615	153.608,09
ROŽAJE	7463	0	2.496,36
BERANE	5715	1708	20.477,49
ŽABLJAK	4700	650	5.218,86
KOLAŠIN	5660	1931	22.996,54
PLUŽINE	3292	2533	28.097,79
B.POLJE	8990	3901	45.457,90
NIKŠIĆ	2535	1789	12.405,23
PLAV	2799	276	9.462,79

PODGORICA	1400	397	3.614,99
ANDRIJEVICA	4500	2541	33.954,85
DANILOVGRAD	3961	2509	24.704,97
MOJKOVAC	2135	1766	20.662,24
PETNJICA	946	266	3.483,40
GUSINJE		10	72,00
KOTOR	300	37	458,53
ŠAVNIK	1997	1014	8.935,62
UKUPNO	83273	33943	396.107,65

TABELA 24: Pregled realizovane drvne zapremine za 2024. godinu – privatne šume

PODRUČNA JEDINICA	PLANIRANA BRUTO DRVNA ZAPREMINA (m³) ZA 2024. GOD.	POSJECENA NETO DRVNA ZAPREMINA (m³) ZA 2024. GOD	NAPLAĆENA NAKNADA (€)
PLJEVLJA	47227	28581	95.664,69
ROŽAJE	7175	3886	18.880,74
BERANE	32245	27455	82.973,54
ŽABLJAK	6190	2741	8.927,94
KOLAŠIN	42220	26522	44.574,85
PLUŽINE	5852	3527	6.199,22
B.POLJE	29554	18088	40.407,48
NIKŠIĆ	14439	10889	20.525,81
PLAV	9495	7195	18.368,69
PODGORICA	21761	12756	24.375,00
ANDRIJEVICA	30720	12349	28.231,63
DANILOVGRAD	2557	1173	1.910,52
MOJKOVAC	7310	2858	9.160,73
PETNJICA	885	1034	3.820,89
ŠAVNIK	4397	2644	3.903,76
GUSINJE	700	351	846,66
KOTOR	20388	15823	25.347,80
UKUPNO	283115	177872	434.119,95

TABELA 25: Pregled planiranih i realizovanih aktivnosti koji se odnose na izgradnju i rekonstrukciju šumskih puteva i vlaka u 2024. godini

Područna jedinica	Gazdinska jedinica	Planirana izgradnja puteva u 2024. god. (km)	Planirana izgradnja vlaka u 2024. god. (km)	Izgrađeno (I)/rekonstruisano (R) šumskih puteva (km)	Izgrađeno (I)/rekonstruisano (R) šumskih vlaka (km)
Pljevlja	Ljubišnja	0+340			
	Kovač		0+618		
	Maočnica		2+193		
	Vežišnica		3+634		
Ukupno:		0+340	6+445		
Rožaje	Lovničke šume		0+150		
Ukupno:		-	0+150		
Berane	Crni vrh Rujišta		1+800		

	Jelovica		1+400		
	Skrivena		0+200		
	Ukupno:	-	3+400		
Petnjica	Mrtvica Tivran		1+150		1+150 (I)
	Ukupno:		1+150		1+150 (I)
Kolašin	Rečinska Rijeka-Vranještica		2+000		
	Bukovi potok- Sušac		4+265		
	Mušovića rijeka		1+980		
	Ukupno:		8+245		
Bijelo Polje	Rudo polje		1+020		
	Bliškovo	0+500	1+220		
	Bjelasica	4+900	4+200		
	Mejdanica Lisa		0+850		
	Korita		0+510		
	Ukupno:	5+400	7+800		
Plav	Babina gora Vaganica		0+170		0+170 (I)
	Ukupno:		0+170		0+170 (I)
Danilovgrad	Prekornica		1+730		
	Štitovo		0+800		
	Ukupno:		2+530		
Nikšić	Latično		4+110		
	Njegoš		1+460	1+100(R)	1+550 (I)
	Ukupno:		5+570	1+100(R)	1+550 (I)
Plužine	Bundos		0+970		
	Planina pivska		0+850		
	Volujak Mratinje		0+700		
	Ukupno:		2+520		
Andrijevica	Gradišnica - Jelovica		3+600		1+000 (I)
	Mojanska rijeka - Kraštica	1+500	2+000		1+200 (I)
	Kutska rijeka		2+400		2+400 (I)
	Ukupno:	1+500	8+000		4+600
Podgorica	Opasanica-Travska gora		2+500		2+730 (I)
	Ukupno:		2+500		2+730 (I)
	Sveukupno:	7+240	48+530	1+100	10+200

TABELA 26: Ugovorena i naplaćena taksa za korišćenje nedrvnih šumskih proizvoda za 2024. godinu

Područna jedinica	Korisnik	Broj Ugovora	Naplaćena taksa
Pljevlja	Mivex food	02/3-311/23-1862/1	6.716,325
	RM Komerc	02/3-311/23-1861/1	874,635
	Ukupno Pljevlja		7.590,96
Rožaje	Hodesa	02/3-311/23-1999/1	9.711,40
	Sloga	02/3-311/23-1867/1	15.302,05
	Interfood 35	02/3-311/23-1857/1	12.370,39
	Šumski plodovi	02/3-311/23-1932/1	4.436,63

Ukupno Rožaje			41.820,47
Bijelo Polje	Magik Mont	02/3-311/23-2255/1	1.528,90
	Agro Promet	02/3-311/23-1810/1	2.195,88
	Eko Promet	02/3-311/23-1858/1	3.029,25
	Ilić LS	02/3-311/23-1839/1	493,32
Ukupno Bijelo Polje			7.247,355
Mojkovac	Mushroom MN	02/3-311/23-1838/1	2.816,32
	Flores	02/3-311/23-1866/1	871,42
Ukupno Mojkovac			3.687,74
Nikšić	Bilje BR	02/3-311/23-1947/2	411,63
	Herbal Montenegro	02/3-311/23-2910/1	3.660,58
Ukupno Nikšić			4.072,21
Šavnik	Bio Bilje	02/3-311/23-1899/2	3.880,80
Ukupno Šavnik			3.880,80
UKUPNO			68.299,54

REZIME IZVJEŠTAJA O RADU UPRAVE ZA GAZDOVANJE ŠUMAMA I LOVIŠTIMA ZA 2024. GODINU

Izveštaj o radu Uprave za gazdovanje šumama i lovištima za 2024. godinu, je urađen u skladu sa realizovanim aktivnostima koje su planirane Programom gazdovanja šumama za 2024 i Izmjene i dopune programa gazdovanja šumama za 2024. godinu.

Uprava za gazdovanje šumama i lovištima shodno Uredbi o organizaciji i načinu rada državne uprave („Službeni list CG“, br. 98/23, 102/23, 13/23, 71/24, 72/24, 90/24, 93/24, 104/24, 117/24), osnovana je kao samostalni organ državne uprave, koji organizaciono ima 17 područnih jedinica, 2 službe, 1 odjeljenje, 5 odsjeka i 1 sektor, sa sjedištem Uprave u Pljevljima. Novim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, koji je donijet u decembru 2024. godine, u Upravi za gazdovanje šumama i lovištima je sistematizovano 459 radnih mjesta, a u izvještajnoj godini, sve izvorne, zakonom utvrđene poslove je obavljalo 374 izvršilaca, sa odgovarajućim periodičnim odstupanjima.

Ukupna količina drveta koja je putem ugovora o korišćenju šume na korišćenje u 2024. godini iznosi 307.894 m³, od čega je 268.507 m³ dato na korišćenje kao redovni prinos, a 39.387 m³ kao slučajni prinos. Procenat izvršenja plana korišćenja državnih šuma-redovne sječe iznosi 82 % shodno zaključenim ugovorima, dok je stepen realizacije ugovorenih radova 37 %. Procenat izvršenja plana korišćenja državnih šuma u svrhu snadbijevanja stanovništva u ruralnom području je 50 %. Realizacija plana korišćenja šuma u privatnoj svojini iznosi 77 %. Od ugovorenih količina u 2022. i 2023. godini tokom 2024. godine posječeno je 77.545 m³ u bruto iznosu.

Kada je u pitanju zaštita šuma u 2024. godini evidentno je povećanje broja šumskih požara, opožarenih površina kao i uništene drvene zapremine, u odnosu na 2023. godinu. Međutim, ako

znamo da je prethodna godina bila sa najmanjim brojem požara i opožarenim površinama za posljednjih 15 godina, onda možemo reći da se 2024. godina sa tog aspekta može smatrati prosječnom.

Aktivnosti planirane za 2024. godinu u cilju zaštite šuma od požara od strane stručnih službi Uprave za gazdovanje šumama i lovištima su pravovremeno sprovedene, od izrade planova zaštite u PJ, nabavke i distribucije nedostajućih materijalnih sredstava za gašenje požara, do angažovanja osmatrača u PJ, čija je uloga brza dojava o pojavi požara na određenom lokalitetu.

U privatnim i državnim šumama u 2024. godini evidentirano je ukupno 146 požara, opožareno je ukupno 6201,36 ha, ukupno je opožareno 61689,34 m³ drvne zapremine.

Evidentirane bespravne sječe su bile u najmanjem obimu u posljednje 4 godine, što je rezultat intenzivnih aktivnosti i maksimalnog angažovanja svih zapošljenih u Upravi za gazdovanje šumama i lovištima na suzbijanju bespravnih aktivnosti u našim šumama.

Bespravno posječena bruto drvna zapremina u državnim šumama u 2024. godini iznosi, 3367,91 m³, a u istom periodu je zaplijenjeno 298,53 m³ drvne mase po ovom osnovu. U privatnim šumama bespravno posječena bruto drvna masa iznosi 2129,37 m³.

Pred nadležnim organima podneseno je 228 krivičnih prijava i 3 prekršajne prijave za državne šume i 79 prekršajnih prijava za privatne šume.

U 2024. godini doznačeno je ukupno 60390,37 m³ slučajnih užitaka.

Podnešeno je 18 krivičnih prijava, za uzurpaciju 64,9 ha državnog zemljišta.

Realizacija šumsko-uzgojnih radova u 2024.godini uglavnom se odnosila na realizaciji radova na obnovi i podizanju novih šuma, prioritetno na pošumljavanju požarišta. Ukupno je zasađeno 255.242 komada sadnica, što je 46.39 % u smislu broja sadnica od planiranog.

Proizvodnja sjemena zavisila je od obima uroda sjemena i vrste sjemena koja se sakupljaju/bere. U toku 2024.godine sakupljeno/ubrano je oko 2500 kg šišarica smrče U rasadnicima Županica, Trebaljevo i Bjeliši, proizvodnja, njega, hemijsko -mehanička zaštita, gajenje, kao i aktivnosti u smislu pripreme (vađenje, pakovanje, utovar, istovar...) sadnog materijala, odnosila se na oko 1.000.000 komada sadnica različitih vrsta, tipa i starosti.

U toku 2024.godine zbog nedostatka budžetskih sredstava Planovi razvoja šuma nisu izrađivani, kao i zbog nedostatka podzakonske regulative.

Ugovori po osnovu otvorenog postupka javne nabavke za izradu Programa gazdovanja šumama za 2024.godinu za devet gazdinskih jedinica potpisani su 17.05.2024.godine.

Dinamika prikupljanja terenskih podataka, kao i kontrole baza može se smatrati zadovoljavajućom.

**Podgorica,
6.5.2025. godine**